МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 71

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Збірник включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 035 «Філологія» на підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 1471 від 26.11.2020 р. (додаток 3).

Видання включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету
протокол 8 від 25.03.2025

Видавнича рада:
С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський,** член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко,** д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті,** акад. НАН України; **О.М. Головченко,** д-р екон. наук, проф.; **М.З. Згуровський,** акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко,** д-р філол. наук, проф.; **Г.П. Пекліна,** д. мед. наук, проф.; **О.В. Токарєв,** Засл. діяч мистецтв України.

Головні редактори серії: доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов професійного спілкування Міжнародного гуманітарного університету **В.Я. Мізецька**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Одеська юридична академія» **М.В. Мамич**.

Редакційна колегія серії «Філологія»:
С.В. Голик, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; **І.І. Дмитрів,** кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка; **М.І. Зубов,** доктор філологічних наук, професор кафедри германських та східних мов, Міжнародний гуманітарний університет; **А.А. Кісельова,** кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Одеська юридична академія»; **А.П. Ладиненко,** кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Г.В. Савчук,** кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет; **Ю.О. Томчаковська,** кандидат філологічних наук, доцент, в.о. зав. кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.В. Шевченко-Бітенська,** кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов № 1, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.К. Гадомський,** доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень, Інститут славістики, Опольський університет (Ополе, Польща).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com
від польської компанії Plagiat.pl.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету»,
допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Міжнародний гуманітарний університет
(Фонтанська дорога, буд. 33, м. Одеса, 65009, e-mail: mgu_rektorat@ukr.net. Тел.: +38 (048) 719-88-38).

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення № 1551 від 09.05.2024 року (ідентифікатор медіа – R30-04398).

Адреса редакції:
Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.
Серія: «Філологія», 2025
© Міжнародний гуманітарний університет, 2025

МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'42
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.1

Абрамова О. В.,
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри перекладу та іноземних мов
Українського державного університету науки і технологій

Проніна Г. М.,
кандидат філологічних наук
доцент кафедри перекладу та іноземних мов
Українського державного університету науки і технологій

СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНАВГУРАЦІЙНОЇ ПРОМОВИ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Анотація. У запропонованій статті аналізуються семантичні та стилістичні особливості інавгураційної промови Дональда Трампа. Інавгураційна промова належить до політичного дискурсу та є частиною певного ритуалу при вступі новообраного Президента на посаду. Актуальність статті зумовлена необхідністю детального лінгвостилістичного аналізу першої офіційної промови 47-го Президента США Дональда Трампа та з'ясування особливостей вживання фонетичних, лексичних та синтаксичних стилістичних прийомів, які сприяють досягненню продуктивної комунікації з масштабною аудиторією співвітчизників, їхньої консолідації та залучення до проведення запланованих змін у політичній та економічній політиці США.

У процесі дослідження було з'ясовано, що інавгураційна промова Трампа побудована за традиційними для подібного жанру канонами з обов'язковими рамочними елементами, такими як привітання та прощання. Основною ідеєю промови є політичне кредо Трампа, яке полягає у відновленні країни та перетворенні її на наймогутнішу державу світу. Для підкреслення цієї тези у промові використане концептуальне протиставлення Америки та решти світу. Гіперболізація характеристик США та її ролі в історії здійснюється за допомогою вживання прикметників у найвищому ступені порівняння, відсутністю темпоральної та просторової конкретики, використанні антитези «могутність Америки в минулому та майбутньому – слабкість Америки у сьогоденні». Поодинокі конкретні дати та числа створюють історичне підґрунтя для аргументації реформ, на кшталт депортації нелегальних мігрантів, повернення під юрисдикцію США Панамського каналу тощо.

Постать новообраного Президента представлена в інавгураційній промові у гіперболізованому вигляді, він уособлює собою міфічного героя, який здатен побороти одразу всі негаразди своєї країни. Екзистенціальність вибору підкреслюється за допомогою створення образу божого обранця, який має, наприклад, священну обітницю (*sacred pledge*) щодо відбудови автомобільної індустрії, а його життя під час нападу зберегли Бог та Провидіння.

Виявлено, що на лексичному рівні рішучість Трама до змін показана за допомогою прислівників *immediately, soon, today, this week, a short time from now* та іменника *emergency,* який надає окремим ситуаціям найвищого ступеню невідкладності й важливості та привертає особливу увагу слухачів.

У результаті аналізу з'ясовано, що в інавгураційній промові Трампа наявні більшість стилістичних прийомів публіцистичного стилю, таких як переважне використання займенника першої особи множини *we*, періодичні звертання до адресата промови зі словами вдячності, використання традиційних метафор та алюзій, вживання синтаксичних конструкцій з паралелізмами та алітераціями, використання градації зі створенням певних семантичних ланцюжків. Особливе місце займає трикратне повторення певної тези або ідеї з метою навіювання їх слухачеві та переконання у правильності наведених аргументів. Проведене дослідження показало, що Трамп уникає використання характерних для публіцистичного стилю риторичних питань.

Ключові слова: політичний дискурс, політична мова, інавгураціна промова, публіцистичний стиль, семантичні особливості, стилістичні прийоми.

Постановка проблеми. У сьогоденних реаліях Сполучені Штати відіграють ключову роль у світовій політиці та економіці, а їхній вплив на події, які відбуваються в Україні, є безперечним. Недивно, що будь-які зміни у політичному середовищі такої впливової країни, а тим більш такі кардинальні, як повторний прихід до влади одіозного лідера республіканців Дональда Трампа, привертають увагу фахівців багатьох сфер. Інавгураційна промова належить до політичного дискурсу та є першим офіційним виступом новообраного Президента США. Детальний аналіз сематичних та стилістичних особливостей цього історичного документа допомагає не тільки прояснити перспективи подальшого розвитку однієї з найвпливовіших країн світу, а й виділити та дослідити стилістичні прийоми, характерні для інавгураційних промов.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню дискурсу, зокрема політичного, присвячено багато наукових розвідок, серед яких можна виділити класичні роботи Е. Бенвеніста, Ф. де Соссюра, Р. Барта, Дж. Фіске, Ю. Габермаса, М. Шретера, Т. ван Дейка та ін. та сучасні праці вітчизняних вчених Л. Нагорної, Н. Кондратенко, І. Бутової , О. Селіванової, О. Олексієвець, Н. Шевчук, Л. Стрій, В. Павлуцької та ін. У політичному контексті дискурс являє собою єдність повідомлення, його адресата (промовця), адресанта (цільової аудиторії) та екстралінгвістичних факторів (наприклад, кінесики як паралінгвістичного засобу комунікації тощо). Сама ж політична промова у фіксованому текстовому викладі підлягає дискурс-аналізу, одним з аспектів якого є саме лінгвістичний аналіз, за

допомогою якого можна розглянути організацію аналізованого текстового повідомлення на всіх можливих рівнях: фонетичному, морфологічному, лексичному, стилістичному та прагматичному, або на окремих з них.

Мета пропонованої статті полягає в комплексному дослідженні інавгураціної промови Дональда Трампа та виявленні її семантичних і стилістичних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Інавгураційна промова є частиною певного ритуалу, який передує вступу новобраного Президента на посаду, тому за своєю функцією відноситься до ритуальних жанрів політичного дискурсу [1, с. 44]. За допомогою інавгураційної промови голова держави намагається завоювати прихильність своїх співвітчизників, заручитися їх підтримкою та у вигідному світлі представити свої майбутні інновації та реформи. Дослідження лінгвостилістичних особливостей інавгураційної промови дозволяє прослідити характерні особливості індивідуального ораторського стилю новообраного голови держави, що є особливо важливим, зважаючи на те, що «у політичній комунікації мова має велике значення, є найпотужнішою зброєю в політичній боротьбі, а політична боротьба – це конкуренція політичних мов і мовних особистостей» [2, с. 214]. Звичайно, подекуди виникають питання авторства першої офіційної промови Президента США, оскільки більшість промов політиків високого рівня найчастіше пишуться копірайтерами, спічрайтерами або іншими помічниками. Однак, на думку Л. Лукіної, ані інтерстекстуальність (існування кількох авторів промови), ані міфологічність (відправник повідомлення постає «іміджевою міфологемою», що сприяє вибору ним певних стереотипів) не можуть завадити дослідити та діагностувати «мовленнєву поведінку політика на підставі його особистісних характеристик властивих лише йому» [3, с. 77]. Серед основних характеристик інавгураційної промови слід відзначити «широку аудиторія слухачів, основну об'єднувальну тему, яка може виражатися за допомогою повторів або ключових слів… в промові можуть згадуватись визначні історичні події або концепти/ідеї, важливі для нації» [4, с. 12].

Як справедливо зауважує Л. Стрій, інавгураційна промова створюється «за чіткими правилами, що насамперед регламентують … структурно-композиційну будову» а саме «наявність в тексті семантичних блоків, їхнє чергування та поєднання, використання рамкових елементів тощо» [5, с. 241]. До обов'язкових складових дослідниця відносить «рамкові (ініціальні та фінальні) елементи, зокрема етикетні формули привітання та прощання» [5, с. 242]. Так, на початку промови Трамп традиційно звертається спочатку до найбільш почесних слухачів – віце президента Венса, спікера палати представників Джонсона, лідера більшості Сенату Туна, голови Верховного Суду Робертса, судів Верховного Суду США, своїх попередників у президентському кріслі – Клінтона, Буша, Обами та Байдена, а також віце-президентки Харріс, свого головного опонента на виборах (усього 11 конкретних адресатів + *my fellow citizens*) [6]. Подібне ранжування адресатів Трампа вказує на важливість для нього членів саме його команди та його партії і, перш за все, його головного помічника – віце-президента Венса. Зауважимо, що в інавгураційній промові зразка 2017 року список шанованих гостей значно коротший і, окрім присутніх попередників, вказано лише голову Верховного Суду (усього 7 адресатів + *fellow Americans* та *people of the world*) [7]. Подібна вдячність та люб'язність «сьогоднішнього» Трампа, можливо, пов'язана зі сподіванням на всебічну підтримку у подальшому представників усіх гілок влади. Ще однією відмінністю промови 2025 року є звертання до співвітчизників – ***my*** *fellow citizens* (порівняймо з *fellow Americans* у 2017 році), вживання присвійного займенника *my* скорочує дистанцію між спікером та слухачами. Зауважимо, що дружня атмосфера створюється спікером навіть до офіційного привітання за рахунок подяки до кожного (*thank you very much, everybody*) та розмовного *wow.* Однак, слід підкреслити, що новообраний очільник США звертається з привітанням лише до американців (порівняймо: у 2017 він адресує свій виступ також всьому людству – *people of the world* [7]), що співвідноситься з його подальшим концептуальним протиставленням США та решти світу.

Завершується формальна частина привітання інавгураційної промови 47-го президента США доволі несподівано – твердженням про початок золотого віку для Америки *«the golden age of America* ***begins*** *right now»* [6]. Ця фраза містить натяк на головну місію новообраного Президента, яка полягає у відновленні країни та поверненні їй могутності та величі. Метафора *«the golden age»* повторюється в найбільш акцентованих місцях тексту під кінець привітальної та фінальної частин промови, що вказує на її концептуальність. Більш того, в кінцевій частині відбувається зміна часу з Present Simple на Present Perfect, що має на меті запевнити слухача – нова епоха вже розпочалася, все вже вирішено і цього вже не змінити: *«our golden age* ***has just begun****»* [6]. Підтвердженням основної ідеї промови є постійне порівняння на семантичному рівні Америки з іншим світом, яке подекуди переходить у антитезу "America – the world": *... our country will flourish and be respected again all over the world; We will be the envy of every nation ...; ... that the world is now witnessing in the United States of America; more money is spent on it than any country anywhere in the world ...; ... our nation is more ambitious than any other; There's no nation like our nation* [6]. Протиставлення та підкреслення унікальності країни продовжується через згадування величезної кількості ресурсів та запасів, оскільки Америка, на думку Трампа, найбагатша у світі країна за покладами нафти та газу – *we have something that no other manufacturing nation will ever have – the largest amount of oil and gas of any country on earth* [6]. Гіперболізація простежується і у не завжди справедливому трактуванні ролі Сполучених Штатів у американській та світовій історії, де ця країна представлена у багатьох подіях як одноосібний першовідкривач та лідер, який без жодної допомоги, співпраці або коаліцій, самостійно *... harnessed electricity, split the atom, launched mankind into the heavens ..., ... won two world wars, defeated fascism and communism ...*, а її громадяни є *the most extraordinary citizens on Earth. No one comes close* [6].

Наміри нового Президента очевидні – перетворити США у майбутньому на наймогутнішу державу з найпотужнішою армією у світі, що підкреслюється у багатьох випадках вживанням найвищого ступеню порівняння прикметників: *... we will again build the strongest military the world has ever seen; America will reclaim its rightful place as the greatest, most powerful, most respected nation on earth, inspiring the awe and admiration of the entire world; My message to Americans today is that it is time for us to once again act with courage, vigor, and the vitality of history's greatest civilization* [6]. Масштабність та універсальність країни та її історії створюється за допомогою відсутності будь-якої темпоральної або просторової конкре-

тики, новий Президент уникає згадування географічних назв, конкретних подій або дат: *Americans pushed thousands of miles through a rugged land of untamed wilderness. They crossed deserts, scaled mountains, braved untold dangers, won the Wild West, ended slavery, rescued millions from tyranny, lifted billions from poverty, harnessed electricity, split the atom, launched mankind into the heavens, and put the universe of human knowledge into the palm of the human hand* [6]. Лише у деяких випадках, пов'язаних з історичними подіями, Трамп використовує конкретику, а саме, згадуючи *the Alien Enemies Act of 1798,* кількість жертв під час будівництва Панамського каналу – *38,000 lives in the building of the Panama Canal* або рік початку свого першого президентства, який, на його думку, ознаменувався створенням потужної армії, міць якої він хоче поновити: *... like in 2017, we will again build the strongest military the world has ever seen* [6]. Подібні поодинокі включення історичних фактів створюють у пересічного громадянина відчуття достовірності та надають історичне підґрунтя для нових кардинальних змін – легітимності депортації нелегалів, серед яких 47-й Президент бачить у своїй більшості *foreign gangs and criminal networks bringing devastating crime to U.S. soil* [6], або повернення під юрисдикцію США Панамського каналу, який було, на думку автора промови, несправедливо продано за символічну плату: *And above all, China is operating the Panama Canal. And we didn't give it to China. We gave it to Panama, and we're taking it back* [6]. Зазначимо, що згадування Китаю, як країни, що є одним із основних опонентів США на світовій арені, лише підкреслює справедливість повернення каналу – ми відбираємо не у слабкої Панами, а у потужного войовничого Китаю, позбавляючи його економічної та політичної вигоди.

Свою особистість Трамп представляє у гіперболізованому вигляді, як унікальну постать, у якої було більше проблем та викликів, ніж у будь-якого іншого президента за часів існування президентства в Америці: *... I have been tested and challenged more than any president in our 250-year history, and I've learned a lot along the way* [6]. Нещодавно проведені вибори визначаються у промові як найвеличніші в історії США, що передається за допомогою прикметників у найвищому ступені порівняння (*the greatest and most consequential election in the history of our country* [6]), а день інавгурації Трампа названий *Liberation Day*. Місія щойнообраного Президента по відновленню могутності Америки, якою він пишається, презентується в промові як така, що задумана Богом, а тому навіть замах на майбутнього голову Білого Дома розглядається як екзистенціальний: *... I felt then and believe even more so now that my life was saved for a reason. I was saved by God to make America great again* [6]. Свій майбутній вклад у розвиток автомобільної галузі 47-й Президент Сполучених Штатів називає *sacred pledge* – «священною обітницею» [6]. Як відомо, для американців взагалі, і для республіканців зокрема, релігія є однією з основних духовних потреб людини, вона спрямовує людину до стабільного життя, сприяє створенню міцних родин, народженню дітей і перетворює американця на «правильного» доброчинного громадянина, який стає основою держави. Не дивно, що інавгураційна промова закінчується традиційним *God bless America* [6].

Трамп уявляє себе справжнім героєм, який один здатен захистити всю націю, котра для нього є родиною: *We are one people, one family ... I will fight for you, and I will win for you* [6]. Рішучість новобраного Президента до проведення реформ підкреслюється лексичними одиницями, які означають «швидке наближення подій». До таких слів належить, наприклад, *immedaitely*: *... we will immediately restore the integrity, competency, and loyalty of America's government; All illegal entry will immediately be halted ...; I will immediately begin the overhaul of our trade system to protect American workers and families; I also will sign an executive order to immediately stop all government censorship and bring back free speech to America; And I will sign an order to stop our warriors from being subjected to radical political theories and social experiments while on duty. It's going to end immediately* [6]. Ще однією лексичною одиницею, що вказує на те, що Америка має відродитися найближчим часом є прислівник *soon («незабаром»)*: *America will soon be greater, stronger, and far more exceptional than ever before*; *The American dream will soon be back and thriving like never before* та обставини часу *today, this week, a short time from now*: *Today, I will sign a series of historic executive orders; This week, I will reinstate any service members who were unjustly expelled from our military for objecting to the COVID vaccine mandate with full back pay; A short time from now, we are going to be changing the name of the Gulf of Mexico to the Gulf of America ...* [6]. Про невідкладність змін Трамп заявляє за допомогою іменника *emergency*, а вжите перед ним означення *national* надає проблемі масштабнішого змісту. На думку новообраного Президента, надзвичайні ситуації національного рівня утворилися у двох випадках: на південному національному кордоні (*a national emergency at our southern border*), де відбувається *disastrous invasion* та в енергетичній сфері (*a national energy emergency*) [6].

Більшість дослідників відносять інавгураційну промову до публіцистичного стилю, до його усної форми, яку називають ораторським стилем або підстилем. Проте, як справедливо зауважують Ю. В. Крапива та Д. А. Крікун, «за способом породження» політичну промову можна віднести до писемного мовлення, оскільки це написаний текст, а «за способом відтворення» – до усного [1, с. 44]. У виступі Трампа задіяні майже усі прийоми характерні для ораторського стилю. Наближення промовця до аудиторії та руйнування незримої «четвертої стіни» відбувається за рахунок періодичного звертання до аудиторії, вираження подяки за довіру (23 рази *thank you* вживалося впродовж промови, причому у 5 випадках – 3 або більше разів поспіль). Часто використовуючи особовий займенник *we* та присвійний заменник *our*, Трамп намагається створити у читача відчуття приналежності до його команди та своєї безпосередньої участі у майбутніх реформах країни (порівняймо: 88 разів *we* проти 36 разів *I* та 76 разів *our* проти 16 разів *my*). В інавгураційній промові Трампа наявні характерні для публіцистичного стилю традиційні метафори, такі як *golden age, the scales of justice, a tide of change is sweeping the country; sunlight is pouring over the entire world; pillars of our society lay broken and seemingly in complete disrepair; liquid gold* [6], які додають його виступу емоційності та перформативності. Слід зазначити, що більшість подібних метафор розташовано на початку промови, коли слухачі ще не втомлені та очікують на несподівані звороти мови і націлені на їх сприйняття. Одним із стилістичних прийомів, який часто використовується у публіцистичному стилі, є алюзія на цитати відомих політичних або історичних постатей. Використовуючи в своїй промові фразу *We will drill, baby, drill* [6], Трамп натякає як на свої виступи під

час останньої президентської кампанії, так і на один із слоганів республіканської партії, який з'явився ще у 2008 році «Drill, baby, drill». Його автором був губернатор штату Меріленд М. Стіл, але найбільшої популярності він набув після того, як цей слоган виголосила на дебатах С. Пейлін. Слід зазначити, що 47-й Президент США уникає риторичних питань, які спонукають слухача до роздумів про правильність наведених аргументів, – у пересічного громадянина не може бути жодних сумнівів або вагань щодо представленої республіканцем програми розвитку країни.

Одним з найбільш ефективних стилістичних прийомів, який не тільки привертає увагу слухача, а й запевняє його у справедливості виказаної думки або ідеї, є її триразовий повтор з певними інтерпретаціями. Подібний прийом багаторазово використовується в інавгураційній промові, і, подекуди, навіть підсилюється алітераціями: *The vicious, violent, and unfair weaponization of the Justice Department and our government will end; And our top priority will be to create a nation that is proud, prosperous, and free; ... to give the people back their faith, their wealth, their democracy ...; ... we will immediately restore the integrity, competency, and loyalty of America's government; ... we will be working to meet every crisis with dignity and power and strength; ... we will restore fair, equal, and impartial justice ...*; *... we will end the chronic disease epidemic and keep our children safe, healthy, and disease-free*; *... a world that has been angry, violent, and totally unpredictable; ... people of religion, faith, and goodwill* [6] та ін. Іноді Трамп вдається до триразових паралелізмів, в яких акцентуалізуються слова, що не повторюються: *We will not forget our country, we will not forget our Constitution, and we will not forget our God; ... I am with you, I will fight for you, and I will win for you; We will not be conquered, we will not be intimidated, we will not be broken ...; We will stand bravely, we will live proudly, we will dream boldly ...* [6]. Як бачимо, в деяких прикладах був використаний синтаксичний стилістичний прийом градації та утворені семантичні ланцюжки, такі як *country – Constitution – God* (країна, в якій верховенство Конституції, закону та покровителем якої є Бог), *to be with – fight for – win for* (від підтримки через боротьбу до перемоги) або *conquered – intimidated – broken* (спочатку завойовані, потім залякані і в кінці кінців зламані).

Висновки. Отже, інавгураціна промова Трампа є взірцем ритуального ораторського мистецтва. Вона будується за традиційною для подібних промов композицією, яка включає рамкові елементи (етикетні формули привітання та прощання) та основний текст. В основній частині на семантичному рівні представлена основна ідея промови, яка представлена у вигляді декларування політичної місії Трампа. Остання націлена на відновлення могутності США та показана через концептуальне протиставлення Америки решті світу. На стилістичному рівні це втілюється за допомогою гіперболізації певних постатей та подій, відсутності темпоральної та просторової конкретики, використання антитези, вживання найвищого ступеня порівняння та лексичних одиниць, що вказують на найближчий термін проведення реформ. Детальний аналіз інавгураційної промови 47-го Президента США показав, що в ній присутні основні стилістичні прийоми, характерні для цього стилю, що роблять промову емотивною, експресивною та перформативною. До таких елементів відносяться: переважне вживання займенника першої особи однини, періодичне звертання до аудиторії з подякою, використання традиційних метафор та алюзій, вживання синтаксичних конструкцій з паралелізмами та градацією. Виявлено, що однією з характерних особливостей індивідуального стилю Трампа є відсутність риторичних питань.

Література:

1. Крапива Ю. В., Крікун Д. А. Політична промова як різновид політичної комунікації. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 11, Т. 2. С. 42-45.
2. Вусик Г.М., Антонюк О.В. Сучасний політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені В. Стуса*. 2020. №12. Т.2. С. 213-217.
3. Лукіна Л.В. Політичний дискурс: сутність та особливості застосування. *Політикус* : наук. журнал. 2021. №2. С. 75-80.
4. Білоніжка І. С., Чіжова Н. В. Лінгвостилістичні засоби інавгураційної промови Президента США Джозефа Р. Байдена-молодшого. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Філологія. 2021. № 48, Т. 1. С. 12-15.
5. Стрій Л.І. Структурно-композиційні особливості інавгураційної промови як жанру політичного дискурсу // *Слов'янський збірник*. 2014. Вип. 18. С. 240-241.
6. President Trump's Inaugural Address (2025) URL: https: // www.whitehouse.gov/remarks/2025/01/the-inaugural-address/
7. President Trump's Inaugural Address (2017) URL: https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/

Abramova O., Pronina H. Semantic and Stylistic Peculiarities of Donald Trump's Inaugural Address

Summary. The presented article deals with the semantic and stylistic peculiarities of Donald Trump's inaugural address. The latter belongs to the political discourse and is considered a part of a specific ritual in the process of the inaguration of the newly elected President. The relevance of this article is determined by the necessity of a detailed linguistic and stylistic analysis of the first official speech of the 47th President of the United States. It also aims at examining the use of phonetic, lexical, and syntactic stylistic devices that contribute to effective communication with a large national audience, fostering its unity and engagement in future political and economic reforms.

The study has shown that Trump's inaugural address is composed according to the traditional structure of this genre, including obligatory framing elements such as greetings and farewells. The main idea of the speech is Trump's political credo, which emphasizes the renovation of the country and its transformation into the most powerful state in the world. To reinforce this idea a conceptual contrast between America and the rest of the world is used. The hyperbolization of the United States characteristics and its historical role is achieved through the use of adjectives in the superlative degree, the absence of temporal and spatial details and the use of antithesis – "America's past and future strength vs its present weakness". Few dates and figures presented in the speech provide the historical background for such reforms as the deportation of illegal immigrants and the return of the Panama Canal under U.S. jurisdiction etc.

The detailed analysis of inaugural address has shown that the newly elected President is presented in a hyperbolized manner, as a mythical hero capable of resolving all national difficulties at once. The existential significance of his election is emphasized by the portrayal of Trump as a divine chosen one, with the sacred pledges such as the restoration of the automotive industry etc. His survival during the attack is also attributed to God and Providence.

It has been found out that at the lexical level Trump's strong determination for change is demonstrated through the usage of adverbs like *immediately, soon, today, this week, a short time from now* and the noun *emergency*, which means the highest level of urgency and importance of certain issues and that is why it especially captures the audience's attention.

The analysis has revealed that Trump's inaugural address contains the most of the stylistic devices of publicistic style, such as the predominant use of the first person plural pronoun *we*, the expressions of gratitude to the audience, the use of traditional metaphors and allusions, syntactic constructions with parallelisms and alliterations, the usage of gradation to create semantic chains. The studied inaugural address contains many threefold repetitions which help to inspire the key ideas to the audience and persuade it to believe in them. The study has also shown that Trump avoids rhetorical questions, which are typical for the publicistic style.

Key words: political discourse, political language, inaugural address, publicistic style, semantic peculiarities, stylistic devices.

УДК 378.147.091.33:811.112.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.2

Ажогіна Н. В.,
асистент кафедри іноземних мов хіміко-фізичних факультетів
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID 0000-0001-6249-6118

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯНІСА ЕНДЗЕЛІНА НА ТЕРЕНАХ БАЛТИСТИКИ ТА ЛЕТОНІСТИКИ

Анотація. Актуальність статті. Латвійський лінгвіст Яніс Ендзелінс працював у Харківському університеті над граматикою латиської мови. Ця діяльність має велике значення для розвитку сучасної латиської мови, в цілому, для балтистики та летоністики. Для України його робота має значення як для розвитку порівняльного мовознавства, так і аспекті розуміння балто-слов'янської єдності, що має давні корені в історії і яка рел'єфно проявляється в сучасності. **Метою статті** є розгляд наукової діяльності Яніса Ендзелінса у його харківський період та її значення щодо розвитку лінгвістики й порівняльного мовознавства. **Методи дослідження**. Методологія дослідження базована на загальнонаукових принципах: об'єктивності, системності, всебічності та історико-логічному. Методи дослідження відносяться до філології, порівняльного мовознавства, граматичних напрямів: логіко-граматичного, елементарно-практичного, формально-граматичного, семантико-граматичного та структурно-семантичного. **Основні результати дослідження.** 1. Вперше в Україні простежено зв'язок між діяльністю Яніса Ендзелінса у Харківському університеті у 1912-1920 роках та значенням його роботи над граматикою латиської мови. 2. Вперше в Україні діяльність Яніса Ендзелінса уведена у контекст балтистики та летоністики. 3. Детально розглянутий внесок Яніса Ендзелінса у розвиток латиської мови – мови народів Латвії, розглянутої в аспекті історичної балто-слов'янської єдності. **Висновки з дослідження.** 1. Яніс Ендзелінс, видатний латиський філолог, лінгвіст та громадський діяч, розробив граматику сучасної латиської мови, започаткувавши її у час його роботи в Харківському університеті у 1912-1920-их роках. 2. Його наукова діяльність на цій ниві мала значний вплив на затвердження латиської мови як мови міжнародного спілкування. 3. Наукові розробки авторства Яніса Ендзелінса уважаються значним внеском у балтистику та летоністику. 4. Значення постаті Яніса Ендзелінса особливо акцентується в аспекті сучасних відносин України з Латвійською Республікою, яка робить великий внесок у справу оборони України.

Ключові слова: балтистика, граматика, латиська мова, летоністика, лінгвістика, філологія, Яніс Ендзелінс.

Вступ. Проблематика статті відображає реалії розвитку лінгвістики та мовознавства. З точки зору знищення імперського спадку (у Латвійській Республіці та в Україні) та запобігання новоімперським зазіханням з боку ерефії, захист національних мов та подальший розвиток лінгвістики та мовознавства, стають нагальними суспільними завданнями. Балто-слов'янська мовна єдність мала місце ще в перших століттях н. е. та у часи спротиву народів Балтії (з 1918 по 1940 роки) та України (у 1917-1921 роках) імперії-росії.

У радянський час балтійські мови та українська мова знаходилися в лабетах совєцько-імперської ідеології. Тоді з'явився штучний новояз, нашпігований концептами, сконструйованими з модернізмів і запозичень ідеолого-прогандистського характеру і змісту. У цей час псевдонаукова течія *марризму* в мовознавстві стала панівною; вона була особливо жорстко спрямована проти порівняльного історичного мовознавства, яке було позначено як «буржуазне».

Актуальність теми дослідження визначається станом розвитку балтистики та летоністики як галузі філології та прикладної лінгвістики. Балтистика обійняла важливе місце на теренах філології та лінгвістики – у міжнародному вимірі. Першою ластівкою цього феномену на території України стало заснування Центру балтистики у ЛНУ імені Івана Франка. 23 березня 2010 р. за сприяннями Посольства Латвійської Республіки в Україні та Почесного консульства Латвії у Львові Володимира Гарцули на факультеті міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка відбулося відкриття студій латиської мови. Особливого звучання цей процес набув в сучасних реаліях, коли для України стала відчутною допомога, що її надають країни Балтії.

Великий внесок у її розвиток зробив **Яніс Ендзелінс**, який розробив практичну граматику латиської мови, започаткувавши цю діяльність у Харківському університеті у 1912-1920 роках. У своїй подальшій роботі він активно упроваджував ідентичні підстави латиської мови, вплинувши таким чином на розвиток світового і національного мовознавства, філології та лінгвістики. Харківський період своєї діяльності він уважав найплідніщими роками життя.

Постать латвійського філолога-просвітителя Яніса Ендзеліна обіймає місце зв'язуючої ланки в сенсі розробки сучасної граматики латиської мови як дієвого засобу підтримки історичних витоків балто-слов'янської спільноти. Починаючи з часів Київської Русі, і, включаючи проєкт, започаткований Михайлом Грушевським та його однодумцями, ця єдність проявилася також у радянський час, коли українські літератори перекладали визначні твори, створені на теренах Балтії, а литовські та латиські майстри пера, через переклади класиків України – Тараса Шевченка та Івана Франка, – розвивали історико-культурні та мовознавчі засади цієї єдності.

Короткий аналіз останніх досліджень для виділення невирішених раніше питань.

За визначенням ЕСУ [1], балтистика є наукою про мови, літературу і фольклор балтійських народів. У ВУЕ балтис-

тика трактується як сукупність гуманітарних дисциплін, які займаються дослідженням мов і культур балтійських народів [2]. Англомовна література визначає балтистику (також відому як балтознавство), як міждисциплінарне дослідження мови та культури (історії, літератури, фольклору та міфології) балтійських народів. Балтистика за своїм предметом поділяється на літуаністику, латвістику (летоністику), пруссистику тощо. Вперше балтійські мови були досліджені в порівнянні з іншими індоєвропейськими мовами в XIX столітті: тоді Франц Бопп у 1816 році заклав основу для порівняльного мовознавства.

У XX столітті більшість латвійських лінгвістів працювали на факультеті філології та філософії Латвійського університету прикладних наук (пізніше Латвійського університету): Я. Ендзелінс, Ернест Блесе (1892–1964), мовознавець, перекладач, досліджував історичну ономастику та писемні пам'ятки), Анна Абеле (1881-1975), Петеріс Шмітс (1869–1938), Юріс Плакіс (1869–1942), Алвіс Ауґсткалнс (1907-1940; у 1931 році склав бібліографію Карліса Міленбахса та Яніса Ендзелінса).

Вагомий внесок у становлення латиської мови зробив Яніс Райніс, який започаткував манеру «вдалого усічення» довгих латиських слів, зробивши можливими переклади класиків світової поезії латиської мови. У 1921 році на факультеті філології та філософії Латвійського університету прикладних наук під керівництвом професора Яніса Ендзелінса було відкрито перше у світі відділення балтійської філології. Сьогодні його правонаступником є кафедра латвійських і балтійських студій гуманітарного факультету Латвійського університету.

Відомими дослідниками латиської мови є представники Латвії: Р. Ґрабіс, І. Друвіете, Д. Земзаре, К. Каруліс, Б. Лаумане, А. Лаура, Н. Нау, С. Раґе, Е. Сойда, Е. Шміте та ін. На теренах балтистики працюють також іноземці: Адальберт Бецценбергер, Казимир Буга, Ояр Бушс, Пьєтро Умберто Діні (широку популярність йому принесла книга «Балтійські мови» (*«Le lingue baltice*», 1998)), Зигмас Зінкявичюс, Август Лескин, Вітаутас Мажюлис, Летас Палмайтіс, Антанас Саліс, Войцех Смочинський, Ернст Френкель, Август Шлейхер, Эккерт Райнер, Казимерас Яунюс та ін.

У наш час програми балтистики практикуються в університетах у Центральній та Північній Європі – у Литві, ФРН, Польщі (Варшавський університет (Uniwersytet Warszawski)), Університет Адама Міцкевича в Познані (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)), Чехії, Швеції, Австрії. У США, у Вашингтонському університеті в Сент-Луїсі заснована програма бакалаврату з балтійських досліджень.

Основоположником балтистики в Україні був Олександр Потебня (1830-1891). Леонід Булаховський (1888-1961) був живим втіленням зв'язків між балтистикою та славістикою. Він був учнем та колегою Я. Ендзеліна в Харківському університеті. Сучасний період у розвитку балтистики в Україні стартував наприкінці 1950-х – у середині 1960-их років. Основним річищем цього процесу стала діяльність Української ономастичної комісії, також праці В. Топорова й О. Трубачова. Ономастичні дослідження стали основним лінгвістичним трендом в Україні (А. Непокупний. В. Петров, І. Железняк, Л. Гумецька). Анатолій Непокупний (1932-2006) був українським мовознавцем, перекладачем, іноземним членом АН Латвійської Республіки, головою Української ономастичної комісії; він уважається засновником школи балтистики в Україні; його перу належать переклади творів литовських і латиських письменників; він супроводжував лінгвістичну частину дипломатичних місій українського керівництва до країн Балтії.

Передчасно пішов з життя Юрій Садловський (1970-2018), український поет, літературознавець і перекладач. Він був популяризатором української культури в Латвії й латвійської культури в Україні, укладачем першого українсько-латиського розмовника, працював на філологічному факультеті Латвійського університету; з 2010 року викладав латиську мову на факультеті міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка. Валентин Таранець (1938-2019) був професором кафедри германських та східних мов у МГУ, Одеса; створив фундаментальні розробки в галузі мовознавства та балтистики. Зазначимо: викладання латиської мови в Україні є перспективним в сенсі сучасних стосунків України та Латвійської республіки.

Мета дослідження. Розгляд наукової діяльності Яніса Ендзелінса у його харківський період та послідуючі роки його роботи в Латвії, з 1921 року.

Завдання, хід їх вирішення в статті. Завданнями даного дослідження є: 1. Короткий виклад історії діяльності Яніса Ендзелінса у Харківському імператорському університеті (1912-1920 роки). 2. Опис внеску Яніса Ендзелінса у розробку сучасної практичної граматики латиської мови. 3. Виклад ходу роботи Яніса Ендзелінса на теренах 1, 2 та 3-ої Латвійської Республіки (1920-1961 роки) з точки зору його наукового внеску у морфологію, правопис та синтаксис латиської мови. Розробка цих завдань дає змогу пролити світло на наукову діяльність Яніса Ендзелінса в аспекті, перш за все, розкриття місця, ролі і значення основної його праці «*Latviešu lasītājs. Gramatiskās un metriskās ievadpiezīmes*», 1922. Також виконання цих завдань дає змогу пов'язати творчий та науковий спадок Яніса Ендзелінса з реаліями сьогодення, зокрема, в сенсі відзначення його діяльності на міжнародному рівні та виокремлення значення його життєвого доробку в аспекті сучасних українсько-балтійських відносин – культурних, гуманітарних та політичних.

Основна частина. Об'єкт дослідження. Філологія, лінгвістика, балтистика та летоністика, розглянуті в аспекті внеску латиського філолога та лінгвіста Яніса Ендзелінса в розвиток загального мовознавства та порівняльної лінгвістики.

Предмет дослідження. Діяльність Яніса Ендзелінса у Харківському імператорському університеті (1912-1920-і роки) та його подальша робота над розвитком граматики латиської мови; значення наукового внеску Яніса Ендзелінса у розвиток практичної лінгвістики латиської мови; міжнародне визнання діяльності Яніса Ендзелінса.

Теоретичні основи дослідження. Основним і єдиним специфічним для лінгвістики об'єктом дослідження є фонетико-фонологічна, граматична (морфологічна і синтаксична), також лексична система мови. Спеціальна лінгвістика детально вивчає систему, характеристики та розвиток окремих мов (наприклад, латиської), мовних груп (наприклад, балтійської) або сімей (наприклад, індоєвропейської). У XIX столітті балтійський мовний комплекс був включений як об'єкт дослідження в історичне мовознавство (Расмус Крістіан Раск). «*Латиська мова*» («*Die lettische Sprache*», 1863–1864) авторства Августа Йоганна Готфріда Біленштейна уважається першою науковою латиською граматикою. Ця праця ввела латиську мову в міжнародні наукові кола і була найважливішим джерелом фактів до кінця Першої світової війни. У 1950-х роках поряд із порівняльно-історичним методом були започатковані інші підходи.

Поряд з діалектами основним об'єктом дослідження стала сучасна латиська мова та її різні аспекти. У методологічному плані найбільше значення до 1991 року мав вплив тогочасного російського мовознавства, яке домінувало в радянській науці. Головним завданням латиського мовознавства тоді була реалізація наступних проєктів: граматика сучасної літературної мови та словник літературної мови. У наш час лінгвістичні дослідження в Латвії базуються на світових дослідженнях.

Матеріал і методи дослідження. До XIX століття латиська писемність знаходилась в межах впливу німецьких лютеранських пасторів і німецької мови. У середині XIX на тодішніх латиських землях сталося Перше латиське національне пробудження (1850-1880-і роки), очолюване «молодими латишами», які популяризували використання латиської мови: Криш'яніс Валдемарс, Кріш'яніс Баронс, Яніс Юріс Алунанс, Яніс Фрідріхс Бауманіс, Бернхардс Дірікіс, Ріхардс Томсонс, Атіс Кронвальдс, Фрідріхс Гросвальдс, Атіс Грінбергс, Ейженс Земмерс, Фрісіс Брівземнієкс. Учасники цього руху заклали основи стандартної латиської мови, також упроваджували латишизацію запозичених слів. Їхні ідеї доносили видання: «*Mājas Viesis», «Baltijas Vēstnesis», «Seta, Daba, Pasaule»* та *«Peterburgas Avīzes*». Однак, у 1880-х роках, коли до влади в російській імперії прийшов цар Олександр III, на цих землях розпочалася русифікація. Згодом, під впливом революції 1905-1907 років, політика русифікації була тимчасово обмежена, до 1913 року, зокрема, в народних школах було дозволено навчання латиською мовою.

У 1908 році латиські лінгвісти, такі, як Карліс Міленбахс (1853-1916, латвійський мовознавець, педагог, перекладач, один з основоположників латвійського мовознавства і латвійської лексикографії; вивчав питання синтаксису, лексики і правопису латвійської мови; був першим з латвійських мовознавців, хто звернувся до загального мовознавства, зокрема, до питання про походження мови і теорій про першооснову артикульованої мови в історії людства) і Яніс Ендзелінс, розробили сучасний латиський алфавіт – він замінив стару орфографію, яка використовувалася раніше.

Інша особливість латиської мови, спільної з її сестринською литовською мовою (яка вже була розроблена на той час), полягала в тому, що власні назви з інших країн і мов фонетично змінювалися відповідно до фонологічної системи латиської мови. Крім того, власні імена були змінені таким чином, щоб вони мали закінчення відмінювання іменників, як і всі інші іменники.

Отже, про Яніса Ендзелінса. Яніс Ендзелінс (1873-1961) був латиським мовознавцем, лінгвістом, дослідником латиської мови та інших балтійських мов, фахівцем із порівняльно-історичного мовознавства [3;4;5;6;7]. У 1936 році він був обраний іноземним членом Нідерландської королівської академії мистецтв і наук; був одним із підписантів Меморандуму Латвійської Центральної Ради від 17 березня 1944 року. З 1903 по 1908 рік Яніс Ендзелінс викладав порівняльне мовознавство в Тартуському університеті. У грудні 1905 року Яніс Ендзелінс здобув ступінь магістра порівняльного мовознавства, захистивши дослідження «Латвійські прийменники. Частина 1», «*Latišskije predlogi. 1 častj*», в Тартуському університеті. У 1907 році він, разом з Карлісом Міленбахсом, написав «Латвійську граматику», «*Latviešu gramatiku*» – перший науковий виклад граматики латиської мови.

У 1907 році Яніс Ендзелінс подав 2-у частину своєї праці як дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора санкт-петербурзького університету, проте, на її захисті йому фатально не вистачило одного голосу. Тоді він написав другу дисертацію – «*Slavyano-baltijskije etjudi*» («Слов'янські та балтійські етюди»). Її, у 1912 році, він успішно захистив. З того часу він був першим латишем, який мав ступінь доктора наук та звання професора. У 1908 році Харківський імператорський університет запросив до себе на роботу Я. Ендзелінса, обравши його позаштатним професором. Але, оскільки призначення на цю посаду не затвердив тодішній міністр освіти Олександр Шварц, з 1909 року Я. Ендзелінс працював позаштатним доцентом, з 1911 року – позаштатним професором; у 1912-1920 роках – штатним професором.

З 1909 по 1920 роки Я. Ендзелінс у Харківському університеті вів курси лекцій: введення в мовознавство, порівняльне мовознавство, порівняльна граматика індоєвропейських мов, порівняльна граматика німецьких мов. Також він вів теоретичні та практичні курси з вивчення литовської та давньопрусської мов, також латиської, давньовірменської, давньоперської, готської, давньоісландської, давньоірландської, проводив заняття з читання текстів Авести та Ригведи, також давньогрецьких та перських текстів.

У Харкові Я. Ендзелінс написав «*Lettische Grammatik*», «Граматика латиської мови». Ця праця була видана в 1922 році в Латвії [8]. У ній було проаналізовано тодішній стан розвитку латиської мови; був зроблений детальний огляд історії звуків, форм і конструкцій латиської мови, досліджений її зв'язок з іншими мовами. «*Lettische Grammatik*» містить, крім литовської, старопрусської та інших мов, багато латиського діалектного матеріалу, систематичний огляд латиської мови та її історії, також історичний огляд і відомості про латиські діалекти.

Відповідно до Сарми Клявіні, мовознавиці, «*Lettische Grammatik*» «[була. – Автор] порівняльною граматикою балтійських мов і першим наріжним каменем балтознавства – нової галузі порівняльно-історичного індоєвропейського мовознавства» [9, с.70].

З 1920 року Яніс Ендзелінс почав працювати в Латвійському університеті – найстарішому університеті Латвії. Його було засновано як «Латвійська вища школа» 28 вересня 1919 року на основі колишньої Ризької політехніки. У 1923 році їй було надано нинішнє ім'я – Латвійський університет (*Universitas Latviensis*). Тут Я. Ендзелінс взяв участь у створенні кафедри балтійської філології; викладав: вступ до балтійської філології, наукову граматику латиської мови, науковий курс литовської мови та порівняльну граматику балтійської мови.

З його ініціативи в 1920 році було засновано Товариство філологів, а в 1935 році – «Орфографічний словник латиської мови», «*Latviešu valodas krātuve*». Тоді ж Яніс Ендзелінс завершив працю його колеги Карліса Міленбахса «Словник латиської мови», „*Latviešu valodas vārdnīca*". До нього він написав примітки про походження слів у латиській мові та її зв'язки зі спорідненими мовами.

Зауважимо з цього приводу: у часи Першої латвійської республіки (1918-1940) новонароджена Латвія потребувала розвиненої державної мови, здатної функціонувати в усіх сферах життя: вона мала замінила мови іноземних адміністраторів. У 1922 році в Латвії була проведена реформа правопису, яка, в тому числі, передбачала очищення літературної мови від непотрібних запозичень, формалізацію, уточнення та зба-

гачення її новими словами та термінами. Саме цей рух очолив Я. Ендзелінс разом із своїми прихильниками та однодумцями.

У 1940-50-их роках Яніс Ендзелінс очолював кафедру латиської мови в Латвійському державному університеті, завідував відділом мови в Інституті мови і літератури Академії наук ЛРСР. У 1945 році вийшов його «Вступ до балтійської філології» («*Ievads baltu filoloģijā*»), у 1948 році – «Звуки і форми балтійських мов», („*Baltu valodu skaņas un formas*"), у 1951 році – «Граматика латиської мови», («*Latviešu valodas gramatika*»).

Зазначимо важливе – у своїй плідній діяльності професор Я. Ендзелінс тісно пов'язав теорію з практикою. Він любив та поважав рідну йому мову, прагнув бачити її багатою, чистою, красивою, ясною і досконалою. Для нього мова була джерелом культурних цінностей народу, найміцнішою опорою національної культури. У своїй діяльності в якості лінгвіста, Яніс Ендзелінс зосереджував свою увагу на розширенні словникового запасу рідної мови, на розвиткові фразеології, на вивченні фонетичних явищ, на розв'язанні морфологічних питань та з'ясуванні сутності і природи синтаксичних явищ. Його особливими уподобаннями як науковця були: лексика, фонетика та морфологія.

Велику увагу Я. Ендзелінс приділяв збагаченню словникового складу латиської мови. Іноді він створював нові слова сам; часто це робив на прохання інших свідомих громадян Латвії. За сучасними висновками, ці нові слова були системно обґрунтовані з точки зору їхнього походження; вони ідеально описують річ, характеристику чи дію. При цьому, є цікавим для сучасників момент: у часи складання словника латиської мови він особисто прийняв у своєму помешканні (Rīgā, Gertrūdes ielā 3-28) 1500 (!) відвідувачів із пропозиціями щодо введення нових слів та фразеологічного тлумачення вже існуючих.

Наведемо приклади введених ним в обіг нових слів та понять: *«поява», «вплив», «добро», «забезпечення», «світло», «даний», «присутність», «воля», «сутність», «низький», «той, що не горить», «тротуар», «здобуток», «молитва», «замінити», «постачання», «опалення», «затемнення», «покрити», «відповідає», «ставлення», «увійти», «експертиза», «каркас», «відмінно», «відчути», «перемогти», «запит», «благородний», «відсутність», «літак», «дріжджі», «насос», «думка», «шинель»* тощо.

Серед основних завдань у своїй діяльності Я. Ендзелінс вбачав позбавлення рідної мови германізмів і русизмів. Особливо його непокоїли слова та поняття, введені в латиську мову на кшталт «*колгосп», «рада», «комунізм», «соціалізм», «революція», «диктатура пролетаріату*» та інші. У галузі морфології професор Я. Ендзелінс приділив серйозну увагу похідним словам. Він з'ясував природу та вживання суфіксів, вказував на правильне вживання причастя. Я. Ендзелінс приділив особливу увагу з'ясуванню природи та вживання прийменників.

Великою заслугою професора Я. Ендзелінс є те, що він першим сформував правопис іноземних слів у латиській мові. При цьому він іноді відхилявся від оригінальної вимови іноземних слів, пристосовуючись до особливостей латиської мови. Я. Ендзелінс стабілізував написання іншомовних слів у «Словнику іноземних слів», «*Svešvārdu vārdnīca*«, 1926. Йому приписують головну заслугу в тому, що латиші мають нині науково-практичний правопис.

Загалом Яніс Ендзелінс опублікував близько 350 праць, серед яких варто відзначити 15 книжок – саме вони склали основу сучасної граматики латиської мови. У 2023 році з нагоди 150-річчя від народження Яніса Ендзеліна, ЮНЕСКО визнало його людиною року. Яніс Ендзелінс був членом шести академій – Шведської королівської академії наук, Чеської академії наук, Нідерландської академії наук, Геттінгенського товариства наук, Академії наук ЛРСР; був почесним доктором Упсальського (Швеція) і Каунаського Вітаутаса Великого (Литовська Республіка) університетів, почесним членом Латвійського університету; лавреатом премії Батьківщини (1939), лавреатом Державної премії ЛРСР (1957); також почесним членом багатьох зарубіжних наукових товариств. У Латвії є дві вулиці, названі його ім'ям: в Золітуде (район Риги) та у Валмієрі.

22 лютого 2023 року вийшла в обіг поштова марка на честь 150-річчя від дня народження Яніса Ендзелінса у кількості 25 000 екземплярів. Інститут латвійської мови Гуманітарного факультету Латвійського університету у лютому 2025 року запросив на міжнародну наукову конференцію «*Від першої книги до цифрових текстів: розвиток мови за 500 років*» до 152-ї річниці від дня народження Яніса Ендзелінса. Вона присвячена 500-річчю першої книги, виданої латиською мовою; вона охоплюватиме розвиток латиської мови за останні п'ять століть, включаючи ранні тексти, писемність, граматику, ономастику, діалектологію, термінологію, лексикологію, лексикографію, соціолінгвістику, та оцифрування текстів.

Висновки. В результаті проведеного дослідження були напрацьовані наступні висновки: 1. У ході своєї наукової діяльності, зокрема, в Харківському імператорському університеті, у 1908-1920 роках, Яніс Ендзелінс створив сучасну граматику латиської мови. Його робота була опублікована у 1922 році. 2. У своїй подальшій діяльності в Латвії Яніс Ендзелінс розвивав свої теоретичні та практичні погляди на ниві балтистики та летоністики (латвістики). 3. Яніс Ендзелінс довів до практичного завершення й публікації словник латиської мови, започаткований його колегою Карлісом Міленбахом. 4. Сучасні свідомі латвійці уважають, що Яніс Ендзелінс повернув латишам їхню мову як чисту, ясну, визначену і правильну. Цим професор Я. Ендзеліс здобув найвищу нагороду – безсмертя. 5. Яніс Ендзелінс згуртував навколо себе молодих лінгвістів, які любили і поважали свого професора. Його ім'я з великою повагою згадують учні, а його опубліковані книжки сьогодні активно використовуються вчителями та викладачами усіх рівнів освіти в Латвійській Республіці. Очолюючи кафедру латиської мови в Латвійському університеті, Я. Ендзелінс підготував нових науковців – продовжувачів його справи. 6. Період своєї роботи в Харківському університеті Яніс Ендзелінс уважав найкращим та найпліднішим у своєму житті. Він неодноразово з теплими почуттями згадував нашу Україну. Сьогодні пам'ять Яніса Ендзеліна вшанована меморіальною дошкою на фасаді ХНУ імені Василя Каразіна (Харків, вулиця Університетьска, 23).

Перспективи аналізу. Плідна діяльність Яніса Ендзелінса продовжується у сучасній роботі філологів та лінгвістів як у Латвійській Республіці, так і на міжнародних теренах. Для України його творчий спадок має значення з точки зору історії лінгвістики, порівняльної лінгвістики та загального мовознавства. Латиська мова вивчається у Центрі балтистики в ЛНУ імені Івана Франка. Українські фахівці мають чудову нагоду взяти участь в заходах, які проводиться з нагоди 152-ої річниці з дня народження Яніса Ендзелінса. Ба більше, подальший розвиток різноманітних відносин між Україною та країнами Балтії має як загальнополітичне, так і гуманітарне значення. Ці країни гостинно прийняли наших співвітчизників та співвітчизниць

у сувору годину; пролонговано розвиваються зв'язки між науковими та іншими гуманітарними установами України та Латвії.

Література:

1. Балтистика. А. П. Непокупний. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс]. Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. Режим доступу : https://esu.com.ua/article-40179.
2. Балтистика. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Балтистика (дата звернення: 14.03.2025).
3. Grīsle, R. Jānis Endzelīns (1873–1961). *Baltistica*. IX (2). 1973. 119-134. lpp. Pieejams https://doi.org/10.15388/baltistica.9.2.1822.
4. Grīsle, R. Endzelīns, Jānis, Darbu izlase : 4 sējumos. Latvijas PSR Zinātņu Akadēmija. A. Upīša Valodas un literatūras institūts ; [sastādījuši un rediģējuši: V. Dambe, R. Grīsle un Dz. Hirša]. Rīga : Zinātne, 1971-1982. 4 sēj.
5. "J. Endzelin (1873–1961)". Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences.
6. Sabaliauskas, A. 'Janis Endzelynas'. Lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija. 1940-1980. Vilnius, Mokslas. 1982. 107-114 psl.
7. Rasma Grīsle. "Jānis Endzelīns". *Latvijas Vēstnesis*. 1999. ##119/120. On-line.
8. Endzelin, J. Lettisches Lesebuch. Grammatische und metrische Vorbemerkungen. Texte und Glossar. Indogermanische Bibliothek, herausg. von H. Hirt und W. Streitberg. Erste Abteilung : Sammlung indogermanischer Lehr- und Handbücher. Erste Reihe: Grammatiken Bd. 16. Heidelberg. Carl Winters Universitätsbuchhandlung. VIII, 206 S. 1922.
9. Kļaviņa, S. Esība un sūtība. *Domuzīme*. 26.04.2023. #2. 68-71 psl.

Azhohina N. Scientific activities of Janis Enzelin in the field of baltistics and latvistiks

The relevance of the article. Latvian linguist Janis Endzelins worked at Kharkiv University on Latvian grammar. This activity was of great importance for the development of modern Latvian, in general, for Baltic. For Ukraine, its work is important for the development of comparative linguistics and the aspect of the Baltic-Slavic unity, which has ancient roots in history and which is religiously manifested in the present. **The purpose of the article** is to consider the scientific activity of Janis Endzelins in its Kharkiv period and its importance for the development of linguistics and comparative linguistics. Research methods. **The research methodology** is based on general scientific principles: objectivity, systematic, complexity and comprehensive, historical and logical. Research methods refer to philology, comparative linguistics, grammatical directions – logic-grammatical, elementary-practical, formal-grammatical, semantic-grammatical and structural-semantic. **The main results of the study**. 1. For the first time in Ukraine, the link between the activities of Janis Endzelins at Kharkiv University in 1912-1920 and the importance of his work on the grammar of Latvian. 2. For the first time in Ukraine, Janis Endzelins' activities were introduced into the context of Baltistics and Letonistics. 3. A detailed contribution of Janis Endzelins to the development of Latvian is the language of Latvia peoples, considered in the aspect of the historical Baltic-Slavic unity. **Conclusions from the study**. 1. Janis Endzelins, a prominent Latvian philologist, linguist and public figure developed a grammar of modern Latvian, starting it in his work at Kharkiv University in the 1912-1920s. 2. His scientific activity in this field had a significant impact on the approval of Latvian as a language of international communication. 3. The scientific developments of Janis Endzelins are considered by a significant contribution to Baltistics and Letonistics. 4. The importance of Janis Endzelins is especially emphasized in the aspect of modern relations of Ukraine with the Republic of Latvia, which makes a major contribution to the Defense of Ukraine.

Key words: Baltics, Grammar, Latvian, Letonistics, Linguistics, Janis Endzelins, Philology.

УДК 811.124'01/'08-049.7
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.3

Апоненко І. М.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри мовної підготовки та гуманітарних наук
Дніпровського державного медичного університету

Босенко Є. Д.,
студент 1 курсу медичного факультету
Дніпровського державного медичного університету

Тихоненко В. М.,
студентка 1 курсу медичного факультету
Дніпровського державного медичного університету

МОВА, ЩО ЗМІНИЛА СВІТ: ІСТОРІЯ ЛАТИНИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу історії розвитку латини – однієї з найдавніших мов індоєвропейської мовної сім'ї, що мала значний вплив на формування культури, науки та освіти Західного світу. Латинська мова зародилася як засіб спілкування племені латинів на Апеннінському півострові в регіоні Лацій та стала основою для створення мовної традиції Римської імперії.

У статті розглянуто основні етапи розвитку мови: архаїчний період, коли латина тільки формувалася як літературна мова; класичний період, поділений на «золотий» і «срібний» віки, коли мова досягла найвищого рівня розвитку у творчості видатних письменників, таких як Цицерон, Вергілій, Овідій та інші; а також пізній період, коли на тлі занепаду Римської імперії латинська мова трансформувалася в національні розмовні варіанти (так звана «вульгарна латина»), що стала основою для виникнення романських мов.

Описано ключову роль латини в античному світі в поширенні культури й романізації завойованих Римом територій; висвітлено її значення як мови науки, освіти та релігії в Середньовіччі. Зокрема, автори наголошують на важливості латини як універсального засобу спілкування в університетах, монастирях, а також юридичній практиці. Епоха Ренесансу стала новим етапом відродження зацікавленості до латини, коли діячі науки та культури зверталися до латинської мови як до джерела натхнення й засобу міжнародного спілкування.

Окремо акцентовано увагу на ролі латини в історії українських земель. Її використання в Галицько-Волинському князівстві, Києво-Могилянській академії є свідченням її значного внеску в культурний та освітній розвиток регіону: латина була основною мовою написання актів, освітніх курсів і політичних документів.

У статті наголошується, що й у сучасному світі латинська мова не втратила своєї актуальності. Вона залишається фундаментом для створення термінології в багатьох галузях науки, таких як медицина, юриспруденція, історія, філологія тощо. Крім того, афоризми, прислів'я й вислови, написані латинською мовою, активно використовуються сучасними політиками, вченими та письменниками, що свідчить про її тривале культурне значення.

Ключові слова: латинська мова, мертва мова, періоди розвитку латини, романські мови, антична культура.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Антична культура, а разом з нею й мова Стародавнього Риму і Греції впродовж багатьох віків живила, продовжує живити та впливати на сучасну європейську, а через неї й на світову культуру. Парадоксально, але в сучасному світі латинська мова, а це єдина мертва мова, – постійно використовується. Статус мертвої мови латини зумовлений тим, що люди, для яких вона є рідною, не народжуються вже принаймні півтори тисячі років. У наш час латинська мова вважається офіційною мовою держави Ватикан, а також католицької церкви. Нині латинській мові належить провідна роль у розвитку словникового складу сучасних мов, також вона слугує засобом для утворення наукової, медичної, технічної та інших терміносистем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. До вивчення латинської мови та історії її розвитку звертаються як науковці, які створюють підручники з вивчення латини, наприклад, для філологічних спеціальностей, для медиків, юристів, істориків тощо (Л. М. Нетребчук, Т. О. Самойленко, Є. П. Копіца, Н. Д. Толкачова. Латинська мова та медична термінологія: навчальний посібник для студентів І і ІІ курсів медичного та стоматологічного факультетів. Одеса : ОНМедУ, 2020. 192 с.; Н. В. Серга. Курс лекцій з латинської мови для студентів І курсу усіх форм навчання спеціальності «Переклад». Одеса : ОНМедУ, 2020. 192 с.; Н. Г. Ревак, В. Т. Сулим. Латинська мова (для неспеціальних факультетів). Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 415 с.; Є. І. Світлична, І. О. Толок. Латинська мова. Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 440 с. та ін.), так і науковці, що розглядають певні віхи в історії вивчення латини (В. М. Миронова, С. П. Гриценко, Н. В. Корольова, О. М. Косіцька, О. М. Кощій, Р. А. Щербина. Латинська мова в Україні XV – початку XVIII століття: монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. 591 с.), або ж особливості латинської мови, наприклад, у вивченні ономастичного простору (А. Олексієнко, І. Апоненко. Латинська мова у топонімах. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів* : матеріали XXVI Міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпро. 2024. С. 59–62.) і т. ін. Присвячення певної

кількості часу на вивчення історії розвитку латинської мови, її культурного значення, впливу на українську й інші світові мови є стимулом і мотивацією здобувачів освіти щодо її опанування на 1 курсі медичного університету.

Формування мети статті. Отже, дуже важко недооцінювати роль латинської мови в сучасному суспільстві. Саме тому метою статті є визначення того, що, вивчаючи витоки латинської мови, її розвиток і становлення крізь століття, формування латини як підґрунтя для розвитку національних сучасних мов, ми маємо усвідомити пріоритетну роль латинської мови в галузі науки і культури.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. *Латинська мова* (***lingua Latīna***) є однією з найстаріших мов індоєвропейської сім'ї, що входить до групи італійських мов. Це мова стародавнього племені латинів, яке близько трьох тисяч років тому проживало на Апеннінському півострові. Плем'я дало назву регіону Лацій, розташованому в нижній течії річки Тібр. У 754–753 роках до н.е. столицею цього регіону стало місто *Рим*, збудоване на семи пагорбах, яке називали «*Вічним містом*» – ***Urbs aeterna*** [1, с. 8].

Спочатку латинською мовою спілкувалося лише невелике плем'я латинів. Згодом завдяки військовим, політичним й економічним успіхам Стародавнього Риму ця мова поступово поширилася по всій Італії, а з II століття до н. е. почала виходити за її межі. У I столітті н. е. Рим став столицею наймогутнішої держави стародавнього світу – Римської імперії. До її складу входили території сучасних країн: Франції, Іспанії, Португалії, Швейцарії, частини Німеччини, півдня Англії, а також Югославії, Хорватії, Болгарії, Румунії, Угорщини, Чехії, Словаччини, Греції, Туреччини, Лівану, Сирії, Лівії, Тунісу, Алжиру та інших країн [2, с. 12–13].

Латинська мова була поширена в більшості країн Західної Європи, Північної Африки та Західної Азії. Протягом існування Римської імперії вона виконувала роль офіційної державної мови, використовувалась у сферах управління, військовій справі, правознавстві, торгівлі, освіті, науці та літературі [3, с. 549].

В історії латини виділяють декілька основних періодів. Найдавнішими пам'ятками цієї мови є написи, фрагменти релігійних пісень і законів, що датуються VII–IV століттями до н.е.

Історія латинської літературної мови розпочинається у 240 році до н. е., коли військовополонений грек Люцій Лівій Андронік привіз до Риму трагедію та комедію, написані латинською мовою, що стали результатом перекладу грецьких творів, зокрема «Одіссеї» Гомера. Цей *період* в історії латинської мови називають *архаїчним*. Видатним представником цього періоду є римський комедіограф Плавт: до нас дійшло двадцять його повних комедій та одна – у фрагментах. Іншим важливим автором архаїчного періоду був Теренцій, який створив шість комедій [4, с. 15].

Другий *період* розвитку латинської мови відомий як *класичний*. Це час найвищого розквіту латинської мови, який у науковій традиції поділяють на два етапи – «золотий» і «срібний» віки. «Золотий» вік відзначався діяльністю видатних поетів і прозаїків, серед яких Цицерон, Цезар, Вергілій, Горацій, Овідій та ін. Вони створили модель латинської мови, що стала еталоном для прозових і поетичних творів [5, с. 252].

«Срібний» вік (14–120 рр. н.е.) вирізнявся творчістю таких авторів, як Сенека, Марціал, Тацит та ін., які продовжували розвивати латинську мову вже в умовах зміни політичного і культурного контексту [6, с. 7–8].

Перехід до класичної доби латинської мови відбувався на фоні розширення Риму як наймогутнішої держави Середземномор'я. Рим включав величезні території на заході та південному сході Європи, Північної Африки та Малої Азії. До кінця II століття до н.е. латина стала не тільки офіційною мовою в Італії, але й поширилася на Піренейський півострів і в Південну Францію. Латинська мова, завдяки римським воїнам та торговцям, швидко проникала в місцеві громади і ставала основою для романізації завойованих територій [7, с. 12].

Третій *період* розвитку латинської мови називається «*пізнім*» або «*пізньою латиною*» (III–VII ст. н.е.). Це час, коли Римська імперія перебувала на межі розпаду, і після її падіння утворилися варварські держави. Античні літературні традиції поступово втрачають своє значення, а літературна творчість зазнає значних змін. Проте латинська мова зберігає своє значення як історичне джерело. Важливими творами цього періоду є праці таких авторів, як Амміан Марцеллін, св. Ієронім, св. Августин та ін., які зберегли латинську мову як засіб передачі знань і релігійних ідей [8, с. 15–16].

Після смерті імператора Феодосія в 395 році н. е. Римська імперія остаточно поділилася на Східну та Західну частини. На розділених територіях почав занепадати рівень освіченості, збільшувалася мовна різниця між римськими провінціями – латина поступово відходила на другий план. Після занепаду Римської імперії латинська мова спочатку стає офіційною мовою Франкського королівства, а потім поступово перестає бути знаряддям живого спілкування людей: шляхом природного розвитку, через народну («вульгарну») латину, вона дає початок формуванню нових романських мов.

До романських мов належать італійська, що виникла на території Апеннінського півострова, французька і провансальська – у Галлії, іспанська і португальська – на Піренейському півострові, ретороманська – на території Швейцарії та Північної Італії, румунська – у Дакії (сучасна Румунія), молдавська – в Молдові та інші. Ці мови походять з «вульгарної латини» і зберігають у своєму словниковому складі, морфології та синтаксисі багато латинських рис [9, с. 5].

Спроби римлян підкорити германські племена в I столітті до н. е. – I столітті н. е. не мали успіху, але економічні зв'язки з германцями залишалися тривалими. Вони здійснювалися переважно з допомогою римських військових колоній, розташовані біля річок Рейн і Дунай. Про ці зв'язки нагадують сучасні назви німецьких міст, наприклад: Köln (colonia – «поселення»); Koblenz (confluens – «той, що стікається») тощо [10, с. 60].

У Середньовіччі латинська мова залишалася основною мовою в таких сферах, як юриспруденція, освіта, наука, церква та література – вона охоплювала всі аспекти суспільного та культурного життя. Закони перших варварських держав Західної Європи, які називалися «правдами» (leges), були написані латинською мовою. Міські статути, що використовувалися в управлінні містами, також були латиномовними [11].

Латинська мова стала мовою культурного, інтелектуального життя та церковного вжитку, особливо в монастирях та кафедральних соборах. На основі шкіл XII століття з'являються нові центри культури та освіти – університети. Перші університети були засновані в Болоньї (1119), Оксфорді (1163),

Падуї (1222), Неаполі (1224), Севільї (1254), Парижі (1259), де латинська мова була мовою навчання та спілкування. Книги, що видавалися в цих університетах, були написані саме латиною [12].

В епоху Середньовіччя латинська мова була фактично єдиним універсальним способом спілкування, який був зрозумілий всім. Вона стала невід'ємною частиною суспільного, політичного, культурного та наукового життя всієї Європи. Латина слугувала зразком і основою створення нових романських мов, що постійно зверталися до її багатої лексичної скарбниці, шукаючи способи для вираження нових понять та ідей [12].

В епоху Відродження (XIV–XVI ст.) класична латинська мова відігравала виняткову роль, оскільки просвітники виявили великий інтерес до античної культури, наслідуючи її зразки. Латинською мовою писали свої твори видатні діячі того часу, такі як Еразм Роттердамський у Голландії, Томас Мор в Англії, Джордано Бруно та Томазо Кампанелла в Італії. У цей період латина стала важливим засобом міжнародного культурного та наукового спілкування. Багатовікове поширення латинської мови сприяло її ґрунтовному вивченню в школах, створенню словників і видання перекладів [6, с. 8].

Латинська мова відігравала важливу роль і на українських землях, де її почали використовувати ще за часів Галицько-Волинського князівства. У першій половині XIV століття в Галичині з'являються перші акти внутрішнього обігу, написані латинською мовою. Це так звана актова латина, яка охоплює період з 20-х років XIV століття до останньої третини XVIII століття. Культурна переорієнтація на західноєвропейські освітні принципи в Україні наприкінці XVI століття сприяла значному поширенню латини в шкільній практиці [13, с. 9].

Однією з найважливіших збережених пам'яток шкільного обігу латинською мовою є спадщина Києво-Могилянської академії. До нас дійшло майже 200 рукописних філософських курсів та майже стільки ж курсів поетики і риторики XVI–XVIII століть, складених чи законспектованих латинською мовою. Латина використовувалася також для написання важливих політичних документів, зокрема Нерчинського договору 1689 року. Видатні політичні діячі України, такі як Богдан Хмельницький та Іван Мазепа, часто листувались латиною [7, с. 15].

Латинська мова була основною дисципліною в освітніх установах багатьох країн. Зараз латинська мова важлива для фахівців у різних наукових сферах, оскільки багато термінів у соціальних, історичних, філологічних, математичних, технічних, медичних і юридичних науках мають латинське походження.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. У сучасному світі латинська мова слугує своєрідним «будівельним матеріалом» для створення нових термінів. Адже жодна наукова галузь не може обійтися без розуміння основ термінології, що формуються на основі латини. Перспективи подальших пошуків полягають у розгляді використання латини в художніх творах, а також афоризмах, адже спадщина Стародавнього Риму – це багатий фонд художніх і наукових творів. Афоризми, прислів'я та латинські вислови стали джерелом для цитат, які активно використовуються ораторами, письменниками, вченими, політиками, журналістами та дипломатами сьогодення [14, с. 163].

Література:

1. Балалаєва О. Ю., Вакулик І. І. Латинська мова : довідник для студентів спеціальності «Водні біоресурси та аквакультура». Київ : Фітосоціоцентр, 2012. 225 с.
2. Світлична Є. І., Толок І. О. Латинська мова. Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 440 с.
3. Rochette, Bruno. Language Policies in the Roman Republic and Empire. *A Companion to the Latin Language*, 2012 Oxford, UK: Wiley-Blackwell. p. 549–563.
4. Латинська мова. Частина І. Вступ до латинської мови: тематика античної культури: навчально-методичний посібник для організації практичних занять і самостійного вивчення дисципліни / [уклад. Р. В. Миленкова]; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 75 с.
5. Енциклопедичний словник класичних мов / за ред. Л. Л. Звонської. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 252.
6. Рибачок С. М. Латинська мова для студентів-юристів: навч. посіб. Тернопіль, 2012. 190 с.
7. Ревак Н. Г., Сулим В. Т. Латинська мова (для неспеціальних факультетів). Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 415 с.
8. Баштовий М. Г., Кобжев О. М., Латинська мова : посібник щодо самостійного опрацювання тем та виконання контрольних робіт. Суми : Сумський національний аграрний університет, 2012. 52 с.
9. Серга Н. В. Курс лекцій з латинської мови для студентів І курсу усіх форм навчання спеціальності «Переклад». Запоріжжя : ЗНТУ, 2014. 50 с.
10. Олексієнко А., Апоненко І. Латинська мова у топонімах. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів* : матеріали XXVI Міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпро, 2024. С. 59–62.
11. Варварські правди. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / відп. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998–2004.
12. Harrington K.P., Pucci J., Elliott A.G. Medieval Latin (2nd ed.), Univ. Chicago Press, 1997.
13. Миронова В. М. Латинська мова в Україні XV – початку XVIII століття: монографія / В. М. Миронова, С. П. Гриценко, Н. В. Корольова, О. М. Косіцька, О. М. Кощій, Р. А. Щербина; [відп. ред. В.М. Миронова]. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. 591 с.
14. Нетребчук Л. М., Самойленко Т. О., Копіца Є. П., Толкачова Н. Д. Латинська мова та медична термінологія: навчальний посібник для студентів І і ІІ курсів медичного та стоматологічного факультетів. Одеса : ОНМедУ, 2020. 192 с.

Aponenko I., Bosenko Ye., Tykhonenko V. Language that change the world: history of Latin

Summary. The article is dedicated to analyzing the history of the development of Latin – one of the oldest languages of the Indo-European language family, which had a significant influence on the formation of culture, science, and education in the Western world. Latin originated as a means of communication for the Latin tribe on the Apennine Peninsula in the region of Latium and became the foundation for the linguistic tradition of the Roman Empire.

The article examines the main stages of the language's development: the archaic period, when Latin was just beginning to form as a literary language; the classical period, divided into the "Golden" and "Silver" Ages, during which the language reached its highest level of refinement in the works of prominent writers such as Cicero, Virgil, Ovid, and others; and the late period, when, amid the decline of the Roman Empire, Latin transformed into national vernacular variants

(the so-called "Vulgar Latin"), which later gave rise to the Romance languages.

The article highlights the key role of Latin in the ancient world in spreading culture and Romanizing the territories conquered by Rome, as well as its significance as the language of science, education, and religion in the Middle Ages. The authors particularly emphasize the importance of Latin as a universal means of communication in universities, monasteries, and legal practice. The Renaissance era marked a new stage in the revival of interest in Latin, as scholars and cultural figures turned to it as a source of inspiration and a tool for international communication.

A special emphasis is placed on the role of Latin in the history of Ukrainian lands. Its use in the Kingdom of Galicia-Volhynia and the Kyiv-Mohyla Academy testifies to its significant contribution to the cultural and educational development of the region: Latin was the primary language for drafting official acts, educational courses, and political documents.

The article underscores that even in the modern world, Latin has not lost its relevance. It remains the foundation for terminology creation in many scientific fields, such as medicine, law, history, and philology. Additionally, Latin aphorisms, proverbs, and expressions are still actively used by contemporary politicians, scientists, and writers, demonstrating its enduring cultural significance.

Key words: Latin language, dead language, periods of Latin development, Romance languages, ancient culture.

УДК 811.112'373
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.4

Башук Н. П.,
старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського»

СИМВОЛІЗМ ФІТОНІМІВ *ЛІЛІЯ* І *МАЛЬВА* В УКРАЇНСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ

Анотація. У статті розглядається символічне значення фітонімів лілія і мальва в українській та німецькій мовних картинах. Поняттєва складова обох квітів в порівнюваних мовах є схожою, однак українська мова вирізняється більшою варіативністю лексеми лілія, такі як лілея, лелія, латаття, які часто зустрічаються в художніх творах українських письменників. Образне втілення лексеми як символу непорочності і чистоти є універсальним, оскільки лілія широко представлена в текстах Святого письма та асоціюється з образом Діви Марії. У Біблії лілея постає також як символ довіри до Бога, символ витонченої довершеної краси, ідилічного кохання, а цвітіння лілеї порівнюється з розквітом богослухняного народу Ізраїля. В перекладах українською та німецькою мовами Святого Письма фітонім лілія може як співпадати, так і різнитися, як наприклад, лілея та лотос. Фітонім лілія більш широко представлений у німецькій фразеології, ніж в українській, проте досить рідко зустрічається в пареміології досліджуваних мов. Етноспецифічним можна назвати символічне значення лілії як квітки смерті в німецькій культурі, адже раніше лілію висаджували на могилах дітей та молодих дівчат. В образі лілії могли з'являтися душі померлих, вона також вважалась передвісником смерті монаха. Зламана лілія асоціюється в німецькій національній свідомості з втратою дівчиною невинності, що знайшло відображення у фразеологічних та пареміологічних одиницях. Українці вважають водяну лілію улюбленою квіткою русалок, які можуть затягти у воду бажаючого зірвати квітку. Багато українських легенд та повір'їв пов'язані з мальвами, оскільки вони вважаються оберегом духовної спадщини, символом любові до Батьківщини та свого народу, символом краси, вроди та молодості. У християнстві мальва символізувала прощення гріхів зачерствілої душі, водночас в Німеччині при полюванні на відьом її вважали відьомською травою. Символічні образи тісно пов'язані з менталітетом народу, його культурою та віруваннями. Ілюстративний матеріал з художніх творів містить яскраві авторські порівняннями, алегоричні вживання з елементами алюзій та персоніфікацій досліджуваних фітонімів.

Ключові слова: фітонім, лілія, мальва, символ, образ, фразеологізм.

Постановка проблеми. Останнім часом значно зросла кількість наукових розвідок, присвячених дослідженню символічних значень фітонімів у складі фразеологічних одиниць, у художніх творах, у творчості окремо взятих письменників, оскільки символіка – це «інструмент пізнання, метод вираження реальності і прихованих скарбів духовності» [1, с. 3]. Символи можуть бути як універсальними, так і етноспецифічними, оскільки в них відображаються національні риси, традиції, звичаї, вірування, ритуали, морально-етичні оцінки, психічний та фізичний стан людини, тобто все, що брало і бере участь у формування культурних кодів, які визначають менталітет народу. Мовний символ може набувати нових переносних або умовних значень на основі спорідненості чи подібності між певними явищами чи предметами, він також «характеризується інтенсивністю, образністю, вмотивованістю, дейктичністю, психологічністю, імперативністю» [1, с. 6]. Чільне місце серед образів-символів займають квіти, які вирізняються особливою фразеотворчістю, поетичністю та привертають увагу багатьох науковців, адже квіти не лише викликають певні емоції, а й поєднують нас зі світом прекрасного, стають джерелом натхнення та душевної рівноваги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ще минулого століття рослини привертали увагу дослідників, так, Георгій Булашев переповідав релігійно-міфічні українські легенди та перекази про дерева та кущі, різні трави, квіти, хлібні злаки та городину. Василь Скуратівський досліджував рослинні символи в контексті української обрядовості, народних звичаїв, ворожінь, прикмет. Етнонаціональний аспект фразеологічних одиниць української мови з рослинними компонентами-символами став об'єктом дослідження Галини Філь, аксіологічний аспект фразеологізмів з рослинними номінаціями для позначення розумової діяльності був описаний у роботі Л.В. Пушко, контрастивний та етнопсихологічний аналіз семантики українських, англійських та німецьких фітонімів був здійснений Іриною Подолян, семантичний аспект етносимволів у складі українських фразеологізмів з назвами рослин вивчала М.С. Моторіна, на фітосимволі як елементі образної основи фразеологічної одиниці зосередив свою увагу А.А. Смерчко. Специфіці флористичної фразеології із компонентом «назва квітів» на матеріалі англійської, французької та української мов присвячена робота Т.О. Алексахіної. З позиції лінгвоментальності розглядаються особливості функціонування фітонімів барвінок, мак, мальва в українській літературі у роботі Т.М. Мішеніної, символіку лексеми мак у фразеологічній картині світу висвітлили у своїй науковій розвідці Н.Д. Коваленко та Б.О. Коваленко. Порівняльний аналіз семантики флороніма квітка, символізм флоронімів лілія та троянда в українській та англійській фразеології був проведений А.В. Чернявською. Проте, поки що мало досліджені фітоніми квіти в семантичному та семіотичному аспектах в українській та німецькій мовних картинах світу.

Мета статті – виявити універсальні та етноспецифічні риси семантики фітонімів «лілія» та «мальва» в досліджуваних мовах на матеріалі Біблії та художніх творів крізь призму етно-

культурного змісту та національного менталітету, порівняти фразеотворчий потенціал квітів, їхнє символічне значення.

Виклад основного матеріалу. Звернемось до лексикографічних джерел, щоб порівняти визначення поняття лілія в українській та німецькій мовних картинах світу. Академічний тлумачний словник української мови визначає *лілію* як «цибулинну рослину родини лілійних з прямим стеблом і великими, форми дзвона, білими або яскраво забарвленими квітками; вирощується як декоративна» [2, с. 515], німецький словник Дудена акцентує увагу на формі листків та пахучих квітів «hochwachsende Pflanze mit schmalen Blättern und duftenden, trichterförmigen Blüten» [3]. В українській мові часто вживаються такі народнопоетичні варіанти лексеми лілія як лілея та лелія. [4, с. 338]. Оскільки найбільш поширеною була біла лілія, тому для обох мов є типовим вживання похідного прикметника, *'лілейний'* в українській мові із значенням 'білий, білосніжний, сніжно-білий, молочний, крейдяний, мармуровий, кольору лілеї', як наприклад: «*І Лейяніта раз прийшла й біля колон у хмарі мене раптово обняла лілейними руками...*» (В. Сосюра); *lilienweiß* у німецькій мові із значеннями 'blendend weiß, blütenweiß, grellweiß, leuchtend weiß, neonweiß, perlweiß, reinweiß, schlohweiß, schneeweiß, strahlend weiß', як наприклад: «*In dem leeren, lilienweißen Nobelrestaurant saß allein an ihrem Tisch eine junge Frau im schulterfreien, geblümten Kleid».*

У творах українських письменників також часто зустрічаються порівняння з фітонімом лілія, зокрема Т.Г. Шевченко у вірші «Полякам» порівнює дівчат з образом лілії, квітки якої є символом найвищих жіночих чеснот: *«В садах кохалися, цвіли, Неначе лілії дівчата»*. Цими рядками поет показав чистоту, щирість та благородство притаманне українській дівчині у її ставленні до кохання. У поемі «Неофіти», присвяченій першим прихильникам християнства, в образі лілії постає чарівна дівчинка, яка всіх вражала своєю красою і згодом стала матрі'ю Алкіда: *«Як у Італії росло Мале дівча. І красотою, Святою, чистою красою, Як тая лілія, цвіло»*, у вірші «N. N» простежується алюзія, яка вказує на Діву Марію: *«Така, як ти, колись лілея На Іордані процвіла, І воплотила, пронесла Святеє слово над землею»,* де образ лілії використовується як символ святості і чистоти.

Коли ми говоримо про квіти з багатою символікою, то лілія стоїть на першому місці, оскільки лілія була однією з найкрасивіших квітів, ніжною, розкішною, з неперевершеним запахом, і тому привертала до себе увагу впродовж всього розвитку людства. Образ лілії ми знаходимо в міфології, пареміях, християнській символіці, геральдиці, образотворчому мистецтві. У християнстві лілія вважається символом чистоти, цноти, незайманості, вона доволі часто зустрічаються на зображеннях Діви Марії, у сюжетах пов'язаних з Благовіщенням архангел Гавриїл завжди постає з гілочкою лілії. «Пряме стебло лілії уособлює її Божественний розум; пониклі листки – скромність; аромат – Божественність; білий колір – чистоту, непорочність» [5, с. 156]. Лілія постає символом дівочої чистоти в християнській іконографії. З символічним значенням 'невинності' пов'язані німецькі фразеологізми *«unschuldig/keusch wie eine Lilie»*. Лілія, яка на зображеннях випливає з вуст Ісуса Христа як судді світу, є символом милосердя та благодаті.

В Нагорній проповіді лілія постає як символ довіри до Бога, Христос вихваляє красу лілії і ставить її вище прекрасного одягу Соломона, цим він наголошує, що не слід ставити турботу про задоволення основних життєвих потреб вище пошуків Царства небесного, а слід покладатися на Бога та піклуватися про душу: *«І про одяг чого ви клопочетесь? Погляньте на* ***польові лілеї****, як зростають вони, не працюють, ані не прядуть. А Я вам кажу, що й сам Соломон у всій славі своїй не вдягався отак, як одна з них» [6, Від Матвія 6:28-29]/ «Und warum sorgt ihr euch um die Kleidung? Schaut die* ***Lilien auf dem Feld*** *an, wie sie wachsen: Sie arbeiten nicht, auch spinnen sie nicht. Ich sage euch, dass auch Salomo in aller seiner Herrlichkeit nicht gekleidet gewesen ist wie eine von ihnen» [7, Matthäus 6:28-29]; «Погляньте на ті он* ***лілеї,*** *як вони не прядуть, ані тчуть. Але говорю вам, що й сам Соломон у всій славі своїй не вдягався отак, як одна з них!» [6, Від Луки 12: 27]/ «Seht* ***die Lilien****, wie sie wachsen: Sie arbeiten nicht, auch spinnen sie nicht. Ich sage euch aber, dass auch Salomo in aller seiner Herrlichkeit nicht gekleidet gewesen ist wie eine von ihnen» [7, Lukas 12: 27].* Ці слова Святого Письма підкреслюють надзвичайну важливість прихованої краси, лагідності, смирення, а не зовнішності, при цьому в українському перекладі вжито варіант лексеми лілія – лілея, а в німецькому – Lilie. При описі кохання Соломона та Суламіти у «Пісні над піснями» ми простежуємо вживання різних фітонімів, в перекладі Івана Огієнка – лілеї , а в Мартіна Лютера – лотоса (хоча часто єврейську назву рослини передають німецькою мовою як 'Lilie'): «*Мій коханий пішов до садочка свого, в квітники запашні, щоб пасти в садках і збирати* ***лілеї.*** *Я належу своєму коханому, а мені мій коханий, що пасе між* ***лілеями****!» [6, Пісня над піснями 6: 2-3];* «*Його личка як грядка бальзаму, немов квітники запашні! Його губи* ***лілеї,*** *з яких капає мирра текуча!» [6, Пісня над піснями 5: 13]/ «Mein Freund ist hinabgegangen in seinen Garten, zu den Balsambeeten, dass er weide in den Gärten und* ***Lotosblüten*** *pflücke. Mein Freund ist mein und ich bin sein, der unter Lotosblüten weidet» [7, Hoheslied 6: 2-3]; «Seine Wangen sind wie Balsambeete, in denen Gewürzkräuter wachsen. Seine Lippen sind wie* ***Lotosblüten****, die von fließender Myrrhe triefen» [7, Hoheslied 5: 13].* В християнській інтерпретації у «Пісні пісень» в алегоричній формі йдеться про любов Господа до народу Ізраїля та щиру подружню любов, а, отже, і про віковічну любов між Господом і кожною окремою душею. Підтвердження безмірної любові Господа до свого народу знаходимо також у «Книзі пророка Осії», де розквіт богослухняного народу порівнюється з цвітінням лілеї «*Я буду Ізраїлеві, як роса, розцвіте він, неначе* ***лілея,*** *і пустить коріння своє, мов Ліван» [6, Осія 14: 6]/ «Ich will für Israel wie der Tau sein, dass es blüht* ***wie eine Lilie*** *und seine Wurzeln ausschlagen wie der Libanon» [7, Hosea 16: 6].*

Фітонім лілія не широко представлений в пареміології досліджуваних мов. Так, українська паремія *«Часом і між кропивою лілія росте»* означає, що і 'поміж лихими людьми виростає добра, гарна людина' [5, с. 158]. У німецькій мові прислів'я *«Leben wie die Lilien auf dem Felde»* вживається для опису безтурботного життя.

Лілія була також королівським символом та відігравала важливу роль у геральдиці. Так, вона була на гербі короля Франції Людовіка IX, три лілії були зображені на його прапорах під час хрестових походів, вони означали співчуття, правосуддя, милосердя. Пізніше лілія стала тавром засуджених [1, с. 450], що сприяло появі фразеологізму *«einem die Lilie anheften (anhängen)»*, оскільки на засудженому ставили тавро у вигляді лілії. Ідіома *«auf den Lilien sitzen»* вказує на наявність посади у Вер-

ховному суді Франції, оскільки зали суду були прикрашені лілія-ми. Лілія була також на гербі Медичів, а потім – Флоренції та Тоскани, вона була також присутня на гербах багатьох рим-ських пап.

Національно-культурне значення лексеми як квітки смерті простежується у Німеччині, де, за народними повір'ями, лілія виростає під впливом невидимої сили на могилах самогуб-ців та людей, які загинули насильницькою смертю, на могилі вбитого – це ознака невідворотної помсти, а на могилі грішника – прощення й спокутування ним гріхів [1, с. 449-450]. До початку XIX століття у Німеччині лише лілія ми прикрашали могили дітей або молодих дівчат. Лілія, яка таємниче з'явля-лась на стільці монаха хору монастиря, була передвісником його смерті. В образі білої лілії також могли з'являтися душі померлих, оскільки лілія вважалась також образом потойбіч-ного світу. Зламана лілія сприймалась в німецькій етносвідо-мості, як втрата дівчиною невинності, що пояснює появу порів-няння «*wie eine geknickte Lilie*», проте сьогодні фразеологізм «*dastehen wie eine geknickte Lilie*» набув нейтрального забарв-лення 'стояти, опустивши голову/ бути пригніченим/ виглядати сумним'. Фразеологічний вислів «*Die Lilien im Garten sind ver-welkt*» слугує в німецькій мові евфемізмом до втраченої цноти дівчини. В українській мовній картині у значенні «втратити дівоцтво, невинність» використовується інший фітонім – *згу-бити калину*.

За легендою в українській мовній картині водяну лілію (латаття) породила Мати Сира Земля з богинею вод Даною, тому ця рослина має силу на водяну та польову нечисть. Лілія є улюбленою квіткою русалок, тому її не варто рвати, особливо юнакам, інакше русалка затягне у воду [4, с. 338]. Поетичну назву «Лілея» має одна з балад Т. Шевченка, де через скор-ботний монолог позашлюбної доньки пана, яка після смерті перетворилась на лілею і «*весною процвіла ...Цвітом при долині, Цвітом білим, як сніг, білим!*», яку «*дівчата ... почали звати Лілеєю-снігоцвітом*», Т. Шевченко показує жорстокість і несправедливість людей, незбагненність Божої волі. Перетво-рення дівчини, несправедливо осміяною, зневаженої і погубле-ної односельцями, на квітку Лілеї як символу цноти й чистоти демонструє нам несумісність духовної краси з суворою та жор-стокою реальністю.

В українській національній свідомості символом любові до рідної землі та до свого народу виступає мальва. За словами В. Скуратівського «*Не було села, а в ньому хати, де не палахко-тіли б під вікнами* ***мальви*** *– ці незрадливі обереги духовної спадщини*» [1, с. 83]. Саме відданістю українців своїй Бать-ківщині можна пояснити появу паремії: «*Не розлюбити ніколи землю, де мальви цвітуть*».

На думку В. Жайворонка, мальва є також символом краси, вроди та молодості [4, с. 352]. За народними повір'ями на мальві поселялися душі предків та охороняли оселі. Раніше в мандрівку брали з собою квіти мальви, щоб обов'язково повернутись додому, чумаки везли її з собою в горщику, щоб їх дорогою не вбили розбійники. За однією з легенд Мальвою звали стрункy чорнобриву українку, яка покохала молодого звитяжного воїна, проте не витримали розлуки з коханим та померла на кургані від туги за ним. Саме на тому місці виросла дивовижна квітка, стрункa, як дівочий стан, а червоні квіти якої були ніби дівочі вуста. І назвали ту квітку мальвою як нагадування про вірне кохання.

В українській літературній мові під мальвою розуміють «багаторічна декоративну рослину з високим стеблом і вели-кими яскравими квітами, зібраними по кілька в пазухах лист-ків, іноді в китицеподібні суцвіття» [2, с. 614], в німецькій мові – «(in zahlreichen Arten vorkommende) kriechend bzw. auf-recht wachsende Pflanze mit teller- bis trichterförmigen rosa bis blasslila Blüten» [3]. Як засвідчують визначення в обох мовах поняття мальви є схожими, при цьому робиться акцент на формі квітів, у німців – також на кольорі, в українців – на місці розташування квітів. Слід зазначити, що квітка мальва в укра-їнській мовній картині представлена двома лексемами – *мальва та рожа,* які мають однакову семантику і не відрізняються за функціональними стилями, однак рожею можуть також нази-вати троянду [8, с. 213]. У творах Олеся Гончара часто вжи-вається навіть подвійна назва квітки – мальва-рожа. Ось як він описує дорогу до Нової Каховки: *«...широкий шлях степо-вий на десятки кілометрів обсаджений* ***мальвами-рожами****! Збожеволіти можна було від тієї краси»* та українське село недільного ранку в «Партизанській іскрі»*: «Особливо ваблять око своєю красою стрункі та високі* ***рожі-мальви****. Наскрізь просяяні сонцем, обліплені від низу до верхів'я то рожевим, то густо-червоним цвітом, вони цілими заростями яскравіють біля кожної хати і, порозроставшись, збігають звідти, мов святково вбрані дівчата, аж за двір, аж на вулицю»,* де з маль-вами порівнюються гарно вбрані дівчата. Фітонім рожа часто є складовою компаративних фразеологізмів в українській мові як з позитивною конотацією: *гарна наче рожа в травні, гожа як рожа, хороша та гожа як у саду рожа, пишна як майська рожа,* так і з негативною: *либиться як рожа в помиях; гарна як майська рожа в очереті* [9, с. 237-238]. Malve є складовою похідного прикметника *malvenfarbig* із значенням 'блідо-ліловий', 'кольору мальви', оскільки саме рожевий та блідо-ліловий найбільш поширені кольори мальв у Німеччині.

У християнському трактування мальва символізує про-щення гріхів зачерствілої душі, проте на відьомських судах XVI століття її навіть засуджували як відьомську траву. У XIX столітті в Німеччині на мові квітів мальва була виявом вдяч-ності найдорожчому другу. Важливого значення надавав мальвам і Йоганн Гете, який наказав висадити вздовж дороги у своєму саду алею з мальв.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений порівняльний аналіз семантики та символіки досліджуваних фітонімів в українській та німецькій мовних картинах світу засвідчив, що найбільш загальнозрозумілими, тобто універсальними, є символи, що ґрунтуються на текстах Святого Письма, як наприклад, біла лілія як символ непороч-ності і чистоти. Проте зустрічаються і поодинокі відмінності, що засвідчує їх етнокультурну маркованість, як наприклад, використання різних квітів у перекладі Біблії: лілеї – в украї-нському варіанті, та лотосу – в німецькому. З національно-мов-ною картиною світу німецької етноспільноти пов'язане симво-лічне значення лілії як квітки смерті. Слід зазначити, що для німецької мови характерний також більший фразеотворчий потенціал лілії, що можна пояснити більш раннім перекладом Біблії німецькою мовою, проте символічне значення лілії дуже широко представлене в українській художній літературі. Дослі-джуваний фітонім також асоціюється з монархічною Фран-цією, з тавром каторжника у вигляді лілії, що знаходить відо-браження в німецькій фразеології.

Мальва ж набуває більше символічних значень та метафоричних порівнянь в українській лінгвокультурі, оскільки мальва була чи не найпоширенішою та найулюбленішою квіткою українців, яка цвіла у квітнику майже на кожному обійсті.

Перспективним було б дослідити інші квіти у німецькій та українській лінгвокультурах, їхню семантику та символічне значення.

Література:

1. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди. Корсунь-Шевченківський, Вид. Гавришенко В.М., 2015. 912 с.
2. Словник української мови: в 11 т. Т. 4. Київ: Наукова думка, 1973. 840 с.
3. Duden K. Das Onlinewörterbuch URL: https://www.duden.de/woerterbuch (Abrufdatum: 24.01.25)
4. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К.: Довіра, 2006. 703 с.
5. Чернявська А.В. Символізм флороніма лілія в українській та англійській мовах (на матеріалів фразеологізмів і художніх творів). *Закарпатські філологічні студії.* 2019. Випуск 8. Том 1. С. 155-159.
6. Біблія в перекладі Івана Огієнка. URL: https://only.bible/bible/ubio/ (дата звернення 10.02.2024).
7. Die Bibel nach Martin Luthers Übersetzung. URL: https://www.bibleserver.com/LUT/ (Abrufdatum: 25.01.25)
8. Мішеніна Т.М. Особливості функціонування фітонімів барвінок, мак і мальва в українській літературі з позиції лінгвоментальності. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.* 2011. 6 (2) с.208-215
9. Доброльожа Г. Мовне сприйняття рослинного світу у творчості Тараса Шевченка та в поліській фразеології: лінгвокультурний аспект. *Історико-філологічний збірник з регіональних проблем.* 2010. №21. С. 232-243.

Bashuk N. Symbolism of phytonyms lily and mallow in Ukrainian and German language pictures of the world

Summary. The article analyses the symbolic meaning of the phytonyms lily and mallow in Ukrainian and German linguistic worldviews. The conceptual component of both flowers in the compared languages is similar, however, Ukrainian language is distinguished by a greater variability of the lexeme lily as lilia, lilea, lelia, latattya, which are often found in the works of Ukrainian writers. The figurative embodiment of the lexeme as a symbol of innocence and purity is universal, since the lily is widely represented in the texts of the Holy Scriptures and is associated with the image of Virgin Mary. In the Bible, the lily also appears as a symbol of trust in God, a symbol of exquisite, perfect beauty, idyllic love, and the flowering of the lily is compared to flowering of the obedient people of Israel. In Ukrainian and German translations of the Bible, the phytonym lily can both coincide and differ, such as lily and lotus. The phytonym lily is more widely represented in German phraseology than in Ukrainian, but it is quite rare in paremiology of the languages being studied. The symbolic meaning of the lily as a flower of death in German culture can be called ethnospecific, because earlier the lily was planted on the graves of children and young girls. The souls of the dead could appear in the form of a lily, it was also considered a harbinger of the death of a monk. In the German national consciousness a broken lily is associated with the loss of a girl's innocence, which is reflected in phraseological and paremiological units. Ukrainians consider the water lily to be the favorite flower of mermaids, who can drag into the water anyone who wants to pick the flower. Many Ukrainian legends and beliefs are associated with mallows, as they are considered to be a talisman of spiritual heritage, a symbol of love for their native land and people, a symbol of beauty, grace and youth. In Christianity, mallow symbolized the forgiveness for sins of a hardened soul, while in Germany, during witch hunts, it was considered as a witch's herb. Symbolic images are closely related to the mentality of the people, their culture, traditions, customs and beliefs. Illustrative material from literary works of art contains vivid comparisons by authors, allegorical uses with elements of allusions and personifications of the phytonyms being studied.

Key words: phytonym, lily, mallow, symbol, image, phraseology, paremia.

УДК 81'42 + 821.111-1.09
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.5

Бедь Є. В.,
аспірант катедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ВЕРСИФІКАЦІЯ ТА СТИЛІСТИЧНЕ ЗАБАРВЛЕННЯ ВІРША ВІЛЬЯМА БЛЕЙКА «THE LITTLE BLACK BOY»

Анотація. Стаття присвячена різноаспектному аналізу вірша Вільяма Блейка «*The Little Black Boy*» у контексті його соціального, історичного, культурного, мовного та стилістичного значення. У творі Блейк порушує фундаментальні питання расової ідентичності, духовної рівності та місця особистості в умовах суспільних суперечностей кінця XVIII століття. Вірш розкриває напруження між універсалістськими ідеями християнського аболіціонізму та реаліями колоніальної системи й расової нерівності. Досліджено, як поезія через багатошарову метафоричність і символіку висвітлює зв'язок між людськими стражданнями та уявленнями про божественну справедливість; простежено зв'язок між контекстом Просвітництва, який сформував епоху, а також продемонстровано паралелі із творами аболіціоністської літератури, як-от «*The Interesting Narrative*» Олауди Еквіано та поезіями Флоренс Вітлі; наведено наукові дискусії щодо поезії; розглянуто різні підходи до інтерпретації вірша: від акценту на його ролі в аболіціоністському русі до критики євроцентричного дискурсу, що мав значний вплив на текст; здійснено докладний аналіз вірша на рівні версифікаційної будови, де показано, що вибір ямбічного пентаметра і подеколи відхилення від усталеної метрики вірша мають символічне значення; висвітлено художні і стилістичні засоби, що сприяють розкриттю ідейного наповнення тексту, зокрема взаємодії ритмічної структури, лексичних інверсій та образності. Висновки статті підкреслюють значущість вірша Блейка як художнього відображення соціальних конфліктів доби, а також його внесок у літературну традицію, що прагнула осмислити ідеї рівності та духовного братерства. Поет досягає цього завдяки вишуканому використанню стилістичних фігур, які збагачують змістову й емоційну виразність твору. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у ґрунтовному аналізі поетичної спадщини Вільяма Блейка, зокрема в проведенні порівняльного дослідження українських перекладів його творів з оригінальними текстами.

Ключові слова: Вільям Блейк, *The Little Black Boy*, расова рівність, аболіціонізм, духовність, версифікація, метафоричність, стилістичний засіб.

Постановка проблеми. Проблема перекладу поетичних творів Вільяма Блейка, зокрема вірша «*The Little Black Boy*», полягає у складності передавання багатозначності його метафоричної системи, символізму та версифікаційних особливостей, які мають тісний зв'язок із культурними, релігійними та соціальними контекстами доби. Ці аспекти створюють значні труднощі для перекладу, коли необхідно зберегти як художню форму, так й ідеологічне та емоційне навантаження оригіналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті «*William Blake's Universe Review*» (2024) розглянуто значення художньої спадщини Вільяма Блейка в контексті виставки у Fitzwilliam Museum та закцентовано увагу на його унікальному символізмі та впливі на європейське мистецтво. У дослідженні «*Dismantling Otherness or Empowering Racism: William Blake's Little Black Boy Reconsidered*» (2024) проаналізовано вірш Блейка через призму расової ідентичності, показуючи, як він одночасно критикує расові стереотипи та відображає їхню складність. Крім того, у статті «*God Lives in the Sun: The Critique of Evangelical Abolitionism in William Blake's "The Little Black Boy"*» (2023) критично представлено відповідь на євроцентричну євангельську риторику, популяризовану в текстах аболіціоністів та підкрює взаємозв'язок між текстовими та іконографічними елементами його творів.

Мета статті – різноаспектне дослідження поезії «*The Little Black Boy*» на експліцитному та імпліцитному рівнях. Для реалізації заданої мети поставлено такі завдання: дослідити інтерпретації поезії різними дослідниками, виявити основні метафоричні образи та символіку вірша, їхній зв'язок із історичним і соціокультурним контекстом; дослідити версифікаційні особливості твору, зокрема ритмічну та метрико-стилістичну структуру, їхній вплив на побудову смислу. Аналіз спрямований на глибше розуміння тексту, що стане в нагоді під час перекладу поезії на інші мови, зокрема українську.

Виклад основного матеріалу. «*The Little Black Boy*» [1, с. 9] – п'ятий вірш у збірці Вільяма Блейка «*Songs of Innocence*». Поезію вперше опубліковано в 1789 році, в епоху Просвітництва, яка принесла нові ідеї про права людини та свободу, сприяла розвитку аболіціоністського руху. На відміну від багатьох аболіціоністів, Блейк у своєму вірші не лише підтримує ідею рівності, але й іронічно натякає, що насадження християнства серед людей Африки позбавляє їх самобутності. Його поезія зображує духовну боротьбу, внутрішню силу темношкірого хлопчика та критикує спосіб, у який суспільство використовувало релігію для виправдання поневолення а згодом асиміляції поневолених. Через асоціацію чорного кольору з близькістю до Бога Блейк заперечує ідею, що чорний колір є ознакою меншовартости чи покарання. Навпаки, він представляє його як частину божественного задуму, що допомагає досягти духовного розвитку. Хлопчик говорить: «*And I am black, but O! my soul is white*», на що отримує відповідь матері: «*And these black bodies and this sun-burnt face / Is but a cloud, and like a shady grove // For when our souls have learn'd the heat to bear*». Джонатан Перріс потрактовує ці рядки у такий спосіб: «*Дилема дитини щодо того, чому її шкіра чорна, коли її «душа біла» (2), пояснюється як наслідок і захист від такої близькости до сонця. Тіло слугує як «хмара і як тінистий гай», що зменшує промені Божої любови, яку душа може поступово навчитися*

«нести» (16-17)» [2, с. 630]. Метафора «*хмари*» натякає на те, що чорна шкіра виконує захисну і підготовчу функцію, даючи змогу душі поступово пристосуватися до божественної ласки. Мати хлопчика наголошує, що земні відмінності, зокрема колір шкіри, є тимчасовими і слугують вищій меті: «*The cloud will vanish we shall hear his voice. // Saying: come out from the grove my love & care, // And round my golden tent like lambs rejoice*». У цьому баченні раю фізичні відмінності зникають, що підкреслює рівність душ. Проте Блейк також показує, що навіть у цьому уявному світі внутрішня ієрархія залишається: хлопчик усе ще бачить себе підлеглим: «*Ill shade him from the heat till he can bear, ... And be like him and he will then love me*». Ця дитяча невинність і сподівання на краще (потойбічне, sic!) майбутнє є трагедією чорного хлопчика, яку вбачає і Перріс: «*Наївність дитини свідчить про мультиконфесійну християнізацію субсахарської Африки, про те, що Джон Батлер назвав «африканським духовним Голокостом» (130)*» [2, с. 638].

Імовірно, останнім рядком поет іронічно натякає на свого сучасника Олауду Еквіано, який у 1789 році видав надзвичайно популярну в той час книгу «*Цікава повість життя Олауди Еквіано або Густава Вази*[1]*, африканця, написана ним самим*». Ця автобіографія є одним із найважливіших текстів аболіціоністського руху XVIII ст. Вона описує досвід автора, який пройшов шлях від африканського раба племені ігбо до вільної людини. Еквіано зображує африканців як людей із власною культурою, мораллю та духовністю. Він докладно описує своє дитинство в африканському селі, показуючи, що африканське суспільство має власні закони та традиції. Автор часто апелює до християнських цінностей і моралі, стверджуючи, що рабство суперечить Божій волі: «*О, ви номінальні християни! чи не запитав би вас африканець – навчився ви цього від вашого Бога, який каже вам: Чиніть усім людям те, що ви хотіли б, щоб люди чинили вам*?» [3, с. 57]. Автор зауважує, що знайшов своє спасіння в християнстві і, будучи прихильником євангельського аболіціонізму, бачить у вірі спосіб не лише змінити себе, але й вплинути на суспільство. Його автобіографія апелює до християнської авдиторії, щоб переконати читачів у потребі скасування рабства. Крім того, Еквіано був членом Комітету допомоги темношкірим біднякам, який спорядив чотириста колишніх рабів для заснування Фрітауна та підтримував поширення Євангелія в Африці.

Автобіографія вийшла в той самий рік, що й «*Songs of Innocence*» Блейка, хоча «*The Little Black Boy*» було написано за кілька років до офіційного друку збірки (у 1787-88 рр.). Точно невідомо який опус хронологічно першим побачив світ, однак функціонує кілька можливих варіантів Блейкового ознайомлення з «*Цікавою повістю*» [2, с. 632]. Це важливо, адже спостерігаємо чимало схожого між двома творами. Наприклад, у 9-му рядку Блейка читаємо: «*Look on the rising sun: there God does live*», а Еквіано, описуючи релігію свого племені, зазначає: «*корінні жителі вірять, що є один Творець усіх речей і він живе на сонці*» [3, с. 18]. Сонце стає спільним символом в обох роботах для обговорення духовної рівності та культурного змішання. Перріс зазначає, що Еквіано стирає відмінності між африканською та юдео-християнською традиціями, представляючи Творця ігбо аналогічним християнському Богу: «*Еквіано створює простір для релігії ігбо десь між африканською та європейською традиціями, слугуючи своїй аболіціоністській справі*» [2, с. 633]. Перріс продовжує: «*Маленький чорний хлопчик Блейка існує в подібному просторі – хоча помітно зміненому; хлопчик не лише антропоморфізує та визначає стать свого Творця, він іде далі, явно говорячи про християнського «Бога» (9), «нашого батька» (26)*» [2, с. 633].

Блейк у своїй поезії звертається до схожої теми, але робить акцент на суперечностях євангельського аболіціонізму. Його «*маленький чорний хлопчик*», хоч і звільняється від своєї чорної шкіри у небесному світі, залишається рабом ментально. Він неусвідомлено прославляє Бога, нав'язаного йому чужою культурою, і прагне любови англійського хлопчика: *«And be like him and he will then love me».* У такий спосіб вірш розкриває іронію асиміляції: фізична свобода супроводжується духовним і культурним підпорядкуванням, що перекликається з історією самого Еквіано.

У вірші «*The Little Black Boy*» простежуємо вплив інших авторів, зокрема Філіс Вітлі – колишньої рабині, яка стала першою афроамериканською поеткою, визнаною не лише в Сполучених Штатах, а й за їх межами. Обидва автори у своїх творах звертаються до тем духовної рівности та спокути, використовуючи християнські мотиви як основу для своїх аргументів. У вірші «*On Being Brought from Africa to America*» Вітлі пише: «*Remember, Christians, Negroes, black as Cain, / May be refin'd, and join th' angelic train*» [4]. Цими рядками вона наголошує на універсальності християнського спасіння, підкреслюючи, що на небі расові відмінності стираються, а всі душі мають однакову здатність приєднатися до божественної спільноти. Це твердження, попри його простоту, є глибокою декларацією рівности, яка кидала виклик стереотипам та расовим упередженням того часу. Аналогічно, у вірші Блейка мати хлопчика навчає його, що расові відмінності є земними й тимчасовими, частиною божественного випробування, стверджуючи, що через це випробування їхні душі стають готовими до духовної рівности: «*When I from black and he from white cloud free, / And round the tent of God like lambs we joy*». У творах обох поетів спільною є ідея, що справжню рівність досягнуто у духовному вимірі, де земні відмінності не мають значення. Утім, якщо у Вітлі присутня надія на християнське спасіння як інструмент соціальної трансформації, то у Блейка помітно більше іронії, оскільки його персонаж залишається під впливом колоніальних і релігійних стереотипів навіть у своїх мріях про небесний світ.

Лорен Генрі знаходить зв'язок між віршем «*An Hymn to the Morning*» Філліс Вітлі та «*The Little Black Boy*» Вільяма Блейка, зосереджуючись на спільних образах, темах і культурних підтекстах. Обидва автори використовують сонце як центральний символ, що відображає божественну присутність, силу та просвітлення. У Вітлі сонце символізує пробудження природи та божественну славу: «*See in the east th' illustrious king of day! His rising radiance drives the shades away*» [5]. У Блейка сонце символізує Божу любов, а його яскраві промені виступають образом духовних випробувань: «*Look on the rising sun: there God does live / And gives his light, and gives his heat away*». Генрі зазначає, що в обох поезіях сонце протиставлено тіні, яка слугує захисним і споглядальним простором [6, с. 7]. Наприклад, Вітлі описує «*тінистий гай*» (*shady grove*) як притулок: «*Ye **shady groves**, your verdant gloom display, / To shield your poet from the burning day*» [5]. Аналогічно, у Блейка мати

1 В оригіналі: Gustavus Vassa, що доречніше перекласти як Густавус Васса, однак європейське ім'я було дано на честь шведського короля Густава І Вази, тому аби зберегти цей зв'язок, обрано зазначений варіант

вчить хлопчика, що його чорнота – це «*хмара*», яка захищає від інтенсивних променів Божої любови: «*And these black bodies and this sun-burnt face / Is but a cloud, and like a* ***shady grove***». На думку Генрі, ці образи можуть бути відлунням африканських космологій, де дерева та тінисті гаї нерідко мали священне значення. Для Вітлі тінь може відбивати спогади про африканські ритуали, у яких сонце й вода були центральними елементами. Її згадка про «*тінистий гай*» може бути водночас символом натхнення та спогадом про культурну спадщину [6, с. 7]. Для Блейка гай і тінь слугують метафорами для простору навчання та духовного зростання, повторюючи африканські космології, одночасно критикуючи їх придушення християнськими доктринами.

Повне розуміння смислів, закладених Вільямом Блейком у його твори, неможливе без аналізу створених ним гравюр. За життя автора (і опісля) видано кілька варіантів його робіт, які нині йменують як «*Copy*» з додаванням літери латинського алфавіту. На ілюстраціях представлено гравюри №11 [7] та №12 [8] зі збірки «*Songs of Innocence*», *Copy B*.

Перша гравюра ілюструє 5-ий та 6-ий рядки вірша: «*My mother taught me underneath a tree / And sitting down before the heat of day*». Закері Лідер зазначає, що крива тіла матері перегукується з кривою головного дерева, що символізує захищеність [9, с. 112], а Джонатан Перріс вказує, що тіло і піднята рука хлопчика відповідають фігурі меншого дерева праворуч, при чому гілки обох дерев, тяжіючи одна до одної, утворюють арку – «*тінистий гай*» (*shady grove*), який підкреслює роль цього простору як захисного та споглядального місця [2, с. 634].

У XVIII ст. англійський історик Томас Салмон видав багатотомну «*Сучасну історію: або теперішній стан всіх народів*». У 20-му томі (1735 р.), який описує Африку, читаємо: «*Щодо містечок, які належать неграм, то більшість з них складаються з кількох хатин, побудованих із глини та очерету в незвичний спосіб; і кожне плем'я чи клан мають свого короля або суверена. Його місце зазвичай вирізняється розлогим деревом перед його дверима, під яким він сидить і розмовляє або ж вершить правосуддя над своїми підданими. Проте я вбачаю, що більшість їхніх містечок є поряд з гаєм*

Вільям Блейк. The Little Black Boy, гравюри №11 та №12. Copy B, 1789 р.

дерев, оскільки наші моряки завжди висновкують про знаходження містечка негрів там, де вони спостерігають групу дерев на узбережжі» [10, с 174]. Ймовірно, Блейк був ознайомлений із працею історика, адже гравюра №11 не лише ілюструє рядки вірша, а й почасти перегукується з вищенаведеним текстом: показано сцену з життя африканських людей **до** їхнього поневолення. Крім того, пишність дерев символізує багатство їхнього духовного світу, – вони повноцінні зі своїми правом, релігією, культурою, мають свою самобутність та ідентичність.

Глибокий задум поета оприявнюється на гравюрі №12, яка відповідає останньому катрену: «*Ill shade him from the heat till he can bear, / To lean in joy upon our fathers knee. / And then I'll stand and stroke his silver hair, / And be like him and he will then love me*». Ці рядки викликають чи не найбільші суперечки щодо потрактування, оскільки різні дослідники аналізують

їх по-своєму, подеколи діаметрально протилежно. На думку Алана Томлінсона, Блейк зобразив «*маленького чорного хлопчика*», який з «*ніжним занепокоєнням*» представляє біле дитя Богові. У такий спосіб, натякаючи, що чорна дитина, яка більше страждала в матеріальному світі, особливо від рук білих, може бути краще підготовленою витримати «*тепло*» Божої любови, і саме тому висловлює бажання «*тримати в тіні*» білого хлопчика, поки той не стане достатньо сильним, щоб також витримати Божу любов [11, с. 33].

Нгугі Ва Тхіонґо, навпаки, критикує ці рядки, зазначаючи, що Блейк зобразив «*мрію білих лібералів про день, коли чорні та білі зможуть любити одне одного, не проходячи через агонію жорстоких розрахунків*» [12, с. 20].

Абдельнаєм Елареф вважає, що поет кидає виклик поняттю расової «*інакшости*» (*otherness*) через руйнування уявлення про неповноцінність темношкірих людей у колоніальній Британії, проте увінчує системні расові ієрархії, впроваджуючи європоцентричні цінності: «*Твердження оповідача про те, що душа має білий колір, відображає глибоко вкорінене расистське переконання Блейка, що білий колір краще*» [13, с. 56].

Джонатан Джонс називає Блейка «одним з найвеличніших письменників в англійській мові», однак зауважує, що перечитуючи «*The Little Black Boy*» та інші твори поета, у нього не виникає сумнівів, що Блейк – «*очевидний расист за сучасними мірками*» [14].

Сарі Макдісі звертає увагу на варіативність зображення «*маленького чорного хлопчика*» на другій ілюстрації в різних виданнях *«Songs of Innocence»*. Дослідник зазначає: *«в деяких варіантах пластини маленький чорний хлопчик справді пофарбований у чорний або коричневий колір, а в інших – у білий або рожевий»* [15, с. 113]. Ця зміна, на думку Макдісі, підриває ідею стабільности змісту вірша, змушуючи замислитися, чи текстове значення залишається незмінним, чи змінюється відповідно до расових та культурних контекстів, у яких була створена, на перший погляд, «ідентична» ілюстрація. Дослідник підкреслює, що інтерпретація читача нерозривно пов'язана з візуальним контекстом, зокрема кольором шкіри хлопчика, є динамічною і залежить від способу, в який вони читаються разом [15, с. 113]. Така багатозначність розширює можливості для переосмислення твору залежно від історичних, культурних та політичних обставин.

Джонатан Перріс стверджує, що останній чотиривірш та його ілюстрація стосуються не расизму, а євангелізму. Він пояснює це як символічне віддалення «*маленького чорного хлопчика*» від божественного, оскільки дитина «*починає займати проміжне положення між євангельським християнством та африканською релігійністю*», і вже не може повернутися до «*пасторального раю*» з гравюри №11, а також не належить до уявного раю наступної. [2, с. 638].

Варто звернути увагу на символічну схожість між деревом, під яким сидить Бог, і молодим деревцем із попередньої ілюстрації. Воно розташоване в тому ж куті й має такий самий нахил, що може свідчити про те, що це одне й те саме дерево, але зображене через певний період. На першій ілюстрації це молода, життєва рослина, що тягнеться до більшого дерева, подібно до того, як дитина шукає підтримки й захисту матері, тягнеться до її знань. На другій ілюстрації помітно, що це дерево вже не виглядає таким молодим: його крона втратила пишність (а, можливо, і не набувала її), а на гілках залишилося лише кілька поодиноких листків, ледве жевріє життя. Такий візуальний контраст може бути інтерпретований як ще одна форма критики Блейком євангельського аболіціонізму: людина отримує свободу і знаходиться поруч із Богом, однак для цього їй доводиться відмовитися від своєї культурної й духовної ідентичности. Це нагадує про те, що процес асиміляції, представлений євангельським підходом, може спричинити втрату життєвої сили та автентичности.

Версифікаційна будова

Для аналізу змісту поезії дослідники традиційно враховують контекст її створення, вибір лексичних і стилістичних конструкцій. У разі творчости Вільяма Блейка до цих аспектів додано розгляд авторських ілюстрацій, що є невід'ємним складником його поетичного висловлювання. Водночас питання метрики, зокрема віршового розміру поезії «*The Little Black Boy*», залишається здебільшого поза увагою науковців. Лише окремі випадки, як-от статті Генрі [6, с. 4] та Перріса [2, с. 637], містять зауваження щодо цього аспекту, визначаючи розмір вірша як «*героїчний*».

Згідно з визначенням у словнику *Collins*, «*героїчний вірш*» характеризується як «*тип вірша, який підходить для епічних або героїчних сюжетів, наприклад класичний гекзаметр, французький александрійський вірш або англійський ямбічний пентаметр*» [16], однак таке визначення залишається неоднозначним і може змінюватися залежно від культурного контексту, у якому перебуває читач. Важливо, що навіть для англомовної авдиторії поняття «*героїчний вірш*» не завжди є однозначним. Наприклад, найвизначніший англосаксонський героїчний епос «*Beowulf*» написаний алітераційним віршем, тоді як епічна поема Джона Мілтона «*Втрачений рай*» створена білим ямбічним пентаметром. Чимало читачів, особливо українських, поняття «*героїчний вірш*» нерідко асоціюють з гекзаметром Гомерових «*Іліади*» та «*Одіссеї*». Така багатозначність потребує чіткого окреслення термінології та врахування культурно-літературного контексту для коректної інтерпретації.

Версифікаційна структура вірша «*The Little Black Boy*» є надзвичайно важливою для точного відтворення його експліцитної форми під час перекладу або проведення порівняльного аналізу оригінального тексту з наявними перекладами іншими мовами. Поезія складається із семи катренів, написаних перехресною римою (ABAB) з окситонною клавзулою, що додає виразності кінцевим римам. Більшість рядків вірша (за винятком 11-го та 19-го) є акаталектичними ямбічними пентаметрами, які відповідають такій метричній схемі: U_ | U_ | U_ | U_ | U_.

Виокремлюється 2-й рядок (*And **I** am **black**, but **O**! My **soul** is **white***), маючи таку ж будову, містить цезуру після третьої стопи, яка акцентована також авторським знаком оклику. Варто зазначити, що в деяких місцях поезії Блейк послуговується пірихієм – допоміжною стопою, де два склади ненаголошені – з метою емфатичности інших, важливіших, конструкцій. Наприклад, у 3-му рядку (*White as an **an**gel is the **En**glish **child***), який має таку схему: UU | U_ | UU | U_ | U_, інтонаційний наголос падає на слова «*angel*» та «*English boy*», що виносить на передній план янголоподібність білого дитяти і ще більше протиставляє його з чорним хлопчиком. Також знаходимо два пірихії у 12-му рядку (*Comfort in **morn**ing **joy** in the noon**day***): UU | U_ | U_ | UU | U_.

Уже згадані 11-й та 19-й рядки мають на один склад більше, що внеможливлює класифікувати їх як п'ятистопний ямб. У пер-

шому прикладі (*And **flow**ers and **trees** and **beasts** and **men** receive*), що має таку схему: U_U|U_|U_|U_|U_, перша стопа є амфібрахієм, а наступні чотири – ямбом. Невідомо, чому автор вирішив саме так написати, адже той надлишковий склад гальмує читача своїм ритмом, однак акцентує на універсальності Божої любови та її всеосяжності, створює відчуття повноти та розмаїття, адже йдеться про всі створіння, що отримують «*світло*» і «*тепло*» від Бога. Другий приклад (*Saying: **come** out **from** the **grove** my **love** & **care***) побудовано так: UU_ | U_ | U_ | U_ | U_, де перша стопа має один надлишковий склад, тому цей рядок є гіперкаталектичним ямбічним пентаметром. Аналогічна зміна може символізувати урочистість чи важливість моменту, адже це пряма мова Бога, яка виходить за межі звичайного ритмічного потоку, ніби підкреслюючи божественний характер звернення. Отже, порушення метрики у цих рядках, імовірно, виконує функцію не просто випадкового відхилення, а навмисного стилістичного прийому для посилення змістового навантаження.

Стилістичне розмаїття

Перший катрен (*My mother bore me in the southern wild, // And I am black, but O! my soul is white; // White as an angel is the English child: // But I am black as if bereav'd of light.*) є одним складним реченням і має низку стилістичних прийомів:

1. **Полісиндетон**: майже всі частини поєднуються різними сполучниками сурядности: «*and*» та двічі «*but*».

2. **Асиндетон** теж наявний в куплеті, адже третє та четверте прості речення поєднуються без використання сполучника.

3. **Поліптотон**: різні відмінкові форми особового займенника «*I*» (*I – my – me*) у 1-му, 2-му та 3-му рядках.

4. **Антитеза**: протиставлення зовнішнього (чорного кольору хлопчика) із внутрішнім (його біла душа).

5. **Риторичний оклик**, який розділяє попередню фігуру: «*but O!*».

6. **Епітет**: прикметник «*white*» у словосполученні «*white soul*»; його антонім «*black*» до цього тропу уналежнювати не доречно, адже ліричний герой говорить про колір шкіри, що не є переносним значення у цьому контексті.

7. **Паралелізм**: маленький чорний хлопчик – біле англійське дитя.

8. **Анадиплозис**: повторення лексеми «*white*» наприкінці 2-го та на початку 3-го рядків, що зосереджує увагу на важливій для героя темі.

9. **Інверсія** у 3-му рядку, який є поширеним простим реченням, де порушено прямий порядок слів.

10.**Порівняння** трапляється двічі: «*as an angel*» та «*as if bereave`d of light*».

11.**Синкопа:** у дієслові «*bereaved*» вилучено останню голосну «*e*», щоб дотриматися розміру пентаметра.

Другий катрен (*My mother taught me underneath a tree // And sitting down before the heat of day, // She took me on her lap and kissed me, // And pointing to the east began to say.*), як і попередній, є одним складним реченням. Автор продовжує урізноманітнювати поезію:

1. **Анафора**: єднальний сполучник «*and*» розпочинає 2-й та 4-й рядки. Якщо врахувати, що опісля зазначених сполучників йдуть дієслова у формі Participle I (*sitting, pointing*), – дає змогу стверджувати про синтаксичний єдинопочаток.

2. **Полісиндетон**: двічі фіксуємо сполучник сурядности «*and*» для поєднання синтаксичних конструкцій в одне речення.

3. **Поліптотон:** відмінкові форми особового займенника «*I*» (*my – me*) у 1-му та 3-му рядках і займенника «*she*» (*she – her*) у 3-му.

4. **Пролепсис**: словосполучення «*my mother*» згодом відтворюється за допомогою особового займенника 3-ї особи однини «*she*».

5. **Дієреза**: присудок «*kissed*» у вірші розділяється на два склади (*kiss-ed*), що порушує правила орфоепії, щоб зберегти метрику ямбічного пентаметра та створити додаткову павзу й акцент, що підсилює цю дію.

Паралелізм між початками катренів «*My mother bore me*» та «*My mother taught me*» підкреслює два ключові аспекти материнської ролі: фізичне створення нового життя та духовно-інтелектуальне виховання. Ця гармонія між діями матері створює не лише ритмічну симетрію тексту, що є також **строфіко-синтаксичною анафорою**, але й акцентує баланс між природним і культурним аспектами існування.

Третій катрен (*Look on the rising sun: there God does live // And gives his light, and gives his heat away. // And flowers and trees and beasts and men receive // Comfort in morning joy in the noonday.*) автор поділив на два речення, які продовжив урізноманітнювати стилістичними засобами:

1. **Метафора**: сонце саме по собі не є домівкою для Бога в буквальному сенсі. Автор використовує образ сходу сонця (*rising sun*), щоб передати абстрактну ідею божественної присутности, надії, відродження та духовного світла.

2. **Алюзія**: у різних народах Африки, зокрема у племені ігбо, вірять, що Бог живе на сонці, тому перший рядок строфи, окрім метафоричности, відсилає до роботи Олауди Еквіано, з якою, як зазначалося раніше, Блейк, імовірно, був ознайомлений.

3. **Інверсія**: «*there God does live*» замість звичного порядку слів (*God lives there*), щоб створити урочистий ефект, ритмічну гармонію та підкреслити *де саме* Бог живе, залучаючи у такий спосіб читача до роздумів над символічним значенням сонця і його божественности.

4. **Диколон**: «*And gives his light, and gives his heat*», який створює паралелізм та увиразнює поетичне мовлення. Останній рядок катрену не буде прикладом ізоколону, адже означений артикль «*the*» порушує однаковість конструкцій «*comfort in morning*» та «*joy in the noonday*» за структурою.

5. **Ампліфікація**: чотирикратне використапння сполучника «*and*» у третьому рядку.

6. **Клімакс (висхідна градація)**: перехід від менш складних форм життя (*flowers, trees*) до більш складних (*animals, men*) ніби показує еволюцію світу і його ієрархію, що разом з попереднім стилістичним засобом розкривають ідею єдности всього живого.

7. **Метонімія**: «*men*» вжито у значенні всього людства, а не лише осіб чоловічої статі.

Четвертий катрен (*And we are put on earth a little space, // That we may learn to bear the beams of love, // And these black bodies and this sun-burnt face // Is but a cloud, and like a shady grove.*) насичений метафорами і символами, що передають глибоку філософську ідею про гармонію між тілесним і духовним.

1. **Полісиндетон**: три простих речення, які утворюють одне складне з різними видами зв'язку, поєднуються між собою завдяки сполучникам сурядности «*and*» та підрядности «*that*».

2. **Анафора**: сполучник «*and*» починає перший та третій рядки.

3. **Епанафора**: займенник «*we*» займає однакову позицію у першому та другому рядках.

4. **Еліпсис**: пропущено прийменник перед «*a little space*».

5. **Диколон**: «*And these black bodies*» та «*and this sun-burnt face*» подано як рівнозначні елементи, які побудовано з єднального сполучника (*and*), вказівного займенника (*these – this*), прикметника (*black – sun-burnt*) та іменника (*bodies – face*).

6. **Епітет**: «*sun-burnt*» вжито у переносному значенні.

7. **Алюзія**: «*shady grove*» натякає на уже згадані роботи сучасників Блейка, що поглиблює контекст перцепції поезії.

8. **Порівняння**: у четвертому рядку «*is but a cloud*» та «*like a shady grove*».

9. **Метафора**: «*we are put on earth a little space*», «*beams of love*», «*these black bodies and this sun-burnt face*», «*cloud*», «*shady grove*».

Використання пасивної конструкції «*we are put*» показує об'єктність людини і визначеність її життя заздалегідь, метою якого є навчитися нести «*beams of love*» – Божу любов і благодать, що є нелегкою справою. Для «*маленького чорного хлопчика*» ці промені любови реіфікуються у вигляді «*black body*» та «*sun-burnt face*», які символізують фізичні страждання та випробування, з якими людина стикається за життя. Блейк навмисне нехтує прийменником перед «*a little space*», що, по-перше, дає змогу витримати метр вірша, а, по-друге, універсалізує сенс та робить метафору ще глибшою: а) якщо поставити прийменник місця «*onto*», то це вказує на обмеженість фізичного простору; б) якщо використати прийменник часу «*for*», то це натякає на короткочасність життя і, відповідно, випробувань. «*Чорні тіла*» та «*обпечені сонцем обличчя*» порівняно з хмарою (*cloud*), яка символізує бар'єр між землю і сонцем (на якому живе бог!) так само, як тіло є бар'єром між душею і Богом (до якого тяжіє людина). Така паралель є оптимістичною для «*маленького чорного хлопчика*», адже як хмари не можуть бути вічними, так і тілесність не буде вічною. «*Shady grove*» символізує прихисток, бо як тінь дерев захищає від палючого сонця, так і «*чорні тіла*» захищають від надмірних «*променів любови*».

П'ятий катрен (*For when our souls have learn'd the heat to bear // The cloud will vanish we shall hear his voice. // Saying: come out from the grove my love & care, // And round my golden tent like lambs rejoice.*) має два складних речення, зміст яких пронизаний темами випробування, просвітлення та возз'єднання з Богом. Автор використав такі фігури мови:

1. **Синкопа**: «*learn'd*» замість «*learned*» для збереження ритму.

2. **Градація**: «*beams of love*» із попередньої строфи тут стають «*heat*».

3. **Паралелізм**: «*the cloud will vanish*» та «*we shall hear his voice*», що відображає причинно-наслідковий зв'язок.

4. **Поліптотон**: займенник 1-ї особи множини вжито у різних відмінках (*our – we*).

5. **Синдетон**: перше речення – складнопідрядне умови – починається підрядним складеним сполучником «*for when*», друге – складносурядне – завдяки єднальному сполучнику «*and*».

6. **Епітет**: «*golden*» для увиразнення та емоційного забарвлення.

7. **Порівняння**: «*like lambs*».

8. **Літота**: під іменником «*tent*» розуміємо «*царство Боже*».

9. **Метафора**: «*heat to bear*», «*the cloud will vanish*», «*golden tent*».

Словосполучення «*beams of love*» із четвертого куплету в цьому катрені трансформується у «*heat*», яке набуває значення випробування, що його необхідно навчитися витримувати (*bear*). Така градація – від ніжного образу променів до спеки – слугує маркером зміни інтенсивности божественної любови. Вона підкреслює еволюцію цього відчуття, яке поступово перетворюється на суворе випробування, що вимагає не лише стійкости, але й духовної зрілости.

Образ «*хмари*» у вірші традиційно виконує роль символу перешкоди, ототожнюваної з фізичним тілом. У цьому контексті «*the cloud will vanish*» виступає евфемізмом, що недвозначно натякає на фізичну смерть. Це символізує звільнення душі від тіла, яке відкриває шлях до єднання з Богом. Отже, смерть трактується як необхідний етап у процесі духовного очищення та возз'єднання з божественним началом у царстві Божому. Цей трансцендентний простір описано як «*golden tent*». Водночас, автор навмисно применшує його значущість, зображуючи цей сакральний топос у формі простого й знайомого намету. Такий художній прийом робить ідею раю доступною навіть для найпростішого сприйняття, як, наприклад, уявлення африканського дитяти. Утім, ця простота одночасно натякає на ідеалізовану, але не досконалу природу потойбічного світу, створюючи подвійний смисловий шар.

Шостий катрен (*Thus did my mother say and kissed me, // And thus I say to little English boy. // When I from black and he from white cloud free, // And round the tent of God like lambs we joy:*) автор побудував із двох речень, однак друге продовжується у наступній строфі. У куплеті резюмовано основні ідеї вірша за допомогою наступних стилістичних фігур:

1. **Полісиндетон**: перше речення – складносурядне – містить два сполучники сурядности «*and*»; друге – складнопідрядне умови – створено за допомогою «*when*» та «*and*».

2. **Інверсія**. Для підсилення ритму та емоційности Блейк двічі вдається до цієї фігури: «*thus did my mother say*» замість «*my mother said thus*» та «*round the tent of God like lambs we joy*» замість «*we joy like lamb round the tent of God*».

3. **Паралелізм**: мати, яка дає настанови і чорний хлопчик, який переповідає це ж англійській дитині.

4. **Поліпотоton**: відмінкові форми особового займенника «*I*» (*my – I*).

5. **Солецизм**: у частинах «*I from black*» і «*he from white*» Блейк офірував парадигматичними формами дієслова «*to be*», чим порушив правила англійської граматики.

6. **Антитеза**: протиставлено чорну «*хмару*» оповідача з білою «*хмарою*» англійського дитяти.

7. **Порівняння**: «*like lambs*».

8. **Метафора**: «*cloud*», «*tent*».

У зазначеному катрені нових прикладів останнього тропу немає, проте раніше згадані образи продовжують виконувати ключову роль у передаванні ідей вірша. Перша – «*cloud*» – разом із кольоровими означеннями (*black* і *white*) символізує фізичні тіла дітей: «*black cloud*» – тіло темношкірого наратора, яке асоціюється із земними обмеженнями та стражданнями, а «*white cloud*» – тіло білого хлопчика, пов'язане з привіле-

йованим становищем. Метафора «*tent*» –своєрідний духовний простір або царство Бога. Обидві метафори спрямовані на підкреслення ідей рівності, єдності та трансцендентності вічного духу перед лицем божественного, незалежно від зовнішніх (фізичних чи соціальних) відмінностей.

Сьомий катрен (*Ill shade him from the heat till he can bear, // To lean in joy upon our fathers knee. // And then I'll stand and stroke his silver hair, // And be like him and he will then love me*.) завершує поезію. Хоча він не вирізняється багатством стилістичних фігур, у ньому присутні ключові елементи, де образи та символи досягають повноти.

1. **Асиндетон**: перші два рядки, які завершують речення почате у попередній строфі, пов'язано без використання сполучників.

2. **Подісиндетон**: друге речення – складносурядне – граматичні частини якого поєднуються за допомогою єднального сполучника «*and*».

3. **Анафора**: два останні рядки розпочато лексемою «*and*».

4. **Поліптотон**: особовий займенник 3-ї особи однини вжито у різних відмінках (*him – he – his*).

5. **Епітет**: «*silver*» як характеристика волосся англійського хлопчика.

6. **Метафора**: «*Ill shade him*», «*heat*».

Образ «*маленького чорного хлопчика*», який прагне «*shade him from the heat*», пов'язаний із раніше згаданим «*grove*», що виконує роль метафоричного прихистку. У цьому контексті «*спека*» постає символом божественної любови, яка виявляється через випробування. Цей жест турботи, спрямований на полегшення чужих труднощів, які сам герой уже подолав, акцентує увагу на співчутті як важливій складовій духовного становлення.

Висновки. Вірш «*The Little Black Boy*» постає як потужний інструмент художньої і соціальної критики та дає змогу розкрити багатошаровість його художньої концепції, що поєднує теми расової ідентичности, духовної рівности та міжкультурної взаємодії. Текст поезії побудований на основі багатої метафоричности та символізму, що створюють глибокі паралелі між земними випробуваннями й божественним задумом та є інструментами для переосмислення концепцій соціальної ієрархії та духовної єдности.

Дослідження історичного контексту твору демонструє, як ідеї Просвітництва та християнського аболіціонізму вплинули на формування естетики поезії. Наведені потрактування вірша вказують на поліфонічність тексту, вможливлюючи функціонування різних інтерпретацій в межах однієї поезії. Водночас, іронічна критика релігійного імперіалізму та колоніальної ідеології вказує на складність позиції Блейка, який не просто відтворює дискурс свого часу, а й використовує його як інструмент для викриття моральних суперечностей суспільства, у якому ідея спасіння стає частиною механізму гноблення.

Аналіз версифікаційних особливостей вірша показав, що Блейк використовує ямбічний пентаметр та чітку риму. Це надає твору мелодійности, однак ця форма контрастує зі складним змістовним наповненням твору. Крім того, у статті показано, як відхилення від усталеної ритмо-мелодики є виправданим і поглиблює змістову перцепцію поезії.

Докладний аналіз кожного катрену оприявнив низку стилістичних засобів –алюзії, символіка світла й темряви, паралелізми та метафори, – які дали змогу Блейку відобразити амбівалентність епохи, що балансує між ідеалами Просвітництва та реаліями колоніалізму.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у ґрунтовному аналізі поетичної спадщини Вільяма Блейка, зокрема в проведенні порівняльного дослідження українських перекладів його творів з оригінальними текстами. Особливу увагу слід приділити художній формі, версифікаційній структурі та стилістичним особливостям, що сприятиме глибшому розумінню специфіки поетики автора та особливостей її відтворення у перекладах.

Література:

1. The Complete Poetry & Prose of William Blake / ed. by D. V. Erdman. New York: Anchor Books, 1988. 1018 p.
2. Perris J. God Lives in the Sun: The Critique of Evangelical Abolitionism in William Blake's "The Little Black Boy", *European Romantic Review*. 2023. № 34 (6), P. 629-645. URL: https://doi.org/10.1080/10509585.2023.2272890
3. Equiano O. The Interesting Narrative of the Life of Olaudah Equiano, or Gustavus Vassa, the African. London: Printed for and sold by the Author, 1794. 396 p.
4. Wheatley, P. On being brought from Africa to America. URL: https://poets.org/poem/being-brought-africa-america
5. Wheatley, P. An Hymn to the Morning. URL: https://sumusweare.wordpress.com/2020/08/29/an-hymn-to-the-morning-by-phillis-wheatley-with-notes
6. Henry L. Sunshine and Shady Groves: What Blake's "Little Black Boy" Learned from African Writers. *Blake/An Illustrative Quarterly.* 1995. № 29 (1), P. 4-11. URL: https://bq.blakearchive.org/29.1.henry
7. Blake, W. The little black boy. Songs of Innocence: Copy B. Object 11 [Illustration]. URL: https://blakearchive.org/copy/s-inn.b?descId=s-inn.b.illbk.11
8. Blake, W. The little black boy. Songs of Innocence: Copy B. Object 12 [Illustration]. URL: https://blakearchive.org/copy/s-inn.b?descId=s-inn.b.illbk.12
9. Leader Z. (2015). *Reading Blake's Songs*. Boston, London, and Henley: Routledge & Kegan Paul, 1981. 259 p.
10. Salmon T. Modern History: Or the Present State of All Nations… Vol. 20. Dublin: George Grierson, Printer to the King's Most Excellent Majesty, at the King's Arms and Two Bibles in Essex-Street, 1735. URL: https://play.google.com/store/books/details?id=UfgKiaO1crQC
11. Tomlinson A. Songs of Innocence and of Experience by William Blake. London: Macmillan Education, 1987. 88 p.
12. Thiong'o N. W. Writers in Politics. London: Heinemann, 1981. 142 p.
13. Elaref A. Dismantling Otherness or Empowering Racism: William Blake's Little Black Boy Reconsidered. بادآلا ةيلك ةلجم انقب. 2024. Vol. 33, No. 62, pp. 35–64. DOI: 10.21608/qarts.2024.254862.1832.
14. Jones J. William Blake's Universe Review – polymath's paintings are outclassed by the Germans. *The Guardian*. 2024, February 23. URL: https://www.theguardian.com/artanddesign/2024/feb/23/william-blake-universe-review-paintings-fitzwilliam-museum-cambridge.
15. Makdisi S. The political aesthetic of Blake's images. *The Cambridge Companion to William Blake / ed. by M. Eaves*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. P. 110-132.
16. Heroic verse. Collins English Dictionary. URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/heroic-verse.

Bed Ye. Versification and Stylistic Expression of William Blake's poem "The Little Black Boy"

Summary. This article deals with a comprehensive analysis of William Blake's poem *"The Little Black Boy"*, exploring its historical, social, cultural, linguistic,

and stylistic significance. The poem addresses critical issues of racial identity, spiritual equality, and the individual's place within the societal contradictions of the late 18th century. Blake's work highlights the tension between the universalist ideals of Christian abolitionism and the realities of the colonial system and racial inequality. The study explores how poetry, through its multilayered metaphorical and symbolic dimensions, illuminates the connection between human suffering and conceptions of divine justice. It also traces the relationship between the Enlightenment context that shaped the era and demonstrates parallels with abolitionist literature, such as "*The Interesting Narrative"* by Olaudah Equiano and the poetry of Florence Wheatley. It also presents scholarly discussions on the poem and examines various interpretative approaches, ranging from an emphasis on its role in the abolitionist movement to critiques of the Eurocentric discourse that significantly influenced the text. A detailed analysis of the poem's versification structure demonstrates that the choice of iambic pentameter, along with occasional deviations from the established metrical pattern, holds symbolic significance. Furthermore, the study highlights the artistic and stylistic devices that contribute to the poem's thematic depth, particularly the interaction of rhythmic structure, lexical inversions, and imagery. The article's conclusions underscore the significance of Blake's poem as an artistic reflection of the social conflicts of the time, as well as its contribution to the literary tradition that sought to conceptualize ideas of equality and spiritual brotherhood. The poet achieves this through the refined use of stylistic figures, which enrich the poem's semantic and emotional expressiveness. Future research prospects lie in an in-depth analysis of William Blake's poetic legacy, particularly through a comparative study of Ukrainian translations of his works in relation to the original texts.

Key words: William Blake, *The Little Black Boy*, racial equality, abolitionism, spirituality, versification, metaphoricity, stylistic device.

УДК 811.112.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.6

Byelozyorova Yu. S.,
Kandidat der philologischen Wissenschaften,
Doz. des Lehrstuhls der deutschen Philologie
der Nationalen Universität Lviv

LINGUO-STILISTISCHE MERKMALE DER MODERNEN DEUTSCHSPRACHIGEN WERBUNG FÜR MÄNNER

Анотація. Статтю присвячено аналізу лінгво-стилістичних особливостей сучасної німецькомовної реклами для чоловіків. Реклама товарів чи послуг має на меті, перш за все, привернути увагу потенційних клієнтів до них і переконати придбати їх. В цьому значну роль відіграє саме вербальне аранжування рекламних текстів.

Цільова група реклами зумовлює як її тематичне, так і мовне наповнення. Тематична складова пов'язана зі стереотипними уявленнями реципієнтів рекламних текстів та їх заняттями. Для сучасних чоловіків це – автомобілі, технічне обладнання, товари для гоління / косметика для чоловіків, алкогольні та тютюнові вироби, спортивні товари.

В статті аналізуються різні стилістичні техніки, які використовуються в сучасній німецькомовній рекламі, щоб найбільш точно пояснити актуальні тенденції вживання певних лексичних одиниць або граматичних конструкцій носіями сучасної німецької мови в різних контекстах.

В статті проведений аналіз щодо вживання в сучасних рекламних текстах стилістичних засобів на фонетичному, лексичному та синтаксичному рівнях. До найбільш частотних серед них належать стилістичні засоби лексичного рівня: гра слів, оказіоналізмі, тропи – епітети, метафори, порівняння, які, перш за все, привертають увагу до себе та підвищують наочність поданого матеріалу.

Стилістичні засоби підсилюють також емоційне сприйняття рекламних текстів та концентрують увагу цільової групи на потрібних для неї товарах та послугах.

Крім надання текстам певної експресивності, вони сприяють більш легкому та невимушеному сприйняттю інформації щодо продукту чи послуг, що рекламуються.

Поряд з вербальними засобами в рекламних текстах велику роль відіграють і невербальні: іконічні (малюнки, фото), семіотичні (кольори, шрифт) знаки, аудіовізуальні засоби.

Рекламні тексти, в цілому, та для чоловіків, зокрема, налаштовують на позитивні емоції: щастя, радість, насолоду.

Отже, реклама – це унікальний продукт, який характеризується креативністю, наочністю, експресивністю, великим ступенем переконливості.

Ключові слова: реклама, вербальне аранжування, лінгво-стилістичні особливості, тропи, тематичні домінанти, експресивність.

Formulierung des Problems. In der modernen deutschsprachigen Werbung, deren Zielgruppe die Männer sind, zeigt sich die spezifische sprachliche Identität duch die Verwendung von bestimmten linguo-stilistischen Mitteln.

Die Aktualität dieses Themas ist durch die rasche Entwicklung der Werbung und der dafür benutzten Medien bedingt. Es gibt eine Notwendigkeit, die sprachlichen und stilistischen Merkmale der modernen deutschsprachigen Werbetexte für Männer unter dem Einfluss des Einsatzes sprachlicher künstlerischer Mittel auf die Wirksamkeit ihrer Wahrnehmung durch die Empfänger zu untersuchen.

Der Werbetext gehört zur Erschließung eines neuen Feldes der Linguistik. Trotz des großen Interesses der Wissenschaftler an diesen Problemen (Arens W., Strong E., Mundy Ch.) bleiben Themen wie die Funktion von Werbetexten, ihre manipulative Rolle, das Zusammenspiel von verbalen und nonverbalen Elementen, genderspezifische Besonderheiten der Werbetexte nicht ausreichend analysiert und verstanden.

Was **die Analyse der letzten Publikationen** im Bereich der deutschen Sprache angeht, so stützen wir uns auf die Untersuchungen von Felser G., Grosse G., Kabakou M.

Diese Untersuchung hat **das Ziel,** die Spezifik der linguostilistischen Mittel der modernen deutschsprachigen Werbetexte für Männer festzustellen.

Die Aufgabe dieses Artikels ist die charakteristischen linguostilistischen Eigenschaften der deutschsprachigen Werbung für Männer zu identifizieren und ihre Auswirkungen auf Rezipienten zu untersuchen.

Die Darlegung des Hauptmaterials. Werbung ist als Popularisierung für Waren und Dienstleistungen interpretiert, um die Aufmerksamkeit von Käufern, Verbrauchern auf sich zu ziehen und Informationen über etwas zu verbreiten.

Werbung ist nicht nur ein wirksames Instrument für den Verkauf von Waren, sondern fungiert auch als Mittel zur Beeinflussung der Kundschaft durch verschiedene Arten, insbesondere psychologische Art, und ist eine Quelle für die Bildung bestimmter soziokultureller Überzeugungen der Käufer.

Es gibt keine einheitliche Definition der Werbung, die allgemein anerkannt wird. In den letzten Jahren ist die Sprache der Werbung immer beliebter geworden. Werbung wird zunehmend zu einem Objekt von wissenschaftlichem Interesse und gehört zu einem der Genres in der modernen Kommunikation. Vertreter verschiedener Wissenschaften zeigen Interesse an der Untersuchung dieses Phänomens. Werbung wird von Vermarktern, Politikwissenschaftlern, Psychologen, Journalisten, Linguisten untersucht.

Jede Wissenschaft verwendet ihre eigene Methodik bei der Analyse von Werbung. Soziologen und Psychologen untersuchen die Probleme der Veränderung des menschlichen und sozialen Verhaltens unter der Wirkung von Werbung. Die Motive für die Auswahl eines Erzeugnisses oder einer Dienstleistung, die Bildung neuer Verhaltens- und Lebensmuster usw. werden von ihnen beobachtet [1, c.6].

Politikwissenschaftler betrachten Werbung als Mittel zur Manipulation der öffentlichen Meinung und des menschlichen Bewusst-

seins. Dieser Einfluss zeigt sich besonders am Beispiel der politischen Werbung.

Andererseits untersuchen Linguisten vor allem den verbalen Aspekt der Kommunikation und den Einsatz von Ausdrucksmitteln bei der Erstellung von Werbetexten [1, c.18].

Aus dem englischen bedeutet „advertising" („Werbung") vor allem „die Aktion oder Praxis, die Öffentlichkeit auf das eigene Produkt, die eigene Dienstleistung, das eigene Bedürfnis usw. aufmerksam zu machen, insb. durch bezahlte Ankündigungen in Zeitungen und Zeitschriften, im Internet, Fernsehen oder Radio" [2].

Die Werbung gilt heute als eine Art Kunst und erfordert nicht nur gute sprachliche und stilistische Kenntnisse, sondern auch Eigenschaften wie Kreativität, Genauigkeit und Bewusstsein für die kulturellen Traditionen eines Landes.

J. R. Harris, ein amerikanischer Experte für die Psychologie der Massenkommunikation, definiert Werbung als eine Art von Kommunikation, die überzeugen soll. Dieser Effekt kann sich auf die Einstellungen (Sie mögen solche Produkte), auf das Verhalten (Sie kaufen das beworbene Produkt) beziehen. Werbetexte wirken sich auch kognitiv auf Menschen aus (Sie lernen die Eigenschaften dieses Produkts kennen) [3, p.126].

W. Arens versteht die Werbung als eine kurze Informationsnachricht, die erstellt wurde, um den Verkauf von Produkten oder Dienstleistungen anzuregen. Die weist eine starke überzeugende Verbindung auf, die durch Sprachmittel ausgedrückt wird [4, p. 6].

Bei der Wahl der sprachlichen Mittel in den Werbetexten sollte auch die Zielgruppe der Verbraucher berücksichtigt werden. Sie ist eine bestimmte Personengruppe, die aus Kunden besteht, für die die Werbebotschaft angesprochen wird. Dabei werden verschiedene psychologische und soziologische Merkmale (wie z. B. Alter, Geschlecht, Einkommen, Gruppenbedürfnisse usw.) in Betracht gezogen, damit der Konsument angeregt wird und sich für das Produkt entscheidet.

In der Werbung für Männer spiegeln sich ihre Vorlieben, Hobbys und soziale Rollen wider. Fakten des öffentlichen Bewusstseins, einschließlich etablierter Gedanken in der Gesellschaft, sind ein Informationsvorwand für die Schaffung von Werbung für Männer. Ein wichtiger Punkt ist auch der thematische Fokus. Thematische Werbeinhalte für Männer werden in der Regel durch stereotype Darstellungen von Männern und deren Beschäftigungen bestimmt: Autos und Motorräder, Haushaltsgeräte und Werkzeuge, Rasierprodukte, alkoholische Getränke und Zigaretten, Bankwesen und Versicherung, Technik und Sportartikel. Solche Produkte sind bei starkem Geschlecht beliebt und bilden die Grundlage des Werbemarktes für Männer.

Der stilistische Inhalt der Werbung spielt im modernen deutschsprachigen Weltbild eine bedeutende Rolle. Stilistische Mittel – auf den phonetischen, lexikal-semantischen und grammatischen Ebenen – ermöglichen die Interaktion des Inhalts der Werbenachricht und der Kunden. Außerdem benutzt man sie in den Werbungstexten mit dem Ziel emotionale Atmosphäre zu erhöhen und einen Einfluss auf die Gefühle der Adressanten zu machen.

Beginnen wir die Analyse der stilistischen Mittel mit der phonetischen Ebene.

Hier ist der berühmte Slogan aus den 50er Jahren erwähnungswert:

Milch macht die müden Männer munter – Milchwirtschaft/1950 [5]. Der Slogan hat bis heute einen hohen Bekanntheitsgrad in der deutschen Bevölkerung. Die in dem gesungenen Slogan eingesetzte rhetorische Figur der Alliteration – die Wiederholung des Wortanlauts "M" (hier sogar in jedem Wort des Satzes) – verstärkt die Werbebotschaft und prägt sie beim breiten Zielpublikum intensiv ein.

Das moderne Beispiel der Alliteration kann die Werbung dienen: *Freude am Fahren* – BMW/2005 [5].

Die Dreierfigur als eine Aussage, die auf ihre entscheidenden Elemente verdichtet wird, schafft in der Werbung eigenen Rhythmus, der das Erinnern erleichtert, dramatisiert und den Inhalt veranschaulicht: *„Piloten, die bestens ausgebildet sind. Mechaniker, die jede Schraube doppelt checken. Flugbegleiterinnen, die Sie zu Ende träumen lassen* – Lufthansa/August 2012 [5]. In der oben genannten Werbung wird den Männern auf ihren Geschäftsreisen Sicherheit geboten. Mit dieser Stilfigur möchte das Unternehmen seine Kunden durch die rhythmische Wiederholung versichern, dass sie ihnen vertrauen können.

Die Verwendung von Graphonen – grafisch-phonetische Mittel, die durch Abweichung von der Rechtschreibnorm realisiert werden, um einzelne Merkmale der Aussprache des Adressaten in die Struktur der Werbung zu übertragen, dienen dazu, die Merkmale der gesprochenen Sprache schriftlich auszudrücken. Mit diesen Tools kann man den emotionalen Zustand, den sozialen Status und die Herkunft des Sprechers vermitteln und faszinierende, informative Funktionen ausführen: *Wenn du STARK sein musst, müssen wir START sein* – Cachaça Magnifica Liköre/2015[5].

Auf der lexikal-semantischen Ebene beginnen wir mit Fremdwörtern. Darunter sind vor allem die Angloamerikanismen in Werbetexten für Männer sehr verbreitet, z. B.: „*Marlboro fordert dazu auf, kein "maybe" zu sein*"; *Lufthansa fliegt "nonstop you"* [5]. Sie betonen den hohen Status des Produkts oder der Dienstleistungen.

Die am häufigsten verwendeten Stilfiguren auf der lexikalischen Ebene sind Tropen. Im Kontext der Werbekommunikation verdient der Vergleich besondere Aufmerksamkeit. Sein manipulativer Zweck ist es, im Vergleichsobjekt neue, für das Thema der Werbung vorteilhafte Eigenschaften und Merkmale zu identifizieren. Die Spezifität des Werbediskurses bestimmt die Verwendung von Vergleichen im weitesten Sinne, um den Originalton zu erzielen. Gleichzeitig werden zusammen mit Vergleichen verschieden Sprachkonstruktionen, grammatikalische Mittel und Möglichkeiten anderer Stilfiguren verwendet. In den folgenden Werbebotschaften kann man beispielsweise Vergleiche und ein paar Epitheta sehen: *Fast so schön wie eine Frau. Tickt aber richtig!* IWC/2013 – Das ist der Slogan des schweizerischen Uhrenherstellers IWC Schaffhausen; *Nichts bewegt Sie wie ein Citroen* – der Slogan der Autohersteller Citroen [5].

Metapher ist als stilistisches Mittel in der Werbung für Männer besonders verbreitet, weil sie ein wirksames Mittel zur Verwirklichung der Ausdruckskraft ist, die psychologische Auswirkungen auf den Empfänger optimiert, die Mechanismen der Aufmerksamkeit beschleunigt, die kognitiven Prozesse des Empfängers aktiviert. Je paradoxer die Metapher ist, desto stärker ist ihre Wirkung. In der Werbung – *Beste Pflege für Ihre zweite Haut* [5] (Bosch/2018) – wirbt man Werkzeuge für Autos und das Haus. Diese Werbung möchte Männern zeigen, wie sie sich effektiv um ihre "zweite Haut" kümmern können – ein Auto, ein Haus oder eine Wohnung.

Bei der Analyse der lexikalischen Mittel zur Beeinflussung der Sprache in Werbetexten lohnt es sich, sich auf die Personifizierung als leistungsfähiges Instrument zur Aktivierung von Aufmerksamkeit, Gedächtnis und Assoziations- und Bewertungsquellen zu konzentrieren.

Hier sehen wir Vermenschlichung eines Begriffes oder, im Falle von Werbung, eines Produkts. Es gibt hier eine Personifikation, die Identifikation mit dem Produkt ermöglichen soll (Produkt und Mensch begegnen sich quasi wie Freunde, Partner). Z. B. *Kleine Berührung, große Wirkung* (Samsung / 2019); *Batterie Feuerball. Startet das Herz, heilt die Nerven* (Feuerball / 2010) (auch eine Hyperbel); *Die schärfsten Kurven bringt er selber mit* (Opel Astra / 2009[5].

Ein weiteres gängiges Stilmittel, das auf lexikalischer Ebene implementiert wird, ist die Verwendung von Epitheta. Die Manipulativität von Epitheta besteht darin, die charakteristische Eigenschaft oder Qualität des beworbenen Objekts oder der beworbenen Dienstleistung hervorzuheben, da sie die Grundlage für die Erstellung eines Bildes des Produkts, die Ansprache von Emotionen, die persönliche Erfahrung des Adressaten und die Provokation spezifischer Assoziationen bilden.

Das häufigste Objekt der Geschäftswerbung für Männer ist das Auto und alles, was damit verbunden ist. Dies ist auf das Geschlechterstereotyp eines erfolgreichen maximalistischen Mannes zurückzuführen, der sich in der Mehrheit des Publikums gebildet hat. In der Werbung für Autofahrer werden Überschriften verschiedener Art verwendet: *Ford fusion*. *Groß. Kompakt. Geräumig* (Ford Fusion/2018); *Nissan Note. Glückliche Momente des Familienlebens* (Nissan Note / 2017); *Einfach schlau* (Skoda / 2015) [5].

Die Wahl des Epithetons wird durch die Aufgabe bestimmt – eine positive Bewertung des Produkts oder der Dienstleistung für den Verbraucher zu schaffen.

Um die Ausdruckskraft der Werbungsbotschaft zu optimieren, interagiert das Epitheton mit anderen Tropen und Stilfiguren der lexikalischen Ordnung. Insbesondere können wir Beispiele für metaphorische, metonymische, personalisierte und hyperbolisierte Epitheta beobachten, die die Vorteile des Produkts hervorheben und sich auf die Zielgruppe konzentrieren. Z.B.: *Großes Öl sollte kleine Unternehmen unterstützen. CHEVRON* (Chevron / 2018) – (Epitheton, auch Personifikation); *Das kluge Geld genießt ein Upgrade* (Jaguar / 2017) – (Epitheton, Personifikation und Angloamerikanismus); *Eine einzigartige Vision von Schönheit. Perfektion in jedem Detail* (BMW/2018) – (Epitheton, Ellipse) [5].

Der Autohersteller "Jaguar" verwendet im nächsten Beispiel die Homonymie. Das Sprachspiel basiert auf der Homonymie des Wortes "Jaguar" – dem Namen des Tieres und dem Eigennamen der Automarke: *Besitzen Sie einen Jaguar zum Preis eines Autos* (Jaguar /2017) [5].

In der Werbung – *Untertauchen ist Männersache* (IWC-Aquatimer / 2016) – wirbt man um die Uhren für Männer [5]. Außer dem Sprachspiel gibt es auch Ironie in dieser Werbung.

In den Werbetexten für die Männer werden auch viele Hyperbeln verwendet, um die Ausdruckskraft des Gedankens zu betonen: *Ein Geschenk, das ein Leben lang hält* (XYZ Jewellery/2018); *Der Citroen C3 Pluriel – das ganze Jahr schön* (CITROEN/ 2019); *Fahren Sie heute den Wagen von morgen!* (CITROEN/1958) [5].

Auf der syntaktischen Ebene sind in der Werbung für Männer die Ellipsen am verbreitesten. Sie regen Rezipienten zum Denken an, da er das Ausgelassene ersetzen muss. Sie können die Authentizität des Gesprochenen unterstreichen. Dieses Stilmittel hinterlässt unter Umständen den Eindruck, dass es sich bei dem Gesagten um allgemeingültige handle: *Eine Reise, die sich lohnt* – Mercedes-Benz / 2017 [5] (statt: Dies ist eine Reise, die sich lohnt).

Manchmal gibt es, dass Botschaften wiederholt werden. Als Aufforderung erhält die Wiederholung hier eine besondere Tonalität und Dramatik. Es gibt hier eine variierte (bei der Wort, Wortgruppe oder Satz in irgendwie veränderter Form wiederauftauchen) und auch eine echte (wörtliche) Wiederholung (das heißt grammatisch unveränderte, vermehrte Wiederholung von Wörtern, Ausdrücken):

− *Sie weiß schon, dass du sie liebst. Jetzt werden es auch alle anderen wissen* – De beers Schmuck/2020 [5]. Diese Werbung richtet sich auch an ein männliches Publikum, nämlich an den Wunsch, seine Liebe zur geliebten Frau zu beweisen.

− *Er läuft und läuft und läuft* – VW (Volkswagen-Käfer / 1968 [5]. Es ist gemeint, dass der Käfer unglaublich lange hält.

Epiphora als Wiederholung der gleichen Klangkombinationen am Ende der Phrase benutzt man in den Werbetexten, um die Ausdruckskraft der künstlerischen Sprache zu verbessern: *Sprüh mehr, bekomm mehr* – Männer Deodorants "Axe"/2016 [5].

Schlussfolgerungen. In der modernen Gesellschaft ist die Werbung ein Phänomen, das am Rande mehrerer Wissenschaften steht: Wirtschaft, Psychologie, Linguistik. Werbetexte haben einen wichtigen Einfluss auf die Schaffung von Stereotypen im Leben der modernen Menschen und die Gestaltung ihres Verhaltens.

Es ist daher notwendig, zu betonen, dass die Werbung einen sozialpsychologischen Einfluss auf Männer hat. Bei der Erstellung von der Werbung werden bestimmte Vorlieben von Männern berücksichtigt, beispielsweise die Leidenschaft für Autos, Motorräder, alkoholische Getränke, Sportartikel, Accessoires und Kleidung. Basierend auf diesen Präferenzen wird Werbung gebildet, die sich an Männer richtet.

Bei der durchgeführten Analyse der modernen deutschsprachigen Werbetexte für Männer werden verschiedene Stilfiguren identifiziert, deren Verwendungshäufigkeit im Text variiert. Die am häufigsten verwendeten sind die Stilfiguren auf der lexikalischen Ebene, und zwar Tropen, darunter vor allem Epitheta, Metaphern, Personifizierungen, Vergleiche, Wiederholungen und Hyperbel mit den präzisierenden und emotional-bewertenden Funktionen.

In den weiteren sprachwissenschaftlichen Forschungen wäre es vom großen Interesse, die vergleichende Analyse von den stilistischen Besonderheiten der Werbetexte für Männer auf der Basis anderer Sprachen durchzuführen, um ein erweitertes Bild der sprachlichen Gestaltung dieses besonderen Texttyps zu bekommen.

Literatur:

1. Бутенко Н. Ю. Соціальна психологія в рекламі. К.: КНЕУ, 2006. 380 с. URL.:https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/Butenko-sots.-psykholohiya-v-reklami.pdf (дата звернення: 9 січня 2025)
2. Collins Online Dictionary, 2021. URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english (дата звернення: 9 січня 2025)
3. Richard J. H., Sanborn F. Cognitive Psychology of Mass Communication. L.: Erlbaum Associates, 2014. 561p. URL.: https://nibmehub.com/opac-service/pdf/read/A%20Cognitive%20Psychology%20of%20Mass%20communication.pdf (дата звернення: 15 січня 2025)
4. Arens W. Contemporary Advertising. New York: Mc-Graw-Hill Education, 1994. 573 p.
5. Beispiele für Werbeanzeigen aus Printkampagnen. URL.: https://www.saxoprint.de/blog/tipp/beispiele-fuer-werbeanzeigen?srsltid=AfmBOorh52XRssSEpFYS5i08U7PePotvAW1s_Kf-7Z7qZOFCA7uOy4Rn (дата звернення 9 січня 2025)

Byelozyorova Yu. Linguistic and stylistic features of modern German-language advertising for men

Summary. The article is devoted to the analysis of the linguistic and stylistic features of modern German-language advertising aimed at men. Advertising of goods or

services is used, first of all, to attract the attention of potential customers and convince them to buy.

The target group of advertising determines both its thematic and linguistic content. The thematic component is related to the stereotypical ideas of recipients of advertising texts and their occupations. For modern men, these are cars, technical equipment, shaving / cosmetics means, alcohol and tobacco products, sporting goods.

The article analyzes various stylistic techniques used in modern German-language advertising in order to most accurately and wittily explain the current trends in the use of certain lexical units or grammatical constructions by native speakers of the modern German language in different contexts.

The article analyzes the use of stylistic means in modern advertising texts at the phonetic, lexical and syntactic levels. The most frequent among them include stylistic means of the lexical level: wordplay, occasionalism, tropes – epithets, metaphors, comparisons, which, first of all, increase the clarity of the presented material.

Stylistic means also enhance the emotional perception of advertising texts and concentrate the attention of the target group on the goods and services they could need.

In addition to giving texts a certain expressiveness, they contribute to a lighter and more relaxed perception of information regarding the product or services being advertised.

Along with verbal means in advertising texts, non-verbal ones also play an important role: iconic (drawings, photos), semiotic (colors, font) signs, audiovisual means.

Advertising texts, in general, and for men, in particular, tune in to positive emotions: happiness, joy, pleasure, distension.

So, advertising is a unique phenomenon that is characterized by creativity, clarity, expressiveness, and a high degree of persuasiveness.

Key words: advertising, verbal arrangement, linguo-

UDC 81.2: 659.1: 373.3
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.7

Bozhko Yu. O.,
PhD in Philology,
Associate Professor at Professor Mykhailo Hetmanets Department
of Theory and Practice of the English Language and Foreign Literature
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

THE LANGUAGE OF ADVERTISING: A TOOL FOR TEACHING ENGLISH

Summary. This article examines the potential of using advertising language as a pedagogical tool in teaching English, emphasizing its effectiveness in enhancing linguistic competence, cultural understanding, and pragmatic skills. Advertising, a pervasive force in modern society, plays a significant role in shaping consumer behavior, societal norms, and cultural narratives. Its unique use of language – marked by brevity, creativity, and persuasion – makes it an invaluable resource for language instruction. By analyzing the structural and semantic elements of advertisements, educators can craft lesson plans that provide a dynamic and engaging learning experience. Advertising language offers a diverse range of techniques, including rhetorical devices, emotional appeal, puns, and multimodal communication, which contribute to its effectiveness in fostering vocabulary acquisition, pragmatic competence, and creativity. These techniques not only enhance students' vocabulary but also encourage critical thinking about language use and meaning. In particular, advertising language introduces learners to a wide array of lexical items, idiomatic expressions, and colloquial language, encouraging them to think critically about word choice and context. Additionally, advertisements often employ persuasive strategies, politeness techniques, and rhetorical devices that provide valuable lessons in pragmatic competence. Moreover, advertisements reflect cultural values and norms, offering students the opportunity to explore cross-cultural communication and gain insights into how language adapts to different cultural contexts. This cultural awareness is an essential aspect of language learning. Through creative exercises like crafting slogans or jingles, students are also encouraged to engage in language production, fostering creativity and enhancing their language skills. Ultimately, the article demonstrates how advertising language can serve as a versatile and effective tool for language development, promoting both linguistic skills and cultural literacy.

Key words: advertising language, vocabulary acquisition, pragmatic competence, structural elements, semantic features, creativity.

Statement of the problem. The language of advertising is an omnipresent and influential part of modern life, shaping consumer behavior and cultural narratives across the globe. Its brevity, creativity, and persuasive appeal make it a unique linguistic resource that can serve as an effective tool in language instruction. In recent years, educators have begun to explore how advertising language can be integrated into English teaching to help enhance vocabulary, pragmatic competence, and cultural awareness. The power of advertising lies not only in its ability to sell products but also in its capacity to communicate complex messages in an accessible and engaging manner. By examining the structure, content, and style of advertisements, educators can create dynamic lessons that offer practical language learning opportunities for students, while simultaneously fostering a deeper understanding of the cultural contexts in which advertisements are created and consumed. This article investigates how the language of advertising can be effectively used as a teaching tool in English language classrooms.

Literature Review. The use of advertising language in language education has been explored by several scholars who have highlighted its potential for enhancing linguistic skills and cultural awareness.

A. Goddard's work highlighted the structural elements of advertising and their application in English teaching. His analysis of syntax, typography, and layout in advertisements offers practical insights for integrating multimodal texts into language lessons. By examining the interplay of visual and textual components in advertisements, teachers can guide students in understanding how language functions in different contexts [1].

Example: Analyzing print advertisements for high-end brands such as *"Gucci"* allows students to explore the relationship between visual appeal and persuasive language.

P. Kotler and K. L. Keller provided insights into the role of marketing and advertising in shaping consumer perceptions. Their work is particularly useful for teaching professional English and business communication, where understanding the strategic use of language in advertisements is crucial [2].

Example: The Coca-Cola slogan *"Open Happiness"* exemplifies emotional branding, which educators can use to explore how language influences consumer emotions.

G. Cook's research emphasized the educational potential of advertisements in fostering cultural and linguistic awareness. He argued that advertisements reflect societal values and linguistic trends, thus offering a dynamic context for language learners [3].

Example: By comparing slogans like *"Taste the Rainbow"* (Skittles) with *"Melts in Your Mouth, Not in Your Hands"* (M&Ms), students can explore the linguistic and cultural nuances embedded in marketing messages.

D. Crystal discussed the stylistic creativity of advertising language and its implications for language teaching. He noted that advertising often pushes the boundaries of language, creating opportunities to teach stylistic devices and innovative wordplay [4].

Example: The slogan *"Finger-lickin' good"* (KFC) offers a chance to introduce idiomatic expressions and colloquial language in a way that is both memorable and engaging.

N. Fairclough's sociolinguistic analysis of advertising language examines power dynamics and consumer manipulation. His insights

provide a critical framework for teaching media literacy alongside language skills, encouraging students to consider the societal implications of advertising messages [5].

Example: The BMW tagline *"The Ultimate Driving Machine"* can serve as a springboard for discussions on consumer targeting and language's role in shaping perceptions of status.

N. Holm analyzes how advertising perpetuates consumer culture and shapes societal values, identities, and inequalities. He criticizes advertising role in promoting materialism, reinforcing capitalist ideologies, and normalizing unsustainable [6].

Example: The 2016 Trump campaign's targeted Facebook ads using divisive slogans (*"Build the Wall"*) to exploit anxieties about immigration.

K. Tanaka's work focused on the indirectness and politeness strategies often employed in advertising. He argued that advertising language uses subtle persuasion techniques, which can be explored in language lessons to examine politeness theory and indirect communication [7].

Example: The Carlsberg slogan *"Probably the best beer in the world"* is a clear example of hedging, a rhetorical technique that can be analyzed in the classroom.

E. F. McQuarrie and D. G. Mick explored the rhetorical and visual elements of advertising. Their analysis provides insights into how visual metaphors and rhetorical figures are used to enhance engagement and comprehension in advertising [8].

Example: The *"Absolut Perfection"* campaign by Absolut Vodka uses visual puns to reinforce the idea of perfection, which could be an excellent teaching tool for metaphor.

C. Hackley examined the role of creativity in advertising and its potential to inspire innovation in teaching. He argued that the creative strategies used in advertisements could stimulate students' imaginations and encourage problem-solving skills [9].

Example: Apple's *"Think Different"* campaign encourages students to think divergently and can be incorporated into lessons on creativity in language learning.

B. J. Phillips and E. F. McQuarrie's analysis of visual and verbal interplay in advertisements highlights the importance of teaching students how to decode complex multimodal texts. This is an essential skill in a media-rich world, where language and images work together to convey messages [10].

Example: Nike's "Just Do It" campaign, which pairs powerful imagery of athletes with an empowering message, offers a compelling example of multimodal communication.

N. F. Lund, S. A. Cohen and C. Scarles's research on narrative structures in advertisements demonstrates how storytelling techniques can be used to engage learners. His work offers insights into how advertisements use stories to capture attention and convey complex ideas [11].

Example: John Lewis Christmas advertisements, which often incorporate emotional storytelling, can be used to teach narrative techniques such as character development and plot structure.

T. A. Shimp explored the psychological principles behind the effectiveness of advertising. He provided valuable insights into how advertising language triggers emotional and cognitive responses, which can be tied to lessons on how language shapes human behavior [12].

Example: The State Farm slogan *"Like a Good Neighbor"* evokes feelings of comfort and familiarity, which can be discussed in the context of emotional appeal in advertising.

The **primary aim of this study** is to explore how the language of advertising can be utilized as an innovative and effective tool in English language teaching. This approach not only enhances learners' linguistic competence but also helps them develop greater cultural understanding, enabling them to navigate the world of modern media with greater critical awareness.

Results and Discussion. Vocabulary Acquisition. Advertising offers a rich source of diverse vocabulary, which is essential for students to develop their language skills. The language of advertising introduces learners to a wide array of lexical items, from simple everyday words to complex expressions, all while allowing them to encounter idiomatic phrases, colloquial language, and sometimes even regional variations. Through the analysis of slogans, taglines, jingles, and product descriptions, learners are not only able to expand their lexicon but also to understand how context influences the use of words in different settings. Advertising is known for its use of wordplay, which challenges students to critically engage with the language. Puns, portmanteaus (blended words), neologisms (newly coined words), and catchy expressions are common in advertisements and serve as excellent pedagogical tools to help students think outside the box when it comes to word formation and meaning.

Example 1: The Rice Krispies slogan *"Snap, Crackle, Pop"* is a classic example of onomatopoeia, where the sounds of the words mimic the actual sounds associated with the product. By breaking down these words, students can learn the concept of onomatopoeia and its role in creating memorable phrases that resonate with the audience. Additionally, this example teaches students how specific word choices are linked to sensory experiences, which is an essential aspect of vocabulary acquisition in context.

Example 2: *"Have a Break, Have a KitKat"* demonstrates syntactic balance and repetition, which is a hallmark of persuasive language. This repetitive structure aids in making the phrase catchy and memorable, while also helping students recognize how rhythm and symmetry can be used effectively to enhance language impact. This type of structure is widely used in advertising to reinforce messages and create strong associations with the brand.

Through these examples, students learn how word choice, structure, and sound can combine to form memorable expressions. They can also explore how advertisements use brevity and creativity to condense meaning into short, impactful phrases that make an impression on the audience.

Pragmatic Competence. The study of advertising language provides students with invaluable insights into pragmatic competence, which is the ability to use language appropriately depending on the context. Advertising is a prime example of language use that is strategically crafted for specific purposes, such as persuasion, influence, and the creation of emotional connections with the audience. Advertisements often make use of persuasive strategies, politeness tactics, rhetorical devices, and subtle forms of communication that learners can study to better understand tone, register, and intention in real-world language use.

Example 1: The L'Oréal slogan *"Because You're Worth It"* is a perfect example of how advertising can convey empowerment and exclusivity. This phrase not only promotes a product but also establishes a sense of value and self-worth for the consumer. For students, it provides an opportunity to explore how politeness strategies (such as positive reinforcement) and persuasive techniques (such as appeals to self-esteem) work together to create a compel-

ling message. By analyzing this slogan, students can learn how advertisements use indirectness to create a stronger emotional connection with their target audience.

Example 2: Volkswagen's *"Think Small"* is a highly effective example of how understatement can be used in advertising to subvert conventional expectations. The phrase challenges the typical approach of promoting a product by emphasizing its smallness rather than its grandeur, a strategy that plays on the cultural context of consumerism and values. This gives students a chance to explore how different rhetorical devices, such as irony and minimalism, can be used to convey messages in a way that is both unexpected and powerful.

Through such examples, students learn how pragmatic competence involves more than just vocabulary; it includes understanding the layers of meaning that speakers or advertisers convey through subtle cues, all of which are essential for effective communication in both everyday and professional contexts.

Cultural Awareness. One of the most important aspects of learning any language is understanding the cultural context in which it is used. Advertisements are a reflection of the society and culture in which they are produced. They often mirror cultural values, social norms, and current trends, making them an ideal resource for students to gain insights into cultural diversity and intercultural communication. By analyzing advertisements from different regions, learners can appreciate the ways in which language is adapted to meet the needs of specific audiences. This process helps students understand how cultural influences shape the way language is used in both subtle and overt ways.

Example 1: Comparing McDonald's *"I'm Lovin' It"* with its Chinese counterpart, *"Just Enjoy It"*, highlights the linguistic and cultural adaptation that takes place in global advertising campaigns. This example demonstrates how the same brand adjusts its messaging to resonate with local audiences by modifying tone, syntax, and even cultural references. Students can explore the reasons behind these changes and consider how different cultural values influence language use, making them more aware of the nuances of cross-cultural communication.

Example 2: Coca-Cola's holiday campaigns serve as a rich example of shared and diverse cultural symbols. The brand uses universally recognized imagery (e.g., Santa Claus, the winter season) to create a sense of unity and nostalgia, but it also adapts its messaging to cater to different cultural contexts. Students can analyze how symbols like the Coca-Cola truck or a Christmas tree are used to evoke specific cultural memories or values, depending on the region. This gives students the opportunity to explore the concept of "globalization" in advertising and how brands navigate cultural differences to maintain their worldwide appeal.

Through such analyses, students develop not only a broader understanding of the cultural nuances embedded in language but also an appreciation for the diverse ways in which communication is shaped by cultural factors.

Creative Expression. The creative nature of advertising provides ample opportunities for students to express their own ideas and experiment with language. Advertising campaigns are known for their bold and innovative approaches to language, design, and messaging. By engaging with advertising content, students can be inspired to create their own slogans, jingles, and promotional materials, allowing them to explore their linguistic creativity while enhancing their language skills. These activities not only foster creativity but also encourage learners to use language purposefully and effectively to convey messages to a specific audience.

Example 1: Students can be tasked with creating a campaign for a fictional eco-friendly product, using a slogan like *"Green Today, Better Tomorrow"*. This exercise allows students to use persuasive language and create a message that is both environmentally conscious and linguistically effective. They can experiment with wordplay, rhythm, and emotional appeal to craft a memorable message that resonates with a specific target audience. This type of task enhances students' ability to use language creatively and effectively, which is a valuable skill in both academic and professional settings.

Example 2: Writing jingles for products like *"ChocoBlast"* enables students to practice their creativity in a fun and engaging way. Jingles often rely on rhyme, rhythm, and repetition, making them a great tool for enhancing language skills related to phonology and syntax. Students can learn how to use language in a rhythmic and musical manner, fostering both linguistic and artistic expression.

Through creative activities such as these, students can not only improve their language proficiency but also enhance their ability to think outside the box and apply language in novel and engaging ways.

Engagement and Motivation. The dynamic and visually appealing nature of advertisements is one of the key factors that make them an effective tool for engaging students. Advertisements are designed to grab attention and convey messages quickly, often through captivating visuals, catchy slogans, and emotional appeals. When incorporated into language lessons, advertisements can stimulate students' interest and make the learning process more enjoyable. The use of real-world materials such as commercials, print ads, and viral campaigns provides authentic and relatable content that helps students see the practical application of language skills in the outside world.

Example 1: Analyzing Super Bowl commercials provides students with a wide range of authentic material that is both entertaining and educational. These commercials often feature innovative storytelling, humor, and social commentary, all of which can be used to engage students in discussions about language use, advertising strategies, and cultural trends. By studying these ads, students gain a deeper understanding of the language used in the media and how it reflects broader social and cultural contexts.

Example 2: Viral ads like *"Dumb Ways to Die"* (Metro Trains) offer another great example of how humor and creativity can be used to engage students while teaching language. This campaign uses humor and memorable characters to communicate important safety messages, providing students with a light-hearted way to discuss serious issues. The combination of humor and language learning makes the lesson both fun and effective, which helps maintain students' motivation and interest throughout the learning process.

Through these examples, it is clear that advertising language, with its emotional appeal, creativity, and entertainment value, can significantly enhance student engagement and motivation. By incorporating advertisements into lessons, teachers can create a more interactive and stimulating learning environment that fosters both language development and enjoyment.

Conclusions. The language of advertising proves to be an invaluable pedagogical tool in the English language classroom. As demonstrated in this article, advertisements offer a rich, multifaceted context for teaching English, blending linguistic, cultural,

and creative elements that enhance students' language proficiency. By examining the structural and semantic features of advertising, educators can create dynamic lessons that promote vocabulary acquisition, pragmatic competence, and cultural awareness. The use of slogans, taglines, and advertisements exposes learners to a wide range of lexical items, idiomatic expressions, and rhetorical strategies, fostering both linguistic development and critical thinking.

One of the most significant benefits of incorporating advertising into language lessons is the opportunity to explore pragmatic elements such as persuasion, politeness, and tone. Through advertisements, students can develop a deeper understanding of how language functions in real-world contexts, equipping them with the tools to communicate effectively and persuasively. Moreover, the diverse cultural references and societal trends reflected in advertisements encourage learners to engage with a wide range of global perspectives, fostering intercultural communication skills.

In addition to linguistic and cultural benefits, advertising language also nurtures creativity. Encouraging students to create their own advertisements, slogans, or jingles allows them to experiment with language in innovative ways, stimulating their imagination and enhancing their expressive capabilities. This creative engagement can lead to a deeper appreciation for the power of language and its role in shaping consumer perceptions and societal narratives.

Ultimately, advertising language offers a powerful and engaging method for teaching English. As the study has shown, it provides an authentic, real-world context for language learners to explore complex linguistic structures, cultural nuances, and persuasive techniques. The incorporation of advertising language into English language teaching not only enhances learners' linguistic skills but also equips them with the critical thinking and creativity needed to navigate the modern media landscape. Future research should focus on developing specific frameworks to further integrate advertising language into educational curricula, ensuring that this rich resource is effectively utilized in language teaching.

Bibliography:

1. Goddard A. Language of advertising: written texts. Taylor & Francis Group, 2015. 144 p.
2. Kotler P., Keller K. L. Marketing management (15th edition). Pearson Education, 2014. 832 p.
3. Cook G. The discourse of advertising. Routledge, 2001. 272 p. URL: https://doi.org/10.4324/9780203978153 (date of access: 14.02.2025).
4. Crystal D. The stories of English. Overlook Press, 2004. 608 p.
5. Fairclough N. Language and power. 2nd ed. Harlow: Longman, 2001. 226 p.
6. Holm N. Advertising and consumer society: A critical introduction (2nd ed.). Palgrave Macmillan. 2023. 236 p. URL: https://doi.org/10.4324/9781003253037 (date of access: 10.02.2025).
7. Tanaka K. Advertising Language: A Pragmatic Approach to Advertisements in Britain and Japan. Routledge, 1999. 168 p.
8. McQuarrie E. F., Mick D. G. Visual and Verbal Rhetorical Figures under Directed Processing versus Incidental Exposure to Advertising. *Journal of Consumer Research*. 2003. Vol. 29, no. 4. P. 579–587. URL: https://doi.org/10.1086/346252 (date of access: 10.02.2025).
9. Hackley C. Advertising and Promotion. Sage, 2021. 424 p.
10. Phillips B. J., McQuarrie E. F. Beyond Visual Metaphor: A New Typology of Visual Rhetoric in Advertising. *Marketing Theory*. 2004. Vol. 4, no. 1-2. P. 113–136. URL: https://doi.org/10.1177/1470593104044089 (date of access: 10.02.2025).
11. Lund N. F., Cohen S. A., Scarles C. The power of social media storytelling in destination branding. *Journal of Destination Marketing & Management*. 2018. Vol. 8. P. 271–280. URL: https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2017.05.003 (date of access: 10.02.2025).
12. Shimp T. A. Advertising, promotion, and other aspects of integrated marketing communications. 7th ed. Mason : Thomson South-Western, 2007. 744 p.

Божко Ю. Мова реклами: інструмент для викладання англійської мови

Анотація. У статті розглядається потенціал використання мови реклами як педагогічного інструменту у викладанні англійської мови, підкреслюється її ефективність у вдосконаленні лінгвістичної компетенції, культурного розуміння та прагматичних навичок. Реклама, що є невід'ємною частиною сучасного суспільства, відіграє значну роль у формуванні споживчих звичок , суспільних норм та культурних уявлень. Унікальне використання мови, що характеризується стислістю, креативністю та переконливістю, робить її цінним ресурсом для вивчення мови. Аналізуючи структурні та семантичні елементи реклами, викладачі можуть розробити плани уроків, які забезпечать динамічний та цікавий навчальний процес. Мова реклами пропонує широкий спектр засобів, серед яких – риторичні прийоми, емоційне звернення, каламбури та мультимодальну комунікацію, які сприяють її ефективності у збагаченні словникового запасу, розвитку прагматичної компетенції та креативності. Ці методи не лише поповнюють словниковий запас учнів, а й заохочують до критичного мислення щодо використання мови та її значення.

Зокрема, мова реклами знайомить учнів з широким спектром лексичних одиниць, ідіоматичних виразів розмовної мови, заохочуючи їх критично ставитися до вибору слів та контексту. Крім того, в рекламних текстах часто використовуються стратегії переконання, техніки ввічливого спілкування та риторичні прийоми, які є цінним матеріалом для розвитку прагматичної компетенції. Реклама відображає культурні цінності та норми, пропонуючи студентам можливість дослідити міжкультурну комунікацію та отримати уявлення про те, як мова адаптується до різних культурних контекстів. Така культурна обізнаність є важливим аспектом вивчення мови. За допомогою творчих вправ, таких як створення слоганів чи рекламних музичних композицій, студентів також заохочують долучатися до мовної творчості, розвиваючи креативність та покращуючи їхні мовні навички. Стаття демонструє, як мова реклами може слугувати універсальним та ефективним інструментом для розвитку мови, сприяючи як лінгвістичним навичкам, так і культурній грамотності.

Ключові слова: мова реклами, засвоєння лексики, прагматична компетенція, структурні елементи, семантичні особливості, креативність.

УДК 811.111'25'373.46:004
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.8

Бочан П. О.,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

МОТИВОВАНІ VS. НЕМОТИВОВАНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕРМІНИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Анотація. Статтю присвячено дослідженню мотивованості англомовних комп'ютерних термінів та особливостей їх перекладу українською мовою. У статті надається визначення поняття «мотивованість», встановлюються види та семантичні параметри мотивованості комп'ютерних термінів англійської мови. Увагу приділено в статті аналізу способів перекладу визначених одиниць українською мовою, а також з'ясуванню перекладацьких трансформацій, за допомогою яких аналізовані терміни відтворюються нею.

Мотивованість є поняттям, що виявляє зв'язок форми термінологічної одиниці з її значенням. За типом мотивованості, англомовні комп'ютерні терміни поділяються на мотивовані, частково мотивовані, хибномотивовані та немотивовані одиниці. Форма мотивованих комп'ютерних термінів англійської мови дозволяє пояснити їх значення через аналіз їх семантичних структур і складових елементів. Ознакою мотивованості є йменування денотата термінування або його ознаки, що виявляється в формі терміна на позначення цього денотату.

Мотивованість комп'ютерних термінів англійської мови визначається також через архісеми, спільні для них та загальновживаних лексем або термінів іншої сфери, від яких походять комп'ютерні терміни. Частково мотивовані терміни мають форму, складові частини якої частково пояснюються їх значеннями. Для хибномотивованих термінів характерна неправильна або застаріла мотивованість. Вибір форми немотивованих комп'ютерних термінів англійської мови не зумовлений їх значенням. Хибномотивовані та немотивовані терміни не мають спільних сем із одиницями, від яких їх було утворено. Складність форми та структури терміна є фактором, що запобігає розумінню його мотивованості.

Переклад англомовних комп'ютерних термінів здійснюється, в першу чергу, відповідниками української мови, транскодуванням і калькуванням. Окремі терміноодиниці, переважно немотивовані та новітні, передаються описово. Комп'ютерні терміносполучення англійської мови відтворюються українською мовою за допомогою простих і комплексних трансформацій, що поєднують одну та більше простих.

Ключові слова: англійська мова, архісема, значення, комп'ютерний термін, мотивованість, переклад, форма.

Постановка проблеми. Розвиток і вдосконалення різноманітних сфер науки і техніки прокує еволюцію термінології, яка обслуговує їх. Це, в свою чергу, спричиняє необхідність її постійного вивчення не тільки у лінгвістиці та термінознавстві, але й у перекладознавстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на той факт, що англомовну комп'ютерну термінологію слід вважати вивченою, оскільки їй присвячена значна кількість наукових праць [1–4], ще й донині належної уваги не було приділено вивченню категорій її мотивованості та немотивованості, що допомагає глибше зрозуміти номінативні процеси в сфері комп'ютерних технологій і сприяє подальшому виявленню тенденцій термінотворення та специфіки її перекладу засобами іншої мови.

Метою цієї розвідки є виявлення семантичних параметрів мотивованості та немотивованості англомовних термінів сфери комп'ютерних термінологій, аналізі їх типів у визначеному аспекті, встановлення способів їх перекладу.

Виклад основного матеріалу. Мотивованість є категорією, що «відображає зв'язок між формою слова і його значенням та денотатом, який позначається» [5, с. 53]. Зазначене поняття ввів у лінгвістику швейцарський мовознавець Ф. де Соссюр, розуміючи під ним «ступінь зв'язку між знаком (словом) і його значенням» [6, с. 56]. Розвитку поняття сприяло його вивчення іншими мовознавцями [7–9], які одностайно розрізняли мотивовані та немотивовані одиниці мови. Під останніми розуміли зокрема ті, в яких «зв'язок між формою та значенням неочевидний» [9, с. 162].

Поняття мотивованості є дискусійним у термінознавстві. Мотивованість термінологічного знака розглядається в ньому в безпосередньому зв'язку з лексичним значенням терміна [8, с. 99], відношенням між внутрішньою формою терміна та його лексичним значенням [7, с. 89]. У нашій статті ми спираємося на точку зору В. Д. Бялика: «Термін як лексична одиниця, слово або словосполучення певної природної мови володіє або не володіє ознакою мовної мотивованості також само, як і будь-яка лексична одиниця. Коли лексична одиницям починає виконувати функцію терміна, нас вже цікавить не пояснення її значення та форми попереднім лексичним значенням, а пояснення термінологічного значення та вибору форми останнім попереднім нетермінологічним значенням» [10, с. 12]. Можна стверджувати, що в термінознавстві мотивованість розглядається розчленовано: мотивованість форми терміна та мотивованість семантики та функція терміна.

З точки зору форми, терміни, зокрема англомовні сфери комп'ютерних технологій, можуть бути повністю мотивованими, частково мотивованими, хибномотивованими та немотивованими. Повністю мотивовані терміни є, в першу чергу, простими (кореневими або афіксальними) або складними за формою одиницями, вибір якої обумовлений дотермінологічним значенням, наприклад:

coding – кодування;
application – додаток;

bus – шина;

drive – дисковід;

feed – живлення (комп'ютера);

Частково мотивованими є складні та багатокомпонентні терміни, вибір форми окремих елементів і компонентів яких є обумовлений значенням. Подібними термінами у сфері комп'ютерних термінологій є наступні:

motherboard – материнська плата;

spreadsheet – електронна таблиця;

wallpaper − шпалери (на робочому столі комп'ютера).

memory-to-memory instruction − команда типу «пам'ять-пам'ять».

Хибномотивованими є ті терміни, для яких характерна неправильна або застаріла мотивованість. Розглянемо у зв'язку з цим термін *joystick* (англ. *joy – радість, задоволення; stick – паличка*). Спочатку цей термін позначав *паличку для гри*, пізніше – *джойстик для гри в приставку.* Нині вказане значення є застарілим, а термін *джойстик* розуміється як *пристрій для керування* [12, с. 32].

Можно зробити висновок про те, що в період створення терміна (в період первісного йменування ним певного наукового, професійного або технічного поняття), його форма є мотивованою. Ознакою мотивованості є або йменування об'єкта термінування (наприклад, за схожістю з об'єктом номінації), або йменування ознаки (ознак) подібного об'єкта.

Важливо зрозуміти при цьому, які саме ознаки терміновано поняття беруться за основу номінації, якою є оптимальна кількість ознак, необхідних і достатніх для створення адекватного терміна. Однак, аналіз показує, що в терміні виявляється тільки найважливійша відмітна ознака мотивування.

Немотивованими є при цьому терміни, вибір форми яких не може бути пояснено їх значенням. Таким терміном є зокрема *bootstrap – програма самозавантаження.* Вказаний термін складається із двох терміноелементів: *boot (черевик), strap (вушко, петля).* В якості комп'ютерного терміна використання лексеми *bootstrap* булу зафіксовано в 1953 році в роботі відомого американського фахівця сфери комп'ютерних технологій В. Буххольца «The System Design of the IBM Type 701 Computer» [13, с. 15].

Вказаний термін отримав своє значення завдяки метафоричному переосмисленню. При натисненні кнопки для завантаження програми, що приводить у дію операційну систему, послідовно підключались додаткові програми, що виглядало як ланцюжок, накладання одне на одного різних програм подібно переплетенню шнурка.

Прикладом ще одного немотивованого терміна комп'ютерної сфери є *bug – помилка, збій* (цим терміном позначається також помилка, дефект, збій, відмова, несправність, пошкодження та інші відхилення від норми, через яких програма не працює так, як задумано, або видає неправильний результат) [12, с. 36]. Немає достовірних даних, коли саме слово *bug* отримало значення комп'ютерного терміна.

В одному із етимологічних словників вказано, що в значенні «*збій у роботі програми*» визначена лексема була зафіксована вперше в 1889 році [14, с. 46]. Також зазначають, що в 1878 році американський інженер і винахідник Томас Едісон використав визначену лексему, коли комаха заважала провести йому експеримент [12, с. 59].

Значна кількість термінів, в тому числі й комп'ютерної сфери, сформувалася на основі загальновживаної лексики. Саме тому ознаки мотивованості / немотивованості термінів науковці пропонують виявляти на основі спільності сем термінологічних і не термінологічних одиниць [7, с. 90; 8, с. 99]. Лексема *bug* має наступні дефініції, які виявляють відсутність спільних сем, що пояснює немотивованість зазначеної одиниці:

«*any small insect;*

an enthusiastic interest in sth such as a sport or a hobby;

a fault in a machine, especially in a computer system or program» [15, с. 56].

Проаналізуємо дефініції тих одиниць, що віддзеркалюють спільність сем, вказуючи тим самим на мотивованість значення термінів:

acknowledgement − «an act of accepting that smth is true or exists;

smth. that you say or do in order to show that vou accept that smth exists or is true» [15, с. 22].

Для проведення аналізу ознак мотивованості комп'ютерних термінів вводимо поняття архісеми, під яким розуміємо «сему, спільну для групи лексем» [16, с. 32]. Погоджуємося при цьому з А. С. Д'яковим, Т. Р. Кияком, З. Б. Куделько, що на основі архісем відбувається об'єднання слів у різні види лексико-семантичних груп [11, с. 59]. Архісемою, яка об'єднує дефініції вказаної лексеми, є *accept – приймати*.

Звернемося до аналізу лексеми *array*, яка також стала одиницею комп'ютерної термінології:

«a group or collection of things or people, often one that is large or impressive;

a set of numbers, signs or values arranged in rows and columns;

(computing) a way oforganizing and storing related data in a computer memorv» [15, с. 34].

Архісема, що об'єднує дефініції, актуалізована лексемою *group*. Термін *array* має значення «*масив*» [17, с. 9]. У програмуванні під ним розуміють змінну, що складається із переліку однотипних послідовно проіндексованих елементів даних, які мають спільне ім'я [18, с. 54].

Проаналізуємо дефініції лексеми загального вжитку та комп'ютерного терміна *feed*:

«*a meal of milk for a young baby;*

a meal for an animal;

food for animals or plants;

a chemical substance used for making plants grow well;

material supplied to a machine;

a pipe, device, etc. which supplies a machine with smth» [19, с. 118]

Наведені дефініції вказують на багатозначність визначеного терміна. Архісемою для всіх вищезазначених дефініцій є *food.* У комп'ютерній сфері термін перекладається українською мовою як «*живлення*» [17, с. 78].

Зазначимо, що архісема, яка виявляє спільність значення термінів комп'ютерної сфери і загальновживаних одиниць, не завжди співпадає з ними за частиномовними характеристиками. Проаналізуємо в зв'язку з цим дефініції лексеми загального вжитку та терміна комп'ютерної сфери *specification*:

«*a detailed description of how sth is, or should be, designed or made*;

an exact measurement or detailed plan about how something is to be made;

a detailed description of a hardware component's capabilities, such as processing power, memory, storage, and input/output interfaces» [19, с. 534].

Архісема *detailed* є спільною для зазначених дефініцій. В комп'ютерній сфері аналізований термін має значення «*специфікація*» [17, с. 34].

В частково мотивованих термінів архісема виявляється за дефініцією одного із компонентів, які входять до їх складу. Про це зокрема свідчить термінологічна одиниця сфери *wallpaper*:

«*a thick paper, often with a pattern on it, used for covering the walls and ceiling of a room;*

(computing) the background pattern or picture that you choose to have on the screen of your computer, mobile / cell phone» [19, с. 701].

Спільність значення із загальновживаною лексемою виявляє в аналізованому терміні його компонент *paper.*

На думку В. Д. Бялика, частково мотивованими є також терміносполуки, форма одного із компонентів якого мотивована значенням [10, с. 14], наприклад:

computer-aided production management;

drop-on-demand inkjet printer;

variable word length computer.

Не можна вважати, що всі терміносполуки є частково мотивованими. Для встановлення ознак мотивованості / немотивованості необхідно аналізувати семантичну структуру терміна та його окремі компоненти. Складність форми та структури терміна є одним із факторів, що запобігає виявленню мотивованості.

Актуальним залишається аналіз способів перекладу англомовних комп'ютерних термінів через важливість їх розуміння у багатьох сферах. Ті терміни, які формують ядро терміносфери, позначаючи її ключові фахові поняття, як правило, не викликають труднощів при перекладі, оскільки вони зафіксовані у перекладацьких словниках. Подібні одиниці відтворюються українською мовою наступним чином:

термінологічними відповідниками (*hands off – автоматичний режим; full backup – резервне копіювання*);

різними видами транскодування (*abduction – абдукція, address – адрес, archive – архів, blogosphere − блогосфера*);

калькуванням (*magnetic drum – магнітний барабан; logic bomb – логічна бомба; interective keyboard – інтерактивна клавіатура*);

Новітні одиниці та деякі інші терміни сфери (переважно немотивовані) можуть відтворюватися описово, наприклад:

bounce – повернення системи до попереднього стану;

adware – програма для надання реклами в мережі Інтернет.

Терміносполучення потребують вживання при передачі перекладацьких трансформацій, не тільки простих, але й комплексних, зокрема:

abblative – абляційний запис (додавання слова);

frame buffer – буфер кадру (перестановка слів);

job-control language – мова керування завданнями (перестановка слів);

advanced peer-to-peer networking − розвинена архітектура мереж окремого типу (перестановка слів, додавання слова, лексична заміна).

Висновки та перспективи дослідження. Отже, мотивованість виявляє наявність або відсутність зв'язків між формою та значенням терміна, а також денотатом та його ознаками, що позначається ним. Комп'ютерні терміни англійської мови поділяються на повністю та частково мотивовані, а також хибномотивовані та немотивовані. Вибір форми останніх не може бути пояснений їх значенням, на відміну від повністю та частково мотивованих термінів. Хибномотивовані терміни визначаються неправильною або застарілою мотивованістю. Переклад термінів сфери здійснюється переважно відповідниками, транскодуванням, калькуванням. Передаються також окремі означені одиниці описово. Комп'ютерні сполуки відтворюються українською мовою переважно перекладацькими трансформаціями. **Перспективи подальших досліджень** пов'язуємо з детальним вивченням специфіки мотивованості образних терміноодиниць сфери комп'ютерних технологій, що існують в англійській мові.

Література:

1. Балюта Е. Г. Лінгвістична характеристика комп'ютерної терміносистеми англійської мови. *Вісник Запорізького державного університету. Серія : Філологічні науки*. 2001. № 3. С. 15–17.
2. Кізіль М. А. Функціональні характеристики англійськомовних комп'ютерних термінів. *Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. Германська філологія*. 2015. Вип. 740−741. С. 75−77.
3. Кущ Е. О. Семантичні аспекти міграції та способи перекладу англійської термінологічної лексики. *Вісник Запорізького національного університету.* 2010. № 1. С. 215−221.
4. Чирвоний О. С. Семантична деривація у сфері інформаційних технологій. *Нова філологія. Збірник наукових праць*. 2007. № 27. С. 271−276.
5. Важеніна О. Г., Рибальченко А. О. Мотивованість прислівників префіксального творення. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2013. № 34. С. 53−55.
6. Saussure de F. Course in General Linguistics. London : Forgotten Books, 2018. 258 p.
7. Цимбал Н. А. Мотиваційний аспект дослідження термінологічної лексики. *Мовознавство*. 2014. № 4. С. 88−92.
8. Заніздра Н. О., Заніздра В. В. Проблема мотивованості наукового терміна. *Вісник Кременчуцького державного політехнічного університету імені Михайла Остроградського*. 2007. № 2. С. 98−102.
9. Микульчик Р. Б. Мотивованісті фізичних термінів-епонімів. *Термінологічний вісник*. 2017. № 4. С. 161−167.
10. Бялик В. Д. Структурно-семантичні особливості та мотивованість науково-технічних термінів у сучасній англійській мові (на матеріалі термінології обчислювальної техніки) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ. 1986. 25 с.
11. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: Семантичний та соціолінгвістичний аспект : монографія. Київ : Академія, 2000. 218 с.
12. Lengel L., Tomic A. Computer Mediated Communication. London : Sage Publication Group, 2004. 272 p.
13. Bichholz W. The System Design of the IBM Type 701 Computer. *Proceedings of the IRE* (Institute of Radio Engineers). 1953. Vol. 41, Issue 10. P. 1270–1274.
14. Skeat W. An Etymological Dictionary of the English Language. New York : ſDover Publications, 2005. 832 p.
15. Weik M. Computer Science and Communications Dictionary. New York : Springer, 2000. 1104 p.
16. Желязкова В. В. Семантика: теорія і практика : посібник. Миколаїв : Ілон, 2018. 180 с.
17. Шевченко В. Е. Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої комп'ютерної термінології. Київ : Либідь, 2006. 320 с.

18. Глинчук Л. Я., Гришанович Т. О. Програмування : підручник. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2022. 160 с.
19. Fowler H. W., Crystal D. A Dictionary of Modern English Usage. Oxford : Oxford University Press, 2010. 832 p.
20. Skeat W. An Etymological Dictionary of the English Language. New York : ſDover Publications, 2005. 832 p.
21. Fowler H. W., Crystal D. A Dictionary of Modern English Usage. Oxford : Oxford University Press, 2010. 832 p.
22. Глинчук Л. Я., Гришанович Т. О. Програмування : підручник. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2022. 160 с.

Bochan P. Motivated and non-motivated computer terms of the English language and their translation

Summary. The article is devoted to the study of motivation of English computer terms and peculiarities of their translation into the Ukrainian language. A definition of the concept «motivation» is provided in the article, types and semantic parameters of motiviation of English computer terms are revealed in it. Ways of their translating and translating transformations used for their rendering into the Ukrainian language are also analyzed in the article.

Motivation reveals the connection between the form of a term and its meaning. According to a type of motivation, English computer terms can be subdivided into motivated, partially motivated, false-motivated, and non-motivated units. The form of motivated computer terms of the English language allows to understand meanings through the analysis of their semantic structures and their constituents. A sign of motivation is revealed in designation of the denotatum of terminologization or its attribute, reflected in the form of the term used for a designation of the denotatum.

The motivation of English computer terms can be also determined by the archisemes revealing common meaning of computer terms and units of general vocabulary or terms from other sphere of derivation of the computer terms. Partially motivated terms have a form whose constituent parts only partially explain their meanings. False-motivated terms are characterized by incorrect or outdated motivation. The choice of the form of non-motivated English computer terms is not predetermined by their meaning. False-motivated and non-motivated English computer terms do not share common semes with the units from which they were derived. The complexity of form and structure of a term prevents its motivation.

Translation of English computer terms is namely made by its Ukrainian equivalents, with the help of transcoding or by calquing. Some terms of the computer sphere, non-motivated and new predominantly, are translated descriptively. Computer terminological combinations are rendered into Ukrainian by means of simple and complex transformations combining one or more simple transformations.

Key words: the English language, archiseme, meaning, computer term, motivation, translation, form.

УДК 821.161.2.367.2:32(477) «20» (043.5)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.9

Вінтонів М. О.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;
ORCID: 0000-0002-3258-8633

Вінтонів Т. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID: 0000-0002-2210-3970

Григоренко Я. А.,
магістрантка кафедри української мови
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;
ORCID: 0009-0002-1779-7477

ПРАГМАТИКА СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ВИСТУПІВ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО)

Анотація. Мова засобів масової комунікації впродовж останніх десятиліть щобільше привертає увагу лінгвістів. Синтаксичні особливості українського медіадискурсу описано в роботах М. Вінтоніва, І. Завальнюк, Н. Кондратенко, Т. Коваль та ін. Проте експресивний синтаксис у президентському дискурсі ще не ставав предметом окремого мовознавчого дослідження.

Мета роботи – комплексно проаналізувати прагматичні вияви засобів експресивного синтаксису в промовах Президента України Володимира Зеленського. Мета дослідження зумовила розв'язання таких завдань: проаналізувати синтаксичні засоби, використані в політичному дискурсі, та визначити їхню прагматичну значущість; описати прагматичні особливості синтаксичних засобів реалізації експресивної модальності в політичних промовах; визначити функції повторів у наголошенні ключових ідей, емоційного впливу на аудиторію та створенні ритму промов.

Об'єкт дослідження – синтаксичні засоби репрезентації експресивності в текстах політичних промов Володимира Зеленського. Предмет дослідження – прагматичні вияви експресивної модальності в текстах промов Президента України. Матеріалом для аналізу слугували промови і звернення В. Зеленського, представлені на офіційному сайті Президента України, починаючи з 24 лютого 2022 року.

У роботі проведено всебічний аналіз прагматики синтаксичних засобів у політичному дискурсі на матеріалі виступів Володимира Зеленського. Синтаксичні засоби, використані у виступах В. Зеленського, сприяють досягненню комунікативних цілей, полегшуючи сприйняття тексту, підкреслюючи важливі аспекти промов і формуючи емоційний вплив.

Проаналізовані промови Президента України мають спільну структуру, подібні шаблони змісту, включаючи короткий виклад дипломатичних подій і результатів, звернення до різних груп і заклик до дії. Отже, проведене дослідження засвідчило значущість синтаксичних засобів для реалізації прагматичних завдань у політичному дискурсі. Воно розкриває потенціал синтаксису як інструменту емоційного та інформаційного впливу, підкреслює значення прагматичних засобів для підвищення ефективності політичної комунікації в Україні.

Перспективи подальшого дослідженням вбачаємо в порівняльному аналізі синтаксичних засобів у виступах В. Зеленського із промовами інших політичних діячів України, що дозволить виявити специфіку та загальні тенденції в синтаксичному оформленні політичного дискурсу.

Ключові слова: текст, політичний дискурс, експресивний синтаксис, вставні слова, вставлені конструкції, повтор, парцеляція.

Постановка проблеми. Проблема про антропоцентричну природу мовник явищ привернула увагу лінгвістів і до вивчення низки супровідних питань, одним із яких є типологізація синтаксичних засобів експресивізації в українському політичному дискурсі. Ступінь реалізації експресивності актуалізовано по-різному в різних типах текстів, оскільки сама сфера комунікації накладає певні вимоги щодо подання інформації. Саме тому політичний дискурс розглядають як складник людської діяльності, що потребує окремого вивчення крізь призму його центрального місця в організації та управлінні суспільством. У свою чергу, політична промова характеризується як засіб впливу політика на соціальні процеси, встановлення та підтримки суспільних відносин, вираження почуттів і продажу ідей, політичних проєктів.

Під час відбору мовних засобів політик зважає на те, щоб донести до реципієнта зміст максимально переконливо, залучити його на свій бік. У зв'язку з цим саме адресант мовлення стає центральною прагматичною категорією в сучасних дослідженнях. У полі зору перебувають засоби ефективного впливу

на реципієнта, до яких належать й одиниці експресивного синтаксису.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У лінгвоукраїністиці аналіз політичного дискурсу набуває дедалі більшої розробки, що зумовлено антропоцентричною методологічною парадигмою як провідною в дослідженні мовленнєвої діяльності людини.

Дослідження із синтаксичної прагматики вможливлені міцним теоретичним підґрунтям, закладеним у працях, присвячених структурно-семантичному, функційному та комунікативному аналізу речення і тексту. Це праці Ф. С. Бацевича, І. Р. Вихованця, М. О. Вінтоніва, А. П. Грищенка, К. Г. Городенської, Н. В. Гуйванюк, О. С. Мельничука, М. В. Мірченка, М. С. Скаба, М. І. Степаненка, Л. В. Шитик, П. Адамця, Н. Бозе, В. Матезіуса та ін.

Політичний дискурс у сучасній лінгвістиці витлумачено в лінгвосеміотичному, лінгвопрагматичному і лінгвостилістичному аспектах. Останній підхід потребує уваги як до лексичних одиниць, що виконують у політичних текстах експресивну функцію, так і до граматичних, з-поміж яких особливе місце належить синтаксичним. Експресивний синтаксис у лінгвоукраїністиці вивчено в межах лінгвостилістики (Н. Бойко, Н. Гуйванюк, С. Єрмоленко, Т. Єщенко, М. Степаненко, В. Чабаненко та ін.), медіадискурсу (М. Вінтонів, І. Завальнюк, Т. Коваль, Д. Сизонов, Л. Шевченко та ін.).

Постановка завдання. Об'єктом дослідження є синтаксичні засоби репрезентації експресивності в текстах політичних промов Володимира Зеленського. Предмет дослідження – прагматичні вияви експресивної модальності в текстах промов Президента України. **Мета роботи** – комплексно проаналізувати прагматичні вияви засобів експресивного синтаксису в промовах Президента України Володимира Зеленського. Мета дослідження зумовила розв'язання таких **завдань**: проаналізувати синтаксичні засоби, використані в політичному дискурсі, та визначити їхню прагматичну значущість; описати прагматичні особливості синтаксичних засобів реалізації експресивної модальності в політичних промовах; визначити функції повторів у наголошенні ключових ідей, емоційного впливу на аудиторію та створенні ритму промов.

Матеріалом для аналізу слугували промови і звернення В. Зеленського, представлені на офіційному сайті Президента України, починаючи з 24 лютого 2022 року.

Виклад основного матеріалу. Для проведення прагматичного аналізу синтаксичних засобів використано текстовий корпус промов Володимира Зеленського до українських та європейських громадян і лідерів у період із 24 лютого 2022 року до 9 червня 2023 року, розміщених на офіційному вебсайті Президента України. У статті проаналізовано 10 політичних промов Володимира Зеленського, із текстів яких методом суцільної вибірки дібрано синтаксичні способи відтворення експресивності. Оригінальна мова звернень до українців – українська, також у дослідженні використано звернення Президента до урядів іншомовних держав в українському перекладі на офіційному сайті Президента.

Експресивність є однією з ключових проблем лінгвістики, оскільки вона безпосередньо пов'язана з індивідуальним баченням людського мовлення, зокрема емоційним ставленням мовця до висловлення. Експресивний синтаксис може виражатися різними мовними засобами, до яких належать паралельні конструкції, еліптичні речення, синтаксичний повтор, парцельовані та приєднувальні структури [1]. Цю ж функцію можуть виконувати і вставні конструкції. Як маркер категорії адресатності вставні конструкції призначені передавати додаткову інформацію, авторські коментарі або уточнення. У такий спосіб категорію адресантності поєднано з категорією модальності, що експлікує ставлення суб'єкта мовлення до повідомлення, а отже, реалізується передусім на синтаксичному рівні – вставними конструкціями із модальною семантикою.

Виступи Володимира Зеленського містять вставні слова, які виражають невпевненість, напр.: ***Мабуть,*** *кожен єврей. Багато-багато українців також. І точно – не менше росіян* [2]. Вставне слово *«мабуть»* вказує на те, що висловлена думка є припущенням, а не беззаперечним фактом. Це дозволяє адресанту висловити свої міркування, зберігаючи певну гнучкість у вираженні. У контексті цієї промови В. Зеленський припускає, що це загальновідомо для слухачів, але при цьому залишає місце для сумніву чи уточнень. Використання лексеми *«мабуть»* робить висловлення більш м'яким і менш категоричним, додаючи емоційної інтонації, що сприяє формуванню відчуття близькості, взаєморозуміння або спільного досвіду, напр.: ***Очевидно,*** *що цієї зими Росія спробує повторити ту тактику, але зробивши певні висновки та збільшивши терористичні зусилля* [3]. Вставка *«очевидно»* підкреслює логічний висновок із попереднього досвіду, що підвищує авторитетність цієї думки, виражаючи емоційний стан мовця, його почуття. *Так, ми,* ***на жаль****, маємо втрати, втрати наших героїв* [4]. Вставна конструкція *«на жаль»* репрезентує сум, співчуття або печаль щодо втрат, що дозволяє В. Зеленському експлікувати глибину своїх почуттів, робить висловлення більш чуттєвим, передає емоційну важливість ситуації. ***На мою думку****, найважливіше – це наші герої та захисники* [3]. Вставна конструкція «на мою думку» чітко вказує на те, що наступне твердження є суб'єктивним, а не абсолютною істиною. Це допомагає підкреслити, що В. Зеленський висловлює своє особисте бачення ситуації, яка надає йому більшу достовірність і можливість для подальшої дискусії.

Для привернення уваги співрозмовника використано вставне слово *чесно* та вставну конструкцію *зверніть увагу,* напр.: ***Чесно*** *– не бачу таких. Хто готовий дати Україні гарантію вступу до НАТО?* ***Чесно*** *– всі бояться* [5]. ***Зверніть увагу****: навіть під час нападу на Ізраїль терористи завдали цілеспрямованого удару по одній із найбільших електростанцій у регіоні* [3]. Зв'язок між думками репрезентують такі вставні слова: *перше, друге*, напр.: *Скільки б розмов сьогодні я не проводив з лідерами різних держав, я чув декілька речей.* ***Перше*** *– нас підтримують. І я вдячний кожній державі, яка допомагає Україні конкретно, а не просто словами.*

Але є й ***друге*** *– ми залишаємось наодинці у захисті нашої держави. Хто готовий воювати разом з нами?* [4].

У текстах активно функціонують вирази подяки, зокрема фразу «дякую» вжито 543 рази впродовж проаналізованого періоду часу. Крім цього, часто використано вирази вдячності: *«Я вдячний»*, *«Ми вдячні»*. Цей шаблон вербалізує його наголос на визнанні підтримки, яку Україна отримала і все ще потребує.

Стилістично вдало уведено до тексту промов вставні конструкції, які пом'якшують категоричність та агресивність промов, вони дозволяють зберігати дипломатичність, м'якість у висловленнях, що важливо для збереження позитивного іміджу і ефективної комунікації з аудиторією.

Володимир Зеленський часто завершує свої промови фразою *«Слава Україні»*, що є прикладом виразної риторики. Статистичний аналіз показує, що він використав цю фразу 157 разів упродовж заданого періоду часу. Ця модель визначає значення виразу *«Слава Україні»* як повторюваного завершального мотиву в його промовах. Фраза часто вживана в контексті стійкості, єдності та перемоги України і репрезентує рішучість України захищати свій суверенітет і цінності. Можливо, це пояснюється тим, що навіть в аналізі серйозних аспектів війни автор прагне показати ЗСУ з позиції сили та підкреслити свою віру в остаточну перемогу України.

Крім того, Президент час від часу адаптує фразу *«Слава Україні»*, виходячи з аудиторії, до якої він звертається. Наприклад, він використав *«Слава Японії!»* і *«Слава всій Європі!»* під час звернення до парламенту Японії та групи європейських лідерів відповідно.

Отже, прагматика вставних конструкцій у політичних промовах відіграє важливу роль у створенні комунікативного ефекту та впливу на аудиторію, зокрема сприяє встановленню контакту з реципієнтами, створюючи враження близькості та доступності. Використання таких конструкцій сприяє формуванню іміджу відкритого та щирого лідера.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики більшість вчених відзначають, що парцельовані та приєднувальні конструкції як спосіб організації тексту пов'язані з ускладненням характеру предикації, отже, і зі зміною схеми актуального членування речення. У парцельованих конструкціях, з одного боку, продовжує діяти логічний предикативний зв'язок, що поєднує основні компоненти актуального членування речення – тему та рему – на рівні всього речення, з іншого боку, «оживляються» синтаксичні зв'язки на рівні його частин.

У політичних промовах парцеляція структурно виражена одним словом, напр.: *На третій день російські війська, не ховаючись, били просто по людях, по житлових будинках. Артилерією. Авіабомбами* [6] або простим реченням чи частиною складного речення, напр.: *Ми ставимося до них, як до людей. Бо ми залишилися людьми на четвертий день цієї ганебної війни* [6].

У виступах парцельовані конструкції використано для виокремлення ключових ідей, напр.: *Тому що це – стіна. Стіна, яку хтось не помічає. Але об яку б'ємося ми. Поки воюємо за те, щоб зберегти свій народ* [7]. Парцельовані конструкції сприяють створенню динаміки, роблять промову більш живою, що особливо важливо в емоційних моментах, напр.: *Ворог завдає ударів не тільки по військових об'єктах, як заявляє. А й по цивільних* [5].

Уживання багатоланцюгових парцельованих конструкцій сприяє створенню емоційної напруги та підготовки до подальшої розповіді про пережиті страждання та біль, увиразненню емоційних переживань українців і зокрема авторського погляду на ці події, підкреслюючи важливість розуміння та співчуття з боку адресата та адресантів, напр.: *Перш ніж почати, я хочу, щоб ви зрозуміли мої відчуття, відчуття українців. Настільки, наскільки це можливо. Відчуття протягом цих 20 днів. 20 днів повномасштабного вторгнення Російської Федерації після восьми років війни на Донбасі* [8].

Сегментація складної синтаксичної структури на низку парцельованих синтаксичних одиниць сприяє не тільки увиразненню жахливої, драматичної картини початку російсько-української війни, але й є певним перемикачем зміни стилістики спілкування: *Джастіне, уяви, що ти чуєш. І чують твої діти. Чують ракетні удари по аеропорту Оттави. По десятках інших місць по всій території вашої прекрасної країни, території Канади. Крилаті ракети. Ще до світанку* [8].

Приєднувальні конструкції використано з метою 1) пояснення парцелята, напр.: *Я прошу вас подумати зараз про одне число. Це число 6139. Це кількість воєнних злочинів, скоєних російськими окупантами лише у квітні цього року* [9]; 2) доповнення парцелята, напр.: *Ці злочини призвели до загибелі 207 цивільних українців. Серед них 11 дітей. Ще 17 дітей і 400 дорослих були поранені* [9].

Найуживанішим засобом експресивного синтаксису в аналізованих текстах є повтор. Риторичні стратегії, використані автором, включають широке коло повторів: повтори на рівні звуків (алітерація, рими), слів (полісиндетон), речень (паралелізм) або значення (смислові повтори). Усі вони працюють на стилістику позитивної самопрезентації та негативної репрезентації свого опонента.

У своєму зверненні до парламенту Великої Британії 8 березня 2022 року Президент Україні наголошує: *Проти міст, проти маленьких містечок. Зруйновані райони. Бомби, бомби, бомби, знову бомби на будинки, на школи, на лікарні* [6]. У цьому реченні використано анафору для підсилення емоційного ефекту промови, напр.: *Проти міст, проти маленьких містечок.* Повтор лексеми *«проти»* підсилює акцент на спротиві, а лексема *«бомби»* увиразнює драматизм ситуації і показує безперервність і руйнівну силу ударів. Риторичний повтор у цих реченнях сприяє створенню напруги та акцентує увагу на основних образах.

У наведеному прикладі автор робить різке та емоційне звернення до парламенту Великої Британії. Сила звернення походить від повторення слова «бомби», що репрезентує нищівний і безжальний характер насильства, заподіяного українському народу, і певним чином дає змогу слухачеві відчути, через що проходять українці під час бомбардувань. Повтором створено ілюзію безпосередньої присутності в самому моменті обстрілу, коли немає можливості звідти втекти від бомб і вони просто продовжують падати, що експліковано словом «знову». У зверненні до польських громадян під час виступу в Сеймі Республіки Польща В. Зеленський зазначає: *Ми розуміли один одного. Як українець і поляк. Як європейці. Як друзі. Як батьки, які люблять свої родини та усвідомлюють, що наші діти мають жити у світі однакових добрих цінностей* [10]. Анафоричний повтор використано з метою підкреслити та провести паралелі між різними способами зв'язку українського та польського народів. Повтор допомагає підтвердити ідею про те, що між двома групами є багато спільного і що ці спільні риси утворюють основу для міцних стосунків. Багаторазово вживаючи *«як»*, Зеленський створює відчуття ритму та наголосу у своїй промові, роблячи її більш ефектною.

Під час своєї промови в Бундестазі 17 березня 2022 року Президент послідовно закликав іноземні уряди вжити рішучих заходів: *Канцлере Шольц! Зруйнуйте цю стіну. Дайте Німеччині лідерство, якого ви заслуговуєте. І чим ваші нащадки будуть пишатися. Підтримайте нас. Підтримайте мир. Підтримайте кожного українця. Зупиніть війну! Допоможіть нам її зупинити* [7].

У наведених прикладах використано наказовий спосіб та анафоричний повтор, що додає емоційного та стилістичного акценту промові президента перед німецьким урядом, посилюючи її вплив і надаючи потужний висновок.

Президент також звернувся з наполегливими закликами до британського уряду: *Посилюйте санкції проти держави-терориста. Визнайте її нарешті державою-терористом. Знайдіть спосіб зробити безпечним наше українське небо. Зробіть те, що ви можете. Те, що ви повинні. До чого зобов'язує велич вашої держави і вашого народу* [6]. У цьому прикладі використано градацію як стилістичний прийом, що посилює напругу та гостроту закликів про допомогу в кампанії.

Виступу Президента перед Конгресом США 21 грудня 2022 року притаманний кільцевий повтор, повторення одного й того самого елемента на початку і в кінці синтаксичної структури, мета якого, перебуваючи на сильних позиціях, привертати увагу адресата до наданої інформації, акцентувати на ній: *Дорогі* ***американці****! В усіх штатах, містах і громадах. Усі, хто цінує свободу та справедливість. Цінує так само, як українці – в усіх наших містах, у кожній родині. Хай сьогодні мої слова поваги та вдячності будуть почуті кожним* ***американським*** *серцем!* [11].

Кільцевий повтор, утворений лексемою «американці» на початку і в кінці цього речення, робить наголос на повторюваних словах, щоб увиразнити повагу до адресата – американського народу.

Використання простого повтору з повторюваним елементом в одній синтаксичній структурі, напр.: *Ми вже збудували сильну Україну – із сильними людьми, сильною армією, сильними інституціями. Разом з вами!* [11] і ланцюгового повтору, напр.: *Коли я був учора в Бахмуті, наші герої передали мені прапор. Бойовий прапор. Прапор тих, хто захищає Україну, Європу та світ ціною своїх життів* [11], коли попередня синтаксична структура закінчується в якомусь елементі і цей елемент повторюється на початку наступної синтаксичної структури, дозволяє не лише вербалізувати певну думку, привернути до неї увагу адресата, а й надати їй нових якостей, деталізувати її. Повтор прикметника «*сильна*» посилює ідею сильної України, а використання простого та ланцюгового повторів лексеми «*прапор*» у реченні вербалізує ідею «*бойовий прапор Бахмута*» і деталізує надзвичайно високу ціну Бахмутських воїнів за майбутнє України, Європи та всього світу ціною їх життів.

У виступі перед представниками громадськості, політичних та експертних кіл Королівства Нідерланди й міжнародних інституцій, розташованих у Гаазі, 4 травня 2023 року В. Зеленський акцентує увагу на беззаперечній перемозі України в цій кровопролитній війні: *Упевнений: побачимо, коли переможемо. А ми переможемо, і не лише на полі бою, і не лише цю агресію* [9]. Анафоричний повтор є одним із найпоширеніших прийомів у виступах політика, такий тип повторів має доволі імперативну роль, маючи на меті закликати слухачів до дії, напр.: *Відчуття того, що вирішується більше, ніж доля однієї країни. Відчуття, що можна досягти більшого, ніж поразка одного агресора* [9]. *Зараз можемо припинити загарбницькі війни як такі. Можемо перемогти агресію як злочинну ідею, що зароджується в голові того, хто звик до безкарності* [9].

Анафоричний повтор із протиставленням вжито, щоб репрезентувати важливість реальних дій, а не фальшивих обіцянок, напр.: *Не гібриди обіцянок замість людських прав, а справжня свобода. Не гібриди безкарності й символічних формальностей, а повноцінне правосуддя. Не гібриди миру й постійні спалахи насильства на лінії фронту, а сталий мир* [9].

Паралелізм, підсилений анафорою, вжитий у тексті промови в Сеймі Республіки Польща 11 березня 2022, є риторичним засобом увиразнення висловленої думки, напр.: *Мир між рідними, мир між сусідами, мир між братами* [10]. Повторення фрази «мир між» створює ритмічну структуру та підкреслює ідею миру між різними групами, яка є важливою для зміцнення взаєморозуміння та співпраці. Паралелізм у реченні: *І коли є той, хто б'є по-звірячому, дуже важливо мати того, хто підставить плече. І коли у твій дім ступає нога ворога, він простягне тобі руку допомоги* [10] посилює контраст між агресією та підтримкою.

Паралелізм у логічних висновках: *Це наша велич. І ваша велич. Це боротьба за нашу, це боротьба за вашу свободу* [10]. Повторення структури «Це [чиясь велич]» та «Це боротьба за [чиюсь свободу]» репрезентує єдність та спільність боротьби, спрямованої на досягнення спільної мети.

Паралелізм у реченнях *Ми боремося, щоб для країн Балтії та для Польщі такий злий час не настав. Ми боремося разом. Ми маємо силу* [10] передає відчуття єдності й спільного прагнення до перемоги.

Отже, паралелізм у промовах використано для підсилення ключових ідей про єдність, боротьбу та взаємопідтримку. Через повторення структури та фраз він створює ритмічну гармонію та акцентує на важливих аспектах співпраці між Україною та європейськими країнами.

У своєму зверненні до Конгресу США 21 грудня 2022 року Президент України тричі звертається до народу Америки, називаючи його друзями, чим свідчить не лише про прихильність, теплі стосунки та безумовний зв'язок між американцями та українцями, демонструючи чітку політичну позицію українського народу, а й привертає увагу до важливої інформації.

У наступному прикладі повтор дієслова *«здаватися»*, прикметника *«найгірший»*, словосполучення *«хоробрий і волелюбний народ»* репрезентує мужність і незламність киян. Щоб висловити хоробрість інших міст і містечок України, оратор використовує порівняння: *Але не здається. І навіть жодної хвилини не думало здаватися! Як і десятки інших міст і громад нашої держави, які опинилися в умовах найстрашнішої війни з часів Другої світової* [11].

Що стосується аналізу інформаційного блоку цієї промови, то можна виділити п'ять підтем, які є змістовно завершеними елементами. Перший – це визнання того факту, що Росія є терористичною країною, яка не дотримується основних людських цінностей і порушує їх, що у промові виражено прикметником негативного змісту та повторами: *Росія атакувала не просто нашу землю і наші міста. Вона пішла у жорстокий наступ проти наших цінностей. Базових людських цінностей* [11].

У наступній підтемі можна виокремити звернення до схожих фактів з історії обох країн: США та України, з посиланням на події, місця та дати, символічні для американської нації, такі як національний меморіал у Рашморі, Перл-Харбор, події 7 грудня 1941 р. і 11 вересня 2001 р. Вони є пам'ятками боротьби американського народу за незалежність. Боротьба України за незалежність описана за допомогою порівняння у конвергенції

з анафоричним повтором: *Точно таких самих, як і у вас, звичайних людей Америки. Як і в кожного у Сполучених Штатах* [11]. Уведення національно-специфічних реалій є характерною рисою політичних промов, які використовуються для пробудження певних емоцій та асоціацій.

Третя підтема ґрунтована на ідеї єдності, створенні нових коаліцій і союзів заради забезпечення миру. Анафоричний повтор відносного займенника *які»* як маркера спільної потреби, ключових лексичних одиниць і словосполучень спрямовує цей підхід до миротворчості, напр.: *Якби вже зараз був створений такий союз U-24, я вірю, що вдалося б урятувати тисячі життів. У нашій країні, багатьох інших країнах. Які так потребують миру. Які зазнали нелюдських руйнувань* [11].

Четверта підтема – «закрити» небо над Україною. Прохання про забезпечення безпольотної зони над Україною для порятунку мирного населення та відповідь на терористичні дії Росії досить зрозумілі: *Створити над Україною безпольотну зону – це врятувати людей. Гуманітарну безпольотну зону* [11].

І п'ята підтема – вдячність Сполученим Штатам від імені України, особливо за особисту роль президента США Джо Байдена в наданні потужної підтримки Україні. Використано такі фрази, як, наприклад, *«лідерство у вільному світі»,* які експлікують величний образ Америки та за допомогою анафоричного повтору висловлюють вдячність за те, скільки Америка та її народ зробили для України: *Україна вдячна Сполученим Штатам за надзвичайно вагому підтримку. За все, що ваша держава і ваш народ вже зробили для нашої свободи. За зброю й амуніцію, за навчання та фінанси, за лідерство у вільному світі, яке допомагає тиснути на агресора економічно* [11].

Отже, використовуючи різного типу повтори, автор досягає своєї мети – переконати американців, Президента США Джо Байдена, що український народ виступає за мирне майбутнє всього світу і потребує в цьому допомоги. Такі базові цінності, як демократія, незалежність, свобода і мир, які Росія топче, виходять на перший план як в українському, так і в американському суспільствах і є ключовими поняттями у формуванні іміджів трьох країн на світовій арені. У своєму зверненні Президент України не лише підтримує вищезазначені цінності, але й закликає разом їх відстоювати, з чим погоджується весь цивілізований світ.

ВИСНОВОК. Проведений аналіз засвідчив, що синтаксис відіграє ключову роль у прагматичній організації текстів політичних промов, де основним завданням є ефективна комунікація та створення емоційного контакту з аудиторією. Синтаксичні засоби експресивізації, використані у політичних промовах, сприяють досягненню комунікативної мети, полегшуючи сприйняття тексту і підкреслюючи важливі аспекти промов.

Перспективи подальшого дослідженням вбачаємо в порівняльному аналізі синтаксичних засобів у виступах інших світових лідерів, що дозволить поглибити типологію синтаксичних засобів у політичному дискурсі.

Література:

1. Вінтонів М.О., Вінтонів Т.М., Мала Ю.В. Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 336 с.
2. Промова Президента України Володимира Зеленського в Кнесеті 20 березня 2022 року. URL: https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-kneseti-73701. (дата звернення 01.11.2024).
3. Треба вибити із рук Росії інструмент терору – виступ Президента на засіданні Контактної групи з питань оборони України у форматі «Рамштайн». URL: https://www.president.gov.ua/news/treba-vibiti-iz-ruk-rosiyi-instrument-teroru-vistup-preziden-86245. (дата звернення 01.11.2024).
4. Перше звернення до українців 24 лютого 2022 р. URL: https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-73137. (дата звернення 01.11.2024).
5. Звернення Президента України Володимира Зеленського до парламенту Великої Британії 8 березня 2022 року. URL: https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-do-parl-73441. (дата звернення 01.11.2024).
6. Звернення Президента до українців наприкінці першого дня атак Росії. URL: https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-do-ukrayinciv-naprikinci-pershogo-dnya-73149. (дата звернення 01.11.2024).
7. Промова Президента України Володимира Зеленського у Бундестазі 17 березня 2022 року. URL: https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-u-bundesta-73621. (дата звернення 01.11.2024).
8. Промова Президента України Володимира Зеленського у парламенті Канади 15 березня 2022 року. URL: https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-u-parlamen-73581. (дата звернення 01.11.2024).
9. Виступ Президента України Володимира Зеленського в Сеймі Республіки Польща 11 березня 2022 року. URL: https://www.mil.gov.ua/news/2022/03/11/vistup-prezidenta-ukraini-volodimira-zelenskogo-v-sejmi-respubliki-polshha/. (дата звернення 01.11.2024).
10. Виступ Володимира Зеленського перед представниками громадськості, політичних та експертних кіл Королівства Нідерланди й міжнародних інституцій, розташованих у Гаазі. URL: https://www.president.gov.ua/news/vistup-volodimira-zelenskogo-pered-predstavnikami-gromadskos-82653. (дата звернення 01.11.2024).
11. Ми стоїмо, боремось і виграємо, бо ми разом – Україна, Америка й увесь вільний світ – виступ Володимира Зеленського на спільному засіданні обох палат Конгресу США 22 грудня 2022 року. https://www.president.gov.ua/news/mi-stoyimo-boremos-i-vigrayemo-bomi-razom-ukrayina-amerika-80017. (дата звернення 01.11.2024).

Vintoniv M., Vintoniv T., Hryhorenko Ya. Syntax means pragmatics in ukrainian-speaking political discourse (based on V. ZELENSKY speech materials)

Summary. The language of mass communication has increasingly attracted the attention of linguists over recent decades. The syntactic features of Ukrainian media discourse have been described in the works of such scientists as M. Vintoniv, I. Zavalniuk, N. Kondratenko, T. Koval and others. Expressive tools of political speech are outlined in the collective monograph by M. Vintoniv, T. Vintoniv, and Yu. Mala. However, expressive syntax in presidential discourse has not yet been the subject of a separate linguistic study.

The purpose of the paper is to analyze the pragmatic manifestations of expressive syntax tools comprehensively in the speeches of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy. The purpose of the study determined the following tasks: to analyze the syntactic tools used in political discourse and determine their pragmatic significance; to describe the pragmatic features of syntactic tools for implementing expressive modality in political speeches; to identify the functions of repetition in emphasizing key ideas, creating emotional influence on the audience, and forming the rhythm of speeches.

The object of the study is the syntactic tools of representing expressiveness in the texts of Volodymyr Zelenskyy's political speeches. The subject of the study is the pragmatic manifestations of expressive modality in the texts of the President of Ukraine's speeches. The material for analysis includes Volodymyr Zelenskyy's speeches and addresses, which are presented on the official website of the President of Ukraine, starting from February 24, 2022.

The study conducted a comprehensive analysis of the pragmatics of syntactic tools in political discourse based on Volodymyr Zelenskyy's speeches. The syntactic tools used in Zelenskyy's speeches contribute to achieving communicative goals by facilitating text perception, emphasizing key aspects of the speeches, and creating emotional impact.

The analyzed speeches of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy share a common structure and similar content patterns, including summaries of diplomatic events and outcomes, appeals to various groups, and calls to action. Thus, the study demonstrated the importance of syntactic tools for achieving pragmatic objectives in political discourse. It reveals the potential of syntax as a tool for emotional and informational influence, emphasizing the significance of pragmatic tools in enhancing the effectiveness of political communication in Ukraine.

Prospects for further research include a comparative analysis of syntactic tools in Zelenskyy's speeches with those of other Ukrainian political figures, which would allow identifying specific features and general trends in the syntactic organization of political discourse.

Key words: text, political discourse, expressive syntax, parenthetical words, parenthetical expressions, repetition, parceled sentences.

УДК 811. 111.81'42
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.10

Halaibida O. V.,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the English Language Department
Kamyanets-Podilskiy Ivan Ohienko National University

Matkovska M. V.,
Senior Lecturer at the English Language Department
Kamyanets-Podilskiy Ivan Ohienko National University

LINGUISTIC PECULIARITIES OF THE BRITISH EMOTIVE COMMUNICATION

Summary. This paper is devoted to the linguistic features of language means and techniques for achieving the intended goal of communication, which is the characteristic feature of emotional communication, as a consciously controlled demonstration of the emotional attitude of communicants toward each other.

Attention is focused on the functioning of strategic techniques of distancing, evasion and support of the interlocutor, designed to regulate responsibility for the power of speech action and the reliability of statements. Politeness, as a moral and ethical property of emotional communication, is widely manifested in situations that involve the expression of a personal attitude, intention, the possibility of verbal maneuvering and evasion of straightforwardness. To "maintain one's face" (P. Brown, S. Levinson), or rather, one's self-respect, the British strive to maintain the conversation within predetermined limits, controlled by prudence, tact, courtesy and compassion.

The authors investigate the linguistic means used, mainly, within the strategies of distancing, evasion and support for the interlocutor that involve several lexical and grammatical components related to the category of modality. These include time shift, conditional mood, interrogative constructions, modal verbs and modal modifiers, lexical and syntactic units, and units focused on the speaker or the listener. With their help, one can add a certain distance, as it seems, from reality to the statements (making them more polite). They also help to provide an abstract distance convenient for the interlocutors, which allows you to feel comfortable when communicating.

The analysis highlights the linguistic features of the English language as a means of emotional communicative behavior of the British, namely the shift of the temporal plan as a grammatical means of reducing the categorical nature of statements, giving instructions, orders or commands the impression of a polite request and a tactful form to addressing questions of a personal nature, expressions of intentions, various kinds of proposals, etc.

Key words: semantics, pragmatics, discourse, distance, politeness, emotive communicative behavior, politeness, strategy, social interaction, tactics.

Introduction. The concept of the communicative culture of the people covers all spheres of human activity. Therefore, our attention is drawn to the sphere of communicative relations. This sphere is so broad and important in the life of society that it is itself an integral part of the national culture. Communication in the sphere of people's relations is regulated by historically established and stable norms. Therefore, we can talk about emotive communicative culture, which is the part of the communicative culture that consists of traditions and rules of behavior of its carriers in the process of communicative interaction. The British, as representatives of the active communicative culture, have the following psychological characteristics: introverts, equal, dispassionate, work-oriented and love solitude; when collecting and presenting information, they use statistics, directories, databases and strictly adhere to facts; in communication, they adhere to an official polite tone, restrained gestures, and facial expressions, rarely interrupt, and rely on logic in arguments [1, p. 123–125].

Previous research. The theoretical basis of the study was the scientific works of modern linguists (А. Бєлова (2003), P. Chilton and C. Schaffner (1997), B. Cho et al. (1999), B. Cocroft and S. Ting-Toomey (1994), T.A. Dijk van (2006), G. Fauconnier and M. Turner (2002), H. P. Grice (1975), A. Wierzbicka (1997), etc.) [2, с. 45; 3, p. 217; 4, p. 62–64; 5, p. 475; 6, p. 117; 7, p. 124–126; 8, p. 45; 9, p. 99–101], which present a multifaceted coverage of issues of linguoculturology, cognition and communication, intercultural and social interaction, verbal and nonverbal communication, communication systems, etc. According to E. Hall, the communicative culture of Great Britain is an example of a 'low-context' communicative culture. By 'low-context' communicative cultures, the author understands such cultures in which the intentions of the speakers and the meaning of messages are better expressed through explicit statements. In general, in 'low-context' communicative cultures, communicative models of a direct nature are more often used – a direct communicative approach, a desire for clarity of expression. The speaker is expected to create a clear, convincing statement that the listener can easily decode. Thus, the main characteristics of a 'low-context' communicative culture are: individualistic values; linear logic of interaction; direct style of communication; personality-oriented, often self-confident style of communication; the focus of interaction on the speaker; verbal interpretation of the statement [10, p. 131–135].

The **purpose** of the **paper** is to analyze the linguistic peculiarities of emotive communication, namely the strategic techniques of distancing, evasion and support of the interlocutor, as a controlled demonstration of the emotional attitude of communicants towards each other, based on the novel of the British writer John Fowles "The Collector".

Presentation of the main material. In British communicative culture, there are no specialized speech acts of appeal, remark or advice in the form of indirect modification of the interlocutor's behavior and they are less common than in other communication cultures [11, p. 68; 12, p. 31–33]. Therefore, it would be fair to note that British communicative culture is less categorical than the others; it is distinguished by a high degree of politeness and mildness of communicative pressure. To achieve the set goal, i.e. to convince the addressee to change his point of view as a result of interaction, does not mean to conflict with the need for approval from the interlocutors; the British widely resort to various strategies and tactics. It is important to point out that the need to maintain a conflict and a free atmosphere of conversation, to show oneself in a favorable light and to earn a positive assessment of other participants, is often considered as the indispensable conditions for effective communication [13, p. 124–127].

The strategy of hinting is a characteristic feature of emotional communication. Interestingly, the disapproving attitude towards the open manifestation of emotions is traced at the linguistic level. For example, adjectives such as 'emotional', 'demonstrative' and 'excitable' have a negative connotation and most English verbs of emotion are verbs of state, not action. The practice of communication shows that true emotionality poses a threat to the smooth flow of a conversation and the conflict-free atmosphere, the preservation of which is the main goal in the strategic expression of emotions. At the linguistic level, it is reflected in the use of two strategic techniques, understatement and overstatement, designed to contribute to the verbal reduction or exaggeration of the significance of what is happening. The duality of the communicative behavior of the British that arises in this case, with their characteristic internal detachment during the external demonstration of emotions, only at first glance contains a contradiction. Both understatement and overstatement are based on a purely formal (ritual) appeal to a certain set of expressive language means, which as a result of frequent use have turned into mostly desemantized formulas [14, p. 148–154].

The strategy of hinting (understatement) is based on the use of the first technique. Various methods of reduction, traditionally associated with the rules of 'small talk', are widely popular among the British and quite limited, among Americans, who are more purposeful and tend to perceive 'small talk' as an empty formality and a waste of time.

Understatement usually occurs when exchanging thoughts and impressions, expressing a (critical) assessment or expressing one's attitude to the subject of discussion. To soften the sharpness of what is being said, English-speaking interlocutors use a large number of various assumptions and omissions, or 'white lies',' thus keeping the conversation in line with generally accepted norms of emotionally neutral communication [15, p. 127–131].

In addition to the function of neutralizing the speaker's emotions regarding the statement, resorting to the strategy of hinting serves the same purpose: to place correctly the necessary accents to make the communication process polite and relaxed. It is worth noting that given the presence of an element of insincerity (since understatement is essentially a reduction in the significance or meaning of a message, when less is said than is meant), the semantic meaning of understatement differs from the pragmatic one. The appeal to this strategy is caused by the desire to demonstrate a careful and respectful attitude to the feelings of the interlocutor and communication as a whole, based on a completely sincere and common desire of the communicants, 'I want you to think that everything was OK', therefore, in the pragmatic aspect, statements containing understatement cannot be considered erroneous [15, p. 148–151].

The main goal of this anti-conflict strategy is to regulate the degree of emotional impact on the interlocutor, smoothing out 'sharp corners' by reducing the significance of the statement, especially in emotional speech acts, using various kinds of assumptions and predictions. Accordingly, the need to resort to this strategy arises when it comes to something purely personal, requiring delicate handling (such as the need to share one's experiences or impressions, reporting sad news), or something unpleasant (associated, for example, with the expression of a negative attitude, a complaint). In such situations, the goal is to maintain a friendly conversation, avoiding in every possible way some inconvenience and shocking effects potentially inherent in the message. At the language level, the desired result is achieved through the purposeful use of modal modifiers and several other lexical and syntactic structures [16, p. 144–147].

Speaking about the national-specific features of the communicative behavior of the British, one should pay attention to both verbal and non-verbal behavior, to which the category of distance belongs. Distance lies at the heart of the basic value orientations of the British. Personal space is an important non-verbal component of British culture. In the process of communication, distancing can serve as a powerful tool for influencing the others; it is a kind of art that allows you to regulate the degree of closeness or remoteness of the interlocutors both in the literal sense and in the abstract one, creating insurmountable obstacles to protect your territory if necessary.

So, the main strategies that the British resort to are the strategies of distancing and evasion. They reflect the characteristic features of English-language communication: highly developed possibilities of verbal maneuvering and evasion of straightforwardness of statements. They are most clearly manifested in situations that involve the expression of personal attitude and intention and allow you to regulate responsibility for the strength of the speech act and the reliability of the statement. Each of the communicative strategies has a characteristic linguistic design in English, reflecting the specifics of the sociocultural approach to communication.

Let us consider the strategy of distancing in more details. It helps to provide an abstract distance convenient for the interlocutors, which allows you to feel comfortable when communicating. The strategy of distancing involves the use of the following tactics: shifting the time frame and using modal verbs. Techniques of the distancing strategy can be classified as shifting to the past or future, using extended time, modal verbs in stable constructions and modal verbs in the conditional mood.

Shifting the time plan can be used as a grammatical means of reducing the categorical nature of the statement; giving instructions, orders, commands or polite requests; presenting with a tactful form to questions of a personal nature, expressions of intentions and various kinds of proposals, etc. When solving such language tasks, as a kind of 'distancing structure', it is more appropriate to use statements not in Present Simple, but in Past or Future, which assume a certain shift to the past or future about the moment of speech, which gives freedom of choice of responses [17, p. 167–169].

Downtoning, like softening, is usually observed when exchanging thoughts, expressing a (critical) assessment or one's attitude to the subject under discussion, when using emotionally neutral

phrases it is necessary to keep the conversation in line with generally accepted norms of polite communication. Let us illustrate the possibilities of implementing this tactic with the following examples from John Fowles's novel: *How much* ***did*** *you* ***intend to spend*** *on buying the collection of books on art, records and clothes for me?* [18, p. 118] – *(polite enquiry); I* ***thought*** *it* ***might be*** *nice to visit your parents on weekend* [18, p. 91] – *(suggestion); I* ***wondered*** *if I* ***could*** *have a bath in this house?* [18, p. 79]. The continuous tense is often used in questions and requests, giving them the tone of a casual remark, intentions or suggestions expressed in this form sound less intrusive. For example, if you need to find out about something that has already been decided or find out about someone's plans, you need to make it clear to the interlocutor that you are not going to interfere with his intentions or influence his decision. For example: *Mr. ...,* ***will*** *you* ***be leaving*** *this afternoon?* [18, p. 13]. The continuous tense is often found in commonly accepted formulas with modal modifiers when expressing the polite request or suggestion: *I* ***was thinking*** *– what about having a walk? I want daylight and some fresh air* [18, p. 49] – (suggestion); ***I'm hoping*** *you could find some time for me to discuss my forthcoming marriage?* [18, p. 20] – (request); ***I'm hoping*** *you tell no one over there that you have met me* [18, p. 137] – (request); *I'm sorry, I must* ***be going****. And you have a long walk* [18, p. 72] – (stating intentions); *Miss, what* ***are*** *you* ***planning*** *to do tomorrow?* [18, p. 46] – (polite enquiry).

English modal verbs, which convey a whole range of different shades of modality due to the specificity of their semantics, are indispensable 'politeness regulators'. They allow you to vary the degree of obligation, to follow advice, the desirability of fulfilling a request, the permissibility of performing an action, etc. Appeal to the subjunctive mood also gives expressions a certain amount of hypothetical meaning increasing the distance between its content and the pragmatic meaning. Below we will analyze the possibilities of using the modal verbs *could, would, might*, which, as parts of the most common grammatical constructions, are especially often used for these strategic purposes. The British distinguish interpersonal use as a special sphere of functioning of these verbs: with the help of *could, would, might*, various kinds of requests, questions, suggestions, thoughts, wishes, etc. are expressed, which at the same time acquire different shades of polite sounding. Acting as distancing means to allow avoiding the straightforwardness of the statements, that are included in several stable formulas of politeness in the form of stable constructions, interrogative, conditional, according to their inherent shades of meaning of probability, possibility, giving preference, desire, etc. Let us exemplify the communicative interaction from the novel by John Fowles: ***Would*** *you keep with me this evening?* [18, p. 110] – (invitation); ***Might*** *it be alright to talk to her this way?* [18, p. 172] – (opinion); *You* ***wouldn't*** *go to Mrs. ... by any chance?* [18, p. 134] – (inquiry); *You* ***could*** *reconsider his suggestion* [18, p. 142] – *(criticism/advice); You* ***could*** *have told me. You* ***could*** *have stopped me at the very beginning* [18, p. 102] – *(criticism/advice);* ***I'd have thought*** *he wished to keep the matter from Mrs. ...* [18, p. 151] – *(opinion).* Recommendations and wishes, personal questions and refusals of requests also sound more tactful in the conditional mood: *I* ***wish*** *you* ***would*** *put the business in his hands* [18, p. 116]; ***I'd rather*** *not answer that* ***if*** *you don't mind* [18, p. 107]; ***I'd really like*** *to say yes, but you know it's impossible* [18, p. 164]. *You* ***could*** *reconsider his suggestion* [18, p. 242] – (criticism/advice); *What* ***could be*** *making the biggest mistake of your life!* [18, p. 244] – *(polite enquiry); They* ***could have*** *succeeded if they had worked harder* [18, p. 257] – *(advice).* As the following block of examples illustrates, modal verbs in the conditional mood are also used in constructions with the formulas for the polite question, suggestion, advice or order: ***If*** *I were you,* ***I'd*** *better leave* [18, p. 142] – *(advice); It* ***would be*** *better* ***if*** *you* ***got*** *it over man to man* [18, p. 174] – *(suggestion/advice); I wonder* ***if*** *you* ***would*** *like to spend this time with me?* [18, p. 107] – *(polite enquiry).* ***I'd like*** *to take some photographs* [18, p. 105]; ***I'd think*** *we might spend a night here* [18, p. 197]; ***I'd say*** *this is not the best way to treat her* [18, p. 165]; *I wonder* ***if*** *you* ***might*** *have wished to prolong an opportunity to hold my arm without impropriety* [18, p. 186] – (enquiry/offer); ***Suppose*** *we* ***might*** *place a charitable construction upon your conduct* [18, p. 160] – (offer/suggestion); ***I'd have thought*** *he wished to keep the matter from Mrs. ...* [18, p. 151] – (opinion).

The passive voice, which is found in instructions, orders and prohibitions, also implements a tactic of evasion, which allows you to get the addressee out of the situation, presenting the action expected of him not as his direct duty, but as a generally accepted rule, the necessity of which is obvious to the law-abiding British. This form is often used (for example, in constructions with *to be supposed to*) to soften the categorical nature of prohibitions and orders and to avoid direct pressure and observe decency.

By analogy with the language of space, any culture has its own unique language of time, with which it is possible to express the attitude towards a person, indicating his place in the social hierarchy. 'Time distancing' in such forms as forced waiting, lack of advance notification of upcoming events can be perceived by the British as a serious insult. Any violation of time zones (being late, untimely submitted documents, a long visit or conversation, interference in the conversation of strangers, unplanned change of scheduled dates) causes consequences similar to the violation of spatial zones and is regarded as an encroachment on free time, which is an equivalent to the invasion of personal territory. The desire to adhere to socially recognized time frames and a clear demarcation of their duration reflect the perception of time and space as a kind of property inherent in the British mentality. The correlation of the spatial-temporal organization of communication with the distance of people in society is also manifested at the level of communicative behavior. At the same time, one should not forget that the rules that are obvious for each specific culture and regulate the use of interpersonal space, which its representatives follow automatically (without questioning their universality), are not such, that serve as the main sources of mutual misunderstanding.

The strategy of 'distance' separating communication participants should be paid attention to when considering the national-specific norms of etiquette of the English-speaking society. Despite the stereotyped nature of etiquette phrases and the partly ritualistic nature of their use, speech etiquette is of great importance for the functioning of the language. This is the sphere of language and culture to which all members of society are involved, regardless of their social status. Violation of the formula indicates either a conscious change in status relations or the speaker's belonging to another cultural community of people. The British are acutely aware of their social status and therefore the relations of status inequality, the constant feeling of one's place on the social ladder, receive a variable and detailed expression in the English linguistic culture.

Thus, in British communicative culture, the strategy of 'distance' is very popular; there are regular discrepancies between semantic and pragmatic meanings, leading to a contradiction between what is said and what is actually meant.

Conclusions and suggestions. In the course of our research, it was noted that the basis of the pragmatic content of the intentions of the speakers of British culture, both when expressing motives and when expressing emotions, is the egocentric principle of volitional expression *"I want"*. In order to achieve the set goal, that is, convincing the addressee to change his point of view as a result of interaction, the British widely resort to various strategies and tactics, in particular the strategy of evasion.

Thus, based on John Fowles's novel "The Collector", such features of the emotional communication of the British have been revealed as: the ability to maintain a conflict-free atmosphere of conversation, to show oneself in a favorable light and to earn the positive assessment of other participants, which are often considered the indispensable conditions for effective communication. This allows us to 'save face' – the positive image of oneself, which is created by a person and favorably perceived by the others.

We consider the study of knowledge in the field of culture, both native and foreign ones and the identification of the most characteristic features of English-speaking communication in the context of politeness, tolerance (indulgence) and restraint can be promising for further research.

Література:

1. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. 345 p.
2. Бєлова А.Д. Лексична семантика і міжкультурні стереотипи. *Мовні і концептуальні картини світу*: Зб. наук. пр. №7. Київ : Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. С. 43–54.
3. Chilton P., Schaffner C. Discourse and Politics. In: *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction.* Vol. 2, ed. by Teun A. van Dijk. London : Thousand Oaks, New Delhi, 1997. P. 206–230.
4. Cho B., Kwon U., Gentry J.W., Jun S. and Kropp F. Cultural values reflected in theme and execution: a comparative study of US and Korean television commercials. *Journal of Advertising*. 1999. P. 59–73.
5. Cocroft B., Ting-Toomey, S. Facework in the United States. *International Journal of Intercultural Relations.* 1994. P. 469–506.
6. Dijk T.A. van. Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies*, 2006. P. 115–140.
7. Fauconnier G. and Turner M. The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities. New York : Basic Books, 2002. 382 p.
8. Grice H.P. Logic and Conversation. *In Cole, P., Morgan, J.L. Syntax and Semantics. Vol. 3: Speech acts.* London : Academic Press, 1975. P. 41–58.
9. Wierzbicka A. Understanding cultures through their key words: English, Russian, Polish, German, and Japanese. New York, Oxford : Oxford University Press, 1997. 328 p.
10. Hall E.T. Beyond Culture. New York : Doubleday, 1976. 320 p.
11. Kramsch C. Cultural Stereotypes. *Language and Culture*. Oxford : Oxford University Press, 1998. P. 67–69.
12. Miall A. The Xenophobe's Guide to The English. London : Ravette Publishing, 1993. 64 p.
13. Fodor J. A. 1998. Concepts: Where Cognitive Science Went Wrong. New York : Oxford University Press, 1998. 174 p.
14. Jackendoff R.S. Patterns in the Mind. Language and Human Nature. New York : Basic Books, 1994. 246 p.
15. Wierzbicka A. Cross-cultural Pragmatics: The Semantics of Human interaction. Berlin/NY : Walter de Gruyter, 2003. 502 p.
16. Edwards D. Discourse and cognition. London : SAGE Publications Ltd, 1997. 368 p.
17. Benwell B. and Stokoe E. Discourse and Identity. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. 314 p.
18. Fowles John. The Collector. London : Pan Books Ltd, 1986. 283 p.

Галайбіда О., Матковська М. Лінгвістичні особливості емотивної комунікації британців

Анотація. Стаття присвячена лінгвістичним особливостям мовних засобів і прийомів для досягнення наміченої мети спілкування, характерної для емотивної комунікації, як свідомо контрольованої демонстрації емоційного ставлення комунікантів один до одного.

Увагу зосереджено на функціонуванні стратегічних прийомів дистанціювання, ухилення та підтримки співрозмовника, покликаних регулювати відповідальність за силу мовленнєвої дії й достовірність висловлювань. Ввічливість, як морально-етична властивість емотивної комунікації, широко проявляється в ситуаціях, що припускають вираження особистого відношення, наміру та можливості вербального маневрування й лавірування, ухилення від прямолінійності та іносказання висловів. Для «підтримки власного обличчя» (П. Браун, С. Левінсон), а точніше – самоповаги, виступають прагнення британців підтримувати розмову в наперед передбачених ситуаціях, контрольованих з позицій розсудливості, тактовності, чемності й співчутливості.

Автори досліджують мовні засоби, які вживаються в основному при використанні стратегій дистанціювання, ухилення та підтримки співрозмовника, що передбачають використання цілого ряду лексико-граматичних засобів, пов'язаних із категорією модальності. До них відносяться: умовний спосіб, питальні конструкції, модальні дієслова, модальні модифікатори – лексико-синтаксичні одиниці, орієнтовані на того, хто говорить або слухає, що додає висловлюванням певну, як здається, віддаленість від реальності (роблячи їх тим самим ввічливішими). Мовні засоби також допомагають забезпечити зручну для співрозмовників абстрактну відстань, що дозволяє відчувати комфортність при спілкуванні.

В результаті аналізу висвітлено лінгвістичні особливості мовних засобів емотивної комунікативної поведінки британців, а саме зсув часового плану як граматичний засіб стосовно зниження категоричності висловлювань, для того, щоб додати інструкціям, розпорядженням або наказам виду ввічливого прохання і надати тактовної форми питанням особистого характеру, вираженню намірів, різного роду пропозиціям тощо.

Ключові слова: семантика, прагматика, дискурс, дистанційність, ввічливість, емотивна комунікативна поведінка, стратегія, тактика.

УДК 803.0-541.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.11

Данилович О. Д.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету
http://orcid.org/0000-0003-4270-2740

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄМУ ВЖИВАННЯ В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ, ХУДОЖНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ СТИЛЯХ НА СЕМАНТИЧНОМУ РІВНІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню порівняльної характеристиці об'єму вживання на семантичному рівні у публіцистичному, науковому та художньому стилях. Мета статті – дослідити та зіставити об'єм ЛСГ прикметників з ЛСГ іменників у трьох стилях. Об'єктом дослідження є об'єм вживання на семантичному рівні. Порівняння об'ємів ЛСГ прикметників у 3-х функціональних стилях виявило особливості набору прикметників для кожного стилю через вплив стильового фактору. Також об'єм показує, наскільки кожна ЛСГ прикметників розкриває себе чи обмежується кількісний набір чи, навпаки, досягає свого максимуму, що зумовлюється також цілями стилю. Об'єм виявляє як свої якісні (набір прикметників), так і кількісні особливості. Найбільші показники об'єму ЛСГ прикметників було виявлено для художнього стилю – 10 ЛСГ прикметників: «Оцінка об'єкта у порівнянні його з ознаками інших предметів», «Колір та яскравість», «Емоційний стан, почуття», «Поведінка та дії по відношенню до об'єкта», «За складом, матеріалом», «Природний та фізичний стан» , «Риси характеру, звички», «Швидкість», «Зовнішність людини», «Температура», «Оцінка розумових здібностей», «Оцінка функціональної діяльності органів та частин тіла», , публіцистичний стиль нараховує 7 ЛСГ прикметників за об'ємом вживання: «За сферою діяльності», «Вік, час», «Національна приналежність», «Оцінка об'єкта за формою, об'ємом, величиною», «Адміністративні, регіональні, класові розмежування», «За географічним положенням», «Оцінка об'єкта щодо протяжності, відстані, тривалості», у науковому стилі визначена тільки 1 ЛСГ прикметників «Оцінка вартості, значення, якості та функції».

Художній стиль являє собою більш відкриту систему мови, яка має найбільшу кількість ЛСГ прикметників з найбільшими об'ємами, тому має більш багату, насичену, колоритну мову, яка і представляє багатство, скарб мови, зумовлену, перш за все, задачами та функціями художнього стилю. Більший діапазон відбору спостерігаються у публіцистичному стилі, які відображають функціонування тих мовних засобів, які необхідні для відтворення цілей публіцистичного стилю. Науковий стиль характеризується найбільшою вибірковістю лексики переважно з середнім об'ємом наповнення ЛСГ прикметників. Лексика наукового стилю відмічається стислістю, точністю, відсутністю експресії.

Ключові слова: об'єм вживання, прикметник, іменник, лексико-семантична група, стиль.

Постановка проблеми. Вивчення сполучуваності, її закономірності, особливостей сполучуваності є необхідним для вивчення лексичного складу мови в цілому, що постає як одна з найважливіших проблем сучасної семасіології.

Й. Трір підкреслює взаємопов'язаність усіх членів мовної структури: "У мові ніщо не існує самостійно, незалежно. Оскільки утворення структури мови складає основний її зміст, її сутність, усі лінгвістичні компоненти є результатом процесу утворення (членування) цієї структури. Кінцеве значення кожного компонента визначається остаточно і тільки за його відношенням та функціями у межах всієї лінгвістичної структури" [1, с. 25].

Системне вивчення лексики передбачає членування лексико-семантичної системи на семантичні поля, лексико-семантичні групи (ЛСГ), синонімічні ряди, тематичні ряди і т.д. ЛСГ є сукупностями слів, які об'єднані за принципом наявності в них загальної семантичної ознаки, первісного значення, що виступає як інваріант, а сполучуваність лексем через свої зв'язки виявляються як варіанти. У ЛСГ елементи зв'язані та об'єднані внутрішньомовними відношеннями. [2, с. 60]. Лексичний склад мови отримує системний опис, суть якого становить виявлення, а також репрезентація відношень та зв'язків між словами у межах лексико-семантичних груп [3, с. 32].

Аналіз досліджень. Поглиблене вивчення закономірностей, зумовлюючих об'єднання лексичних (лексико-семантичних) одиниць у правильні словесні комплекси відбувалося у руслі спроб створити єдину семантичну модель опису сполучуваності слів та лексико-семантичних варіантів (ЛСВ), наприклад, у працях Б.Поттьє, А.Греймаса, В.Г.Гака, М.М.Копиленко. Семантичне узгодження слів у словосполученні й реченні описано в роботах В.Г. Гака, В.А. Абрамова, Л.В. Щерби, Є. Косеріу. Вивчення лексичної та семантичної сполучуваності (А.А. Уфімцева, Д.Н. Шмельов, В.Г. Гак, М.П. Кочерган, І.А. Зимня, Н.Н. Амосова, С.С. Хідекель, Г.С. Коваленко та інші). Сполучуваність слів через словотвірне гніздо у роботах Є.М.Семерікової, А.Н.Гур'яшкіної, Н.Н.Прокопович, О.Грещук, В.Грещука, С.Ю.Жарко, І.М.Шпітько, Н.В. Папідзе. Сполучуваність на рівні речення досліджувалась О.В. Падучевою, В.М.Русанівським, А.А.Зализняк, К.Г. Городенською, О.В. Болюхом, Сполучуваність також досліджували І.А. Мельчук, А.В. Кунін, В.В. Левицький, Ю.Д. Апресян, В.Г. Гак, Б.М. Головін, Є.М. Меднікова, І.Г. Ольшанський, І.А. Зимня, Т.Ю. Князєва, М.Д. Степанова, В.Н. Телії, Л.Д. Чеснокова, В.В. Морковкін, Г. Хельбіг, М.Л. Єрмілова, О.Г. Назарян, М.Д. Апресян, А.К. Жолковський, та інші. Синтагматичні відношення стали предметом дослідження в роботах

К. Бірмана, Р. Раппа, М. Зальгрена, Ф. Сана, В. Чиу, К.Юн, Л.Бремса, А.Круз, Н.Еванс, К. Джонсона, П.Фабер, М Коллінза, Р.Кнесера, Г.Нея, Р.Грін, Р.Майрал.

Сполучуваність слова – це сукупність синтагматичних наборів слова, його потенції в реалізації на синтагматичному та парадигматичному рівнях. М.І.Мостовий наголошував, що синтагматичні взаємини відбивають характер мовлення, тобто ті обставини, які утримують слово в оточенні інших слів, а парадигматичні як такі, що відбивають словозміну, тобто наявні форми даного слова у його морфологічних змінах, що стосується одночасно і змін семантичних [4, с. 224].

Матеріалом **публіцистичного стилю** слугує суцільна вибірка сполучуваності прикметників з іменниками з газетно-публіцистичних текстів англійських та американських газет (the Times, the Independent, the Guardian, the Washington Post, the New York Times, the Los Angeles Times). Усього отримано 10137 синтагм. У **науковому стилі** суцільна вибірка представлена на матеріалі наукових статей із різних галузей природничих і гуманітарних дисциплін: фізики, астрономії, хімії, біології, математики, юриспруденції, соціології, лінгвістики, літературознавства з англійських та американських наукових журналів: The SPIE Magazine of Photonics Technologies and Application, The Scientific American, The Atmospheric Chemistry and Physics, The American Spectator, The Journal of the American Mathematical Society, The Independent Review, The Federal Communications Law Journal, The Law Journal UK, The Journal of English Linguistics, The Phonetica, The Sign Systems Studies. загальним обсягом 10100 словосполучень прикметників з іменниками. У **художньому стилі** суцільна вибірка здійснена на матеріалі з творів сучасних англійських та американських письменників J. Archer, A. Fine, W. Holden, T. Parsons, J.K. Rowling, M. Blake, J. Grisham, J. Michener, J. Ball, J.A. Rice (1980 − 2005 рр.) загальним обсягом 10100 синтагм.

Був досліджений об'єм ЛСГ прикметників з ЛСГ іменників у публіцистичному [5], науковому [6] та художньому [7] стилях, проте, невивченою залишається порівняльна характеристика об'єму, що зумовлює **актуальність** нашого дослідження. **Мета** статті – дослідити та зіставити об'єм ЛСГ прикметників з ЛСГ іменників у публіцистичному, науковому та художньому стилях. **Об'єктом** є порівняння об'єму вживання на семантичному рівні.

Виклад основного матеріалу. У лінгвістиці розрізняють три види сполучуваності: семантичну (на рівні підкласу слів); синтаксичну (на рівні класу слів) та лексичну (на рівні окремого слова) [6, с. 110]. В дослідженні розглядається сполучуваність на семантичному рівні, тобто на рівні підкласу слів.

Об'єм підкласу – всі лексичні одиниці, які має даний підклас.

Кожен мовний стиль має свої характерні особливості, певну організацію та набір лексичних одиниць, зі специфікою ознак, що робить кожен стиль своєрідним для досягнення відповідних цілей та завдань.

Високі показники об'єму демонструє ЛСГ прикметників *«За сферою діяльності»* у трьох стилях порівняно з іншими ЛСГ прикметників. При цьому, найбільший об'єм фіксуємо для публіцистичного стилю – 359, удвічі менший −для наукового стилю – 176 та у 3,5 рази менший для художнього стилю – 107. Це свідчить про те, наскільки дана ознака ЛСГ прикметників необхідна для досягнення завдань кожного зі стилів. Отже, вона є пріоритетною для публіцистичного стилю, що зумовлюється його специфікою, а саме охопленням всіх галузей життя і діяльності людини. Нижчий показник для наукового стилю пояснюється чіткими і строго визначеними галузями науки у наукових статтях, досліджуваних нами. У художньому стилі дана ознака прикметників виявляє себе найменше. Це свідчить про те, що вона не є головною для розкриття цілей стилю. На звуження об'єму впливає також специфіка стилю: детальний, яскравий опис ситуації, подій, певний історичний період накладає свій відбиток, стає зрозумілим, в якій галузі життя відбувається те чи інше явище.

Об'єм ЛСГ прикметників *«Оцінка вартості, значення, якості та функції»* також виявляється різним: для публіцистичного − 476, наукового − 125, художнього – 77 ЛО. Отже, набір прикметників найбільший у публіцистичному, що зумовлюється його специфікою, а саме поданням матеріалу статті з різноманітними оцінками, виділення значеннєвості і, таким чином, привертаючи увагу читача і підводячи його до самостійного висновку, передбачуваного автором статті. У три рази менший об'єм у науковому стилі, хоча він не є вузьким, що зумовлюється його задачами: читачів цікавить не тільки визначення «хороше/ погане», але й інші якісні характеристики, які виявлять додаткові, можливо, і найбільш суттєві ознаки предмета дослідження, на основі яких і робиться висновок, судження автора. Найменший об'єм у художньому стилі говорить про те, що ця ознака хоча не є першочерговою, але й не другорядною. Звуження об'єму зумовлюється художнім стилем, в якому представлений опис дає можливість читачу самому зробити висновок, а зафіксований об'єм характеризує необхідний набір прикметників для визначення даної ознаки.

Для ЛСГ прикметників *«Вік, час»* найбільш повно об'єм розкривається у публіцистичному стилі – 61, де точність вказівки події є пріоритетною, від якої залежить подальше викладення інформації. Дещо нижчий показник об'єму виявляємо для художнього стилю – 55, найменший для наукового стилю 35, де порівняння базується в основному на протиставленні теперішнього та минулого.

ЛСГ прикметників *«Національна приналежність»* характеризується найбільшим об'ємом у газетно-публіцистичному стилі (57), що викликано освітленням подій відповідно до національного спрямування. Ми не можемо стверджувати, що даний об'єм максимальний для даної ЛСГ прикметників, він лише зафіксований у дослідженому нами контексті. У художньому стилі об'єм складає 26 прикметників, а в науковому − 14, що виявляє дану ознаку як додаткову характеристику.

Найбільший об'єм для ЛСГ прикметників *«Оцінка об'єкта за формою, об'ємом, величиною»* зафіксований у публіцистичному стилі – 89, оскільки спостерігається тенденція надавати унікальності об'єкту, уточнювати його, сенсаційно подавати матеріал. Цікавим виявляється факт майже однакового об'єму цієї ЛСГ у художньому стилі – 68 та науковому – 67. Для обох стилів ця ознака є пріоритетною, без якої не може обійтися опис.

ЛСГ прикметників *«Адміністративні, регіональні, класові розмежування»* має невеликий об'єм набору прикметників у художньому стилі – 16 та науковому – 11, що показує дану ознаку як другорядну для досягнення задач для кожного з даних стилів. Не можемо сказати, що у публіцистичному стилі дана ознака має найбільш повне розкриття, вона слугує,

Таблиця

Об'єм ЛСГ прикметників у різних стилях

ЛСГ прикметників	Публіцистичний стиль		Науковий стиль		Художній стиль	
	Об'єм	Вживаність	Об'єм	Вживаність	Об'єм	Вживаність
1.«За сферою діяльності»	359	8,03	176	13,7	107	18,7
2.«Вартість, значення, якість, функція»	476	5,18	125	9,26	77	7,19
3. «Вік, час»	61	17,29	35	16,86	55	21,42
4.»Національна приналежність»	57	15,54	14	9,07	26	9,23
5. «Оцінка об'єкту щодо його форми, об'єму та величини»	89	8,08	67	18,12	68	17,16
6. «Адміністративні, регіональні, класові розмежування»	37	9,76	11	9,82	16	4,94
7. «Оцінка об'єкту у порівнянні його з ознаками інших предметів»	98	2,99	260	10,4	437	4,24
8.«За географічним положенням»	29	9,79	12	22,5	16	5,06
9.«Інтенсивність, міра»	64	4,36	64	7,22	50	3,4
10.«Просторова оцінка щодо протяжності, відстані, тривалості»	80	2,96	25	11,4	29	6,28
11. «Колір та яскравість»	21	6	3	1,33	53	13,66
12. «Емоційний стан, почуття»	62	1,65	17	3	166	4,87
13. «Поведінка та дії по відношенню до об'єкта»	70	1,4	15	3,2	163	3,31
14. «За складом матеріалом об'єкту»	20	3,7	19	18	39	4,95
15. «Природний та фізичний стан»	53	1,38	38	5,08	281	3,42
16. «Риси характеру, звички»	50	1,18	3	3	117	2,49
17. «Релігія, раса»	10	5,5	0	0	9	5,33
18. «Швидкість»	11	3,45	3	6	12	3,42
19.»Зовнішність людини»	18	1	0	0	126	3,83
20. «Температура»	2	4,5	3	40,7	8	15,25
21.«Оцінка розумових здібностей людини»	8	1,38	8	3,75	14	7,14
22.»Оцінка функціональної діяльності органів та частин тіла»	2	1,5	2	1,5	5	2,4

в першу чергу, точному освітленню подій та уникненню плутанини у розумінні матеріалу.

Цікавим і несподіваним, на перший погляд, є розподіл об'єму для ЛСГ прикметників *«Оцінка об'єкта у порівнянні його з ознаками інших предметів»*: художній стиль – 437, науковий – 260, публіцистичний – 98. Зазначимо, що зафіксований об'єм не тільки найбільший для даної ЛСГ прикметників серед ЛСГ прикметників у художньому стилі, але й порівняно з науковим та публіцистичним стилями. Це свідчить про те, що порівняння є характерним явищем для художнього стилю, воно не тільки уточнює, але й надає повні відомості про об'єкт, персонаж, робить його унікальним, і, таким чином, яскравим, неповторним для читача. Найбільший об'єм також говорить про факт багатства мови, що розкривається саме у художньому стилі, оскільки відсутня будь-яка обмеженість у сполучуваності. Проте об'єм даної ознаки у науковому стилі – 260 та публіцистичному – 98 порівняно з художнім, що зумовлюється розкриттям певних задач та вимогами. У науковому стилі об'єм є досить широким, але набір прикметників є значно менший, оскільки об'єкт та предмети, які досліджуються, є незначними у порівнянні з художнім. Також певні рамки наукового стилю вимагають застосування відповідної наукової мови. У публіцистичному стилі об'єм ще у 2,5 рази менший, що також є результатом впливу стилістичного фактора. Проте у ньому не спостерігається зменшення кількості об'єктів (денотатів), але слідування сталим трафаретам публіцистичної мови, де застосовується порівняння тільки для освітлення об'єкту з іншої сторони, тобто, прослідковується тенденція прямого безпосереднього опису. Іншими словами, подається стисла інформація, в якій відсутній колорит мови.

ЛСГ прикметників *«За географічним положенням»* характеризується найбільш насиченим набором прикметників у публіцистичному стилі – 29. Здається, що показник досить низький, але він є найбільш повним, оскільки існує обмеження для позначення даної ознаки. Такий об'єм різносторонньо характеризує ознаку за географічним положенням. Середні показники об'єму зафіксовані у художньому стилі – 16 та науковому – 12.

Що стосується ЛСГ прикметників *«Інтенсивність, міра»*, то однаковий об'єм був виявлений для двох стилів: публіцистичний – 64 та науковий – 64, що відображає потребу у характеристиці даної ознаки та уточненні її нюансів. Дещо нижчий об'єм встановлено у художньому стилі – 50.

ЛСГ прикметників *«Оцінка об'єкта щодо протяжності, відстані, тривалості»* визначається незначним об'ємом у художньому стилі – 29 та науковому – 25. Це свідчить про те, що дані набори є достатніми для відображення опису реальності і відповідають реалізації конкретних задач зазначених стилів. На відміну від них публіцистичний стиль характеризується широким набором прикметників – 80, які дозволяють найбільш повно, різноманітно та яскраво подавати запропонований матеріал.

ЛСГ прикметників *«Колір та яскравість»* має цілу гамму кольорів та відтінків саме у художньому стилі – 53 і це цілком закономірно, оскільки задача опису – максимально наблизити зображувані події, персонажі до їх природного прояву і надати їм яскравості, забарвлення для їх відтворення в уяві і запам'ятовування. Дещо інші цілі переслідуються у науковому та публіцистичному стилях з відповідними об'ємами 3 та 21, де ми не бачимо такої багатої палітри кольорів, як у художньому стилі. Спостерігаємо певне обмеження на вказування такої ознаки і та її відтворення у науковому стилі.

Лідером щодо об'єму прикметників є ЛСГ *«Емоційний стан, почуття»* у художньому стилі – 166, оскільки опис станів, почуттів, емоцій є центром для опису у художньому стилі для розкриття внутрішнього світу героїв. Дана ознака допомагає не тільки правильно зрозуміти персонаж, але й пов'язує його з іншими персонажами, подіями, вказуючи на реакцію на щось або вплив чогось, що викликає дану реакцію чи стан. Без вказівки на переживання опис перетворився б на відображення життя роботів, що не відповідало б дійсності. Тому дана ознака є пріоритетною, її різноманітні характеристики допомагають глибше зрозуміти образ. Це не відповідає задачам публіцистичного стилю, об'єм якого − 62 та наукового – 17. У публіцистичному стилі вказівка на дану ознаку зумовлюється тільки необхідністю пояснити стан особи, викликаний попередніми подіями чи стан, який логічно пов'язаний з наступною інтерпретацією інформації.

Різноманіття набору прикметників, які складають об'єм, можна аналогічним чином пояснити у наступних ЛСГ прикметників, які зумовлюються цілковито цілями та задачами кожного з досліджуваних нами стилів: ЛСГ прикметників *«Поведінка та дії по відношенню до об'єкта»* у художньому стилі з об'ємом – 163, публіцистичному – 70, науковому – 15; ЛСГ прикметників *«Природний та фізичний стан»* у художньому стилі з об'ємом – 281, публіцистичному – 53, науковому – 38; ЛСГ прикметників *«Риси характеру, звички»* у художньому стилі з об'ємом – 117, публіцистичному – 50, науковому – 3; ЛСГ прикметників *«Зовнішність людини»* у художньому – 126, публіцистичному – 18 і зовсім відсутній набір у науковому. Всі ці групи об'єднує надання ознаки саме людині, яка є центром опису у художньому стилі. Дещо інші пріоритети визначаються у публіцистичному та науковому стилях, що відповідно відображається в об'ємах ЛСГ прикметників.

Однакову картину у кількісному наборі прикметників ми встановили для ЛСГ прикметників *«За складом, матеріалом»* у публіцистичному (20) та науковому – (19) стилях. Це свідчить про однакові потреби у наданні даної ознаки, що відображає її різноманітні сторони, розрізняє якість. Проте у художньому (39) дана ознака представлена у два рази більше прикметниками.

У ЛСГ прикметників *«Релігія, раса»* зафіксований об'єм тільки у публіцистичному стилі – (10), художньому – (9) стилях. У науковому стилі прикметників цієї ЛСГ не зафіксовано, що зумовлюється відсутністю вказівки на дану ознаку через її невідповідність цілям досліджуваної вибірки.

Майже однакову кількість прикметників зафіксовано для ЛСГ прикметників *«Швидкість»* у публіцистичному – (11) та художньому – (12) стилях, і тільки 3 прикметника зустрілися у науковому стилі. Також невеликий об'єм зареєстровано для ЛСГ прикметників *«Температура»* у публіцистичному (2), науковому (3) та художньому (8) стилях.

ЛСГ прикметників *«Оцінка розумових здібностей»* містить по 8 прикметників у публіцистичному та науковому стилях та 14 прикметників у художньому. Низькі показники об'єму визначаємо для ЛСГ прикметників *«Оцінка функціональної діяльності органів та частин тіла»* (по 2 прикметника у публіцистичному та науковому та 5 у художньому).

Серед трьох проаналізованих стилів публіцистичний стиль має найбільші показники об'єму у сімох ЛСГ прикметників: *«За сферою діяльності»* – 359, *«Вік, час»* – 61, *«Національна приналежність»* – 57, *«Оцінка об'єкта за формою, об'ємом, величиною»* – 89, *«Адміністративні, регіональні, класові розмежування»* – 37, *«За географічним положенням»* – 29, *«Оцінка об'єкта щодо протяжності, відстані, тривалості»* – 80.

Для наукового стилю виділяємо тільки одну ЛСГ прикметників *«Оцінка вартості, значення, якості та функції»* – 125. У художньому стилі найбільші за об'ємом є 10 ЛСГ прикметників: *«Оцінка об'єкта у порівнянні його з ознаками інших предметів»* – 437, *«Колір та яскравість»* – 53, *«Емоційний стан, почуття»* – 166, *«Поведінка та дії по відношенню до об'єкта»* – 163, *«За складом, матеріалом»* – 39, *«Природний та фізичний стан»* – 281, *«Риси характеру, звички»* – 117, *«Швидкість»* – 12, *«Зовнішність людини»* – 126, *«Температура»* – 8, *«Оцінка розумових здібностей»* – 14, *«Оцінка функціональної діяльності органів та частин тіла»* – 5.

Висновки: Порівняння об'ємів ЛСГ прикметників у 3-х функціональних стилях виявило особливості набору прикметників для кожного стилю через вплив стильового фактору. Також об'єм показує, наскільки кожна ЛСГ прикметників розкриває себе чи обмежується кількісний набір чи, навпаки, досягає свого максимуму, що зумовлюється також цілями стилю. Отже, можна зазначити, що об'єм виявляє як свої якісні (набір прикметників), так і кількісні особливості.

Художній стиль являє собою більш відкриту систему мови, яка має найбільшу кількість ЛСГ прикметників з найбільшими об'ємами, тому має більш багату, насичену, колоритну мову, яка і представляє багатство, скарб мови, зумовлену, перш за все, задачами та функціями художнього стилю. Більший діапазон відбору спостерігаються у публіцистичному стилі, які відображають функціонування тих мовних засобів, які необхідні для відтворення цілей публіцистичного стилю. Науковий стиль характеризується найбільшою вибірковістю лексики переважно з середнім об'ємом наповнення ЛСГ прикметників. Лексика наукового стилю відмічається стислістю, точністю, відсутністю експресії.

Література:

1. Trier J. Das sprachliche Feld. Eine Auseinandersetzung. Neue Jahrbücher für Wissenschaft und Jugendbildung.1934. S. 25–78.
2. Данилович О.Д., Тоненчук Т.В., Мудра О.В. Порівняльна характеристика широти сполучуваності на семантичному рівні у публіцистичному, науковому та художньому стилях сучасної англійської мови. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.:Філологія.2023. №64 С.6 0-63.
3. Широков В. А. Комп'ютерна лексикографія. К.: Наук. думка, 2011. 347 с.
4. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови. Харків: Основа, 1993. 256 с.
5. Данилович О. Кількісні параметри сполучуваності прикметників з іменниками в англійській пресі. *Науковий вісник Чернівецького*

університету : зб. наук. праць / наук. ред. Левицький В.В. Чернівці: Рута, 2004. Вип. 206–207. Германська філологія. С. 98–112.

6. Данилович О. Семантична сполучуваність ЛСГ прикметників з ЛСГ іменників у науковому стилі. *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. праць / наук. ред. Левицький В.В. Чернівці : ЧНУ, 2008. Вип. 370–371. Германська філологія. С. 109–121.
7. Данилович О. Особливості сполучуваності ЛСГ прикметників із ЛСГ іменників у художньому стилі сучасної англійської мови. *Науковий вісник Чернівецького університету*: зб. наук. праць / наук. ред. Левицький В.В. Чернівці : ЧНУ, 2010. Вип. 531 : Германська філологія. С. 109–122.

Danylovych O. A comparative characteristic of usage volume in the publicistic, scientific and belle-lettres styles on the semantic level

Summary. The article is dedicated to the investigation of a comparative characteristic of usage volume on the semantic level in the publicistic, scientific and belle-lettres styles. The goal is to study and compare usage volume of lexical-semantic groups (LSG) of adjectives with LSG of nouns in 3 styles. The object of the study is usage volume on the semantic level. The comparison of usage volume of LSG of adjectives in three styles distinguished peculiarities of the set of adjectives for every style due to the influence of the style factor. Volume also shows how widely every LSG of adjectives reveals itself if a quantitative set is limited or on the contrary volume reaches its maximum that is also caused due to the goals of the style. Volume reveals its qualitative peculiarities (the set of adjectives) as well as quantitative ones. The highest indices of volume were distinguished for the belle-lettres style that comprise 10 LSG of adjectives "Estimation of the object in comparison with signs of others», "Colour", "Emotional state, feelings", "Behaviour and actions to the object», «Composition and material", "Natural and physical state", "Traits of character, habits", "Speed", "Appearance", "Temperature", "Estimation of mental abilities of a man", "Estimation of functional activity of organs and parts of the body", the publicistic style contains 7 LSG of adjectives relating usage volume: "Field of activity", "Age, time", "Nationality", "Estimation of the object by form, volume, size", "Administrative, regional, class distinctions", "Geographical position", "Estimation of the object by space, distance, duration" and for the scientific style only one group of LSG of adjectives "Estimation of value, meaning, quality and function" was determined.

The belle-lettres style presents itself as a wider system of the language which has the biggest number of LSG of adjectives with the highest indices of volumes. Hence it has a richer, colourful language that shows uniqueness, treasure of the language caused first of all by the tasks and functions of the belle-lettres style. A wider range of choice is determined in the publicistic style which reflects functioning those language means which are necessary for achieving goals of the publicistic style. The scientific style is characterized by the highest index of vocabulary selection prevailing mainly with a medium volume of filling of LSG of adjectives. Vocabulary of the scientific style is distinguished by conciseness, exactness, lack of expression.

Key words: usage volume, adjective, noun, lexical-semantic group, style.

УДК 811.111-342
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.12

Григорян Н. Р.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Дьоміна Н. Ю.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

ПРОСОДИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ІНТЕРНЕТ МЕДІЙНИХ ТЕКСТІВ (НА МАТЕРІАЛІ АРГУМЕНТАТИВНИХ TRAVEL-VIDEO)

Анотація. Стаття досліджує значення просодичних маркерів, що впливають на аргументативні аспекти інтернет-медіа, зокрема відеоблогів про подорожі. У сучасному суспільстві Інтернет відіграє ключову роль як засіб інформаційного впливу, надаючи платформу для формування громадської думки. Відеоконтент, який поєднує аудіовізуальні складники, є ефективним засобом комунікації, що сприяє глибшому сприйняттю інформації та підсилює аргументативний потенціал.

Формат відеоблогінгу залишається одним із найпопулярніших серед авторів, які прагнуть охопити широку аудиторію. Завдяки швидкому поширенню інформації в мережі відеоблогери можуть ефективно транслювати свої ідеї, привертаючи увагу до суспільно значущих тем. У цьому контексті переконування та аргументація є невід'ємними елементами їхньої комунікативної стратегії. Впливовий блогер характеризується здатністю чітко формулювати думки, логічно обґрунтовувати власну позицію та переконувати аудиторію у її обґрунтованості. Одним із визначальних факторів довіри до блогера є його відкритість та автентичність у спілкуванні. Аналіз відеоблогів про подорожі свідчить, що особистісні та розважальні формати мають значніший вплив на глядачів, ніж суто інформаційні, оскільки відзначаються високою емоційною насиченістю. Глядачі частіше довіряють рекомендаціям, коли вони ґрунтуються на особистому досвіді автора, що підвищує рівень переконливості контенту.

Результати дослідження засвідчують, що просодичні маркери відіграють важливу роль у процесах аргументації та впливу на аудиторію. Чітко структурована просодична організація мовлення сприяє формуванню остаточних висновків реципієнтів, а в деяких випадках може змінювати їхню думку щодо певних питань. Крім того, просодичні особливості мовлення дозволяють оцінити рівень залученості автора в тему та слугують засобом емоційного впливу. Встановлено, що зміни в просодичних параметрах, зокрема прискорення темпу мовлення в розважальних відео, є загальною тенденцією незалежно від статі диктора, що відображає зростання експресивності та емоційної виразності цього формату контенту.

Ключові слова: просодія, аргументація, інформативний ЗМІ, переконування, розважальні ЗМІ.

Засоби масової інформації (ЗМІ) відіграють ключову роль у функціонуванні суспільства, забезпечуючи доступ до актуальної та різноманітної інформації. Від давніх часів люди прагнули отримувати новини та аналітичні матеріали, використовуючи друковані видання, радіо та телебачення. У структурі медійного повідомлення особливе значення мають особистість адресанта та спосіб презентації змісту.

Вербальна комунікація є складним процесом, що вимагає від адресанта не лише передачі інформації та викладення фактів, а й встановлення емоційного контакту з аудиторією, переконання реципієнтів та формування певних поглядів щодо отриманих відомостей. Ефективна комунікація передбачає не лише інформування, а й залучення підтримки аудиторії.

Будь-який мовленнєвий вислів має потенціал впливу на ментальний простір та систему знань адресата. Цей вплив можна розглядати як постійний процес концептуальної та емоційної взаємодії, що спричиняє зміни у світоглядній парадигмі реципієнта. Формування логічної та смислової структури повідомлення здійснюється відповідно до комунікативних намірів мовця, що визначає вибір мовних засобів для досягнення ефективності спілкування. Адресант, спираючись на власні мотиваційні установки та психологічні чинники, прагне переконати аудиторію у правдивості своїх тверджень або донести об'єктивну інформацію. Основним завданням мовленнєвого акту є вплив на систему цінностей та переконань реципієнта за допомогою мовних стратегій.

Актуальність дослідження: у сучасних умовах масмедійні тексти відіграють значну роль у повсякденному житті більшості людей. ЗМІ застосовують широкий спектр інформаційних потоків та методів інтерпретації для формування громадської думки, висвітлюючи різноманітні аспекти суспільних процесів та подій. Аргументація в медійному дискурсі є важливим інструментом впливу, оскільки вона здатна змінювати та коригувати переконання аудиторії. Це обумовлює актуальність дослідження аргументативних стратегій у медійному середовищі. Здатність критично аналізувати аргументацію в медійному контенті є необхідною умовою для об'єктивного сприйняття інформації. Крім того, дослідження просодичних характеристик аргументативних масмедійних текстів може сприяти подальшому розвитку наукових досліджень у сфері мовознавства та комунікаційних технологій.

Об'єкт дослідження – просодичні особливості масмедійних текстів на матеріалі аргументативних travel-відео.

Предмет дослідження – варіативність просодичних маркерів у мовленні дикторів різної статі у travel-відео, спрямованих на переконання аудиторії.

Мета дослідження – аналіз просодичних особливостей аргументативних виразів у travel-відео, опублікованих в інтернет-ЗМІ.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

− визначити сутність аргументації як складової процесу переконування;

− окреслити особливості інтернет-дискурсу ЗМІ;

− дати визначення основним теоретичним поняттям, таким як «просодія» та «відеоблог»;

− дослідити просодичні характеристики масмедійних текстів на матеріалі аргументативних travel-відео.

Теоретичні та методологічні основи дослідження ґрунтуються на аналізі теоретичних підходів, представлених у працях А. Д. Бєлової [1], Н. О. Кравченко [2], Н. О. Бігунової [3], І. С. Шевченко [4], О. С. Пономарьової [5], М. Левинського 6] та Г. Рябоконь [7].

Аргументація є складним багаторівневим феноменом, що регулюється законами логіки та її принципами. Вона розглядається як різновид інтелектуальної діяльності, спрямований на переконування реципієнта у достовірності або хибності певних тверджень. У вузькому розумінні аргументація являє собою послідовність висловлювань, що логічно обґрунтовують певне судження. Іншими словами, аргументація – це процес наведення доказів з метою впливу на переконання іншої сторони.

На думку М. Левинського та Д. Мохамеда, аргументація є формою комунікативної діяльності, що передбачає формулювання та обмін аргументами для підтримки певних тверджень або для захисту чи заперечення позицій, особливо в умовах дискусії чи розбіжностей у поглядах [6, с. 68].

Основною метою аргументації є розкриття сенсу певного судження та вплив на співрозмовника. Її завдання полягає у створенні переконливого обґрунтування або формуванні віри в істинність конкретного положення. Аргументація не лише пояснює сутність проблемної ситуації, що є предметом дискусії, а й сприяє залученню уваги до певної позиції.

Теорія аргументації є важливим інструментом для аналізу соціальних та комунікаційних процесів. Вона має такі ключові характеристики:

− реалізується через мовлення у вигляді усних або письмових тверджень;

− має цілеспрямований характер, оскільки спрямована на посилення або послаблення переконань інших осіб;

− є соціальною діяльністю, що передбачає активний зворотний зв'язок від адресата;

− залежить від рівня раціональності її сприйняття, тобто від здатності реципієнтів критично аналізувати, приймати або відкидати аргументи [7, с.101]

З огляду на те, що аргументація базується переважно на вербальному впливі, мовлення виступає основним інструментом реалізації різних стратегій переконування.

Переконування як комунікативний феномен існувало задовго до формування теорії аргументації. Вираження власної точки зору та її захист не завжди потребують спеціального наукового обґрунтування. Водночас у таких сферах, як політика, право, філософія, психологія, історія та теологія, аргументативні стратегії мають особливе значення.

За визначенням О. С. Пономарьова та О. Г. Романовського, переконування передбачає вплив на свідомість, емоції та волю людини через обґрунтування важливості певного вислову, ідеї або точки зору, а також спростування їхньої прийнятності. Основна мета переконання – зміна позиції або ставлення реципієнта [5, с.20].

Системний підхід до вивчення процесу переконування розглядає аргументацію як його раціонально-логічний компонент, що ґрунтується на аналітичних та евристичних методах мислення. Водночас ефективність переконування визначається також психологічними, емоційними та вольовими факторами, які належать до прагматичних чинників комунікації. Крім того, значний вплив на процес переконування мають моральні орієнтації особистості, її соціокультурний контекст, особистісні особливості та комунікативні навички. Таким чином, переконування є складним процесом, успіх якого залежить від комплексного врахування всіх зазначених факторів.

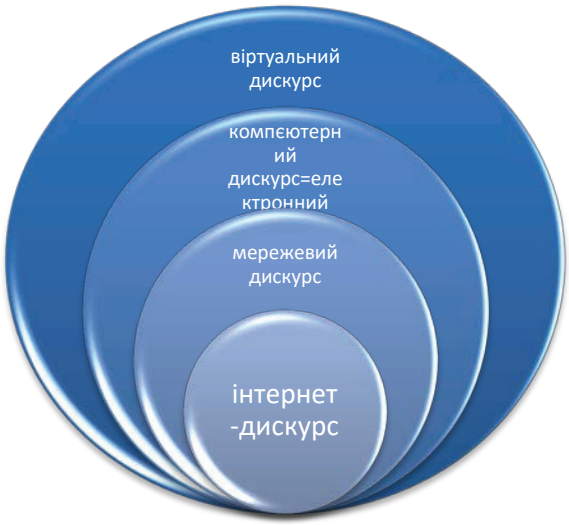
Однією з визначальних характеристик аргументації є її приналежність до раціонально-логічної сфери переконування. Дослідження засвідчують, що логічно обґрунтовані доводи є більш ефективними, ніж необґрунтовані емоційні висловлювання. Аргументація базується на раціональному аналізі міркувань і є ключовим засобом впливу, що відрізняє її від естетичних форм впливу, таких як художня література, музика або живопис [8, с.78].

У сучасному інформаційному просторі, що формується під впливом цифрових технологій, масмедійний дискурс набуває особливої значущості в процесах громадського обговорення та формування суспільних наративів. ЗМІ, адаптуючись до нових комунікаційних умов, активно використовують можливості цифрового середовища, що суттєво змінює характер інформаційних потоків.

Відсутність єдиної термінологічної системи в дослідженнях медійної комунікації вимагає уточнення та розмежування понять «віртуальний дискурс», «комп'ютерний дискурс», «електронний дискурс», «мережевий дискурс» та «Інтернет-дискурс». Зокрема, терміни «комп'ютерний дискурс» та «електронний дискурс» є синонімічними, оскільки позначають комунікацію, що здійснюється за допомогою комп'ютерних технологій.

«Інтернет-дискурс» трактується як різновид мережевого дискурсу, що охоплює спілкування у глобальній мережі, тоді як мережевий дискурс включає також комунікацію у локальних мережах. Водночас «віртуальний дискурс» є ширшим за «комп'ютерний дискурс», оскільки охоплює комунікацію не лише через комп'ютерні технології, а й за допомогою інших цифрових засобів зв'язку.

Електронний та віртуальний дискурси також включають тексти, що зберігаються на нематеріальних носіях (аудіокниги, кінофільми, музичні записи, комп'ютерні ігри, програмне забезпечення) та мультимедійні пристрої (смартфони, комунікатори, ipods, ebooks), що робить їх ширшими за поняття «Інтернет-дискурс». З огляду на складні взаємозв'язки між цими дискурсивними феноменами, доцільно розглядати їх як ієрархічну систему взаємопов'язаних категорій (малюнок 1).

Малюнок 1. Ієрархічна система взаємопов'язаних дискурсивних феноменів

Актуальність інформації, поширюваної в Інтернеті, набуває визначального значення у процесі осмислення глобальних і локальних соціально-політичних явищ реципієнтом. Процес інформатизації справляє істотний вплив на всі аспекти суспільного життя – від особистісних практик до міждержавних відносин. Це зумовлює трансформацію Інтернет-дискурсу в ключовий елемент розвитку людської цивілізації, сприяючи формуванню інформаційної культури особистості. Інтернет як засіб комунікації забезпечує диверсифікацію інформаційних потоків та сприяє подоланню соціальної ізоляції, зокрема, зменшуючи рівень відчуження серед реципієнтів.

Інтернет-дискурс включає широкий спектр цифрових продуктів, що функціонують у цифровому середовищі, визначеному лінгвістичними та паралінгвістичними характеристиками, які сприяють реалізації комунікативної та когнітивної активності [4, с. 106].

У сучасному інформаційному суспільстві, де обсяг доступної інформації значно перевищує можливості її сприйняття, спеціалісти змушені здійснювати ретельний відбір контенту, оцінюючи його релевантність і значущість для цільової аудиторії. Основними критеріями селекції інформації є її оригінальність, суспільна важливість, відповідність професійним стандартам та потенційний вплив на громадську думку. Такий підхід обумовлений необхідністю адаптації інформаційного наповнення до цінностей аудиторії та особливостей сучасного медійного ринку.

Процес відбору новин також розглядається в когнітивному аспекті, що забезпечує методологічну основу для їхньої оцінки, інтерпретації та подальшої презентації. Медіафахівці аналізують новинні події через призму інтерсуб'єктивних когнітивних категорій, що дозволяє їм враховувати когнітивні, соціальні, дискурсивні та матеріальні аспекти актуальності новин, адаптуючи інформацію до потреб сучасного інформаційного середовища [4, с. 106].

Відмінною рисою Інтернет-дискурсу є його негайність та безперервність. У цифровому просторі інформація поширюється з високою швидкістю, забезпечуючи миттєвий доступ до новин і сприяючи динамічному розгортанню дискусій. Інтернет-ЗМІ відзначаються глобальним охопленням та універсальністю, що суттєво впливає на сучасні практики інформаційного обміну. Це підкреслює здатність інформаційних потоків перетинати національні кордони, роблячи їх доступними для міжнародної аудиторії.

Глобальний вимір Інтернет-дискурсу не лише розширює потенційну аудиторію, а й сприяє представленню широкого спектра поглядів, що формує поліваріантність дискурсу. Інтернаціональна аудиторія отримує можливість активної взаємодії, обміну ідеями та досвідом, що сприяє глибшому розумінню глобальних процесів.

Різноманітність інформаційних джерел у межах глобального дискурсу посилює аналітичну діяльність, сприяє розвитку дискусій та відкриттю нових трендів і концепцій. Така інтеграція перетворює Інтернет-ЗМІ не лише на засіб поширення інформації, а й на платформу міжкультурного обміну, що відображає складність сучасного суспільства [5, с. 55].

Ключовою характеристикою Інтернет-дискурсу є його інтерактивність. Онлайн-висловлювання не обмежуються лише передачею інформації, а стимулюють активну взаємодію та обговорення. Це створює умови для залучення аудиторії, сприяючи розвитку комунікативної взаємодії.

Інтерактивність Інтернет-медіа реалізується через коментарі, форуми, опитування, соціальні мережі та інші інструменти зворотного зв'язку. Така форма комунікації дозволяє не лише споживати контент, а й брати участь у його створенні, висловлюючи думки, дискутуючи з іншими користувачами та взаємодіючи з авторами. Це сприяє демократизації інформаційного простору, забезпечуючи розмаїття думок і точок зору, необхідних для розвитку громадської дискусії.

Динаміка Інтернет-дискурсу визначається високою швидкістю реакції, глобальним охопленням та активною взаємодією. Аналіз цих характеристик дозволяє оцінити роль сучасних медіа та їхню аудиторію в умовах цифрової епохи, а також дослідити вплив цифрових комунікацій на суспільні процеси.

Оскільки дане дослідження ґрунтується на аналізі відеоматеріалів з платформи YouTube, актуальним є систематичний підхід до класифікації відеоконтенту. У сучасному цифровому середовищі блогосфера відіграє значну роль у повсякденному житті користувачів, що зумовлює постійні зміни в її структурі та динаміці контенту.

На основі аналізу відеоматеріалів у межах даного дослідження виокремлено два основних типи контенту: розважальний та інформаційний. Розважальні відео, зазвичай у форматі блогів, відображають реальні події та містять особисті враження авторів. Інформаційні відео, навпаки, містять структуровані відомості щодо різних аспектів подорожей, зокрема рекомендації стосовно проживання, транспортних маршрутів, визначних пам'яток і культурних особливостей країн, часто супроводжуючись графічними вставками.

Методологічною основою аналізу просодичних особливостей, що визначають переконувальну функцію мовлення, слугує комплексний метод експериментально-фонетичного дослідження просодії, розроблений Н. О. Кравченко [2, с. 227] та Н. О. Бігуновою [3, с. 230].

Матеріалом дослідження стали відео про подорожі, відібрані з відеохостингу YouTube. Для аналізу було обрано рівну кількість дикторів чоловічої та жіночої статі з британським варіантом англійської мови. Вибірка включала відео з каналів: "Destination WellKnown", "Joel and Emilia", "DW Travel", "World Travel Guide", "Toucan Travellers", "Our Travel Place", "CJ Explores". Загальна кількість проаналізованих фрагментів становила 34, з яких 58 містили переконувальні вислови.

У процесі дослідження здійснено аналіз просодичних маркерів, що сприяють реалізації переконувального впливу, зокрема висоти голосу, темпу мовлення, гучності, пауз та інтонаційних моделей, що включають шкалу та ядерний тон.

На основі проведеного аналізу мовлення можна сформулювати такі висновки щодо характеристик мовлення дикторів

Таблиця 1

Результати дослідження шкал і ядерних тонів (%)

ЗМІ	диктори	Stepping scale	Falling scale	High head	Low Fall	Low Rise	Fall-Rise
1.Інформаційні	ДАЧ	55,5	22,2	22,2	44,4	33,3	22,2
	ДАЖ	37,5	25	37,5	62,5	12,5	25
2.Розважальні	ДАЧ	25	37,5	37,5	50	37,5	12,5
	ДАЖ	33,3	22,2	44,4	55,5	22,2	22,2

у різних форматах відео. В інформаційних travel-відео диктори-жінки здебільшого використовують високий висотний рівень, сповільнений темп мовлення, нормальну гучність, короткі паузи, рівномірне співвідношення ступінчатої та високої шкал, а також низький спадний ядерний тон. Водночас у розважальних travel-відео вони зберігають нормальну гучність і короткі паузи, а також низький спадний ядерний тон, проте віддають перевагу високому висотному рівню, швидкому темпу мовлення та високій шкалі, що відображає їхню емоційність і експресивність.

Щодо дикторів-чоловіків, у інформаційних travel-відео вони схильні використовувати високий висотний рівень, середній темп мовлення, нормальну гучність, короткі паузи, ступінчату шкалу та низький спадний ядерний тон. Натомість у розважальних travel-відео чоловічі диктори, хоча й зберігають нормальну гучність та короткі паузи, характеризуються швидшим темпом мовлення, середнім висотним рівнем, а також частішим використанням спадної та високої шкали, при цьому ядерний тон залишається низько-спадним.

Зміни у характеристиках мовлення, зокрема збільшення темпу мовлення в розважальних відео, свідчать про загальну тенденцію до підвищеної експресивності та емоційності як у дикторів-жінок, так і у дикторів-чоловіків.

Література:

1. Бєлова А. Д. Лінгвістичні аспекти аргументації (на матеріалі сучасної англійської мови): автореф. дис. доктора філол. наук: 10.02.04; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1998. 30 с.
2. Кравченко Н. О. Синергічність англомовного релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід). Одеса, 2017. 408 с.
3. Бігунова Н. А. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання. – Одесса: КМ ОМД, 2017, 600 с.
4. Шевченко І.С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : кол. монографія. Харків: Константа, 2005. С. 105–117.
5. Пономарьов О.С., Ділова бесіда в системі управлінських технологій: навч. посіб. з курсу «Сучас. управл. Технології» для студ., що спеціаліз. у сфері управл. діяльн. / О. С. Пономарьов, О. Г. Романовський, Л. Л. Товажнянський; Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т». – Х., 2002. – 159 с.
6. Lewiński, M. and Dima, M., Argumentation Theory // The International Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy. – 2016. – P .65 – 89.
7. Рябоконь Г. Формування продуктивних навичок переконування в англомовному усному й письмовому дискурсах. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0b9bd94f-389b-4835-bf8c-f6a592500059/content С. 99-109
8. Blair, J. A. (2012). Argumentation as rational persuasion. – *Argumentation*, 26(1). – 2016. – P. 71-81.

Grigorian N., Dyomina N. Prosodic markers of Internet mass media based on the argumentative travel-video

Summary. The article explores the role of prosodic features in constructing argumentative strategies in internet-based media, particularly in travel video blogs. In contemporary society, the Internet serves as a crucial platform for information exchange and audience influence. Video content, which integrates both visual and auditory components, is an effective communication tool that enhances information perception and contributes to the construction of persuasive arguments.

The video blogging format has gained significant popularity among creators aiming to reach a broad audience. Due to the rapid dissemination of information in the digital space, video bloggers can effectively convey their ideas while addressing socially significant topics. Consequently, argumentation and persuasion become fundamental components of their communicative strategies. A successful blogger demonstrates the ability to articulate thoughts clearly, logically substantiate their stance, and convince the audience of its credibility. One of the key factors determining trust in a blogger is their sincerity and openness in communication. Research on travel videos indicates that personal and entertainment-oriented blogs exert

a greater influence on viewers compared to informational ones, as they exhibit a higher degree of emotional expressiveness. The audience is more likely to trust recommendations based on the blogger's personal experiences, which enhances the persuasive power of the content.

The findings of this study confirm that prosodic markers play a crucial role in argumentation and audience influence. A well-structured prosodic organization of speech facilitates the formation of recipients' final judgments and can even alter their perspectives on certain issues. Moreover, prosodic characteristics allow for an assessment of the author's level of engagement with the topic and serve as a means of emotional impact. It has been established that changes in prosodic parameters, particularly an increase in speech tempo in entertainment videos, represent a common trend among presenters regardless of gender, indicating a general rise in expressiveness and emotional intensity in this content format.

Key words: argumentation, informative mass-media**,** entertaining mass-media, prosody, persuasion.

УДК 81'36:81'366,581
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.13

Professor **O.A. Zhaboruke** (1949-2019)
Zhaboruke I. A.,
PhD, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Germanic Philology and Methods of Teaching Foreign Languages South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky

Boieva E. V.,
PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukrainian and Foreign Literature South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky

THE GRAMMATICAL HOMONYMS OF THE ENGLISH STRUCTURE BE+-ED

Summary. The English structure be + -ed is an extremely complex and problematic phenomenon. Among the issues related to the analysis of this structure, the problem of distinguishing grammatical homonyms within it should be highlighted, as it has not yet been definitively resolved.

In modern linguistic thought, two main directions are noticeable in the interpretation of the nature of this structure.

While the supporters of the first direction see in the passive voice the possibility of expressing a state, understanding it as the result of a previously performed action, the followers of the second direction categorically deny this possibility. Any state, they argue, has nothing to do with the verb, in particular with its passive form, and, in principle, cannot have anything to do with it. The reasons for differences in views on the state category lie in different, not always scientifically based, approaches to the interpretation of such defining concepts for this category as "action", "state" and "process". Action" is often reduced to the activity of a person, his versatile life. Other authors expand this concept, understanding by it, in addition to human activity, the processes that take place in this or that material object, as well as various kinds of events – movement, that is, everything that has an element of dynamics.

Regarding the state, it is most often defined as a way of being of a substance in time and space. The state is the most general level of a person's mental perception of the world around him – in the specifics of the existence of the substances surrounding him at a certain moment or during a certain period of time.

A person's understanding of the surrounding world is inextricably linked with nomination, that is, with a person's desire to convey anything put into words what they saw and understood This means that every concept, every idea, which in one way or another reflects the surrounding world, must have certain means of linguistic representation. The task of the linguist in this regard is to find them, correctly establish the relationship between concepts, ideas and linguistic means that reflect them.

Key words: grammatical structure, state, action, process, voice, state-property, state-relation, state-non-relation.

Problem statement. The English structure be + -ed is an extremely complex and problematic phenomenon. Among the issues related to the analysis of this structure, the problem of distinguishing grammatical homonyms within it should be highlighted, as it has not yet been definitively resolved [1, p.203].

Theoretical Background. In modern linguistic thought, two main directions are noticeable in the interpretation of the nature of this structure.

Advocates of one direction believe that the structure be + -ed should be considered exclusively as a state, distinguishing only two subtypes of state within it: the passive of action and the passive of state. This viewpoint is held by O. Jesperson, J. Svartvik [2, p. 107; 3, p. 85] and others.

According to the statements of the representatives of the second direction, the structure consists of two homonyms: the analytical form of the verb in the passive state (when it expresses an action) and a free syntactic combination of a linking verb with a predicate (when this structure expresses a state). This opinion is held by the majority of linguists, among whom should be named G. Scheurweghs [4, p. 156], F. Palmer [5, p. 68], I. Willis [1, p.2 04] and others.

However, some linguists (O.M. Gordon, I.P. Krylova) take a compromise position on this issue. On the one hand, they recognise the passive of action and the passive of state within the structure, and on the other hand, they also recognise the combination be with an adjective, which they consider as a nominal compound predicate. In addition, all researchers agree that it is necessary to distinguish grammatical homonyms in the structure: in the first case, one subtype of state from another, and in the second, the passive voice from the nominal compound predicate, depending on whether the structure expresses an action or a state.

However, while the supporters of the first direction see in the passive voice the possibility of expressing a state, understanding it as the result of a previously performed action, the followers of the second direction categorically deny this possibility. Any state, they argue, has nothing to do with the verb, in particular with its passive form, and, in principle, cannot have anything to do with it. The reasons for differences in views on the state category lie in different, not always scientifically based, approaches to the interpretation of such defining concepts for this category as "action", "state" and "process". Action" is often reduced to the activity of a person, his versatile life. Other authors expand this concept, understanding by it, in addition to human activity, the processes that take place in this or that material object, as well as various kinds of events – movement, that is, everything that has an element of dynamics.

Similar disagreements are also characteristic of the definition of the concept of state

1. In our mind, the idea of a certain state in which the object is located arises only if the feature conveyed by the predicate is thought to exist for a certain period of time, that is, in other words, it is characterized by duration in time [цит. за 6]

2. A state is a feature directly inherent in an object. In our minds, a state is not directly related to time (long or short), but to a certain object.

Comparing the above statements, we see that in the first of them the concept of state is associated with time, while in the second this connection is actually denied.

No less controversial is the interpretation of concepts “action”, “state” in O.M.Gordon and I.P. Krylova`s “A grammar of Present Day English” Thus, when defining the verb the authors treat the notion of “state” as such that is included into the concept of “action”, whereas in other cases, particularly, when it goes about passive, these two notions are mutually exclusive .

The disagreement of the scientific definitions of the notions “action”, “state”, and “process” is partularly evident when analyzing practical materal. It can be illustrated by the attempt of L. Ryndma to interpret a sentence *The earth was surrounded by oceans.* The English structure be + -ed, according to L. Ryndma, may also express action …which is perceived as a process and is a passive. The action in this case is a well-known fact characterized by a certain duration which brings it closer to state [цит. за 6].

So, action in this sentence has simultaneously three meanings: of an action, of a process, and of a state. So, this conclusion does not give an answer to the question of the actual expression of the structure be + -ed but once again it makes us think about the essence of concepts “action”, “process”, and “state”. It should be noted that the analysis of statements like *The earth was surrounded by oceans*, in general, is a "stumbling block" for linguists, regardless of what views they hold on the category of state. since this statement does not fit into any of the existing interpretations of the structure be + -ed. It is significant that linguists in their writings mostly prefer not to mention them at all, or, in the worst case, try to artificially squeeze them into a certain system, thereby actually showing their helplessness.

Goal of the article. In general, the question of the status of such constructions still remains open, and in the meantime its solution would be tantamount to solving the problem of the state (voice), because in such cases the whole range of contradictions associated with this category – starting from contradictions of a purely theoretical nature – was concentrated in the definition of the basic concepts, grammatical status of the structure be + -ed etc. and ending with the fact of inconsistencies between the actual use of this structure and the methods of its interpretation.

Material Presentation. So, as you can see, everything is based on the concepts of "action", "state" and "process." Let's try to understand these complex philosophical concepts. It is unlikely that today any of the philosophers will be able to deny the truth that the world is a single continuous universal substance in eternal motion, changing in nature and time. In other words, the world is a continuous global process, or more precisely – a set of processes [цит. за 6]. Outside of the process, the existence of the world, that is, the substance, is unthinkable, since it is the only possible way of its existence. Thus, the concepts of "substance" and "process" are inseparable concepts, inconceivable one without the other. Hence, a process is one or more substances (or the relationship between the latter) that change in time and space. And that's why you can completely agree with U. Quine, who in his well-known work "The Word and the Object" states that material objects, which are understood in four dimensions in space and time, should not be distinguished from processes [7, p. 221].

Regarding the state, it is most often defined as a way of being of a substance in time and space. In other words, it is the same process, but "suspended" in time, grasped by human consciousness as such – in the specifics of its existence at a certain moment (or in a certain period of time). If a process is the existence of a substance in general, regardless of the specifics of its flow in time, then the state, on the contrary, implies the very feature of this flow, it is a process, the specifics of the flow of which is realized by man at a certain moment or period of time.

Thus, the definition of a state is, in fact, nothing more than the definition of a process, but from the standpoint of a person's awareness of it. Awareness of the specificity of the process, the existence of a certain substance as a whole occurs due to the ability of the human brain to "suspend" (deaden) matter and split it, grabbing this or that process from it.

Therefore, the state is the most general level of a person's mental perception of the world around him – in the specifics of the existence of the substances surrounding him at a certain moment or during a certain period of time.

The concept of action should be understood only as a special case of a state in which a characteristic feature of the existence of a substance is dynamism: a certain manifestation of energy, movement in space, transition from one state to another.

A similar understanding of the relationship between the concepts of "action", "state" and "process" can also be found in L. Tenier. Processes, he points out, are states and actions by means of which objects manifest their existence [цит.за 6].

A person's understanding of the surrounding world is inextricably linked with nomination, that is, with a person's desire to convey anything and, first of all, to put into words what they saw and understood nothing more than the direct reality of thought. This means that every concept, every idea, which in one way or another reflects the surrounding world, must have certain means of linguistic representation. The task of the linguist in this regard is to find them, correctly establish the relationship between concepts, ideas and linguistic means that reflect them.

The first steps on this path have already been taken. It was established, in particular, that the state (process) is related in the language to the structure of predication, and its components (substance, changes occurring in it) to the components of the structure of predication (with subject and predicate, respectively [8]. Depending on the number of substances and the nature of their relationship, the human mind distinguishes two types of state (process). The first type involves one substance and the changes that occur in it. It can be conditionally called a state-(process-) non-relationship.

The second type involves at least two substances and changes in the relationship between them, which occur in time and space. Accordingly, this type is called a state-(process-) – relationship. In the language state non-relation is conveyed by two types of predication structure (*He laughed; They were surprised*), state-relation by one (*I have new shoes*). The structure of predication (*He laughed*) contains only one element that can be correlated with the substance, and the structure of predication (*I have new shoes*) – two.

The human mind distinguishes not only this, but also another aspect of state. Splitting the processes (states) of the objective environment into components, the human brain is able to focus attention on one of them – either on the substance itself, which has certain properties, or on the peculiarities of its existence (being) in time and space. Accordingly, the states can be divided into two types: the state of the property of the substance and the state of existence (changes) of the substance in time and space. This type of state is called "verb state " [9].

The first type of state can be conventionally called a state-property. This is a process that is reflected in human consciousness as a substance that exists in time and space and has a certain property. In other words, the way of being of this substance is determined by its property. The property itself can be perceived as something constant, unchanged in time, or something that was added to the substance from the outside, as an imprint of a previously committed action. In the latter case, this state always has a performance value. A characteristic feature of a state-property is that it is a state-non-relation.

The second type of state conveys the nature of the changes that happen with the substance over time. A person's attention is focused on the second component of the state – on the nature of the substance's existence in time, which actually determines the qualitative difference of this type of state from the state- property.

The state-existence, unlike the state-property, can be both a non-relational state- non-relation and a state-relation. State-property and state-existence are correlated at the language level with two types of predicate – a compound noun and a simple verb. Thus, in the expression *They were surprised*, the pronoun *they* corresponds to a certain substance, *surprised* indicates its property, the verb *were* – to its existence in time as having this property. As we can see, the way of existence (being) of a substance is determined by its property, which means that we have an expression that correlates with state-property. At the same time, it should be considered in relation to the process (state) of non-relation. If, during the semantic analysis, we do not regard each element of this statement separately, but the components of the structure of predication, then the relationship with the components of the state will be as follows: the subject *they* is correlated with the substance, the nominal compound predicate *were surprised* characterizes its way of being at a certain moment (or interval) of time due to the presence of a certain property in it, perceived by the speaker. As we can see, it is the predicate – nominal compound predicate – that takes on the main semantic load, which determines the specificity of this state. This gives us reason to consider it a linguistic means that expresses a state-property.

Let us consider the expression *He laughed*. Like the previous one, it is a subject non-relation. The subject of the sentence *he* is related to a certain substance, the predicate verb *laughed* indicates the way this substance changes in time. Attention is focused here not on the substance, as in the previous statement, but on the specificity of the changes that happen to this substance. So, before us is a state of existence expressed by a simple verb predicate.

The state-existence also has different manifestations. In some cases, changes with the substance proceed dynamically, they are accompanied by its movement in space, associated with energy costs, etc. In others, they are so slow that a person perceives them as being of a substance in a state of rest – in statics. Accordingly, we will call the first type of state-existence a state of dynamics (or action), the second a state of rest (a state of statics). It is quite obvious that the state of rest cannot be associated with the result of a previously committed action, and therefore it is always unresultative.

Thus, verbs are capable of expressing not only action, as is sometimes believed, but also a non-resultant state. In respect that the non-resultant type of state is peculiar to the verb, we will use the term verbal state instead of the term non-resultant state (or state of rest) in some cases. At the same time, we note that an action is, in fact, also a state, and more precisely, it is nothing more than a special case (aspect) of a state (state-existence). Any action can be realized as a state (*The girl is smiling – The smiling girl)*, although not every state is an action.

The relationship between the main types of states (processes) and the linguistic means of their expression can be presented as follows:

1) state-property (non-resultative /resultative) – nominal compound predicate;

2) state- existence (action /non-resultative state – simple verb predicate).

Having defined the content of the basic concepts and established the relationship between the types of states (processes) and linguistic means of their expression, we thereby created the necessary prerequisites for the analysis of the actual material. However, before starting it, we note that we will support the semantic analysis with a formal, in particular, transformational analysis.

Let's return to the statement *The earth was surrounded by ocean* and try to analyze it. This expression correlates with the state-relationship of *earth* and *ocean* – the substance, *was surrounded* – a certain spatial relationship between them. By its specificity, this relationship is a state of existence that does not have any signs of action – the movement of a substance in space, energy costs, etc. It cannot be realized as an imprint (result) of a previously performed action. So, before us is a typical case of a rest state, or a verb state. The verb character of this expression is also confirmed by its ability to transform itself into an active state. *Oceans surrounded the earth.* Since the deep structure of the original statement and its active "transform" coincide, *was surrounded* corresponds to *surrounded,* which means that *was surrounded* and *surrounded* are the stative forms of the verb *to surround*.

Let's give a few more examples of the verb state: *He is known to be one of the most influential member of one of the most secret societies in the country* [A.J. Cronin] – *People knew him to be an influential member...*

This is meant to be part of my chest. [T. Capote]

He will be here when he is needed. [E.Hemingway]

I guess it is supposed to be me. [G. McCullers]

Let's check the effectiveness of the proposed analysis procedure on other examples, in particular in cases of using the *be* + *-ed* structure, which expresses the resulting state (process). These cases, as already noted, are also problematic: some linguists consider them to be nominal compound predicates, while others consider them to be simple verbs. Let us consider a segment of speech *She lay in the lower bunk very big under the qeiet. Her head was turned to one side. In her lower bunk was her husband.*[E. Hemingway]. As the analysis shows, a segment of speech *her head was turned to one side*, in terms of its semantics, is analogous to an utterance *they were surprised*, where *her head* is a substance *turned- to-one –side* its property *was* indicates the existence of a substance that possesses the specified property. So, this segment of speech is correlated with

her head as a state-non-relation: a property state. Since the substance acquired this property as a result of an already performed action (*The woman had turned her head to one side*), it (this property) has the meaning of effectiveness (as opposed to *They were surprised*). As we can see, in terms of the number of components and its content, the semantic composition of the expression *her head was turned to one side* corresponds to the expression *They were surprised*. Since *They were surprised* is a nominal compound predicate (this is generally recognized), then *was turned* should also be qualified as a nominal compound predicate and not as a subtype of the passive state, as some linguists believe. The semantic analysis of the statement *her head was turned to one side* is fully consistent with the result of its transformational analysis, namely, the impossibility of transformation into the active state (*The woman had turned her head to one side*) and the possibility of transformation (*was turned to one side head*).

For greater persuasiveness, let's compare the previous segment of speech with a segment of a different nature, in which the structure be +-ed has the same lexical content – *was turned Doors banged, keys were turned in flour and sugar bins*[K.S.Prichard]. Semantically, this segment is qualitatively different from the previous one. It correlates with the state, in which the specifics of the existence of a substance, or rather, a set of substances, is connected with energy costs. In other words, we have a state of dynamics, state-relation, although at the level of the surface structure the previous substance is absent. As for the grammatical status of the structure be +-ed in this statement, there are no problems here – the predicate in sentences of this semantic type is always defined as a simple verb, therefore *was turned* is the analytical form of the verb in the passive voice. The result of the semantic analysis is confirmed by the possibility of transformation of this segment of speech into an active voice (*The servants*) *turned keys in flower and sugar bins* and the impossibility of transformation of the nominalization (*turned-in-flower-and- sugar-bins)*. All grammarians, without exception, consider the structure be +-ed, which expresses an action, to be a simple verb predicate (passive voice).

However, the homonymic composition of the structure be +-ed is not limited to only two grammatical homonyms – nominal compound and verbal predicates. Such a structure contains results of a double semantic and grammatical interpretation, and sometimes acts as a synonym for the perfect, which can be the object of a separate study.

Література:

1. Willis H. Modern Descriptive English Grammar. San Francisco, Toronto, 1972. 378 p.
2. Jesperson O.A. Modern English Grammar on Historical Principles. Copenhagen – London, 1949. 352 p.
3. Svartvik J. On the Voice in the English Verb. The Hague, 1966. 200 p.
4. Scheurweghs G. Present Day English Syntax. A Survey of English Patterns. London, 1961. P. 156-157.
5. Palmer F.R. A Linguistic Study of the English Verb. London, 1965. 165 p.
6. Жаборюк О.А. До питання про граматичне значення категорії стану як лінгвістичної універсалії/ Вісник Харківського державного університету. Романо-германська філологія. Харків: Константа, 1999. №435. С. 27-32.
7. Quine W. Word and Object. N.Y., 1960. 221 p.
8. Korsakov A.K., Korsakov A.A., Korsakov Al.A., Theoretical Foundations of Modern English grammar. Part I. Syntax. Odessa., 1982 (Manuscript). 324 p.
9. Жаборюк О.А. Еволюція категорії стану (на матеріалі англійської мови). Записки з романо-германської філології. Одеса: Латстар. 1999. Вип. 4. С. 57-71.

Жаборюк О., Жаборюк І., Боєва Е. Граматичні омоніми англійської структури BE + -ED

Анотація. Англійська структура be + -ed є надзвичайно складним і проблематичним явищем. Серед питань, пов'язаних з аналізом цієї структури, слід звернути особливу увагу на проблему виокремлення в ній граматичних омонімів, оскільки вона ще остаточно не вирішена.

Сучасна лінгвістична література пропонує два основних напрямки у розумінні природи цієї структури.

Якщо прихильники першого напряму бачать у пасиві можливість вираження стану, розуміючи його як результат раніше виконаної дії, то прихильники другого напряму категорично заперечують таку можливість. Будь-який стан, на їхню думку, не має нічого спільного з пасивною формою дієслова в принципі.

Причини таких різних поглядів на категорію стану полягають у різних, підходах до тлумачення таких важливих понять для категорії стану як «дія», «стан» і «процес». Дія" часто розуміється лише, як діяльність людини, її різноманітної життєдіяльності. Інші автори тлумачать це поняття ширше, крім діяльності людини, вони ще мають на увазі процеси, що відбуваються в матеріальному світі, а також всілякі події – все те, що має в собі елемент динаміки.

Стан найчастіше трактують як спосіб буття матерії в часі та просторі. Стан – це найбільш загальний рівень сприйняття людиною навколишнього світу – у специфіці існування матеріальних предметів, що її оточують у конкретний момент або на протязі певного часу.

Людині притаманне бажання передати словами те, що вона побачила і зрозуміла в своєму оточенні, тобто номінація. Таким чином людина прагне зрозуміти навколишній світ. Це означає, що кожне поняття, кожен образ, які якимсь чином віддзеркалюють світ навколо неї, повинні мати свої власні засоби мовної репрезентації. Завдання лінгвіста в цьому відношенні – знайти їх, правильно встановлюючи зв`язки та взаємовідношення між поняттями, образами та мовними засобами, що служать для їх відображення.

Ключові слова: Граматична структура, стан, дія, процес, дієслівний стан, стан-властивість, стан-відношення, стан-невідношення.

УДК 811.161.2'373.7
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.14

Кавера Н. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українського ділового мовлення
Національної академії Служби безпеки України

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З МІЛІТАРНИМ КОМПОНЕНТОМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті досліджено наявні у фразеологічній системі сучасної української мови стійкі конструкції з мілітарним компонентом. Чітко окреслено семантику слова «мілітарний» та виокремлено на її підставі три основні лексико-тематичні групи фразеологізмів, які містять відповідний складник, зокрема: 1) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення зброї загалом, конкретного її виду або частини; 2) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення воєнних дій; 3) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення індивідуальної характерної ознаки або властивості особи чи об'єкта.

Аналіз структури фразеологізмів із мілітарним компонентом виявив стійкі конструкції, що побудовані як речення, тобто мають у своєму складі граматичну основу; а також фразеологізми, утворені за моделлю словосполучення, та фразеологізми, що являють собою поєднання повнозначного слова зі службовим. До того ж з'ясовано, що фразеологізми з мілітарним компонентом, побудовані за моделлю речення, здебільшого є комунікативно не достатніми одиниці, виражають цілісне обставинне значення, здатні до поширення іншими лексемами; за формально-граматичними ознаками вони можуть становити як повне чи неповне двоскладне речення, так і односкладне, а також бути предикативною частиною складного речення.

Установлено, що фразеологізми з мілітарним компонентом, утворені за моделлю словосполучення, являють собою поєднання дієслова як головного слова із залежним від нього відмінковими формами знахідного, родового чи орудного відмінків іменника без прийменника або з прийменниково-відмінковими формами іменника чи іменника в ролі головного слова, який сполучається з прикметником, ад'єктивованим дієприкметником чи формою родового відмінка іншого іменника. Серед фразеологізмів із мілітарним компонентом унаслідок їх лексико-граматичного аналізу диференційовано стійкі конструкції, у яких головний іменниковий компонент виражений орудним або родовим відмінком, а також установлено, що через цілісність семантики цих стійких конструкцій їх використовують із певними дієсловами.

У процесі дослідження з'ясовано, що фразеологізми з мілітарним компонентом, які за структурою є поєднаннями повнозначного слова зі службовим, мають також цілісну семантику, морфологічно виражені іменником із прийменником та вживані з визначеними дієсловами. Стійких сполучень повнозначних слів, що мають мілітарну семантику, із часткою або сполучником не виявлено.

Ключові слова: фразеологізм, семантика, речення, словосполучення.

Постановка проблеми. Лексична система найбільш чутлива до змін, що відбуваються в мові, найшвидше реагує на них та фіксує номінації як світових глобальних процесів, подій, так і тих, що тривають у певному регіоні. Сучасна українська мова не є винятком. Трагічні події сьогодення, пов'язані з російською воєнною агресією проти України, позначилися на всіх аспектах життя її громадян, а також відбилися в їхньому спілкуванні. Воно пересипане військовою лексикою, що ввійшла до активного словника кожного українця. Усі в Україні знають значення таких професійних лексем, як *«дрон», «байрактар», «пекло», «град», «хаймарс»*, *«калібр», «іскандер», «зенітка», РЕБ* тощо. Те, що стосується воєнних подій і війська загалом, становить великий інтерес для сучасного українського суспільства. До цього прикута його увага, зазначене є темою чи підставою для обговорення, можливої дискусії, хвилювання й уболівання для всіх українців. Тому, на нашу думку, лексико-граматичний аналіз фразеологічних одиниць із мілітарним компонентом, наявних у сучасній українській мові, є також сьогодні актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як відомо, українська фразеологія своїм корінням сягає стародавніх часів і збагачувалася з дотепного усного народного мовлення, щоденного виробничо-побутового життя, із біблійних та євангельських текстів, творів античної літератури та висловлювань видатних митців, а отже, без сумніву, перебувала в центрі уваги мовознавчих досліджень. В українській лінгвістичній науці є спроби аналізу стійких конструкцій, що містять мілітарний компонент. Зокрема, різні групи фразеологізмів, що входять до військової терміносистеми української мови XVI – XVIII ст. проаналізував В. Денисюк [1]. Мовознавиці Т. Івасишина та О. Комарова дослідили неофраземи періоду повномасштабного російського вторгнення на територію України, виокремивши їх тематичні підгрупи та з'ясувавши специфіку об'єктивації картини світу українців через особливості когнітивного відтворення на рівні фразеологічних новоутворень [2]. Стійкі конструкції, що містять мілітарний компонент, як приклади наведені до теоретичних положень, що стосуються опису та диференціації фразеологічного матеріалу, у підручниках та навчальних посібниках із сучасної української мови, що, на наш погляд, не є достатнім і потребує додаткового дослідження для розуміння сутності цього лінгвістичного явища.

Мета праці – проаналізувати лексико-граматичну специфіку наявних у фразеологічній системі сучасної української мови стійких конструкцій із мілітарним компонентом.

Для реалізації окресленої мети потрібно виконати **такі завдання**: 1) визначити семантику слова «мілітарний» та диференціювати основні лексико-тематичні групи фразеологізмів, які містять досліджуваний компонент; 2) схарактеризувати особливості граматичної структури українських стійких конструк-

цій, до складу яких уходить мілітарний компонент. З огляду на це, об'єктом нашого дослідження є фразеологізми з мілітарним компонентом у сучасній українській мові (за лексикографічною працею «Словник фразеологізмів української мови) [3], а предметом – їх граматична структура та семантика.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В українському мовознавстві наразі немає загальноприйнятого визначення поняття «фразеологізм», а також єдиного терміна. Так, стійке сполучення слів названо фразеологізмом, фразеологічною одиницею, фразеологічним зворотом, фраземою в енциклопедії «Українська мова» і пояснено як «нарізно оформлений, але семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, який своїм виникненням і функціонуванням зобов'язаний фраземотвірній взаємодії одиниць лексичного, морфологічного та синтаксичних рівнів» [4, с. 770].

Мовознавець О. Бондар фразеологізм, або фразеологічну одиницю, визначає як «нарізно оформлене, семантично нерозкладне сполучення слів, яке відтворюється в мовленні і характеризується метафоричністю та слабкою формальною варіативністю» [5, с. 282]. За словами І. Ющука, фразеологічною одиницею, чи фразеологізмом, є стійке сполучення двох і більше слів, що відтворюється у формі готової словесної формули в процесі мовлення і являє собою семантичну цілість [6, с. 229]. Термін «фразеологізм» використовує для розкриття суті цього лінгвістичного явища Н. Грипас, пояснюючи його як «лексико-граматичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично оформлених за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично [7, с. 137].

Зважаючи на подані вище тлумачення фразеологізму, можемо зробити висновок про те, що цей мовний знак у сучасному українському мовознавстві здебільшого називають фразеологізмом, або фразеологічною одиницею, і акцентують увагу на основних специфічних ознаках, що вирізняють його з-поміж словосполучень, – семантичній цілісності та синтаксичній неподільності.

Відповідно до «Великого тлумачного словника сучасної української мови» *мілітарний*, -а, -е – це військовий, воєнний, воєнно-силовий [8, с. 676], *військовий*, -а, -е – 1) стосується до війська; прийнятий, установлений у війську, в армії; 2) стосується до військовослужбовця; властивий військовослужбовцеві; 3) одяг і спорядження військовослужбовця [8, с. 187], а *воєнний*, -а, -е – стосується до війни, пов'язаний із нею [8, с. 199].

Узявши до уваги семантику слів *мілітарний* (*військовий, воєнний*) та результати аналізу досліджуваних стійких конструкцій, маємо підстави виокремити три основні лексико-тематичні групи фразеологізмів із цим компонентом, а саме: 1) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення зброї загалом, конкретного її виду або частини (*зброя, багнет, гармата, куля, меч, приціл, спис, стріла, пушка, щит, штик* та ін.): *брати / взяти* ***зброю*** *в руки; схрестилися* ***багнети****; хоч з* ***гармат*** *гати / стріляй; підставити голову (лоба, лоб) під* ***кулю****; брати / взяти* ***меч*** *в руки; тримати на* ***мушці****; брати / взяти на* ***приціл****; багато* ***списів*** *поламати; летіти* ***стрілою****; брати / взяти на* ***пушку****; підіймати / підняти на* ***щит****; взяти в* ***штики****;* 2) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення воєнних дій (*атакувати, бій, обстріл, постріл, штурм* та ін.): ***атакувати*** *в лоб; взяти з* ***бою****; виграти* ***бій****; іти* ***боєм****; іти / піти* ***війною****; брати / взяти під* ***обстріл****; і на гарматний* ***постріл****; брати / взяти* ***приступом****; іти на* ***прю****; іти на* ***смерть****; брати / взяти* ***штурмом****; відвести / відводити* ***удар****;* 3) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення індивідуальної характерної ознаки або властивості особи чи об'єкта (*воєнний, вражий, обстріляний, пристріляний, стріляний* і под.): ***воєнне*** *(****гарматне****) м'ясо;* ***вража*** *личина;* ***обстріляний*** *птах; мати* ***пристріляне*** *око*; ***стріляний*** *горобець*.

Застосування граматичного критерію в процесі аналізу стійких конструкцій із мілітарним компонентом уможливило об'єднання їх у три групи, зокрема: 1) фразеологізми, побудовані за моделлю речення, тобто ті, що мають у своєму складі граматичну основу – підмет і присудок; 2) фразеологізми, утворені за моделлю словосполучення; 3) фразеологізми, які становлять поєднання повнозначного слова зі службовим.

Фразеологізми з мілітарним компонентом, побудовані за моделлю речення, є комунікативними одиницями, компонентний склад яких здебільшого незмінний. Крім того, вони також мають усталений порядок слів, що не можуть вільно сполучатися з будь-якими лексичними одиницями. На відміну від звичайних речень, такі стійкі конструкції виражають одне цілісне лексичне значення, як правило, узагальнене та експресивне, напр.: *враг його (її, їх,) [матір (душу)] знає / зна* – невідомо; *голова лягла (полягла, покотилася) / голова злетіла (впала, покотилася)* [*з плечей (з плеч / з пліч)*] – хто-небудь загинув; голова полягла; *є ще порох у порохівницях* – ще не витрачено енергію, сили, творчі можливості.

Мовознавець І. Ющук диференціює два типи фразеологізмів зі структурою речення – фразеологізми у формі незалежного речення та фразеологізми з формою предикативного словосполучення – і акцентує увагу на тому, що перший тип являє собою завершені й самодостатні комунікативні одиниці, а другий – представлений комунікативно не завершеними стійкими конструкціями, які потребують доповнення другорядними членами [6, с. 237].

Аналіз дібраної джерельної бази свідчить про те, що серед фразеологізмів із мілітарним компонетом, які мають реченнєву структуру, домінують комунікативно не достатні одиниці, напр.: *не бере ворожа куля* – хто-небудь залишається живий, кого-небудь не можна вбити; *не взяв ворог (враг)* – уживається для вираження захоплення, здивування з якого-небудь приводу або незадоволення кимсь, чимсь; *схрестилися списи (мечі, багнети)* – хто-небудь вступає в гостру суперечку, полеміку з кимось; хто-небудь вступає в бій, у боротьбу з кимсь; *слава увінчує (укриває, покриває) / увінчала (укрила, покрила)* – хто-, що-небудь стає відомим, славнозвісним; *кров (ріками) ллється (тече, полилася, потекла)* – гинуть люди. Такі стійкі конструкції мають здатність до словесного поширення і можуть уходити до складу складного речення як його предикативна частина, напр.: *…такий собі запорожець, що вміє себе замолитвувати: тоді його* ***не бере ворожа куля*** (М. Лазорський); *Був час – я думав, що військова* ***слава*** *у бої з ворогом мене* ***покриє*** (В. Самійленко); *Ми бачили, як на фронті* ***кров*** *ріками* ***ллється***.

Як бачимо з останніх двох наведених вище прикладів, фразеологізми з мілітарним компонентом можуть являти собою підрядну частину складного речення і приєднуватися до головної за допомогою сполучника підрядності чи сполучних слів. Ці стійкі конструкції відповідно до своєї граматичної природи утворюють семантичну цілість, здебільшого виражаючи різні обставини. Як формально-граматична одиниця, вони мають структуру

двоскладного речення, неповного чи повного, а саме: *як (мов, наче* т. ін.*) з гармати* – дуже голосно; *як багнета проковтнув* – виструнчений, струнký; *як (мов, ніби* і та ін.*) підстрелений сокіл (птах)* – не володіючи собою, безсило, важко опуститися на що-небудь; *як із дишла гармата* – дуже поганий, нікудишній; *хоч кулю в лоб* – уживають для вираження скрутного або безвихідного становища, відчаю; *пороху не вигадає (не видумає)* – який не може додуматися до чогось, здогадатися про щось; некмітливий. Наприклад: *Мене ж по тилах протримали всю війну, бо з мене вояка,* ***як із дишла гармата*** (Є. Гуцало); *Командував нами капітан, з тих, що* ***пороху не вигадає***… (Із журналу).

Під час дослідження також зафіксовані фразеологізми з мілітарним компонентом, які за своєю синтаксичною будовою являють собою односкладні речення, зокрема: *хоч в око (в очі, у вічі) стрель* – зовсім нічого не видно, дуже темно; *хоч з гармат (гармати) стріляй (гати), хоч гармати коти* – хтось нічого не чує (переважно про дуже міцний сон); *хоч живцем гинути (помирати)* – дуже погано себе почувати або перебувати в надто складних обставинах; *полку прибуло* – збільшилася, зросла кількість людей у якомусь колективі, групі, родині тощо з приходом, появою інших; побільшало когось. Наприклад: ***Хоч в око стрель тобі****, так темно надворі* (П. Гулак-Артемовський); *… Видно, що недавно з війни, – сіпав його Зварич. –* ***Хоч з гармати стріляй*** (М. Івасюк); *Що* ***хоч живцем тут помирати***! (М. Кропивницький); *Старий весело мигнув сивими бровами: –* ***нашого полку прибуло*** (Г. Коцюба). Як бачимо, залежно від комунікативної ситуації структурно вони можуть бути як частиною складного речення, так і становити односкладне речення.

Другу групу виокремлених за граматичним критерієм стійких конструкцій, що містять мілітарний компонент, формують фразеологізми, утворені за моделлю словосполучення. До того ж кількісно найбільшою серед них, як свідчать результати аналізу, є підгрупа фразеологізмів у формі словосполучення, головне слово якого морфологічно виражене дієсловом. Такі стійкі конструкції називають дії або стани, зумовлені специфікою воєнної ситуації, та утворені поєднанням дієслова із залежною від нього формою знахідного, рідше – родового відмінка іменника без прийменника: *піднімати (підіймати, підносити, підійняти, піднести, підняти)* ***зброю (меч, сокиру)*** – воювати з ким-небудь, намірятися вбити когось; *складати / скласти (*рідко *зложити)* ***зброю*** – припиняти збройні дії, перестати воювати; відмовлятися від будь-яких дій, не опиратися, визнаючи перевагу когось, чогось над собою або відступати перед труднощами*; гострити (*рідше *точити, нагострювати)* ***меч (ніж, сокиру)*** **–** виношувати якісь недобрі наміри щодо когось, чогось; замишляти щось; *підіймати (підійняти, підняти, піднести)* ***прапор (стяг, знамено)*** – вести боротьбу за що-небудь, в ім'я чогось; виступати з якоюсь ідеєю, відстоювати її; *не нюхати* ***пороху*** – не бути на війні, не брати участь у воєнних діях; не мати досвіду в чому-небудь. Також дієслово в ролі головного слова в цих фразеологізмах сполучається із залежною безприйменниковою формою орудного відмінка іменника, напр.: *іти / піти* ***війною*** – гаряче, запально сперечатися з ким-небудь*; брати / взяти* ***приступом (штурмом)*** – пробиратися куди-небудь швидко, навально, активно; рішуче діяти, домагаючись свого; *висіти дамокловим* ***мечем*** – загрожувати кому-, чому-небудь, постійно турбувати когось; *летіти* ***стрілою*** – дуже швидко бігти, їхати; *змити* ***кров'ю*** – власним життям або пораненням спокутувати щось; *накладати / накласти* ***головою*** – гинути в боротьбі, у бою; *лягти* ***головою*** – загинути в бою, у боротьбі, захищаючи кого-, що-небудь; ***трупом*** *лягти* – загинути, померти; докласти всіх зусиль для досягнення чого-небудь; усе зробити; *стояти / стати* ***стіною (муром)*** – виступити одностайно, згуртовано на захист кого-, чого-небудь; *обагритися / обагрятися* ***кров'ю*** – мати багато жертв, зазнати втрат від убивств, війни; постраждати.

Знахідний відмінок у цих одиницях реалізує свою первинну семантико-синтаксичну функцію – функцію об'єкта дії, процесу та стану, у нашому випадку – пов'язаних із війною. Орудний відмінок іменника виражає і первинні функції знаряддя й засобу дії (*обагритися* ***кров'ю***), і вторинні – способу дії (*іти* ***боєм***) та порівняння (*летіти* ***стрілою***). Орудний на позначення способу дії в досліджуваних фразеологічних одиницях також позначає інтенсивність розгортання воєнної дії, напр.: *брати / взяти* ***приступом****, брати / взяти* ***штурмом.*** Орудний порівняння образно передає якісну характеристику дії, тобто «дія або процес характеризуються порівнянням однієї істоти або предмета з іншим предметом або істотою через вияв типових властивостей їх» [9, с. 160] і так само, як і орудний способу дії, виражає інтенсивність руху, напр.: *летіти* ***стрілою (кулею)****.*

Окрім того, в українській мові наявні фразеологізми з мілітарним компонентом, що становлять поєднання дієслова і підпорядкованої йому прийменниково-відмінкової форми іменника, напр.: *піднімати (підіймати, підносити) / підняти* ***на щит*** *[слави]* – звеличувати, вихваляти кого-, що-небудь; *розтирати / розтерти (зітерти, стерти)* ***на порох*** *(у порох, у прах, у порошок)* – знищувати, розбивати вщент; нищівно викривати, критикувати кого-небудь; *брати / взяти* ***з бою*** – здобувати що-небудь, домагатися чогось, докладаючи значних зусиль, долаючи великі труднощі; *брати / взяти* ***на мушку*** або ***на приціл*** – зосереджувати увагу на кому-, чому-небудь, спостерігати, стежити за кимсь, чимсь; різко критикувати, викривати, висміювати кого-, що-небудь; *атакувати в лоб (в лоба)* – навально наступати на ворога; відверто, прямолінійно говорити, запитувати про що-небудь; *брати / взяти* ***під обстріл*** – різко критикувати, викривати, висміювати і т. ін. кого-або що-небудь).

У сучасній українській мові також збережено архаїчні фразеологізми з мілітарним компонетом, зокрема: *голити / виголити лоб (лоба, чуба, чуприну)* – забрати в солдати; до 1874 р. призваним у царську армію виголювали передню частину голови; *іти на ви* – виступати війною проти кого-небудь, *іти (піти, стати, виступити) на прю* – вступати в боротьбу, у бій із ким-, чим-небудь.

Серед фразеологізмів із мілітарним компонентом під час їх аналізу виявлено стійкі конструкції, у яких дієслово поєднується з двома або більше залежними іменниками чи займенниками в різних відмінках із прийменниками чи без них, напр.: *брати / взяти зброю (меч) в руки* – готуватися до боротьби, війни або починати боротьбу, війну; *перековувати / перекувати мечі на орала* – перетворювати воєнні засоби, ресурси в мирні; *підставляти / підставити голову (лоб, лоба) під кулю* – ставити себе під загрозу, ризикувати бути вбитим; наражатися на небезпеку; *обагрити руки кров'ю* – учинити вбивство, стати вбивцею; *зросити / зрошувати / скропити (власною, своєю) кров'ю землю (шлях)* – бути пораненим або вбитим у боротьбі з ким-, чим-небудь; *пустити собі кулю в лоб (в лоба, у голову, у скроню)* – застрелитися; *прийняти на себе вогонь (удар)* –

прикрити, уберегти кого-небудь від небезпеки, неприємностей, ганьби і т. ін.; заступатися за когось; *викликати вогонь на себе* – свідомо, навмисне брати на себе всю складність, чиюсь вину або відповідальність.

Менше за кількістю фразеологізмів із мілітарним компонентом, що мають структуру словосполучення з іменником у ролі головного слова, який поєднується з прикметником чи дієприкметником, напр.: *бойове хрещення* – перше серйозне випробування в якій-небудь справі; *гаряча точка* – місце, де склалася небезпечна ситуація, здебільшого воєнна, яка потребує негайного врегулювання; *гарматне (воєнне) м'ясо* – той, ті, кого посилають на несправедливу, загарбницьку війну; *стріляний горобець (вовк)* – досвідчена, бувала людина, яку важко перехитрити, обдурити; *стріляний (обстріляний) птах, стріляна птиця* – досвідчена, бувала людина, яка багато дечого бачила, знала; *вража личина* – лайл. недобра, підступна людина. Вони не тільки називають особу, предмет чи явище, а й водночас дають позначуваному поняттю комплексну якісну характеристику за допомогою прикметника чи дієприкметника, що пройшов процес ад'єктивації. Саме прикметниковий компонент у складі іменникового фразеологізму містить, як видно з джерельної бази, мілітарний компонент.

На наш погляд, варто звернути увагу на фразеологізми *смертельним / смертним боєм* (дуже жорстоко, нещадно); *єдиним фронтом* (дружно, разом, одностайно); *не своєю смертю* (передчасно від підступних дій, у бою, від нещасного випадку); *першого призову* (один із перших учасників чого-небудь, а також зачинатель, фундатор чогось). На відміну від попередніх фразеологічних одиниць, утворених за моделлю класичного словосполучення з іменником у ролі головного слова, ужитого в називному відмінку, у цих стійких конструкціях головний іменниковий компонент морфологічно виражений іншим відмінком, орудним і родовим. Оскільки вони за своєю граматичною природою передають цілісне значення, тому їх і використовують із певними дієсловами.

Серед фразеологізмів, які структурно є іменниковими словосполученнями, наявні стійкі конструкції, утворені поєднанням двох іменників, напр.: *честь мундира* – гідність особи як представника певної організації, посади і т. ін.; *справа честі* – те, що визначає гідність особи, колективу і т. ін.; почесний обов'язок. Аналіз семантики цих одиниць дає підстави стверджувати, що більшість іменникових фразеологічних одиниць стилістично забарвлена, містить переносне значення та являє собою метафори.

У лексикографічній праці «Словник фразеологізмів української мови» [3] виявлено фразеологізм із мілітарним компонентом *вогнем і мечем* – нещадно; з великою жорстокістю. На відміну від проаналізованої вище групи, яка об'єднала одиниці, побудовані за моделлю словосполучення, тобто їх компоненти пов'язані між собою підрядним зв'язком, іменники-складники фраземи *вогнем і мечем* сполучені сурядним зв'язком. Мовознавець І. Ющук подібні фразеологізми зараховує до іменникових і подає їх разом із фраземами, компоненти яких поєднані підрядним зв'язком [6, с. 231].

Третя група аналізованих стійких конструкцій, диференційованих за граматичним критерієм, об'єднує фразеологізми, які становлять поєднання повнозначного слова зі службовим, напр.: *без промаху* – влучно, у ціль; точно, безпомилково; *з боєм* – долаючи великі труднощі, перешкоди; *з честю* – як належить, як слід або достойно; *з щитом* – бути переможцем; *на щиті* – переможений або загиблий; *на два фронти* – одночасно у двох напрямках; *на порох* – розправитися з кимось, знищити когось; *на гарматний постріл* – ні за яких обставин; ні в якому разі; нізащо; *під обстрілом* – у становищі людини, яку за щось критикують, лають, яка зазнає різних нападок; *у штики* – вороже, недружелюбно. За нашими спостереженнями, ці стійкі конструкції мають цілісну семантику і є поєднаннями здебільшого іменника з прийменником. Їх уживають із визначеними дієсловами, зокрема: *стріляти без промаху; виконати завдання / витримати випробування з честю; бути / опинитися на щиті; повернутися зі щитом; не пускати на гарматний постріл; працювати на два фронти; знищити на порох* тощо. Мовознавець І. Ющук називає стійкі поєднання повнозначного слова зі службовим застиглими синтаксичними словоформами [6, с. 241]. Стійких сполучень повнозначних слів на позначення військової справи із часткою або сполучником не виявлено. Якщо такі фразеологічні одиниці наявні, то вони, на нашу думку, є поодинокими.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямку. З огляду на результати проведеного аналізу фразеологізмів із мілітарним компонентом, можемо зробити висновок про те, що вони не становлять кількісно велику лексико-тематичну групу порівняно з іншими стійкими конструкціями. Цей лінгвістичний факт підтверджує, що українському народові не властива войовничість та агресивність. Аналіз семантики досліджуваних стійких конструкцій свідчить про те, що багато фразеологізмів із мілітарним компонентом набуло переносних значень, пов'язаних із мирним побутом чи службовою діяльністю. З огляду на значення слів «мілітарний», «військовий» та «воєнний», досліджувані стійкі конструкції об'єднані в три лексико-тематичні групи фразеологізмів: 1) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення зброї загалом, конкретного її виду або частини; 2) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення воєнних дій; 3) фразеологізми з лексичним компонентом на позначення індивідуальної характерної ознаки чи властивості особи чи об'єкта. Граматичний критерій вивчення стійких одиниць із мілітарним компонентом уможливив диференціацію фразеологізмів, побудованих за моделлю речення; фразеологізмів, які мають структуру словосполучення, та фразеологізмів, що становлять поєднання повнозначного слова зі службовим. Проведений семантико-граматичний аналіз фразеологічних одиниць із мілітарним компонентом поглиблює дослідження української фразеології та сприяє правильному розумінню стійких конструкцій і відповідному їх використанню мовцями.

Література:

1. Денисюк В. Фразеологія військової терміносистеми в «Гісторіи» Г. Граб'янки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка». 2004. № 503. С. 184–187.
2. Івасишина Т., Комарова О. Фразеологізми як репрезентанти воєнного дискурсу. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія*. 2023. 1 (6). С. 30–35.
3. Словник фразеологізмів української мови / Український мовно-інформаційний фонд НАН України; уклад.: В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук, Н. М. Неровня, Т. О. Федоренко. Київ : Вид-во «Наукова думка», 2003. 1097 с.

4. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.
5. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 386 с.
6. Ющук І. П. Українська мова : підручник. Київ : Либідь, 2006. 640 с.
7. Сучасна українська літературна мова : підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; за ред. М. Я. Плющ. Київ : Вища школа, 2005. 430 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
9. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 328 с.

Kavera N. Phraseological units with a military component in modern Ukrainian

Summary. The article focuses on phraseological units with a military component in the phraseological system of the modern Ukrainian. The semantics of the word "military" has been clearly outlined and on its basis, three main lexical and thematic groups of phraseological units containing the corresponding component have been identified, in particular: 1) phraseological units with a lexical component denoting weapons in general, a specific type of weapon or its part; 2) phraseological units with a lexical component denoting military actions; 3) phraseological units with a lexical component denoting an individual characteristic feature of an object or personalities.

As a result of the analysis of the structure of phraseological units with a military component, the following types of phraseological units have been identified – the phraseological units built as sentences (they have a subject and a predicate), phraseological units formed according to the model of a word combination and phraseological units that are a combination of a full-meaning word with an auxiliary word.

In addition, it has been found out that phraseological units with a military component, built on the model of a sentence, are mostly communicatively insufficient units, express a single circumstantial meaning, capable of being supplemented with other words; according to formal and grammatical features, they can be as a simple sentence and also as a clause of a complex sentence.

It has been established that phraseological units with a military component, formed according to the model of a word combination, are a combination of a verb as the main word with the dependent case forms of the accusative, genitive or instrumental cases of a noun without a preposition or with the prepositional-case forms of a noun or a noun as the main word, which is combined with an adjective, adjectival participle or the genitive form of another noun.

Among phraseological units with a military component, as a result of their lexical and grammatical analysis, phraseological units have been differentiated, in which the main noun component is expressed in the instrumental or genitive case, and it has also been established that due to the entire semantics of these units, they are used with certain verbs.

During the research, it has been found out that phraseological units with a military component, which in structure represent a combination of a full-meaning word with an auxiliary one, also have the entire semantics, are morphologically expressed by a noun with a preposition and are used with certain verbs. Phraseological units with a military component, which consist of a full-meaning word with a particle or conjunction have not been found.

Key words: phraseological unit, semantics, sentence, word combination.

УДК 811.111'25'373.46:811.161.2]:343.9
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.15

Камишова Т. М.,
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри германської філології
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Шевчук Д. Т.,
магістрантка кафедри теорії та практики перекладу
Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРА ТЕРМІНОПОЛЯ «CRIMES» ТА ПЕРЕКЛАД ЙОГО ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню термінополя «CRIMES» та перекладу його одиниць. У статті визначається поняття «термінополе», також аналізується структура термінополя «CRIMES» та встановлюються екстралінгвальні фактори появи та розвитку номінацій різних видів злочинів у англійській мові, що впливають на структуру визначеного термінополя. Увагу приділено в статті аналізу способів і перекладацьких трансформацій відтворення одиниць термінополя «CRIMES» засобами українською мови.

Термінополе є складним багатошаровим утворенням, що містить ядро, до якого входять основні поняття професійної сфери, та периферію, представлену терміноодиницями із видовим значенням до основних понять. Також термінополе може включати кілька мікрополів, до яких входять базові поняття та одиниці на їх позначення, що формують його ядро, та родових термінів, що виступають засобами їх диференціації. Формування ядра залежить від того фактору, якими є основні поняття професійної сфери на певному історичному етапі.

На початку розвитку сфери судочинства у Великобританії та США базовими поняттями на позначення видів злочинів виступали felony, misdemeanor, treason. З розвитком сфери базові поняття деталізувались і стали більш численними. До складу термінополя «CRIMES» стали входити терміни на позначення понять, пов'язаних із злочинами проти основних цінностей людини як індивіда та представника певної спільноти. Подібні одиниці формують мікрополя термінополя «CRIMES», периферією яких є засобами позначення понять, що слугують засобами диференціації видів злочинів проти репутації, безпеки, здоров'я, моральних настанов, власності, справедливості, країни та релігії людини. Подібні одиниці утворюють периферію термінополя «CRIMES».

Переклад одиниць аналізованого термінополя здійснюється переважно еквівалентами української мови. Перекладаються ці терміни також калькуванням, транскодуванням, описом. Адекватна передача терміносполук термінополя потребує вживання простих і комплексних перекладацьких трансформацій. При перекладі повинен також ураховуватися контекст вживання терміноодиниці.

Ключові слова: англійська мова, злочин, переклад, периферія, термінополе, ядро.

Постановка проблеми. Сучасні термінологічні дослідження характеризуються не тільки важливістю, але й системним характером, що виявляється зокрема у структурному аналізі термінів, встановленні семантичних відносин між ними у межах термінополя тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія поля пройшла у науці про мову значний еволюційних шлях, інкорпорувавшись у семасіологічні дослідження лексичних і фразеологічних одиниць різних типів. Попри існування значної кількості розвідок, присвячених вивченню термінополів одиниць різних наукових і професійних сфер [1−3], ще й донині не існує дослідження термінополя «CRIMES», попри важливість і необхідність систематизації його одиниць не тільки для фахівців сфери, але й для перекладачів, які користуються лексикографічними та іншими науковими джерелами для їх перекладу.

Метою статті є аналіз структури термінополя «CRIMES», а її завдання полягають у визначенні поняття «термінополе», виявленні взаємозв'язку між поняттям «термінополе» та спорідненими поняттями «терміносистема» та «термінологія», встановленні екстралінгвальних факторів специфіки номінації різних видів правопорушень і злочинів у англійській мові, з'ясуванні особливостей структури термінополя «CRIMES», утвореного англомовними терміноодиницями відповідної семантики, аналізі способів і трансформацій їх перекладу.

Виклад основного матеріалу. Під термінополем розуміємо «структуровану та ієрархічно організовану модель спеціальних понять наукової чи професійної сфери, відносини між якими відповідають зв'язкам між термінами на їх позначення» [1, с. 182], «сукупність термінів певної предметної сфери, об'єднаних навколо певного концептуального ядра за спільністю значення» [2, с. 35].

Термінополе являє собою форму організації сукупності терміноодиниць із спільним значенням, ядро якої складається із базових за змістом та ключових для конкретної галузі знань термінів, а периферію утворюють терміноодиниці, значення яких дозволяє уточнити або розширити основні поняття термінополя, що дозволяє забезпечити його структурну цілісність і когерентність [3, с. 83].

Будь-яке термінополе є складним ієрархічним угрупуванням терміноодиниць, серед яких прийнято розрізняти мікрополе, що складається із одиниць, об'єднаних семантичною домінантною з парадигматичними зв'язками між ними, а також макрополе, що є власне самим термінополем, до складу якого входять мікрополя [3, с. 84]. Між елементами мікрополів встановлюються парадигматичні відносини типу рід − вид, частина – ціле.

Угрупування термінів, що знаходяться на одному рівні ієрархії стосовно структури поля в цілому, знаходяться в гіпонімічних відносинах одне з одним. До центру лексико-семантичного термінополя належать терміни, що знаходяться у прямому семантичному зв'язку з ядром поля. До периферії термінополя належать терміноодиниці, що знаходяться у відносинах непрямого семантичного зв'язку з ядром поля [3, с. 84].

Зазначимо, що поняття «термінополе» є взаємопов'язаним із поняттям «терміносистема», що характеризується як «складна, відносно усталена система, елементами якої є лексичні одиниці (слова та словосполучення) певної мови для спеціальних цілей, структура якої ізоморфна структурі системи понять спеціальної галузі знань чи діяльності, а функція полягає в тому, щоб слугувати її знаковою (мовною) моделлю» [4, с. 309].

На відміну від терміносистеми, яка може складатися з кількох термінополів, структурна організація термінополя виявляється в тому, що його конституенти, тобто терміноодиниці є «об'єднаними навколо певного концептуального ядра за спільністю значення» [3, с. 84]. Концептуальне ядро представлено основним поняттям, що виявляє концептуальну та змістову єдність одиниць термінополя. Фактично таке поняття є прототиповим концептом, актуалізованим терміноодиницею із широким значенням, яке дозволяє узагальнити значення усіх інших термінів.

Принципом об'єднання терміноодиниць у межах термінополя є семантична спільність термінів, у той час, як у межах терміносистеми вони об'єднуються за принципом системного взаємозв'язку, представленого різними видами семантичних відносин, в тому числі й контрастивних, контрадикторних і т.і. Терміносистему слід відрізняти від термінології, що є сукупністю терміноодиниць несистематизованих, ієрархічно неструктурованих людиною, тих, що не зазнали лексикографічного оброблення [5, с. 106].

В англійської мові існує значна кількість терміноодиниць, що вживаються для позначення різних видів злочинів. Поява та поширення таких одиниць, що відбувалася у різні часи, віддзеркалює специфіку та особливості розвитку англо-американської правової системи, характерною особливістю якої є розподіл на статутне (*statute law*) та загальне право (*common law*).

Джерелом статутного права є судові акти з окремих правових питань, що розробляються та створюються законодавчими органами Великобританії, США. Загальне право розвивається та реалізується через судову практику, базується на великій кількості судових прецедентів, тобто рішень, що є обов'язковими для використання при розборі аналогічних судових справ [6, с. 44].

Термінологічні одиниці поля «CRIMES» функціонують, у першу чергу, в сфері кримінального права, яке базується у зазначених країнах на загальному і на статутному праві. Різниця між системою кримінального права в країнах полягає в тому, що в США воно поділяється на федеральне і штатне, у той час, як у Великобританії діє єдина та уніфікована система кримінального права.

Зазначимо також, що в англійському та американському кримінальному праві існує історично сформована класифікація злочинів за ступенем важкості їх скоєння. Вони поділяються на тяжкі злочини (кримінальні правопорушення), що в англійській мові мають назву *felony*, державні зради, що вважаються важкими злочинами та позначаються в англійській мові терміном *treason,* а також менщ важкі (незначні) правопорушення та адміністративні проступки, що позначаються в англійській мові лексемою *misdemeanor*. Подібний розподіл є історичним і пояснюється тим, що незначні злочини каралися в Англії штрафами, в той час, як покарання важких здійснювалося стратами та ув'язненнями.

Починаючи з XIII століття, в судовій практиці фіксували види злочину, а у 1351 році з'явився Treason Act, що регулює поняття «державна зрада» та покарання за неї [6, с. 39]. Англійське право, перенесене на американський ґрунт, хоча і зазнало істотних змін, тим не менш, зберегло свої базові принципи, що стосуються і розподілу на види злочинів.

Поняття *treason, felony, misdemeanor* є видовими стосовно ключового поняття *crime* аналізованого термінополя, що утворюють його ядро. У свою чергу, вказані поняття є родовими стосовно таких злочинів, як:

high treason − державна зрада, treason felony – зрадницький злочин, sedition – заколот;

barratry – сутяжництво, malicious damage – зловмисне пошкодження, rape – згвалтування, assault – напад (фізичне насильство або загроза його застосування), bigamy – двоєженство (багатоженство в правовому контексті);

larceny – крадіжка, blackmail – шантаж, fraud – шахрайство, libel – наклеп (у письмовій формі).

Провідне місце в правовій сфері країн займає нині диференціація за спрямованістю злочинів, яка базується на класифікаційній схемі тип злочину – вид злочину, зокрема:

crimes against reputation − false pretences, libel, extortion;

crimes against security − assault, manslaughter, blackmail, murder, rape, abduction;

crimes against health − bodily harm, poisoning, medical malpractice, infecting with a disease;

crimes against morality − abortion, bigamy, incest;

crimes against property − burglary, abbrochment, larceny, forgery, ousebreaking, arson, embezzlement, robbery, pillage, theft;

crimes against justice − barratry, riot, perjury, malicious damage, fraud;

crimes against the state − high treason, conspiracy, treachery, petit treason, war treason, praemunire, sedition;

crimes against religion − blasphemy, nuisance.

Аналіз значення лексем *reputation, security, morality, property, justice, state, religion* вказує на те, що вони слугують засобами йменування універсальних і основних національно-культурних цінностей людини.

Мікрополе «CRIMES AGAINST REPUTATION» входить до макрополя «CRIMES». У свою чергу, поняття *crimes against reputation* є родовим стосовно понять *libel, entortion*. Визначені поняття входять до периферійної зони макрополя «CRIMES». Аналогічним чином вибудовані мікрополя «CRIMES AGAINST SECURITY» та «CRIMES AGAINST MORALITY». Вони виступають родовими стосовно своїх видових понять, тобто периферійну зону аналізованого термінополя складають поняття та одиниці на їх позначення *assault, adbuction, murder, rape, manslaughter, abortion, bigamy, incest*.

Слід зазначити, що поняття *libel, extortion, assault* в історичній класифікації злочинів входять в єдине мікрополе «MISDEMEANOURS». В сучасній класифікації злочинів за спрямовані-

стю поняття *libel, extotion, assault* входять у різні термінополя, складаючи при цьому єдину периферійну зону термінополя «CRIMES».

Поняття *murder, rape, adbuction, manslaughter*, що входять до мікрополя «CRIMES AGAINST SECURITY», та поняття *abortion, bigamy, incest*, що входять до мікрополя «CRIMES AGAINST MORALITY» у сучасній класифікації злочинів, у їх історичній класифікації входили до єдиного мікрополя «FELONIES». Поняття

burglary, abdrochment, housebreaking, arson, robbery, pillage, що входять до сучасної класифікації злочинів «CRIMES AGAINST PROPERTY», є також видовими стосовно родового поняття «FELONIES» у історичній класифікації злочинів. Отже, якщо в історичній класифікації злочинів вказані поняття входили до різних термінополів, то в сучасній класифікації вони входять до єдиного мікрополя, складаючи при цьому периферійну зону термінополя «CRIMES».

У сучасній класифікації злочинів поняття *barratry, riot, perjury, malicious damage, fraud* є видовими стосовно родового поняття *crimes against justice*, входячи при цьому до периферійної зони термінополя «CRIMES». У первинній класифікації визначені поняття також були видовими стосовно єдиного родового поняття *misdemeanour*. Таким чином, у однойменному макрополі «MISDEMEANOURS» перерозподіл термінів з часом не відбувся.

У сучасній класифікації злочинів поняття *crimes against the state* є видовим стосовно родового поняття «CRIMES» та родовим стосовно видових понять *high treason*, *conspiracy*, *treachery*, *petit treason*, *war treason*, *praemunire*, *sedition*, які, в свою чергу, є видовими стосовно родового терміна *treason*. Зазначене дозволяє зробити висновок, що в сучасній та історичній класифікації злочинів одиниці, які складають периферійні зони єдиного термінополя «CRIMES», входять до різних мікрополів і є видовими стосовно різних родових понять єдиного макрополя «CRIMES».

Проведений аналіз виявляє перерозподіл мікрополів термінополя «CRIMES» та термінів, що складають його. Подібний перерозподіл продиктований екстралінгвістичними факторами, власне зміною параметрів класифікування злочинів у Великобританії та США порівняно з попередньою. Зазначимо також, що питання диференціації злочинів цікаве при цьому не тільки лінгвістам, але й фахівцям, які вивчають правові системи визначених країн. Чітких відповідей, що послугувало основою такого класифікаційного перерозподілу злочинів, окрім судових практик країн, що врешті-решт призвели до сучасної фіксації назв злочинів у офіційних джерелах та документах сфери, не існує, на чому зокрема наголошують її фахівці [7, с. 111; 8, с. 44].

Вельми важливим через необхідність забезпечення правильного розуміння аналізованих термінів у міжнародному контексті є їх переклад. Зауважимо, що більшість таких одиниць мають свої відповідники в українській мові. В першу чергу, це стосується термінів-слів, які можуть бути не тільки простими, але й складними за структурою, наприклад:

abduction – викрадення, robbery – крадіжка, crime – злочин, blackmail – шантаж, fraud – шахрайство, kidnapping – викрадання людей, perjury – лжесвідчення, arson – підпал, forgery – підробка (*картин, документів*), *treason – державна зрада, misdemeanor – кримінальний проступок, адміністративне правопорушення, burglary – крадіжка зі взломом, cyber crime – кіберзлочинність.*

Наведені приклади вказують на те, що одиниці аналізованого термінополя перекладаються різними типами еквівалентів: еквівокабульними, які співпадають за кількістю компонентів із терміном вихідної мови, та неквівокабульними, які не співпадають за кількістю компонентів [9, с. 683].

Передаються окремі аналізовані терміни також різними видами транскодування. Переважно це інтернаціональні одиниці грецько-латинського походження, наприклад:

defamation – дефамація (*поширення неправдивої інформації, що шкодить репутації*);

phishing − фішинг (*інтернет-шахрайство*);

corruption – корупція (*зловживання владою для особистої вигоди*).

falsification – фальсифікація (*підробка документів, заміна фактів*).

Наведені переклади свідчать про те, що окрім адаптивного транскодування, для відтворення визначених термінів може вживатися також описовий переклад. Описово можуть перекладатися й деякі інші терміни, наприклад:

accidental manslaughter – вбивство, здійснене в результаті неправомірної дії;

Передаються терміноодиниці аналізованого термінополя й калькуванням. Це стосується деяких двокомпонентних сполук:

organized crime – організована злочинність,

domestic violence – домашнє насильство,

sexual harassment – сексуальне домагання.

Більшість сполук термінополя «CRIMES» відтворюється вживанням трансформаційного перекладу. При цьому використовуються, як прості, так і комплексні трансформації, тобто такі, що містять кілька простих, наприклад:

money laundering – відмивання грошей (перестановка слова);

identity theft – крадіжка особистих даних (перестановка слів, додавання слова, заміна частини мови).

При перекладі термінів необхідно враховувати контекст їх вживання.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, термінополе «CRIMES» є складним багатошаровим утворенням, структурна організація якого відзначається наявністю ядра та периферії. Ядро термінополя представлено терміноодиницями на позначення основних понять сфери, а периферія – термінами, що є видовими до зазначених одиниць. На розмежуванння видів злочинів та їх угрупування у межах аналізованого термінополя впливають екстралінгвістичні фактори, зумовлені зокрема розвитком права та судочинства Великобританії та США. Переклад одиниць термінополя здійснюється еквівалентами, калькуванням, транскодуванням і описово, сполуки відтворюються при цьому перекладацькими трансформаціями. **Перспективи подальших досліджень** пов'язуємо з вивченням функціональних характеристик одиниць термінополя «CRIMES» .

Література:

1. Півньова Л. В. Структурна організація термінополя туризму в українській мові. *Термінологічний вісник*. 2019. № 5. С. 182−187.
2. Костенко Н. Д., Клименко О. Л. Загальна характеристика лексико-семантичного поля «LEARNING» в сучасній англійській мові. *Нова філологія : зб. наук праць*. 2013. № 59. С. 34−38.

3. Полиця Т. Д. Термінополе концепту думка. *Термінологічний вісник*. 2015. № 3 (1). С. 83−93.
4. Кущ Е. О. Історія розвитку, структурно-семантичні особливості та способи творення кінематографічних термінів англійської мови. *Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць*. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2015. Вип. 692. С. 308–313.
5. Гамаль Ю. А., Кущ Е. О. Історія розвитку англомовної термінології штучного інтелекту та її одиниці грецько-латинського походження. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72) № 2. Ч. 1. С. 105−109.
6. Mallon Ch., Waisman Y. Sh., Schrock R. S. The Law and Practice of Restructing in the UK and US. Oxford : Oxford University Press, 2017. 560 p.
7. Kitchen T., Schneider R. H. Planning for Crime Prevention. London : Routledge, 2001. 356 p.
8. Wilson C. A Criminal History of Mankind. New York : Carroll & Graf Publishers, 1990. 702 p.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. К, 2006. 716 с.
10. Davis M. S. The Concise Dictionary of Crime and Justice. London : SAGE Publications Inc, 2015. 312 p.
11. Англійсько-український юридичний словник / уклад. В. І. Карабан та ін. Вінниця : Нова книга, 2004. 1088 с.

Kamyshova T., Shevchuk D. Structure of the tenrminological field «crimes» and translation of its units into the ukrainian language

Summary. The article is devoted to the study of the terminological field «CRIMES» and translation of its units. The notion of a terminological field is defined, the structure of the terminological field «CRIMES» is analyzed, extralingual factors of emergence and development of units designating different types of crimes, influencing the structure of the defined terminological field are analyzed in the article. Attention is also paid in it to the analysis of ways and transformations of translation of the units from the terminological field «CRIMES».

The terminological field is viewed in the article as a complex multilayered structure that includes a nucleus, consisting of key notions of a professional sphere, and a periphery, represented by terms specifying its key notions. The terminological field may also contain several microfields, representing key notions and units of their designation, as well as generic terms that are means of differentiation of key notions of the nucleus. The formation of the nucleus depends on the key notions of the professional sphere in a particular historical period.

At the beginning of the development of the sphere of judicial proceedings in Great Britain and the USA terms felony, misdemeanor, and treason were main units of designation of crimes in the English. As the sphere developed the main notions became more diversified and terms of their designation became more numerous. Such terms formed microfields of the terminological field «CRIMES», periphery of which are means of designation of notions differentiating types of crimes against reputation, security, health, morality, property, justice, state, religion. Such units formed the periphery of the terminological field «CRIMES».

Translation of its units is mainly done by the equivalents of the Ukrainian language. Analyzed units are also translated by calquing, transcoding, descriptively. Adequate rendering of terminological combinations of the terminological field requires use of simple and complex translating transformations. The context of use of a term should be taken into the consideration in the process of translating.

Key words: the English language, crime, translation, periphery, terminological field, nucleus.

УДК 81'23:791
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.16

Ковалів С. В.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач катедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ОБРАЗ ОЛЕКСИ ДОВБУША (У ФІЛЬМІ О. САНІНА «ДОВБУШ»)

Анотація У розвідці розглядаємо характеристику мовлення кіноперсонажа Олекси Довбуша в українському пригодницько-історичному екшині «Довбуш» та аналізуємо особливості формування психолінгвістичного образу кіногероя за архетипом «Бунтар». Актуальність цього дослідження зумовлена потребою дослідити специфіку мовлення персонажів українських фільмів з погляду відповідності певному психологічному архетипу. Кінематографічний діалог є важливим засобом, який може розкрити образ конкретного персонажа. У дослідженні розглянено мовлення Олекси Довбуша загальним обсягом 41 репліка, здобуті методом суцільної вибірки. Проаналізувавши його особливості мовлення, ми визначили, що Олекса належить до архетипу «Бунтар», згідно із типологією кіноархетипів В. Шмідт, на яку ми спиралися. Його ключовими рисами є наступні: 1) «Бунтар» бореться із системою, протистоїть владі та прагне змін. Цей архетип підсилений також суміжним архетипом «Герой», пріоритетним завданням якого є боротися за вищу мету – за визволення свого народу, за його свободу. Ці риси актуалізовані у мовленні використанням імперативних речень з модальними дієсловами або дієсловами у формі наказового способу. 2) «Бунтареві» притаманні моральні принципи. Він не є просто кривдником, його дії мають обумовлене підґрунтя: він відплачував тим, хто знущався з простих людей, натомість винагороджував тих, хто підтримував чесність та рівність. Тож відкрито кидав виклик системі, стаючи символом боротьби за народні права. Ця риса актуалізована частим використанням апелятивів та займенників 1 та 2 особи однини; 3) «Бунтарі» завжди викликають тривогу у тих, хто прагне контролювати. Тому борці за народні права на кшталт Довбуша становлять небезпеку для влади. Водночас їх основною метою є зруйнувати несправедливі порядки, адже в їхньому розумінні влада – це сила, яка утискає народ та перешкоджає його свободі. На цьому рівні мовлення Олекси Довбуша актуалізується декларативними та імперативними реченнями, що вказує на впевненість кіноперсонажа.

Ключові слова: психолінгвістичний образ, кіноархетип, архетип «Бунтар», кінематографічний персонаж, О. Санін, «Довбуш».

Сучасна екранна культура є невіддільною та значущою частиною культури в цілому. Крізь його призму можемо досліджувати та заглиблюватися у концепцію національної ідеї, символіки та системи ціннісних орієнтацій, адже ці категорії є фундаментальними частинами суспільної консолідації. Кіномистецтво вже давно посіло місце одного із провідних трансляторів вищеокреслених понять.

Розуміємо важливість утвердження у кінематографі категорії національної ідеї як унікальної сукупності самоусвідомлення та національного світогляду. Адже кінострічки є дієвим та ефективним механізмом формування суспільної думки, вони закладають фундаментальні поведінкові та мовленнєві патерни, впливають на утвердження системи цінностей глядачів. Зауважмо, що «національна тема розкривається в мистецьких творах лише за умови, коли народ глибоко усвідомлює свою внутрішню єдність, історичне призначення, сутність характеру, шанує традиції, зберігає духовні цінності, а головне, саме цим визначає особливості своєї самосвідомості, мотивує волевиявлення і поведінку» [1, с. 244].

З огляду на це, робимо висновки, що системна та стратегічна культурна політика держави відіграє ключову роль у формуванні національної ідеї, сприяє зміцненню національної ідентичності, яка знаходить відображення у всіх сферах демократичного суспільства. Водночас, на думку Г. Погребняк, «актуалізується необхідність виведення на арену кінематографічної творчості митців, фільми яких не лише відображали би неповторну авторську індивідуальність постановників, але й демонстрували глибоке проникнення, розуміння сутності суспільних явищ, процесів, національної ідеї, висвітлювали би ті цілі заради яких, зрештою, має жити людина» [1, с. 245].

Постановка проблеми. Кінематограф, інтегруючи засоби сценічного, образотворчого та словесного мистецтва, володіє властивістю передавати національний світогляд, слугуючи важливим чинником його розвитку та утвердження цінностей. Тому персонажні образи кінотворів, їхнє мовлення та дослідження є предметом інтересу глядачів та фокусом аналізу науковців. Адже «конструювання образу персонажа або його характеризація – це формування в уяві реципієнта загального враження про персонажа, його особисті якості, а також інші аспекти, як-от його соціальні та фізичні характеристики» [2, с. 149]. Наголосімо, що одним із визначальних аспектів створення кіноперсонажа та реалізації його архетипу є мовленнєва характеристика, притаманна йому, що включає аналіз специфіки його висловлювань у спілкуванні з іншими.

У такому разі варто підкреслити, що характерні риси мовлення персонажів визначають їхній образ у свідомості глядача та слугують одним із головних засобів його вираження. Оскільки «мовлення персонажів, з одного боку, має сприйматися глядачем як максимально наближене до природного, а з іншого, відображаючи задум режисера та сценариста, формувати нові шаблони для подальшого наслідування та використання» [3, с. 5]

Персонажі є центральними фігурами у формуванні та розвитку сюжету, тож розуміння методів і технік створення їхніх мовленнєвих характеристик є важливим для досліджень

у галузі літературознавства, перекладознавства та філології.

Автори конструюють образи персонажів у такий спосіб, щоб вони відображали впізнавані психологічні типи, спрощуючи для аудиторії процес співвіднесення себе з героями твору. Активне застосування архетипів та міфологічних образів у кінематографі відіграє суттєву роль у формуванні масової свідомості глядачів. Отож класифікація кіноперсонажів за архетипами є одним із методів аналізу їхніх психологічних характеристик.

Аналіз останніх досліджень. У праці «Кіноархетипіка як ядро екранного наративу» Ірина Зубавіна окреслює поняття «кіноерхетипіки» як поєднання архетипів та кіно, «де архетип (від грець. *Arhe* – початок і *typos* – образ) це – «первообраз», первинна форма для наступних утворень, своєрідна матриця, яка, насичуючись конкретним змістом, отримує одне з безлічі можливих втілень, перетворюючись на архетиповий образ. Як і годиться «праформам», архетипи лежать в основі усього сущого, формуючи одиниці значення, які можуть бути осягнені інтуїтивно. Кіно, тобто кінематограф, мистецтво, яке, поєднуючи канони образотворення (образну систему літератури, театру та образотворчого мистецтва), стає у XX-XXI ст. однією з провідних сфер трансляції архетипових мотивів і образів» [4, с. 76].

Першим серед дослідників, хто запропонував типології архетипів був К. Юнг. Він структурував їх таким чином: Тінь, Герой, Мати, Батько, Дитя, Диявол, Бог, Мудрий Старець, Мудра Стара, Его, Персона [5, с. 208] і наголошував на тому, що «архетипи – це універсальні та міфічні персонажі, які населяють "колективне несвідоме" людей» [5, с. 178]. На базі концепцій К. Юнга створено праці, що вивчають архетипи в різних аспектах життя. Окреслимо кілька найбільш значущих класифікацій у контексті цього матеріалу.

Передусім це система чоловічих та жіночих персонажів Т. Коуден, К. Лафівер, С. Вайдерс, до складу якої належать шістнадцять основних архетипів (вісім чоловічих і вісім жіночих) [6]. Класифікація архетипів у мас-медіа М. Фабера та Дж. Маєра, у якій представлено тринадцять архетипів без розподілу за гендерною ознакою [7]. Типологія, яку ми взяли основою цієї розвідки – це класифікація архетипів, рекомендована В. Шмідт. У ній науковця виокремила сорок п'ять видів героїв та героїнь, розподілених за психотипом [8].

Існують різноманітні методи аналізу в дослідженні образу героя у художньому творі. Скажімо Д. МакІнтайр вважає, що «створення образу персонажа або його характеризація – це формування в уяві реципієнта загального враження про персонажа, його особисті якості, а також інші аспекти, такі як його соціальні та фізичні характеристики» [2, с. 153]. А П. Білоус, вказуючи на важливості процесу становлення образу в уяві читача, акцентує на тому, що «художню літературу робить її образність, тобто така властивість словесної інформації, яка в уяві читача викликає виразні, конкретно-чуттєві картини, збуджує асоціативне мислення та естетичні емоції й переживання» [9, с. 88]. У результаті було сформовано загальну концепцію художнього образу Л. Удовиченко, у якій «художній образ – результат емоційно-чуттєвого відтворення дійсності, що ґрунтується на загальнокультурному та індивідуальному досвіді, сформоване в межах певної ідеї та спрямоване на актуалізацію досвіду в широкому сенсі слова, залучення мисленнєвих процесів реципієнта, презентоване іманентними засобами» [10, с. 59].

З огляду на специфіку дослідження слід також розглянути поняття психолінгвістичного архетипу, яке сформулювала М. Бережна «психолінгвістичний кіноархетип – мовно-психологічний портрет кіноперсонажів, сформований в уяві глядачів під впливом сукупності лексико-фразеологічних, граматичних, стилістичних та прагматичних елементів, властивих мовленню персонажів певного психологічного архетипу» [11, с. 45].

На підставі аналізу сучасних досліджень і публікацій визначаємо психолінгвістичні кіноархетипи як моделі образів персонажів, оскільки вони «формуються наявністю лінгвістичних особливостей у мовленні персонажів, яке інтерпретуємо як середовище створення психолінгвістичних кіноархетипів» [12, с. 62]. Актуальність цієї розвідки полягає в тому, що є потреба дослідити специфіку мовлення кіноперсонажів українських фільмів з погляду відповідності певному психологічному архетипу.

Постановка завдання. Мета статті передбачає встановлення кореляції між психологічним архетипом героя фільму «Довбуш» та характеристикою його мовлення. У статті проаналізовані репліки Олекси Довбуша, який втілює в собі образ борця за свободу, є національним символом протистояння гнобленню та експлуатації українців. Цей кіногерой є репрезентантом архетипу «Бунтар». Зважаючи на мету цього дослідження, вважаємо за доцільне виконати такі завдання: 1) сформулювати основні аспекти понять «кіноархетип» і «психолінгвістичний образ»; 2) визначити архетип героя за типологією В. Шмідт; 3) проаналізувати стилістичні, лексико-семантичні, прагматичні та синтаксичні риси мовлення кіноперсонажа задля співвідношення між психологічними особливостями персонажа та його мовними вираженнями.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації завдань дослідження потрібно провести аналіз кіноархетипу чоловічого персонажу за класифікацією В. Шмідт (до складу якої входять сорок п'ять ключових архетипів кіноперсонажів). Таким чином у розвідці проаналізуємо аспекти формування мовленнєвого портрету кіноперсонажа крізь призму психологічного архетипу «Бунтар». У цій роботі об'єктом дослідження є мовлення Олекси Довбуша загальним обсягом 41 репліка, здобуті методом суцільної вибірки з фільму «Довбуш», що належить до жанру пригодницько-історичного екшину. Ключовими ознаками архетипу «Бутар» є:

1) «Бунтар» змагається із системою, чинить опір владі та прагне змін. Олекса Довбуш був ватажком карпатських опришків – повстанського руху, що боровся проти польської шляхти та місцевої влади. Він відкрито кидав виклик системі. Ці риси актуалізовані у його мовленні лексемами «*воля*», «*свобода*» – поняттями, що були його базовими принципами та головною віссю життя: *Тре йти, хлопці! То єдиний шлях на свободу (Довбуш, 2023, 0:2:22); Мені обіцяли волю (Довбуш, 2023, 0:9:33);*

Марічка: Олексо, давай втечемо, де нас ніхто не знайде?

Олекса: Марічко, я не хочу тікати. Я хочу жити. Я хочу жити тут, вільно, на своїй землі (Довбуш, 2023, 01:32:44);

2) «Бунтар» усвідомлює, що не вдасться здобути свободу легко, лише у боротьбі можна буде її вибороти. У фільмі відбувається важливий діалог між Олексою та його братом Іваном, які мали однакові переконання щодо цього. Брати розуміли, що помста – це не є лише актом відплати, а й способом звільнитися

від гніту минулого, утвердити себе, позбутися почуття слабкості та відновити справедливість. Тож відслідковуємо у репліках часте використання лексеми «*помста*», а також застосування окличних речень для експресивного підсилення незадоволення та гніву.

Олекса: Мені не бути вільним поки не помщуся!

Іван: То ходи до моєї ватаги!

Олекса: Ти розбійник, ти грабуєш людей.

Іван: Я є опришок, я відбираю своє. І я нікого запусто ше не вбив. То є мої гори. Я тут ґазда! І хто прийде мені в хату і буде правити, як я маю жити – вихаркає свої печінки, бігме, боже! (Довбуш, 2023, 0:34:39); Я буду мстити, я то не подарую! (Довбуш, 2023, 0:33:40);

Я мушу мститися за кривду гір. Такий закон (Довбуш, 2023, 0:55:46).

3) Олекса Довбуш мав моральний кодекс. Він не був хаотичним злочинцем, його вчинки мали чітке підґрунтя: він карав тих, хто гнобив простих людей, натомість винагороджував тих, хто підтримував справедливість. Тож відкрито кидав виклик системі, стаючи символом боротьби за народні права. У цьому контексті в репліках героя центральним є апелятив «*люди*» у розумінні «*співвітчизники*», «*земляки*», яким він співпереживав та допомагав.

Олекса: Вони везут гроші, багато. Се московські гроші. Кажут, шо за ті гроші продали нашу землю і наших людей. А ті гроші підут на військо.

Іван: Якшо це так, то нас всіх тут перестріляют, як курей!

Олекса: А якшо золото буде нашим, то зберемо своє військо і дамо людям свободу. Що скажеш, Іване? Хтось мусит стати за людей! (Довбуш, 2023, 0:58:16). У подальшому діалозі з братом Іваном, коли їм вдалося викрасти і заволодіти грішми, відбулась суперечка, бо їхні погляди розійшлися. Однак Олекса й надалі наполягає на тому, що потрібно боротись за звільнення знедолених співгромадян з ярма.

Іван: Шо, хлопці? Я поділив между нами рівно. Тепер каждий най бере своє і йдемо відси. Я на Волохи. Ти зі мнов, брате?

Олекса: Чекай! Іване, а люди?

Іван: Кажди з нас заробив собі право добре жити. Пішли, брате!

Олекса: А люди, Іване? Якубовський і Пшелуська будут мстити. Зараз в нас є золото, братіку. За ці гроші ми можемо купити зброю і підемо на панів.

Іван: І ти думаєш їм треба зброю? Вони туту зброю завтра проп'ют, а тебе викажут. Їм треба доброго батога. Я не хочу жити між отими баранами.

Олекса: Іване, стій і отямся. Лише зараз ми можемо відвоювати свою свободу (Довбуш, 2023, 1:04:26).

4) «Бунтаря» громадськість не завжди сприймає, як духовного лідера. У кінокартині можемо це простежити в епізоді, де злодії обікрали та підпалили церкву, і в частини людей вкоренилась думка, що це зробили брати Довбуші та опришки. Олекса, щоб довести свою невинуватість, знаходить справжнього злочинця, вбиває його, а крадені гроші віддає громаді на відбудову церкви.

Олекса: Се гроші, відбудуйте церкву.

Священник: Се крадені гроші

Олекса: Се людські гроші, на них наша кров, наш піт (Довбуш, 2023, 1:24:52).

5) «Бунтар» є порушником правил. Він не підкоряється загальноприйнятим нормам. Веде життя розбійника, однак із благородною метою – допомагати знедоленим. В одному з епізодів Олекса Довбуш з опришками зайшли у панський двір, забрали реєстр боргів і спалили їх, тим самим звільняючи селян від кріпацької залежності та злиднів. Риса актуалізована лексемою *борги*:

Іван: Це що за дрантя?Де гроші?

Олекса: Це і є гроші. Тут записані людські борги. Вони довіку мають бути в боргах, їхні діти, їхні онуки (Довбуш, 2023, 0:42:42).

6) «Бунтарі» завжди викликають страх у тих, хто прагне контролювати. Тому народні месники на кшталт Довбуша становлять загрозу для влади. Водночас їхньою головною метою є зламати несправедливі порядки, адже в їхньому розумінні влада – це сила, яка пригнічує та обмежує свободу. На граматичну рівні мовлення Олекси Довбуша актуалізується декларативними та імперативними реченнями, що вказує на впевненість кіноперсонажа. На лексичному рівні риса актуалізована використанням лексем: *панувати, перемога*: *Не дали нам ґаздувати, не будете панувати. Як ти, вкрала нашу землю і відобрала нашу свободу. Як ти не боїшся перед Богом мордувати і обдирати людей, то і я не боюсі гріха життя в тебе взяти. І не поможут тобі ані мури, ані залізні ворота, ні гетьман, ані цар (Довбуш, 2023, 1:28:44);*

Беріт лиш зброю Все панське майно спаліт до біса. Перемогли сотню, але повернуться тисячі. Збирайте всіх і ведіть на Кути (Довбуш, 2023, 1:46:29).

Образ Олекси Довбуша має ознаки суміжного архетипу «Герой». Цьому архетипові притаманні такі риси:

1) «Герой» бореться за вищу мету. Його боротьба не була особистою, адже воював не для власної вигоди, а за визволення свого народу, за свободу. Ця риса актуалізована використанням лексеми *захищати*: *Я є Олекса Довбуш! Я був жовніром, так, як ви. І мене, так як вас, офіцери постійно гнали на забій, як худобу. Коли не хочете зара тут згоріти, як у пеклі, кладіт зброю. Ми захищаємо свою землю. А за шо воюєте ви? (01:37:31).*

2) «Герой» має високу фізичну та моральну витривалість. Таким чином, Олекса Довбуш був не лише стратегом, а й вправним воїном, який не боявся вступити у відкриту боротьбу (це підтверджує багато епізодів, в одному з яких, наприклад, Олекса, намагаючись відвести смоляків від опришків, іде з ними на пряме зіткнення).

3) Як і для багатьох «Героїв», Олекса Довбуш після смерті став символом національного спротиву та міфологічною постаттю. А історія з його барткою, яку Олекса наділив магічними властивостями, це вкотре підтверджує): *Подобається бартка? Вона заговорена. Нею колись вовкулаку вбили. У кого є ся бартка, того куля не возьме і смерть мине (Довбуш, 2023, 0:27:59); Хіба ти чула, Марічко, ніхто мене не може вбити. Мене бартка моя береже. Смерть сама від мене тікає (Довбуш, 2023, 1:18:17).*

Іван: Живий?

Олекса: Живий! А шо мені бути?! Я безсмертний! (Довбуш, 2023, 1:42:39).

Висновки. Проведений аналіз дає підстави, щоб зробити висновок, що кіноперсонаж Олекса Довбуш належить до архетипу «Бунтар» з додатковим архетипом «Герой». Для його мов-

лення притаманні такі риси: 1) використання імперативних речень з модальними дієсловами або дієсловами у формі наказового способу; 2) часте використання апелятивів та займенників 1 та 2 особи однини; 3) окличні речення, вигуки; 4) лексичні повтори та риторичні питання; 5) діалектне мовлення, яке репрезентує широкий культурний пласт Заходу України.

Варто підсумувати, що особливості мовлення головного героя фільму «Довбуш» корелюються із психологічними особливостями кіноперсонажу за окресленим архетипом. Результати цієї роботи підтверджують практичну значущість вивчення особливостей формування психолінгвістичних кінообразів через аналіз їхнього мовлення та використання типології архетипів.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у комплексному дослідженні психолінгвістичних образів персонажів українського кінематографу згідно з їхнім архетипом.

Література:

1. Погребняк Г. Віддзеркалення національної ідеї в режисерських моделях авторського кіно. АРТ-платформа. Вип. 1 (7). 2023. С. 243–274.
2. McIntyre D. Characterisation. The Cambridge Handbook in Stylistics / Eds. Peter Stockwell & Sara Whiteley. Cambridge. Cambridge University Press. 2014. P. 149–164.
3. Бережна М. Кіноархетип the mystic: мовленнєвий портрет. Тези доповідей XIII Міжнародної наукової конференції «Іноземна філологія у XXI столітті» та Міжнародного міждисциплінарного колоквіуму «Історична спадщина Наполеона в мові, літературі, мистецтві». Запоріжжя, 2021. С. 5–8.
4. Зубавіна І. Кіноархетипіка як ядро екранного наративу. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2015. Вип. 16. С. 75–83.
5. Jung C. The archetypes and the collective unconscious. 2nd ed. Princeton, N.J : Princeton University Press, 1969. 451 p.
6. Cowden T., LaFever C., Viders S. The Complete Writer's Guide to Heroes & Heroines: Sixteen Master Archetypes. Hollywood, CA : Lone Eagle, 2000. 177 p.
7. Faber M., Mayer J. Resonance to archetypes in media: There's some accounting for taste. Journal of Research in Personality. 2009. Volume 43. Number 3. P. 307–322.
8. Schmidt V. The 45 Master characters. Cincinnati, Ohayo : Writers Digest Books, 2007. 338 p.
9. Білоус П. Вступ до літературознавства : навчальний посібник. Київ : Академія, 2011. 336 с.
10. Удовиченко Л. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи : дис. … докт. пед. наук. Київ, 2020. 511 с.
11. Бережна М. Психолінгвістичний архетип «Зрадниця» (у фільмі "Zootopia"). Закарпатські філологічні студії. 2021. Вип. 20. Том 1. С. 44–49.
12. Кошельник Б., Сапожник І. Лінгвальні особливості реалізації кіноархетипів жіночих персонажів у сучасному кіно дискурсі на матеріалі серіалу «Why woman kill?». Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Германська філологія. 2023. № 843. С.59–66.

Kovaliv S. Psycholinguistic image of Oleksa Dovbush (in the film "Dovbush" by O. Sanin)

Summary. The article examines the characterization of the speech of the film character Oleksa Dovbush in the Ukrainian adventure-historical action film "Dovbush" and analyzes the peculiarities of forming the psycholinguistic image of the film character based on the archetype of "the Rebel". The relevance of this study is stipulated by the need to investigate the specifics of the speech of the characters in Ukrainian films in terms of compliance with a certain psychological archetype. Cinematic dialog is an important tool that can reveal the image of a particular character. The study examines the speech of Oleksa Dovbush, totaling 41 lines, obtained by the method of continuous sampling. After analyzing his speech features, we determined that Oleksa belongs to "the Rebel" archetype, according to V. Schmidt's typology of film archetypes, which we relied on. Its key features are as follows: 1) "The Rebel" fights against the system, opposes the authorities, and seeks change. This archetype is also reinforced by the adjacent archetype of "the Hero," whose priority is to fight for a higher goal - for the liberation of his people, for their freedom. These features are actualized in speech by the use of imperative sentences with modal verbs or verbs in the imperative mood. 2) "The Rebel" is characterized by moral principles. He is not just an offender, his actions have a reason: he retaliated against those who abused ordinary people, while rewarding those who supported honesty and equality. Thus, he openly challenged the system, becoming a symbol of the struggle for people's rights. This feature is actualized by the frequent use of appeals and 1st and 2nd person singular pronouns; 3) "The Rebel" always cause anxiety for those who seek to control. Therefore, fighters for people's rights like Dovbush pose a danger to the authorities. At the same time, their main goal is to destroy unjust orders, because in their understanding, the government is a force that oppresses the people and impedes their freedom. At this level, Oleksa Dovbush's speech is actualized by declarative and imperative sentences, which indicates the confidence of the film character.

Key words: psycholinguistic image, film archetype, the Rebel archetype, cinematic character, O.Sanin, "Dovbush".

УДК 811.111'373.7:159.942
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.17

Кольцова О. С.,
аспірант кафедри іноземних мов професійного спілкування
Міжнародного гуманітарного університету

МОДЕЛЮВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ 'SURPRISE' В АНГЛІЙСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Анотація. У статті здійснено лінгвістичне моделювання емоційного концепту 'Surprise' в англійській фразеології, яке включає опис його понятєвого складника (шляхом аналізу основних словникових дефініцій імені досліджуваного концепту) та тематико-ідеографічне структурування англійськомовного фразеологічного матеріалу, що вербалізує в комунікації зазначений емоційний концепт. Виявлено, що понятєвий складник емоційного концепту 'Surprise' у сучасній англійській мові – це те, чого людина не чекає, на що не сподівається; несподівані подія, обставина, подарунок та ін. Ядро емоційного концепту 'Surprise' формує фразеосемантична група «Здивування, несподіванка» (фразеологізми, які образно позначають у комунікації англійськомовних мовців об'єкт сильного (зокрема несподіваного) здивування, позитивні / негативні почуття, яке воно тягне за собою тощо). Напівperiферію емоційного концепту 'Surprise' формують 5 фразеосемантичних груп: «Шок, потрясіння», що репрезентує стан шоку – інколи дуже сильного, супроводжуваного переляком, смутком тощо; «Несподівана ситуація», яка описує несподіване здивування і намагання з ним впоратися; «Інформація, у яку важко повірити, підозра», що репрезентує факт, відомості, інформацію, слова, які викликають подив, шок, злість тощо; «Відкриття, усвідомлення нового», яка образно унаочнює в мовленні емоцію здивування, що виникає від зіткнення з чимось новим, невідомим; «Переконання у правдивості сказаного», яка описує впевненість / невпевненість у сказаному, що попередньо викликало подив. Периферію емоційного концепту 'Surprise' утворюють 4 фразеосемантичні групи: «Суспільний інтерес, сенсації», що репрезентує факт, подію, інформацію, шокуючу і важливу для суспільства в цілому; «Захоплення, інтерес», яка образно позначає щось, що захоплює в позитивному / дратівливому сенсі; «Надмірна увага, несподівана популярність», що описує об'єкт надмірної уваги й здивування; «Опис якостей», що позначає особу, яка викликає емоцію здивування, захоплення, шоку тощо.

Ключові слова: англійська фразеологія, емоційний концепт 'Surprise', моделювання, фразеосемантична група.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку гуманітарних наук (2-е десятиліття XXI ст. – до сьогодні) презентує різноаспектне вивчення емоційних концептів з актуалізацією комунікативної специфіки, структурної організації та питань кодування емоційного концепту. У рамах опрацювання теоретичних проблем когнітивної лінгвістики сучасні науковці констатують, що сутність емоційних концептів неможливо зрозуміти без залучення психологічних знань про особистість та її емоційну сферу, оскільки мовлення є не лише інструментом культури, але й інструментом емоцій. Емоції є специфічною формою ставлення людини до світу. Думки й емоції зливаються під час комунікативної діяльності, при цьому емоції часто превалюють. Кожна мовленнєва особистість, незалежно від культурних відмінностей, переживає одні і ті самі базові емоції, і це споріднює людей різних культур. Розглядаючи сутність емоційної картини світу, акцентують увагу на поняттях-корелятах, які по-різному пов'язані з емоціями, що дає змогу говорити про існування емоційних понять, які в свою чергу фіксуються в емоційний картині світу мовця. На вербальному рівні ці поняття упаковуються в форму лексичних та фразеологічних одиниць, які, будучи вербальними корелятами вихідних понять, викликають у комунікативної особистості певний спектр емоцій, здійснюючи у такий спосіб мовну реалізацію емоційної картині світу мовця. Ці ж емоційні поняття (репрезентовані в нашому дослідженні за допомогою англійськомовних фразеологічних одиниць) є засобом моделювання того чи того емоційного концепту. Наразі існує нагальна наукова потреба виявлення, структурування й опису фундаментальних емоційних концептів різних мов, англійської зокрема.

Аналіз останніх досліджень. В останні роки з'явилося кілька цікавих мовознавчих праць, присвячених моделюванню, структурній організації емоційних концептів. Так, Ю. Шамаєва зауважує, що концепт емоції охоплює «всебічне знання / відчуття експериєнцером емоційного смислу та постає як сукупність асоціацій, що формується на перетині гетерогенних чинників, які характеризують емоційно / емоціогенно взаємодіючих суб'єктів як членів певної лінгвокультурної спільноти» [1, с. 188]. Доцільним дослідниця вбачає моделювати емоційний концепт як багатовимірне інтегративне культурно-евристичне ментально-афективне утворення, структура якого охоплює понятєву (що відбиває ознакову та дефініційну специфіку концепту), образну (що фіксує концептуальні метафори, які підтримують концепт у мовній свідомості експериєнцера), значущісну (детерміновану місцем концепту у системі мови) та валоративну складові, у вигляді поля, яке включає в себе чуттєво-образне ядро, базовий шар (співвіднесений з понятєвою складовою емоційного концепту) та периферію (співвіднесеною з його образним компонентом).

О. Малярчук позиціонує емоційний концепт як різновид культурного концепту, що зберігає всі його ознаки, але відрізняється додатковими емотивними й ціннісними характеристиками. У його основі лежить оцінювання як онтологічна властивість людини, яка не може у своїй пізнавальній діяльності не оцінювати довкілля [2, с. 133]. Здобутком цієї концепції є актуалізація питання кодування. Так, емоційний концепт являє собою глобальну розумову одиницю, що кодується в людській свідомості одиницями універсального предметного коду. В основі цього коду можуть лежати індивідуальні та універсальні

(етнічні) почуттєві образи. Емоційний концепт постає у дослідженні як «ментальна одиниця високого ступеня абстракції, що виконує функцію метапсихічної регуляції та відображає в мовній свідомості багатовіковий досвід інтроспекції етносу у вигляді загально універсальних і культурно-специфічних уявлень про емоційні переживання, що інтегрує в собі мовна, концептуальна та емоційна картини світу» [Там само, с. 132].

В. Марченко та Р. Хмельницький опрацьовують питання рівневої репрезентації емоційних концептів і наголошують, що в мові емоційні концепти реалізовувані на фонетичному, морфологічному (граматичному), лексичному та стилістичному рівнях [3]. Так, а) на фонетичному рівні емоційні концепти виражаються за допомогою звукового повторення, імітації звуків природи для створення емоційного ефекту, особливих інтонацій, пауз, наголосів, ритмів чи римування, використання графону, емфатичної інтонації та наголосу, багатозначних пауз, шрифтового виділення, потроєного знаку оклику; б) на морфологічному рівні емоційні концепти виражаються суфіксами, які сприяють виникненню позитивної чи негативної оцінки, а також такими граматичними дескрипторами, як повтори, інверсія, окличні речення; в) на лексичному рівні емоційні концепти представлені субстантивними, ад'єктивними, адвербіальними та дієслівними прямими номінаціями; г) серед стилістичних засобів можна відзначити метафори, образне порівняння й епітети тощо.

Проблему структурної організації емоційного концепту заторкує О. Гірняк. Так, у структуру емоційного концепту входять споріднені концепти, які є емоційними концептами особливого роду: емоційні стани, емоційні стосунки, емоційні реакції, які складають мінімальний концептуальний зміст емоційної категорії (наприклад, для гніву спорідненим буде концепт «прагнення вчинити будь-яку дію», «бажання помститися» тощо). Система когнітивних сценаріїв здебільшого містить один прототипний сценарій, який подає концепт так, як він звичайно, типово існує в буденній свідомості, і ряд відступів від прототипного сценарію, тобто непродумані сценарії емоцій, наявні у свідомості носіїв мови [4, с. 31].

І. Гарбера розкриває проблему вербальної репрезентації емоцій у сфері конфліктної комунікації з позиції зіставних досліджень [5]; визначає специфіку емоції гніву, характерної для конфліктної комунікації, на матеріалі української та англійської фразеології; виявляє спільні й відмінні риси фразеологічної вербалізації емоції гніву на матеріалі двох різноструктурних мов тощо.

Для нашого дослідження релевантними ознаками емоційного концепту постають такі: емоційний концепт – це компонент емоційної картини світу; емоційний концепт – це багатовимірне інтегративне культурно-евристичне ментально-афективне утворення; емоційний концепт – це складний динамічний структурно-смисловий конструкт: поняття, образ (ґрунтований на асоціації), культурна цінність; емоційний концепт – це типізований синтез результатів емоційно-пізнавальної діяльності мовця (базові (макро)концепти) / суб'єктивна інтерпретація та регламентація чуттєвого досвіду індивіда (похідні (мікро)концепти); ядро емоційного концепту – сама емоція / універсальне поняття емоції / оцінювання; універсальність (відкритість для переживання людини незалежно від культурних параметрів) + детермінованість соціо-культурно-психологічними характеристиками (традиціями, звичаями, вдачею, особливостями побуту, стереотипами мислення, моделями поведінки (прототиповою моделлю поведінки), комунікативними сценарієм, ситуацією); високий ступінь абстракції; кодування одиницями універсального коду; вербальна / невербальна семіотична експлікація; різний характер мовної концептуалізації (емоційні концепти можуть називатися, описуватися і виражатися за допомогою мовних знаків); структурно-смислова лексична і / або фразеологічна вербалізація; реалізація на фонетичному, морфологічному (граматичному), лексичному та стилістичному рівнях; виконує функцію метапсихічної регуляції і відображає багатовіковий досвід інтроспекції етносу у вигляді загальноуніверсальних і культурно-специфічних уявлень про емоційні переживання; зберігає досвід етнокультурного, соціокультурного та індивідуального характеру.

Мета статті. Метою нашої розвідки є лінгвістичне моделювання емоційного концепту 'Surprise' в англійській фразеології, яке включає опис його понятєвого складника (шляхом аналізу основних словникових дефініцій імені досліджуваного концепту) та тематико-ідеографічне структурування англійськомовного фразеологічного матеріалу, що вербалізує в комунікації зазначений емоційний концепт.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття емоційного концепту 'Surprise' формують такі дефініції в сучасних тлумачних словниках англійської мови: 1) an unexpected event; the feeling caused by something unexpected happening (Cambridge Dictionary: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/surprise?q=Surprise); 2) to cause to feel amazement or wonder; to encounter or discover unexpectedly or suddenly; to capture or assault suddenly and without warning; to present with something unexpected, such as a gift; (foll by into) to provoke (someone) to unintended action by a trick, etc. (Collins English Dictionary: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/surprise); 3) an unexpected or unusual event; the feeling you have when something unexpected or unusual happens; an unexpected present, trip etc. which you give to someone or organize for them, often on a special occasion; the use of methods which are intended to cause surprise (Longman Dictionary of Contemporary English: https://www.ldoceonline.com/dictionary/surprise). Отже, узагальнене розуміння емоційного концепту 'Surprise' у сучасній англійській мові – те, чого людина не чекає, на що не сподівається; несподівані подія, обставина, подарунок та ін.

Ядро емоційного концепту 'Surprise' формує **ФСГ «Здивування, несподіванка»**, об'єднуючи **25 ФО**, які образно позначають у комунікації англійськомовних мовців об'єкт сильного (зокрема несподіваного) здивування, позитивні / негативні почуття, яке воно тягне за собою тощо: *(Well) what do you know!* 'something that you say when you are surprised by a piece of information' / 'щось, що ви говорите, коли вас здивувала якась інформація'; *a bolt from (out of) the blue* 'something that you do not expect to happen and that surprises you very much' / 'щось, чого ви не очікували і що вас дуже здивувало'; *be lost for words* 'to be unable to speak because you are so surprised' / 'не мати змоги говорити, тому що ви дуже здивовані'; *be nothing short of astonishing / miraculous etc.* 'to be totally astonishing, miraculous, etc.' / 'бути абсолютно дивовижним, чудодійним тощо'; *can't believe your ears* 'if you can't believe your ears, you are very surprised at something that someone tells you' / 'якщо ви не вірите своїм вухам, ви дуже здивовані чимось, що вам говорять'; *catch your breath* 'to stop breathing for a moment because something

surprises or frightens you' / 'перестати дихати на мить, тому що щось вас здивувало або налякало'; *cop it sweet* 'to be lucky in a way that you did not expect' / 'пощастило так, як ви не очікували'; *couldn't believe your eyes* 'if you say that you couldn't believe your eyes when you saw something, you mean that you were very surprised by it' / 'якщо ви говорите, що не повірили своїм очам, коли побачили щось, це означає, що ви були дуже здивовані цим'; *do a double take* 'to look at something or someone twice because you are so surprised at what you have seen' / 'дивитися на щось або когось двічі, тому що ви дуже здивовані побаченим'; *Get a load of that!* 'something that you say when you are very surprised by something, or to show approval' / 'щось, що ви говорите, коли ви дуже здивовані чимось, або щоб показати схвалення'; *get an eyeful* 'to clearly see someone or something that is surprising' / 'чітко бачити когось або щось, що викликає здивування'; *have to be seen to be believed* 'if something has to be seen to be believed, it is so surprising or shocking that it is difficult to believe' / 'якщо щось потрібно побачити, щоб повірити, то воно настільки дивовижне або шокуюче, що в це важко повірити'; *How time flies!* 'something that you say which means that time passes very quickly, often so quickly that you are surprised' / 'щось, що ви говорите, що означає, що час минає дуже швидко, часто так швидко, що ви дивуєтесь'; *I ask you!* 'something that you say in order to show your surprise or anger at something someone has done' / 'щось, що ви говорите, щоб показати своє здивування або гнів з приводу чогось, що хтось зробив'; *I'll be a monkey's uncle!* 'something that you say when you are very surprised' / 'щось, що ви говорите, коли дуже здивовані'; *I'll eat my hat* 'if you say you will eat your hat if something happens or does not happen, you mean you will be very surprised if it happens or does not happen' / 'якщо ви говорите, що «з'їсте свого капелюха», якщо щось станеться або не станеться, ви маєте на увазі, що будете дуже здивовані, якщо це станеться або не станеться'; *lo and behold* 'something that you say when you tell someone about something surprising that happened' / 'щось, що ви говорите, коли розповідаєте комусь про щось дивовижне, що сталося'; *nearly fall off your chair* 'to be very surprised about something' / 'бути дуже здивованим чимось'; *No way!* 'something that you say when someone says something that is very surprising' / 'щось, що ви говорите, коли хтось говорить щось дуже несподіване'; *pull a rabbit out of the hat* 'to surprise everyone by suddenly doing something that shows a lot of skill, often in order to solve a problem' / 'здивувати всіх, раптово зробивши щось, що демонструє велику майстерність, часто для того, щоб вирішити проблему'; *sb's face is a picture* 'if someone's face is a picture, their face shows that they are very surprised or angry' / 'якщо «чиєсь обличчя – це картина», його обличчя показує, що він дуже здивований або розлючений'; *That's a new one on me!* 'something that you say when someone has just told you about a surprising fact or idea that you have never heard before' / 'щось, що ви говорите, коли хтось щойно розповів вам про дивовижний факт або ідею, про яку ви ніколи раніше не чули'; *That's news to me* 'something that you say to someone when they have just told you a piece of information that surprises you' / 'щось, що ви говорите комусь, коли він щойно повідомив вам інформацію, яка вас здивувала'; *You could have heard a pin drop* 'something that you say in order to describe a situation where there was complete silence, especially because people were very interested or very surprised by what was happening' / 'щось, що ви говорите, щоб описати ситуацію, коли панувала повна тиша, особливо тому, що люди були дуже зацікавлені або дуже здивовані тим, що відбувалося'; *You're joking!* 'something that you say when you are very surprised by what someone has just told you' / 'щось, що ви говорите, коли дуже здивовані тим, що вам щойно сказали'.

Напівperiферію емоційного концепту 'Surprise' формують:

1) **ФСГ «Шок, потрясіння» (16 ФО)**, що репрезентує стан шоку – інколи дуже сильного, супроводжуваного переляком, смутком тощо: *a rude awakening* 'if you have a rude awakening, you have a severe shock when you discover the truth of a situation' / 'якщо у вас «грубе пробудження», ви відчуваєте сильний шок, коли дізнаєтеся правду про ситуацію'; *be like a deer / rabbit caught in the headlights* 'to be so frightened or surprised that you cannot move or think' / 'бути настільки наляканим або здивованим, що не можеш рухатися або думати'; *blow your mind* 'if something blows your mind, you find it extremely surprising and exciting' / 'якщо щось вражає вас, ви знаходите це надзвичайно дивовижним і захоплюючим'; *catch sb cold* 'to surprise someone with an event, a question, or a piece of news they are not expecting' / 'здивувати когось подією, питанням або новиною, якої він не очікував'; *curl sb's hair (make sb's hair curl)* 'to frighten or shock someone' / 'налякати або шокувати когось'; *down-and-dirty* 'something that is down-and-dirty is shocking, often because it is connected with sex' / 'шокує те, що є непристойним і брудним, часто тому, що воно пов'язане з сексом'; *feel / go hot and cold (all over)* 'to feel that your body is hot and cold at the same time, because you have had a shock' / 'відчувати, що ваше тіло гаряче і холодне одночасно, тому що ви пережили шок'; *hit sb like a ton of bricks* 'to surprise or shock someone very much' / 'дуже здивувати або шокувати когось'; *hit sb right between the eyes* 'if something hits someone between the eyes, it shocks them' / 'якщо щось потрапляє комусь між очей, це шокує його'; *I've never felt / heard / seen etc. sth in all my born days!* 'something that you say when you are shocked or very surprised by something' / 'щось, що ви говорите, коли ви шоковані або дуже здивовані чимось'; *knock sb for six* 'to surprise and upset someone a lot' / 'сильно здивувати і засмутити когось'; *knock sb sideways* 'to surprise, confuse or upset someone very much' / 'дуже здивувати, збентежити або засмутити когось'; *make sb's toes curl (curl sb's toes)*'to frighten or shock someone' / 'налякати або шокувати когось'; *nearly jump out of your skin* 'if you nearly jump out of your skin when something happens, it makes you feel very surprised or shocked' / 'якщо ви «ледь не вистрибуєте зі своєї шкіри», коли щось трапляється, це викликає у вас почуття великого здивування або шоку'; *raise (a few) eyebrows* 'to shock or surprise people' / 'шокувати або дивувати людей'; *stop (sb) in their tracks* 'if something stops someone in their tracks, or if they stop in their tracks, they suddenly stop what they are doing because they are so surprised' / 'якщо щось зупиняє когось на їхньому шляху, або якщо вони зупиняються на їхньому шляху, вони раптово припиняють те, що роблять, тому що вони дуже здивовані';

2) **ФСГ «Несподівана ситуація» (11 ФО)**, яка описує несподіване здивування і намагання з ним впоратися: *catch / take sb off guard* 'to surprise someone by doing or saying something they were not expecting' / 'здивувати когось, зробивши або сказавши щось, чого він не очікував'; *give sb pause (for thought)* 'if something gives you pause, it is surprising or worrying and it makes you think more carefully about something' / 'якщо щось змушує вас зупинитися, це викликає здивування або занепокоєння

і змушує вас ретельніше про щось подумати'; *not know what hit you* 'to feel very shocked and confused because something, usually something bad, happens to you suddenly when you were not expecting it' / 'відчувати себе дуже шокованим і розгубленим через те, що щось, зазвичай щось погане, трапляється з вами несподівано, коли ви цього не очікували'; *pull sb up short* 'if something pulls someone up short, they suddenly stop what they are doing, especially because they are very surprised' / 'якщо когось щось зачепило, він раптово припиняє те, що робить, особливо тому, що дуже здивований'; *Son of a gun!* 'something that you say in order to show that you are very surprised and shocked' / 'щось, що ви говорите, щоб показати, що ви дуже здивовані і шоковані'; *Stone the crows!* 'something that you say in order to show that you are very surprised' / 'щось, що ви говорите, щоб показати, що ви дуже здивовані'; *take the wind out of sb's sails* 'to make someone feel less confident or less determined to do something, usually by saying or doing something that they are not expecting' / 'змусити когось почуватися менш впевнено або менш рішуче робити щось, зазвичай кажучи або роблячи щось, чого він не очікує'; *That beats all!* 'something that you say when something has surprised you, or you find something hard to believe' / 'щось, що ви говорите, коли щось вас здивувало або у щось важко повірити'; *That's / There's one (a turn-up) for the books.* 'something that you say when something strange or surprising happens' / 'щось, що ви говорите, коли трапляється щось дивне або несподіване'; *throw (sb) a curve (ball)* 'to surprise someone with something that is difficult or unpleasant to deal with' / 'здивувати когось чимось, з чим важко або неприємно мати справу'; *What / Why / Who etc. the blazes* 'if you start a question with what / who / why etc. the blazes, you show that you are very surprised or angry about the thing you are asking about' / 'якщо ви починаєте питання зі слів що / хто / чому тощо, ви показуєте, що ви дуже здивовані або роздратовані тим, про що запитуєте';

3) **ФСГ «Інформація, у яку важко повірити, підозра» (10 ФО)**, що репрезентує факт, відомості, інформацію, слова, які викликають подив, шок, злість тощо: *a pig in a poke* 'something that you buy or accept without first seeing it or knowing what it is like, with the result that it might not be what you want' / 'щось, що ви купуєте або приймаєте, не побачивши або не знаючи, що це таке, в результаті чого це може виявитися не тим, чого ви хотіли'; *Don't give me that!* 'something that you say when you do not believe an explanation that someone has given you' / 'щось, що ви говорите, коли не вірите поясненню, яке хтось вам дав'; *Get away with you!* 'something that you say when someone says something that is silly, surprising or not true' / 'щось, що ви говорите, коли хтось говорить щось безглузде, дивовижне або неправдиве'; *Give me / us a break!* 'something that you say when you do not believe what someone has just said' / 'щось, що ви говорите, коли не вірите в те, що хтось щойно сказав'; *Gordon Bennett!* 'something that you say when you are surprised, shocked, or angry' / 'щось, що ви говорите, коли ви здивовані, шоковані або злі'; *My arse!* 'something that you say after repeating something someone has just said, in order to show that you do not believe it' / 'щось, що ви говорите після повторення того, що хтось щойно сказав, щоб показати, що ви в це не вірите'; *My foot!* 'something that you say after repeating something someone has just said, in order to show that you do not believe it' / 'щось, що ви говорите після повторення того, що хтось щойно сказав, щоб показати, що ви в це не вірите'; *Pig's arse!* 'something that you say when you do not believe what someone has just told you' / 'щось, що ви говорите, коли не вірите в те, що вам щойно сказали'; *Pull the other leg / one (it's got bells on)!* 'something that you say in order to tell someone that you do not believe what they have just said' / 'щось, що ви говорите, щоб сказати комусь, що ви не вірите в те, що він щойно сказав'; *Tell me another (one)!* 'something that you say when you do not believe what someone has just said' / 'щось, що ви говорите, коли не вірите в те, що хтось щойно сказав';

4) **ФСГ «Відкриття, усвідомлення нового» (8 ФО)**, яка образно унаочнює в мовленні емоцію здивування, що виникає від зіткнення з чимось новим, невідомим: *a culture shock* 'feelings of being confused or surprised that you have when you are in a country or social group that is very different from your own' / 'почуття розгубленості або здивування, які виникають у вас, коли ви перебуваєте у країні або соціальній групі, яка дуже відрізняється від вашої власної'; *an eye-opener* 'a surprising experience that you learn something new from' / 'вражаючий досвід, з якого ви дізнаєтеся щось нове'; *bring / pull sb up with a start* 'if something that someone says brings you up with a start, it surprises you and often causes you to suddenly stop what you were doing' / 'якщо щось, сказане кимось, викликає у вас відразу, це дивує вас і часто змушує вас раптово припинити те, що ви робили'; *Out of the mouths of babes (and sucklings)* 'something that you say when a small child says something that surprises you because it shows an adult's wisdom and understanding of a situation' / 'щось, що ви говорите, коли маленька дитина говорить щось, що вас дивує, бо демонструє мудрість і розуміння ситуації дорослою людиною'; run riot 'if your imagination runs riot, you have a lot of strange, exciting, or surprising thoughts' / 'якщо ваша уява буяє, у вас з'являється багато дивних, хвилюючих або несподіваних думок'; *take it into your head to do sth* 'to decide to do something, often something that seemssilly or surprising' / 'вирішити зробити щось, часто те, що здається нерозумним або несподіваним'; *take your breath away* 'if something takes your breath away, you feel surprise and admiration because it is very beautiful, good, or exciting' / 'якщо від чогось перехоплює подих, ви відчуваєте здивування і захоплення, тому що це дуже красиво, добре або захоплююче'; *Words fail me!* 'something that you say when you are so surprised or shocked by something that you do not know what to say about it' / 'щось, що ви говорите, коли ви настільки здивовані або шоковані чимось, що не знаєте, що на це сказати';

5) **ФСГ «Переконання у правдивості сказаного» (6 ФО)**, яка описує впевненість / невпевненість у сказаному, що попередньо викликало подив: *How do you like them apples!* 'something that you say to show you are surprised or disappointed by something that has happened' / 'щось, що ви говорите, щоб показати, що ви здивовані або розчаровані чимось, що сталося'; *How much do you want to bet? (Do you want alto bet?)* 'something that you say when you do not believe that what someone has just said will be true' / 'щось, що ви говорите, коли не вірите, що те, що хтось щойно сказав, буде правдою'; *There's no accounting for taste!* 'something that you say when you cannot understand why someone likes something or someone' / 'щось, що ви говорите, коли не можете зрозуміти, чому комусь щось або хтось подобається'; *Whatever turns you on*'something that you say when you are surprised at something that someone likes to do' / 'щось, що ви говорите, коли здивовані чимось, що хтось любить робити'; *You*

could have knocked me down / over with a feather! ‘something that you say in order to emphasize how surprised you were when something happened’ / ‘щось, що ви говорите, щоб підкреслити, наскільки ви були здивовані, коли щось сталося’; *You(’d) better believe it!* ‘something that you say to emphasize that something strange or shocking is true’ / ‘щось, що ви говорите, щоб підкреслити, що щось дивне або шокуюче є правдою’.

Периферію емоційного концепту ‘Surprise’ утворюють:

1) **ФСГ «Суспільний інтерес, сенсації» (5 ФО)**, що репрезентує факт, подію, інформацію, шокуючу і важливу для суспільства в цілому: *a cause celebre* ‘a famous event or legal case which people discuss a lot because it is so interesting or shocking’ / ‘відома подія або юридична справа, яку люди багато обговорюють, оскільки вона цікава або шокуюча’; *a scandal sheet* ‘a newspaper or magazine that contains many articles about shocking or surprising events’ / ‘газета або журнал, що містить багато статей про шокуючі або несподівані події’; *dish the dirt* ‘to tell people unpleasant or shocking personal information about someone’ / ‘повідомляти людям неприємну або шокуючу особисту інформацію про когось’; *Put the flags out!* ‘something that you say when you are pleased and surprised that something has happened’ / ‘щось, що ви говорите, коли ви задоволені або здивовані тим, що щось сталося’; *That was a game / meal / walk etc. and a half* ‘something that you say about something that was very surprising, very good, or took a lot of time’ / ‘щось, що ви говорите про щось, що було дуже несподіваним, дуже хорошим або зайняло багато часу’;

2) **ФСГ «Захоплення, інтерес» (4 ФО)**, яка образно позначає щось, що захоплює в позитивному / дратівливому сенсі: *all is sweetness and light* ‘if all is sweetness and light, everyone is being friendly and pleasant with each other, especially when this was not expected’ / ‘якщо все солодке і світле, всі привітні і приємні один з одним, особливо, коли цього не очікували’; *be all sweetness and light* ‘to be very pleasant and friendly, especially when other people are not expecting you to be’ / ‘бути дуже приємним і доброзичливим, особливо коли інші люди цього не очікують’; *be in your face* ‘to be shocking or annoying in a way that is difficult to ignore’ / ‘шокувати або дратувати таким чином, що його важко ігнорувати’; *Hell’s bells!* ‘something that you say when you are the very surprised or annoyed’ / ‘щось, що ви говорите, коли ви дуже здивовані або роздратовані’;

3) **ФСГ «Надмірна увага, несподівана популярність» (2 ФО)**, що описує об’єкт надмірної уваги й здивування: *as large (big) as life* ‘if you say that someone was somewhere as large as life, you mean that you were surprised to see them there’ / ‘якщо ви говорите, що хтось був десь «завбільшки з життя», ви маєте на увазі, що ви були здивовані, побачивши його там’; *sb’s eyes are out on stalks (popping out of their head)* ‘if someone’s eyes are out on stalks, they are looking at someoneor something in a way that shows that they think that person or thing is extremely surprising or attractive’ / ‘якщо «хтось дивиться на стебла», це означає, що він дивиться на когось або щось таким чином, що показує, що він вважає цю людину або річ надзвичайно дивовижною або привабливою’;

4) **ФСГ «Опис якостей» (2 ФО)**, що позначає особу, яка викликає емоцію здивування, захоплення, шоку тощо: *a dark horse* ‘a person who does not tell other people about their ideas or skills and who surprises people by doing something that they do not expect’ / ‘людина, яка не розповідає іншим людям про свої ідеї чи вміння і яка дивує людей, роблячи те, чого вони не очікують’; *an enfant terrible* ‘a famous or successful person who likes to shock people by behaving badly’ / ‘відома або успішна людина, яка любить епатувати людей поганою поведінкою’.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, поняттєвий складник емоційного концепту ‘Surprise’ у сучасній англійській мові – те, чого людина не чекає, на що не сподівається; несподівані подія, обставина, подарунок та ін. Ядро емоційного концепту ‘Surprise’ формує ФСГ «Здивування, несподіванка» – 25 ФО, які образно позначають у комунікації англійськомовних мовців об’єкт сильного (зокрема несподіваного) здивування, позитивні / негативні почуття, яке воно тягне за собою тощо. Напівperiферію емоційного концепту ‘Surprise’ формують 5 ФСГ: «Шок, потрясіння» (16 ФО), що репрезентує стан шоку – інколи дуже сильного, супроводжуваного переляком, смутком тощо; «Несподівана ситуація» (11 ФО), яка описує несподіване здивування і намагання з ним впоратися; «Інформація, у яку важко повірити, підозра» (10 ФО), що репрезентує факт, відомості, інформацію, слова, які викликають подив, шок, злість тощо; «Відкриття, усвідомлення нового» (8 ФО), яка образно унаочнює в мовленні емоцію здивування, що виникає від зіткнення з чимось новим, невідомим; «Переконання у правдивості сказаного» (6 ФО), яка описує впевненість / невпевненість у сказаному, що попередньо викликало подив. Периферію емоційного концепту ‘Surprise’ утворюють 4 ФСГ: «Суспільний інтерес, сенсації» (5 ФО), що репрезентує факт, подію, інформацію, шокуючу і важливу для суспільства в цілому; «Захоплення, інтерес» (4 ФО), яка образно позначає щось, що захоплює в позитивному / дратівливому сенсі; «Надмірна увага, несподівана популярність» (2 ФО), що описує об’єкт надмірної уваги й здивування; «Опис якостей» (2 ФО), що позначає особу, яка викликає емоцію здивування, захоплення, шоку тощо. У перспективі плануємо дослідити й структурувати інші фундаментальні для англійської фразеології емоційні концепти – ‘Anger’, ‘Joy’, ‘Embarrassment’, ‘Fear’, ‘Interest’ та ін.

Література:

1. Шамаєва Ю. Ю. Методологічні засади дослідження вербалізованих концептів емоцій. *Вісник Житомирського державного університету*. 2011. Вип. 56. С. 187–191.
2. Малярчук О. В. Емоційний концепт ЩАСТЯ: етимологічні та структурні характеристики. *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. Вип. 2 (74). С. 132–138.
3. Марченко В. В., Хмельницький Р. В. Засоби вираження емоційних концептів у творах Люсі Мод Монтгомері. *Молодий вчений*. 2018. №10(62). С. 204–208.
4. Гірняк О. Г. Емоція гніву у сучасній емотивній лексиці: теоретичний аспект. *Львівський філологічний часопис*. 2019. №5. С. 30–34.
5. Гарбера І. В. Емоція гніву у конфліктній комунікації (на матеріалі української та англійської фразеології). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2023. №27. С. 34–37.

Koltsova O. Modelling the emotional concept “Surprise” in English phraseology

Summary. The article deals with the linguistic modelling of the emotional concept ‘Surprise’ in English phraseology, which includes a description of its conceptual component (by analysing the main dictionary definitions of the name of the studied concept) and thematic and ideographic structuring of the English phraseological material verbalising the mentioned emotional concept in communication. It has been found that

the conceptual component of the emotional concept ‘Surprise’ in modern English is something that a person does not expect, does not hope for; an unexpected event, circumstance, gift, etc. The core of the emotional concept ‘Surprise’ is formed by the phraseological semantic group “Surprise, unexpectedness” (phraseological units that figuratively denote in the communication of English speakers the object of strong (in particular unexpected) surprise, positive/negative feelings it entails, etc.). The semi-periphery of the emotional concept ‘Surprise’ is formed by 5 phraseological semantic groups: “Shock, disturbance”, which represents a state of shock – sometimes very strong, accompanied by fear, sadness, etc.; “Unexpected situation”, which describes unexpected surprise and attempts to cope with it; “Information that is hard to believe, suspicion”, which represents facts, data, information, words that cause surprise, shock, anger, etc.; “Discovery, realisation of something new”, which figuratively represents the emotion of surprise in speech that arises from encountering something new, unknown; “Conviction of the truth of what is said”, which describes confidence / doubt in what is said that previously caused surprise. The periphery of the emotional concept ‘Surprise’ is formed by 4 phraseological semantic groups: “Public interest, sensation”, which represents a fact, event, information that is shocking and important for society as a whole; “Fascination, interest”, which figuratively denotes something that captures in a positive / irritating sense; “Excessive attention, unexpected popularity”, which describes an object of excessive attention and surprise; “Description of qualities”, which denotes a person who evokes the emotion of surprise, admiration, shock, etc.

Key words: English phraseology, emotional concept ‘Surprise’, modelling, phraseological semantic group.

УДК 811.161.2'373.46:634
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.18

Кравченко Т. П.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства
Миколаївського національного аграрного університету

ПАРАМЕТРИ ТЕРМІНОСИСТЕМИ САДІВНИЦТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті запропоновано системний аналіз термінології садівництва, де кожен термін внаслідок послідовного упорядкування має посісти чітке місце з-поміж взаємопов'язаних. Порушено проблему позамовних і мовних параметрів, які впливають на становлення гнучкої лексичної системи досліджуваного континууму. Простежили, як історія розвитку галузі, її логіко-понятєвий апарат, зовнішні впливи, наукові здобутки материнських і суміжних сфер впливають не тільки на неї, а і її мовне вираження. Застосовуючи термінознавчий підхід, встановили, що терміносистема садівництва поєднує такі терміноодиниці: основні (власні), похідні (видові), складні, базові (економічні, сільськогосподарські, біологічні), залучені із суміжних наук, а також загальнонаукові та загальнотехнічні терміни. Це дало можливість відтворити ієрархічну модель термінів аналізованої галузі. Зважаючи на власний тезаурус садівництва, дійшли висновку, що ця сукупність термінів, які здебільшого одно- або двокомпонентні, є мезотерміносистемою.

З'ясували, що навіть у ядрі терміни садівництва є різними за походженням, оскільки суттєвий відсоток становлять питомі українські слова, а також запозичення з грецької та латинської як давні, так і сучасні. Суттєве збільшення іншомовних термінів спричинене орієнтацією галузі у технологічних процесах на передовий європейський досвід та традицією біологічної і близьких до неї терміносистем використовувати інтернаціоналізми латинського походження на позначення нових понять. Запозичені терміни садівництва освоєні відповідно до словотвірних законів української мови.

Аналізована терміносистема об'єднує різні за будовою терміни, зокрема утворені: афіксацією, основоскладанням, словоскладанням, скороченням, а також семантичним та синтаксичним способами. Словотвірна структура цієї терміносистеми швидко відповідає на зміни в логіко-понятєвому апараті галузі і є його дзеркальним відтворенням. Тож усі поняття садівництва взаємопов'язані, тобто є системою, яку і транслюють терміни незалежно від походження та специфіки творення.

Ключові слова: термін, система, термінологія, поняття, критерій, логіко-понятєвий апарат.

Постановка проблеми. Системність у тій чи іншій термінології є незаперечним фактом, оскільки терміни належать до певних сукупностей, між складовими яких завжди є різнорівневі взаємозв'язки і відношення. Тому послідовна робота з термінами сприяє їхній стандартизації, входженню до впорядкованої ієрархії, де вони набувають чітких меж та уточнюють свої значення. Використання параметрів – це своєрідна спроба паспортизації тієї чи іншої термінології, зокрема й садівництва, яке хоч має давню історію, проте зазнає нині активного переосмислення й потребує глибокого аналізу та унормування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термінологія садівництва два десятиліття тому була вже об'єктом ґрунтовного дослідження [1, с. 8-16], проте не треба забувати, наскільки швидко змінюється наука і до того ж у цій галузі до тепер лишається багато лакун, які потребують ґрунтовного опрацювання та уніфікації. Перед цим Л. Симоненко ретельно опрацювала базову материнську біологічну термінологію [2], терміни якої частково ввійшли до аналізованої. Спроби узагальнити засади побудови українських терміносистем були запропоновані колективом львівських науковців на чолі з Т. Панько [3, с. 151-153]. На межі XX – початку XXI ст. в українському мовознавстві постала проблема формування та подальшого унормування різних наукових термінологій на національній основі та визначення їхніх системних параметрів, що насамперед подано у працях А. Д'якова, Т. Кияка, З. Куделько [4, с. 23-47], пізніше узагальнено– М. Зарицьким [5, с. 5-12] та продовжено у статтях І. Кочан [6, с. 29], Ю. Попович і В. Бялик [7, с. 208 -209]. У термінознавстві починають використовувати перелік критеріїв, які дають можливості формально описати будь-яку терміносистему.

Така послідовна робота започатковує формування терміносистеми, тобто «уніфікованої системи термінів, включеної у стандартизоване опрацювання» [5, с. 43]. Перш ніж унормовувати систему вираження, необхідно встановити понятєвий континуум тієї чи іншої галузі знань. Тож потрібно пам'ятати, окрім системності мовної, існує також позамовна, продиктована науковим розвитком тієї чи іншої галузі. Алгоритм до розуміння цих зв'язків подав у своєму підручнику М. Зарицький [5, с. 6-9].

Метою статті є сучасне й комплексне дослідження української термінології садівництва, визначення основних мовних і позамовних параметрів цієї галузевої системи та встановлення її взаємозв'язку з науково-понятєвим апаратом, а також спроба з'ясувати сучасні тенденції термінування.

Виклад основного матеріалу. Сучасне садівництво, на думку фахівців, це «важлива галузь сільськогосподарського виробництва, а також наука, що вивчає походження та закони росту, розвитку і розмноження плодових, ягідних і декоративних рослин» [8, с. 5]. Далі йдучи за М. Зарицьким, можемо зазначити, що це конкретно-матеріальна діяльність, кінцевим продуктом якої є забезпечення населення їжею (плодами), що дають рослини, які вирощені на землі (предмет діяльності) за допомогою технічних засобів виробництва (машин і тракторів) [5, с. 12].

Деталізуючи наукові знання цієї галузі, ми можемо встановити коло понять садівництва, його логіко-понятєвий апарат,

де воно є складовою рослинництва, яке входить до сільського господарства, що, у свою чергу, становить частину економіки. А оскільки кінцевим продуктом є плоди, що дають нам рослини, то ми будемо послуговуватися знаннями з біології, чи точніше ботаніки. Отож садівництво нелінійно охоплює коло понять, які притаманні власне йому, а також частину з рослинництва, сільського господарства, економіки та ботаніки, які становлять ядро цієї галузі, а на її периферії виокремлюємо складні спеціальні та запозичені поняття із суміжних галузей знань.

До позамовних параметрів належать також історична характеристика, яка дозволяє визначати вік терміносистеми, та інформація про її походження.

Тож, щоб систематизувати термінологію садівництва, потрібно з'ясувати її історичні витоки та сучасний стан садівництва. Перші згадки про сади на теренах України, зокрема в Криму та Північному Причорномор'ї, датуються VIII – V до н.е., а вже з IX ст. почався розвиток садівництва на Русі, яким був неперервним, зокрема за часів Запорізької Січі та до кінця XIX ст., коли розпочинається промислове вирощування [8, с. 5; 9, с. 5-11]. Відповідно на кожному етапі розвитку цієї галузі виникають на позначення понять лексеми, які можна вважати прототермінами.

Українські садівники в 90-ті р. р. XX ст. через низку причин потрапляють в неконкурентоспроможні умови із закордонними виробниками, здебільшого не маючи у власній держави ні прав, ні економічного зиску. Спроби держави об'єднати виробників цієї галузі в корпорації призвело до ще більшої корумпованості галузі й повної втрати довіри звичайних виробників. Проте, ратифікувавши Угоду про асоціацію з ЄС, Україна проголосила на проведення масштабних реформ в економіці, зокрема і в сільському господарстві. Це спричинило суттєві зміни у таких галузях, як садівництво, ягідництво і розсадництво.

На практиці терміносистема садівництва має насамперед бути цілісною, тобто сформувати внутрішньосистемні зв'язки, які дають певній сукупності термінів можливість до відносно відокремленого функціонування і розвитку. Тож ця терміносистема – це упорядкована сукупність термінів садівництва. Її неодноразово досліджували, проте донині повного системного опису її немає, тож спробуємо, зважаючи на пропозиції і критерії українських науковців, запропонувати своє бачення параметрів цієї терміносистеми.

Попередні дослідження терміносистем певних галузей знань і діяльності дають можливість встановити, що вони здебільшого мають складну структуру та об'єднують різні групи термінів, що є відмінними за формальними ознаками щодо позначуваних понять та місцем у терміносистемі. Зважаючи на це до терміносистеми садівництва можна використати принаймні три підходи: логічний, лінгвістичний та власне термінознавчий. Перший – дозволяє виокремити терміни, що позначають основні, похідні та складні поняття аналізованої системи. Ця класифікація визначена об'єктами певної галузі й науковою теорією (концепцією), що лежить в основі системи понять [10, с. 143-146].

Другий (лінгвістичний) підхід до терміносистеми надає можливість показати, які терміноодиниці передають лексику цієї системи.

І третій (термінознавчий) підхід – це синтез двох попередніх. Він показує відношення терміна до терміносистеми, його місце у ній. В. Жайворонок, опрацювавши дослідження попередніх термінологів, запропонував класифікацію термінологічних одиниць [11, с. 211-212]. Зважаючи на все вищезазначене, можемо стверджувати, шо терміносистема садівництва розвивалася у безпосередньому зв'язку зі становленням науково-понятєвого апарату номінованої галузі, модель якої, на нашу думку, поєднує такі групи термінів:

1. Основні терміни, які входять до ядра терміносистеми та безпосередньо притаманні цій галузі, тобто власні утворення, напр.: *сад, щепа, саджанець, відсадок, живець, прищепа, підщепа, окулянт, маточник* тощо. Ці терміни ще називають «ядерними термінами» або «термінами-домінантами».

2. Похідні терміни, які позначають похідні поняття або ж видові та аспектні поняття щодо основного поняття. Здебільшого це похідна словами або словосполучення, похідність поняття яких втілена у якійсь частині словосполучення чи афіксі, пор.: *обрізування, окулірування, розсадництво, садівництво, насаджування, вар (садовий вар), мульчування, висаджування, однорічний приріст, плодові рослини.*

3. Складні терміни номінують відповідні складні поняття, що передають сумарно два основні й похідні поняття галузі садівництва, напр.: *зерняткові плодові рослини, кісточкові плодові рослини, горіхоплідні плодові рослини.*

4. Базові терміни, які пов'язані зі спрямуванням людської діяльності, виражають категорійні (базові) поняття економіки і сільського господарства, передають цілеспрямовані процеси, зокрема: *виробництво, попит, споживання, вирощування, обробіток, завантажування, міжряддя, збір* тощо, а також мають велику системну вартість та семантичні безпосередні чи опосередковані зв'язки з усіма іншими найважливішими термінами садівництва. Сюди ж також належать терміни, які позначають поняття материнської біологічної (ботанічної) галузі, оскільки вся діяльність спрямована на вирощування плодових культур, тобто рослин, напр.: *вічко, корінь, стебло, вовчок (жировик), квітка* тощо.

Більшість цих термінів, особливо біологічних і сільськогосподарських, функціонували доволі довгий період, до того ж зберігали своє первісне значення та розвивали водночас на його основі варіантні значення. Ці терміни здебільшого є багатозначними.

5. Залучені терміни. На периферії терміносистеми садівництва перебувають спеціальні терміни, які є здебільшого залучені із суміжних термінологій, зокрема фізичної, хімічної, фітопатологічної, гербологічної, вірусологічної, ентомологічної тощо, пор.: *білки, фаза, вуглеводи, жири, кислоти, мінеральні солі, вітаміни, міль, кліщ, попелиця* і т. д. Вони мають обмежену кількість системних зв'язків із термінами ядра та зазнають істотної семантичної модифікації, як-то: *горобинова міль, горобиновий галовий кліщ, попеляста яблунева попелиця, зелена яблунева попелиця, шерстиста яблунева попелиця, кліщ червоний плодовий* тощо.

6. Загальнонаукові й загальнотехнічні терміни, які номінують загальнонаукові поняття, мають схожу семантику у всіх наукових сферах, уточнення семантики такий термін зазнає під час входження до галузевої терміносистеми, пор.: *культура – плодова культура, група – група рослин, матеріал – садивний матеріал, фаза – фаза росту, елемент – поживний елемент*.

Сукупність основних, похідних, складних, базових, залучених, загальнонаукових і загальнотехнічних термінів становлять основу терміносистеми садівництва, що є одним із можливих

варіантів передачі категорійного апарату цієї галузі. Категорійні поняття садівництва мають усталені форми мовного вираження, що склалися історично. Цей принцип системного термінознавчого підходу й аналізу дозволяє зрозуміти, як терміни з різних терміносистем потрапили до досліджуваної.

Структурні параметри терміносистеми садівництва визначити досить складно через те, що ми не встановили ґрунтовного словника з досліджуваної галузі, окрім навчального, і то дотичного [12, с. 3-32], з одного боку, а з іншого, – постійне зростання цих терміноодиниць у ній. Створюючи власний тезаурус садівництва, суб'єктивно можемо вважати, що ця сукупність термінів входить до мезотерміносистеми.

Взаємозв'язок одно-, дво- і багатокомпонентних термінів терміносистеми садівництва є майже типовим, як і в будь-якій термінології. Проте варто зазначити, приблизну рівність поширення однослівних і двокомпонентних термінів, які становлять близько (+-) 85% від загальної кількості, а решту – багатокомпонентні терміноодиниці, з-поміж яких найбільшою групою є трикомпонентні терміни.

Практична робота з термінологією садівництва показала, що системність поняттєва не завжди корелює з системністю виражальною, оскільки терміни тих галузей науки, які формувалися протягом віків, не можуть мати чіткої структурної системності. Для аналізованої термінології притаманна основна суперечність між системним характером термінології і тривалістю її становлення в історичному розрізі. Терміни садівництва є неоднорідними за своїм складом і походженням, навіть у ядрі терміносистеми можна виокремити різні за походженням терміни. Значний відсоток становлять питомі українські слова, які є основними ядерними, а також сільськогосподарськими, економічними й біологічними базовими, які успішно функціонують у терміносистемі садівництва: *щепа, саджанець, відсадок, збір, урожай, попит, купівля, квітка, вічко, гілка, стебло, корінь* та под.

Наявність запозиченої лексики у термінології є одним із системних критеріїв, оскільки вони мало схильні до розвитку полісемії і не мають різних конотацій. З грецької або латинської мови через до ядра терміносистеми ввійшли такі терміни, як *клон, окулянт, окуліровка, крона,* з інших мов – *палета (з лат. через фр. чи іт.), мульча (англ.)*. До пізніших запозичень належать інтернаціоналізми латинського походження *регулятор, вегетація, камбій, ксилема, кон'югат, кон'югація, гербіцид, корпорація, сертифікація, спеціалізація, культивація, стратифікація, кооперування.* Останні десятиліття різні аспекти садівництва досліджують в Україні, ураховуючи міжнародні інноваційні розробки цієї галузі, що зумовило входження до української терміносистеми інтернаціоналізмів, як-от: *фітопатологія, біосинтез, гербологія, вірусологія, ентомологія, помологія, фітометрія, фітогормон* тощо. Цю думку підтверджує О. Стишов, який пише: «що більшою мірою входить та чи інша галузь діяльності у сферу міжнародного співробітництва, то ширші й триваліші зв'язки в цій галузі, то відкритішою є її лексика і термінологія для сприйняття іншомовних інновацій» [13, с. 17]. Внаслідок масштабних змін у сільському господарстві й орієнтації садівництва на передовий європейський досвід у вирощуванні садивного матеріалу, зокрема гормонів, починають використовувати такі терміни, як *ауксин (авксин) (гр.), гіберелін (з лат. через нім.), цитокінін (гр.), жасмонат (лат), брасиностероїд (гр.), індол (лат), сигналінг (англ.)* тощо. Ці терміни ввійшли до аналізованої терміносистеми в останні десятиліття, проте більшість із них побудовані на основі латинської мови, яка досі залишається досить продуктивною в біології та дотичних до неї галузях.

Терміносистема садівництва не лише запозичує іншомовні слова, але й освоює їх відповідно до словотвірних законів української мови. Наприклад, запозичені основи дістають на українському ґрунті прикметникові суфікси **-ов-**, **-н-**, **-ован-** і **-альн-**, входячи до складу терміносполук, напр.: *ауксиновий гомеостаз, ауксинова кислота, жасмонова кислота, жасмонатний сигналінг, гібереліновий сигналінг, цитокінінова паста, палетні сади, мульчований соломою, біосинтезований агент, фітогормональна регуляція*. Нові дії, процеси, стани у садівництві номінують за допомогою іменників, утворених найчастіше з латинської основи й питомого українського суфікса **-нн-**, якому передує дієслівний суфікс **-ува- (-юва-)**, пор.: *мульчувати – мульчування, інгібувати – інгібування, глікозилювання* – тут, варто зазначити, дієслова в українській мові ще немає. Освоєння цих латинізмів словотвірною системою української мови свідчить про те, що вони ввійшли до терміносистеми і зайняли свої лакуни.

Системний характер має і словотвірна структура терміносистеми садівництва. У будові досліджуваних термінів простежуємо словотвірні тенденції, які властиві для усієї літературної мови. Услід за іншими дослідниками ми розрізняємо «морфологічний, або зовнішній словотвір, який становлять: 1) афіксація; 2) основоскладання, чи композиція; 3) словоскладання, чи юкстапозиція; 4) скорочення, чи абревіація; і семантичний, або внутрішній, словотвір, що полягає в семантичних змінах лексем» [14, с. 3]. Окрім того, термінології притаманний синтаксичний спосіб утворення складених термінів, або точніше, термінологічних словосполук.

Терміни садівництва утворені різними способами:

– морфологічним: префіксацією (*підщепа, прищепа*), суфіксацією (*саджання, саджанець, щеплення, живець, районування,*), суфіксально-префіксальним (*розсадник, відсадок, міжряддя*), нульовою суфіксацією (*вар, збір, зріз*), основоскладанням, переважно з суфіксацією (*фітопатологія, плодоношення, плодожерка, однорічка, дворічка, багатокістянка, зимостійкість, теплолюбність, посухостійкість, кротовинність, вологолюбність, самоокупність,*), словоскладанням (*гілка-конкурент, агроном-садівник, бактерія-азотофіксатор, ген-інгібітор, протеїн-репресор, ген-інтегратор*);

– семантичним, коли загальновживане слово або термін з іншої галузі змінює своє основне значення, наприклад: *жировик, вовчок, скелет (основні гілки дерева)* тощо;

– синтаксичним: *коренева система, садивний матеріал, пальметна крона, центральний провідник, навскісна пальмета, конкуренти пагонів* тощо.

Багатокомпонентний термін, чи терміносполука – це відтворювана синтаксично-змістова єдність слів, що виражає одне складне «конкретне поняття предметної галузі», побудована за певною моделлю та сформована з двох або більше лексично значущих одиниць. На думку О. Чумак, терміносполуки виникають унаслідок «послідовного приєднання до вихідного однослівного терміна слів-уточнювачів для конкретизації вихідного поняття і для утворення його видових корелятів» [15, с. 26]. І якщо до ядра терміносистеми садівництва входять переважно одно- чи двослівні терміни, то дедалі на периферію

кількість багатокомпонентних термінів буде зростати. Терміносполуки здатні якнайточніше передавати зміст наукових понять, конкретизувати та відтворювати їхню родо-видову ієрархію, за твердженням Л. Симоненко, «вони допомагають встановити місце певного предмета в ряду інших однорідних предметів і виділити його з цього ряду вказівкою на індивідуальні особливості» [2, с. 119].

Словотвірна структура терміносистеми садівництва динамічно реагує на зміни в цій галузі і є лінгвальним відтворенням її наукових зв'язків. Тому тут така питома вага власне українських слів та іншомовних утворень, переважно грецького й латинського походження, на периферії відчутне переважання терміносполук.

Висновки. Узагальнивши ввесь перелік вимог, ми спробували наблизитися до проблеми системності термінології садівництва, беручи до уваги позамовні й мовні критерії. Тож вона розвивалася у прямій залежності від розбудови науково-понятєвого апарату цієї галузі. Аналізована терміносистема охоплює: основні, похідні і складні терміни, що сформувалися історично; базові економічні, сільськогосподарські й біологічні терміни, що також входять до ядра цієї терміносистеми; а також залучені з інших галузей знань, загальнонаукові та загальнотехнічні терміни, які зазнають досить відчутної семантичної модифікації.

Системність поняттєва в терміносистемі садівництва не збігається із системністю виражальною, оскільки ця галузь має тривалу історію свого становлення, тож терміни за походженням як автохтонного походження, так і запозичені переважно з грецької та латинської мов. Інтернаціоналізми активно продукують і нині у вищезазначеній системі.

Терміни садівництва утворені різними способами: морфологічним, семантичним та синтаксичним. Варто зазначити, що активізувалося творення термінів осново- і словоскладанням та посилилося використання терміносполук.

Отже, ми вже зазначали, що всі поняття садівництва поєднані одне з одним, тобто становлять нерозривну систему, яку й відтворюють терміни незалежно від походження та особливостей творення.

Література:

1. Костенко Л. М. Лексико-семантична та словотвірна структура української термінології садівництва : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. М. Костенко. К., 2005. 22 с.
2. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології. К.: Наукова думка, 1991. 152 с.
3. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів, 1994. 216 с.
4. Д'яков А.С. Основи термінотворення: семантичний та соціолінгвістичний аспекти. К, 2000. 218 с.
5. Зарицький М.С. Актуальні проблеми українського термінознавства: підручник. Київ: Політехніка; ТОВ «Фірма «Періодика», 2004. 124 с.
6. Кочан І.М. Українське термінознавство: етап утвердження. Термінологічний вісник. 2019, вип. 5. С. 25–32.
7. Попович Ю. В., Бялик В. Д. Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Том 31(70). No 2, ч. 2. С. 206–210. URL: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:PmGVZrSp8rcJ: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/pa
8. Вакал А. П., Литвиненко Ю. І. Садівництво. Суми, 2023. 102 с. URL: https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cdf3d9f1-7435-42b2-9a90-63feeea8aea3/content
9. Зрібняк Б. І., Панцирева Г. В. Історія розвитку садівництва, овочівництва і виноградарства. Методичні вказівки для виконання практичних робіт та організації самостійної роботи студентів денної форми навчання 203 «Садівництво та виноградарство» освітнього ступеня «Магістр». Вінниця: РВВ ВНАУ, 2018. 22 с. URL: http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/15463.pdf
10. Єрмоленко С. С. Із проблем дослідження дейктичної полісемії. Studialinguistica. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. Вип. 9. С. 142–149.
11. Жайворонок В. В. Термінологія в загально мовному словнику. Термінологія і сучасність. К. 1998. С. 210–212.
12. Прокопчук В.М. Садово-паркове мистецтво. Термінологічний словник для студентів спеціальності 6.090103 «Лісове та садово-паркове господарство». Вінниця, 2013. 34 с. URL: http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/7407.pdf
13. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія. К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. 388 с.
14. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. К. : Наукова думка, 1984. 251 с.
15. Чумак О.Г. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові: Дис. ... канд. філол. наук.: 10.02.01 / Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 1998. 189 с.

Kravchenko T. Parameters of the horticulture terminology system in the modern Ukrainian language

Summary. The research proposes a systematic analysis of horticultural terminology, where each term, as a result of a consistent ordering, should take a clear place among the interconnected ones. The problem of extra-linguistic and linguistic parameters that influence the formation of a flexible lexical system of the studied continuum is raised. The history of the field, its logical and conceptual apparatus, external influences, scientific achievements of the parent and related fields influence not only the field, but also its linguistic expression. Applying the terminology approach, it was found that the horticulture terminology system combines the following terminological units: basic (proper), derivative (species), complex, basic (economic, agricultural, biological), attracted from related sciences, as well as general scientific and general technical terms. This made it possible to recreate a hierarchical model of the terms of the analyzed industry. Taking into account our own thesaurus of horticulture, we concluded that this set of terms, which are mostly one- or two-component, is a mesoterm system.

It was found that even in the core, horticultural terms are of different origins, as a significant percentage are specific Ukrainian words, as well as loanwords from Greek and Latin, both ancient and modern. The significant increase in foreign language terms is due to the industry's orientation in technological processes to the best European practices and the tradition of biological and related terminology systems to use internationalisms of Latin origin to denote new concepts. Borrowed horticultural terms are mastered in accordance with the word-formation laws of the Ukrainian language.

The analyzed terminosystem combines terms of different structure, including those formed by affixation, stemming, word formation, abbreviation, as well as semantic and syntactic methods. The word-formation structure of this terminology system quickly responds to changes in the logical and conceptual apparatus of the industry and is its mirror image. Therefore, all the concepts of horticulture are interconnected, i.e., they are a system that is transmitted by terms regardless of their origin and specificity of creation.

Key words: definition, system, terminology, concept, criterion, logical and conceptual apparatus.

УДК 811.111'25'373.46:006.91
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.19

Лесінська О. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри лінвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Сунько Н. О.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри лінвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Боднарчук А. Р.,
асистент кафедри лінвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОМОВНОЇ МЕТРИЧНОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню метричної термінологічної лексики англійської мови. В статті надається визначення поняття «метрична термінологічна лексика», встановлюються способи її творення та структурні особливості в англійській мові. Також у статті визначаються способи перекладу англійськомовної метричної лексики українською мовою, з'ясовуються перекладацькі трансформації, що вживаються для її адекватного відтворення та пристосування до норм перекладу.

Метрична термінолексика представлена терміноодиницями на позначення понять вимірювання різних величин. Ці одиниці позначають міри довжини, маси, об'єму, часу, температури тощо. За структурними особливостями англійськомовні терміни метрики поділяються на кореневі, афіксальні, складні, терміносполучення, скорочення.

Афіксальні терміни сфери метрики представлено переважно префіксальними, утвореними префіксами грецького походження. Складні та скорочені англійськомовні метричні терміни вказують на їх морфолого-синтаксичний спосіб формування. Творення метричної термінолексики в англійській мові здійснено і синтаксичним шляхом, внаслідок чого з'явились її терміносполуки. Переважно вони є двокомпонентними одиницями, утвореними за моделями N+N, N's +N, Adj+N, Ving+N. Існують також окремі три- та чотирикомпоненті терміни вимірювання в англійській мові.

Семантичний шлях формування метричних термінів англійської мови пов'язаний із процесами термінологізації та ретермінологізації, яким підлягають лексеми її загального вжитку та терміни з інших сфер. Подібними сферами є морська справа, поліграфія, військова термінологія, фізика, астрономія. Механізмами творення таких метричних термінів є метафора та антономазія, завдяки яким в аналізованій термінології з'явилися терміни-епоніми.

Переклад метричних термінів англійської мови потребує вживання різних видів транскодування, україномовних еквівалентів, калькування. Адекватна передача засобами української мови метричних терміносполук потребує застосування перекладацьких трансформацій, зокрема таких, як перестановка слів і додавання слова.

Ключові слова: англійська мова, способи творення, структурні особливості, переклад, метрична термінологічна лексика, перекладацька трансформація.

Постановка проблеми. Безперервне вивчення термінології, що відбувається нині у лінгвістиці та суміжних дисциплінах, пояснюється її роллю в забезпеченні наукової та технічної інформації зокрема при міжкультурному спілкуванні, ефективності професійної комунікації, розвитку спеціалізованих галузей знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри існування окремих досліджень метричної термінолексики в різних мовах [1–3], її системному аналізу в англійській мові не було приділено належної уваги дотепер. Важливість визначеного шару термінолексики в передачі професійних знань є очевидною, оскільки саме вона забезпечує точність розуміння результатів досліджень, дозволяючи при цьому уникати неоднозначності при обміні знаннями та створенні нормативної документації. **Метою** статті є з'ясування способів творення визначеного шару термінолексики та її перекладу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Під метричною термінолексикою розуміємо терміни на позначення мір довжини, маси, об'єму, часу, температури, а також інших кількісних параметрів [4, с. 518]. Тобто фактично йдеться про назви одиниць різних видів вимірювання в англійській мові зокрема. Вказані одиниці було утворено різними способами.

Зазначимо, що традиційно розрізняють морфологічний, морфолого-синтаксичний, синтаксичний і семантичний способи творення термінологічних і лексичних одиниць [5, с. 32–34]. За структурою англійськомовні метричні терміни представлені наступними типами одиниць: кореневі (*mile, ell, gry, guz, prime, palm, rood, quadrant, t'sun)*; афіксальні (*millimeter, kilofoot, gigameter*); складні (*barleycorn, furlong, clothyard*); терміносполуки (*statute mile, cannon shot*); скорочення (*in, ft, W, cal*).

Морфологічний спосіб творення термінології метрики виявляється в її афіксальних одиницях. Їх творення відбувається переважно префіксальним способом, внаслідок приєднання префіксів грецького походження: centi – *centimetre;* myria – *myriameter;* milli – *millimicron, milliparsec;* deci – *decimeter,*

decimillimeter; hecto − *hectometer;* kilo − *kilometer, kiloparsec, kiloyard;* deka − *dekameter;* mega − *megameter, megaparsec;* micro − *microinch, micrometer;* nano − *nanometer, nanon;* exa − *exameter;* giga − *gigameter, gigaparsec;* peta − *pentameter;* tera − *terameter;* yotta − *yottameter;* zetta − *zettameter.*

Суфіксальним шляхом створено лише окремі метричні одиниці, зокрема: -th − *breadth, length, strength*; -er – *quarter*. Суфікс *-th* має індоєвропейське походження та використовується в англійській мові для створення іменників із абстрактним значенням. Суфікс *-er*, у свою чергу, є протогерманським за походженням, що у давньоанглійській мові мав форму *-ere* [6, с. 56].

Морфолого-синтаксичний є способом творення складних слів, сформованих внаслідок словоскладання [4, с. 32]. Як вже було зазначено раніше, подібні слова є наявними і в аналізованій термінолексиці. Так, наприклад, термін *shaftment* (шахтна одиниця виміру або долонний вимір) було утворено шляхом складання основ *shaft* (давньоангл. *sceaft − великий палець*) та *ment* (давньоангл. *mund – рука*). Визначена одиниця виміру дорівнюється двом середнім долоням (*palm*), тобто відстані від витягнутого великого пальця до протилежного кінця долоні. Аналізована одиниця дорівнюється шести дюймам (близько 15,24 см) Вимірювання подібною одиницею продовжувалося в Англії до XV століття, а нині ця одиниця виміру вважається застарілою [7, с. 67].

Шляхом словоскладання було також утворено британську одиницю вимірювання довжини *barleycorn* (*барлікорн,* дорівнює приблизно 1/3 дюйма, 8,47 мм), що складається із кореневої морфеми *barley* (*ячмінь*) та *corn* (*зерно*). Вимірювання за допомогою зерен було розвинуто в сільському господарстві давньої Англії, а ячмінь був у ній однією із основних видів сільськогосподарської культури. Вказана величина вимірювання є також нині застарілою, традиційно у Англії вона використовувалась для визначення розміру взуття. Один розмір взуття відрізняється від іншого на довжину ячмінного зерна [7, с. 69].

Для вимірювання матерії використовувалася міра, що отримала в англійській мові назву *clothyard*, яка походить від лексем *cloth* (*матерія*) та *yard* (*ярд − міра довжини, що дорівнюється трьом футам*). Вказана лексема вживалась як синонім слова *ell* (лікоть − приблизно сорок п'ять дюймів − 114,3 см) [7, с. 71]. Одиницею вимірювання до XVI століття в Англії була складна лексема *handbreath*, що вживалась для позначення ширини чотирьох пальців у основі долоні [7, с. 65]. Шляхом словоскладання також була утворена лексема *tenthmeter* (*tenth ma meter*) – десята частина метра (10 сантиметрів).

Середньовічні англійські лучники використовували складну одиницю вимірювання, що отримала назву *fistmele* (кулак із витягнутим великим пальцем), утворену від лексем *fist* (давньоангл. *fyst − кулак*) та *mele* (давньоангл. *mǣl – міра, відстань або позначка*) [8, с. 124]. Вказана лексема використовувалася для вимірювання дистанції при стрільбі з лука.

Лексему *furlong* було створено шляхом складання усіченої лексеми *furrow* (*борозна*) та лексеми *long* (*довгий*). Вказана лексема вживалася для виміру полів і ділянок землі в Англії в епоху Середньовіччя. Один фурлонг дорівнювався шестистам шестидесяти футам (приблизно 210,17 метрам). Одиниця виміру вживалася поряд із акром (*acre*) [7, с. 105].

Вона також застосовувалася як синонім латинського слова *stadium* (довжина грецького стадіону, що дорівнювалася 1/8 милі) у перекладних текстах. Хоча визначена одиниця і є застарілою, нині вона вживається для вимірювання відстані забігів у кінному спорті, як у Великобританії, так і в США [7, с. 106]. Також до метричної термінології належать такі складні одиниці, як: *half-mile, flight-shot, handbreadth, hairbreadth.*

Проведений аналіз дозволив виявити нам три одиниці, утворені шляхом скорочення, що також є морфолого-синтаксичним шляхом терміноутворення: *a* від *angstrom* (*ангстрем*); *ua* від *astronomical unit* (*астрономічна одиниця*); *parsec − parallax + second* (*парсек*).

Творення метричної термінолексики було здійснено і синтаксичним шляхом, внаслідок чого у сфері з'явились терміносполуки. Переважно вони є двокомпонентними, утвореними за такими моделями:

N+N (*statute mile, cannon shot, bee space, light year, maritime mile, agate line*);

N's +N (*clothier's yard, engineer's chain, arm's length, hair's breadth, thumb's breadth, thumb's inch, surveyor's chain, gnat's eye, surveyor's inch, chain's length,gunter's link, engineer's link*);

Adj+N (*marine league, Roman Foot, geometrical mile, Scots mile, imperial chain, astronomical unit, military pace*);

Ving + N (*running meter, running yard, running foot*).

Також наявні в англійськомовній метричній термінології й окремі трикомпонентні терміни, що утворюються за наступною моделлю:

Adj+Adj+N (*imperial standard yard, international nautical mile, telegraph nautical mile*).

Існує у визначеному термінологічному шарі англійської мови і один чотирикомпонентний термін:

Adj+Adj+Adj+N (*geographical nautical sea mile*).

Своєрідністю метричної термінолексики, на відміну від інших термінологій англійської мови, є переважна кількість простих термінів, а її терміносполуки є переважно двокомпонентними. Це пояснюється тим фактом, що визначена термінолексика первинно створювалась на основі понять на позначення антропометричних характеристик людини, зрозумілих кожному та зручних для постійного використання. Необхідність чіткого та однозначного йменування понять вимірювання визначили підбір і створення максимально стислих одиниць на їх позначення.

Поширеним у творенні метричних термінів англійської мови є семантичний спосіб, втілений метафоричним переосмисленням назв побутових предметів, що вживаються для вимірювання величин. Такі міри довжини, як *yard, rod, pole, perch,* утворено від назв палок, якими давні англійці вимірювали землю. Йдеться фактично про термінологізацію визначених та інших одиниць загального вжитку.

Так, наприклад, слово *yard* походить від саксонського *gyrd / gyard – палка* [8, с. 130]. Довжина такої палки офіційно не уточнювалася до 1100 року, коли король Англії Генріх I видав наказ про те, що подібна величина дорівнюється приблизно половині морського сажня *fathom* (шести футам або 182 см) [7, с. 76]. Визначена одиниця вимірювання поширилась згодом і в США, але в кінці XIX століття американці відмовились від зазначеної одиниці вимірювання, почавши відштовхуватися від метра. Таким чином, довжина британського та американського ярда стала різною.

Первинно подібна різниця була неістотною, але із появою спеціальних механізмів і виробів, що потребують точних

вимірів, стали виникати певні незручності. Особливо яскраво це виявилось під час Другої світової війни, коли деталі літаків, вироблені за єдиними кресленнями в Великобританії та Америці, не могли бути більш взаємозамінними. Для того, щоб вирішити цю проблему, Австралія, Канада, Великобританія, Нова Зеландія, ЮАР та США постановили в 1959 році використовувати єдину міру, яка отримала назву *international yard, що дорівнюється 0.9144 метра* [7, с. 76].

Іншим прикладом може бути лексема *rod – шест*, утворена від давньоангл. *gyrd*, що первинно мала значення «*пряма палка, яка росте або є зрізанною з дерева*» [8, с. 566]. Подібною палкою (жердиною) спочатку користувалися як інструментом покарання, а пізніше − для керування запряжкою із восьми биків. З початку XI століття лексема отримала значення «одиниця вимірювання орних земель» [7, с. 134].

Міри *rod* (*шест*) та *furlong* (*довжина борозни*) були основними одиницями вимірювання в Англії до Нормандського завоювання (1066 р.). З веденням метричної системи довжину подібної жердини почали дорівнювати 5.0292 метри [7, с. 135]. У теперішній час ця міра збереглася лише в США. В британському варіанті англійської мови вживається синонімічний термін *pole*.

Завдяки ретермінологізації в англійськомовній метричній термінолексиці з'явилися терміни, запозичені зі сфери морської справи, поліграфії, військової термінології, фізики, астрономії тощо. Так, наприклад, у сфері морської справи лексема *knot* мала значення «*вузол, зав'язаний на спеціальній мотузці*» [9, с. 144]. Подібну мотузку під час руху судна кидали за його борт та за сонячним годинником визначали швидкість його руху. Один вузол стали дорівнювати одній морській милі [7, с. 138].

Лексема *shackle* використовувався у морській термінології для позначення спеціальної скоби, яка поєднувала відрізки якорного ланцюга. Коли якор викидали за борт, моряки могли прорахувати глибину за кількістю подібних скоб. Проміжок між скобами поступово стали також називати *shackle*. Первинно довжина цієї одиниці могла варіюватися та залежала від довжини відрізків, що складали якорний ланцюг. У 1949 році визначена міра була офіційно прийнята Великобританією. Її дорівняли п'ятнадцати морськии саженям або дев'яноста футам [7, с. 201].

Терміни зі сфери поліграфії є назвами шрифтів і символів, які згодом почали вживатися в сфері метрики для позначення величин та вимірювання кількості тексту, що розташовувався на одному рядку або сторінці. Подібними одиницями стали зокрема: *pica* (*піка*) – типографський шрифт із розміром кегля 4,52 мм [7, с. 114]; *paragon* (*парагон*) – назва великого шрифту, що утворює 3% лінії на дюйм [7, с. 112]; *point* (*крапка*) – найменший елемент шрифту, який може буде виведений на друк (у Великобританії та США розмір типографської крапки становить 0,35 мм, однак, в континентальній Європі розмір крапки є дещо більшим та становить 0,377 мм) [7, с. 113].

Зауважимо також, що в Європі цей елемент отримав назву *didotpoint* за прізвищем французького типографа Фириміна Дидота (1764−1836 рр.). Зазначене дозволяє говорити про те, що термін є епонімічним, утвореним шляхом семантичного механізму антономазії, тобто «різновидом метонімії, що полягає в заміні власного імені загальним або навпаки» [10, с. 217].

Військовим за походженням є термін *click* – неформальна одиниця довжини, що використовується в американській армії в значенні «кілометр» [7, с. 201]. Поширення вказана лексема отримала в американських збройних силах під час війни у В'єтнамі як неметрична одиниця, що дорівнюється 1000 ярдам (0,9144 метра) [7, с. 202]. Сполука *data mile* слугує засобом позначення одиниці довжини в радарній сфері. Вона дорівнюється 6000 футам або 1828,8 метрам. Калібрування американських радарів відбувається з використанням визначеної міри довжини [7, с. 204].

Деякі одиниці, які підлягли ретермінологізації, надійшли до аналізованої термінології із сфери фізики. Так, наприклад, лексема *angstrom* (*angstrom unit*) є метричною одиницею довжини, що дорівнюється 0,1 нанометру [7, с. 196]. Вказана міра використовується для визначення довжини світових хвиль. Походження цієї міри пов'язують із ім'ям шведського науковця та винахідця спектроскопу Anders Jon Angstrom (1814−1874 рр.) [7, с. 197]. В атомній фізиці поширення отримала одиниця, утворена на основі імені італійсько-американського фізика-ядерника, який створив перший атомний реактор Enrico Fermi (1901−1954 рр.). *Fermi* – міра довжини, що дорівнюється 10^{-15} метрам [7, с. 219]. Нині в англійськомовні метричній термінології вживається лексема femtometer.

Наявними в аналізованому шарі термінолексики англійської мови є також терміноодиниці зі сфери астрономії. Однією із них є lunar distance, що вживається для позначення відстані від Землі до Луни, яка дорівнюється 384 401 км [7, с. 203]. Іншим прикладом є *astronomical unit* – одиниця вимірювання, що застосовується астрономами для розрахування відстані від центру Землі до центру Сонця (з 1996 року вказану одиницю почали дорівнювати 149 597 870 691 метрам) [7, с. 204]. Визначені одиниці належать нині до різних термінологій, тобто є міжгалузевими термінами.

Надто важливим для передачі фахової інформації та забезпечення точності її розуміння є правильний переклад метричних термінів. Значна кількість англійськомовних метричних терміноодиниць мають свої еквіваленти, які зафіксовано в словниках:

bolt – рулон, breadth – ширина, length – довжина, cut – відрізок, degree – градус, knot – морська миля, ua – астрономічна одиниця, tenthmeter − ангстрем.

Багато із них відтворюються різними видами транскодування:

транслітерацією (arshin – аршін, coss – косс);

транскрипцією (foot – фут, ken – кен, nail – нейл);

змішаним транскодуванням (decimeter – дециметр, decimillimeter – децимілімeтр, decameter – декаметр);

адаптивним транскодуванням (agate – агат, verst – верста).

Окремі терміни сфери передаються українською мовою калькуванням, зокрема: running meter − погонний метр, nautical mile – морська миля, military pace – військовий крок, microinch – мікродюйм, half-mile – півмилі; linear measure – лінійна міра).

Україномовне відтворення англійськомовних метричних термінів здійснюється і за допомогою перекладацьких трансформацій. В першу чергу, вживається трансформація перестановка слів: Chinese mile – китайська міля, Didot point – точка Дидо, marine league – ліга морська.

Як свідчать приклади, визначена трансформація вживається для передачі англійськомовних епонімічних термінів

сфери. Вживаною є також трансформація додавання слова, наприклад: *li − ли китайське, cannon shot – дальність гарматного пострілу.*

За умов відсутності зафіксованого перекладацького відповідника метричного терміна вихідної мови перекладач повинен користуватися іншою довідковою літературою або консультуватися з фахівцями сфери для його правильного відтворення.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, англійськомовні метричні терміни є одиницями на позначення мір довжини, маси, об'єму, часу, температури, а також інших кількісних параметрів і величин. Подібні одиниці є переважно простими термінами та термінами-дериватами, сформованими афіксально (переважно префіксально). Існують в англійськомовній метричній термінолексиці і слова, утворені морфолого-синтаксичним шляхом словоскладання та скорочення, терміносполуки, творення яких було здійснено синтаксичним шляхом, термінологізовані та ретермінологізовані термінологічні лексеми, сформовані семантичним шляхом. Відтворення метричних термінів здійснюється різними видами транскодування, еквівалентними одиницями, калькуванням, а також за допомогою перекладацьких трансформацій. **Перспективи подальших досліджень** вбачаємо у вивченні функційних особливостей англійськомовних метричних термінів.

Література:

1. Гула Л. І. Лексеми на позначення одиниць вимірювання довжини та маси в українській мові XVI–XVII століття. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2015. № 9. С. 56−59.
2. Wojtasiewicz O. A. Some Applications of Metric Space in Theoretical Linguistics. *Poznan Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities*. 1998. V. 62. C. 81−86.
3. Jackendoff R. The Proper Treatment of Measuring out, Telicity, and Perhaps Even Quantification in English. *Natural Language & Linguistic Theory*. 1996. V. 14. № 2. C. 305−354.
4. Hauser J., Katz G. Metrics: You Are What You Measure! *European Management Journal*. 1998. V. 16. № 5. C. 517−528.
5. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
6. Baugh A. C., Cable Th. A History of the English Language / 6-th ed. London : Routledge, 2012. 464 p.
7. Vincent J. Beyond Measure: The Hidden History of Measurement from Cubits to Quantum Constants. New York : W. W. Norton & Company, 2022. 432 p.
8. Skeat W. An Etymological Dictionary of the English Language. New York : ſDover Publications, 2005. 832 p.
9. Fenna D. A Dictionary of Weight, Measures, and Units. Oxford : Oxford University Press, 2002. 352 p.
10. Кущ Е. О. Семантичні аспекти міграції та способи перекладу англійської термінологічної лексики. *Вісник Запорізького національного університету.* 2010. № 1. С. 215−221.

Lesins'ka O., Sun'ko N., Bodnarchuk A. Ways of forming and translation of English metric terminological vocabulary

Summary. The article is devoted to the research of metric terminological vocabulary of the English language. The notion of metric terminological vocabulary is defined, ways of forming of its units in the English language and their structural peculiarities are revealed in the article. Ways of translation of these terminological units, as well as translating transformations used for their adequate reproduction into the Ukrainian language and adaptation to the norms of the target language are also clarified in it.

Metric terminological vocabulary is represented by units designating notions of measurement of various quantities. Such units designate measures of length, mass, volume, time, temperature etc. According to their structural peculiarities, English metric terminological units are subdivided into root, affixal, compound terms, terminological combinations, and shortened terms.

Affixal metric terms are represented mostly by prefixal ones in the English language, formed by means of prefixes of Greek origin. Complex and shortened metric terms reveal morphological and syntactic way of their forming in it. Terminological combinations of the sphere are formed syntactically. Most numerous are two-component units, formed on the basis of such models as N+N, N's +N, Adj+N, Ving+N. Three- and four-component units also exist in the English metric terminology.

Semantic way of its forming is referred to the processes of terminologization of general vocabulary and reterminologization of terminological units borrowed from other professional spheres in the English language, including maritime affairs, polygraphs, military domain, physics, and astronomy. Metaphor and antonomasia serve as key semantic mechanisms in this process. The mechanism of antonomasia contributes to the emergence of eponymic metric terms.

Translation of English metric terms is carried out by transcoding, Ukrainian equivalents, and calquing. To ensure an accurate rendering of English terminological combinations into Ukrainian, it is essential to use translation transformations**,** particularly transposition and word addition.

Key words: the English language, ways of forming, structural peculiarities, translation, metric terminological units, translating transformation.

УДК 811.161.2(477.86/.87)(059)+39)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.20

Лисак В. М.,
доктор філософії, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Львівський торговельно-економічний університет

Попадинець М. В.,
викладач кафедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»

БОЙКІВСЬКИЙ НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР ЯК ВИРАЖЕННЯ МОВНОЇ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ САМОБУТНОСТІ

Анотація. Проблематика вивчення особливостей народного календаря певної етнічної спільноти як ніколи актуальна сьогодні, коли національна ідентичність набуває вагомої значущості та є прикладом незламності та стійкості. Народний календар бойків – специфічної гірської окремішності – становить собою мовленнєво-етичну картину особливої регіональної ментальності. Свята, звичаї, обряди разом з особливостями селянської ноші (одягу), декоративно-прикладними деталями житла та господарських будівель цілісно відображають високу морально-етичну культуру бойків. В етикетних формулах спілкування, театралізованих та обрядових дійствах утверджується вільнодумство, унікальність побутових стосунків і неповторність мовленнєвого колориту. Споконвічні традиції приязного спілкування між родичами, сусідами, близькими у будні та святкові дні, шанобливе звертання до батьків, старших за віком, незнайомців, уникання конфліктів і сварок виокремлюють особливу мовленнєву культуру горян. У бойківському діалекті, де милозвучність і співучість звукової системи найбільше виражена, відображені архаїчні елементи глибокої релігійності та високої духовної моралі. У статті досліджено бойківський народний календар як феномен, що відображає унікальність мовленнєвої культури цієї етнографічної групи та її соціокультурну спадщину. Проаналізовано роль календарних свят, звичаїв та обрядів у формуванні мовленнєвих практик, морально-етичних норм і соціальних комунікацій бойків. Визначено основні лінгводидактичні особливості бойківського календаря, зокрема використання діалектних форм, символічних висловів та обрядових мовленнєвих конструкцій. Обґрунтовано, що бойківська мовленнєва традиція, збережена у народному календарі, є невід'ємною складовою національної культурної ідентичності, що протистоїть асиміляційним процесам і забезпечує тяглість етнічної самосвідомості. Розкрито функціональну роль мовленнєвих формул, етикетних висловів, що відображають сакральну та соціальну складову бойківського світогляду. Саме звичаї та традиції, місцеві обряди визначають особливу етикетність мовлення горян, їхню виражену скромність, тактовність і вихованість.

Ключові слова: бойки, народний календар, звичаї, традиції, обряди, етикет, мовленнєвий етикет.

Формулювання проблеми. У непростому часі російсько-української війни мова та мовленнєва ситуація, говір, говірка уособлюють українську державну самостійність і вільнодумність, високу релігійність та утвердження своєї національної гідності. Народний календар бойків, де, за словами І. Франка, «збереглися цілі пласти недоторканної духовної культури» [1, с. 13], є унікальним мовно-етичним феноменом моральної складової, глибокої побожності та родинної традиції. Закономірно, що в народному календарі бойків змальовано суспільно-політичне, культурно-історичне та мовно-етнічне життя гірської спільноти, яка відображає, як в дзеркалі, українську окремішність, що не подібна на жодну націю чи імперію. Так, у змісті народних свят, звичаїв та обрядів виділяють *інформаційну, ціннісну, нормативну та діяльнісну* складові як неоціненний досвід особливої ментальності, що і сьогодні активно передається наступним поколінням. Звичаєвість та обрядовість через систему мовленнєвих формул, символічних невербальних знаків, різноманітних дійств уможливлює життєдайність високої мовленнєвої культури спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Народний календар українців, у контексті якого науковці досліджували і бойківський, здавна привертав увагу *етнографів* (Ф. Вовк, В. Гнатюк, О. Воропай, Р. Кирчів, С. Павлюк); *істориків* (М. Костомаров, М. Драгоманов, Г. Булашев, С. Килимник, В. Заклинський); *філософів* (Д. Чижевський, І. Мірчук, В. Янів); *педагогів* (М. Стельмахович, Р. Скульський, Б. Ступарик); *громадських діячів-просвітників* (І. Нечуй-Левицький, Б. Грінченко, М. Устиянович, Г. Хоткевич).

Зокрема, семантику та атрибутику обрядових ритуалів досліджували М. Костомаров, Г. Булашев, В. Гнатюк, І. Огієнко; синтез мовних засобів дохристиянської та християнської культури розглядали у своїх працях С. Килимник, К. Кутельмах, О. Воропай, М. Слабошпицький; як народну хронологію презентують обрядовість і звичаєвість А. Буткевич, І. Килимник, Г. Лозко.

Народний календар гірського населення, який побудований на лінгводидактичних засобах південно-західного наріччя бойківського діалекту турчанських і сколівських говірок Галичини, досліджували на емпіричному рівні з кінця XVIII – початку XIX ст. Фрагментарно описували та аналізували народні дійства, звичаєві етикетні правила бойків І. Любич-Червінський, І. Вагилевич, Я. Головацький, а трохи пізніше – І. Франко, В. Гнатюк, І. Кузів, Ю. Кміть, В. Охримович. У 30-ті роки XX ст. на сторінках «Літопису Бойківщини» в Канаді з'явилася низка наукових дописів М. Зинича, М. Турянської, І. Близнака, О. Дучимінської, О. Мисевич, В. Стинавської про особли-

вості матеріально-духовної культури бойків, фундаментом якої є неймовірно милозвучна гірська говірка. Дослідники календарної обрядовості Р. Кирчів, Н. Здоровега, М. Утриско, Г. Горинь визначають унікальність і самобутність бойківського життєвого укладу та мовленнєвої культури.

Найповніший цілісно записаний і композиційно довершений мовно-етнографічний матеріал бачимо у чеського науковця Ф. Ржегоржа та українського просвітника, греко-католицького священника М. Зубрицького, зокрема в його праці «Народний календар, народні звичаї і повірки, пов'язані до днів в тижні і до рокових свят» [2].

Мета статті – проаналізувати лінгводидактичні засоби народного календаря бойків, виділивши його змістову складову, сутність важливих правил увічливості й такту, які відображають ментальність гірської спільноти, її самобутність і світосприйняття. Правила доброзичливості та ввічливості є зразком гідної мовленнєвої поведінки бойків у часі народних свят, звичаїв, обрядів і традицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Народний календар бойків як етнічної окремішності, яка проживає численно в горах, яскраво позначений ментальними особливостями. Ця етнографічна група заселяла «…східний схил карпатських гір і займала увесь Високий Бескид, східну частину Середнього Бескиду, західну частину Ґорганів і Центрально-Карпатську улоговину» [3, с. 149], перебуваючи в сусідстві з гуцулами на сході, а з лемками на заході.

З історіографічних джерел відомо, що найменування «бойки» (Boïci, Boiki) уперше згадує візантійський цісар Константин Порфіроґенет у X ст. Значно пізніше 1831 р. український священник УГКЦ Й. Левицький вживає етнонім «бойки» в передмові до своєї «Граматики» [4]. Згідно з переконаннями деяких істориків, бойки є прямими нащадками білих хорватів і, відповідно до цього, – найближчими родичами сербохорватського народу.

Чеські вчені Й. Добровський і П. Шафарик зацікавилися записами Константина й зійшлися на думці, що бойківський край – це околиці, «Bagigaria», що є Бабині Гори – Babia Góra, і це поняття кельтського походження. Член «Руської трійці» І. Вагилевич опублікував окрему розвідку про бойків, де зазначив, що бойки самі своєї назви цураються, а сусіди їх називають з насмішкою [5].

1894 р. на сторінках журналу «Діло» зав'язалась полеміка між І. Верхратським та О. Партицьким щодо походження назви «бойки» [6]. Галицький дослідник І. Верхратський вважав, що бойки – поняття руське (українське) і походить від партикули (частки) «бойє», котра є характерною ознакою бойківського діалекту. І найменування це придумали сусіди – гуцули, які насміхалися з людей і передражнювали їх через говірку, так само як і лемків через частку «лем». Натомість О. Партицький дотримувався гіпотези П. Шафарика – Й. Добровського про те, що бойки – кельтського походження (Boï). Окрім цих гіпотез, має право на існування й думка І. Вагилевича – О. Партицького про те, що слово «бойко» утворене від прикметника «бойкий» – мужній, відважний, хоробрий. І. Франко же виводив цей етнонім від слова «бойко», як воїн. До початку XX ст. горяни більше тяжіли до руської (української) тотожності, називаючи себе русинами (українцями), людьми руської віри [7].

У бойківській говірці є досить архаїчні вербальні форми, споріднені з староіндійським санскритом і кельтськими сагами. Важливо розглянути корінь «bo» в перекладі з санскриту на англійську мову. Зокрема, у слові bow є такі аналоги: bow – (store of grain), що означає сховище зерна (відоме в бойків як боїще – окреме приміщення для обмолоту та зберігання зерна в «довгій» бойківській хаті). Тому «бо» у своєму змісті має особливі змістові навантаження щодо походження бойків як давніх землеробів. У перекладі з санскриту на англійську корінь «bow» – це володар досконалого знання (perfect knowledge). А довга бойківська хата дуже схожа на ковчег (an arche).

Отже, на сьогодні найбільш аргументованими є такі думки щодо етимології слова «бойко»: 1) від кельтського племені бойїв; 2) від вживаної в говірках частки «бойє» на позначення ствердження чи згоди; 3) від форми звертання до Бога – «богойку».

Народний календар бойків розуміється передусім як розпорядок повсякденного життя конкретної людини, окремої родини та громади впродовж усього року. Сам термін «календар» походить від важливого поняття народної обрядовості – *коляда* (лат. calenda – перший день кожного місяця), що фіксував певну ритмічність життя за суто зовнішніми ознаками, на думку українського філолога А. Пономарева. А також календар визначався «двома чинниками: стадіальністю процесу життєдіяльності людини та сезонністю природи» [8, с. 285].

Вважаємо, що «Народний календар, народні звичаї і повірки, пов'язані до днів в тижні і до рокових свят» М. Зубрицького є певною мірою предметом дослідження лінгводидактичних формул мовленнєвої культури етнічної спільноти – бойків. Отець М. Зубрицький, багаторічний парох села Мшанець, що на Старосамбірщині, як науковець-просвітитель написав низку етнографічних, історіографічних, соціально-економічних наукових праць про регіональну культуру українських горян. На його думку, більшість сіл Самбірського та Турчанського повіту (Центральна Бойківщина) заснували солтиси, війти або князі, і тому поселення називалися «князівськими, війтівськими». У часи Австро-Угорщини на війтівство прийшла дрібна шляхта, що трималася на відстані від простих селян. Зокрема, у мовленнєвих формулах шляхтичі зневажливо або неемоційно спілкувалися з селянами, не вступали з ними в шлюбні чи приятельські стосунки.

У мовленнєвій культурі простого люду та шляхтичів було багато спільного, оскільки у свідомості бойка «я є» було і буде центром мікрокосмосу. Бойківська спільнота здавна знала вимір часу, а шляхтянські та селянські вишивки з Бескидів мали унікальну космічну символіку, де солярні та ромбові знаки були засобами спілкування з Всесвітом. Трудолюбивий бойко ткав і майстрував з дерева, а геометричність орнаменту була як «орнамент-прикраса», «орнамент-текст-послання», «текст-відповідь», де використовували самобутні закодовані символи нерозкодованої досі мови.

У мовленні рівних за статусом шляхта сповідувала шляхетні та приязні вислови, а слово «гоноровий» було синонімічним до поняття «честь». Українська шляхта не сварилася між собою, але коли хтось чужий міг зазіхнути на їхню власність або честь, шаленіли у вербальному та невербальному мовленні. Тільки істинний шляхтич знав свій рід до четвертого коліна, володів правилами «гарного тону», бо було дуже важливо перепросити та покаятися. Шляхетна мова з почуттям гідності, рівна постава та звучна говірка, безкомпромісність у питаннях свого слова й та віри, – характерні мовленнєво-дидактичні особливості заможних українських горян.

Треба зазначити, що впродовж віків саме українська шляхта зберегла національну ідентичність, а московити здавна на бойківських землях були окупантами. Сміливі та вільнодумні бойки могли жертвувати своїми спадками, кар'єрою, проте завжди виховували дітей достойними людьми.

Виділяючи відмінні ознаки мовленнєвої та матеріальної культури шляхти та селян, М. Зубрицький описує їхні строї та огартки. Бойківські селяни носили на голові солом'яні капелюхи – «крисані». Шляхтянки одягалися далеко добротніше за селянок, носили одяг з темного сукна; ходили до церкви в чоботах, тоді як селянки в ходаках. Підкреслене багатство одягу, певна зверхність і недоступність у формулах привітання («помайбіг») спричиняли взаємну неприязнь простих селян і шляхтичів.

Усі українські горяни впродовж багатьох віків створювали неписаний свій календар, який, без сумніву, можна назвати аграрним, сільськогосподарським. Деякі дослідники обрядовості (Р. Кирчів, В. Шухевич) сходяться на тому, що він дещо архаїчний, зокрема зберігав поділ року на літній і зимовий періоди. На Бойківщині рік поділяли на весну («ярь»), літо та осінь («восінь»). У «Народному календарі…» М. Зубрицького натрапляємо на назви лише шести місяців: 1-ий – лютий, 2-ий – казибрід, 3-й – марот, 4-й – беризень, 5-й – май, 12-ий – грудень. Бойки щодо назв місяців складали приказки, як-от: «Як прийде май, то кождий о собі дбай».

У системній структурі аграрного народного календаря бойків, на нашу думку, можна виділити такі компоненти:

– святкування християнських празників, проведення обрядових дійств, традиційних звичаїв;

– система народних знань з математики, біології, астрономії;

– сукупність календарних знаків, символів, умовних позначень у хронологічній послідовності.

У плані вираження народного календаря можна виокремити також такі важливі складові:

– церковний і народний уклад як історичний компонент;

– філологічний (звуковий);

– місяцеслівний (хронологічний).

Чільне місце в народному календарі бойків займають рокові християнські свята, пов'язані з ритуальними дійствами, що відбуваються неординарно, своєрідно, з високим моральним компонентом. Так, у святкуванні різдвяних свят у гірського населення Карпат був широко розповсюджений «полазник» – перший чоловік, що входить до хати на Введення чи Різдво. Як полазники до сусідів і родичів найчастіше ходили маленькі хлопчики, бажано чемні, з добрих родин. Люди ще й досі вірять, що той, хто першим зайде до хижі, принесе господарям або добро, або негаразди на увесь рік. Поганою прикметою, як і раніше, вважається, якщо першою приходить жінка.

Як визнають дослідники, слово «полазник» означало для прабойків робочу худобу, бо «лаз» – це викорчувана лиса ділянка лісу, яку обробляли «наїздом» за допомогою тяглової сили. Це однозначно засвідчує, що спочатку були полазники-воли, полазники-барани, а згодом полазники-ле́гені, а жінка несла біду та негаразди. «З полазником будьте здорові», – зверталися до ґазди хлопці, що заходили до хати, і традиційно вважалося, що родина буде щасливою та заможною увесь рік.

Бойки впродовж віків завжди були говіркими, жартівливими й дуже гостинними. Основними функціями різдвяних і великодніх свят було безпосереднє спілкування, оскільки в будні бойки багато працювали і не мали часу на розмови з сусідами та родичами. Неписані правила етикету за празничним столом у бойків існують і досі. Антиетикетною манерою вважалося в гостях багато їсти та пити, тому госте старалися останніми починати, а першими закінчувати їсти. На Бойківщині ще досі побутує звичай, коли ґазди та ґаздині весь час припрошують гостей до трапези, а гості, з'ївши одну ложку чи другу страви, чекають запрошення.

У філологічній складовій народного календаря бойків можна виокремити ортоепічні, фонематичні, лексичні, морфологічні та синтаксичні особливості, побудовані на локальних говірках бойківського діалекту. Зокрема, назви християнських свят, імена святих мучеників та апостолів, як правило, грецькі, тому були незрозумілими для простого народу передусім у етимологічному сенсі. Селяни, слухаючи отця-пароха в церкві, не особливо переймалися походженням теонімічних назв свят від Різдва до Покрови.

У фонематичному аспекті також звичайному бойку було непросто віднайти відповідний звук чи звукосполучення у слові або зрозуміти значення кореня, відтак оформити це як найменування християнських свят. Тому в народному календарі бойків, який уклав М. Зубрицький, натрапляємо на такі теоніми: *Ардан, Водохщі* (Йордан, Богоявлення Господнє), Пущиня (Сиропусна неділя), Дзелені свята (Зелені свята), *Главосіки* (Воздвиження Чесного Хреста). А народні прислів'я, приказки, повір'я, приповідки, які органічно були пов'язані з бойківським укладом життя, дещо допомагали наблизитися до розуміння справжньої духовної сутності церковних подій.

Цікавими в етнографічній праці є заклинання та замовляння на Святвечір, бо ґазда таким способом оберігав свою домівку, господарку, худобу від нечистої сили, яка могла чинити кривду. Таких чарівників і ворожбитів на Бойківщині ще називають «хмарниками». Як протидія нечистій силі була молитва – 24 рази «Отче наш» та 24 «Богородице Діво», а також ґазда обсівав обору (подвір'я) маком.

А ще бойки знали багато прикмет і суворо дотримувалися неписаних звичаїв. Так, до прикладу, на Главосіки «не сікли нічого, що мало голівку, дехто не брав до рук навіть ножа», «який день на Пущиня, такий буде Великдень», «До Святого Духа не попущайся кожуха». У звуковій складовій бойків збереглися окремі архаїчні риси: діалектні варіанти фонем ы (бык, вагы), î (мытî), ê (тêпêр), м'які ж, ч, ш (кож'уха, попущ'айся), звукосполучення гы, кы, хы.

Принагідно варто зазначити, що Святвечір, Різдво, Новий рік тісно пов'язані передусім з «карачуном» – великим буханцем житнього хліба, до якого додавали частинку страв зі Святвечора і обтикали місце зубцями часнику. З карачуном бойко на заході сонця обходив хату та хлів, де була худоба. А ще бойківський ґазда «окроплює свяченою водою ціле обійстє» та промовляє: «Із Святим вечором будьте здорові!».

Звертання на «Ви», добір лагідних пестливих слів до вітця-матері, старших та поважних нанашок засвідчували неписані закони поваги до свого коріння, усього рідного та традиційного. Матір, жінка, ґаздиня – хранителька домашнього вогнища яскраво уособлювала мудрість, хазяйновитість, терплячість, покірність як ревна християнка.

За «Народним календарем…» М. Зубрицького на весняний цикл обрядовості припадають такі найбільші християнські

свята: Стрітення (15 лютого), Абрітіння (9 березня), Сорок Святих (22 березня), Теплого Олекси (30 березня), Благовіщення (7 квітня) та Воскресіння Христове. Необхідно зазначити, що всі весняні празники регламентують погоду, а отже майбутній урожай і приплід худоби.

Особливим святом у весняній обрядовості горяни вважали Благовіщення, бо того дня Господь поблагословив землю. Цей день завжди вважався «благовісною дниною», тому люди старалися не сваритися, не ображати нікого, мирилися з тими, на кого гнівалися.

Окрім того, особливо шанували горяни Страсний та Великодній (Світлий) тижні, зокрема «чорну середу», «живий читвирь», «Великодню п'ятницю» та «Великодню суботу». У четвер бойки «сливили сливки», тобто писали писанки та пекли паски разом з дітьми. Писали писанки мами для своїх дітей, дівчата, щоб дарувати хлопцям, а діти приносили на гріб, щоб пошанувати померлих. У бойківській писанці було понад сто символічних малюнків-орнаментів, кожен з яких мав своє магічно-символічне значення. Особливо багато на писанках було малюнків спіралі (або «кривульки»), які символізували «нитку життя», «вічність сонячного руху».

Бойки кажуть, що на Великдень сонце воскресає: «грає», «скаче», бо в цей день усе живе веселиться. Саме тому писанки дуже часто «сливят» у червоний колір при «живому вогні», вважаючи, що це найвищі чари від злих духів.

Висновки. Отже, народний календар бойків у мовленнєвому розумінні – це неписана система дат, народних свят, звичаїв, обрядів, традицій, що склалася історично, важливий лінгводидактичний потенціал народних знань і духовних надбань. Феномен бойківського календаря проявляється в тому, що народні свята, звичаї, обряди є яскравим прикладом ментальності горян, особливої української ідентичності, у якій сконденсована висока духовність, морально-етичні норми та правила мовленнєвої поведінки.

Календар українських горян глибоко архаїчний, у побуті та громадському житті побудований на місцевих говірках, у яких важливим чинником є шанобливе звертання до старших на «Ви», дотримання мовленнєвих ритуалів з почуттям такту, ввічливості та доброзичливості.

Бойківський народний календар є не просто інформаційним джерелом витоків морально-етичної, матеріальної та мовленнєвої культури, а й цінним вираженням національної самобутності етнічної спільноти – набожної, гордої, патріотичної.

Література:

1. Франко І. Етнографічна експедиція на Бойківщину. Жовтень. Київ. 1972. № 7. С. 13-18.
2. Зубрицький М. Народний календар, народні звичаї і повірки, пов'язані до днів в тижні і до рокових свят. Матеріали до українсько-руської етнології. Львів. 1900. Т. 3. С. 34-53.
3. Енциклопедія українознавства в 10 томах / Під редакцією В. Кубійовича. Львів. 1993. Т.1. 400 с.
4. Lewicki J. Grammatic der ruthenischen oder klein russischen Sprache in Galizien. Przemyśl. 1834. [IV] Bl., XXVI, 212, 59.
5. Вагилевич І. Бойки, руcько-слов'янський люд в Галичині. Жовтень. Київ. 1978. № 12. С. 117-130.
6. Партицький О. Звідки пішла назва бойки. Діло. Львів. 1895. № 269. С. 310.
7. Франко І. Звідки взялася назва «Бойки»? Життє і слово. Львів. 1895. Т 3. С. 146-149.
8. Пономарів А. Українська етнографія: курс лекцій. Київ. 1994. 316 с.

Lysak V., Popadynets M. Boyko folk calendar as an expression of linguistic and ethno-cultural identity

Summary. The problem of studying the peculiarities of the folk calendar of a particular ethnic community is more relevant than ever today, when national identity is gaining significant importance and is an example of indestructibility and resilience. The folk calendar of the Boikos, a specific mountainous region, is a linguistic and ethical picture of a special regional mentality. Holidays, customs, and rituals, along with the peculiarities of peasant clothing, decorative and applied details of housing and outbuildings, holistically reflect the high moral and ethical culture of the Boyky. The etiquette formulas of communication, theatrical and ceremonial performances affirm free thinking, the uniqueness of domestic relations and the uniqueness of the language flavor. The age-old traditions of friendly communication between relatives, neighbors, and friends on weekdays and holidays, respectful addresses to parents, elders, and strangers, and avoidance of conflicts and quarrels distinguish the special language culture of highlanders. The Boikos dialect, where the melodiousness and singing of the sound system is most pronounced, reflects archaic elements of deep religiosity and high spiritual morality. The article examines the Boyko folk calendar as a phenomenon that reflects the uniqueness of the speech culture of this ethnographic group and its socio-cultural heritage. The role of calendar holidays, customs and rituals in the formation of speech practices, moral and ethical norms and social communications of the Boyko is analyzed. The main linguistic and didactic features of the Boyko calendar, in particular the use of dialectal forms, symbolic expressions and ritual speech constructions, are determined. It is substantiated that the Boyko linguistic tradition preserved in the folk calendar is an integral part of the national cultural identity that resists assimilation processes and ensures the continuity of ethnic identity. The functional role of speech formulas and etiquette expressions reflecting the sacred and social component of the Boyko worldview is revealed. It is the customs and traditions, local rituals that determine the special etiquette of highlanders' speech, their pronounced modesty, tact and good manners.

Key words: fights, folk calendar, customs, traditions, rituals, etiquette, speech etiquette.

УДК 811.111'373.612.2:355
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.21

Львова Н. Л.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри фонетики і практики англійської мови
Київського національного лінгвістичного університету

МЕТАФОРИЧНІ ВІЙСЬКОВІ ТЕРМІНИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Анотація. Статтю присвячено дослідженню англійськомовних метафоричних термінів військової сфери та специфіки їх перекладу українською мовою. У статті надається визначення понять «метафоричний термін», «військовий термін», встановлюються причини існування великої кількості метафоричних термінів у різних професійних сферах, аналізуються сфери походження англійськомовних метафоричних термінів військової сфери. Увагу приділено в статті визначенню способів, а також трансформацій перекладу англійськомовних військових термінів українською мовою.

Метафоричний термін є офіційною лексичною номінацією професійного або наукового поняття, значення якого утворено на основі транспозиції за ознаками схожості. Військовий термін є засобом йменування поняття військової сфери. Існування великої кількості метафоричних термінів у різних професійних сферах пояснюється ємністю та універсальністю метафори, її здатністю позначати невідоме через схожість із відомим.

Англійськомовні військові терміни-метафори є антропоморфними та неантропоморфними за походженням. Сферами походження антропоморфних термінів, пов'язаних із людиною, є назви її фізіологічних, психічних, розумових особливостей, частин її тіла, її дій, професій, родів занять, особливостей взаємодії у соціумі. Неантропоморфні метафори військової сфери представлені одиницями зі сфер інженерні споруди та будівлі, природні та фізичні явища, ландшафт, побутові предмети, гастрономія, одяг і тканини, міфологія та релігія, гідросфери, а також зооморфної та фітоморфної сфер.

Англійськомовні метафоричні терміни військової сфери перекладаються україномовним еквівалентами, калькуванням і шляхом опису. Їх відтворення здійснюється також простими та комплексними перекладацькими трансформаціями. Найбільш поширеними серед простих є перестановка слів і додавання слова. Комплексні трансформації містять дві та більше простих перекладацьких трансформацій, а їх поширене вживання при перекладі багатокомпонентних англійськомовних термінів-метафор військової сфери пояснюється відсутністю їх еквівалентів в українській мові.

Ключові слова: англійська мова, військова сфера, метафоричний термін, перекладацька трансформація, спосіб перекладу, сфера походження.

Постановка проблеми. Дослідження термінології завжди відзначались актуальністю через її важливість для комунікації фахівців, необхідність її розуміння широким загалом, забезпечення передачі спеціальних знань у різних галузях науки та техніки. Різноманітні екстралінгвістичні фактори сприяють появі термінів у різних сферах, розвитку їх термінологій, які потребують подальшої стандартизації, що, в свою чергу, також зумовлює процеси їх безперервного вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри те, що англійськомовна військова термінологія постійно вивчається науковцями [див., напр., 1–3], ще й донині окрема увага не приділялась дослідженню її метафоричних одиниць, в тому числі й в аспекті перекладу, що й зумовлює **мету** цієї статті. Її завдання полягають у визначенні понять «метафоричний термін», «військовий термін», поясненні причин існування великої кількості метафоричних термінів у різних професійних сферах, з'ясуванні сфер походження військових метафоричних термінів англійської мови, аналізу способів їх перекладу українською мовою, а також перекладацьких трансформацій, які можуть бути застосовані при їх передачі нею.

Виклад основного матеріалу. Під метафоричним розуміємо термін, значення якого сформовано на основі «транспозиції за ознаками схожості» [4, с. 45]. Творення термінів на основі грецької та латинської мов поступово поступалося тропеїчному (метафоричному) термінотворенню у європейських мовaї. Метафора належить до сфери мисленнєвих процесів і сприяє отриманню нового знання. Наявність великої кількості метафоричних термінів у різних фахових сферах пояснюється антропоцентричним характером мови загалом, універсальною здатністю людиною вловлювати схожість між різними класами об'єктами. Являючи собою семантичну подвійність, метафора, ємна за своїм призначенням, здатна поєднувати відоме та невідоме, старе та нове, що й сприяє її впровадженню у термінологічну сферу загалом.

Під військовим терміном розуміємо слово чи словосполучення, що є офіційним засобом номінації поняття військової сфери. Корпус аналізованих термінологічних одиниць, їх тематична диференціація, що стала базою для метафоризації, дозволяє виявити ключові сфери походження аналізованих термінів, які власне можна поділити на антропоморфні та неантропоморфні за походженням.

Серед *антропоморфних* зустрічаємо ті метафори, формування яких базується на поняттях про *фізіологічні, психічні та розумові особливості людини*. Фізіологічна складова є основою для порівняння референтів за схожістю в англійськомовних метафоричних термінах військової сфери. Це може пояснити тим фактом, що першочергове значення для людини має стан її організму та його ресурси. Прикладами англійськомовних військових термінів, значення яких сформовано на основі переосмислення подібних понять, є наступні:

air force – повітряна армія; live ammunition – бойові патрони; augmentation force – сили підсилення військ, вже розгорнутих на полі бою; battle fatigue – бойовий посттравмтич-

ний синдром; blind − маскувальна сітка; blind transmission − передача інформації без підтвердження; blind spot – простір, що не проглядається, ділянка місцевості, непридатний для радіозв'язку; combat fatigue − бойовий посттравматичний синдром; concentrated efforts – зосереджені бойові зусилля; dead drop – схованка; letter-box − закладка для прихованої передачі інформації; dumb bomb − холостий заряд; elite forces – ударні елітні війська; force-on-force training – бойова підготовка із залученням сил для імітації умовного супротивника; exercise − навчання з бойовою стрілянною, strength – кількість солдатів; strong point − укріплений пункт; *strong resistance – лютий супротив, task force – експедиційний корпус, use of force – використання сили.*

Окремою групою термінологічних одиниць, утворених на базі порівнянь із фізіологічними характеристиками людини, є терміни, у структурі яких спостерігається такий компонент, як *назва частин тіла людини*, наприклад:

shoulder board – жорсткий погон; shoulder loop – м'ягкий погон; *beachhead − плацдарм морського десанту на березі; bipod − сошки кулемета; body of order − текст наказу; bridgehead − плацдарм на березі річки; head − голова колони; main body − основа колони; corps – відділення; face of the map – лицьовий бік карти; foothold – невеликий плацдарм; gorge − ущелина; hair trigger – спусковий гачок, що потребує легкого натискання; lips of the wound − край рани, shoulder − переносний зенітно-ракетний комплекс, soft-skinned vehicle − машина, що не має броньового захисту; teeth arms – види бойових військ (брит.); brain washing − мозкова атака.*

Наведемо приклади метафоричних одиниць військової сфери, компонентами яких є одиниці на позначення *психічних особливостей* людини:

active army – склад армії на дійсній військовій службі; active armour − активна броня; aggressiye patrolling – агресивне патрулювання; battle honor –бойові відмінності; fierce assault – люта атака; *fierce fighting* – жорстокий бій; *harassing fire – виснажливий вогонь*; *fierce fire – гнітючий вогонь*; *persistent – стійка речовина*; *rude shock − раптовий удар*; *standing force – сили готовності*; *decisive victory − рішуча перемога.*

На основі компонентів, що є засобами йменування *розумових здібностей* у людини, побудовані такі метафоричні військові терміни:

dummy ammunition − холостий боєприпас; educated misile – ракета, що програмується; impaired vision – погане бачення проблеми; indiscriminate attack − напад без врахування наявності грамадянських цілей у зоні поразки; ruse − військова хитрість.

Також творення метафоричних термінів здійснюється за допомогою переосмислення одиниць на позначення *відчуттів* людини. Наведемо приклади:

heavy cavalry / light cavalry – важка / легка артилерія; cold steel – штиковий бій; cold war / hot war – холодна війна; hard-target – мета, що маневрує; weight of artillery – вага артилерії, атаки, вогню; firm foothold – твердий плацдарм; tight formation – зімкнутий ряд; feet are dry – політ над сушею; disaster relief – здійснення допомоги при катастрофах та стихійних лихах.

Достатньо поширеною у військовій термінології є й група термінів, до складу яких входять одиниці на позначення *дій* людини, які переосмислюються у складі подібних термінів:

advance – просування; course of action − хід бою; air strike − удар із повітря; support − підтримка; collection of info – збір інформації;, flash-hider – плам'я-гаситель; grenade launcher − пусковая установка; heat-seeking − ракета із тепловою голівкою наведення; incoming fire − вогонь супротивника; hit − попадання; Jam – створювати перепони, глушити радіозв'язок; killing ground – раніше обране та пристрілений простір для знищення супротивника; denial weapon – авіаційний боєприпас для руйнування для злітної смуга; rush − неочікувана атака; salvo − залп, батарейна черга; show of flag − демонстрація сили; silencer − прилад беззвучної стрілянини; sleeper − співробітник іноземної спецслужби; surprise action – раптова дія; taps − сигнал до відбою; stunning victory – приголомшивий успіх; stunning blow − сильный вибух; wait out – тимчасове припинення зв'язку, defensive war – оборонна війна; war-cry − бойовий клич, water-jump − техніка приземлення на водяну поверхню.

Прикладами дієслів-метафор слугують в аналізованій термінології наступні одиниці:

to blunt attack − стримувати натиск; to lift fire − переносити вогонь в глибину; to shift fire – переносити вогонь по фронту; to open fire – відкрити вогонь; to reload − перезаряджати зброю, to stake-in − встановлювати міномет, кулемет; to silence – знімати вартового, придушити вогньові засоби супротивника.

Виокремлюємо також терміни військової сфери метафоричної моделі *«професія, рід занять»*, наприклад:

bandit – літак супротивника; controller – навідник-коректувальник; gunsmith – особа, що виготовлює вогнепальну зброю кустарним способом; hacker – комп'ютерний хакер; hunter-killer / killer submarine – підводний човен, задіяний у військових операціях; naturalist – іноземний розвідник; pioneer – солдат пішого спецрозділу, що йде попереду армії чи полку.

Окрема група метафоричних військових термінів англійської мови походить від понять, що позначають *відносини в суспільстві*:

alien − літак-правопорушник; buddy-buddy philosophy − філософія військового товариства та взаємовиручки; friend-or-foe − впізнання «свій − чужий»; friendly fire – помилковий обстріл з боку своїх.

Поширеними у військовій термінології англійської мови є також неатропоморфні терміноодиниці. Одна із груп таких термінів містить одиниці зі сфери «*інженерні споруди та будівлі*», тобто ті одиниці, що позначали спочатку різноманітні інженерні споруди, будівлі та із переосмисленим значенням надійшли до аналізованої термінології, наприклад:

avenue of approach – шлях підходу; bore − канал стовбура; cockpit – пілотська кабіна літака; conning tower − рубка підводного човна; forecaslte − передня частина корабля; pontoon − поплавець гидролітака, quarter − кормова частина судна; tunnel − мінна галерея; turret – бойова вежа.

Окрему групу складають терміни, що надійшли до військової сфери із концептосфери «*ДІМ*», наприклад:

homing system – система самонаведення; blockhouse – зміцнена будівля; stray bullet − шальна куля, cabin − кабіна летального апарата; chamber − зарядна камера зброї, enfilade fire – безперервний вогонь супротивника на усю ширину та глибину бойових порядків, glasshouse – військова в'язниця, home base − аеродром постійного базування авіаційної частини.

Окрему групу неантропоморфних метафоричних термінів військової сфери в англійській мові становлять одиниці із *компонентами-колоронімами*. Наявність подібних одиниць вказує на роль кольорів у житті людини та той факт, що вони можуть викликати емоції. Прикладами військових метафоричних термінів із колоронімами є наступні:

orange cell – сили військових, що позначають союзників у ході навчань; Black and Tans − англійські каральні загони в Ірландії після Першої світової війни; black friar − диверсант-одиначка; Blue-on-Blue fire – помилкове ведення вогню; grey diplomats – бойові кораблі як засоби дипломатії з позиції сили; paint white – підсвічування цілі лазерним приладом наведення; Red cell − компонент, що позначає сили супротивника в ході навчання; white wash − приховання дисциплінарного вчинка; yellow zone − нейтральна зона.

Неантропоморфні англійськомовні метафоричні терміни військової сфери містять також одиниці зі сфери «*природні та фізичні явища*», наприклад:

blackout – світломаска; blackout area – площина запирання; *burst of speed – різке збільшення швидкості; electronic silence – режим виключення радіоелектронних випромінюючих засобів; flashlight – ручний ліхтар; foray − рейд на територію; echo – відбитий лихтар; percussion cup – капсуль патрона; war in shadow − спеціальні операції.*

Терміни метафоричної моделі *«ландшафт»* представлені в аналізованій термінології наступними одиницями:

airfield – аеродром; bay – місце ведення вігня; channel – канал радіообміну, ditch – аварійна посадка летательного апарата на воду; field of fire − простір, що прострілюється; glide path − посадкова глисада літака; sump – вловлювач; trail – лафет артилерійського знаряддя, що буксується; traverse − окопний траверс; field of view − поле зору.

Неантропоморфними є також терміни *зооморфного* походження:

bug – жучок; mole – кріт; muzzle – дуло; dog-watch – дозор; dogfight – повітряний бій, рукопашний бій; caterpillar track – гусеничний трек, half-cock − насторожі, war-bird – військовий літак; frogman – бойовий пловець-аквалангіст; hog's back − верхівка гори; foxhole − місце для стрілянини; leapfrog – пересування почергово, перебіжками.

Суміжно з зооморфною метафоричною моделлю творення термінів військової сфери в англійській мові існує *фітоморфна*, тобто йдеться про терміноодиниці військової сфери, що походять від лексичних засобів сфери *фауна*, про що свідчать такі приклади:

caltrops – стрічка з шипами для блокування руху; gooseberry – дротове загородження типу «їжак»; stem – колона ядерного вибуху; grenade – граната; pea green − тип камуфляжної форми, rod − орудійний стовбур.

Окремою групою метафоричних термінів військової сфери в англійській мові є та, що походить зі сфери «*вода*», наприклад:

blast wave – вибухова хвиля; carrier wave − хвиля передачі радіосигналу, shock wave − ударна хвиля, current situation − поточна ситуація, incursion – вторгнення на територію іншої держави.

Аналіз метафоричних термінів військової сфери дозволяє виявити також групу моделі «*міфологія та релігія*». Джерелом формування терміноодиниць визначеної групи є античні легенди, релігійні догми, релігійні та філософські світоглядні погляди представників англомовного світу різних часів, зокрема:

baptism of fire – хрещення вогнем; dragon's teeth – бетонна протитанкова надовба, holy war − справедлива війна; service – служба; Red Devils – неформальна назва військовослужбовців десантних частин армії Великобританії; subversive – підривна діяльності; team spirit − командний дух.

В аналізованій термінології наявні також терміни метафоричної моделі «*одяг і тканина*», наприклад:

ammunition belt – патронна стрічка; apron – дротове огородження; мор. камуфляж; bulletproof vest / flak jacket – куленепробивний жилет; protective mask – протигаз; poncho – водонепроникний жилет; sabot – танковий снаряд; піддон снарядної лінзи; tag – особистий знак.

Існують також і військові терміни *гастрономічного* походження, зокрема:

sandwich – бойовий стрій; red herring – маневр, що відволікає.

Цікавим є походження терміна *red herring*. Копчений оселедець використовувався мисливцями для того, щоб збивати зі сліду мисливських собак. Подібна хитрість стала основою номінації військового терміна, що позначає облудну дію стосовно супротивника.

Також деякі терміноодиниці військової сфери було утворено в англійській мові на основі переосмислення засобів йменування *побутових предметів*:

baton round – пластикова куля; dry bag − костюм бойового плавця, field glasses – апаратура оптичного спостереження; hammer – курок; knife rest – дротове загородження; mothball – трасуюча куля; cluster pump – саморобний вибуховий устрій спрямованої дії.

Антропоморфні та неантропоморфні метафори поділяються науковцями також на антропоморфні, соціоморфні, зооморфні, фітоморфні та артефактні [5, с. 233−235]. За нашими спостереженнями, а також проведеним аналізом, всі із визначених груп метафор є наявними у військовій метафоричній термінології англійської мови. Важливим є також питання перекладу визначених одиниць українською мовою.

Класифікація В. І. Карабана [6, с. 300−314] та А. Я. Коваленко [7, с. 72−74] дозволяє визначити наступні способи перекладу англійськомовних військових термінів-метафор:

еквівалентний переклад (*feed block – приймач; shelter – прихисток; cavalry – мобільні війська*);

описовий переклад (*heat-seeking − ракета з тепловою головкою наведення*; *cupola − орудійна вежа корабля, що обертається; educated missile – ракета, що програмується*);

калькування (*bloodless victory – безкровна перемога; aggressive patrolling – агресивне патрулювання*; *battle honor – бойова відзнака; to open fire – відкрити вогонь*).

Також військові метафоричні терміни відтворюються за допомогою перекладацьких трансформацій, наприклад:

перестановка слів (*air strike – удар із повітря*);

додавання слова / слів (*to reload − перезаряджати зброю*);

комплексні трансформації (*water-jump − техніка приземлення на водяну поверхню*).

Зауважимо, що комплексні трансформації, тобто ті, які складаються з кількох простих, є найбільш поширеними при передачі військових метафоричних терміноодиниць анг-

лійської мови мовою українською. Переклад останнього із визначених термінів здійснювався із залученням трансформацій додавання та перестановка слів, а також лексична заміна (*jump – приземлення*). Визначені трансформації входять до складу комплексної. Поширення вживання перекладацьких трансформацій для відтворення англійськомовних метафоричних термінів військової сфери пояснюється не тільки їх багатокомпонентним складом і необхідністю пристосувати перекладену одиницю до норм мови перекладу, але й відсутністю їх еквівалентів у ній.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, військові метафоричні терміни є офіційними засобами номінації понять військової сфери, значення яких сформовано шляхом переосмислення, що здійснюється за ознаками схожості. Метафоричні військові терміни англійської мови є антропоморфними та неантропоморфними за походженням. Українською мовою вони відтворюються еквівалентними одиницями, описовим шляхом, калькуванням. Також для передачі цих одиниць вживаються перекладацькі трансформації. **Перспективи подальших досліджень** вбачаємо у вивченні англійськомовних метонімічних термінів військової сфери та з'ясуванні способів їх перекладу українською мовою.

Література:

1. Бабій І. В., Кучвара Л. Б. Структурний аналіз військових термінів в англійській та українській мовах. *Львівський філологічний часопис*. 2023. № 13. С. 7–13.
2. Дзюбак Н. М. Структурно-граматичні ознаки сучасних військових термінів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2011. № 28. С. 122–125.
3. Лукіянчук Ю. О. Способи класифікації військових термінів. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія : Філологічна*. 2017. № 66. С. 65–67.
4. Кущ Е. О. Метафоричні номінації іноземців як засоби експлікації упереджень американських політиків. *Нова філологія*. 2013. № 57. С. 45–48.
5. Стретович Т. П. Класифікаційне розмаїття видів метафор. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова. Сучасні тенденції розвитку мов.* 2017. № 16. С. 232–239.
6. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
7. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад. Тернопіль : Видавництво Карп'юка, 2007. 304 с.
8. Bowyer R. Dictionary of Military Terms : Over 6,000 Words Clearly. London : A&C Black Business Information and Development, 2008. 288 p.
9. The Dictionary of Military Terms / U. S. Department of Defense. New York : Skyhorse, 2015. 472 p.

L'vova N. Metaphorical military terms of the English language and their translation

Summary. The article is devoted to the research of English metaphorical terms in the military sphere and the specificity of their translation into Ukrainian. The notions of «metaphorical term» and «military term» are given, reasons for the existence of a large number of metaphorical terms in various professional spheres are revealed, spheres of origins of English military metaphorical terms are analyzed in the article. Ways and transformations of translating of English military metaphorical terms into Ukrainian are also analyzed in the

A metaphorical term is an official lexical designation of a professional or scientific notion formed on the basis of transposition of meaning according to features of similaity. A military term is a means of designation of the military notion. The existence of a great number of metaphorical terms in various professional spheres can be explained by the richness and versatility of metaphors, as well as their ability to designate an unknown notion through similarities with the known one.

English-language military metaphorical terms are anthropomorphic and non-anthropomorphic by origin. Anthropomorphic terms, associated with human characteristics, include names related to physiological, psychological, and intellectual traits of people, their body parts, actions, professions, occupations, and social interactions. Non-anthropomorphic military metaphors are originated from the spheres of engineering structures and buildings, natural and physical phenomena, landscapes, household items, gastronomy, clothing and fabrics, mythology and religion, the hydrosphere, as well as from zoomorphic and phytomorphic spheres.

The translation of English military metaphorical terms into Ukrainian is carried out by their Ukrainian equivalents, calquing, descriptively. Their reproduction into Ukrainian is also made with simple and complex translation transformations. The most widespread simple transformations used in the process of their translation is transposition and word addition. Complex transformations combine two or more simple translation. Their frequent use in translating of multi-component English military metaphorical terms is explained by the absence of their equivalents in the Ukrainian language.

Key words: the English language, the military sphere, metaphoric term, translating transformation, way of translating, sphere of origin.

УДК 81'373.49.
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.22

Мірошник С. О.,
старший викладач кафедри англійської філології і перекладу,
факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
«Державного університету «Київський авіаційний інститут»

Гастинщикова Л. О.,
старший викладач кафедри англійської філології і перекладу,
факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
«Державного університету «Київський авіаційний інститут»

ВИКОРИСТАННЯ ЕВФЕМІЗМІВ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті досліджується роль евфемізмів у політичному дискурсі, їхні комунікативні функції та вплив на суспільну свідомість. Проаналізовано наукові підходи до вивчення політичних евфемізмів, їхні когнітивні та прагматичні аспекти. Встановлено, що евфемізм – це слово чи вираз, яким замінюють у мові грубе, непристойне, з неприємним емоціональним забарвленням слово. Виокремлено основні функції політичних евфемізмів, як-от: маніпулятивна (застосування евфемізмів з метою маніпуляції думками та поглядами реципієнтів); маскувальна (вживання евфемізмів з метою розмиття негативних явищ реальності у сприйнятті реципієнтами); елевативна (використання евфемізмів для номінації непрестижних понять (професій, установ, товарів тощо); меліоративна (застосування евфемізмів з метою пом'якшення негативних наслідків діяльності політика); кооперативна (вживання евфемізмів з метою уникнення дискримінації (расової, релігійної, соціальної тощо); превентивна (вживання евфемізмів замість табуйованих слів). Виявлено, що у сучасній лінгвістиці вживання евфемізмів є неоднозначним феноменом, адже вони у деяких випадках можуть спричинити викривлення поняття, приховати той чи інший його зміст, привести до обману. Розглянуто та проаналізовано приклади політичного дискурсу, в яких використання евфемізмів сприяє зміні інтерпретації суспільно значущих подій. Встановлено, що використання евфемізмів у політичному дискурсі передбачає досягнення таких цілей: керування іміджем і самозахист (представлення себе або своєї партії в позитивному світлі та уникнення потенційної критики чи негативного сприйняття), маніпулювання громадською думкою (подача суперечливих тем в м'якшій формі, щоб вплинути на аудиторію), приховування неприємних істин (пом'якшення суворих або незручних реалій), уникнення конфронтації (послаблення напруженості і запобігання дипломатичних конфліктів), дотримання політичної коректності (зміна термінів з поваги до соціальної делікатності), легітимізація політичних дій (сформувати політичну думку та виправдати політичні рішення, які матимуть незворотні наслідки).

Ключові слова: політичний дискурс, евфемізми, маніпуляція, комунікативні стратегії, імідж політика, суспільна думка, комунікація.

Постановка проблеми. За К. Лінфут-Хам, думка про те, що значення слів є послідовними та статичними є помилковою. Навпаки, іноді динамічний та мінливий характер значення робить вибір того чи іншого слова у певному контексті не таким вже й простим та очевидним [1, с. 227]. У сучасному світі важливою рисою успішного політичного діяча є уміння вибору правильних слів та виразів для здійснення необхідного впливу на публіку та збереження свого статусу у суспільстві. З цією метою політики нерідко вдаються до використання евфемізмів у своїх промовах і виступах як до «безпечних» способів вираження думки під час обговорення неприємних чи делікатних тем для того, аби не справити негативне враження на аудиторію. Відтак, вивчення евфемізмів у політичному дискурсі становить важливу лінгвістичну проблему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема використання евфемізмів у мові викликає інтерес у лінгвістів вже досить довгий час. Як закордонні, так і вітчизняні науковці вивчають різні аспекти та особливості застосування і функціонування цих мовних одиниць. Для прикладу, К. Лінфут-Хам досліджував особливості творення евфемізмів [1]; А. Хойаті вивчав евфемізми в англомовному масмедійному дискурсі [2]; С. Карам студіювала особливості використання евфемізмів у політичній сфері [3]; Ю. Швечкова досліджувала політичні евфемізми як засіб реалізації комунікативних стратегій і тактик у політичному дискурсі [4]; І. Грогодза вивчала функції евфемізмів у сучасному політичному дискурсі [5]; О. В. Назаренко та В. Г. Галеженко розглядали евфемізми як лексичний засіб вираження категорії політкоректності [6]; Е. Коляда та А. Кондрук [7] аналізували евфемізми як засіб маніпуляції у політичному дискурсі; О. А. Ільченко досліджувала евфемізми як складову сучасної мови ЗМІ [8].

Мета статті полягає у дослідженні ролі евфемізмів у політичному дискурсі, вивченні їхніх функцій та особливостей впливу на суспільну свідомість.

Виклад основного матеріалу дослідження. У широкому значенні евфемізми вважаються необразливими варіантами слів або виразів, які мовці чи автори вважають за краще не використовувати для виконання конкретного комунікативного наміру у певному випадку. Відповідно до Великого тлумачного словника української мови, евфемізм – *це слово чи вираз, яким замінюють у мові грубе, непристойне, з неприємним емоціональним забарвленням слово* [9]. Схоже визначення пропонується у тлумачному словнику англійської мови Merriam-Webster Thesaurus: euphemism is *a mild or pleasant word group of words that is used instead of one that is unpleasant or offensive* [10].

Евфемізми – це потужні лінгвістичні засоби, глибоко вкорінені в мові, і використовуються мовцями майже кожного дня [11, с. 3]. Потреба у використання евфемізмів є як соціальною, так і емоційною, оскільки вони дозволяють обговорювати образливі або табуйовані теми, не викликаючи гніву, не обурюючи або не засмучуючи інших людей, і діють як клапан, що зберігає зовнішній вигляд цивілізованості [1, с. 228].

Носії різних мов час від часу використовують евфемізми, щоб пом'якшити вплив концепції, яка потенційно може викликати образу чи соціальне несхвалення [2, с. 552]. Евфемізми зустрічаються в більшості мов світу і у кожній з них мають своє значення та функції. А. Павленко вважає, що головною функцією евфемізмів є захист мовців від небажаного емоційного збудження [12, с. 260]. Враховуючи існування понять, які можуть вважатися надто образливими, існує потреба пошуку обхідних, непрямих і суспільноприйнятних шляхів вираження думки з використанням таких понять. Таким чином, евфемізми виконують функції так званих «очисників мови» [13, с. 55]. Вони здатні нейтралізувати негативні конотації, пов'язані з образливими суб'єктами. Отож, завдання евфемізму полягає в тому, щоб захистити мовця / читача / слухача від можливої зухвалості чи образи при порушенні табуйованих або делікатних тем (релігія, політика, соціальні проблеми, смерть, хвороби тощо), а відтак уникнути конфлікту чи образи [1, с. 228].

Однак, у випадку вищезазначеного, тлумачення та інтерпретація тієї чи іншої словникової одиниці може змінюватись залежно від контексту. Саме через це у сучасній лінгвістиці вживання евфемізмів є неоднозначним феноменом. Існують дослідники, які вважають використання евфемізмів суперечливим явищем, особливо у випадках політичних, військових, комерційних, екологічних та природоохоронних понять [14; 15; 16; 17]. На їхню думку, евфемізми можуть спричинити викривлення поняття, приховати той чи інший його зміст, привести до обману і навіть перетворити прості та зрозумілі концепти на надто складні і оманливі [17, с. 60].

Оскільки мова є частиною культури та людської поведінки, не дивно, що політики у своїх промовах і виступах підбирають лексичні одиниці відповідно до вимог і очікувань суспільства. На думку деяких іноземних дослідників [18, с. 1], використання евфемізмів в політиці має важливе значення, оскільки мовна поведінка політиків не була б якісною без використання евфемізмів. Обговорення чутливих тем іноді може створювати складнощі для політика. У таких випадках саме евфемізми стають у нагоді для попередження комунікативних конфліктів, уникнення грубих або нечемних висловлювань, та навіть відвернення уваги від важливих проблем чи применшення їхнього значення. Для опису евфемізмів, які використовуються у політичній сфері навіть існує окремий термін – *політичні евфемізми*. Політичним евфемізмам притаманні усі характеристики цих мовних одиниць, вони лише вирізняються сферою вжитку, а саме використовуються у політичному дискурсі [4, с. 130].

Серед функцій політичних евфемізмів дослідники виокремлюють маніпулятивну (застосування евфемізмів з метою маніпуляції думками та поглядами реципієнтів); маскувальну (вживання евфемізмів з метою розмиття негативних явищ реальності у сприйнятті реципієнтами); елевативну (використання евфемізмів для номінації непрестижних понять (професій, установ, товарів тощо); меліоративну (застосування евфемізмів з метою пом'якшення негативних наслідків діяльності політика); кооперативну (вживання евфемізмів з метою уникнення дискримінації (расової, релігійної, соціальної тощо); превентивну (вживання евфемізмів замість табуйованих слів) [5, с. 28-30].

Використання евфемізмів у політичному дискурсі нерідко заплутує людей, перешкоджаючи індивідуальному мисленню та свідомому прийняттю рішень [19, с. 253]. Деякі дослідники стверджують, що «нормальне» значення слова чи фрази завжди краще, точніше, правдивіше, раціональніше, ніж «девіантне» значення. Девіантні повідомлення є вигідними для політиків, адже вони допомагають їм «м'якше» нав'язувати свою ідеологію. За допомогою евфемізмів політики зберігають свій соціальний статус, спекулюють думками людей та їхнім ставленням до того чи іншого факту або події, впливають на поведінку та довіру соціуму [3, с. 6].

На думку М. С. Макглоун і А. Бачелор, головною причиною використання евфемізмів політиками є збереження власного іміджу. Таким чином вони мінімізують загрозу для себе при обговорення чутливих та неоднозначних тем. Учені наголошують, що політики схильні використовувати евфемізми саме для самопрезентації, а не через турботу про чутливість адресата, адже використання таких лексичних одиниць здатне відведення від політиків будь-яку провину. У загрозливих для власного статусу чи іміджу ситуаціях, політичні діячі вживають стратегії ввічливості, щоб пом'якшити загрозу та створити сприятливе середовище для того, аби продовжити утримувати свої позиції [19, с. 252-253].

У політичному дискурсі англійської мови евфемізми часто використовуються для пом'якшення або приховування справжнього значення певних дій чи явищ. Це дозволяє політикам представити інформацію у більш прийнятному світлі або уникнути негативних конотацій. Нижче наведено декілька прикладів таких евфемізмів:

1. Військові дії:

– *Collateral damage — побічні втрати*. Використовується для позначення випадкових жертв серед цивільного населення під час військових операцій.

– *Enhanced interrogation techniques — посилені методи допиту*. Евфемізм для тортур або жорстоких методів допиту.

2. Економічні питання:

– *Quantitative easing — кількісне пом'якшення*. Означає процес збільшення грошової маси центральним банком для стимулювання економіки.

– *Negative growth — негативне зростання*. Використовується для опису економічного спаду або рецесії.

3. Безробіття:

– *Downsizing — скорочення штату*. Означає зменшення кількості працівників у компанії.

– *Job redundancy — вивільнення робочого місця*. Використовується для опису ситуації, коли посада більше не потрібна, і працівника звільняють.

4. Політичні рішення:

– *Strategic withdrawal — стратегічний відступ*. Означає виведення військ або відмову від певної території з тактичних міркувань.

– *Pre-emptive strike — превентивний удар*. Використовується для опису нападу, здійсненого з метою запобігання потенційній загрозі.

Використання таких евфемізмів дозволяє політикам та медіа формувати сприйняття подій у суспільстві, пом'як-

шуючи негативні аспекти або надаючи їм більш нейтрального забарвлення.

У політичному дискурсі евфемізми часто використовуються, щоб пом'якшити або приховати реальність певних дій чи подій. Політики використовують ці терміни, щоб подати інформацію більш приємним способом або щоб уникнути негативних конотацій. Наведемо кілька прикладів із політичних виступів: *The United States does not torture. It's against our laws, and it's against our values. But we use enhanced interrogation techniques to get information from terrorists* [20]. – *Сполучені Штати не тортурують. Це суперечить нашим законам і цінностям. Але ми використовуємо розширені методи допиту, щоб отримати інформацію від терористів*. Наведений приклад є уривком з промови колишнього президента США Джорджа Буша. Екс-президент використав термін *enhanced interrogation techniques* для опису методів допиту, які багато хто вважає тортурами. Таке словосполучення применшує суворість використовуваних методів, роблячи їх більш прийнятними для громадськості.

Розглянемо ще один приклад з евфемізмом *downsizing: The U.S. Agency for International Development (USAID) has undergone a drastic downsizing, shrinking from over 5,000 employees to just 290* [21]. *– Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) зазнало радикального скорочення штату, зменшивши кількість співробітників з понад 5000 до лише 290.* Евфемізм *downsizing* використовується для пом'якшення впливу звільнень, розглядаючи їх як стратегічні рішення, а не особисті втрати для працівників. Корпорації та урядовці часто використовують цей термін для позначення скорочення штату працівників або скорочення бюджету.

Евфемізм *collateral damage* використовується військовими та політичними діячами для позначення ненавмисних жертв серед цивільного населення під час військових операцій, наприклад: *The military acknowledged that there had been some collateral damage during the operation* [22]. *– Військові визнали, що під час операції відбулися незаплановані втрати.* Використання словосполучення *collateral damage* мінімізує сприйняття загибелі цивільного населення, представляючи це як сумний, але неминучий аспект військових операцій.

Наведеними прикладами проілюстровано, як евфемізми в політичних промовах можуть впливати на сприйняття громадськості, виставляючи інформацію в менш прямому або більш сприятливому світлі.

Відтак, вважаємо, що використання евфемізмів у політичному дискурсі передбачає досягнення таких цілей:

1. Керування іміджем і самозахист – політики використовують евфемізми, щоб представити себе або свою партію в позитивному світлі та уникнути потенційної критики чи негативного сприйняття.

2. Маніпулювання громадською думкою – через ретельно підібрані формулювання неприємні або суперечливі теми подаються в м'якшій формі, щоб вплинути на аудиторію.

3. Приховування неприємних істин – евфемізми допомагають пом'якшити суворі або незручні реалії (наприклад, «реструктуризація» англ. "restructuring" замість «масових звільнень» англ. "mass layoffs").

4. Уникнення конфронтації – у делікатних політичних дебатах евфемізми можуть послабити напруженість і запобігти дипломатичним конфліктам.

5. Дотримання політичної коректності – певні терміни замінюються нейтральнішими або привабливішими виразами з поваги до соціальної делікатності.

6. Легітимізація політичних дій – евфемізми можуть допомогти сформувати політичну думку та виправдати політичні рішення, які матимуть незворотні наслідки (наприклад, «гуманітарне втручання» англ. "humanitarian intervention" замість «військової атаки» англ. "military attack").

Висновки. Отже, у кожній мові існує незліченна кількість пом'якшувальних термінів, які використовують політики, щоб передати свою точку зору, оминаючи небажані наслідки. Учасники політичного дискурсу вдаються до вживання евфемізмів, щоб уникнути комунікативних конфліктів, завуалювати реальний стан речей, знизити напругу у суспільстві, приховати справжній зміст тих чи інших небажаних явищ. Слід зауважити, що евфемізми також можуть використовуватися і для спотворення справжнього значення повідомлення і, таким чином, вводити адресатів в оману. Політичні евфемізми є вагомою частиною мовного простору, адже виконують ряд надзвичайно важливих функцій у політичному дискурсі. **Перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку** вбачаємо у дослідженні ролі та функціонування евфемізмів у інших типах дискурсу.

Література:

1. Linfoot-Ham K. The Linguistics of Euphemisms: A Diachronic Study of Euphemism Formation. *Journal of Language and Linguistics.* 2005. Vol. 4. № 2. P. 227–228.
2. Hojati A. A Study of Euphemismsin the Context of English-speaking media. *International Journal of Linguistics*. 2012. Vol. 4. № 4. P. 552.
3. Karam S. Truths and Euphemisms: How Euphemisms Are Used in the Political Arena. *3L: The Southeast Asian Journal of English Language Studies*. 2011. Vol 17 (1). P. 5–17.
4. Швечкова Ю. Політичні евфемізми як засіб реалізації комунікативних стратегій і тактик у політичному дискурсі (на матеріалі промов Терези Мей). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 35. Т. 6. С. 129–133.
5. Грогодза І. Функції евфемізмів у сучасному політичному дискурсі (на прикладі політичних промов Барака Обами). *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка*. 2013. № 14 (273). Ч. 3. С. 27–33.
6. Назаренко О.В., Галеженко В.Г. Евфемізми як лексичний засіб вираження категорії політкоректності. *Нова філологія*. 2019. № 76. С. 99–103.
7. Коляда Е., Кондрук А. Евфемізми як засіб маніпуляції у політичному дискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*. 2015. №. 2. С. 97–103.
8. Ільченко О. А. Політичні евфемізми як складова сучасної мови ЗМІ. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*. 2015. №. 59. С. 78–80.
9. Евфемізм. *Великий тлумачний словник української мови*. URL: https://slovnyk.me/search?term=%D0%B5%D0%B2%D1%84%D0%B5%D0%B-C%D1%96%D0%B7%D0%BC (дата звернення: 22.02.2024).
10. Euphemism. *Merriam-Webster Thesaurus*. URL: https://www.merriam-webster.com/thesaurus/euphemism (дата звернення: 22.02.2024).
11. Rawson H. A Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. New York : Crown Publishers, Inc, 1981. 312 p.
12. Pavlenko A. Bilingual minds: emotional experience, expression and representation. Toronto : Multilingual Matters, 2006. P. 260.
13. Miller A. Perspectives on Evil and Violence: A Special Issue of personality and Social Psychology Review. New York : Routledge, 1999. 96 p.

14. LaRocque P. Championship Writing: 450 Ways to Improve Your Writing. Portland: Marion Street Press, Inc., 2000. 206 p.
15. Jackall R. Moral Mazes:The World of Corporate Managers. Oxford : Oxford University Press, 2009. 320 p.
16. Safire W. Safire's Political Dictionary. Oxford : Oxford University Press, 2008. 862 p.
17. Lacone S. Write to the Point: How to Communicate in Business With Style and Purpose. Franklin Lakes : Career Press, 2003. P. 60.
18. Gladney G. A., Rittenburg T. Euphemistic text affects attitudes, behaviour. *Newspaper Research Journal*. 2005. № 1. P. 1–3.
19. McGlone M. S., Batchelor A. Looking out for number one: Euphemism and face. *Journal of Communication*. 2003. № 53 (2). Pp. 251–264.
20. George W. Bush Quotes About Torture. *AZQuotes*. URL: https://www.azquotes.com/author/2246-George_W_Bush/tag/torture?utm_source (дата звернення: 23.02.2025).
21. Trump's Federal Downsizing Plan May Create New D.C. Neighborhood. *The Hilltop*. URL: https://thehilltoponline.com/2025/02/18/trumps-federal-downsizing-plan-may-create-new-d-c-neighborhood/ (дата звернення: 23.02.2025).
22. Collateral Damage. *WordDB*. URL: https://www.worddb.com/sentences/with/collateral-damage (дата звернення: 23.02.2025).

Miroshnyk S., Hastynshchykova L. The use of euphemisms in English political discourse

Summary. The article examines the role of euphemisms in political discourse, their communicative functions and impact on public consciousness. Scientific approaches to the study of political euphemisms as well as their cognitive and pragmatic aspects are analyzed in the article. It is established that a euphemism is a word or expression that replaces a rude, obscene, unpleasantly emotionally colored word in speech. The main functions of political euphemisms are identified, such as: manipulative (the use of euphemisms to manipulate the thoughts and views of recipients); masking (the use of euphemisms to blur negative phenomena of reality in the perception of recipients); elevative (the use of euphemisms to designate unprestigious concepts (professions, institutions, goods, etc.); ameliorative (the use of euphemisms to mitigate the negative consequences of a politician's activities); cooperative (use of euphemisms to avoid discrimination (racial, religious, social, etc.); preventive (the use of euphemisms instead of taboo words). It has been found out that in modern linguistics the use of euphemisms is an ambiguous phenomenon, because in some cases they can cause distortion of the concept, hide a part of its meaning, and lead to deception. Examples of political discourse in which the use of euphemisms contributes to a change in the interpretation of socially significant events are considered and analyzed. It has been established that the use of euphemisms in political discourse involves achieving the following goals: image management and self-protection (presenting oneself or one's party in a positive light and avoiding potential criticism or negative perception); manipulation of public opinion (presenting controversial topics in a softer form in order to influence the audience); concealing unpleasant truths (softening harsh or uncomfortable realities); avoiding confrontation (relieving tension and preventing diplomatic conflicts); adhering to political correctness (changing terms out of respect for social delicacy); legitimizing political actions (forming political opinion and justifying political decisions that will have irreversible consequences).

Key words: political discourse, euphemisms, manipulation, communication strategies, political image, public opinion, communication.

УДК 811.111
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.23

Mustafayeva L. A.,
Candidate for a degree
Azerbaijan University of Languages
ORCID: 0000-0002-3392-9209

TEXT AND STYLISTIC DEVICES

Summary. The article deals with the text and stylistic devices used in it. It describes the text as a linguistic unit which is used to be observed in the written or spoken languages. The article presents the text as a communicative basis in modern linguistics. The author informs that such a study of the text, that is, its study as a communicative basis, is currently widely ongoing. The main focus in the study of the text began with its being a larger unit than the sentence, and then, with the claims put forward by certain researchers, it was continued with the concepts of "syntactic whole", "micro text", "macro text", etc. In addition, the author also discusses the usages of the stylistic devices used in the texts. Among the stylistic devices, zeugma is highlighted in this research. It is reported that zeugma is a means used by writers or speakers to express the meaning of the text and deepen its meaning. Besides, the stylistic device named as zeugma has been widely analyzed in the article. The author mainly focuses on the syntactic structures of zeugma and its meanings inside the expressions, phrases. The main point that attracts attention is that the syntactic structures of zeugma have been listed down. For example: verb + object + object and others. Zeugma is reported to be widely represented in fiction, characterized by semantic multiplicity and intensity of artistic expression in the literary text, and appears as an important means of expression of pragmatic expression in the article. It is also highlighted in the article that zeugma is known to be one of the linguistic figures of speech that adds some artistic expressiveness to the text (as well discourse) and adds artistic power to any texts that it is used in. The article highlights that through zeugma, two or more words can be changed or manipulated, and in each of those resulting expressions, in addition to the literal meaning, it can also create different meanings, that is, figurative meanings. This side of zeugma has been touched upon in the article as well. One of the issues that is brought to mind regarding the zeugma is that it can create an ironic meaning in any text, depending on the author's purpose. In this case, a verb is used with two complements, one of which expresses a literal meaning and the other a metaphorical one.

Key words: text, linguistics, written, meaning, device, zeugma, structure.

Introduction. Text linguistics refers to a form of discourse analysis – the study of written or spoken language which deals with the description and analysis of large texts (beyond the single sentence level). A text can be any written or spoken example of language, from something as complex as a book or legal document to the text or words of an email.

Different fields of study in the humanities deal with different forms of texts. For example, literary theorists focus primarily on literary texts such as novels, essays, stories, and poems. Lawyers focus on legal texts, such as laws, contracts, decrees, and regulations [1, p. 11]. Cultural theorists work with a wide variety of texts, including those that are not usually the subject of research such as advertisements, signs, instruction manuals, and others.

Traditionally, text is understood to be as the original form of written or spoken material (as opposed to a paraphrase or summary). Text is any form of language that can be understood in the context. It can be as simple as 1–2 words (e.g., a stop sign) or as complex as a novel. Any sequence of sentences that are related to each other can be considered to be a text [2, p. 15].

Text refers to content rather than form; for example, when we talk about the text of Don Quixote, we are referring to the words in the book, not the physical book itself. Information that is associated with the text and is often printed alongside it (such as the author's name, publisher, publication date, etc.) is known as text. The idea of what constitutes text has evolved over time. In recent years, the dynamics of technology, especially social media, have expanded the concept of text to include symbols such as emoticons and emojis. For example, a sociologist studying adolescent communication might refer to texts that combine traditional language and graphic symbols.

The main purpose of the article that by means of zeugma one can change or manipulate two or more words, and in each of these resulting expressions.

The main part. The concept of text is not static. It is always changing as the technologies for publishing and distributing texts develop. In the past, texts were usually presented as printed products in bound volumes such as booklets or books. According to linguists D. Barton and C. Lee, today people encounter texts more in the digital space, where materials are "more fluid": "Texts can no longer be considered to be relatively fixed and unchanging. They are more fluid with the changing possibilities of new media. Furthermore, they are increasingly multimodal and interactive. The relationships between texts are complex, and intertextuality is widespread online [3].

The example of the kind of intertextuality can be found in any popular news story. For example, an article in The New York Times might contain embedded tweets from Twitter, links to outside articles, or links to primary sources such as press releases or other documents. With such text, it is sometimes difficult to describe exactly what part of the text is and what is not. For example, an embedded tweet may be important for understanding the surrounding text and therefore part of the text, but it is also an independent part of it. It is common to find such connections between texts on social media sites such as Facebook and Twitter, as well as on blogs and Wikipedia.

Text linguistics is a field of study that examines texts as systems of communication. The analysis deals with the extra-linguistic extensions of a sentence and focuses particularly on context, that is, the information that accompanies what is said and written about.

Context includes the social relationship between two speakers or correspondents, the location of the communication, and nonverbal information such as body language. Linguists use this contextual information to describe the "sociocultural environment" in which the text exists.

A. Mammadov and M. Mammadov write that the text can also exist in isolation from the surrounding world. For example, ancient written monuments can be an example of this. The text is also known to cover a pragmatic effect and be socially conditioned [4, p. 9].

K. Abdullayev writes: "Traditionally, the study of the text is carried out in two ways. The first method is the propositional method. This method applies the already established properties of the sentence based on the parameters of the text. Such extrapolation can have a positive result. In particular, in order to put a solid foundation for the linguistic status of the text, as well as to emphasize the relevance of text problems to linguistics, it is necessary to approach it "from the lower level, from the sentence" [5, p. 10].

The second method is the communicative method. This method involves studying the text and isolating its immanent features without resorting to homogeneous syntactic structures. This method or approach requires a precise differentiation of the specific features of the text as a whole object.

Research in the field of text linguistics is mainly conducted in two directions. On the one hand, the analysis is generally carried out in the field of studying the text theme in terms of revealing the general regularities of text formation, as well as studying the "actual realization" of the text theme. In other words, we are talking about research conducted in the direction of identifying this or that specific whole piece of language in an artistic, journalistic or scientific style. At the same time, scientific debates are conducted around the principles, criteria used in determining the boundaries of the text, the possibilities of distinguishing variant models and types of the text. It seems to us that these two aspects of research presented should be considered as two complementary approaches [5, p. 10].

F. Veysalli writes about the text: For the formation of the text, intra-sentential and extra-sentential elements are needed. In this case, the text itself regulates the participation of intra-sentential elements. These are reported to be regulated by communicative-pragmatic factors [6, p. 394].

Using texts, one can encounter both complex and simple (simplified) texts.

According to A. Simensen, simplified texts are texts written to (a) demonstrate a particular linguistic feature, such as the use of modals or the third person singular verb form; (b) vary the amount of new lexical input presented to learners; or (c) control the offer or their combination [7, p. 94]. There are many advocates of simplified texts, especially for beginning and intermediate L2 learners [8, p. 41]. Much of the argument for the use of simplified texts is based on theories of input in the field of second language acquisition (SLA) and knowledge of the linguistic nature of simplified texts.

The study of texts has become (especially in Europe) a defining feature of a branch of linguistics called text linguistics, in which the "text" has a central theoretical status in recent years. Texts are presented as linguistic units with identifiable communicative properties and contain functions characterized by principles such as information, coherence, and new ideas. Texts can be used to provide formal definitions of signs, messages, discourses, etc. and can be studied using psycholinguistic and sociolinguistic as well as linguistic methods [9, p. 90].

Seven principles of the text have been identified: coherence, consistency, purposefulness, acceptability, informativeness, situationality, and intertextuality; each text reflects knowledge about the world and society [9, p. 92]. These principles determine the main communication methods, not the linguistic features inherent in the text (as some studies assume).

The meaning of the text, which is crucial for the creation of any functional variety, is the criterion used to distinguish one functional variety from another. Some text linguists do not specifically define the concept of "text", their criteria for text analysis imply that they follow a formal/structural approach, that is, a text is a larger unit than a sentence, in fact a combination of a series of sentences. There are also linguists who consider a series of structural elements, each consisting of one or more sentences (clauses), as text. In such cases, the presence or absence of structural elements or sentences, words, is what distinguishes two texts. Even morphemes such as -ed, -ing, -en are analyzed in terms of some structural elements of texts or a series of sentences (clauses) that can be further divided into smaller units. It is still possible to define a text in terms of smaller units such as morphemes and words that can be put together to form a larger unit, a bottom-up analysis.

There are different stylistic figures that are used to give some colorful expressions to the texts. One of these stylistic devices is known to be zeugma. Zeugma is the device that is formed by attaching different parts of speech together in some cases. The following may illustrate these cases:

I [Verb + object + object]

Example: He is free of charge to execute his laws, and his positions.

As can be seen from the example, the main word here, that is, the controlling word, is the verb, and it is followed by complements according to the rule, that is, in this example, the active verb execute, which encompasses the complements, completes the pragmatic meaning. The verb to execute, which creates zeugma, combines with the laws and the positions to form the pragmatic meaning of zeugma.

Another example:

He (Dumbledore was striding serenely across the room **wearing long midnight-blue robes and a perfectly calm express** [10, p. 12].

We present from the famous work "Harry Potter", the expression wear long midnight blue robes and a perfectly calm expression is used as a preposition and forms its pragmatic meaning in the example. The writer's goal in using such a pragmatic prepositional sentence is to create a dramatic effect. The main word is the verb wear, and it combines two words: "a robe" and "an expression" in this expression. By combining the noun expression with the verb wear, the meaning of the sentence becomes more dramatic, and thus the reader's attention is drawn more to the meaning expressed in the expression. We can write the grammatical syntactic structure of this zeugmatic expression as following: predicate + object + object].

If we want to determine the type of zeugma, we can consider the zeugma in this example as a prosy. Since here the governing word comes before the words/expressions that are governed.

Next example:

He was leaning against a table in the hall, heavy with dejection or sleep [11, p. 147].

Lean against a table…, with dejection or sleep is observed to be zeugmatic expression.

The sentence is used to create a mixed, confusing meaning. The pragmatic purpose of the zeugma here is to make the reader think more deeply about the meaning of the expressed idea, to create suspense, i.e. drama/shock, in the text.

II [Subject + subject + predicate]

Example: His **teeth and his ambitions are bored**.

The subject is used as a key word to form the pragmatic meaning of zeugma in this example. Two identical subjects follow one verb:

Another example:

Either **you** or your **head must be off**! [12, p. 62]

The pronoun (you) is used as a key word to form the pragmatic meaning of zeugma in this example. Two homogeneous subjects are followed by a verb:

III [Predicate + object + verb + **object]**

Example: And Mary's mother always **stood** on her gentility; and Dot's mother never **stood** on anything but her active little feet [13, p. 82].

The functional and syntactic analysis of the word "zeugma" demonstrates its rich stylistic potential, which acts as a means of humor and satire in literary texts, serves to convey emotional states, and leads to the semantic fullness of expression and the creation of new meanings.

The zeugma is widely represented in fiction, characterized by semantic multiplicity and intensity of artistic expression in the literary text, and is known to be as an important means of expression of pragmatic expression.

The zeugma is considered one of the linguistic figures of speech that adds artistic expressiveness to the text, adds artistic power to it. It is considered as the use of a word in the same grammatical structure, but in a different semantic relationship with two adjacent words in any context. Words used in semantic relationships can create literal meanings on the one hand, and figurative meanings on the other.

Zeugma can be conveyed at different linguistic levels.

M. Abrams and G. Harpham write that a word can have the same grammatical relationship with two or more other words, but at the same time undergo changes and create new meanings, semantic and pragmatic meanings. Sometimes a word can have a literal meaning in one relationship and a figurative meaning in another [14, p. 233]. Sometimes a word can have a literal meaning in one context and a figurative meaning in another. J. Tissol claims that a verb can be used in many ways, and each of them can refer to a single verb and create different pragmatic meanings [15, p. 218]. K. Koelb refers to this figure as "zeugma" and writes that in such a 'reality' the semantic duality of certain linguistic forms that combine concepts that are supposedly separate can be clearly shown, and at the same time, there can be equivalence between the two concepts [16, p. 82]. Zeugma can sometimes create syntactic and semantic confusion in sentences. However, it is also a stylistic, grammatical device that can add some colorful expression. It can change or manipulate two or more words, and in each of those resulting expressions, it can create different meanings, that is, figurative meanings, in addition to the literal meaning. Sh. Davis writes that one of the places where the pragmatic meaning of zeugma is expressed is when it creates an ironic meaning [17, p. 12]. In this case, a verb is used with two complements, one of which expresses a literal and the other a figurative meaning.

One of the stylistic devices that add some expression to the texts is known to be an irony. It is a situation where there is a contradiction between reality and expectations. Irony is known to be a powerful literary device, and it occurs when the actual meaning of a word is the opposite of what is said, thereby indicating incongruity, that is, a situation that is at odds with what is true or real.

A. Thomas and others write that one of the most powerful literary devices used by writers is irony. The definition of irony is that the true meaning of a word is the opposite of what is said or the result is different from what is expected. Irony can be humorous or show a discrepancy between appearance and reality, that is, the situation can be in conflict with what is real. The meaning of irony in literary environments is observed by its relevance, effects, and examples in literary works. Authors use irony to show criticism, mockery, hatred, and negative characteristics. Irony also creates an element of sarcastic expressions when combined with other stylistic devices. Thus, irony can be used as social criticism [18, p. 67].

Thus, irony is a situation where there is a contradiction between reality and expectations in literature. A powerful literary device, irony occurs when the true meaning of a word is the opposite of what is said, thereby showing inconsistency, that is, a situation that is at odds with what is true or real. Irony creates humor or is used for social criticism.

Irony is a literary device that uses the difference between expectation and outcome to make people laugh, cry, and think. It may be seen in everyday life when people expect something to happen and then experience the opposite.

Conclusion. Language reflects the regularities of mental processes in various forms, both as a means of communication and as a means of realizing thought. The role of language is accepted only when it is useful as a text. This is called the text function of language, which also creates a text. Over the years, a large number of studies have been conducted covering different areas of text linguistics.

Despite the study of the cognitive, pragmatic, and communicative aspects of the text, some of its issues have not yet been fully resolved. In particular, the study of the pragmatic aspect of the text within different stylistic figures remains relevant today.

Different stylistic figures, such as zeugma, pun, irony, etc., are often observed in the structure of texts. Zeugma is a stylistic device in which a number of elements in a sentence are connected by a common word. Different stylistic figures in English have been researched and one of them is the study of zeugma from a pragmatic point of view is a new research work.

Like many other stylistic devices (or rhetorical figures), zeugma helps to strengthen the semantics of an expression and create new meanings.

Zeugma is known to be the realization of two meanings with the help of a verb (sometimes a noun) in the texts. It is also a stylistic device based on a polysemantic effect. It (zeugma) arises from the unity of the interaction of primary and derived meanings in the texts as well. Zeugma is the simultaneous realization of two meanings of a polysemantic word in the same context.

It plays an important role in creating effective, intelligent connections between different elements in language units of various syntactic forms; it describes an unexpected element used to create connections between different terms; by using zeugma, writers increase the complexity of literary language and can give a more subtle and complex description to oral speech (writing).

Bibliography:

1. Carter R., McCarthy M. Cambridge Grammar of English. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 1020 p.
2. Ching M.K.L., et al. Linguistic Perspectives on Literature. London: Routledge, 2015. 150 p.
3. Nordquist R. Definition and Examples of text in Language Studies. ThoughtCo, 2024. URL: thoughtco.com/text-language-studies-1692537 (date of access: 27.02.2025).
4. Məmmədov A., Məmmədov M. Diskurs təhlilinin koqnitiv perspektivləri. Bakı: Çasıoğlu, 2010. 96 s.
5. Abdullayev K. Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri. Bakı, MTM-innovasiya, 2016. 360 p.
6. Veysəlli F. Dilçiliyə giriş. Bakı: Mütərcim, 2017. 456 p.
7. Day R., Bamford J. Extensive reading in the second language classroom. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 260 p.
8. Simensen A.M. Adapted readers: How are they adapted? *Reading in a Foreign Language.* Volume 4, 1987. P. 41–57.
9. Crystal D. Dictionary of Linguistics and phonetics. UK: Blackwell, 2008. 290 p.
10. Rowling J.K. Harry Potter and the Order of the Phoenix. New York, NY: Scholastic, 2018. 912 p.
11. Fitzgerald F.S., et al. The Great Gatsby. UK: Penguin books, 6 Edition 2000. 177 p.
12. Carroll L. Alice's adventures in wonderland. Chicago: Lee and Shepard, 1869. 192 p.
13. Dickens Ch. The Cricket on the Hearth. Berlin: Tauchnitz, 1846. 82 p.
14. Abrams M.H., Harpham G. A Glossary of Literary Terms. USA: Cengage Learning, 2009. 393 p.
15. Tissol G. The Face of Wit, Narrative, and Cosmic Origins in Ovid's Metaphors. Princeton: Princeton University Press, 1997. 238 p.
16. Koelb Clayton. The Incredulous Reader Literature and the Function of Disbelief. Cornell: Cornell University Press, 1984. 240 p.
17. Davis Sh. The Songwriter's Book. USA: Writer's Digest Books, 1992. 258 p.
18. Arp T.R., Johnson G. Perrine's Literature: Structure, Sound and Sense. Wadsworth Cengage Learning, 2009. 240 p.

Мустафаєва Л. Текст і стилістичні прийоми

Анотація. У статті розглядаються текст і стилістичні прийоми, що використовуються в ньому. Текст описується як мовна одиниця, яка використовується для спостереження в письмовій чи усній мові. У статті текст подано як комунікативну основу в сучасній лінгвістиці. Автор повідомляє, що таке вивчення тексту, тобто його вивчення як комунікативної основи, нині широко продовжується. Основну увагу у вивченні тексту спочатку зосереджено на тому, що він є більшою одиницею, ніж пропозиція, а потім із твердженнями, висунутими деякими дослідниками, – на концепціях «синтаксичного цілого», «мікротексту», «макротексту» тощо. Крім того, також обговорюється використання стилістичних прийомів у текстах. Серед стилістичних прийомів у цьому дослідженні виділяється зевгма. Повідомляється, що зевгма – це засіб, який використовується письменниками або ораторами для вираження змісту тексту та поглиблення його змісту. Крім того, у статті широко аналізується стилістичний прийом, який називають зевгмою. Автор переважно фокусується на синтаксичних структурах зевгми та її значеннях усередині виразів, фраз. Головне, що привертає увагу, це те, що синтаксичні структури зевгми були перераховані. Наприклад: дієслово + об'єкт + об'єкт та інші. Повідомляється, що зевгма широко представлена в художній літературі, характеризується семантичною множинністю й інтенсивністю художнього вираження в літературному тексті та виступає як важливий засіб вираження прагматичного виразу в статті. У статті також наголошується, що зевгма, як відомо, є однією з лінгвістичних фігур мови, яка надає певну художню виразність тексту (а також дискурсу) і додає художню силу будь-яким текстам, у яких вона використовується. У статті підкреслюється, що за допомогою зевгми можна змінювати або маніпулювати двома або більше словами і в кожному із цих отриманих виразів, на додаток до буквального значення, воно також може створювати різні значення, тобто переносні значення. Ця сторона зевгми також була порушена в статті. Однією з проблем, що виникає у зв'язку із застосуванням зевгми, є те, що вона може створювати іронічне значення в будь-якому тексті, залежно від мети автора. У цьому випадку дієслово використовується з двома доповненнями, одне з яких виражає буквальне значення, а інше – метафоричне.

Ключові слова: текст, лінгвістика, письмовий, значення, прийом, зевгма, структура.

УДК 81'42-93:070.41
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.24

Назаренко О. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОЛІТИЧНЕ ІНТЕРВ'Ю В СУЧАСНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню тексту політичного інтерв'ю сучасного медіадискурсу, проаналізовано структуру цього жанру та виокремлено й підтверджено на прикладах функції діалогу.

Метою статті є виокремлення та аналіз структури та функцій інтерв'ю з політиком, яке представлено в медіадискурсі, у лінгвістичному аспекті, що зумовило розв'язання таких завдань: розглянути інтерв'ю як засіб реалізації категорії діалогічності; виявити його структуру вираження взаємодії комунікантів в газетному діалозі та з'ясувати, які функції виконує інтерв'ю.

Охарактеризовано дискурсивний аналіз жанру інтерв'ю з політиком, що допомагає виявити приховані структури маніпулятивного впливу, глибше зрозуміти його роль тексту, що й увиразнює актуальність нашої розвідки.

Деталізовано структуру політичного інтерв'ю, яка складається зі вступу, що має на меті підготовку до розмови та характеризується використанням риторичних запитань, щоб привернути увагу до важливих політичних тем; основної частини, де обговорюються конкретні питання, які часто можуть бути провокаційними або уточнюючими, щоб виявити позицію інтерв'юєра, відповіді політика можуть бути як чіткими, так і обережними, часто з використанням евфемізмів або маніпуляцій, щоб уникнути прямого конфлікту або створити певне враження в аудиторії; заключна частина інтерв'ю – адресат ставить питання, яке підсумовує розмову залишається відкритим для роздумів.

Обґрунтовано та підтверджено прикладами, що інтерв'ю з політиком виконує такі функції, як інформаційна – для пояснення своєї позиції, роз'яснення політичних рішень та подій; маніпулятивна – для впливу на суспільну думку через використання емоційних реплік або евфемізмів, щоб замінити складні теми більш м'якими формулюваннями; переконувальна – для змінення думки суспільства щодо політичних рішень чи позицій на користь конкретного політика, через використання стратегій, тактик та посилань на авторитети; пропагандистська – для змістовного або символічного впливу інтерв'юєра або політика на громадську думку з метою підтримки.

Доведено, що мова відіграє ключову роль у формуванні суспільної думки та створенні образу політика, що найповніше реалізовано в інтерв'ю.

Ключові слова: інтерв'ю, медіадискурс, політик, діалогічна взаємодія, адресант, адресат.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її значення. На сучасному етапі спостерігаємо посилену увагу науковців до політичної комунікації, що уможливлює глибше зрозуміти структуру, стиль, жанр та функції політичної лінгвістики. Важливого значення набувають газетні тексти з огляду на притаманну їм доступність, оперативне реагування на актуальні події, що визначає специфіку лінгвального оформлення, та як один з найбільш ефективних маніпулятивних впливів на свідомість реципієнтів через текст.

Дослідження структури та функцій політичного інтерв'ю в лінгвістичному аспекті уможливлює глибше зрозуміти комунікацію в медіадискурсі, проаналізувати засоби, форми та функції використання політичної мови.

Проблема дослідження політичного інтерв'ю полягає в аналізі мовних прийомів – використання у мові евфемізмів, риторичних запитань, зворотних висловлювань або спрощення складних питань; та риторичних – аргументація, маніпуляція, створення іміджу, які використовують політики під час публічних виступів, особливо в медіадискурсі, а також у визначенні їхнього впливу на формування громадської думки, та їхню політичну риторику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти мовностилістичної, структурно-семантичної, комунітивно-прагматичної та жанрової оригінальності політичного інтерв'ю, його функції в медіадискурсі висвітлено в ґрунтовних працях науковців, зокрема в теорії Т. ван Дейка, яка є однією з основних у політичній лінгвістиці, де інтерв'ю представлено як форму медіадискурсу та використання у мові певних стратегій для досягнення комунікативної мети [1]. Ідеї науковця було підтримано, але увагу зосереджено на виборі стратегій, саме відповідей на запитання журналістів [2]. Дослідники П. Бейкер, Н. Фейрклоу, Т. Реддер, Р. Вілкінсон, Й. Вершуерен, К. Серажим, А. Загнітко, А. Тимур, А. Прокопенко, З. Яців вивчали на матеріалі різних мов інтерв'ю як один із компонентів медіадискурсу. Зосереджено увагу лінгвістів й на конкретних дослідженнях: уникання від запитань адресанта та використання мовних прийомів [3], діалогічна взаємодія адресанта й адресата та аналіз типів комунікативної взаємодії в газетному інтерв'ю [4, с. 176], структурно-семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти у передвиборчому американському дискурсі [5, с. 1–20].

Дискурсивний аналіз жанру інтерв'ю з політиком допомагає виявити приховані структури маніпулятивного впливу в газетному тексті, глибше зрозуміти його роль, що й увиразнює **актуальність** нашого дослідження.

Метою нашої розвідки є виокремлення та аналіз структури та функцій інтерв'ю з політиком, яке представлене в медіадискурсі, у лінгвістичному аспекті, що зумовило розв'язання таких **завдань:** розглянути інтерв'ю як засіб реалізації категорії діалогічності; виявити його структуру вираження взаємодії комунікантів в газетному діалозі та з'ясувати, його функційне навантаження. Об'єктом дослідження є мова текстів інтерв'ю інтернет-видань.

Матеріалом дослідження є статті інтернет-видань «Українська правда», «Дзеркало тижня», «Радіо Свобода Україна», «BBC News Україна».

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих наукових результатів дослідження. У публіцистичному дискурсі діалог виконує текстотвірну роль, організуючи такий жанровий різновид, як інтерв'ю. У цьому жанрі поєднано різні мовні засоби вираження, що уможливлює найповніше виявити реалізацію категорію діалогічності. Слід зазначити, що інтерв'ю – багатовимірний жанр медіадискурсу, бо належить як до інформаційних, так і аналітичних жанрів. Інтерв'ю має спільні риси з такими жанрами, як бесіда, прес-конференція, дискусія, адже всі вони мають ознаки діалогічного характеру, що сприймається як організаційний принцип [5, с. 6].

Для інтерв'ю характерна питально-відповідна форма та структура з окремих діалогічних єдностей. На думку К. Серажим, воно має бути економним та змістовним, переважно «передається у формі діалогу: запитання репортера й відповіді інтерв'юйованої особи. Перший визначає коло питань, другий розкриває суть питань, дає на них вичерпну відповідь» [6, с. 291]. Специфіка інтерв'ю полягає в тому, що стратегію його розгортання визначає не одна людина, а дві і більше. Крім того, для газетного діалогу релевантний «погляд третього» [7, с. 125], який є пасивним учасником – таким «третім» у газетному тексті та медіадискурсі виступають читачі, реципієнти.

В інтерв'ю завжди реалізується теорія мовленнєвого впливу, воно є ситуативно та інтенційно скероване мовленнєве висловлювання адресанта, зорієнтоване на перлокутивну реакцію адресата та аудиторії, в газетному тексті це – читачі. Специфічними особливостями інтерв'ю, як мовленнєворозумового процесу інтерперсонального характеру є: ситуативність, спонтанність, часткова невимушеність, суспільна значущість, точність, емоційна стриманість, дохідливість викладу, оперативність.

Дослідження структурно-семантичного аспекту інтерв'ю в газетному тексті уможливлює виокремити компоненти та категорії структурного і семантичного зв'язку цього жанру; виявити граматичні, лексичні, стилістичні особливості мовлення комуніканта. Основною структурною комунікативною одиницею газетного інтерв'ю є діалогічна єдність, а мінімальною комунікативною одиницею – репліка (висловлювання або мовленнєвий акт) комуніканта. Для інтерв'ю властива взаємодія між репліками у діалогічних єдностях, але останнім часом традиційний жанр зазнає певних трансформацій.

Структура політичного інтерв'ю має такі складові: 1) вступ – привітання й постановка контексту. Цей етап має на меті підготовку аудиторії до розмови. Адресант може використовувати риторичні запитання, щоб привернути увагу до важливих політичних тем, наприклад: *«Сьогодні ми поговоримо про найгостріші політичні питання країни, зокрема про...»*; 2) основна частина – блок інтерв'ю, де обговорюються конкретні політичні питання. Питання журналіста часто можуть бути провокаційними або уточнюючими, щоб виявити позицію інтерв'юєра. Відповіді політика можуть бути як чіткими, так і обережними, часто з елементами евфемізмів або маніпуляцій, щоб уникнути прямого конфлікту або створити певне враження в аудиторії; 3) заключна частина. У цій частині інтерв'ю адресат ставить запитання, яке підсумовує або залишається відкритим для роздумів. Також можуть вживатися вирази на кшталт: *Чи можемо ми очікувати змін в найближчому майбутньому? або Як ви оцінюєте ваші шанси на успіх у наступних виборах?*

Інтерв'ю з політиком виконує такі функції, як інформаційна – для пояснення своєї позиції, роз'яснення політичних рішень та подій; маніпулятивна – для впливу на суспільну думку через використання емоційних реплік або евфемізмів, щоб замінити складні теми більш м'якими формулюваннями; переконувальна – для змінення думки суспільства щодо політичних рішень чи позицій на користь конкретного політика, через використання стратегій, тактик та посилань на авторитети; пропагандистська – для змістовного або символічного впливу інтерв'юєра або політика на громадську думку з метою підтримки певної політичної лінії.

На прикладі інтерв'ю з В. Зеленським на каналі BBC News Україна розглянемо реалізацію функцій та стратегій в контексті медіадискурсу:

– Президенте Зеленський, ситуація в Україні змінилася за останні кілька тижнів. Як ви оцінюєте роль міжнародної підтримки в цій боротьбі? Що ви можете сказати щодо міжнародної допомоги Україні та можливих наступних кроків?

– Ми отримали значну підтримку від міжнародних партнерів, але ще багато залежить від нашої здатності здійснювати зміни в економічному секторі та реформувати судову систему.

– Чи є шанс на переговори з Росією в найближчому майбутньому?

– На вашу думку, як Україні вдасться подолати ці виклики? Які ваші пріоритети на найближчі місяці?

– Наш пріоритет – перемога на полі бою, але ми також активно працюємо над тим, щоб наша економіка та інститути були готові до майбутнього миру. В уривку реалізуються такі функції: інформаційна: політик пояснює аспекти ситуації в Україні та уточнює роль міжнародної допомоги, висловлює позицію щодо переговорів, при цьому використовує форми займенників *ми, наш, наша* та дієслова у формі множини, асоціюючи себе з актуальним адресатом; переконувальна – В. Зеленський вживає емоційні репліки та апелює до міжнародної підтримки, що акцентує на згуртованості та єдності; маніпулятивна – політик використовує евфемізми, *економічна стабільність* замість *економічних труднощів;* метафору *Це наш останній шанс зупинити економічний потік, який тягне країну до кризи;* анафору та повтори: *Ми будемо працювати, ми будемо робити все можливе, ми будемо надавати підтримку кожному громадянину*. Такий стиль підсилює позитивний образ політика.

Пропагандистська функція реалізується в тексті, де інтерв'юєри або політики прагнуть змістовно або символічно впливати на громадську думку, використовуючи риторичні запитання чи низку питань, наприклад: ***– Ми багато говоримо про перемогу. Що для вас буде перемогою?***

– Те, що війна закінчиться перемогою, сумнівів немає. ***Але який шлях до цього завершення?*** *Ми маємо розуміти, що перемога – це буде наслідок нашої сили.* ***В чому наша сила?*** (Українська правда, 18.04.2022) – у поданому уривку реалізується категорія діалогічності, внаслідок вживання запитань.

З метою привернення уваги потенційного адресата та отримання актуальної інформації, адресант використовує такі різ-

новиди: інтерв'ю-монолог, інтерв'ю-продовження речення. В обох видах особа ініціатора інтерв'ю нівелюється, а я-повідомлення сприяють персоналізації викладу і висувають відому особистість на передній план [8, с. 77]. Перед текстом інтерв'ю у багатьох виданнях автор подає розлогий коментар про адресата, врізі, висновок, фото респондента інтерв'ю наприклад: *Юлія Володимирівна перебуває у великій політиці з 1997-го року. Про українську політику вона знає все, тому що сама є її величезною частиною. І ось нарешті ми записали цю розмову через відеозв'язок – у квітні 2022-го. В інтерв'ю УП лідерка «Батьківщини» розповіла про те, як її команда працює за часів війни, пояснила свої відносини з Офісом президента, поділилася думкою, чому Путін не збирається вести мирних переговорів, згадала «газові контракти» з РФ та зізналася, що її родина живе за кордоном* (Українська правда, 18.04.2022).

У традиційному інтерв'ю-діалозі розмова між співбесідниками починається з пропозиції адресанта та її підтримка, прийняття, наприклад:

– Як спецназівець ви воювали в Іраку та Афганістані, а після цього поїхали воювати за Україну. Чому ви вважаєте, що ця війна – ваша війна?

– По-перше, я думаю, що це, мабуть, ***найправедніша війна,*** *яку на власні очі побачить моє покоління. У моєму розумінні,* ***це боротьба добра зі злом.*** *І, чесно кажучи, я не думав, що вони справді це зроблять… Але виявилося, що це зовсім* ***інша війна****, аніж ті, на яких я був раніше. Мій найгірший день в Іраку чи Афганістані, найгірший із можливих, коли ми відчували, що у нас все повністю вийшло з-під контролю, не можна порівняти зі звичайним днем на війні в Україні* (https://www.radiosvoboda.org/ 26.03. 2025). У діалозі виражена мовна репрезентація концепту «війна». Принагідно зазначимо, що цей концепт «належить до універсальних і простежується в усіх культурах і мовах, адже війни супроводжують людство протягом усієї історії його існування. Водночас аналізований концепт є найбільш національно маркованим, бо визначається міліарним досвідом кожного народу, його минувшиною. Зважаючи на складну й довготривалу боротьбу українців за свою державність, концепт «війна» має розгалужену систему мовних репрезентантів та засобів вираження додаткового значення» [9, с. 446].

У сучасному медіадискурсі виявлено такий структурний елемент різновидів жанру інтерв'ю, як заголовок, який є національно-прецедентним феноменом, оскільки він орієнтований на представників «національно-лінгво-культурної спільноти і належить до національно-когнітивної бази» [10, с. 176], наприклад: ***«Де тонко, там рветься»****: які плани Росії на фронті у найближчі місяці?* (https://www.radiosvoboda.org/ 26.03. 2025); *Війна – лотерея. Ми* ***на своїй шкурі відчуваємо****, як робити прогнози – історик Сокирко про те, як переміг і програв* ***Мазепа*** (Українська правда, 10. 01. 2025).

У традиційному діалозі адресант може ставити запитання, які провокують політика: ***Турчинов досі ще намагається схилити вас до політичного союзу з Порошенком?***

– Турчинов – розумна людина, він не робить зайвих рухів і не бореться з вітряками.

– Коломойський пропонував вам союз проти Порошенка?

– Ні, ніколи. Я не в конфлікті з Порошенком, хоча я йому й не соратник. Я це вже казав і повторю. У мене з ним нормальний виробничий контакт…Із Коломойським я спілкуюся так само, як і з Ахметовим та Пінчуком.

– Наскільки достовірна версія, що Петро Олексійович задумується про можливість вашого арешту?

– Я читав про це в Інтернеті. Держзрада, наручники, арешт... Хворі фантазії когось із технологів його штабу, котрі відчувають дискомфорт від позиції міністра внутрішніх справ. Чи здатні вони на реалізацію такого свавілля? У сьогоднішній Україні – думаю, ні (Дзеркало тижня, №7. 2019). На початку матеріалу в авторському коментарі було висунуто припущення, що міністр «знає більше, ніж каже». Тому журналіст вдається до таких запитань, щоб «розговорити» політика. Очевидно, що адресат був готовий до такого типу запитань, тому не відреагував на провокацію.

Структурний та семантичний аспект до аналізу тексту інтерв'ю уможливлює реалізацію когезії та когерентності. Показниками когезії є формальні засоби зв'язку слів, речень, зокрема, узгодженість морфологічних категорій слів, організація синтаксичних структур. А когерентності є семантичне узгодження лексичних одиниць лексичні ряди слів та семантико-стилістичні фігури [11, с. 230]. Для досягнення прагматичних інтенцій комунікантів, в текстах інтерв'ю наявні різні види мовних засобів, емоційно насичених тропів та стилістичних фігур на граматичному, лексико-семантичному та стилістичному рівнях.

Висновки та перспективні напрями подальших досліджень у межах опрацьованої проблематики. Політичне інтерв'ю є важливою складовою в комунікації. Враховуючи його структуру та функції, зазначимо, що мова відіграє ключову роль у формуванні суспільної думки й створенні образу політика. Риторичні стратегії в інтерв'ю, можуть впливати на сприйняття подій чи осіб, тому важливо детально аналізувати цей жанр медіадискурсу.

Перспективним напрямом подальших розвідок вважаємо дослідження політичної мови в лігвопрагматичному аспекті, що уможливлює розглянути мовні стратегії й тактики впливу на формування думки суспільства; створення позитивного чи негативного іміджу політика та зіставлення політичної комунікації в мовному та культурному контексті.

Література:

1. Dijk van T. A. Discourse as social interaction: *Discourse studies: A multidisciplinary introduction, Vol. 2.* Sage Publications, Inc. 1997.
2. Brown P., Levinson S. C. Politeness. *Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press. 1987.
3. Krämer B. Political Discourse Analysis: A Methodology for the Study of Political Language. In The Discourse of Politics in Action. *Politics as Usual*. John Benjamins Publishing. 2010.
4. Назаренко О. М. Діалогічна взаємодія в мас-медійному інтерв'ю. *Слов'янський збірник*, 17(1), 2012. С. 371–376.
5. Прокопенко А. В. Інтерв'ю в передвиборчому американському дискурсі: структурно-семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти. (автореф. дис. канд. філол. наук). Донецький національний університет, Донецьк, 2013.
6. Серажим К. С. Текстознавство. Київ: Київський університет, 2008.
7. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: теорія і практикум. Донецьк: Юго-Восток, 2007.
8. Яців З. С. Структурно-композиційні особливості інтерв'ю на валеологічну тематику в англомовних журналах. *Південний архів (філологічні науки)*, № 90, 2022. С. 77–85.
9. Мельник С. М., Назаренко О. М., Сікорська В. Ю. Мовна репрезентація концепту «війна» в сучасному українському медіадискурсі. *Philological education and science: transformation and modern*

development vectors. Collective monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. С. 446–467.
10. Назаренко О. М. Національно-прецедентні феномени українського когнітивного простору в дискурсі мас-медіа. *Мовознавчий вісник*: Збірник наукових праць. 2010. Вип. 10. С. 176–179.
11. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К. 2011.

Nazarenko O. Political Interview in Contemporary Media Discourse: Structure and Functions

Summary. The article is devoted to the study of the political interview text in contemporary media discourse. The structure of this genre is analyzes, and the functions of dialogue are identified and confirmed through examples.

The aim of the article is to highlight and analyze the structure and functions of an interview with a politician as presented in media discourse from a linguistic perspective. This goal led to the resolution of the following tasks: to examine the interview as a means of realizing the category of dialogism; to identify its structure of interaction between communicators in the newspaper dialogue; and to determine the functions performed by the interview.

The discursive analysis of the genre of the interview with a politician is characterizes, which helps to identify hidden structures of manipulative influence and gain a deeper understanding of its role in the text, thus emphasizing the relevance of our study.

The structure of the political interview is detailed, consisting of an introduction that prepares for the conversation and is characterized by the use of rhetorical questions to draw attention to important political issues; the main part, where specific questions are discussed, often provocative or clarifying, to reveal the interviewee's position. The politician's responses can be clear or cautious, often using euphemisms or manipulations to avoid direct conflict or create a particular impression on the audience; and the concluding part of the interview, where the interviewer poses a question that either summarizes the discussion or remains open for further reflection.

It is substantiated and confirmed by examples that an interview with a politician performs the following functions: informational – to explain his/her position, clarify political decisions and events; manipulative – to influence public opinion through the use of emotional remarks or euphemisms to replace complex topics with softer wording; persuasive – to change public opinion on political decisions or positions in favour of a particular politician through the use of strategies, tactics and references to authorities; propaganda – to inform or symbolise the public about the political decisions or positions of a particular politician.

It is proved that language plays a key role in shaping public opinion and creating the image of a politician, which is most fully realised in interviews.

Key words: interview, media discourse, politician, dialogue interaction, addresser, addressee.

УДК 811.111'25'373.6'373.21(410)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.25

Новосадська О. Б.,
асистент кафедри лінвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Дячок Т. П.,
асистент кафедри лінвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЕТИМОЛОГІЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Анотація. Статтю присвячено вивченню етимології та способів перекладу англомовних географічних назв Великобританії. У статті надається визначення поняття «географічна назва», з'ясовуються види географічних назв, встановлюється корелятивний зв'язок між поняттями «географічна назва» та «топонім», визначаються причини етимологічної варіативності англомовних географічних назв Великобританії та характеризується їх етимологічний склад, також аналізуються способи їх перекладу українською мовою.

Географічна назва є власною назвою географічного об'єкта, створеного як природним шляхом, так і людиною. Поняття «географічна назва» є синонімом поняттю «топонім», яке частіше вживається у лінгвістичних працях з огляду на його взаємозв'язок з поняттям «онім». Англомовні географічні назви Великобританії є різноманітними за походженням, що зумовлено історією заселення та розвитку країни та її мови. Подібні одиниці є суто англійськими, запозиченими та гібридними.

Суто англійські географічні назви з'явилися на території Британських островів в давньоанглійський період. Вони є поширеними засобами номінації об'єктів ландшафту, поселень країни і донині. Запозиченими є латинські географічні назви на позначення міст, адміністративних центрів та інших географічних місць Великобританії. Деякі англомовні географічні назви містять також морфеми латинського походження.

Значна кількість британських географічних назв є також кельтськими за походженням. Переважна кількість із них містить морфеми з кельтських мов на позначення природних об'єктів. Невід'ємною частиною географічного вокабуляру британського варіанта англійської мови є також топоніми із морфемами давносаксонського походження. Подібні одиниці є переважно засобами йменування міст і селищ Великобританії.

Запозичені топоніми нормано-французького походження містять антропонімічні назви. Вони є засобами позначення назв замків, маєтків, церков, монастирів, окремих міст тощо. Гібридні географічні назви складаються із морфем різного походження, включаючи запозичені та суто англійські. Переклад англомовних географічних назв Великобританії здійснюється українською мовою переважно транскодуванням.

Ключові слова: англійська мова, географічна назва, етимологія, запозичення, спосіб перекладу, транскодування.

Постановка проблеми. Географія є однією із ключових наук, що сприяє розумінню просторової організації світу, взаємодії природних і суспільних процесів, проблем, пов'язаних зі зміною клімату, урбанізацією, геополітичними конфліктами, надмірним застосуванням природних ресурсів. Знання географії допомагає людству прогнозувати природні катастрофи, правильно розробляти та використовувати природні ресурси, запобігати геополітичним конфліктам. Неабияке значення відіграють при цьому географічні назви, які надають фонову інформацію, важливу для розуміння історичного розвитку різних країн і їх регіонів, етнічного складу їх населення, його мовних і культурних контактів, особливостей світобачення тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на існування значної кількості досліджень географічних назв англійської мови [1–3], ще й донині не існує окремого та системного вивчення англомовних географічних назв Великобританії. **Метою** статті є встановлення їх етимологічного походження і способів їх перекладу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Географічні назви є лексичними одиницями, власними іменами на позначення географічних реалій і об'єктів певної країни, регіону тощо [1, с. 162]. Поняття географічної назви є синонімом поняттю «топонім», який визначають як «власну назву географічного об'єкта» [4, с. 66].

Подібні об'єкти є вельми різнорідними, а географічні назви поділяють на дві групи: ті, що позначають природні особливості ландшафту, а також ті, що слугують засобами йменування об'єктів, створених завдяки діяльності людини [1, 63]. Поняття «топонім» частіше вживається в лінгвістичних працях, що зумовлено його зв'язком з поняттям «онім», яке виступає гіперонімом стосовно інших видів власних назв, зокрема топонімів.

Англомовні географічні назви Великобританії не є однорідними з огляду на її походження. Вони формувалися разом із англійською мовою протягом століть під впливом різноманітних екстралінгвістичних факторів, пов'язаних зокрема із заселенням територій країни представниками різних народів і етносів, їх взаємодією, що виявлялось і у взаємодії мов та їх елементів, їх одночасному проникненні в англійську мову та її лексику.

За походженням англомовну топоніміку Британії можна поділити на три основні групи: суто англійські, запозичені, гібридні одиниці. До суто англійських відносимо географічні назви англосаксонського або давньоанглійського походження (V–VIII ст.), що з'явилися в британському варіанті англійської

мови внаслідок вторгнення германських племен на територію Британських островів [5, с. 23].

Подібні топонімічні назви відображають особливості ландшафту, поселень і власності країни і є поширеними в англо-британському топонімікон. Вони містять наступні морфеми:

-hām (давньоангл. *hām – село, садиба, дім*) − *Birmingham − дім племені Beorma; Nottingham − поселення народу Snotta; Durham − dun + hām – дім на пагорбі*;

-ingas / -inga- (давньоангл. *ingas – народ, плем'я, нащадки − Hastings − люди Хасти*);

-feld (давньоангл. *feld – відкрите поле, рівнина − Sheffield − поле у річки Sheaf; Macclesfield − поле Maccles; Huddersfield − поле Hudders*);

-ford (давньоангл. *ford – брід через річку − Oxford − брід волів; Stafford − брод на причалі*);

-dūn (давньоангл. *dūn – пагорб, височина − Swindon − свинарний пагорб; Luton − луговий пагорб*).

Значна кількість англомовних географічних назв Великобританії має латинське походження, що пов'язано з Римським завоюванням Британії, яке відбувалося в 43−410 рр. н.е., домінуванням латини як мови науки, культури, релігії, освіти, військової справи на території значної частини Європи протягом V−XV століть [6, с. 37]. В період завоювання Британських островів римляни будували фортеці, дороги, адміністративні центри, що знайшло відображення у їх позначенні, наприклад:

Londinium – London;

Camulodunum – Colchester;

Eboracu − York;

Mancunium – Manchester.

Використання латинських морфем знаходимо й у інших назвах міст сучасної Великобританії:

castra, -chester, -caster (від *castra* – «*військовий табір*» − *Lancaster* (від *Lune + castrum* – «*фортеця на річці Лун*»);

colonia (від *colonia – «колонія» для ветеранів − Lincoln* (від *Lindum Colonia*);

port (від *portus* – «*порт, гавань*» − *Portsmouth* − «*гавань у гирлі річки*»).

Після завоювання Британських островів римляни також адаптували місцеві назви, змінюючи їх згідно вимог вимов і граматики латини, наприклад:

Durnovaria (від кельтського *Durno − Dorchester*).

До складу топонімів Британії надійшли також і такі одиниці із морфемами латинського походження, як:

Pontefract − «broken bridge» (*pons + fractus*);

Mellifont − «fountain of honey» (*mel + fons*);

Balne − balneum − «місце для купання» (*bal + neum*).

Значна кількість англомовних географічних назв Великобританії є кельтськими за походженням:

bally- (гаельск. *bally-, bal- − ферма, село*) – *Ballyhaugh, Ballymena*;

tre- (валлійськ. *tre- − населений пункт*) – *Tregidden*; *Trehill; Treton*; *Trelleck*; *Tredrustan*;

caer- (валлійськ. *caer – фортеця*) – *Caerphilly, Caerleon*;

dun- (валлійськ. *dun – захищене місце*) – *Dunbar, Dumbarton, Dundee*;

llan- (гаельск. *llan – огороджена ділянка)− Llangollen; Llanfyllir; Llangadfan, Llangurug.*

Подібні морфеми позначали не тільки об'єкти, створені людиною, про що свідчать наведені вище приклади, але й природні об'єкти:

bre- (валлійськ. *bre – мис*) – *Bredon, Breedon, Brewood*;

dare- (гаельск. *dare – дубовий гай*) – *Aberdare*;

pwl- (валлійськ. *pwl – ставок*) – *Pwllheli*;

linn- (валлійськ. *linn – водойма, водоспад, калюжа*) *Lincoln, Dublin;*

bar (валлійськ *bar – вершина*) – *Bar*.

Кельтську морфему (*cant – край, кромка*) на позначення географічного об'єкта має і назва міста *Canterbury.* Своєрідністю визначеного топоніму є те, що до його складу входять також морфеми суто англійського походження *ware – мешканці, burg – замок*. Зазначимо, що вказаний топонім згадується вперше у 754 році як *Cantwaraburg*, тобто буквально у значенні «*укріплене місто мешканців краю*» [7, с. 49]. Зауважимо також, що кельтські назви з'явилися на території теперішньої Великобританії у І столітті до н.е. у зв'язку з її заселенням кельтів. Останні мешкали на території Європи у V−VI ст. до н.е. [7, с. 48].

Кельтське походження має і лексема *loch* (англ. *lake*), що є компонентом багатьох топографічних словосполучень Британії. У давньошотландській та гаельській мовах визначена лексеми вживалась у значеннях «*озеро*» та «*морська затока*», що зокрема знайшло своє відображення в топонімічних назвах озер і заток Великобританії:

Loch Awe – одне з найглибших озер у Шотландії, відоме своїми замками; Loch Tay – мальовниче озеро в центральній Шотландії; Loch Morar – найглибше озеро у Великій Британії (310 м); Loch Shin – велике озеро на півночі Шотландії; Loch Leven – існує два однойменні озера: одне у Шотландії, відоме замком, де була ув'язнена Марія Стюарт, інше – в Англії; Loch Maree – озеро з великою кількістю островів, популярне серед туристів; Loch Eriboll – мальовниче озеро на півночі Шотландії;

Loch Linhe – велика морська затока на заході Шотландії; Loch Torridon – затока на північному заході Шотландії, оточена горами; Loch Long – глибока затока, яка використовувалася ВМС Великої Британії; Loch Broom – мальовничий морський лох, біля якого розташоване містечко Уллапул; Loch Ewe – стратегічно важлива затока Великобританії під час Другої світової війни.

Також визначена лексема є компонентом топоніма *Loch Fyne* на позначення

відомого місця виробництва морепродуктів у Великобританії [7, с. 53].

Кельтськими за походженням є також назви столиці Великобританії *London* (*Llyndun – Llyn – озеро +dun − фортеця*) та Північної Ірландії *Belfast* (*Beal – устя, Feirste – річка Фарсет*).

Значна кількість англомовних топонімічних назв Великобританії містить також морфеми давньоскандинавського походження, що увійшли до географічного та топонімічного вокабуляру британського варіанта англійської мови під час набігів вікінгів та Скандинавського завоювання територій Великобританії VIII−XI століть [8, с. 344]. До них належать нижченаведені лексеми та морфеми:

-by (byr – місто) − Derby, Whitby;

-dale (darl – долина) – Avondale;

-ness (*nes – мис*) – *Inverness*;

-toft (toft – сіра зона) – Langtoft;

-beck (bakkr – струмок) –Troutbeck;

-wick, -wich (vik – затока, бухта, поселення коло води) – Berwick-upon-Tweed, Norwich, Ipswich.

До складу аналізованих одиниць входить також морфема *-wic*, що походить від давньоанглійського *wic – село, торгове поселення*:

Greenwich, Gatwick, Chiswick.

Назви з -wich у період Середньовіччя часто позначали міста з розвиненою торгівлею або соляними промислами: *Middlewich, Nantwich*. Зазначимо, що серед вказаних топонімічних назв дуже складно вирізнити ті, до складу яких входять морфеми давньоскандинавського та морфеми давньоанглійського походження. Морфеми *-wick* найчастіше зустрічаються в топонімічних назвах на півночі та сході Англії. Іноді англомовні топоніми містять кілька морфем давньоскандинавського походження, зокрема:

Kirkby (давньосканд. *kirkja – церква*; давньосканд. *-by – поселення*).

Англомовна топоніміка Великобританії була поповнена і географічними назвами нормано-французького походження, що відбулося внаслідок Нормандського завоювання 1066 року та панування нормандців і нормандського діалекту давньофранцузької мови на території Британських островів протягом майже трьох століть. Подібні назви можна поділити на декілька груп:

назви, що містять аристократичні чи власні імена (*Drayton Basset – маєток родини Бассет; Ashby de la Zouch – місто, пов'язане з французьким родом Ла Зуш*);

назви замків, садиб і маєтків із французькими словами − застаріл. **(***Beaulieu − «прекрасне місце», beau lieu; Beaumont − «прекрасна гора», beau mont*);

назви монастирів і церковних установ (*Grace Dieu − «Божа благодать»; Meaux − назва цистерціанського монастиря в Йоркширі, походить від французького міста Meaux*);

топоніми з артиклем *le* та прийменником *en* (*Clayton-le-Woods − Клейтон-ле-Вудс (*Клейтон у лісах*); Chapel-en-le-Frith – Чапел-ен-ле-Фріт*).

Гібридними називаються ті топонімічні назви, що мають змішане походження, тобто вони складаються із морфем різних мов [6, с. 22]. Так, наприклад, у наступних топонімічних назвах спостерігаємо поєднання кельтських і англосаксонських морфем:

Cornwall (корнська *corn – від кельтської назви племені*, англосакс. *wealas – чужинець, валієць*);

Penhill (бритська кельтська *pen – верхівка*; давньоангл. *hyll – пагорб*);

Dunham (кельтськ. *dun – форт, укріплення*; давньоангл. *ham – село, маєток*);

Avomouth (кельтськ. *abona – річка;* давньоангл. *mūda − гирло*).

Топоніми, наведені нижче, утворено поєднанням морфем англосаксонського та латинського походження:

Lancaster (давньоангл. *lan – назва регіону*; лат. *castrum – укріплення, табір*);

Doncaster (давньоангл. *don – назва міста*; лат. *castrum – укріплення, табір*).

Також давньоскандинавські одиниці та морфеми поєднувалися з давньоанглійськими та латинськими, утворюючи британські топонімічні назви:

Scunthorpe (давньоангл. *scun;* давньосканд. *þorp – село*);

Normanton (давньосканд. *Norman – нормани*; давньоангл. *tūn – поселення*);

Rochdale (лат. *rocca – скеля*; давньосканд. *dalr – долина*) тощо.

Важливість перекладу топонімів визначається роллю цих одиниць у забезпеченні точності та зрозумілості географічної інформації. Більшість англомовних географічних назв перекладається українською мовою різними видами транскодування:

транслітерацією (*London – Лондон, Cardiff – Кардіфф, Cornwall – Корнволл*);

транскрипцією (*Snowdon – Сноудон, Newtownabbey – Ньютаунебі; Newton-le-Willows – Ньютон-ле-Віллоуз*);

змішаним транскодуванням (*Northhampton – Нортгемптон*);

адаптивним транскодуванням (*Bristol − Бристоль, Peterborough – Пітерборо*).

Передача британських географічних назв-словосполучень може вимагати вживання калькування: *the Isle of Man – острів Мен*; *the Celtic Sea – кельтське море*. Це стосується також окремих запозичених назв, які не асимілювались та не підлягли англізації, зокрема: *Valle Crucis − Долина Хреста.* Для правильного підбору способу перекладу перекладач повинен консультуватися з довідковою літературою або двомовними словниками топонімів.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, англомовні географічні назви Великобританії розрізняються за своїми походженням на суто англійські, запозичені та гібридні. Запозичені назви та морфеми для їх створення надійшли за кельтських та давньоскандинавських мов, латини, французької мови. Гібридні назви містять морфеми, що походять із різних мов. Переклад британських англомовних назв здійснюється переважно транскодуванням. Для відтворення топонімічних назв, що є словосполученнями, а також окремих назв, які не підлягли асиміляції, застосовується калькування. Перспективи подальших досліджень пов'язуємо із вивченням структурно-семантичних і лінгвокультурологічних особливостей англомовних географічних назв Великобританії.

Література:

1. Бадан А. А., Євсігнєєва О. Ю. Проблема стандартизації та перекладу географічних назв германського походження. *Закарпатські філологічні студії.* 2021. Вип. 16. С. 162–166.
2. Петріца Н. М. Проблеми транспозиції чеської та словацької топонімії українською мовою. *Studia Slovakistica*. 2022. Вип. 21. С. 54−65.
3. Лабінська Г. М. Топоніміка : навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 232 с.
4. Ворохта О. М. Поняття топонім, топоніміка, топонімічна система у сучасній лінгвістиці : матеріали міжнародної науково-практичної конференції «*Сучасний вимір філологічних наук*», м. Львів, 19–20 липня 2019 р. Львів : ГО Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2019. С. 66–70.
5. Kushch E. Varieties of the English : Monograph. Zaporizhzhya : Mokshanov V. V., 2021. 182 p.
6. Reany P. H. The Origin of English Geographical Names. London : Routledge and Kegan Paul, 2018. 235 p.
7. Adams G. B. Place names from Celtic languages in Ireland and Britain. *Nomina.* 1980. № 4. P. 46–83.
8. British Cultural Studies: Geography, Nationality and Identity / ed. by David Morley and Kevin Robins. Oxford : Oxford University Press, 2001. 522 p.

9. Mills A. D. Oxford Dictionary of British Place-Names. Oxford : Oxford University Press, 2003. 1184 p.
10. Oxford Dictionary of English Etymology / ed. by Ch. T. Onions. Oxford : Oxford University Press Inc., 1986. 1312 p.
11. Room A. Bloomsbury Dictionary of Place Names in the British Isles. London : Bloomsbury, 1988. 414 p.

Novosad'ska O., Dyachok T. Etymological origin and translation of English geographical names of Great Britain

Summary. The article is devoted to the study of etymology and ways of translating of English geographical names of Great Britain. The definition of the notion «geographical name» is provided, types of geographical names are identified, and a correlative relationship between the notions of geographical name «geographical name» and «toponym» is revealed in the article. The reasons of the etymological variability of the British English geographical names are determined, their etymological composition is characterized, ways of their translating into the Ukrainian language are also analyzed in the article.

A geographical name is a proper name of a geographical object, created either naturally or due to the human activity. The notion «geographical name» is synonymous to the term «toponym», used more commonly in Linguistics because of its close connection with the notion «onym». British English geographical names are diverse in origin. They are purely English, borrowed from another languages and hybrid lexical units. Their diversification can be explained by the history of settlement of the country and the processes of development of its language.

Purely English geographical names appeared on the territory of the British Isles in the Old English period. These names remain means of designating of landscapes, settlements till now. Borrowed geographical names include Latin lexical units designating cities, administrative centers and other geographical objects of Great Britain. Some English geographical names also contain morphemes of Latin origin.

A significant number of British geographical names are also of Celtic origin. The majority of such names contain Celtic morphemes designating natural objects. Toponyms with morphemes of Old Saxon origin are also part and parcel of the geographical vocabulary of British English. Such units are used for designation of cities, towns and villages of Great Britain.

Borrowed toponyms of Norman-French origin contain antroponymic names. They are means of designating of castles, estates, churches, monasteries etc. Hybrid geographical names consist of morphemes of various etymological origins, including both borrowed and purely English ones. Translation of British English geographical names into Ukrainian is namely made by transcoding.

Key words: the English language, geographical name, etymology, borrowing, means of translating, transcoding.

УДК 811.111'25'373.6:78
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.26

Петренко О. Д.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Чупак А. В.,
магістр кафедри лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЕТИМОЛОГІЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ МУЗИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню етимологічного походження музичних термінів англійської мови, а також встановленню способів їх перекладу українською мовою. Формування визначеного шару термінологічної лексики в англійській мові відбувалося впродовж століть і здійснювалося, в першу чергу, за рахунок запозичення іншомовних запозичень із грецької, латинської, італійської, французької та німецької мов.

Грецькі терміни, що надійшли до англійської мови на початку її розвитку, використовуються для позначення таких теоретичних понять музики, як музичні системи, лади, інструментів, жанрів, й донині. Надходження латинських музичних термінів до англійської мови на початку її розвитку та в період Середньовіччя пояснюється тим фактом, що латина була основною мовою мистецтва на території усієї Європи.

Наявність великої кількості музичних термінів італійського походження в англійській мові пояснюється тим фактом, що країна їх породження була центром розвитку музичного мистецтва в період Відродження, а італійські композитори та теоретики музики сформували світові стандарти музичної нотації, темпу й виконавських вказівок. Італійські запозичення, які надійшли до англомовної музичної термінології, зберегли свою первісну форму.

З появою Віденської класичної школи в англійську мову потрапила значна кількість німецьких музичних термінів. Існують в англомовній музичній термінології і терміни німецького походження. В період розквіту імпресіонізму до англомовної музичної термінології надійшли також терміноодиниці французького походження. З розвитком джазу в США в XX столітті з'явилися англо-американські музичні терміни, які згодом надійшли в інші варіанти англійської мови.

Переклад англомовної музичної термінології українською мовою здійснюється різними видами транскодування, еквівалентними термінами, калькуванням та описовим перекладом. Деякі музичні терміни італійського походження відтворюються українською мовою і транскодуванням і еквівалентними одиницями. Шляхом опису передаються англомовні музичні терміни за умови нерозуміння їх україномовних еквівалентів адресатом перекладу.

Ключові слова: англійська мова, джаз, етимологічне походження, запозичення, музичний термін, переклад.

Постановка проблеми. Музична термінологія є однією з найменш вивчених галузей гуманітарних термінів мистецтвознавства. Вона являє собою великий інтерес як для лінгвістів, які спеціалізуються на термінології, так і для музикознавців і мистецтвознавців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча деякі аспекти англомовної музичної термінології ретельно досліджувалися мовознавцями [1; 2], цього не можна сказати про її етимологічний склад, який є вельми різнорідним і потребує вивчення. Це й зумовлює **мету** цієї статті, що полягає не тільки в аналізі етимологічного складу визначеного шару термінології, але й у встановленні способів перекладу його одиниць.

Виклад основного матеріалу. Перед встановленням етимологічного складу визначеного шару термінолексики в англійській мові вважаємо необхідним надати визначення поняттю «етимологія». Отже, це наука, що вивчає походження слів, з'ясовуючи, зокрема, за якою ознакою називається предмет, явище чи дія. Об'єктом етимології як розділу мовознавства є також вивчення джерел походження та процесу формування словникового складу мови та реконструкції словникового складу давнішого періоду (зазвичай дописемного) [3, с. 37].

На сьогоднішній день англомовна музична термінологія включає терміни грецького, італійського, французького, німецького походження. Ці терміни надійшли до англійської мови в різні часи та епохи. Історія розвитку музичної термінології налічує десятки століть. Багато слів було запозичено до англомовної музичної лексики з латини, оскільки саме ця мова в III та IV століттях була універсальною для науки та мистецтва, на чому зокрема наголошують дослідники [4, с. 1549]. Так, наприклад, у сучасній англійській мові існують такі музичні терміни латинського походження:

gloria – «слава» – початкове слово однієї з частин меси [5, с. 94]*;*

graduate – градуал – збірник хорових співів католицьких мес [5, с. 100]*;*

aequal – 1) інструмент або голоси однакового діапазону;
2) назва п'єс для ансамблів однакових інструментів;
3) один з регістрів органу [5, с. 26].

Перші музичні терміни з'явилися ще в Давній Греції. Вони слугували засобом найменування перших теоретичних понять музики [4, с. 1549]:

музичних систем *(diatonic – діатонічний, chromatic – хроматичний, enharmonic – енгармонічний, melos – мелос, ethos – характер; переважна риса);*

музичних ладів (*Dorian – дорійський, Phrygian – фригійський, Lydian – лідійський, Mixolydian – міксолідійський (давньогрецький), Syntonolydian – синтолідійський, Ionian – іонійський*);

музичних інструментів (*lyre – ліра, kithara – кіфара; кітаро, hydraulis –гідравліс; гідравлос*);

музичних жанрів (*Delphic Hymns – дельфійські гімни*.)

Велика кількість одиниць англомовної музичної термінології базується також на італійських термінах. Завдяки розквіту театрального мистецтва у IV та V століттях н.е. твори давніх греків потрапляли й до Британських островів. Великої популярності на той час набули драматичні номери, які мали музичне супроводження. Проте перша систематизація музичної термінології відбувається в період Середньовіччя [6, с. 33], зокрема до цього періоду належать наступні терміни теоретичних понять:

caesura – цезура, canon – канон, tactus – чутливість.

У XIII столітті до англійської мови надходять такі терміни італійського походження:

ARPEGGIO – походить від дієслова, що означає «*грати на арфі*»(arpeggiare) та вказує на те, що треба награвати або «*бриньчати» послідовно, а не одночасно*;

FORTE – зазначення голосності гри, *forte* вказує виконавцю, що частину треба буде грати голосно (*fortissimo* означає, що ця частина буде виконуватися *найголосніше)*;

PIANO – інший показник голосності, *piano* вказує виконавцю, що частина буде виконуватися *тихо* (*pianissimo* означає, що вона буде звучати *найтихіше*) [4, с. 1549].

Англомовні терміни, які описують темп, також були запозичені з італійської мови. Адже, коли під час Ренесансу, розвивалася практика визначення особливого темпу, Італія була центром музичного осередку. До Італії приїжджало багато музикантів для вивчення методів виконання музичних творів, отж, вони привносили вивчені методи у свої рідні країни. Через декілька століть італійська мова, між іншим, залишилася універсальною музичною мовою для визначення темпу та динаміки [6, с. 49].

У складі музичної термінології також існує нечисленна група інтернаціональних термінів, яка використовується одночасно в італійській, німецькій, англійській, французькій мовах [6, с. 963], зокрема:

distonare (італ.), deton-ner (фр.), detonate (англ.) – детонувати та ін.

Відомо, що більшість запозичених музичних термінів зберегли свою споконвічну первинну форму. Зокрема, це музичні терміни, що прийшли з італійської мови:

adagio – адажіо, allegro – алегро, andante – анданте, aria – арія, baritone – баритон, basso – бас, contralto – контральто, falsettom – фальцет, finale – фінал , intermezzo – інтерлюдія, інтермецо, legato – легато, libretto – лібрето, primadonna – примадонна, piano – пиано, піаніно, opera – опера, solo – соло, sonata – соната, soprano – сопрано, tarantella – тарантела, tempo – темп, trio – тріо.

Починаючи з XVI століття, у Великій Британії поширюється грамотність, у зв'язку з чим процес зміни англійської мови сповільнюється. Проте, саме з початку XVI століття відбувалося поповнення лексичного складу англійської мови, що відображає історію відносин Великої Британії з іншими країнами. З XVI століття в англійську мову надходить безліч італійських слів із галузі мистецтва, зокрема музичного [4, с. 1549], зокрема:

opera – опера, sonata – соната, trio – тріо, adagio – адажіо, basso – бас, allegro – алегро.

З розвитком музичного мистецтва центри музикознавчих досліджень розповсюджуються по всій Європі. Це зумовлено досягненням успіху в музичному розвитку будь-якої країни в певний час, появою нових музичних жанрів, напрямків тощо. Так, після грецьких і латинських термінів розвиваються італійські, чому сприяли розвиток оперного мистецтва, школа бельканто, та що, в свою чергу, викликало появу експресивних виконавських термінів:

adagio – адажіо, dolce – дольче; тихо і ніжно,

con anima – з душею; з натхненням, sotto voce – напівголосно.

З появою Віденської класичної школи музики у XVIII столітті збільшилася кількість німецьких музичних термінів (жанрові – *harmoniemusik,* терміни теоретичних понять – *weise*, терміни на позначення музичних інструментів та їх частин – *dampfer*) [4, с. 1549].

Велика частина термінології, що використовується для опису музичних компонентів, увійшла в англійську мову з італійської мови. Латинські музичні терміни є менш уживаними нині. У XVIII і XIX століттях в Італії відбувався розквіт опери і класичної музики, а ті терміни, які в даний час використовуються класичними музикантами, відображають вплив італійської мови на розвиток британського варіанта англійської мови [6, с. 792].

У XIX столітті в період розквіту імпресіонізму склад англомовної музичної термінології поповнили французькі терміни, зокрема:

aussi legerement que possible – награвати якомога легше.

Так, наприклад, К. Дебюссі у своїй творчості ігнорував італійські терміни експресії, тому в нотній грамоті з'явилося італійське *apiacere – фр. au goût – вказівка в нотах на те, що виконавець може за власним бажанням обирати характер виконання – темп, динаміку* та ін. [4, с. 1549].

На початку XX століття в США починає розвиватися джаз. Саме тому з'являються суто англомовні терміни: *swing, fresh, growl*. Усі ці терміни стали загальновживаними й були запозичені більшістю мов з англійської в своєму оригінальному вигляді або з незначними змінами для позначення джазових мотивів, способів виконання тощо.

У сучасній англомовній музичній лексиці є також певна кількість запозичених німецькомовних музичних слів. До XX століття знання німецької мови в Англії було рідкістю. Тому німецька мова, незважаючи на важливість для Англії німецької науки, філософії, музики і техніки, привнесла дуже небагато запозичень в англійську мову.

Найчастіше вплив німецької музичної термінології на англійську виявляється у формі калькування відповідних слів і словосполучень, зокрема, *song without words* (нім. *Lieder ohne Worte* «*пісні без слів*», від назви фортепіанних п'єс Ф. Мендельсона), *swan song* (нім. *Schwanengesang «лебедина пісня»*). Також трапляються рідкісні випадки повних запозичень, наприклад: *leit-motive* (нім. *Leitmotiv «лейтмотив»*).

У результаті історичного розвитку теорії музики в системі термінів дуже часто зустрічається синонімія. Поряд із загальновживаними термінами, що прийшли з латини й італійської

мови, також використовуються оригінальні англомовні терміни:

tact – bar / beat – такт, diesis – sharp – дієз, accord – chord – акорд, aria – air – арія, bind – slur – пов'язувати звуки, cadence – close – каденція та ін.

Синонімічні терміни є й у варіантах англійської мови:

stave / staff – нотний стан, semibreve / whole note – ціла нота, tone / whole-step – семібревис, semitone / half-step – півтон.

Музичні терміни, запозичені до англійської мови, перекладаються не тільки різними видами транскодування, але й еквівалентними терміноодиницями, що існують в українській мові:

adagissimo – адажисимо − дуже повільний темп;

accelerando – ачелерандо – прискорюючи.

Деякі одиниці відтворюються виключно транскодуванням, переважно адаптивним:

tempo – темп, ballet – балет, acoustics – акустика, accompanist – акомпоніатор, alteration – альтерація.

Також терміни перекладаються суто україномовними еквівалентами:

attune – налаштовувати, ballroom – танцювальна зала, drum – барабан, ear – слух, gentle – ніжний, спокійний.

Відтворюються англомовні музичні терміни також калькуванням:

cross flute – поперечна флейта, final chord – фінальний акорд, folk song – народна пісня.

Якщо переклад адресовано не фахівцю сфери, і термін є незрозумілим для адресата, його переклад слід здійснювати також описово. Подібний переклад можна подавати в дужках:

Although ***minstrels*** *created their own tales, often they memorize and embellish the works of others* [6, с. 939].

І хоча ***менестрелі (середньовічні мандрівні виконавці ліричних пісень)*** *створювали власні розповіді, часто вони запам'ятовували й прикрашали чужі роботи.*

Зазначене свідчить про важливість врахування адресата при перекладі музичних термінів і текстів із ними.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, англомовна музична термінологія формувалася протягом століть, запозичуючи терміни з грецької, латинської, італійської, французької, німецької мов. Значна частина цих термінів зберегла свою початкову форму. Особливо це стосується італійських термінів, які й донині займають ключове місце в англомовній музичній термінології. Переклад музичних термінів українською мовою здійснюється різними способами: транскодуванням, із використанням еквівалентних термінів, калькуванням та описово. Важливим при перекладі визначених термінів є врахування фактору адресата перекладу. **Перспективи подальших досліджень** пов'язуємо з вивченням функційних характеристик англомовних музичних термінів.

Література:

1. Ковальчук І., Крайчинський Е. Національно-культурна характеристика англійських лексичних одиниць на позначення музики та назв музичних інструментів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія».* 2024. № 22 (90). С. 21−25.
2. Korsun A., Panchenko O. Систематизація та особливості розвитку англійської музичної лексики. *Journal «Ukrainian sense»*. 2024. № 2. С. 62−71.
3. Калимон Ю. О., Воробель М. М., Юрко Н. А. Етимологія та прецедентність загальних назв антропонімічного походження (на прикладі англійської мови). *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*. 2023. № 3. С. 37−40.
4. Кущ Е. О. Етимологічне походження англомовної музичної термінології : тези доп. щоріч. наук.- практ. конф., м. Запоріжжя 16-20 квітня 2018 р. Запоріжжя : ЗНТУ, 2018. С. 1548−1540. URL: https://zp.edu.ua/uploads/dept_s&r/2018/conf/1/TN2018.pdf (дата звернення 20.02.2025)
5. Пивоваров О. М. Англо-український словник музичних термінів**.** Київ : Лібра, 2003. 560 с.
6. Grout D. J. History of Western Music. New York : W. W. Norton & Company, 2010. 1272 p.
7. Skeat W. An Etymological Dictionary of the English Language. New York : ſDover Publications, 2005. 832 p.

Petrenko O., Chupak A. Etymological origin and ways of transaltion of English musical terms

Summary. The article is devoted to the study of the etymological origin of musical terms in English, as well as to the analysis of ways of their translation into the Ukrainian language. The formation of the musical terminological vocabulary in the English language has been taking place over the centuries through the processes of borrowing of musical terms from Greek, Latin, Italian, French and German.

Greek terms, borrowed into the English language at the beginning of its development, are still used in it as means of designation of such theoretical notions of the sphere as musical systems, modes, instruments, and genres. Latin musical terms appeared in the English language at the beginning of its development and during the Middle Ages because Latin was the main language of art in Europe at that period.

The existence of a large number of musical terms of Italian origin in the English language is explained by the fact that the country of their origin was the center of musical art during the period the Renaissance, and Italian composers and theorists of music formed the world standards of musical notation, tempo, and performance instructions. Italian musical terms borrowed into the English language have preserved their original form.

With the emergence of the Vienna Classical School, a significant number of German musical terms were also borrowed into the English language. Terms of German origin also exist in English musical terminology. During the period of Impressionism, terms of French origin also entered into the English music terminology. With the development of jazz in the United States in the twentieth century, Anglo-American musical terms appeared and later penetrated into other variants of the English language.

The translation of English musical terminology into Ukrainian is made by various types of transcoding, equivalent terms, calquing, and descriptively. Some musical terms of Italian origin are rendered into Ukrainian both by transcoding and ny equivalent units. English musical terms are rendered descriptively if their Ukrainian equivalents are not understood by the target addressee of the translation.

Key words: the English language, jazz, etymological origin, borrowing, musical term, translation.

УДК 378.091.39
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.27

Пономаренко Н. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»
ORCID: 0009-0003-9508-2511

Пономаренко В. Є.,
старший викладач кафедри іноземних мов
Українського державного університету залізничного транспорту
ORCID: 0000-0002-1820-4277

Неустроєва Г. О.,
старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»
ORCID: 0000-0001-9183-7225

ТРАНСФОРМАЦІЇ ФРАЗЕОЛГІЗМІВ У РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ

Анотація. Розвиток традиційних засобів масової інформації та поява нових, формування фатичної комунікації[1] та електронної літератури впливають на системні характеристики мови. Частиною мас-медійного дискурсу є реклама. Можна сказати, що реклама, як явище, за останні кілька десятиліть стрімко розвинулася, ставши, таким чином, плідним ґрунтом для різноманітних лінгвістичних та інших аналізів. Рекламний дискурс відображає сучасний мовно-культурний стан суспільства, йому притаманна маніпулятивність, тобто орієнтація на цілеспрямоване управління сприйняттям реципієнта. Мова реклами – це природна мова з усім розмаїттям її виражальних засобів. Її відмінність від інших дискурсів полягає у сфері практично-комунікативних цілей і завдань, які відображаються у принципах відбору граматичних і лексичних одиниць, стилістичних засобів; особливостях синтаксису, організації друкованого матеріалу, використанні елементів різних знакових систем, структуруванні та організації мовних засобів.

Використання фразеологізмів у рекламі – один з найпоширеніших способів зробити дійсно якісну рекламу. Вони відіграють дуже важливу роль у використанні мови, не тільки полегшуючи передачу значення, але й виражаючи як емоційні, так і культурні конотації. Впізнаваність і передбачуваність фразеологізму не тільки не робить рекламне оголошення нудним, а навпаки, завдяки своїй образності та метафоричності підвищує емоційний вплив рекламного оголошення на реципієнта і покращує його запам'ятовуваність. Але для того, щоб ця реклама працювала, авторам, як правило, потрібно трансформувати ці ФО. Зважаючи на швидкий темп сучасного життя, високий рівень споживання мас-медіа та насиченість сучасного суспільства їхніми продуктами, використання фразеологічних одиниць з метою підвищення ефективності комерційної реклами набуває все більшого значення, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Ключові слова: рекламний дискурс, фатична комунікація, фразеологічні одиниці, стилістичні засоби, метафоричність, культурні конотації, мовно-культурний стан суспільства.

Постановка проблеми. Сучасна реклама активно використовує фразеологізми для привернення уваги споживачів, створення емоційного забарвлення та підвищення впізнаваності брендів. Проте традиційні фразеологізми зазнають різноманітних трансформацій, щоб відповідати маркетинговим цілям. Вивчення цих змін допоможе зрозуміти механізми впливу рекламних текстів на споживача та їхню ефективність. Мова – це головна рушійна сила в рекламі. Влучна назва компанії та слоган можуть стати вирішальними факторами у просуванні продукту. З лінгвістичної точки зору, мова реклами повинна бути інформативною, виразною та переконливою. Одним із мовних прийомів, що використовуються в рекламі, є використання фразеологічних одиниць. Об'єктом дослідження є трансформація фразеологічних одиниць у рекламі. Предметом дослідження є фразеологічні одиниці в рекламі (слоганах).

Аналіз попередніх досліджень і публікації. Фразеологія – порівняно молода галузь мовознавства, яка сформувалася як самостійна лінгвістична дисципліна доволі нещодавно. Вона охоплює всі сфери життя. Фразеологія є предметом дискусій для багатьох науковців, адже кожен лінгвіст трактує її по-своєму. Батьком фразеології вважають Шарля Баллі – представника французької лінгвістичної школи, який опублікував працю «Трактат з французької стилістики»(1909).Він першим дав назву цій галузі та здійснив систематичну класифікацію елементів стійких сполучень мови. Робота Баллі дала поштовх до розвитку цього напряму, який зараз став самостійною предметною галуззю лінгвістичних дисциплін [1, с. 56]. Вивчення фразеологічних одиниць було предметом інтересу багатьох українських лінгвістів, таких як Скрипник Л.Г., Ужченко В.Д., Удовиченко Г. М., Булаховський Л. А. тощо. Англійські та американські дослідники, такі як Л. П. Сміт, А. Маккей, Ж. Сейдлоу, У. Макморді, Т. Іффіл у своїх працях, присвячених вивченню ФО, використовують термін

[1] Фатична комунікація – різновид мовленнєвого акту комунікації, у якому мовні висловлювання спрямовані на встановлення контакту зі співрозмовником і не несуть у собі жодного смислового навантаження.

«ідіома». Під ідіомою вони розуміють вираз, значення якого не виводиться зі значення його окремих елементів. Фразеологізми використовуються в рекламі оскільки вони знайомі більшості потенційних споживачів у тому чи іншому суспільстві. Викликаючи у споживача цікавість, фразеологізми емоціоналізують сприйняття рекламної інформації, стимулюють нашу уяву та створюють низку асоціацій, пов'язаних не тільки з самим рекламованим продуктом, але й з культурним контекстом, в який вбудовує його реклама. Фразеологізми утворюють специфічну систему одиниць, об'єднуючись за кількома типологічними ознаками. До таких ознак насамперед належать: семантична цілісність, стійкість, відтворюваність у комунікативних процесах, розчленована будова. Це означає, що значення ФО не можна інтерпретувати залежно від прямого значення її складових компонентів та що вони відтворюються зі сталим складом компонентів, розташованих зазвичай у визначеній послідовності. [2]

Багато фразеологізмів використовуються в рекламі в їх первісному вигляді. Однак цінною особливістю фразеологізмів є те, що вони допускають творчість, тобто трансформацію звороту стосовно до конкретного завдання, об'єкту реклами.

Незважаючи на те, що науковці наголошують на лексичній та граматичній стійкості ФО, образні вирази не є цілком незмінними і, як правило, зазнають певних структурних трансформацій. Однак не всі ФО можуть бути трансформовані, але більшість з них тією чи іншою мірою піддаються перетворенням. Сфера трансформації ФО все ще залишається поза увагою лінгвістів. Вчені, як правило, згадують про можливість трансформації у своїх працях, але однієї згадки недостатньо. Все ж таки, деякі вчені говорять про шляхи трансформації ФО більш широко. [3]

Трансформація – це видозміна фразеологізмів з певною стилістичною метою. Видозмінений фразеологізм, зберігаючи внутрішню форму, у спеціально створеному контексті набуває оказіональних значень.

Мабуть, найбільш відомою класифікацією трансформацій ФО є класифікація Ч. Фернандо. Чітра Фернандо (1935-1998) була вченою і письменницею зі Шрі-Ланки. Вона працювала викладачем англійської мови та викладала лінгвістику в університетах Австралії. Її основними науковими дослідженнями були роботи «Англійська та сингальська двомовність у Шрі-Ланці» (1977), «До визначення ідіоми, її природи та функції» (1978) та докторська дисертація під назвою «Ідіоми та ідіоматичність», що була опублікована видавництвом Оксфордського університету в 1996 році. Один з пунктів своєї дисертації вона присвятила трансформаціям фразеологічних одиниць та класифікувала їх. Вона виділяє чотири основні групи трансформацій фразеологічних одиниць, які, в свою чергу, поділяються на підгрупи. Система трансформацій Ч. Фернандо виглядає наступним чином:

1. Заміни та субституції
2. Додавання (додавання певних лексичних одиниць до початкової структури ФО)
3. Вилучення (відсутність певних компонентів ФО)
4. Перестановки (зміна порядку слів у структурі ФО)

У даній класифікації вона змішує синтаксичні, граматичні та лексичні трансформації. Але в цій роботі ми більш детально розглянули особливості лексичних трансформацій фразеологічних одиниць, адже вони є найбільш популярними.[4]

Метою статті полягає у визначенні характерних рис фразеологічних одиниць англійської мови, їх аналізі як інструменту комерційної маніпуляції та дослідженні використання прийомів трансформації фразеологічних одиниць в англомовних рекламних текстах.

Виклад основного матеріалу. Перший тип трансформації, який ми розглянемо, – це лексичні зміни. При використанні цього способу автори зазвичай змінюють деякі слова для досягнення більшої ефективності у переконанні споживача. Розглянемо кілька прикладів:

Оригінальна ФО: (As) Cold as ice.

Трансформована ФО: (As) Cold as the Rockies.

Значення ФО: надзвичайно холодний за температурою.

Цей вислів використала пивоварна компанія «Coors», яка потрапила в заголовки газет ще в 2007 році завдяки своєму маркетинговому рішенню. Бренд випустив нову лінію продуктів з етикетками, які змінювали колір при охолодженні напою до оптимальної температури. Вони змінили «ice» на «Rockies», і це не випадково. На етикетці продукту зображені гори, які стають синіми, коли напій має відповідну температуру, щоб його можна було пити. [5]

Оригінальна ФО: Bright side of life.

Трансформована ФО: The Coke side of life.

Значення ФО: щось добре у вашому житті.

Цей слоган використовує компанія «Coca-Cola». Таким чином вони хотіли сказати, що «Кока-Кола» вже є частиною вашого життя.

Оригінальна ФО: Think outside the box.

Трансформована ФО: Think outside the bun.

Значення ФО: мислити творчо та креативно.

Такий слоган використовує компанія "Taco Bell". Вони змінили "box" на "bun", щоб змусити клієнтів їсти тако, а не булочки чи канапки. Таким чином вони намагаються залучити клієнтів.

Наступним видом трансформації є лексичні додавання. Додаваннями вважаються всі сторонні лексичні елементи, які не зустрічаються у вихідній формі ФО. Доповненнями до фразеологічних одиниць є, як правило, прикметники та прислівники, які підсилюють значення ФО. Наприклад:

Оригінальна ФО: You're in good hands.

Трансформована ФО: You're in good hands with Allstate.

Значення ФО: бути з тим, кому можна довіряти.

Таке гасло використовує страхова компанія «Allstate». Вони додали до оригінальної фразеологічної одиниці лише назву компанії. Таким чином вони намагаються запевнити клієнтів, що їм можна довіряти.

Оригінальна ФО: To make a hash of it.

Трансформована ФО: We promise not to make a hash of it.

Значення ФО: переробка або переформулювання вже знайомого матеріалу / робити щось дуже погано. [6]

Фразеологічна одиниця була використана в рекламі Олімпійських ігор - 2012 в Лондоні. У рекламі зображено факел Лондонської Олімпіади та речення «We promise not to make a hash of it», тобто олімпійська команда обіцяє, що подія буде оригінальною, інноваційною та несподіваною.

Оригінальна ФО: At the heart of smth.

Трансформована ФО: At the heart of the image.

Значення ФО: бути всередині чогось, бути найважливішою частиною чогось.

Цей слоган використовує компанія "Nikon", запевняючи клієнтів, що вони знають свою справу і є найкращими в ній.

Наступним способом трансформації є лексичні вилучення. У сфері ФО термін «вилучення» використовується для позначення явища, коли замість повної форми використовується частина ФО. Розглянемо наступні приклади:

Оригінальна ФО: Put a smile on someone's face.

Трансформована ФО: Put a smile on.

Значення ФО: догодити комусь або зробити когось щасливим.

Цей вираз – один зі слоганів "McDonald's", ця компанія рекламує свою продукцію як таку, що зробить людину щасливою, радісною, задоволеною.

Оригінальна ФО: It doesn't grow on trees.

Трансформована ФО: It Grows on Trees.

Значення ФО: щось, що не є надлишковим або витратним. [7]

У цій рекламі вилучається заперечна частка "not", а стверджувальна форма фразеологічної одиниці використовується для того, щоб створити у споживача враження, що він може пити соки "Sun-Ripe" скільки завгодно, тому що їх дуже багато.

Оригінальна ФО: Every little bit helps.

Трансформована ФО: Every little helps.

Значення ФО: будь-який крихітний внесок у справу, збір коштів або починання може бути корисним.

«Tesco» – британська транснаціональна корпорація, найбільша роздрібна мережа у Великобританії, яка використовує цей слоган. Ідеться про дрібниці, які перетворюються на велику різницю – на копійку дешевші печені боби або на копійку нижча ціна, яку ви платите постачальнику. Помножте ці крихітні різниці на щось таке велике, як «Tesco», і ви отримаєте світове панування.

В основі рекламного тексту ноутбука "Lenovo" лежать дві трансформованих ФО, зі структури яких було вилучено дієслова "to be" та артиклі "a". Це пов'язано з ідеєю авторів реклами створити слоган на основі імперативного речення, що можна вважати досить ефективним для переконання та мотивування потенційної аудиторії. Змінений фразеологізм, який заощадив мовний простір, не втратив свого загального значення, але став більш ефективним у конкретній мовленнєвій ситуації.

Іноді компанії використовують ФО без будь-яких трансформацій. Єдине, що змінюється – це зміст. Наприклад, авіакомпанія "British Airways" використовує цю ФО:

1) *Keep the flag flying*

Початкове значення цього виразу – діяти чи говорити від імені країни або групи, яку представляє прапор. Але якщо ми говоримо про авіакомпанії, то розуміємо, що вони можуть використовувати його в буквальному значенні цього вислову.

2) *The tip of the iceberg.*

Значення ФО: невелика очевидна частина або аспект чогось значною мірою прихованого. [8]

Реклама розповідає про нові можливості цифрового фотоапарата "Sanyo", що використовується під водою. Ідіома вживається для того, щоб створити враження, що море приховує невидимий світ, а фотоапарат "Sanyo" здатний його зафіксувати, зображення в рекламі збільшує слово "berg", щоб пролити світло на ідею, що тільки "Sanyo" може зробити невидиму приховану частину моря видимою для кожного.

Висновки. Отже, рекламна діяльність – невід'ємна частина культури і як масове суспільне та соціально-культурне явище несе величезний потенціал. Візуальний образ предмета реклами посилюється вербальним образом, створюваним різними мовними засобами рекламного тексту. З метою підвищення ефективності реклами копірайтери вдосконалюють прийоми створення комунікативного повідомлення. І один з найпоширеніших способів створити ефективну рекламу – це використання чогось, що вже знайоме людям або того, що вони вже чули раніше. Одним з таких способів є використання фразеологізмів. Але, як ми вже згадували раніше, вони потребують певної трансформації перед використанням.

Фразеологізм – важлива складова рекламного слогана, у складі якого він є багатофункціональним, адже посилює не тільки його прагматичну спрямованість, а й образність. Його впізнаваність носіями мови підвищує здатність споживача рекламного тексту сприймати, запам'ятовувати і відтворювати слоган.

Згідно з дослідженнями сучасної реклами, пересічний споживач для успішного розуміння рекламного тексту повинен мати ґрунтовні знання в різних галузях культури. Тому автору рекламного тексту необхідно обирати ФО, які є доступними для цільової групи, інакше повідомлення може бути неправильно зрозумілим або взагалі не декодованим.

Сьогодні привертає увагу не сам факт трансформації фразеологічних одиниць у текстах ЗМІ, а її масштаби. Якщо раніше цей процес можна було спостерігати лише в гумористичних рубриках газет, то сьогодні трансформація стійких виразів (у тому числі фразеологізмів) стає майже окремим жанром публіцистики. Цей факт дозволяє по-різному оцінювати оновлену форму ідіом - як зовнішню, так і внутрішню. Нині ці вирази в мові ЗМІ можна розглядати не лише як засіб створення експресії, а й як спосіб вираження додаткових лексико-стилістичних відтінків.

Проаналізувавши приклади використання фразеологізмів у рекламних слоганах, можна зробити висновок, що найпопулярнішим видом трансформації є лексична, особливо лексичні зміни компонентів у фразеологічному виразі. Зазвичай автори замінюють деякі слова для того, щоб досягти кращого ефекту.

Отже, ефективність використання трансформацій фразеологічних одиниць не викликає сумнівів. Трансформовані фразеологізми відіграють важливу роль під час побудови яскравих, привабливих слоганів, що викликають інтерес у аудиторії.

Література:

1. Дудик П. С. Стилістика української мови: навчальний посібник / Київ: Академія, 2017. 380 с.
2. Єфімов Л. П. Стилістика англійської мови. Вінниця: Нова книга, 2018. 250 с.
3. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця: Нова книга, 2016. 260 с.
4. Fernando Ch. Idioms and Idiomaticity. 2nd ed. Oxford: OUP, 2017. 200 p.
5. Ifill T. Seeking the Nature of Idioms: A Study in Idiomatic Structure. – URL: /https://www.semanticscholar.org/paper/Seeking-the-nature-of-idioms%3A-a-study-in-idiomatic-Ifill/99dcfa645e9dd56770fe2af4af0740938126a95d (дата звернення: 09.02.2025).
6. Siefring J. Oxford Dictionary of Current Idiomatic English. Updated edition. Oxford University Press, 2019. 700 p.
7. Fiedler S. English Phraseology: A Coursebook. 2nd ed. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2020. 210 p.

8. Goddard, Angela. The Language of Advertising. 3rd ed. London/New York: Routledge, 2019. 160 p.
9. Hermerén L. English for Sale: A Study of the Language of Advertising. Lund Studies in English, 2016. 230 p.
10. Cook Guy. The Discourse of Advertising. 3rd ed. London: Routledge, 2021. 270 p.

Ponomarenko N., Ponomarenko V., Neustrouieva G. Transformations of phraseological units in advertising texts

Summary. The development of traditional mass media and the emergence of new ones, the formation of phatic communication and electronic literature affect the systemic characteristics of language. Advertising is a part of mass media discourse. It can be said that advertising as a phenomenon has developed rapidly over the past few decades, thus becoming a fertile ground for various linguistic and other analyses. Advertising discourse reflects the current linguistic and cultural state of society and is inherently manipulative, i.e., it is oriented towards the purposeful control of the recipient's perception. The language of advertising is a natural language with all the variety of its expressive means. Its difference from other discourses lies in the sphere of practical and communicative goals and objectives, which are reflected in the principles of selection of grammatical and lexical units, stylistic means; features of syntax, organisation of printed material, use of elements of various sign systems, structuring and organisation of language means. The use of phraseology in advertising is one of the most common ways to make a really good advert. They play a very important role in the use of language, not only facilitating the transmission of meaning, but also expressing both emotional and cultural connotations. The recognisability and predictability of phraseology not only does not make an advert boring, but, on the contrary, due to its imagery and metaphor, increases the emotional impact of the advert on the recipient and improves its memorability. However, in order to make this advertising work, authors usually need to transform these FPs. Given the rapid pace of modern life, the high level of media consumption and the saturation of modern society with their products, the use of phraseological units to increase the effectiveness of commercial advertising is becoming increasingly important, which determines the relevance of this study.

Key words: advertising discourse, phatic communication, phraseological units, stylistic means, metaphoricity, cultural connotations, linguistic and cultural state of society.

УДК 81'373:821.161.2-1
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.28

Приймак А. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської і германської філології та перекладу
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Король Т. Р.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Житомирського державного університету імені Івана Франка

ТЕРМІНИ В СУЧАСНОМУ ПОЛЬСЬКОМОВНОМУ ЛІНГВІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті обґрунтована важливість визначення дефініції «термін» у сучасній славістиці загалом і репрезентовано лінгвістичне наповнення дефініції терміна в сучасному польськомовному дискурсі. Визначено, що серед домінантних завдань, котрі ставить перед нами філологічна наука в царині лексикології, зокрема, та у вивченні термінносистеми окремої мови загалом є дослідження впливу ознак сучасного життя на зміни в термінології. Особливості галузевих терміносистем досліджувалися польськими лінгвістами М.Бонком, Д.Буттлером, С.Гайдою, В.Змажером, Б.Келярем, Є.Лукшиним, В.Новицьким, Г.Ядацькою, Е.Звешхонь, М.Корнацькою, А.Корончевським, М.Куратчиком та іншими. Основною проблемою, що стала поштовхом до здійснення дослідження, є переосмислення ролі й місця термінології у мовознавстві, оскільки сучасні комунікативні тенденції зумовлюють появу нових одиниць, які потребують вивчення. Актуальність статті зумовлена історико-суспільними подіями сьогодення та необхідністю більш детального вивчення лексичної системи польської й української мов. У науковій роботі проаналізовано визначення терміна як мовної одиниці, зіставлено різні точки зору та погляди науковців на те, що можна вважати терміном, а що – ні; подано загальну характеристику термінів у сучасному польському мовознавстві, описано та проілюстровано прикладами різноманітність термінологічних одиниць за тематикою й сферою застосування, а також окреслено та пояснено ознаки термінологічної системи на прикладі польської мови.

Наукова розвідка базується на основних теоретичних і прагматичних аспектах функціонування термінів як частини комунікативного дискурсу, також описано сучасний стан їх дослідження У статті представлено проблему в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Також досліджено актуальність питання щодо визначення поняття терміна, систематизовано його основні ознаки та функції, розкрито поняття терміносистеми і її специфічних ознак; подано аналіз основних досліджень і публікацій із вказаної проблематики; зазначено невирішені питання, порушені в статті, сформульовано висновки та перспективи подальшого дослідження з цієї теми тощо.

Ключові слова: польська мова, лексика, термін, терміносистема, спеціальна лексика, система термінів польської мови, лінгвістичний дискурс.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Термінологія є важливою й невід'ємною частиною лексичної системи будь-якої літературної мови, зокрема й польської. Термінологічна система мови складається із сукупності галузевих терміносистем, що є взаємозв'язаними елементами для вираження дефініцій певного дискурсу. Діахронічні дослідження свідчать про те, що така лексика постійно зазнає інтенсивних змін, оскільки мусить адаптуватися до соціокультурного, наукового та технічного прогресу й репрезентувати його на лексичному рівні в мові, що ставить перед вченими чимало актуальних завдань, пов'язаних із вивченням закономірностей творення термінів, однорідності чи неоднорідності їхньої структури, семантики, зв'язку із загальновживаними словами, процесу термінологізації тощо.

Зв'язок польської термінології з важливими науковими та практичними завданнями сучасного мовознавства є багатогранним та охоплює кілька ключових напрямів. Це особливо важливо в контексті глобалізації та розвитку міжнародної співпраці, коли необхідно забезпечити точний та ефективний переклад науково-технічної документації, юридичних текстів та інших спеціалізованих матеріалів. Таким чином, простежуємо безпосередній зв'язок вивчення лексикології польської мови із загальною лексикологією, граматикою та лексикографією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. У славістиці існує низка наукових праць, присвячених теоретичному і практичному вивченню термінології. Так, особливості галузевих терміносистем досліджувалися польськими лінгвістами М.Бонком, Д.Буттлером, С.Гайдою, В.Змажером, Б.Келярем, Є.Лукшиним, В.Новицьким, Г.Ядацькою та іншими. Що стосується вузькоспеціалізованої термінології, то в польському мовознавстві існує тенденція до вивчення такого типу лексем як частин загальнонаукової терміносистеми, прикладом є наукові пошуки Е.Звешхонь, М.Корнацької, А.Корончевського, М.Куратчик, Є. Лукшина та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Досліджувана тема є доволі цікавою та містить велику кількість не окреслених раніше проблем, зважаючи на те, що мова – явище динамічне, а лексична система будь-якої мови, польської зокрема, перебуває в процесі постійного розвитку. Терміни в сучасному польськомовному лінгвістичному дискурсі посідають одне із чільних місць у системі загальної мовознавчої термінології, адже репрезентують групу вузькоспеціалізованих лексем та належать до окремого дискурсу.

Матеріал, викладений у статті, має насамперед практичне призначення в царині мовознавства, оскільки загальна проблема дослідження має новизну, яка полягає в цілісному аналізі термінологічної лексики як репрезентанта загальної лексичної системи польської мови.

Формулювання мети статті. Головною метою цієї наукової розвідки є окреслення дефініції терміна, загальна характеристика термінологічної системи сучасної польської мови як компонента лексики усіх мов світу.

Поставлена мета передбачає реалізацію таких **завдань:**

а) характеристика поняття «термін» у сучасній славістичній науці;

б) висвітлення різних поглядів науковців щодо того, що в мовознавстві може вважатись терміном, а що – ні;

в) систематизація та узагальнення вже відомих напрацювань щодо сучасної польської терміносистеми;

г) окреслення перспектив подальшого дослідження з теми.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У науковій літературі знаходимо кілька визначень терміна як мовознавчої категорії. Лінгвіст Є. Лукшин під цим поняттям розуміє «слово чи словосполучення, що має чітко окреслену, точно визначену структуру поняття, при цьому воно зазвичай однозначне, не підлягає інтерпретації з точки зору емоційного наповнення, втім містить системотвірні властивості» [1, с. 9]. З іншої точки зору підходять до визначення досліджуваного поняття польські лінгвісти та наголошують, що термін це «підрядне словосполучення чи окрема лексема зі спеціальним значенням для вираження форми або професійного поняття і застосування під час пізнання професійних, наукових, технічних об'єктів» [2, с. 5]. Отже, термінологія, на думку вчених, кваліфікується як модус, співвіднесений з конкретною сферою діяльності – набір термінів, що пов'язані один із одним на рівні понять, лексики, семантики, словотвору та граматики.

Зважаючи на важливість визначення дефініції «термін» у сучасній славістиці, польський дослідник С.Гайда окреслює термін так: «лексична одиниця, що виражає поняття, пов'язані з науковою або технічною сферою діяльності соціуму» [3, с. 307]. Українська науковиця, знавець термінології А.Кржанівська вважає, що термін це «спеціальне слово, яке виражає поняття науки, техніки або інших спеціальних галузей та є невід'ємною частиною мовної системи, а також корелює із пізнавально-інформативною функцією мови, пов'язаної із фіксуванням та акумуляцією уже відомих наукових напрацювань й здобутків» [4, с. 21]. Л.Симоненко, відзначає те, що будь-яка наука базується на «чіткій системі взаємозв'язаних між собою термінів, виділених на основі наукового узагальнення визначних ознак явищ об'єктивної дійсності; тому вчена зосереджує свою увагу на співвідношенні терміна та номена, який він позначає» [5, с. 5].

Єдиної, уніфікованої думки про визначення поняття «термін» не представлено і в енциклопедичних словниках. «Encyklopedia językoznawstwa ogólnego» К.Полянського подає термін як «частину лексичної системи, що вживається в окремій царині людської діяльності чи науки стосовно специфічних явищ (понять, об'єктів) у точний та однозначний спосіб» [6, с. 602]. А от у енциклопедії «Українська мова» досліджуване поняття визначається як «слово чи словосполучення, що є позначкою певної галузі науки або техніки» [7, с. 707]. Прикладом, у дискурсі, що обслуговує ділову сферу польської мови це слова *firma, pracownik, spotkanie, raport, zgoda* та інші.

Термін – це слово або словосполучення, яке має спеціалізоване значення в певній галузі знань або діяльності. Термін використовують для точного позначення понять, явищ, процесів чи об'єктів у рамках наукової, технічної, юридичної, медичної або іншої професійної сфери. Завдяки термінам можна уникнути непорозумінь, оскільки вони чітко визначають поняття і не допускають двозначностей, які можуть виникати в повсякденному мовленні. Наприклад:

- Akcelerator – прискорювач (наприклад, у контексті фізики).
- Fototropizm – реакція рослин на світло (в біології).
- Antybiotyk – речовина, що пригнічує ріст бактерій (у медицині).
- Warunki – умови, положення або правила, за якими здійснюється угода.
- Formuła – математичний або хіміко-біологічний алгоритм розв'язання задачі або опису складу певної речовини.

Термін, зазвичай, має специфічне значення тільки в межах певної галузі або контексту: *umiejętności, dochód, inwestycja, edukacja.* Тут доречно також дати визначення лінгвістичному терміну: це спеціалізовані слова або словосполучення, які використовуються для позначення конкретних понять, явищ, процесів або категорій у лінгвістиці (науці про мову). Вони дають точні визначення мовних явищ і використовуються для чіткішого опису та аналізу мовних структур і процесів.

Приклади лінгвістичних термінів:

- ***Fonem*** – мінімальна одиниця мовного звуку, яка має значення в межах певної мови.
- ***Morfem*** – найменша одиниця значення в мові (наприклад, korzeń, prefiks, sufiks).
- ***Jednostka leksykalna*** – абстрактне поняття, яке об'єднує всі форми слова (наприклад, "*list", "listy", "listowanie"* – це різні форми однієї лексеми).
- Zdanie – речення, найменша комунікативна одиниця, виражена завершеною граматично та інтонаційно структурою.

Узагальнюючи викладені думки лінгвістів щодо визначення терміна, можемо погодитися із такою думкою, що терміном є слово (словосполучення) певної мови, яке вживається на позначення однозначних вузькогалузевих понять. Таке визначення є найбільш універсальним, оскільки враховує сферу функціонування термінів у вузькій галузі науки, а також містить базові характеристики термінологічної одиниці – точність семантики та однозначність.

Термінологічна лексика має ще й інші назви – галузева термінологія, спеціальна лексика, вузькогалузева лексика. Усі вони відтворюють сукупність терміноодиниць певної галузі або сфери.

Місце терміна в сучасному польськомовному лінгвістичному дискурсі визначає його особливості. На думку польського науковця, фахівця з термінології Є.Лукшина, найважливішими рисами терміна є такі:

- позначення об'єктів інтелектуальних операцій;
- наявність системотворчих властивостей;
- наявність інформаційно-номінативних властивостей, що детермінуються термінологічними системами [1, с. 16-17].

Інший науковець, С.Гайда, звертає увагу на системність термінів, розуміючи це як їх «відношення та взаємозв'язки

з іншими терміноодиницями в термінологічній системі певної галузі» [8, с. 76-77] і зауважує, що системність терміна має два основні аспекти: зовнішньомовний (термін є репрезентантом сфери наукового знання, поняття, утворення котрого відбувається внаслідок класифікаційно-упорядковувальної діяльності) та внутрішньомовний (виявляється через парадигматичні, синтагматичні, деривaційні та стильові відношення).

Об'єднання термінів у систему є обов'язковим, хоч і штучним процесом. Терміни репрезентовані в ієрархічних, багаторівневих парадигмах, створені за допомогою логічних прийомів аналізу й синтезу. Звідси й лінгвістичне розуміння терміносистеми як природно-штучного утворення, в якому «лексеми є природним матеріалом, а способи його обробки – штучним» [9, с. 129].

Поза тим, для розуміння місця термінів в загальній системі лексики, варто також розглянути ознаки термінологічної системи [10]:

− велика або мала (за кількісним складом) сукупність термінів, які спільно обслуговують комунікативно-тематичну чи комунікативно-ситуативну сферу спілкування – у діловій сфері польської мови можемо виділити кільки підсфер: *комунікація (oferta, kontrakt, negocjacje), люди (pracownik, pracodawca), фінансові терміни (podatek, zysk);*

− комунікативна співвіднесеність і структурна пов'язаність термінів один з одним та з системою загалом – *obligacje, akcje, kapital;*

− відсутність терміна, який би не входив в ту чи ту терміносистему та існував як окрема одиниця;

− межі терміносистеми можуть бути дуже чіткими чи розмитими, терміносистеми можуть накладатися одна на одну, утворюючи перетинання терміносистем так, що одна лексична одиниця може належати до декількох терміносистем: *koszt* – існує у багатьох терміносистемах.

Терміни є важливою частиною польської мови, адже вони допомагають адаптуватися до змін у сучасному суспільстві, науці, певній галузі промисловості тощо. Сучасний науково-технічний прогрес обумовлює й зміни в підходах до лексикології. Сучасні технології дозволяють використовувати корпуси текстів та методи машинного навчання для автоматичного вилучення та класифікації термінів, що значно прискорює процес створення словників та полегшує дослідження терміносистем споріднених або неспоріднених мов. У термінах віддзеркалюються актуальні та нові процеси і явища, що відбуваються в світі, їх знання розширюють лексикони мовців, зберігають сучасність і актуальність мови.

Матеріал, систематизований та поданий у цьому дослідженні терміносистеми польської мови має теоретичне та практичне значення. Таким чином, теоретичне значення пошуку полягає в розширенні уявлення про сучасну лексику, терміни та їх уживання в мовленні, систематизації відомих напрацювань у обраній галузі сучасного мовознавства. Практична цінність – у можливостях подальшого грамотного використання різногалузевої термінології; для укладання міжмовних польсько-українських та українсько-польських термінологічних або тематичних термінологічних словників.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. У сучасному лінгвістичному дискурсі польської мови, як і в славістиці чи мовознавстві загалом, немає одностайності щодо дефініцій понять «термін» або «терміносистема». Такі лексеми кваліфікують як одиниці термінологічної системи мови, що створюються для точного і не двозначного вираження галузевих понять, для позначення спеціальних предметів, як правило, вузькоспеціалізованої царини. Найважливішими ознаками терміна визначаємо його стислість, системність, однозначність в межах терміносистеми вживання, точність семантики, високу інформативність.

Дослідження термінології сучасної польської мови має широкі перспективи, особливо в контексті зростаючої співпраці між Україною та Польщею (зокрема у контексті сфери лексики ділового спілкування). Доволі перспективним є також і порівняльне вивчення окреслених мов: міжмовні відповідності в різних галузях (наприклад, технічній, медичній, юридичній, діловій); визначення особливостей формування термінів у кожній мові та їх впливу на міжмовну комунікацію; виявлення можливих непорозумінь, пов'язаних з використанням термінів у різних культурних контекстах; використання методів машинного навчання для автоматичного вилучення та класифікації термінів.

Література:

1. Lukszyn J. Termin i system terminologiczny w świetle praktyki terminograficznej. Języki specjalistyczne. Metajęzyk lingwistyki [pod red. J. Lukszyna]. Warszawa : AQUILA, 2001. S. 7–26.
2. Головін Б. М. Лінгвістичні основи вчення про терміни: [навч.пос. для філолог.спец.вузів]. К.: Вища школа, 1987. 104 с.
3. Gajda S. Zawartość treściowa terminu a nauka o terminach. Poradnik językowy. Warszawa, 1982. №5. S. 307–316.
4. Крижанівська А. В. Склад і структура термінологічної лексики української мови. К. : Наук. думка. Електронний ресурс, режим доступу: CiNii 図書 – Склад і структура термінологічної лексики української мови (дата звернення 05.02.2025).
5. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології . К. : Наук. думка. Електронний ресурс, режим доступу: Формування української біологічної термінології – Людмила Олександрівна Симоненко – Google книги (дата звернення 05.02.2025).
6. Encyklopedia językoznawstwa ogólnego [red. K. Polański]. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2003. 731 s.
7. Українська мова : Енциклопедія; [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін]. [3-тє вид., зі змінами і доп.]. К. : Вид-во «Укр. енцикл.» імені М. П. Бажана, 2007. 856 с.
8. Gajda S. Wprowadzenie do teorii terminu. Opole : WSP, 1990. 145 s.
9. Лещук Т. Й. До проблеми термінологічних запозичень у мові науки і техніки. *Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць*. К.: КНЕУ, 2007. Вип. VII. С. 53–57.
10. Тимошук Р.П. Лінгвістична термінологія в польській мові: лексикографічний аспект: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, спец: 10.02.03 – слов'янські мови. Київ, 2012. 229 с.

Pryimak A., Korol T. Terms in modern Polish-language linguistic discourse

Summary. The article substantiates the importance of defining the term in modern Slavic studies in general and presents the linguistic content of the term definition in modern Polish-language discourse. It is determined that among the dominant tasks that philological science sets before us in the field of lexicology, in particular, and in the study of the terminological system of a particular language in general, is the study of the influence

of the features of modern life on changes in terminology. The features of industry terminological systems were studied by Polish linguists M. Bonk, D. Buttler, S. Gajda, V. Zmazer, B. Kelyar, E. Lukshin, V. Nowycki, G. Jadaczka, E. Zweszhon, M. Kornacka, A. Koronczewski, M. Kuratchyk and others. The main problem that prompted the research is the rethinking of the role and place of terminology in linguistics, since modern communicative trends lead to the emergence of new units that require study.

The relevance of the article is due to the historical and social events of the present and the need for a more detailed study of the lexical system of the Polish and Ukrainian languages. The scientific work analyzes the definition of a term as a linguistic unit, compares different points of view and views of scientists on what can be considered a term and what cannot; provides a general characteristic of terms in modern Polish linguistics, describes and illustrates with examples the diversity of terminological units by subject and scope, and also outlines and explains the features of the terminological system using the example of the Polish language.

Scientific research is based on the main theoretical and pragmatic aspects of the functioning of terms as part of communicative discourse, and the current state of their research is also described. The article presents the problem in general terms and its connection with important scientific and practical tasks. The relevance of the issue of defining the concept of a term is also investigated, its main features and functions are systematized, the concept of a term system and its specific features are revealed; an analysis of the main studies and publications on the specified issues is presented; unresolved issues raised in the article are indicated, conclusions and prospects for further research on this topic are formulated, etc.

Key words: Polish language, lexis, term, term system, special vocabulary, system of terms of the Polish language, linguistic discourse.

УДК 811.161.2'42
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.29

Приймачок О. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та лінгводидактики
Волинського національного університету імені Лесі Українки

СТРУКТУРА КОНЦЕПТУ МІСТО В СУЧАСНОМУ УРБАНІСТИЧНОМУ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ТЕКСТІ

Анотація. Статтю присвячено детальному вивченню структури ключового текстового концепту та описові складної системи конкретних номінацій для його вербалізації. Об'єктом концептуального аналізу став науково-популярний текст О. Котиса «Луцьк. Тисяча років життя та історії». Дослідження виконано в руслі функційно-прагматичного напрямку сучасної лінгвістичної концептології, пов'язаного з лінгвістикою тексту. З'ясовано, що центральний концепт ***місто*** має чітку, але досить розгалужену структуру, що містить ядро (номінації *місто*, *Луцьк*), приядрову зону (номінації з компонентами *міський*, *луцький*) та периферійну зону дотичних до поняття міста номінацій, згрупованих за тематичним принципом (влада, духовність, історія, економіка, освіта й культура, архітектура, персоналії, легенди). З погляду ономасіології усі ці одиниці розпадаються на дві групи: назви загальні і власні. Загальні назви представлені іменниками та номінативними сполуками активного і пасивного вжитку. Якщо периферійні складники концепту в тексті виконують свою пряму номінативну функцію, називаючи речі, без яких, на думку автора, немислиме уявлення про місто Луцьк, і в такий спосіб доповнюють і конкретизують зміст центрального концепту, то номінації ядрової зони мають певні особливості вживання. По-перше, лексеми *місто* і *Луцьк* (які, з огляду на їхню семантику, перебувають у родо-видових відношеннях) у переважній більшості контекстів синонімічні, проте перша номінація, ширша за смисловим наповненням, вживається ще й зі значенням міста як такого. По-друге, обидві ядрові номінації, як і похідні від них прикметники, досить часто набувають переносних значень як результат персоніфікації, метафори, метонімії, семантичного зсуву. Фактично концептуальний аналіз будь-якого замкненого контенту як елемент лінгвістики тексту додає конкретики до розуміння концепту як одиниці пізнання та пояснення світу.

Ключові слова: концепт, науково-популярний текст, лінгвістичний (концептуальний) аналіз тексту, тематична група, вербалізація, урбаністична література.

Постановка проблеми. У сучасній гуманітаристиці найцікавіші результати демонструють міждисциплінарні студії, що досліджують поняття, застосовні до різноманітних наукових сфер. Феномен концепту належить саме до таких, та й сам термін «концепт» багатозначний – від загальних абстрактних ідей (сенсів) до конкретних методик їх виявлення та форм словесного втілення. Мовознавчі концептологічні дослідження провадяться як мінімум у кількох напрямах когнітивної лінгвістики: структурування концепту (наприклад, за принципом поля чи тематичних груп), пошук денотативного наповнення й викликаних позамовними чинниками конотацій чи нових семантичних зв'язків (вербалізація концепту), встановлення етнокультурного статусу концептів, створення впорядкованої концептосфери певного мовленнєвого корпусу, ієрархія концептів у дискурсі / тексті, формування та колаборація мовної та концептуальної картин світу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє двадцятиліття в україністиці пожвавилися як теоретичні дослідження у сфері лінгвістичної концептології (від пошуку релевантних аспектів з'ясування природи концепту й обсягу поняття концептосфера), так і практично зорієнтовані на встановлення конкретних номінативних полів окремих концептів, особливо в умовах втрати опорною лексемою словникової семантики через певні прагматичні причини (наприклад, уживання в метафоричних контекстах, емоційно й експресивно насичених ситуаціях, оцінних висловлюваннях, перифразах тощо). Оригінальні результати варіативних складників номінативного поля концептів демонструють роботи, виконані на матеріалі суспільно-політичного дискурсу різних періодів (Л. Зіневич, Н. Кондратенко, В. Красавіна), газетного тексту (Т. Вільчинська, Ю. Маслова, К. Серажим), художнього мовлення (Ю. Белінська, Я. Бистров, О. Кагановська, В. Кононенко, В. Ніконова, Л. Петренко). Такі дослідження спричинили появу уточнювальних понять «текстовий концепт», «художній / літературний концепт», «міфопоетичний концепт» тощо.

Постановка завдання. Мета статті – окреслити структуру центрального текстового концепту ***місто*** в науково-популярному урбаністичному виданні Олександра Котиса «Луцьк. Тисяча років життя та історії» [1], схарактеризувати особливості його вербалізації, проаналізувати ядрову, приядрову й периферійну (варіативну) зони цього текстового концепту.

Виклад основного матеріалу. Будь-який текст (не тільки художній) може підлягати концептуальному аналізові, адже, існуючи в системі координат «текст – соціум – культура – мовна особистість» [2], він є чітким транслятором певних ідей, смислів, понять, що в сучасній лінгвістиці, попри відсутність бажаної академічної єдності, все-таки позначено терміном концепт. Порівнюючи різні способи аналізу дискурсу (тексту), В. Кононенко пише: «Якщо семантичний аналіз передбачає перерахування набору значень того чи того слова в його зв'язках і відношеннях з іншими словами, то аналіз концептуальний має на меті встановлення смислу, навколо якого групуються слова, ширше кажучи, знання» [3, с. 6]. Прикметною в цьому плані є думка письменника-філософа Валерія Шевчука як реакція на концептуальний аналіз його романів: концепт «стає інтелектуальним стрижнем, що з'єднує твір в єдину конструкцію, є його визначальною думкою» [4, с. 91]. Очевидно, що такий

погляд цілком можна вважати робочим визначенням поняття текстового концепту.

Заглиблюючись у літературознавчий чи лінгвістичний аналіз художньої урбаністики, дослідники уже неодноразово зосереджували свою увагу на об'єктивації саме концепту *місто* (А. Бошков, Ю. Давидюк, О. Даниліна, Т. Шестопалова та ін.). Ці праці переконливо свідчать про щораз індивідуальний, варіативний і оригінальний набір тих лінгвальних одиниць різного рівня, що об'єднуються навколо одного поняття-образу. Цілком зрозуміло, що в пізнавальному науково-популярному урбаністичному тексті буде зовсім інша, але не менш розгалужена й цікава система репрезентації концепту *місто*. Автор книги про рідне місто пише: «Ідеться не про те, щоб любити конкретно Луцьк чи фізичне місце свого проживання…, а про те, щоб відчути «коло буття» і пояснити природу речей» [1, с. 214]. Із таким завданням-максимум О. Котис чудово впорався саме завдяки чіткій реалізації ключового концепту своєї розвідки.

Ядровою зоною вербалізації концепту є іменники *місто*, *Луцьк*; приядровою зоною – номінації з похідними прикметниками *міський*, *луцький*. Окрім того, периферію концепту становлять досить великі за обсягом групи номінацій, що об'єднані дотичними до поняття міста тематичними групами.

Номінації *місто* і *Луцьк* є, зрозуміло, найчастотнішими в книзі О. Котиса. Неважко помітити, що найчастіше вони (а це загальна і власна назва, що перебувають у родо-видових відношеннях) вживаються як контекстуальні синоніми, як-от: Тоді згоріло пів міста [1, с. 50]; Він також прославив місто своєю віллою на околиці з безліччю скульптур [1, с. 202]; Євреї взяли участь в обороні міста [1, с. 82]; Театральний майдан – найцентральніший центр міста [1, с. 204]. Та подеколи автор книги про одне місто розмірковує про феномен міста загалом, наприклад: А що таке місто? [1, с. 80]; Я ціную місто як явище [1, с. 83]; Втрачений фрагмент минулого, який дав поштовх Місту [1, с. 82].

Для увиразнення автор часто послуговується різними експресивно-стилістичними засобами, вживає лексеми *місто* і *Луцьк* у переносних значеннях. Луцьк став винятковим містом на українській мапі [1, с. 12]; … показати всю неймовірність і глибину нашого міста [1, с. 13]; Це було щось справді неймовірне! Початок вільного демократичного Луцька! [1, с. 80]; А яким був той, довоєнний Луцьк? Яким було те місто? Незбагненним! [1, с. 174]; Луцьк символічно став Лесиним містом [1, с. 208] – у цих випадках застосовано епітети та використано можливості експресивного синтаксису. У наступних контекстах місто персоніфіковане: Кликун – один із героїв життя міста [1, с. 52]; Точилася загальнодержавна дискусія про права міст [1, с. 87]; Там розвивалася військова інфраструктура, а згодом на територію «зайшло» й місто [1, с. 125]; Доля багатьох міст була схожою [1, с. 199]; Обличчя міста мало осучаснитися [1, с. 173]; Відчуваю, що існує два Луцька. Одне місто живе тут, наївно вважаючи, що це просто земля. Інше місто постає, коли вивчиш історію [1, с. 213].

Яскраві метафоричні контексти допомагають авторові досягти головної мети книги, сформульованої ще на її початку: «Якщо нормально, по-людськи, розповідати людям історію їхнього міста, додавши до цього дрібку цікавих ідей і нестандартних тем, то маєш 95% захоплених відгуків» [1, с. 16]. Наприклад: На мапі міста є пам'ятник, пов'язаний з давніми часами [1, с. 22]; Фотографія і мені допомагала пізнавати місто [1, с. 15]; Містом поповзли чутки, що планується погром на Вульці [1, с. 124]; Місто поступово занепадало [1, с. 111]; Замок – головний символ міста [1, с. 37]; На іконі зображено те, що робить її унікальною, – тогочасна панорама міста [1, с. 95]; Так я віднайшов перший невідомий ракурс міста зі старої поштівки [1, с. 15]; Важливі точки міста пов'язані з Лесею Українкою [1, с. 210]; За цей короткий час місто вичухалося з бруду, значно розширило території та збільшило кількість мешканців [1, с. 164]. А в наступних епізодах виявлено сему 'населення, містяни' (метонімічне перенесення): Маючи неофіційний статус південної столиці Великого князівства Литовського, місто прийняло відомий з'їзд монархів [1, с. 31]; Місто активно готувалося до оборони [1, с. 110]; Планувалося озброїти все місто [1, с. 111]; Власне, все місто пройшло через двері цієї кондитерської [1, с. 210]; Луцьку не байдуже до своєї історії, тут плекають минуле [1, с. 204].

Похідні від ядрових лексем прикметники *міський*, *луцький* так само високочастотні, як і їхні твірні основи. Поєднуючись з іменниками, вони можуть утворювати складені номінації з конкретними чи абстрактними значеннями. Приклади розчленованих номінацій конкретної семантики: міський храм, міські печатки, міський герб, міське кладовище, міська варта, луцька караїмська родина, луцькі євреї, луцький пасквіль, луцька фішка тощо. Поєднання вказаних прикметників із абстрактними іменниками демонструють такі номінації: міська історія, міська традиція, міське життя, міське самоврядування, міські легенди, міський світ, міська культура, луцький бомонд, «луцький міф» тощо. Цікаво, що подеколи прикметник *луцький* в О. Котиса набуває семантики 'свій, рідний': Я прагнув тут знайти щось луцьке і здійснити акт [1, с. 174].

Однак самими ядровими та приядровими експлікаторами концепт *місто* аж ніяк не може бути вичерпаним, бо тут «потрібне залучення широкого набору додаткових щодо значення слова-поняття показників, семантичних конотацій, асоціативних, аксіологічних та інших параметрів, які лише в своїй сукупності дозволять наблизитися до смислу концепту» [3, с. 15]. Завдяки такому залученню вдалося виокремити кілька основних тематичних груп номінацій, що становлять периферійну зону в структурі концепту *місто*.

Тематична група *влада* розкриває один з аспектів міста як адміністративного центру. Сюди належать найменування органів та осередків міської влади, процесів і форм правління: князівська резиденція, міська громада, центр Волинського князівства, міське самоврядування, магдебурзьке право, ратуша, магістрат, лава, рада, суд, Луцька дума, воєводське місто, повітове місто, губернське місто, земство. Окрему підгрупу складають номінації посад можновладців у різні історичні епохи: князь, єпископ, воєвода, староста, маршалок, пани-Рада, канцлер, гласний, підскарбій, канцелярист, городничий, бурмістр, президент міста.

Тематична група *духовність* охоплює власні й загальні назви релігійних святинь. Автор простежує історію збережених донині пам'яток: костел єзуїтів (кафедральний костел Святих апостолів Петра і Павла), домініканський монастир (Вища православна духовна академія), костел бернардинів (кафедральний собор Святої Трійці), церква Луцького братства (Хрестовоздвиженська), костел кармелітів, лютеранська кірха, храм Покрови Пресвятої Богородиці, пам'ятник Святому Миколаю, синагога. Згадано й зруйновані осередки духовності: костел Марії Маг-

далини, церква Івана Богослова, Дмитрівська церква, монастир боніфратрів, кенаса.

Тематична група *історія* об'єднує перелік важливих подій та історичних фактів. Насамперед це назви державних утворень: Велике князівство Литовське, Галицько-Волинське князівство, Польща, Річ Посполита, Друга Річ Посполита, Російська імперія; Волинське воєводство, Волинська губернія. Цікаво, що найважливішими для історії Луцька О. Котис вважає чотири образно названі періоди: «Луцьк за трьох князів», «Місто його королівської милості. Луцьк у Речі Посполитій», «Луцьк часів Російської імперії», «Луцьк у ХХ столітті». Природно, що до цієї тематичної групи входять назви деяких подій (з'їзд європейських монархів, магдебурзьке право), війн і катаклізмів: війни з німецькими лицарями й татарськими ордами, луцька війна 1431 року, Коліївщина, Перша й Друга світова війна, російсько-українська війна.

Тематична група *економіка* поєднала різнопланові номінації, що свідчать про місто як економічний і торговий центр. Окрему підгрупу тут становлять назви професій і ремесел «героїв міських вулиць». Наприклад: «У Луцьку працювали шевський, слюсарський, кравецький, сокольницький, риболовецький, кушнірський, різницький, ткацький, скрипницький цехи. А ще – пивовари, мулярі, золотарі, постригачі, шаповали, полотнярі, аптекарі тощо» [1, с. 81]. Окрім того, до цієї підгрупи належать такі лексеми, як кликуни, сажотруси (коминярі), мазальники, водовози й водоноси, візники, пряничники, черепичники, пилипони, маркітанти, чемоданники, фризери, шинкарі та ін. Не менш розмаїтою є підгрупа назв різноманітних промислів і виробництв: маслярня, свічарня, миловарня, броварня, круподерня, ливарня, цегельня, цукроварня, тютюнова й фарбувальна фабрики та ін. А з більш сучасних назв підприємств Луцька згадано завод синтетичних шкір, підшипниковий завод, шовковий комбінат, завод виробів із пластмас, автомобільний завод, на якому з'явився «символ Луцька народний автомобіль «Волинянка» [1, с. 206].

Тематична група *культура й освіта*. О. Котис згадує назви найвизначніших центрів освіти історичного Луцька: колегіум єзуїтів, школа Луцького братства, Маріїнська школа при домініканському монастирі, Луцька українська гімназія. Із сучасних освітніх закладів подано назви найвідоміших, зокрема Волинського національного університету імені Лесі Українки. До номінацій із семою 'артефакт' належать пам'ятки писемності (Луцьке Євангеліє, Луцький псалтир, луцький пасквіль), іконопису (чудотворні ікони Луцької Богоматері, Холмської Богоматері, ікона святого Каєтана та інші). З-поміж багатьох музеїв особливе місце мають єдині в країні Музей Волинської ікони та Музей дзвонів, артпростори «Музей сучасного українського мистецтва Корсаків» та «Окольний замок», історико-культурний заповідник «Старий Луцьк». Назви театрів, кінотеатрів, клубів, фестивалів, творчих колективів теж доповнюють список цієї тематичної групи концепту *місто*.

Тематична група *архітектура*. Групу номінацій значущих об'єктів природно-архітектурного середовища Луцька в тексті О. Котиса становлять історичні і сучасні назви вулиць (П'ятницька гірка, Градний узвіз, На Таборищі, Плитниця, Стрілецька, Кафедральна), площ (Театральний майдан, площа Ринок), мікрорайонів (старе місто, центр, гірки, казарми, Кічкарівка, Вулька, Жидівщина), річок і водойм (Стир, Сапалаївка), парків, пам'ятників, знакових споруд (замок Любарта, Окольний замок, вежа Чорторийських, луцькі підземелля). Описуючи історію відомих і забутих луцьких локацій, автор фіксує і пояснює зміни, що сталися з його містом упродовж тисячоліття, а це, напевно, квінтесенція будь-якого популярного урбаністичного тексту.

Тематична група *персоналії*. У книзі О. Котиса вжито близько трьохсот антропонімів відомих і пересічних осіб, які так чи інакше причетні до минулого й сучасного Луцька. Перша підгрупа антропонімів відомих правителів (Ярополк Ізяславович, Володимир Мономах, Андрій Боголюбський, Гедимін, Любарт, Вітовт, Свидригайло, Владислав II Ягайло, Сигізмунд, Радзівіл, Станіслав Понятовський та інші). Другу підгрупу складають антропоніми істориків і дослідників Луцька (Ян Длугош, Орест Левицький, Тадеуш Єжи Стецький, Яким Перлштейн, Оскар Кольберг, Леонід Маслов та ін.). До третьої підгрупи належать антропоніми митців – письменників, художників, архітекторів, співаків (Юзеф Крашевський, Болеслав Прус, Олена Пчілка, Леся Українка, Павло Гіжицький, Наполеон Орда, Теодор Бурше, Сергій Тимошенко, Василь Маловиця, Ростислав Метельницький, Микола Кумановський, Микола Головань, тріо Маренич, Василь Зінкевич, В'ячеслав Хурсенко та багато інших). До четвертої підгрупи віднесемо антропоніми маловідомих широкому загалу лучан, імена та діяльність яких майстерно вписані в історію міста (Балтазар Тишка, Кароль Франко, Олена Копоть, Абрагам Фіркович, Абрам Гліклiх, Вацлав Земан, Ілля Кронштейн, Вітольд Фоменко). П'яту підгрупу антропонімів становлять імена містян, канонізованих православною церквою (меценатка Єлизавета Гулевич (Галшка Гулевичівна), іконописець Йов Кондзелевич, поет і громадський діяч Данило Братковський). Окрім власних назв, на сторінках науково-популярного видання є чимало етнонімів на позначення національної приналежності лучан (русичі, українці, євреї, поляки, караїми, німці, росіяни, чехи) та їх віросповідання (католики, православні, єзуїти, протестанти, лютерани, масони, старовіри). Місто як світ людського буття – найцікавіший, на переконання О. Котиса, аспект Луцька.

Тематична група *легенди*. Важливим компонентом у структурі концепту *місто* є міфи, «фішки», символи, які роблять Луцьк привабливим і впізнаваним. «Луцький міф» – це «база непорушних історичних міських цінностей, які оголосили важливими й вартими для постійного відтворення» [1, с. 139]. Окрім давно відомих («малий Рим», «луцький пасквіль», «матір костелів на Русі», маєстат Любарта, «у тому Луцьку все не по-людськи»), автор популяризує ще кілька таких «родзинок» [1, с. 140–144]. Так склалося (і це відтворено в багатьох сучасних локаціях), що Луцьк символічно вважається містом Лесі Українки. Що ж до архітектурних символів, то ними давно вже є Луцький замок, будинок скульптора Голованя, найдовший будинок в Європі.

Як бачимо, периферійна зона текстового концепту *місто* досить насичена й різнопланова. З погляду ономасіології усі ці одиниці розпадаються на дві групи: назви загальні і власні. Загальні назви представлені іменниками (універби) та номінативними сполуками (поліверби). У числі однослівних номінацій є загальновживані іменники (наприклад, *архітектура, романтики, містобудування, громада, резиденція, суд, собор, пам'ятник, вулиця, площа, острів, річка, болото, пожежа, війна, центр, околиця, поляки, караїми, католики* тощо), історизми (*князь, війт, воєвода, маршалок, дитинець, магдебургія,*

ратуша, коронація, шляхта, підскарбій, лава, дума, земство, губернія, повіт, бричка, фаетон, данцинг, мушкет тощо), архаїзми (*маслярня, свічарня, круподерня, постригач, фризер, мазальник, коминяр, ліхтарник, водонос, торг, трилінка, цех, фундуш, фундація* тощо). Розчленовані номінації найчастіше двокомпонентні (*магдебурзьке право, міське самоврядування, повітове місто, костел єзуїтів, кафедральний собор, лютеранська кірха, караїмська кенаса, луцькі форти, єврейські погроми, благодійні проєкти, автомобільний завод, спальні райони* тощо), але можуть бути й багатослівними (*з'їзд європейських монархів, завод синтетичних шкір, перспективний план містобудування, бюро обмірів і планів, санітарно-гігієнічні та будівельно-житлові інвестиції* тощо).

Власні назви, які теж одно- або багатокомпонентні, розпадаються на кілька класів залежно від об'єкта номінації. Кількісно переважають, звісно, топоніми й антропоніми (цю групу досить детально проаналізовано вище в описі групи *персоналії*). З-поміж топонімів виокремлюємо власне топоніми, тобто назви територій, сіл і міст (наприклад, *Волинь, Гнідава, Рованці, Олика, Люблін, Хелм, Володимир* тощо), гідроніми (*Стир, Сапалаївка, Глушець*) та урбаноніми – колишні й сучасні назви луцьких вулиць, районів, інших міських локацій (*Кривий Вал, Парадна вулиця, Кафедральна, Караїмська, Градний узвіз, П'ятницька гірка, Покровський майдан, Красне, Братський міст, Центральний парк культури й відпочинку імені Лесі Українки, Привокзальний район, пам'ятник Святому Миколаю, РЦ «Промінь», Меморіал слави, Центральний ринок* тощо). Близькими до урбанонімів є й назви найвідоміших будівель міста – *замок Любарта, Окольний замок, вежа Чорторийських, ЦУМ*, культових споруд (*Свято-Троїцький кафедральний собор, Кафедральний костел Святих апостолів Петра і Павла* та ін.). З інших груп онімів досить різноманітними є хрононіми (*Галицько-Волинське князівство, Велике князівство Литовське, Перша світова війна, Річ Посполита, Російська імперія, Хмельниччина, Третій поділ Польщі* тощо), ідеоніми (*Луцьке братство, ікона Холмської богоматері, Луцьке Євангеліє, історико-культурний заповідник «Старий Луцьк», Музей Волинської ікони, Музей книги* тощо) та інші групи власних назв, якими справді рясніють сторінки науково-популярної оповіді про Луцьк.

Висновки. Центральний у науково-популярному тексті О. Котиса «Луцьк. Тисяча років життя та історії» концепт ***місто*** має чітку і досить розгалужену структуру, що складається з ядра (номінації *місто*, *Луцьк*), приядрової зони (номінації з компонентами *міський*, *луцький*) та периферійної зони номінацій, згрупованих за тематичним принципом (влада, духовність, історія, економіка, освіта й культура, архітектура, персоналії, легенди). Якщо периферійні складники концепту в тексті виконують свою пряму номінативну функцію, називаючи речі, без яких, на думку автора, немислиме уявлення про місто Луцьк, і в такий спосіб доповнюють зміст центрального концепту, то номінації ядрової зони мають певні текстові особливості вживання. По-перше, лексеми *місто* і *Луцьк* (які перебувають у родо-видових відношеннях) у переважній більшості контекстів синонімічні, проте перша номінація, ширша за семантичним наповненням, вживається ще й зі значенням міста як такого. По-друге, обидві ядрові номінації, як і похідні від них прикметники, досить часто набувають переносних значень (персоніфікація, метафора, метонімія, семантичний зсув у напрямку 'рідний, свій' тощо). Фактично концептуальний аналіз будь-якого тексту додає конкретики до розуміння концепту як одиниці пізнання та пояснення світу.

Література:

1. Котис О. Луцьк. Тисяча років життя та історії. Київ: Віхола, 2024. 224 с.
2. Радзієвська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – соціум – культура – мовна особистість. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. 491 с.
3. Кононенко В. Концепти українського дискурсу: монографія. Київ – Івано-Франківськ, 2004. 248 с.
4. Монахова Т. Концепти «дім» і «дорога» у творах Валерія Шевчука: Коментар письменника. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2007. № 1. С. 90–92.

Pryimachok O. The Structure of the Concept of *City* in Contemporary Urban Popular Science Text

Summary. The article focuses on a comprehensive structural analysis of the key textual concept and a description of the complex system of specific nominations for its verbalisation. The popular science text «Lutsk. A Thousand Years of Life and History» by O. Kotys serves as an object of the conceptual analysis. The research aligns with the functional-pragmatic approach in contemporary linguistic conceptology related to text linguistics. It was revealed that the central concept of ***city*** has a distinct but rather branched structure, which encompasses the core (nominations *city (місто)*, *Lutsk (Луцьк)*), the core area (nominations with components *міський*, *луцький*), and the peripheral area of nominations adjacent to the central concept, grouped by thematic principle (power, spirituality, history, economy, education and culture, architecture, personalities, legends). All these units fall into the groups of common names and proper names from the perspective of onomasiology. Common names comprise nouns and multicomponent nominal compounds of the active and passive vocabulary. The peripheral constituents of the concept fulfill their direct nominative function in the text by naming the objects without which, in the author's opinion, it is impossible to create an image of the city of Lutsk. Thus, these components complement and specify the content of the central concept. Nominations of the core area have certain peculiarities of use. Firstly, the lexemes *city (місто)* and *Lutsk (Луцьк)* (which, given their semantics, are in genus-species relationship) are synonymous in the vast majority of contexts, but the former nomination, which is broader in its semantic content, is also used to denote the city as such. Secondly, both core nominations, as well as adjectives derived from them, quite often acquire figurative meanings as a result of personification, metaphor, metonymy, and semantic shift. In fact, the conceptual analysis of any closed content as an element of text linguistics adds specifics to the understanding of the concept as a unit of understanding and explaining the world.

Key words: concept, popular science text, linguistic (conceptual) text analysis, thematic group, verbalization, urban literature.

УДК 811.11. 112
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.30

Самохіна В. О.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри іноземних мов
Українського державного університету залізничного транспорту

Нешко С. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Українського державного університету залізничного транспорту

КОМІЧНА ІНТЕРДИСКУРСИВНІСТЬ: СТРАТЕГІЯ АНЕКДОТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Анотація. У статті вперше розглядається проблема комічної інтердискурсивності як стратегія створення анекдотичної ситуації (гумористичної, сатиричної, саркастичної, іронічної), коли відбувається переключення на іншу систему знань – систему комічного. Функціонально-комунікативний підхід, використаний до аналізу комічної інтердискурсивності, сприяє більш глибокому розумінню її дискурсивних властивостей і функцій у комічній картині світу, виявленню закономірностей побудови інтердискурсивного комізму, прецедентних феноменів у створенні комічного тексту. З точки зору успішності інтердискурсивних відношень на перший план виходить пародіювання, в підґрунті якого перебуває пізнаваність широко відомої прецедентної ситуації або особистості, які містять факти дійсності, і на їх основі генерується оригінальна комічна вигадка – анекдотична ситуація. Комічна інтердискурсивність виступає в якості «крапки перетину» реальної ситуації та/або реальної особистості, оскільки в ній узагальнюються етно-, соціо- політичні, культурні властивості реально існуючих історичних фактів або особистостей з комічного боку. Доводимо, що комічний інтердискурс є суб'єктивним, взаємододатковим і перегукується з теорією діалогічності, пов'язаної з поняттям поліфонії. Отже, комічний інтердискурс являє собою «багатоголосся» формування нових, комічних смислів на основі знайомих, в якому спостерігається феномен апроксимації реальної ситуації, одночасне бачення двох картин і метафоричне перенесення ситуації з однієї сфери в іншу за допомогою культурної пам'яті. Комічний інтердискурс є дискурсивним конструктом, який будується також за рахунок важливих компонентів: механізму аперцепції, асоціативності, протиріччя, діалогічності протиставлень, подвійної актуалізації, амбівалентності, референтності, високого рівня контрасту, багатозначності, лінгвокреативності. Інтердискурсивність – це знання життя, когнітивний бік якої полягає в можливості виявлення досвіду про світ і є «перекликом» дискурсів, діалогічним процесом, активною ментальною діяльністю адресатів («пам'ять жанру», за Ж.Женеттом). У комічному інтердискурсі виникає парадокс: від серйозного – до смішного; серйозне творить смішне. Комічна інтердискурсивність містить інформацію, обумовлену екстралінгвальним контекстом, який є могутнім засобом реалізації комічної тональності, що є підставою когнітивного дисонансу як спеціального прийому комічного.

Ключові слова: амбівалентність, анекдотична ситуація, аперцепція, асоціативність, когнітивний дисонанс, комічна інтердискурсивність (або інтердискурсивний комізм), комічний ефект, прецедентний феномен, функціонально- комунікативний підхід.

Постановка наукової проблеми та її теоретичне значення. Комплексний підхід, який забезпечує інтеграцію досягнень **дискурсології** (Ф.Бацевич, А. Бєлова, Ш.Баллі, Е.Бенвеніст, В.Бурбело, К.Сережим, О.Галапчук, Р.Годель, Т.ван Дейк, Г.Жуковець, А.Загнітко, Н.Непийвода, Т.Нікульшина, В.Різун, Л. Рябополова), **лінгвістики тексту** (Р.Барт, О.Воробьова, М-А. Геллідей, Б. Гавранек, А.Ж.Греймас, Ж.Женетт, С.Єрмоленко, Х.Ізенберг, І.Кочан, І. Ковалик, Ю.Крістева, В.Кухаренко, І.Колегаєва, А.Мойсієнко, Л.Мацько, Ч.Пірс, М. Плющ), **функціонально-комунікативної лінгвістики** (Ф.Бацевич, Д.Бюлер, Г.Почепцов, С.Потапенко, Т.Радзієвська, О.Селіванова, В.Самохіна, І.Штерн) сприяє всебічному і всеосяжному розгляду проблеми функціонування інтердискурсивного комізму в просторі карнавальної лінгвокультури. Вивчення процесів породження комічних текстів і дискурсів за допомогою актуалізації інтертекстуальних і інтердискурсивних зв'язків є актуальними сферами дослідження.

Теоретичне значення роботи полягає в подальшій розробці категорій, функцій дискурсу, а також в описі категоріальної інтердискурсивності в окремо взятому типі дискурсу, у визначенні специфіки комічного інтердискурсу. **Мета** статті – у виявленні особливостей конструювання комізму в сучасному комічному дискурсі з огляду на категорію інтердискурсивності. Реалізація мети передбачає вирішення таких **завдань:** а) експлікувати сутність феномену інтердискурсивності; б) окреслити інтердискурсивність як когнітивно-дискурсивну категорію; в) розкрити механізм інтердискурсивного комізму в анекдотичних ситуаціях.

Ідеологія інтердискурсивності походить від концептуального виміру комунікативної філософії і діалогізму (М.Бубер, Г.Гадамер, В.Гумбольт, Н. Гринчишин, О.Котовська, Л.Озадовська, П.Рікер, Л.Фейєрбах). Витоки теорії інтердискурсивності ми знаходимо в роботах М.Фуко, які в подальшому розвинуто представниками французької школи дискурс- аналізу (К.Арош, П.Анрі, Ж-Ж.Куртин, Ж.Отьє- Ревю, М.Пешё, П.Серіо, К.Фукс).

Актуальність роботи зумовлено недостатнім вивченням категорії інтердискурсивності в сфері комічної творчості, мож-

ливості її розмежування з категорією інтертекстуальності, які є системоутворюючими категоріями тексту і дискурсу.

Поняття «інтердискурс» уперше ввів французький лінгвіст, аналітик дискурсу М.Пешё, розуміючи під ним «складне ціле» дискурсної формації і «комплексу ідеологічних формацій», тих, хто ховається за прозорістю дискурсу [1]. У концепції М.Пешё інтердискурс виявляється тісно пов'язаним з поняттям «преконструкт» – тобто сукупністю попередніх дискурсів (або ситуацій), які виступають як «сировина» для нового дискурсу. Обумовлений преконструктом, будь- який дискурс неминуче є інтердискурсом. Маркована інтердискурсивність матеріалізується в текстах у вигляді конкретних сигналів, які відсилають до різних спеціальних дискурсів – ситуаціям реальної дійсності. Таким чином, інтердискурсивність є взаємодією нехудожніх дискурсів, процесом когнітивного рівня. Метафоричність людського мислення обумовлює неочікувані паралелі, які приводять до встановлення суб'єктивних міждискурсивних відношень, у тому числі, через призму тексту, що породжує інтердискурсивність. Уважаємо, що інтердискурс містить «сліди» навколишніх дискурсів, або соціальних інститутів, що слугує «будівним матеріалом» для моделювання комічної картини світу, максимально наближеної до реального життя. При всьому різноманітті і різноплановості досліджень інтердискурсу аналіз феномену інтердискурсивного комізму залишається поза увагою дослідників.

Новизна роботи полягає у вивченні явища вторинності, властивого анекдотичним ситуаціям, які створюються на підґрунті джерел, відомих адресантам. Вторинні, анекдотичні тексти, є частотними, продуктивними, функціонально значущими в карнавальному просторі. У свідомості адресанта дві картини світу – реальна та художня (комічна) – зближуються, дозволяючи виявити нове знання про прототипові образи і історичні реалії у комічному ключі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головна ідея роботи полягає у вивченні феномену інтердискурсивного комізму, в підґрунті якого – пародіювання відомих фактів дійсності, а також особистостей – через опертя на колективний світогляд, зумовлений екстралінгвальним контекстом, що спричинює когнітивний дисонанс як специфічний прийом комічного [2, с. 196].

Сучасна теорія інтердискурсивності перебуває на стику теорії тексту і дискурсу, які тісно взаємопов'язані: інтертекстуальність підпорядкована інтердискурсивності і маркує її. Але на відміну від інтертекстуальності, де відбувається взаємодія «тексту з текстом» (Т1–Т2), інтердискурсивність проявляється на рівні «дискурсивна прецедентна ситуація (ДПС) – текст» (ДПС – Т). Загальним у першому і другому випадках є те, що в результаті конструюється новий текст [3, с. 21-29; 4, с. 1-12].

Категорія інтердискурсивності визначається як когнітивно-дискурсивна і інтегрує в інтердискурсі комічного різні інституційні практики, з яких черпає відомі факти і трансформує їх в комічні, що виявляє його базову рису – системну взаємодію і, відповідно, декодує перший, «серйозний» дискурс, у другий – «несерйозний», комічний. У цьому проявляється головна риса комічної інтердискурсивності – асоціативність. Така взаємодія провокує протиріччя у співставленні двох ситуацій, що викликає гру із смислом. Подвійна актуалізація є основою комічної інтердискурсивності – соположення реалістичного і фіктивного сценаріїв, які створюють умови для метафоричного переосмислення ситуації і яка актуалізується частковим або навіть алюзивним його відтворенням.

Уважаємо за необхідне у цьому зв'язку ввести термін «інтердискурсивна апроксимація», який застосовуємо до аналізу комічної інтердискурсивності: в анекдотичних ситуаціях історична реальність, яка заснована на фактичних даних, трансформується в комічну, пародійну, а, головне, – в нову, вигадану, псевдореальну, таким чином формується гіперреальність. Відношення взаємодії реального і вигаданого дискурсів породжують інтердискурс, який акумулює знання про історичні, соціо-культурні, політичні реалії. В його основі перебуває категорія ситуативності, яка дозволяє осмислити анекдотичні ситуації. Ефект несподіваності знаходить відображення в таких ситуаціях і викликає естетичне задоволення від очікування. В анекдотичній ситуації виділяється ціннісний компонент, який характеризується непередбачуваністю, що створює взаємодію, взаємозбагачення, супроводжується тенденцією розвитку обох дискурсів у різних напрямах, продукуючи мультиплікативні ефекти. Тут спостерігається переключення в інший ментальний простір, підключається новий «код», «смисл», задіються асоціативно-образне мислення, фонові знання, мовна інтуїція. Амбівалентність сприйняття ґрунтується на розбіжності стереотипного уявлення адресата про об'єкти або ситуації і їх ситуативний опис. Підміна характеристик знаходить відображення у таких групах явищ: 1) контамінація сценаріїв; 2) порушення тотожності сценаріїв; 3) зміна прагматичного стану ситуації: рекомпенсація; 4) змішання аксіологічного стану ситуації (подвійна актуалізація, зниження, підвищення). Порушення тотожності сценаріїв виникає за рахунок саме порушення, яке ґрунтується на розриві традиційних уявлень адресанта про об'єкт і експлікації об'єкта в новому і, часто, ірраціональному ракурсі шляхом ошуканого очікування. Отже, комічна інтердискурсивність – це своєрідна ехо-метафора, відлуння попереднього дискурсу, тобто алюзивність, яка інгерентно пов'язує дві ситуації. У цьому випадку виникають відношення нерівноправності, що ґрунтуються на суперечливій об'єктивності інтердискурсу. Анекдотична ситуація являє собою алюзивну метафору, об'єкта, що пародіюється і який заснований на дії категоріального зсуву і опозиції сценаріїв (ситуацій), завдяки чому перетворюється, деформується і трансформується прототип, відбувається ціннісна переорієнтація, тобто виникає парадокс.

Дискурсивний вимір алюзії тут розглядається як експлікація і активізація дискурсивно-трансформованих ситуацій соціокультурного контексту. Комічна інтердискурсивність виявляється за допомогою карикатурного перебільшення з метою осміяння; вона закладає ідеальне середовище для трансформації прецедентних ситуацій в комічні. Обігравання реальних подій або особистостей перетворюється в творчість, що можна вважати парадоксальним явищем (реальний факт часто не являє собою унікальність – він є фактом реальної дійсності). Унікальним він стає завдяки творчій переробці факту в жарті, інтенційна природа якого потребує творчого підходу.

Комунікативний вимір комічної інтердискурсивності конструює хибну картину світу. Це – феномен дискурсивної динаміки, який функціонує в формі стратегії використання полікодових засобів комунікації і надання опосередкованого впливу на адресанта, на його мислення, мовленнєву поведінку.

Когнітивною основою комічної інтердискурсивності

є механізм аперцепції–збереження слідів певної ситуації у вигляді знань про реальні факти, лінгвокреативне мислення, що забезпечує «вивідне знання», за Б.Расселом [5, с. 506], одночасне бачення двох картин, на вираженні правдоподібності. Таким чином, комічна інтердискурсивність має політичний, соціокультурний і психологічний виміри, включає «коди» з різних сфер життя, що додає комічному твору додатковий об'єм. Це означає, що інтердискурс комічного не існує в ізоляції, він завжди пов'язаний з відомими фактами, ситуаціями, подіями, взаємозбагачуючи його завдяки проведенню паралелі між реальністю і вигадкою.

Теоретичний бік комічної інтердискурсивності представимо наочними прикладами.

1.Когнітивний механізм аперцепції – це алюзивне відтворення ситуації. Фрагменти дискурсів функціонують, мають значний смисловий потенціал у комізмі, для якого інтерференція дискурсів є традиційною і описує форми змішання дискурсивних жанрів, які викликані глобальними подіями: відбувається контамінація двох дискурсів, без яких неможливо зрозуміти гумор: *«Трамп заявив, що хоче бачити Байдена в тюрмі, на що Байден відповів, що не збирається його відвідувати»* (алюзія – це натяк на те, що Трамп вже сидить у тюрмі) [6].

2. Референційна функція, парність, відсилка до прецедентної ситуації, актуалізація фону реального контексту:*»The opposite of «pro» is «con», so the opposite of progress is… congress»* (референція робиться на те, що конгрес – це «гальмо» прогресу [7].

3. Інтердискурсивна апроксимація (реальність, яка трансформована в комічну): *What do you get when you cross a corrupt lawyer with a croocked politician? – Chelsea Clinton* [8].

4. Превалювання соціоісторичного, політичного, культурного контекстів:

«*Адам прикривався фіговим листком, путін – лавровим»* (гра слів, мається на увазі не лавровий листок, а лавров– міністр закордонних справ росії) [4].

5. Високий рівень багатозначності, контрасту, лінгвокреативності: *The President says to his friend, «My poll numbers are dropping . Do you think I should put more fire into my speeches?» «Actually», she replies,» I think you should put more of your speeches into the fire»* [9].

Лінгвокреативне обігравання ідіоми «надати більше вогню моїм речам» із прямим значенням «викинь свої промови в вогонь» створює комізм.

6. Амбівалентність сприйняття (порушення тотожності сценаріїв), пародіювання, асоціативність, протиріччя двох ситуацій):*»Ідеальна декларація українського нардепа: Одна калина за вікном. Одна родина за столом. Одна стежина, щоб додому йшла сама. Одна любов на все життя. Одна журба до забуття»* [10].

7. Хибна картина світу, викривне сприймання реальної дійсності:

«Чому москалі так хочуть повернути минуле? Тому, що путін довів їм, що в них немає майбутнього» [11].

Висновки та перспективи подальших досліджень. «Вибух» інтересу до всіляких форм інкорпорування попередніх дискурсів у новий дискурс (контекст, текст) визначив наш інтерес до того, яким чином відбувається включення попереднього дискурсу (ситуації) в новий і які форми він набуває (зокрема, комізм), а також засобів інкорпорування ситуацій (фреймів). Комічний інтердискурс стає оригінальним, наближеним до життя утворенням, яке акумулює в собі народну творчість, а отже, в цьому виражається його карнавалізований характер. Карнавалізація в комічному інтердискурсі виявляється в сміховому осмисленні серйозних аспектів дійсності, висміюванні політичних лідерів, карикатурному зображенні гострих соціально-політичних проблем. Альтернативна реальність представлена в гіпертрофованому вигляді. Ця реальність перебуває в конфлікті зі справжньою, вона націлена на її руйнування. Ця «контрреальність» є одночасно акцентуючою на тому, що справжня реальність потребує трансформації. Комічна інтердискурсивність має соціокультурний і психологічний виміри, формуючи, таким чином, ієрархію контекстів шляхом включення кодів з різних сфер життя, додаючи комічному твору додатковий об’єм. Це означає, що комічна інтердискурсивність не існує в ізоляції, вона завжди пов’язана з відомими фактами, ситуаціями, подіями, що взаємодоповнює дискурси, взаємозбагачує їх, між ними виникає паралель: реальність і вигадка.

Будучи лінгвокогнітивним конструктом, комічна інтердискурсивність виражається всіма видами комічного: іронією, сатирою, сарказмом, гумором. Образність і емотивність у комічному інтердискурсі створюють наочність, викликають емоції (сміхову реакцію) на основі асоціації із реальними фактами, особливостями, відомими членам етнокультурного соціуму. Комічна інтердискурсивність – це умовна модель світу, яка вироблена народною думкою, є комічною комунікацією, що визначається естетичністю, а отже, лінгвокреативністю. Вона актуалізується низкою специфічних механізмів і засобів вираження: а) наслідуванням (стилізацією відомих дискурсивних прецедентних ситуацій або мовленнєвим портретом відомої особистості з можливістю їх ідентифікації; б) адаптацією (власне репрезентацією первинної ситуації зі зміною коду на комічний, пов'язаний з певними прагматичними цілеустановками); в) асоціаціями (наявністю епізоду, який стає спонуканням для появи нового комічного інтердискурсу); г) збереженням у комічному інтердискурсі жанрової специфіки, стилістичних елементів, а також невербальних компонентів.

Ступінь прецедентності джерела, його кореляція з сучасними реаліями або добре відомими фактами є дуже високою. Актуалізація прецедентної ситуації багатовимірна і гетерогенна в інформативному відношенні (це й історичний фон ситуації, й фактор часу, й фонові знання, й злиття прецедентної ситуації з ментальним образом тощо).

Перспективи вивчення інтердискурсивних зв'язків є актуальним напрямком у сучасній лінгвістиці, тому що надають можливість усвідомити місце певного дискурсу і тексту в єдиному дискурсивному просторі, простежити текстові взаємозв’язки і взаємовплив, урахування яких дозволяє ретельніше аналізувати мовленнєві твори. Перспективи подальших досліджень ми також убачаємо в розгляді особливостей реалізації комічної інтердискурсивності в певних типах інституційного дискурсу.

Література:

1. Pécheux M. L’inquietude du discours : Textes choisis et présentés par D.Maldidier/ Pécheux M. Paris: Editiones des Cendres, 1990. 387 p.
2. Самохіна В.О. Український воєнний дискурс: полілог жанрів і стилів: колективна монографія / загальна редакція Н.П. Ізотова, С.І. Потапенко. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2024. С. 176-199.

3. Самохіна В.О. Діалектико- діалогічна сутність феномена інтертекстуальності як поліфонії текстів. *Вісник ХНУ. Сер. Іноз. філологія. Методика викладанняіноземних мов.* 2015. Вип.81. С. 21-29.
4. Самохіна В.О., Рижкова В.В. Інтертекстуальність у діалогічному просторі англомовного художнього тексту : монографія. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. Н.Є. Жуковського «Харківский авіац. ун-т», 2017. 167 с.
5. Рассел Б. Людське пізнання : Його сфера та кордони / пер. з англ. Н.В. Воробьова. Київ : Ніка-центр: Віст – С, 1997. 560 с.

Список ілюстративного матеріалу

1. Political jokes. URL: https: // www.quora.com (дата звернення: 26.02.2025)
2. Humor. URL: https: // www.rd.com (дата звернення: 26.02.2025)
3. Political jokes. URL: https://www.laughfactory.com (дата звернення: 26.02.2025)
4. Збірник українських анекдотів. URL: https: // rozdil.Lviv.ua (дата звернення: 26.02.2025)
5. 50 best political jokes for 2023. URL: https: // www.rd.com (дата звернення: 26.02.2025)
6. Анекдоти про політику. URL:https: // www.quora.com (дата звернення: 26.02.2025)

Samokhina V., Neshko S. Comic interdiscursivity: strategy of an anecdotal situation

Summary. The article first examines the problem of comic interdiscursivity research as a strategy of an anecdotal situation (humorous, satirical, sarcastic, ironic) to create a comic effect by using various methods (or techniques) of switching to another system of knowledge – the system of the comic. The functional- communicative approach used for the analysis of comic interdiscursiveness contributes to a more profound understanding of discursive properties and functions in the comic picture of the world, the identification of regularities in the construction of interdiscursive comism, the role of precedent phenomena in creation of a comic text. From the point of view of the success of interdiscursive relations parody comes to the fare, which is based on the recognizability of a well-known precedent situation or personality that contains facts of reality and on their basis an original comic fiction is created –an anecdotal situation. Comic interdiscursivity acts as a «point of intersection» of a real situation and/ or real personality because it generalizes ethno-, socio-political, cultural properties of real historical facts or people from the comic side. We prove that comic interdiscourse is subjective, mutually complementary, it resonates with the theory of dialogicity associated with the concept of polyphony. Thus, comic interdiscourse is a polyphonic formation of new comic meanings on the basis of known ones in which the phenomenon of approximation of a real situation, simultaneous vision of two pictures are observed as well as metaphorical transfer of a situation from one sphere to another through cultural memory. Comic interdiscourse is a discoursive construct that is also formed due to important components: mechanism of apperception, associativeness, contradiction, dialogic oppositions, double actualization, ambivalence, reference, a high level of contrast, ambiguity, lingvocreativity. Interdiscursivity is the knowledge of life, the cognitive side of which consists in the possibility of revealing experience, insight and is a «recall» of discourses, dialogical process, active mental activity of addressées («memory of the genre» by G. Genette). In the comic interdiscourse a paradox arises: from the serious to the funny; the serious creates the fun. Comic interdiscursiveness contains information due to extralinguistic context acting as a powerful means of creating comic tonality, which is the basis of cognitive dissonance as a special comic technique.

Key words: ambiguity, anecdotal situation, apperception, associativity, cognitive dissonance, comic effect, interdiscursiveness (or interdiscoursive comism), functional-communicative approach.

УДК [811.131.1'373.43/.46'06:811.111'373.74]:004.738.5
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.31

Seliverstova A. O.,
Assistant at the Department of Romance Languages
of the Educational-Scientific Institute of Philology
Taras Shevchenko National University of Kyiv
https://orcid.org/0009-0002-8113-5523

THE ADOPTION AND ADAPTATION OF ANGLICISMS IN MODERN ITALIAN: TRENDS, MECHANISMS, AND LINGUISTIC IMPLICATIONS

Summary. The article is devoted to the study of the adoption and adaptation processes of anglicisms in modern Italian language. Trends and mechanisms of borrowed English lexical units have been analyzed; linguistic implications have been noted. The ways of adaptation of anglicisms have been described, the peculiarities of adopting modifications while transferring lexemes from English to Italian have been substantiated. The impact of globalization processes has been demonstrated in the active adoption of borrowed English words, and the influence of social media and, more generally, the Internet, music and technological innovations has been presented in the results of digitalization, which in its turn has caused the rapid change of the vocabulary of modern communication. The phonetic, morphological, and semantic transformations of anglicisms have been analyzed. Furthermore, the article studies the role of anglicisms in shaping contemporary Italian identity and language norms, as well as their influence on cultural and social interactions. It also explores the challenges of linguistic purism in the context of an increasingly globalized and interconnected world, where the boundaries between languages are becoming more fluid, and the impact of English on other languages is vividly seen. The research highlights the dynamic nature of the Italian language in adapting to external influences in terms of contemporary digital changes and globalization, while retaining its core linguistic features, as well as illustrates how the digital age, with its global connectivity and cultural exchange, continues to shape the evolution of language, adding new words that reflect both current trends and broader cultural influences. The study explains how linguistic flexibility emphasizes the way languages adapt to technological and cultural shifts, integrating foreign terms without necessarily losing their own linguistic identity. The conclusions about the rapid update of modern Italian vocabulary and the reasons for such a linguistic phenomenon are drawn.

Key words: anglicisms, borrowings, globalization, digitalization, neologisms, modern Italian, Internet culture.

Problem statement. The growing impact of English on contemporary Italian has led to an increasing number of anglicisms, which are integrated into the language to varying degrees. While some of them undergo phonetic and morphological adaptation, others remain unchanged, creating a linguistic dichotomy. This phenomenon may raise concerns about the preservation of Italian linguistic identity and the potential long-term effects on its lexical and structural integrity.

The purpose of the article. This study aims to analyze the processes of adoption and adaptation of anglicisms in modern Italian, focusing on their phonetic, morphological, and semantic transformations. It also explores their usage across different spheres, such as mass media, technology, and social networks, to assess their role in shaping contemporary Italian and its linguistic evolution.

Analysis of recent research and publications. Every year, a large number of modern new lexemes appear, which must be analyzed and recorded by linguistic researchers. The activity of using the new lexical units – neologisms – is explained by their conciseness, novelty and expressiveness. Linguists have long been interested in the emergence of new words in the system of the Italian language, the principles of their creation, classification and functioning.

The first author to consider lexical innovation in Italian was Alfredo Panzini, a writer and journalist, who had the idea of collecting new words and phrases when they first appeared. Luis Gilbert was the first to give more linguistic credibility to neology, but in the sense of lexical creativity. In particular, the Italian linguists who studied newly formed words were: Maurizio Dardano e Pietro Trifone, Ornella Castellani Pollidori, Luca Serianni, Silvia Morgana, Paolo Zolli, Vittorio Coletti and others [1].

Talking about Italian language, the most important institutions working with neology are the *Accademia della Crusca* and the *Treccani Institute*, where the most prominent project is *l'Osservatorio neologico della lingua italiana del Consiglio Nazionale delle Ricerche (CNR)*, a database that collects the perusal of all major Italian newspapers at the national level, and also of many local and regional newspapers.

When it comes to anglicisms in Italian, it should be said that the adoption of English words into Italian has been a very slow process that began in the XIX century, but which has accelerated considerably and gained impressive momentum in recent decades. This is evident from the data obtained as a result of recent lexicographic studies conducted by such scholars as Tulio De Mauro, A. Amato, R. Bombi, M. Fanfani, and L. Renzi, who have worked and continue to work on the problem of English borrowings in Italy.

Presentation of the main material. Historically, the Italian language has always been conservative enough when it came to lexical innovations. Being the Romance language most closely related to Latin, Italian has retained a lot of its linguistic features and systems, especially in terms of grammatical structure. Although Italian has never been hospitable to loanwords, it should be recalled that a great deal of Greek and Latin borrowings entered Italian during its formation period. Moreover, talking about vocabulary, one should note that starting from the era of technological development, the lexical composition of Italian has undergone significant changes and updates.

In the XIX-XX centuries, with the emergence and rapid development of new technologies, the Italian language, like many other languages, was forced to adapt and enrich itself with new terms and concepts. The invention of such instruments as the steam engine, electric lighting, radio and, later, television, required the introduction of new words to describe these technological breakthroughs – newly-created lexemes started invading Italian, however, in a pretty slow manner. With the beginning of the XX century, industry, science, and mass communication triggered a wave of innovations that profoundly affected everyday vocabulary, creating new terms related to never-before-seen phenomena such as globalization, mass media, and the rise of consumer culture.

The XXI century is called the Age of digitalization. Absolutely all spheres of life have switched to the digital space since the pandemic. On the one hand, such a transition facilitated the lives of people, saving much time and energy and giving more convenient and favorable conditions of online work. On the other hand, this shift has also brought challenges such as digital overload, privacy concerns, and the growing gap between those who have access to technology and those who do not. The rapid pace of technological change has also raised questions about the impact on mental health and the potential for social isolation.

As we know, all changes in human's life are usually reflected in the vocabulary used, and such quick digitalization processes have led to modifications of the lexical system of the language. Nowadays, youth is being completely engaged with Internet communication and virtual life. That type of communication becomes a comfortable environment for the creation of new words or spreading some commonly used ones. It is exactly the point when English words actively enter the Italian language.

Treccani notes that "the spread of English in our everyday language is always very strong, due to the influence of social media and, more generally, the Internet, music and technological innovations" [2]. Speaking of the current state of the Italian language, it is worth noting the hyperactive involvement of English in the process of neologization: first of all, the development of digital technologies and technical innovations has a great influence. Anglicisms, in particular, are becoming an integral part of everyday communication, bringing significant changes to the lexical composition of the Italian language. Borrowed English terms are being actively used to denote new concepts and phenomena resulting from technological progress, the development of Internet communications, and the processes of globalization. This also leads to the creation of new lexical units that quickly come into use and become part of the everyday vocabulary. Prominent among the borrowed English terms of 2024 are the following ones:

− *dissing* – an anglicism that is now commonly used in both political and everyday contexts to describe exchanges of accusations marked by hostility;

− *pandoro-gate* – an English term that originated from a scandal involving Italian businesswoman Chiara Ferragni: "After being found responsible by Italy's Antitrust Authority for misleading consumers over 'Pink Christmas' pandoro, Ferragni and the confectionery firm were fined more than 1-million euro" [3].

− *alcolock* – an anglicism used to describe some kind of a device designed to prevent drunk driving;

− *boppone* – a colloquial expression for a particularly catchy or danceable song, a lexeme that entered Italian being borrowed from English;

− *top jobs* – a borrowed expression reflecting the globalized nature of the job market;

− *pommelier* – a term has emerged to describe a new kind of wine or beverage expert;

− more casual terms like *crush* have expanded in meaning, now referring to a fleeting romantic infatuation rather than just a literal crush;

− *Swift economy* – a collocation referring to the economic impact generated by pop star Taylor Swift.

These examples illustrate how the digital age, with its global connectivity and cultural exchange, continues to shape the evolution of language, adding new words that reflect both current trends and broader cultural influences.

The rapid quantitative growth of borrowed anglicisms gives rise to a diversity of options not only for adopting, but also for adapting new lexemes into Italian. In general, there are three ways to adapt anglicisms in modern Italian:

1) when the borrowed words are not changed. This means that the word undergoes no modifications when passing from one language to another, retaining its grammatical and phonetic forms as in the original. Talking about modern Italian, this phenomenon may be especially true for new words in the fields of technology, economics and Internet culture. Let us consider some examples of anglicisms that are considered to be neologisms of 2024 according to Treccani [4] and Accademia della Crusca [5]:

− *I numeri della **Swift Economy** colpiscono anche se si guarda alle ultime tappe del tour e agli impatti sul Vecchio Continente* (Corriere della Sera, June 27, 2024).

− *Tra le nuove tendenze per l'autunno-inverno 2025 arriva l'estetica **demure**, celebrazione collettiva, sui **social**, della "brava ragazza". A rendere **viral** il **trend** è stata tra le prime la **tiktoker** Jools Lebron, collezionando con il suo video oltre 4,7 milioni di **like** (IO.Donna, September 5, 2024).*

− *Gli esperti parlano di **downburst**, cioè un fenomeno in cui c'è un forte flusso d'aria che si unisce alla pioggia intensa e può provocare dei danni ingenti* (Corriere della Sera, September 3, 2024).

− ***BookTok** starebbe cambiando anche le trame dei libri e le scelte degli editori in fase di pubblicazione* (La Repubblica, June 21, 2023).

− *I **Top Jobs** sono generalmente distribuiti tra i principali gruppi politici per mantenere un certo equilibrio geografico e politico* (Il Sole 24 Ore, June 18, 2024).

− *I migliori **bopponi** di questo Sanremo – perlomeno secondo il popolo dei **social** – sono quelli degli artisti più seguiti dai giovani (anche perché sono loro a utilizzare questo termine in fondo), tra cui Mahmood, Angelina Mango e Annalisa* (Corriere della Sera, February 7, 2024).

− *Nel 2021 inizia l'avventura da solista costellata di successi: il suo secondo **album** Icon è il disco più venduto del 2024. A coronare questo periodo d'oro, non esente da polemiche e **rumors** (il Concerto di Capodanno a Roma saltato e il **dissing** con Fedez)* (Corriere della Sera, February 12, 2025).

To sum up, these are internationally accepted lexemes that have acquired a clear meaning in a global context and are understood by readers without any extra explanation.

2) Borrowings from English are adapted to the Italian language system by making small changes, trying to approximate the phonetic and morphological structure of the language. This can be man-

ifested either through orthoepic or phonetic modifications to facilitate perception and faster integration into the linguistic structure of the Italian language:

− *Si tratta dell'illustrazione del programma di governo che inaugura la legislatura e di uno sguardo approfondito sullo sfuggente* ***«starmerismo»*** (Il Manifesto, July 18, 2024). In English the original term is *starmerism* – in Italian it tries to imitate the lexical system of the language, so it turns into *starmerism**o***.

− *In sintesi, la professione di* ***armocromista*** *offre opportunità di guadagno interessanti, con tariffe per seduta che variano in base all'esperienza e alla notorietà del professionista, e un reddito annuo che può crescere con l'espansione della clientela e della reputazione nel campo* (Money.it, December 30, 2024). The English word *armocromist* adapts Italian like *armocromist**a***, featuring a typical Italian ending of professions *-ista*;

− *È stata eliminata l'imposta fissa del 10% per i pensionati (ma fino al 2020 l'esenzione era totale) e del 20% per professionisti e* ***nomadi digitali*** (Corriere della Sera, January 25, 2025). *Digital nomads* in English accept the Italian way of spelling and sounding by adding appropriate endings to nouns and adjectives;

or via the usage of affixation, which helps to speed up the adaptation process of the borrowed lexemes:

− *Il metodo di diffusione-marketing di questa vera e propria «killer app» era stato poi quello codificato per diversi anni da Google: mandare inviti a persone mirate, per* ***testare*** *il nuovo prodotto* (Corriere della Sera, March 30, 2024). Here it can be seen how the English word *test* in Italian became *testare*, having added a typical Italian verb suffix *-are*.

− *Facendo scorrere la mail fino in fondo si può leggere, ancorché in caratteri minuscoli e quasi invisibili, di* ***cliccare*** *in un certo punto per disiscriversi* (Corriere della Sera, January 11, 2025). One more example of how anglicism is being modified according to the Italian lexical system using a typical Italian verb suffix *-are* in order to be accepted faster into the language *(click – cliccare)*.

− *A volte ci* ***auto-friendzoniamo****, perché non abbiamo il coraggio di dichiararci. C'è qualcosa che accomuna nel profondo tutti i* ***friendzonati****? Si può riconoscere per tempo un possibile* ***friendzonatore****?* (Vanity Fair, April 6, 2020). These sentences show great examples of the adaptation process of the borrowed English lexemes by adding special suffixes characteristic of Italian, like *-ore* for nouns describing people, *-ati* for adjectives/substantiated into nouns, *-iamo* for verbs of the first-person plural pronoun.

Such changes allow the new words to retain their original semantics, but at the same time adapt to the specifics of the Italian language, ensuring better pronunciation, spelling and perception by native speakers.

3) Borrowings are equivalently translated into Italian, which is called ***"traduzione parola per parola"***:

− *Però quello stesso giorno su Instagram Rosaria Boccia posta un sorridente* ***autoscatto*** *dalla Sala della Crociera del ministero dove si è tenuta la riunione. Diverso quanto accaduto a Rimini* (Corriere della Sera, September 1, 2024). In English there is a word *selfie*, which may be equivalently translated as *autoscatto* in Italian. However, it should be noted that nowadays both units are actively used in communication.

− *Il* ***sovraffollamento turistico*** *è il risultato di una combinazione di fattori che hanno aumentato la pressione su città e siti naturali* (Il Fatto Quotidiano, September 3, 2024). The new phenomenon *overtourism* may be called as *sovraffollamento turistico* in Italian, however, one must take it for granted that two options may be used in the language, which can be seen from the next sentence of the same article: ***L'overtourism*** *rappresenta una sfida complessa e urgente per l'Italia e il mondo intero.*

− *Facendo scorrere la mail fino in fondo si può leggere, ancorché in caratteri minuscoli e quasi invisibili, di cliccare in un certo punto per* ***disiscriversi*** (Corriere della Sera, January 11, 2025). *Disiscriversi* is an analogue for English *unsubscribe*, it is formed using the same affixes but in Italian.

− *Fu la consapevolezza istantanea di Linda, che decise di condurre uno studio informale, invitando 200 persone a casa sua e monitorando la loro frequenza cardiaca e la respirazione mentre controllavano la* ***posta elettronica*** (Corriere della Sera, February 7, 2025). In English there is a word *email*, which may be equivalently translated as *posta elettronica* in Italian. However, it should be noted that nowadays both options are used in communication.

− *Genitori sottoposti a notifiche eccessive, all'uso dei social network, al controllo degli smartphone, alla* ***paura di perdere qualcosa*** *di importante (FOMO, fear of missing out) o che guardano il telefono mentre parlano con i figli, riducono la qualità delle interazioni facendo percepire ai bambini un interesse minore nei loro confronti* (Corriere della Sera, February 15, 2025). *FOMO* is a new acronymized anglicism for Italian, which has not been accepted by Italians that much yet. Therefore, in this example we can see the usage of the Italian phrase with English extra explanation in brackets.

As it can be observed, in the context of language adaptation, it is important to recognize that both literal translations and anglicisms can coexist in modern communication. While terms like *posta elettronica, autoscatto* and others represent a direct and culturally anchored translation of the English lexeme, the widespread use of terms *email, selfie* etc. as anglicisms demonstrates the influence of global linguistic trends. This dual usage reflects a linguistic phenomenon where both the translated term and the anglicized version are applied interchangeably, depending on context, speaker preference, and evolving language norms. Such linguistic flexibility emphasizes how languages adapt to technological and cultural shifts, integrating foreign terms without necessarily losing their own linguistic identity. The coexistence of these options also suggests a dynamic balance between maintaining native linguistic structures and accommodating globalized communication practices.

Conclusions. All things considered, Italian is conservative in preserving its core grammatical and phonetic structures, but it is rather flexible when it comes to lexical borrowings and innovations. The influence of globalization and digital communication continues to introduce new lexemes, neologisms and actively accepted anglicisms, though many are adapted to fit Italian phonetic and morphological patterns. Therefore, while the language remains structurally close to Latin, its vocabulary is dynamic and constantly evolving, which can be vividly seen in the lexical system of modern Italian and at the example of adoption and various adaptations of anglicisms in the language.

Bibliography:

1. Giovanni Adamo. (2010). Confessioni di un neologista: se metti in magazzino l'effimero, mostra le parole nuove. Istituto della Enciclopedia italiana fondata da Giovanni Treccani. http://surl.li/gpnze
2. Treccani 2024: la lingua italiana tra creatività e pressioni anglosassoni. URL: https://euroborsa.it/treccani-2024-enciclopedia.aspx

3. *"Italy's top influencer Chiara Ferragni to stand trial for aggravated fraud over 'Pandoro gate'"*. URL: https://www.euronews.com/culture/2025/01/29/italys-top-influencer-chiara-ferragni-to-stand-trial-for-aggravated-fraud-over-pandoro-gat#:~:text=After%20being%20found%20responsible%20by,more%20than%201%2Dmillion%20euro
4. Treccani https://www.treccani.it/enciclopedia/elenco-opere/Neologismi
5. Accademia della Crusca [Електронний ресурс]. URL: https://accademiadellacrusca.it/it/lingua-italiana/parole-nuove/

Селіверстова А. Запозичення та адаптація англіцизмів у сучасній італійській мові: тенденції, механізми та мовні наслідки

Анотація. Стаття присвячена дослідженню процесів запозичення та адаптації англіцизмів у сучасній італійській мові. Проаналізовано тенденції та механізми запозичення англійських лексичних одиниць, відзначено мовні наслідки таких феноменів. Описано шляхи адаптації англіцизмів, обґрунтовано особливості прийняття модифікацій при переході лексем з англійської мови до італійської. Продемонстровано вплив глобалізаційних процесів на активне збільшення кількості запозичених англійських слів, а також досліджено вплив соціальних мереж і загалом Інтернету, музики та технологічних інновацій на сучасну італійську мову, що представлено як результатах діджиталізації, яка, зі свого боку, стала основною причиною стрімкої зміни словникового складу сучасного словникового складу зазначеної романської мови. Проаналізовано фонетичні, морфологічні та семантичні трансформації англіцизмів, а також особливості адаптаційних процесів в італійському комунікативному просторі. Крім того, досліджено роль англіцизмів у формуванні сучасної італійської ідентичності та мовних норм, а також їхній вплив на культурну та соціальну взаємодію. Також досліджуються виклики лінгвістичного пуризму в контексті все більш глобалізованого та взаємопов'язаного світу, де кордони між мовами стають все більш розмитими, а вплив англійської мови на інші мови стає все більш помітним. Дослідження підкреслює динамічну природу італійської мови, яка адаптується до зовнішніх впливів в умовах сучасних цифрових змін і глобалізації, зберігаючи при цьому свої основні лінгвістичні особливості, а також ілюструє, як цифрова епоха з її глобальними зв'язками і культурним обміном продовжує формувати еволюцію мови, додаючи нові слова, що відображають як сучасні тенденції, так і ширші культурні впливи. Стаття показує, як лінгвістична гнучкість підкреслює адаптацію мов до технологічних і культурних змін, інтегруючи іноземні терміни без обов'язкової втрати власної лінгвістичної ідентичності. Підбито висновки про швидке оновлення словникового складу сучасної італійської мови та причини такого мовного явища.

Ключові слова: англіцизми, запозичення, глобалізація, діджиталізація, неологізми, сучасна італійська мова, інтернет-культура.

УДК 81'42:61
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.32

Цзяї Сунь,
аспірантка кафедри української філології для іноземних громадян ННІФ
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МЕДІАДИСКУРС ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

Анотація. Метою статті є аналіз стану дослідження масмедійного простору у сучасній дискурсивній парадигмі та огляд основних напрямів української концептології в контексті розвитку інформаційних технологій. Актуальність обраної теми зумовлена посиленням ролі масмедійної комунікації та загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на розгляд функціонування мовних одиниць у площині ментальних процесів. Відповідно до поставлених завдань дослідження застосовано загальнонаукові методи дедукції, індукції, систематизації й узагальнення для класифікації основних теоретичних положень про масмедійний дискурс, концепти та їх вербалізацію, аналізу результатів та формулювання висновків. У результаті дослідження систематизовано дослідницький інструментарій масмедійного дискурсу та концептів. Також проведене дослідження розширює базу фундаментального аналізу масмедійного дискурсу й концептології. Спираючись на основні позиції проаналізованого наукового наробку, визначаємо медіадискурс як своєрідне осмислення впливу соціуму на функціонування мови та своєрідний потужний інструмент-медіум між різними позиціями, цінностями, нормами, соціальними практиками й політичними ідеологіями, який є виключно публічною формою взаємодії, опосередкованою певною трансляційною платформою та має сталі характеристики, що визначають певні наукові напрями дослідження. Ми дотримуємося думки, що концепт є психологічним, гносеологічним і національно-культурним утворенням, яке реалізується на образному, понятійному та ціннісному рівнях, синтезуючись разом з іншими концептами в концептуальну систему, що охоплює колективні та індивідуальні концептосфери. Особливої уваги заслуговує поняття вербалізації концепту, що здійснюється через об'єктивацію та профілізацію. В українському мовознавстві трансформація традиційних концептів в масмедійному дискурсі під впливом об'єктивної національної реальності та розвитку інформаційних технологій досліджена спорадично, акцентуючи значно більшу увагу переважно на матеріалі англомовного медіаконтенту, що й визначає перспективність подальших наукових розвідок.

Ключові слова: дискурс, масмедійний дискурс, концепт, фрейм, концептуальний аналіз.

Постановка проблеми. Актуальність обраної теми зумовлена посиленням ролі масмедійної комунікації та загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на розгляд функціонування мовних одиниць у площині ментальних процесів. Масмедіа багато в чому визначає динаміку уявлень про світ. В умовах українсько-російської війни з її реаліями евакуаційних і гуманітарних коридорів, військових стратегічно-тактичних шляхів та напрямів руху, життєвих доль, із відрізаними шляхами або розкиданих світом, традиційні концепти в масмедійному просторі набувають особливої різноплановості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження масмедійного дискурсу значно активізувалися з початком XXI ст., про що свідчать ґрунтовні розвідки та словники-довідники М. Маклуєна, Е. О'Кіфф, Н. Феркло, А. Загнітка, Д. Сизонова, Л. Шевченко та ін. Потужний та багатовекторний розвиток комунікативного простору, зокрема соціальних мереж, зумовив виокремлення інтернет-лінгвістики (М. Бордмен, Д. Гіббс, С. Геррінг, Д. Кристал та ін.) та понятійного і власне лінгвістичне вивчення особливостей віртуального медіадискурсу (Дж. Ентін, Я. Вжещ та ін.), зокрема лексико-семантичних характеристик соціальних медіа, активізацію досліджень жанротворчих тенденцій у віртуальному медіадискурсі, аналіз комунікативних стратегій і тактик спілкування в соціальних мережах, гендерних основ інтернет-комунікацій, а також компаративні дослідження у сфері інтернет-медіалінгвістики тощо. Феномен концептуалізації у межах дискурсивної парадигми розглянуто у працях К. Серажим, А. Приходька, С. Кирилюк та ін. Проте структура та зміст традиційних концептів у концептосфері сучасного українського масмедійного дискурсу ще не були предметом окремого ґрунтовного дослідження.

Метою статті є аналіз стану дослідження масмедійного простору у сучасній дискурсивній парадигмі та огляд основних напрямів української концептології в контексті розвитку інформаційних технологій. У статті **основним методологічним принципом** є принцип системного поєднання лінгвокогнітивного та культурологічного підходів. Відповідно до поставлених завдань дослідження застосовано загальнонаукові методи дедукції, індукції, систематизації й узагальнення для класифікації основних теоретичних положень про масмедійний дискурс, концепти та їх вербалізацію, аналізу результатів та формулювання висновків.

Виклад основного матеріалу. У результаті аналізу стану дослідження масмедійного простору у сучасній дискурсивній парадигмі та огляду основних напрямів української концептології в контексті розвитку інформаційних технологій систематизовано дослідницький інструментарій масмедійного дискурсу та концептів. Також проведене дослідження розширює базу фундаментального аналізу масмедійного дискурсу.

Ідея дискурсу часто означає особливе усвідомлення соціальних впливів на використання мови. Тому важливо розрізняти дискурс і соссюрівську концепцію мовлення як реального прояву мови [1, с. 11–17]. Ф. де Соссюр розрізняє langue (мова) та parole (мовлення) так: langue – це мовна система або код, який є первинним щодо асистемного фактичного використання мови (мовлення) і який є стабільним, однорідним і однаково

доступним для всіх членів мовної спільноти (соціальне, а не індивідуальне явище); мовлення – це те, що насправді виголошується або пишеться і залежить від індивідуального вибору, тобто мова – це потенційне, а мовлення – реальне. Проте, незважаючи на те, що *дискурс* є також фактично вимовленим або написаним, він відрізняється від parole (мовлення) тим, що використовується для позначення проявів мови, які визначаються соціальними впливами суспільства в цілому, а не лише вибором окремої особистості [2].

Один із перших аналітиків дискурсу, лінгвіст З. Харріс звернув увагу на те, що дескриптивна методика не поширюється на аналіз відношень між синтаксичними одиницями, в основі яких лежить їхня граматична еквівалентність, тому вводить поняття *дискурс-аналіз*, де дискурс – текст, більший за речення [3]. За словами лінгвіста М. Голлідея [4], дискурс – це «одиниця мови, більша за речення, яка міцно вкорінена в певний контекст» [5, с. 51]. Це визначення дискурсу наголошує на тому, що соціальний контекст є визначальним.

Українські мовознавці, у свою чергу, визначають дискурс так: М. Карпенко формулює три висновки щодо поняття *дискурс*: «надфразова єдність»; «комунікативна ситуація»; «динамічний процес взаємодії між комунікантами» [6, с. 6]; К. Серажим подає дискурс як «складний соціолінгвальний феномен», який визначається «соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими чинниками»; має лінгвістичну та екстралінгвістичну структуру і означається «спільністю світу, який упродовж розгортання дискурсу «будується» його репродуцентом (автором) та інтерпретується реципієнтом» [7]; А. Приходько визначає дискурс як багатовимірний соціо- і лінгвокультурний феномен вербальної взаємодії у певній предметно-тематичній сфері, акцентуючи на недискретності дискурсу (синкретизм комунікативного та когнітивного), принциповій відкритості, континуальності (відсутність просторово-часових обмежень) та ситуативності [8, с. 23–24].

Континентальна філософія таке розуміння дискурсу як прихованого втілення соціальних цінностей визначає в політичному аспекті, оскільки деякі філософи розглядають дискурс як засіб легітимізації соціальних і політичних практик. Для Фуко дискурс є засобом, через який функціонують влада та норми [9, с. 92–114; 10, с. 39]. Т. ван Дейк [11] сприймає аналіз дискурсу як певний вид аналізу ідеології.

Е. О'Кіфф визначає *медіадискурс* як публічну, спеціально вироблену та зафіксовану форму взаємодії через посередництво якоїсь платформи трансляції, як усної, так і письмової, що характеризується дискурсом, орієнтованим на неприсутнього реципієнта [12, с. 441]. Ю. Омельчук у своєму визначенні медіадискурсу оминає реципієнта та канал трансляції, означуючи медіадискурс як створювану ЗМІ опосередковану реальність [13, с. 6]. Д. Сизонов медіадискурс, або *дискурс масової інформації*, визначає як «глобальну універсальну категорію сучасного комунікативно-інформаційного дискурсу» [15, с. 389] і акцентує на актуальності, поліпредметності, мультидисциплінарності, динамічності та мовній інноваційності. І. Мірошниченко звертає увагу та такі особливості медіадискурсу, як *м*едіазалежність, медіальність, реалістичність, мультимодальність, інтердискурсивність, спрямування на широку масову аудиторію, дистантність мовленнєвого акту, динамічність, спектакулярність, інтенсивна експресивність, текстуальна стислість [15, с. 45–50, 56].

Серед *напрямів вивчення масмедійного дискурсу* окреслюються такі:

А. *Дискурс друкованих ЗМІ (преси):* 1. Мова ЗМІ як регістр національної мови та її лінгвістичні особливості; медіатекст*;* 2. Жанровий аналіз друкованих ЗМІ; 3. Критичний аналіз дискурсу друкованих ЗМІ.

В. *Усний медіадискурс (радіодискурс, дискурс телебачення):* 1. Методи дослідження усного медіадискурсу. Зараз у медійному дискурсі відбувається стирання меж між усними та письмовими ЗМІ.

С. Віртуальний медіадискурс

М. Маклуєн, стверджуючи, що рушійною силою прогресу є поява нових засобів комунікації, що повертають людині втрачену залученість до спільності, розглядає медіа як зовнішнє розширення людини («the concept of the extensions of man») [16; 17], як безпосередні технічні продовження її тіла, органів чуття і здібностей. М. Маклуєн зазначає, що таке розширення людського тіла супроводжується «ампутацією» людських здібностей, які були в основі цього розширення, наприклад, метафорично «ампутуються» ноги із винайденням колеса, оскільки певні м'язи людського тіла втрачають свої властивості. Розвиток електронних медіа розуміється у цьому контексті як остаточна «ампутація людської свідомості» [17].

Дослідження впливу інтернету на мову та мовлення («комп'ютерно-опосередкована комунікація» («Computer-Mediated Conversation» (CMC)) [18]; «онлайн дискурс», «електронний дискурс» («Online Discourse» «Electronic Discourse») [19], «електронно-опосередкована комунікація», «цифрово-опосередкована комунікація» (DMC), «інтернет-комунікація» («Electronically Mediated Communication» (EMC), «Digitally Mediated Communication» (DMC), «Internet-based Communication» (IBC)) [20], «інтернет-опосередкована комунікація» («Internet-Mediated Communication») [21]) розпочалися наприкінці 90-х – на початку XXI ст., починаючи з англомовного інтернету як найбільш досліджуваного простору.

С. Геррінг акцентує на п'яти основних *напрямах дослідження мови інтернет-медіа* [19]: 1) класифікаційні дослідження; 2) дослідження структурних особливостей мови інтернет-медіа; 3) дослідження дискурсивних моделей; 4) дослідження мови інтернет-медіа з метою вивчення людської поведінки; 5) дослідження актуальних питань мовної екології. Серед *методів дослідження* С. Геррінг згадує конвенційний аналіз, критичний аналіз дискурсу, методи описової (структурної) лінгвістики, етнографії мовлення, методи інтеракційної соціолінгвістики, мовних варіацій і змін, прагматики та семіотики, аналіз соціальних мереж, автоматизований аналіз мовних особливостей, використання відеотехнологій для включення жестів і фізичного контексту в аналіз та ін. [22].

Д. Кристал у 2011 році починає використовувати термін *інтернет лінгвістика* (Internet Linguistics) на позначення окремої наукової дисципліни. Дослідник, описуючи лінгвістичні властивості інтернету, виділяє такі лінгвістичні ідентичності (різновиди мови (*Netspeak*)) інтернету, які мають значні відмінності у графічному, орфографічному, лексичному, граматичному та дискурсивному аспектах: *мова електронної пошти, мова чат-груп, мова мережі* та *мова віртуальних світів* [23]. Також Д. Кристал визначив чотири *основні напрями розвитку інтернет-лінгвістики*: соціолінгвістична, освітня, стилістична та прикладна.

Масмедіа (ті засоби комунікації, які охоплюють велику кількість людей і впливають на них (газети, журнали, радіо і телебачення, т.зв. «традиційні ЗМІ» та їхні клони та гібриди)) і *соціальні медіа* (*мезомедіа*) (ті засоби комунікації, які переважно розміщені в інтернеті (Facebook, Twitter, WhatsApp та Instagram, блоги, підкасти, сервіси мікроблогів, спільноти за інтересами) та *мікромедіа* (телефон, електронні листи чи чати) породили широкий спектр нових комунікативних жанрів. Основна відмінність масмедіа від соціальних медіа полягає в тому, що в масмедіа широка громадськість є аудиторією, тоді як у соціальних медіа громадськість може бути як аудиторією, так і творцями контенту. Наразі спостерігаємо злиття масмедійного та соцмедійного просторів.

Отже, спираючись на основні позиції проаналізованого наукового наробку визнаних вчених-дискурсологів, визначаємо *медіадискурс* як своєрідне осмислення впливу соціуму на функціонування мови та своєрідний потужний інструмент-медіум між різними позиціями, цінностями, нормами, соціальними практиками й політичними ідеологіями, який є виключно публічною формою взаємодії, опосередкованою певною трансляційною платформою та має сталі характеристики, що визначають певні наукові напрями дослідження.

У сучасному науковому просторі *концепт* як базове поняття когнітивної лінгвістики розглядають у двох основних проекціях: лінгвокультурологічній та семантико-когнітивній (лінгвокогнітивній). Систематизуючи тривалий та об'ємний науковий наробок, визначемо *концепт як* основну одиницю свідомості/мисленнєвої діяльності, тобто психоментальним утворенням, що водночас є епістемічним, (етно)культурним утворенням («багатовимірний кластер сенсу» [24, с. 10–63], «ментальним прообразом» [25, с. 25], «конструктом свідомості» [26, с. 55], «інформаційною структурою свідомості», «різносубстратною одиницею пам'яті» [27, с. 404, 410], «геном культури» [28, с. 104–118]), що має тричастинну структуру: образ, інформаційно-понятійне ядро та деякі додаткові атрибути (цінності). Синтез концептів утворює *концептуальну систему*, у межах якої виділяють *концептосфери (домени)*, які є репрезентантами окремих предметних галузей і можуть мати колективний (етнос) та індивідуальний (творчість окремого письменника) характер. Ключовими/базовими (А. Вежбицька, В. Маслова, В. Ужченко та ін.), духовними (С. Нікітіна), духовно-культурними (В. Кононенко), лінгвокультурними (Р. Кісь), етнокультурними (В. Жайворонок) концептами, етноконцептами (О. Селіванова), константами культури (Ю. Степанов), лінгвокультуремами (В. Воробйов) та ін. є «знакові одиниці картини світу», «культурно значущі концепти» [26, с. 56] (численність термінів свідчить про неусталеність дефініції), які описують *концептуальну картину світу* як людини, так і етносу в цілому.

Побудова *структури концепту* вимагає моделювання за двома принципами – польовим та ієрархічним (рівневим). *Польова модель* включає образ (перцептивний, який окреслює ознаки, сформовані за допомогою органів чуття, і когнітивний, який визначає ознаки, породжені метафоричним сприйняттям об'єкта чи явища), інформаційний контент (мінімальні когнітивні основні ознаки, що визначають денотат концепту) та область інтерпретації (оцінка, паремії, множинність значень тощо). А. Приходько описує *ієрархічну модель* концептополя у вигляді піраміди, вершиною якої є мегаконцепт (категоріальний, наприклад, *простір*), який складається з макроконцептів (наприклад, *місце*, *рух)*, які, у свою чергу, конституюються з гіперконцептів (наприклад, *напрямок*), що складаються з мезоконцептів (наприклад, *вправо*, *вліво* тощо) і далі з катаконцептів, які найчастіше є об'єктом лінгвокультурних студій (наприклад, просторовими катаконцептами можна вважати *шлях* і *дорога*). Мегаконцепти, макроконцепти, гіперконцепти та мезоконцепти по відношенню до катаконцептів є концептами-ідеями [8, с. 225–226, 239].

Найбільш структурованою частиною концепту є *поняття* («субстрат» (А. Приходько)), яке сигналізує про еволюцію концепту від образної складової до мисленнєвої та включає необхідний мінімум когнітивних ознак (ядро значення слова (сигніфікат). Національно-культурний характер конотацій як у лексикографічному, так і в психолінгвістичному значеннях є будівельним матеріалом для іншої складової структури концепту – аксіологічної (ціннісної) («ціннісний (валоративний) епістрат»). Поняття стає концептом, коли воно «обростає певними ціннісними асоціаціями» та «спирається на ті духовні імпульси, які оживають у свідомості людини завдяки її приналежності до того або іншого етно- і лінгвокультурного колективу». А. Приходько виділяє етнопсихологічну («конгломерат знань, образів і асоціацій, які викликаються у свідомості людини саме завдяки її належності до тієї чи іншої етнічної спільноти»), соціодискурсивну («життєвий світ людини в контексті комунікативної культури суспільства») та лінгвокультурну («знання, образи й асоціації, що нашаровуються на поняття через знаковий код мови») цінності концепту, визначаючи концепт як «поняття етно-соціо-психо-лінгво-культурного порядку з чітко вираженою валоративною компонентою» [8, с. 55, 62–64, 66]. Четвертою складовою концепту поряд з образним, понятєвим та аксіологічним називають адоративний, який корелює з трансцендентним рівнем комунікативної особистості (духовність, домовність та надмовність) [29, с. 1361].

Вербалізація концепту відбувається шляхом *об'єктивації* (лексичної («ословлення» – присвоєння концепту прототипового імені (субстантивованого, ад'єктивованого, абревіатурного, діад (*життя і смерть*), тріад (*віра – надія – любов*)), синтаксичної (*родинне вогнище*), фразеологічної (*ні риба, ні м'ясо*)) та *профілізації,* або *вторинної номінації* (метафоричної, синонімічної, алюзивної, метонімії, перифрази, порівняння, паремійної (метафоризовані фразеологізми, анекдоти, загадки, прислів'я та ін.)).

Описове моделювання концептів реалізується кількома методами, зокрема *методом концептуального аналізу*, який є ширшим за семантичний, оскільки окрім лінгвістичних характеристик, включає характеристики з інших галузей знань (історія, культурологія, психологія тощо) і, окрім мовного рівня, охоплює домовний (образ) та надмовний (цінності) рівні. Основним поняттям концептуального аналізу за допомогою *фреймової мережі* є *фрейм,* введене Ч. Філлмором у його теорії фреймової семантики [30] та М. Мінським [31], базова ідея якого полягає в тому, що неможливо зрозуміти значення окремого слова без доступу до всіх основних знань, які стосуються цього слова (енциклопедичний підхід). Таким чином, *фрейми* – це попередні очікування та знання про світ, які весь час зміцнюються, послаблюються та трансформуються відповідно до інформації, яку наш мозок отримує від перцептивних органів чуття. Виділяють три типи *фреймінгу*, а саме: *семантичний* (зосередження на мові), *когнітивний* (зосередження

на пізнанні) і *комунікативний* (зосередження на комунікації, гарантії впливу на мислення аудиторії, що важливо для засобів масової інформації). Збільшення помітності фрейму може призвести до *праймінгу* (впливу фрейму на думку аудиторії).

В українському мовознавстві зазвичай фрейм («структурно-логічна схема репрезентації концептів» [32, с. 62]) формують навколо ядра та включають до фреймової мережі асоційовану інформацію – субфрейми (антропонімічний, локативний, темпоральний, артефактний, фітонімний, фаунонімний, компаративний та ін.). Структурантами субфреймів є фрейм-елементи, що визначають статичну частину субконцептів. Кожен фрейм-елемент має своє номінативне поле (мовні засоби, вербалізатори), наприклад, фрейм-елемент *шлях* має такі вербалізатори: *дорога, манівці, протопти*, *прослідок*, *путівець*, *стежка* та ін. [32, с. 55]. Як наслідок, така фреймова модель репрезентує парадигму концептів, представлених у субфреймах, тобто концептосферу з певним осердям (ядром, «центром фреймової мережі» [31, с. 61]), яке за різних фонових та ін. умов активізує різні субфреймові варіанти. Субфрейми є виразниками поняттєвого, образного або ціннісного складника концепту («гностико-асоціативно-оцінні параметри» [32, с. 55]). Серед вербалізаторів особливий інтерес становлять когнітивні метафори, порівняння, символи (кожен символ – концепт, але не кожен концепт може бути символом [33, с. 49]).

Висновки. В українській концептології концепти в масмедійному просторі досліджені спорадично і переважно на матеріалі англомовного медіаконтенту. Отже, ми дотримуємося думки, що концепт є психологічним, гносеологічним і національно-культурним утворенням, яке реалізується на образному, понятійному та ціннісному рівнях, синтезуючись разом з іншими концептами в концептуальну систему, що охоплює колективні та індивідуальні концептосфери. Концепт можна структурувати як польовим, так і ієрархічним способами. Особливої уваги заслуговує поняття вербалізації концепту, що здійснюється через об'єктивацію та профілізацію. Методологія дослідження концепту може включати як класичний описовий концептуальний аналіз, так і концептуальний аналіз за допомогою фреймової мережі. В українському мовознавстві трансформація традиційних концептів в масмедійному дискурсі під впливом об'єктивної національної реальності та розвитку інформаційних технологій досліджена спорадично, акцентуючи значно більшу увагу переважно на матеріалі англомовного медіаконтенту, що й визначає перспективність подальших наукових розвідок.

Література:

1. Saussure F. Course in General Linguistics. New York, Toronto, London : McGraw-Hill Book Company, 1966.
2. Carling S. Discourse. *Theories of Media. Keywords Glossary.* The University of Chicago, 2004. URL: https://csmt.uchicago.edu/glossary2004/discourse.htm (дата звернення: 20.02.2024).
3. Harris Zellig S. Discourse Analysis. *Language*. 1952. Vol. 28. No. 1. P. 1–30.
4. Halliday M. Linguistic Studies of Text and Discourse. *Collected Works of M.A.K. Halliday.* Том 2. A&C Black, 2006. 301 p.
5. *Dictionary of Semiotics* / M. Bronwen, F. Ringham. New York : Cassell, 2000.
6. Карпенко М. Ю. Лінгвістичні особливості Інтернет-дискурсу. *Мова*. 2016. № 26. С. 5–11.
7. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масовоінформаційного дискурсу) : дис …. д-ра філол. наук : 10.01.08. Київ, 2003. URL: http://www.disslib.org/dyskurs-jak-sotsiolinhvalnyi-fenomen-suchasnoho-komunikatyvnoho-prostoru.html (дата звернення: 13.02.2024).
8. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
9. Foucault M. The History of Sexuality. New York : Vintage Books, 1978.
10. Foucault, M. Les Anormaux. Paris : Gallimard,1999.
11. Dijk T. A. Power and the news media. *Political Communication and Action* / ed. by D. P. Cresskill. NJ : Hampton Press, 1995. P. 9–36.
12. O'Keeffe A. Media and Discourse Analysis. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis / ed. by Gee J., Handford M.* London : Routledge, 2011. P. 441–454.
13. Омельчук Ю. О. Псевдоновини як жанр сучасного англомовного медіадискурсу: лінгвокогнітивний, комунікативно-прагматичний параметри : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» ; Херсонський державний університет. Інституційний репозитарій Запорізького національного університету. Херсон, 2018. 22 с.
14. Сизонов Д. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia linguistica*. 2013. № 7. С. 389–392.
15. Мірошниченко І. Г. Стислий текст в українському масмедійному дискурсі : дис. …. канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпро, 2020. 275 с.
16. McLuhan M. Understanding Media: The Extensions of Man. New York : McGraw Hill,1964.
17. War and Peace in the Global Village / M. McLuhan, Q. Fiore. N.Y. : Bantam, 1968.
18. Baron N. Computer-Mediated Communication as a Force of Language Change. *Visible Language*. 1984. № 18 (2). P. 118–141.
19. Herring S. C. Language and the Internet. *International Encyclopedia of Communication / ed. by W. Donsbach*. Oxford : Wiley-Blackwell, 2008. P. 2640–2645. URL: http://ella.slis.indiana.edu/~herring/lg.inet.pdf (дата звернення: 10.02.2025).
20. Bieswanger M. A. Contrastive analysis of different space and time-saving strategies in English and German text messages. *Texas Linguistic Forum.* Austin : Texas Linguistic Forum, 2007. P. 1–12.
21. Yus F. Cyberpragmatics. Internet-mediated Communication in Context. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2011.
22. Herring S. C. Computer-mediated Conversation. Part II. *Special issue of Language@Internet*, 8. 2011. URL: http://www.languageatinternet.org/articles/2011 (дата звернення: 09.06.2024).
23. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 272 p.
24. Definite Reference and Mutual Knowledge / H. Clark, C. Marshall. *Elements of Discourse Understanding*. Cambridge University Press, 1981. P. 10–63.
25. Кочерган М. П. Слово і контекст. Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1980. 184 с.
26. Голобородько К. Ю. Концептосфера мовотворчості Олександра Олеся : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2011. 521 с. URL: https://uacademic.info/ua/document/0511U000969 (дата звернення: 10.07.2024).
27. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
28. Talmy L. Toward a Cognitive Semantics. *Concept. Structuring Systems. Vol. 1.* Cambridge, MA : The MIT Press, 2000. P. 104–118.
29. Structural and contextual model of a concept / Y. Yaremko, N. Luzhetska, O.Kushlyk, P. Matskiv, S. Senkiv. *Linguistics and Culture Review.* 2021. 5(64), P. 1352– 1364. URL: https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1761 (дата звернення: 12.01.2025).
30. Frame semantics for text understanding / Ch. J. Fillmore, F. B.Collin. *Proceedings of WordNet and Other Lexical Resources Workshop.* NAACL, 2001. P. 222–254.

31. Minsky M. A. Framework for Representing Knowledge. *The Psychology of Computer Vision / ed. by P. H. Winston*. N. Y. : McGraw Hill,1975. P. 211–277.
32. Бондар Н. В. Базові концепти української ментальності у творчості братів Тютюнників : дис. .... канд. філолог. наук (д-р філософії) : 10.02.01. Полтава, 2018. 224 с. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/11678 (дата звернення: 23.03.2024).
33. Ужченко Д. В. Символ–концепт–компонент фразеологізму. *Вісник Харків. нац. ун-ту*: *Серія: Філологія.* 2000. № 491. С. 47–50.

Jiayi Suen. Media discourse and current issues of concepts verbalization in the Ukrainian media space

Summary. The objective of the article is to analyze the mass media space researches in the current discursive paradigm and to review the main approaches of Ukrainian concept studies in the context of the developing information technologies. The relevance of the topic is determined by the strengthening mass media role in communication and the general focus of modern linguistics on considering the functioning language units in the mental processes. In accordance with the research objectives, general scientific methods of deduction, induction, systematization and generalization were applied to classify the main theoretical positions about mass media discourse, concepts and their verbalization, analysis of results and formulation of conclusions. As a result of the study, the research toolkit of mass media discourse and concepts was systematized. Also, the conducted research expands the base of fundamental analysis of mass media discourse and conceptology. Based on the main positions of the analyzed scientific works, we define media discourse as a kind of awareness of the influence of the society on the functioning language and a kind of powerful tool-medium between different views, values, norms, social practices and political ideologies, which is an exclusively public form of interaction, mediated by a certain broadcast platform and has stable characteristics that determine certain scientific directions of research. We hold the opinion that the concept is a psychological, epistemological and national-cultural formation, which is realized at the figurative, conceptual and value levels, being synthesized together with other concepts into a conceptual system covering collective and individual conceptual spheres. The verbalization of the concept is carried out through the process of objectification and profilization. In Ukrainian linguistics, the transformation of traditional concepts in the mass media discourse under the influence of the objective national reality and the development of information technologies has been studied sporadically, focusing much more attention mainly on the material of English-language media content, which determines the perspective of further scientific investigations.

Key words: discourse, mass media discourse, concept, frame, conceptual analysis.

УДК 811.531'271/.272-115](519.3:519.5):316.77+327
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.33

Тарасенко А. Є.,
студентка 3-го р.н. кафедри мов і літератур
Далекого Сходу та Південно-Східної Азії
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Андріанов Д. В.,
доктор філософії зі спеціальності 035 «Філологія»,
асистент кафедри мов і літератур
Далекого Сходу та Південно-Східної Азії
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЛІНГВІСТИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНУ КОМУНІКАЦІЮ

Анотація. Стаття присвячена аналізу лінгвістичної варіативності корейської мови та її впливу на міжнародну комунікацію. Актуальність дослідження зумовлена значним розходженням між південнокорейським та північнокорейським мовними стандартами, що виникло внаслідок історичних, політичних та соціокультурних змін. Корейська мова зазнала значної трансформації після поділу Корейського півострова у 1945 р., що спричинило розвиток двох окремих мовних систем у КНДР та Республіці Корея.

Метою роботи було дослідити лінгвістичну варіативність корейської мови, проаналізувати основні мовні відмінності між її північним і південним варіантами та оцінити їхній вплив на міжнародну комунікацію. Методологія дослідження включає порівняльний аналіз мовних змін у лексиці, фонетиці, морфології та синтаксисі двох корейських варіантів. Використано методи історико-генетичного аналізу для визначення основних етапів розвитку мови, а також соціолінгвістичний підхід для оцінки впливу політичних та культурних факторів на мовні процеси.

Наукова новизна полягає у комплексному підході до вивчення мовного розриву між північнокорейською та південнокорейською мовними нормами. Дослідження також висвітлює роль мови в дипломатичних і культурних відносинах Республіки Корея та інших країн, зокрема через феномен «корейської хвилі» (кор. 한류 [халлю]) та її вплив на глобальне поширення корейської мови.

Результати дослідження підтверджують, що лексичні, фонетичні та граматичні відмінності між мовами КНДР і РК ускладнюють міжкультурну комунікацію та переклад, зокрема в дипломатії та бізнесі. Водночас південнокорейський мовний діалект дедалі більше інтегрується у світову комунікацію завдяки її популяризації в освіті, медіа та міжнародних відносинах.

Лінгвістична варіативність корейської мови є результатом історичних процесів і політичного поділу півострова. Попри існуючі розбіжності, міжнародна роль корейської мови продовжує зростати завдяки культурній експансії Республіки Корея. Надалі важливим завданням є вивчення можливих шляхів гармонізації мовних стандартів для полегшення комунікації як між двома Кореями, так і з міжнародною спільнотою.

Ключові слова: лінгвістична варіативність, корейська мова, КНДР, Республіка Корея, Корея, міжнародна комунікація, мовна політика.

Актуальність дослідження. Будь-яка мова світу перебуває у стані постійного розвитку та трансформацій. Це зумовлює появу так званих варіантів, які є характерною рисою будь-якої мови світу. Корейська мова не є винятком, і під впливом історичних та політичних факторів зазнала значних змін. Після розпаду Корейського півострова на дві окремі держави КНДР та Республіку Корея – відбувся суттєвий розрив у мовній політиці, що зумовило появу значних розбіжностей у лексиці, граматиці, вимові та навіть стилістиці корейської мови. Актуальність цієї проблеми зумовлена не лише прагненням зафіксувати та пояснити лінгвістичні зміни, а й необхідністю оцінити їхній вплив на міжнародну комунікацію.

Також важливим аспектом дослідження є роль тлумачних словників, які виконують функцію стандартизації та збереження мовних норм у кожній із країн.

Метою статті є дослідити лінгвістичну варіативність корейської мови в її історичному розвитку та проаналізувати її вплив на міжнародну комунікацію на певних історичних етапах. Окреслити основні причини мовних змін, які були зумовлені певною мірою, як зовнішніми так і внутрішньомовними факторами. Проаналізувати на основі двох держав, Корейською Народно-Демократичною Республікою та Республікою Корея, зміни корейської мови до розпаду корейського півострову на дві держави та після.

Дослідження спрямоване на аналіз лінгвістичної варіативності корейської мови в контексті її історичного розвитку та сучасного впливу на міжнародну комунікацію. Важливим **завданням** є виявлення основних мовних розбіжностей між північнокорейським і південнокорейським варіантами, що виникли внаслідок політичного та соціокультурного поділу Корейського півострова. Особлива увага приділяється історичним факторам, таким як японська колоніальна політика, поділ Кореї у 1945 р. та мовна політика обох держав після Корейської війни.

Окрім аналізу відмінностей на рівні лексики, фонетики, морфології та синтаксису, дослідження також має на меті оці-

нити роль корейської мови у міжнародній комунікації. Важливим аспектом є вплив «корейської хвилі» (кор. 한류) на глобальне поширення мови, зокрема її інтеграцію в освітню сферу, дипломатію, медіа та бізнес. Це дослідження також розглядає, яким чином мовна політика КНДР і Республіки Корея сприяла мовному розриву між двома країнами та які перспективи існують для гармонізації мовних стандартів у майбутньому.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному підході до аналізу корейської мовної варіативності. Дослідження не лише фіксує мовні розбіжності між Північчю та Півднем, але й оцінює їхні наслідки для міжкультурної комунікації. Важливим новим аспектом є виявлення закономірностей мовних змін у двох варіантах корейської мови та їх впливу на міжнародні відносини. Крім того, дослідження дозволяє глибше зрозуміти, як політичні режими двох держав формували мовні норми, і яким чином ці норми впливають на глобальний імідж Кореї та її культурну дипломатію.

Для досягнення поставлених цілей застосовуються різноманітні **методи дослідження**. Історико-генетичний метод допомагає простежити розвиток корейської мови у різні історичні періоди, а порівняльно-історичний аналіз дозволяє виявити відмінності між мовною політикою Північної та Південної Кореї. Соціолінгвістичний підхід використовується для вивчення впливу політичних і культурних факторів на мовну еволюцію, а також для оцінки ролі корейської мови у світовій комунікації. Окрему увагу приділено порівняльному аналізу мовних особливостей двох корейських варіантів, що включає дослідження лексичних, фонетичних і граматичних аспектів.

Також у роботі використовується контент-аналіз офіційних мовних ресурсів, словників, урядових документів, наукових праць і популярних медіа, що сприяють поширенню південнокорейського варіанта мови. Дискурс-аналіз дипломатичних, освітніх та медійних текстів допомагає визначити специфіку використання корейської мови в міжнародному спілкуванні. Крім того, застосовується метод кейс-стаді, що дозволяє розглянути конкретні випадки мовної інтеграції та оцінити перспективи гармонізації мовних стандартів у майбутньому.

Варіативність у мові присутня скрізь: від унікальних деталей у кожному відтворенні звуку чи знаку до слухового чи зорового сприйняття мовного сигналу. Насправді, одним із дивовижних фактів про людську комунікації є продемонстрована здатність нормалізувати притаманну кожному вимовленому чи підписаному повідомленню варіативність або написане повідомлення при обробці лінгвістичного сигналу [1]. Найочевиднішою варіативність є на лексичному рівні, найбільш відкритому до нових запозичень, хоча вона достатньо часто виявляється й на інших мовних рівнях [2]. В основі варіативності лежать такі основні компоненти, які варіант та інваріант.

Варіа́нт (франц. variante від лат. varians, variantis – змінюю, урізноманітнюю) мо́ви – просторова, часова або соціальна модифікація мови. Наявність подібних модифікацій зумовлено структурою суспільства, його функціонуванням та історією. Наприклад, історичні варіанти української мови: староукраїнська, середньоукраїнська, сучасна українська мова [3, с. 100-101]. З цієї точки зору, розглядаючи та аналізуючи корейську мову, її поділяють на 3 історичні варіанти.

1. Старо корейська мова.

Старо корейська мова визначається як мова Об'єднаної держави Сілла (668–935 рр.) [4]. Це найдавніший документально підтверджений період існування корейської мови. Але цей мовний період задокументований в найпростішому вигляді. І науковці не можуть повноцінно встановити, яких змін зазнала мова протягом приблизно тисячі років між заснуванням держави Сілла та її поваленням Корьо у 935 р. Документальні записи дають лише розпливчасте уявлення про те, якою була ця довга перша стадія корейської мови [5, с. 50].

Старо корейська мова складається з класичної китайської системи письма (ієрогліфів) [6, с. 52]. А корейські вчені дали назву китайським ієрогліфам, що використовувались для запису корейської мови самими корейцями – *ханча* (кор. 한자, кит. 借字, «запозичені ієрогліфи»), та поділили орфографію запозичених ієрогліфів на три категорії: іду (кор. 이두, кит. 吏讀), хянга (кор. 향가, кит. 「札), транскрипція імен [4, с. 424].

2. Середньо корейська мова.

Етап розвитку мови, відомої як «середньо корейська», тривав з XX-го ст. до кінця XVI-го ст. Його поділяють на дві частини: Ранню середньо корейську та Пізню середньо корейську. Мова періоду Корьо (918–1392 рр.) вважається ранньо середньо корейською, тоді як мова перших двохсот років періоду Чосон вважається пізньо середньо корейською [5, с. 77].

З усіх етапів розвитку корейської мови, саме пізньосередньокорейська, є лінгвістично найважливішим, оскільки з винаходом корейського алфавіту в XV ст. вперше були розкриті детальні аспекти корейської мови [4]. Це найбільш ранній етап мови, що повністю засвідчений. Письмові винаходи що передували винаходу хангиль є уривчастими, не систематичними та складними для інтерпретації [5, с.100]. Корейський алфавіт був оприлюднений у 1446 р. у праці під назвою «Хунмін Чонин» (кор. 훈민정음), яка була створена групою вчених за наказом Короля Седжона [4, с. 102].

Але як зазначає Дже Кі Шим, король Седжон, створюючи письмо хангиль, мав на меті використовувати його як вторинну мову. Бо якби це було не так, то на час винаходу хангилю використання китайських ієрогліфів було б припинено. Але у всіх публікаціях та документах, які знайшли за часів правління короля Седжона, не знайшлось жодного доказу того, що він наполягав на використанні лише хангилю. Всі офіційні урядові документи, історичні твори та всі інші категорії документів писали лише китайськими ієрогліфами. В той час як книги, написані хангилем, були лише для так званого виховання «нерозумного класу, дурних мас». І лише в середині XX-го ст. хангиль змістився з вторинної письмової мови, на первинну [7, с. 530].

Аналізуючи не історію мови, а її лінгвістичні особливості, то за словами Хо Мін Сона період середньо корейської мови може характеризуватися, серед інших, масовим притоком китайських слів у корейську. Починаючи з династії Корьо, шіно-корейські (китайсько-корейські) слова проникають у розмовну мову. Особливо це відбулося після того, як у 958 р. король Кванджо прийняв китайську систему іспитів на державну службу, засновану на китайській класичній мові [4].

У збірці *Gyerim yusa (кит.* 雞 類 類*)*, яка містить описи розмовної корейської мови, зустрічається багато шіно-корейських слів, зокрема: 동 [тон] схід, 서 [со] захід, 남 [нам] південь, 북 [пок] північ, 천 [чхон] числівник 1 000, 만 [ман] числівник 10 000, 년 [ньон] рік, 차 [ча] чай, 강 [кан] річка. Також, корінні слова записувалися ханча. Далі наведені шіно-корейські слова разом із їхніми еквівалентами у сучасній корейській мові:

– Частини тіла: кит. 嫩 (кор. 눈 [нун]) – око; кит. 邑 (кор. 입 [іп]) – рот;

– Тварини: кит. 家豯 (кор. 개 [ке]) – собака; кит. 末 (кор. 말 [маль]) – кінь;

– Природні об'єкти: кит. 漢捺 (кор. 하늘 [ханиль]) – небо; кит. 突 (кор. 돌 [толь]) – камінь;

– Часові поняття: кит. 烏捺 (кор. 오늘 [онун]) – сьогодні; кит. 阿慘 (кор. 아침 [ачхім]) – ранок.

3. **Сучасна корейська мова**.

Цей період становлення корейської мови поділяється на 2 етапи: ранньомодерна корейська мова та модерна (сучасна) корейська мова.

Ранньомодерна корейська мова охоплює період від початку XVII ст. до кінця XIX ст. Етап ранньомодерної корейської мови вважається перехідним етапом між середньо корейською та сучасною корейською. Він почався після японського вторгнення у 1592 р. Це вторгнення, за яким послідувало 7 років жорстокої Імджінської війни, а потім роки масового голоду та хвороб, що завдало значних шкод корейському суспільству, а в подальшому вплинуло на формування корейської мови [5, с.241]. Протягом цього часу не було видано жодної книги, а коли через п'ятнадцять років публікації відновилися, корейська писемність змінилася. Після завершення цієї війни виникли три принципові відмінності в орфографії та наборі символів, що використовувались для написання корейської мови, а саме:

1. Тональні сліди повністю зникли. Вже в 2-ій. пол. XVI ст. діакритичні знаки почали нехтувати у деяких творах, а в XVII ст. вони взагалі перестали бути частиною орфографії;

2. Літера «ㅇ» (використовувалась для написання [ng]) вийшла з ужитку. У XVI ст. літеру вже використовували лише в кінцевій позиції складу, де навіть там її іноді замінювали нульовим символом ○, без великої галочки зверху. Після Імджинських війн, у XVII ст., літера ○ зрідка з'являлася в деяких написах, але не в контекстах, відмінних від нульового символу. Ці дві літери перестали розрізняти. Так само, як і в сучасній корейській мові, фонологічне значення літери ㅇ залежить від того, де вона була написана: на початку складу вона є нульовим символом, а в кінці складу вона представляє звук [нг];

3. Літера ㅿ вийшла з ужитку. Ця літера, яка використовувалася для написання [з], зберігалася принаймні орфографічно у правописі до кінця XVI ст. Але вона вийшла з ужитку в XVII ст. І хоча це правда, що символ час від часу з'являвся в деяких текстах, такі випадки зазвичай обмежувалися передруками або новими виданнями за зразком середньо корейських текстів.

Аналізуючи перевидання ранніх середньо корейських текстів на ранньомодерну корейську можна знайти корисні лінгвістичні поправки, які вказують на розвиток та зміну мови. Наприклад в різних ранньомодерних виданнях Yongbioˇch'oˇnka, які спочатку були виданні у середньо корейський період у 1447 р., а потім перевидані у 1612, 1659 та 1765 рр. У виданні 1612 р. оригінальні середньо корейські форми 입더시니 (строфа 19), 녀토시고 (строфа 20), 혀근 (строфа 82) були збережені без змін, але у виданні 1659 р. всі ці форми вже були виправлені на 업더시니, 여토시고, 져근. Потім у виданні 1765 р. 더디시나 було замінено на 디디시나 [5, с.242-243].

Історія вже сучасної корейської мови починається зі стрімкого виходу Кореї на світову арену наприкінці XIX ст. Відкриття корейських портів для зовнішніх держав принесло країні радикальні політичні та соціальні зміни, і протягом наступних півст. темпи розвитку лише посилювалися. Здебільшого зміни, що відбулись в цей період були травматичними. Історія японського колоніального періоду, Друга світова війна, поділ корейського півострова за 38-ю паралеллю та Корейська війна 1950-1953 рр. – ці події були каталізатором серйозних змін у політичних, економічних і соціальних структурах. Проте історія мови, що розгорталася на цьому тлі, зовсім не була історією нещастя. Реформа мови, зокрема її написання, була в центрі того, що в Кореї називають «періодом просвітництва» [5, с. 287].

У 1905 р. Японський уряд в односторонньому порядку оголосив, що Корея відтепер є японським протекторатом, а у серпні 1910 р. – Корея вже офіційно стає колонією Японської імперії [8, с. 23]. Під час окупації японці проводили асиміляційну політику: заборонялась корейська мова, натомість державною мовою стала японська, яку впроваджували в освітніх закладах, газетах; творчість корейських письменників обмежувалась, а їх самих спіткала важка доля за найменшу провину. Проте незважаючи на таку важку ситуацію, група вчених-патріотів з Товариства корейської мови (або Товариство Хангилю, кор. «한글학회») створила спеціальну комісію, яка в 1933 р. розробила «Пропозиції щодо єдиної корейської орфографії», а в 1936 р. мова столиці була прийнята за норму літературної мови, тобто базовим діалектом національної літературної мови став сеульський. У 1937 р. вийшла «Граматика нашої мови» Чхве Хенбе, а в 1939 р. вийшов «Словник корейської мови» Мун Сеєна [9]. Період японської окупації завершився в 1945 р., після поразки Японії в Другій світовій війні. Корейська війна 1950-53 рр. закріпила поділ країни [10, с. 5]. З цієї історичної події та на даний момент спостерігається значний лінгвістичний розрив між стандартами південнокорейської та північнокорейської мов, переважно внаслідок низки систематичних інновацій, запроваджених у північнокорейській мові, мотивованих значною мірою як політичними, так і ідеологічними міркуваннями [4].

Проаналізувавши всі історичні умови та чинники, що впливали на формування корейської мови можна виділити три основних пункти, де корейська мова зазнала змін найбільше, через політику КНДР та Республіки Кореї:

1) **Інтонація та наголос.** У північнокорейській мові використовується сильніший наголос і більш високий тон порівняно з південнокорейською мовою. Для південних корейців таке звучання є зухвалим та войовничим [4].

2) **Фонологічні та фонетичні відмінності.** У пхеньянському діалекті альвеолярна щілина ㄹ [ɾ] вільно зустрічається в початковій позиції слова, тоді як у сеульському мовленні вона або опускається, або замінюється. 리론/이론 «теорія», 료금 /요금 «тариф», 려권/여권 «паспорт», 로동/노동 «праця». Аналогічно, альвеолярний ㄴ[n] вільно зустрічається в початковій позиції слова в північнокорейській, навіть коли за ним слідує напівголосний «у», тоді як у південнокорейській він випадає, наприклад, у словах 녀자/여자 «жінка», 녀름/여름 «літо», 녀동생/여동생 «молодша сестра» [4].

3) **Лексика.** Як і Південна Корея так і Північна у своїй лексиці використовують однаковий загальний лексичний запас слів, який опирається на документ «조선어 표준말 모음» («Стандартний словник корейської мови»), однак можна помітити лексичні відмінності у певних сферах життя, навіть в простих назвах магазинів. Вагому роль зіграла і політична

система, яка суттєво відрізняється одна від одної: північ – комунізм, південь – капіталізм. З'явилась низка нових слів на позначення нових понять. Наприклад в КНДР існують такі терміни: 협동종합합 – кооператив; 주체화 – чучхенізація; 밥공장 – виготовлення та розподіл рисової каші та інших продуктів за картковою системою. В свою чергу в РК такі поняття відсутні [9]. Корейська війна також має різні назви в обох країнах. У Південній Кореї її називають 한국 전쟁 (Корейська війна), тоді як у КНДР – 조국 해방 전쟁, що перекладається як «вітчизняно-визвольна війна». День відзначення перемоги або визволення також має різні назви: у КНДР це 조국해방 기념일, у Республіці Корея – 광복절. День встановлення конституції у Південній Кореї називається 제헌절, а на Півночі – 헌법절. Слово «народ» теж має різні терміни: на Півдні – 국민, на Півночі – 인민.

Якщо брати до уваги зовнішню політику КНДР та РК, то важко дійти певного висновку, щодо впливу саме північнокорейської мови на міжкультурну комунікацію, що не можна сказати про Республіку Корея. Акцентуючи увагу на публічну дипломатію Республіки Корея, яка є третьою опорою зовнішньої політики Південної Кореї, у якої на меті залучити іноземну аудиторію засобами мистецтва, ЗМІ, мови. Зараз можна бачити застосування цієї дипломатії на практиці через стрімку популяризацію корейської мови та культури, саме через використання так званої «м'якої» сили Південної Кореї [11]. Наприклад, «корейська хвиля» або 한류 (Халлю) стала однією з мотивацій для студентів вивчати корейську мову. «Корейська хвиля» включає в себе все: від музики, драм і фільмів до онлайн-ігор і геймерів, корейських персонажів YouTube, кухні та навіть стилів моди та макіяжу. І так, корейські слова та фрази, які стали настільки звичними для прихильників K-Pop, K-Drama та продуктів корейської кіноіндустрії, почали використовуватися в Інтернеті користувачами, які не розмовляють корейською мовою. Нижче наведено декілька прикладів романізованих корейських слів, які вживають у мові фанати:

– Депак (кор. 대박) – еквівалент слова «чудово!» або «джекпот!»;

– Саране (사랑해) – «Я тебе кохаю»;

– Хвайтін! (화이팅) – часто використовують, щоб підбадьорити друзів або улюблену команду на спортивних заходах.

Висновки. Дослідження лінгвістичної варіативності корейської мови підтвердило, що політичні, історичні та соціокультурні фактори відіграли ключову роль у формуванні сучасних мовних стандартів у КНДР та Республіці Корея. Поділ Корейського півострова у 1945 р. спричинив значні розбіжності в лексиці, фонетиці, граматиці та мовній політиці двох держав, що ускладнює міжкультурну комунікацію та взаєморозуміння як на внутрішньо корейському рівні, так і у міжнародному контексті.

Особливо помітні відмінності між північнокорейською та південнокорейською мовами на фонетичному та лексичному рівнях, що є наслідком цілеспрямованої мовної політики обох країн. У КНДР спостерігається активне впровадження ідеологічно мотивованої лексики, у той час як у Республіці Корея відбувається інтеграція запозичень, зокрема з англійської мови, а також розвиток стандарту на основі сеульського діалекту.

Водночас феномен «корейської хвилі» значною мірою сприяє глобальному поширенню південнокорейської мовної норми, що посилює її вплив на міжнародну комунікацію. Медіа, освіта та культурна дипломатія сприяють зростанню зацікавленості у вивченні корейської мови, що потенційно може вплинути на майбутнє гармонізацію мовних відмінностей між двома державами.

Отже, лінгвістична варіативність корейської мови є не лише результатом історичних процесів, а й важливим чинником міжнародної взаємодії. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз можливих шляхів гармонізації мовних стандартів між КНДР та Республікою Корея, а також на оцінку впливу глобалізації на майбутнє корейської мови як важливого інструменту міжкультурної комунікації.

Література:

1. Wolfram W. Variation and Language, an Overview. W. Wolfram. Encyclopedia of Language and Linguistics. 2nd Edition. 1993.
2. Barber Ch. Linguistic Change in Present-Day English. Alabama Linguistic ad Phonological Series, University of Alabama. Edinburgh; L.: Oliver and Boyd Ltd., 1964.
3. Загнітко А. Словник Сучасної Лінгвістики: Поняття і Терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. 402 с.
4. Lucien Brown, Jaehoon Yeon, Wiley Blackwell. The handbook of Korean Linguistics, 2015.
5. Ki-Moon Lee., S. Robert Ramsey. A History of the Korean Language. Режим доступу: https://altaica.ru/LIBRARY/KOREAN/Lee%20Ramsey_A%20history%20of%20the%20korean%20language.pdf (дата звернення: 20.02.2025).
6. Петровська О.В., Андріанов Д.В. Лексичні запозичення китайського походження в корейській мові: структура й функції. Науковий журнал «Причорноморські філологічні студії». Одеса: Одеський національний морський університет, Видавничий дім «Гельветика», Вип. 6, 2024. С. 51-55.
7. Shim, Jae-Kee. Formation of Korean Alphabet. 서울대학교 언어교육원, 1987. URL: https://hdl.handle.net/10371/85783
8. Young Ick Lew. Brief History Of Korea. A Bird's-EyeView. Режим доступу: https://www.koreasociety.org/images/pdf/KoreanStudies/Monographs_GeneralReading/BRIEF%20HISTORY%20OF%20KOREA.pdf (дата звернення: 20.02.2025).
9. Сік К.Д. Проблеми корейської мови в контексті існування. Східний світ №4, 121, 2011. 124 с. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21C OM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/SkhS_2011_4_15.pdf (дата звернення: 20.02.2025).
10. Скробач Б. Корейська історія в біографії її керівників. (Збірник досліджень, магістр права). Верстка студія «АВАНГАРД» м. Рогатин, ББК, 63.3, 2017. 88 с.
11. Eduardo Luciano Tadeo Hernández. Public Diplomacy, Soft Power and Language: The Case of the Korean Language in Mexico City. Journal of Contemporary Eastern Asia, Vol. 17, No.1 Journal of Contemporary Eastern Asia Vol. 17, No. 1, 2018. P. 27-49.

Tarasenko A., Andrianov D. Linguistic variability of the Korean language and its impact on international communication

Summary. The article examines the linguistic variability of the Korean language and its impact on international communication. The relevance of the study is due to the significant divergence between South Korean and North Korean language standards, which emerged as a result of historical, political, and sociocultural changes. The Korean language underwent significant transformation after the division of the Korean Peninsula in 1945, leading to the development of two distinct linguistic systems in the DPRK and the Republic of Korea.

The aim of the study was to analyze the linguistic variability of the Korean language, examine the main linguistic differences between its northern and southern variants, and assess their impact on international communication. The research methodology includes a comparative analysis of linguistic changes in the lexicon, phonetics, morphology, and syntax of the two Korean variants. Historical-genetic analysis was used to determine the main stages of language development, while a sociolinguistic approach was applied to evaluate the influence of political and cultural factors on linguistic processes.

The scientific novelty lies in the comprehensive approach to studying the linguistic divergence between North and South Korean language norms. The study also highlights the role of language in the diplomatic and cultural relations of the Republic of Korea with other countries, particularly through the phenomenon of the "Korean Wave" (한류 [Hallyu]) and its impact on the global spread of the Korean language.

The research findings confirm that lexical, phonetic, and grammatical differences between the languages of the DPRK and ROK complicate intercultural communication and translation, particularly in diplomacy and business. At the same time, the South Korean dialect is increasingly integrating into global communication due to its growing presence in education, media, and international relations.

The linguistic variability of the Korean language is a result of historical processes and the political division of the peninsula. Despite existing differences, the international role of the Korean language continues to expand due to the cultural influence of the Republic of Korea. Future research should explore possible ways to harmonize language standards to facilitate communication both between the two Koreas and with the international community.

Key words: linguistic variability, Korean language, DPRK, Republic of Korea, Korea, international communication, language policy.

УДК 811.161.2'367.322
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.34

Томусяк Л. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри сучасної української мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ГРАМАТИЧНА ТРАНСПОЗИЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЕКСПРЕСИВНОСТІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Ю. ФЕДЬКОВИЧА Й О. КОБИЛЯНСЬКОЇ)

Анотація. У статті розглянуто дієслівну транспозицію часових форм як засобів експресивності у художньому тексті (на матеріалі творів буковинських письменників другої половини XIX – початку XX ст. Ю.Федьковича й О.Кобилянської).

Мовленнєва експресія є складною лінгвостилістичною категорією, виявом якої є посилена виразність повідомлюваного, й спирається вона на цілий комплекс соціальних, психологічних і внутрішньомовних факторів. Елементи тексту з підвищеною експресивністю слугують цілям авторської комунікації: вони активізують увагу читача, не дають знижуватися встановленому рівню спілкування, містять імпульс до подальшого сприйняття тексту, а також дають змогу авторові викликати великий спектр емоцій у реципієнта, досягти емоційних ефектів, що відповідають його намірам.

Граматична транспозиція часових форм властива розмовному мовленню. У мові художнього твору усне мовлення персонажів оброблене автором, тому будь-які елементи розмовності набувають певної ваги, зумовленої авторськими інтенціями. Вони містять у таких випадках відтінки експресії і надають мовленню характеру «справжнього», правдивого, імітують розмовність, що робить читача учасником художньої комунікації. При імітації усні розмовні побудови у мові художнього тексту стають стилістично маркованими і чинять вплив на читача.

Аналіз функційної транспозиції дієслівних форм часу на основі творів Ольги Кобилянської й Юрія Федьковича доводить вагомий експресивний потенціал темпоральних транспозитивів і засвідчує, що у художньому описі зображуваної дійсності роль мовця-оповідача є дуже важливою, адже саме він творчо «пропускає» через свою свідомість описувані ним події й використовує ті мовні засоби, які, на його думку, максимально відтворять його задум, не залишать читача байдужим. У наративно-оповідній структурі художнього тексту мовне багатство і творчий підхід до його використання виступають єдиним знаряддям естетично оформленої манери розповіді.

Ретроспективний авторський погляд на події призводить до відповідної стилістичної обробки часової перспективи. Явище недиференційованого вживання часів є типологічною рисою епічного жанру, що походить з мовленнєвої ситуації спонтанного відображення дій, які відбуваються в присутності спостерігача-мовця.

Ключові слова: граматична категорія, темпоральність, часова форма, граматична транспозиція, експресивність, образність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Художній текст як комунікативно-спрямований вербальний твір є носієм ідейно-естетичної інформації, результатом естетичного освоєння зображуваної дійсності відповідно до авторського задуму. Естетична інформація, метафоричність, образність, зображально-виражальна функція детермінують експресивно-образну структуру художнього тексту. Будь-які мовні засоби експресивності, крім основного семантичного змісту, мають ще й емоційне чи оцінне навантаження.

Експресія посилює виразність художнього мовлення. Рівень використання експресивних мовних одиниць пов'язаний з функційним спрямуванням мови, з їх роллю в структуруванні тексту, з вираженням авторського задуму. Безперечно, елементи тексту з підвищеною експресивністю слугують цілям авторської комунікації: вони активізують увагу читача, не дають знижуватися встановленому рівню спілкування, містять імпульс до подальшого сприйняття тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з досліджуваної теми. У працях сучасних лінгвістів простежується все більший інтерес до особливостей функціонування мовних одиниць, які є виразниками експресії в художньому тексті. Незважаючи на те, що питання експресивності було об'єктом численних досліджень мовознавців і цей термін є поширеним і загальноприйнятим, не існує наразі одностайного погляду на його природу й лінгвістичний статус. Зокрема, питання мовної експресії піднімали й аналізували у наукових розвідках С.Єрмоленко, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, В. Чабаненко, І. Чередниченко та багато ін. Більшість мовознавців досліджують мовні засоби експресії в аспекті системи лінгвоструктурного й функційно-динамічного плану, тобто розглядають експресивні засоби здебільшого в контексті, де вони яскраво корелюють із нейтральними з погляду стилістики мовними одиницями й виконують виразову функцію. Виразність мовних засобів є інтегральною властивістю мовлення. Однак, зокрема, В. Чабаненко акцентує, що експресія – це не лише виразність, а й «інтенсифікація виразності, це збільшення впливової сили сказаного», експресія – це «надання йому особливої психологічно мотивованої піднесеності» [1, с. 7].

С. Єрмоленко підкреслює, що експресивність в українській мові пов'язана з явищами, які вміщують семантичні відтінки невимушеного, розмовного мовлення. Експресивну функцію в тексті здатні виконувати будь-які мовно-виражальні засоби, не дивлячись на усталені прийоми досягнення експресивності, такі як тропи та фігури [2, с. 134].

Різноманітність дефініцій і проблема розрізнення понять «експресія», «експресивність», «емоційність» обумовлені різними поглядами дослідників та неможливістю виокремлення

єдиного варіанту. Мові загалом притаманна експресивність, у межах якої вона виконує емотивно-конотативну й експресивну функції. Експресивність, із одного боку, формується мовною нормою (як семантична категорія), а з іншого (як стилістична категорія) – відхиленням від норми, що має функційний, структурний і семантичний характер. Експресивними можуть бути різнорівневі (фонетичні, лексичні, морфологічні, синтаксичні тощо) одиниці художньої мови, диференційними ознаками яких є логічно-емоційне підсилення як наслідок формальних і семантичних трансформацій порівняно з узуальними одиницями мови. Таким чином, мовна одиниця є експресивною, коли вона вжита в експресивно-стилістичній функції, що сумішує в собі власне лінгвістичне з художньо-образним, емотивним, естетичним.

У нашому дослідженні в основу покладено дефініцію В. Чабаненка, який уважає, що експресивністю є підсилена інтенсифікована виразність, така психологічно й соціально мотивована властивість мовного знака або явища, яка підтримує загострену увагу читача чи слухача, активізує мислення, викликає почуттєву напругу [3].

Метою дослідження є аналіз функційно-прагматичного навантаження граматичних транспозитерів категорії часу та їх вплив на образно-експресивне тло художнього тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні остаточно не визначеним є перелік засобів граматичного ладу мови, які у художньому тексті можуть стати носієм експресивної думки. Предметом нашої уваги є явище морфологічної транспозиції дієслівної категорії часу, актуалізація якого в акті комунікації створює ефект виділення цього явища щодо нейтрального варіанта і з'яви у нього експресивного потенціалу. «Граматичні категорії дієслова неоднаково відображають його семантико-граматичну природу. Найповніше її відбивають категорії часу і способу. Вони закріплені й у сфері синтаксису, бо характеризують речення з боку модальності та часу [4, с. 375].

Категорію часу необхідно трактувати з урахуванням як відображувальної функції мови, опосередкованої свідомістю, так і самого процесу комунікації. Відображувальну функцію забезпечують насамперед референція і предикація. Предикативний процес завжди відбувається при продукуванні мовцем висловлень, тобто збігається в часі з комунікативним процесом. Дієслова є назвами дій або динамічної ознаки, становлення і тривання якої мовець сприймає як вияв процесуальності з властивою для неї часовою перспективою, яка пов'язана з моментом мовлення: дія збігається з моментом мовлення про неї або відбувається не водночас з моментом мовлення.

У сучасній українській мові дієслова мають значення чотирьох часів: теперішнього, майбутнього, минулого і давноминулого, які мають виразну семантику й морфологічні ознаки. Однак у вживанні дієслівних форм часу широко представлене явище функційної транспозиції. Воно полягає у тому, що у відповідних контекстах часові форми втрачають свої первинні категорійні функції й семантику й набувають вторинних значень. Таке переосмислення форм, першоджерелом якого виступає насамперед багате на експресивні засоби і модельні характеристики усне мовлення, продуктивно використовують як стилістично-зображальний прийом у художніх текстах.

Здатність до транспонування в часових формах різна. Центральна позиція належить грамемам теперішнього часу, для яких характерна внутрішня рухливість і зміна семантики. Основним граматичним значенням форм теперішнього часу є вираження дії, яка одночасна з моментом повідомлення про неї. Це теперішній актуальний час, або власне-теперішній, який виконує свою пряму функцію й не містить ознаки експресії.

У канві художнього тексту форми теперішнього часу найбільш широко функціонують як невласне-теперішній, неактуальний час для вираження процесу, стану, дії, що збігаються з моментом мовлення і водночас виходять за межі моменту мовлення. Такий час називають теперішнім розширеним, як-от: *Вузенькі, майже невидимі стежки в'ються між золотистою пшеницею та шовково-шелестячою кукурудзою і ховаються незамітно в ті ліси; Гора біля гори стоять разом в німій величині, одягнені в смерекові ліси; Окрім сього великана, підіймається з піль ще кілька малих лісових оаз; Ходить, як та хмара, але на те не дивиться ніхто, ніхто її балакань не слухає* (З тв. О.Кобилянської). Такі часові форми вказують на дії, процеси, стани, які спрямовані в різні відтинки часу до і після моменту мовлення. Однак в контексті вони є актуалізованими у своїй не зовсім прямій функції, впливають на читача, переконуючи його у правдивості описуваного, автор є наче свідком розповіді, наближає оповідь до читача. Тому роль таких дієслів виходить за межі первинної темпоральної функції.

Частим явищем є вживання форм теперішнього часу у значенні інших часових форм. Найчастіше така граматична транспозиція пов'язана з перспективою плану майбутнього, тобто для вираження дії, яка неодмінно відбудеться в близькому майбутньому. Такі часові форми мають виразне експресивно-стилістичне забарвлення, оскільки містять відтінок розмовності. На значення майбутнього часу вказують темпоральні детермінанти, тобто часові конкретизатори, які займають початкову позицію у структурі речення. Вони експлікують часовий план мовлення у сприйнятті читача, допомагають авторові реалізувати намір якнайправдивіше відтворити ситуацію: *На другий день я іду до рапорту*; *За дві години Тодір убирається, готується; Через годину я кажу далі* (З тв. Ю.Федьковича.); *Другого дня іде він знов, а вона знов займе своє місце, пильно дивлячись на нього* (О.Кобилянська).

Форми теперішнього часу в значенні майбутнього функціонують також для вираження наказу виконати якусь дію: *Зараз ти їсиш, п'єш... я покладу тебе під зелений корч, – і йду на часок з гусьми на пасовисько. Розумієш?; Через два дні ти від'їжджаєш до своєї матері!*; *По обіді Ганнуся їде на савчанку!* (З тв. О.Кобилянської).

Форми теперішнього часу у значенні минулого виражають дію, яка відбувалася чи вже відбулася. В цьому значенні форми теперішнього часу служать засобом наближення до читача або слухача фактів, про які розповідає автор. Події минулого при передачі їх формами теперішнього часу ніби знову відбуваються в момент розповіді про них, пор.: *Одного дня, се було в грудні – повертаємося ми пополудні додому, а доходяча жінка, що обслуговувала нас, віддала нам білет від незнайомої якоїсь "пані",що приходила задля мешкання;Три дні тому все те сталося, й відтоді він дуріє, навіть у сні, бувало, бачить її* (З тв. О.Кобилянської); *А брат узяв чудотворник у руки та читає коло стола наголос, бо неня дуже любила слухати, як він читає, часом так і задрімають солодко...; Люди, бувало, і дивуються, відки Павуна на такі видатки стає* (З тв. Ю.Федьковича).

Дієслова теперішнього часу, вжиті в значенні минулого, часто поєднуються з частками *було, бувало, буває*. Такі слова поширені в розповідній мові і надають дії значення повторюваності, а висловленню – розповідної модальності, як-от: *В мене діло, бувало, горить: загадав – та й зробив; Як вам, бувало, порошниці утираю та топірчик, то не дбаю, аби й до самого цісаря у старості; Ми змалечку зналися, бо нені наші щось були собі таки не чужі та й дуже обі навиділися, але ніхто вже так не любився, як мій брат з Ілашем, а я знов з Василем, – люди нам, було, дивуються* (З тв. Ю.Федьковича). Як бачимо, у цих випадках наявна опозиція плану комунікації й плану інформації. Такий прийом наближає події до читача чи слухача.

Основними граматичними значеннями форм майбутнього часу є вираження дії, яка відбудеться після моменту мовлення: *Хто не вірить, най лиш слухає, що розказуватиму ; -Гай, гай! Будемо видіти, що він вам за чічку додому приведе! Ви перші будете собі з люті кулаки гризти! -Будемо видіти!* (Ю.Федьковича).

Як показують наші спостереження, майбутній час дієслів недоконаного виду вживається тільки з основним значенням. Тобто він зовсім не виступає в граматичній функції інших часових форм. Майбутній час дієслів доконаного виду може виражати постійний, не визначений у часі результат дії, тобто означає дію, яка має абстрактно-узагальнювальне значення, як-от: *Що посієш, те й пожнеш, сину; Люди зведуть і люди розведуть* (Ю.Федькович). Це значення, як бачимо, властиве висловлюванням, які є прислів'ями чи приказками і мають узагальнювальний характер.

Форми майбутнього часу можуть функціонувати у значенні теперішнього або минулого часу, коли називають дії, які повторюються, чергуються або слідують одна за одною. У таких випадках поряд з формами майбутнього часу вживані й дієслова у формі теперішнього або минулого часу, які є орієнтирами реального часового плану: *Вона сиділа мовчки на лаві під піччю і то кивала на його слова головою, то утирала долонею сльози, то встане до столу* (О.Кобилянська); *А брат з ватажними парубками то звиються, то почастують, то приплескнуть, додаючи охоти гостям* (Ю.Федькович).

Форми майбутнього часу можуть називати минулу дію, що виникла несподівано, раптово. В такому випадку дієслово майбутнього часу вживається з часткою *як* і надає минулим подіям емоційно-експресивну оцінку, акцентуючи на інтенсивності дії : *Ілаш нічого не відповів, але як скочить з коня, як обійме бадіку, як стане цілувати! Аж мало що не перевернулися; А на се як зарує, як припаде до своїх синів, як стане цілувати. Господи милий, господи праведний!; А в хаті сяде собі кінці стола, зіпреться на руку, засумує, потемніє. А далі як устане, як ударить по полах руками, як здихне тяженько! – та й вийде, мов п'яний, надвір; Та й пішли. А Василь як вам засміється! Ще й сьогодня мені страшно від його сміху* (З тв. Ю.Федьковича).

У сполученні з дієсловами *було, бувало* грамеми майбутнього часу виражають семантику минулого часу, надаючи мовленню більшої стилістичної виразності: *Як, бувало, зустрінешся з ними, то аж за очі вхопишся, так засяють!; Тому тото мій брат, бувало, скоро прийде неділя перед красним храмом, скличе з церкви всіх легінів до себе й дає їм порядок; Хоть Василь похопиться, бувало, щоби кого по-своєму побити, то Іван уже вирве йому залізною своєю рукою топорець з рук, а його возьме силою та поведе домів; Було, зійде місяць з зіроньками – Калинка викрадеться з хати да й уже у садочку, уже коло свого Марочка білявенького* (З тв. Ю.Федьковича).

Форми майбутнього часу виражають і семантику заклику до виконання якоїсь дії. Спостерігаємо це у випадку, коли грамеми майбутнього часу вжито у формі першої особи множини: *Хлопці, ще до опівночі постаємо, повибричуємося, як лицарі, плоски в дзьобні, калачі в бесаги, посідаємо собі на гарні сідлані коники та й гайда зустрічати сторонське парубоцтво; Чи підете ви самі на прощу до Сучави, чи підемо обоє! Підемо обоє* (Ю.Федькович).

Основним значенням минулого часу є вираження дії, яка відбувалася чи відбулася до моменту мовлення. У минулого часу транспозиційний потенціал найбільш обмежений. Форми минулого часу дієслів недоконаного виду не функціонують у значенні форм іншого часу, вони завжди виражають минулу дію як процес, не обмежений в часі її протікання. Минулий час дієслів доконаного виду означає дію, яка відбулася у певний момент, що минув раніше, ніж про нього розповідається. Форми минулого часу дієслів доконаного виду можуть набувати вторинних значень, вживаючись із семантикою інших часових форм. У цьому випадку такі дієслівні форми надають висловленню розмовного характеру, актуалізують дію, увиразнюють предикативно-інформативний центр текстового фрагмента, а відтак і всього художнього твору.

Форми минулого часу в значенні теперішнього чи майбутнього підкреслюють більшу ймовірність того, що дія чи намір діючої особи будуть неминуче здійснені: *Жінко, ми пішли!; Давай усі разом, узяли!* (Ю.Федькович).

Крім дієвідмінюваних дієслів, у мовленні буковинських авторів досить поширеним є вживання дієслівних вигукових форм: *– Калина бух – до землі; Одної неділеньки сиділи собі обоє – одно в один бік дивилося, а друге в другий: нічичирк; Пташка раптом з гнізда ляп* (Ю.Федькович).

Дієслово "пронизане" вторинними часовими значеннями, які тісно переплітаються в його категоріях. За допомогою такого прийому автор надає описуваній дії чи стану експресивно-емоційної оцінки, наголошує на раптовості, повторюваності.

Аналіз функційної транспозиції дієслівних форм часу на основі творів Ольги Кобилянської й Юрія Федьковича доводить вагомий експресивний потенціал темпоральних транспозитивів і засвідчує, що у художньому описі зображуваної дійсності роль мовця-оповідача є дуже важливою, адже саме він творчо «пропускає» через свою свідомість описувані ним події й використовує ті мовні засоби, які, на його думку, максимально відтворять його задум, не залишать читача байдужим. Це ті елементи, що виконують функцію навмисного впливу, зображувальності, актуалізації, увиразнення описуваного. Разом з тим вони творять образ автора-митця, його мовної особистості, відображають його світ, емоції, оцінки, тобто його картину світу. У наративно-оповідній структурі художнього тексту мовне багатство і творчий підхід до його використання виступають єдиним знаряддям естетично оформленої манери розповіді.

Висновки з дослідження. Отже, ретроспективний авторський погляд на події призводить до відповідної стилістичної обробки часової перспективи. Явище недиференційованого вживання часів є типологічною рисою епічного жанру, що походить з мовленнєвої ситуації спонтанного відображення дій, які відбуваються в присутності спостерігача-мовця.

Література:

1. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. К.: Вища шк., 1984. 167 с.
2. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика: [монографія]. Київ : Наук. думка, 1982. 210 с.
3. Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови: монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 351 с.
4. Граматика сучасної української мови. Морфологія [автори: І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, А.П. Загнітко, С.О. Соколова; за ред. К.Г. Городенської]. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
5. Кобилянська О. Твори. Ужгород : Карпати, 1988. 501 с.
6. Федькович Ю. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Листи. К.: Наук.думка, 1985. 573 с.

Tomusiak L. Grammatical transposition as a means of expressiveness of a literary text (based on the works of Yurii Fedkovych and Olga Kobylyanska)

Summary. The article examines the verb transposition of tense forms as a means of expressiveness in literary texts (based on the works of Bukovinian writers of the second half of the 19th – early 20th centuries, Yurii Fedkovych and Olga Kobylyanska).

Speech expression is a complex linguistic-stylistic category, the manifestation of which is the enhanced expressiveness of the message, and it is based on a whole complex of social, psychological and intralinguistic factors. Elements of the text with increased expressiveness serve the purposes of authorial communication: they activate the reader's attention, prevent the established level of communication from decreasing, contain an impulse for further perception of the text, and also allow the author to evoke a wide range of emotions in the recipient, to achieve emotional effects that correspond to his intentions.

Grammatical transposition of tense forms is characteristic of colloquial speech. In the language of a work of art, the oral speech of the characters is processed by the author, so any elements of colloquialism acquire a certain weight, determined by the author's intentions. In such cases, they contain shades of expression and give the speech the character of "real", truthful, imitate colloquialism, which makes the reader a participant in artistic communication. When imitated, oral colloquial constructions in the language of a literary text become stylistically marked and have an impact on the reader.

The analysis of the functional transposition of verb tenses based on the works of Olga Kobylyanska and Yuriy Fedkovych proves the significant expressive potential of temporal transpositives and confirms that in the artistic description of the depicted reality, the role of the speaker-narrator is very important, because it is he who creatively "passes" the events described by him through his consciousness and uses those linguistic means that, in his opinion, will maximally reproduce his intention and will not leave the reader indifferent. In the narrative-narrative structure of the artistic text, linguistic richness and a creative approach to its use act as the only tool of an aesthetically designed narrative manner.

The author's retrospective view of events leads to the corresponding stylistic treatment of the temporal perspective. The phenomenon of undifferentiated use of tenses is a typological feature of the epic genre, which originates from the speech situation of spontaneous reflection of actions that occur in the presence of the observer-speaker.

Key words: grammatical category, temporality, tense form, grammatical transposition, expressiveness, imagery.

УДК 811.133.1:[378.014:172-028.42
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.35

Хайчевська Т. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романської філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки

АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО У КОНТЕКСТІ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. У сучасних умовах розвитку вищої освіти в Україні підготовка кваліфікованих фахівців-філологів з французької мови потребує послідовного та продуманого підходу. Одним із фундаментальних аспектів фахової підготовки є науково-дослідна діяльність здобувачів освіти, зокрема участь у різноманітних наукових заходах таких як наукові конференції, круглі столи, колоквіуми, семінари тощо. Відтак, формування та розвиток компетентностей необхідних для представлення результатів науково-дослідної діяльності здобувача у письмовій та усній формах є однією з основних цілей таких освітніх компонентів як «Академічне письмо і риторика» та «Науково комунікація французькою мовою».

Поступове набуття компетентностей у галузі академічного письма рідною мовою на початковому етапі фахової підготовки є запорукою подальшої успішної наукової комунікації французькою мовою та відкриває перед студентами можливість участі у міжнародних наукових заходах. Уміння чітко, логічно, обґрунтовано та переконливо представити власне наукове дослідження є дуже важливим як для студента, так і для спеціаліста-філолога. Окрім того, публікація наукових тез або статті забезпечує апробацію результатів науково-дослідної діяльності і є обов'язковою умовою успішного захисту наукового проєкту.

Ця стаття присвячена огляду й аналізу основних етапів написання наукової статті та труднощів пов'язаних з її підготовкою таких як опрацювання джерел літератури, які формуватимуть теоретичні засади дослідження, та їх представлення у тексті статті; достатній рівень унікальності тексту й академічна доброчесність; дотримання наукового стилю французької мови та етикету наукової комунікації; забезпечення зв'язності тексту наукової статті та її читабельність шляхом використання засобів когезії та когерентності; коректне оформлення публікації згідно з міжнародними стандартами та вимогами видання.

Ключові слова: академічне письмо, наукова комунікація французькою мовою, наукова публікація, академічна доброчесність, науковий стиль.

З огляду на стратегію євроінтеграції прийняту в Україні, ми вважаємо, що наукова комунікація французькою мовою є важливим компонентом у її реалізації. І хоча французька мова поступається у глобальному масштабі першістю англійській мові у галузі наукових публікацій, однак, вона і надалі є однією з провідних мов міжнародного спілкування.

Постановка проблеми. Академічне письмо може бути складним для багатьох здобувачів освіти, незалежно від наявності попереднього досвіду у сфері підготовки наукової публікації чи виступу. На початковому етапі навчання здобувачі найчастіше опановують написання таких видів наукових робіт як реферат, наукове есе, тези доповіді та наукова стаття. Також, для участі у науковому заході здобувач також повинен уміти заповнити анкету учасника, скласти резюме та вести відповідне листування з організаторами наукового заходу чи редакцією видавництва. Проте, студентам цей вид діяльності видається важким і досить часто підготовлені наукові роботи не відповідають встановленим вимогам, потребують кількаразового переписування та доопрацювання.

Аналіз досліджень і публікацій з даної проблематики свідчить, що академічне письмо є актуальною багатогранною сферою для наукових розвідок. Зокрема, проблематикою підготовки різних видів академічних письмових робіт та питанням оприлюднення результатів наукових досліджень займався Т.В. Лютий [1], лінвокультурологічний аспект наукової комунікації та формування академічної культури у студентів досліджувала О. М. Семеног [2]. Своєю чергою проблему дотримання академічної доброчесності та шляхи протидії академічному плагіату вивчали І. А. Насмінчук та Л. І. Громик [3]. Також ця проблематика є актуальною і для французьких дослідників Ж. Сісларю та К. Клодель [4], як і П. Перра [5] присвятили свої дослідження вивченню ефективних стратегій наукової комунікації та укладанню письмових академічних робіт. Цікавим, на нашу думку, є підхід К. Кузі до підготовки наукової публікації, у якій він виділяє п'ять етапів, простежуючи особливості кожного з них [6].

Відтак, **метою** нашої статті є послідовний огляд основних етапів підготовки наукової публікації та аналіз труднощів, які можуть виникати на кожному з цих етапів. Розуміння того, як подолати ці труднощі, полегшить процес набуття необхідних компетентностей у галузі академічного письма та наукової комунікації французькою мовою.

Початком написання будь-якої наукової публікації є не «написання» у буквальному значенні, а підготовка до її написання. Цей етап передбачає ознайомлення з уже опублікованими науковими роботами, матеріали яких будуть підґрунтям для розпочатого дослідження, а також можуть стати й джерелом натхнення чи відкрити перспективи для майбутніх розвідок. Тому прочитання наукових публікацій дотичних до проблематики нового дослідження є невіддільним елементом підготовки будь-якої академічної роботи. У цьому випадку здобувач повинен скористатися своїми навичками щодо пошуку інформації у бібліотеці, інституційному депозитарії або ж в Інтернеті.

На даному етапі потрібно розвивати різні вміння роботи з академічним текстом, а саме здатність виділяти основну гіпотезу та результати дослідження, методики застосовані у ході описаного дослідження, а також вичленити найбільш ґрунтовні

та прогресивні розвідки у галузі. Відбір публікацій дотичних до проблеми дослідження має відбуватися з орієнтацією на анотацію та ключові слова наукової публікації, її заголовок. У випадку, якщо опрацьовані публікації можуть слугувати базисом для нового дослідження, їх відразу варто об'єднати у чернетку списку літератури.

Вивчення різних наукових джерел на початку підготовки тексту наукової публікації вимагає від автора таких рис як спостережливість та здатність до аналізу та синтезу інформації. Ознайомлення з науковими роботами дає здобувачеві можливість не лише поглибити свої знання у контексті певної наукової проблеми, але й одночасно прослідкувати та визначити структуру та стиль академічного тексту. Отже, саме на цьому етапі у здобувача має сформуватися абстрактна логічна модель академічного тексту, яку він надалі буде наслідувати. Ця базова модель стане ключем для майбутнього представлення наукової розвідки у вигляді академічного тексту чи усної доповіді та дозволить застосувати на практиці уже перевірені вдалі стратегії підготовки академічної роботи. За потреби можна також простежити еволюцію у вивченні тієї чи іншої наукової проблеми.

Попереднє опрацювання наукової літератури дозволить ознайомитися з академічними роботами, які легко читаються і є, відповідно, легкими для сприйняття, і навпаки – з роботами, які важко читаються і сприймаються. І уже на цьому етапі можна визначитися зі стилем викладення інформації, почерпнути думки та визначення варті цитування, або більш детального роз'яснення у контексті нового дослідження.

Як зазначалося вище, здобувач має проявити та розвивати здатність до аналізу інформації, тому у науковій роботі доцільно не лише перелічувати підходи різних науковців до розв'язання певної проблеми, а й висловлювати власну критичну думку щодо їхніх ідей, вказати як саме вони корелюють з проблематикою нового дослідження, чи є вони дотичними до даної наукової розвідки. Саме якісний аналіз дозволить скорегувати, уточнити або звузити тему дослідження, логічно обґрунтувати його наукову новизну й актуальність. Напрацьований базовий матеріал дасть можливість сформувати чернетку, своєрідний «кістяк наукової публікації», з яким автор працюватиме надалі.

Важливим аспектом уже на даному етапі підготовки академічної роботи є дотримання норм академічної доброчесності. Задля уникнення академічного плагіату, потрібно уникати надмірного цитування попередніх дослідників. Слід обрати найцікавіші думки або найбільш точні визначення, з подальшим посиланням на автора та його науковий доробок. Також потрібно звертати увагу і на об'єм цитувань, оскільки часті та об'ємні цитування у науковій роботі можуть вказувати на неналежний рівень аналізу праць та недостатній критичний підхід у ході опрацювання наукових джерел.

Пасткою у такому випадку може стати перехресне посилання, коли здобувач не ознайомлюється з науковим доробком, а лише бере до уваги критику іншого науковця. Адже, власна думка могла б бути відмінною від запропонованої. Разом з тим, актуальною на сьогодні є проблема використання штучного інтелекту під час написання наукової публікації. Звернення до ресурсів ШІ може значно скоротити час підготовки чернетки, але інформація запропонована такими ресурсами може виявитися неправдивою.

У ході підготовки наукової публікації є необхідно також визначити цільову авдиторію, для кого саме пишеться та призначається робота, тому що від цього залежить стиль її написання. Оскільки першими читачами наукової роботи може бути науковий керівник або ж рецензент, а вже після публікації ширша авдиторія, варто дотримуватися наукового стилю і врахувати їхні попередні зауваження та рекомендації. Конструктивна критика фахівця лише сприятиме підвищенню якості наукової публікації.

На етапі чернетки потрібно записувати усі ідеї, які з'являються, речення чи визначення, які можна було б додати, і будь-яку іншу інформацію, яка в певний момент видалася цікавою та доречною. Цінність чернетки полягає у тому, щоб дозволити писати вільно, не обмежуючи себе, не замислюючись над стилем, чи вдалий синонім, чи це коректне речення, його граматика або пунктуація. Перечитуючи та редагуючи чернетку, у кінцевому підсумку залишиться тільки той матеріал, який справді варто залишити.

Висвітлені у публікації матеріали наукового дослідження перш за все мають буди доступними для сприйняття, а отже, пояснені простою мовою або ж за допомогою цілком чітких визначень. У випадку, якщо викладена інформація є незрозумілою чи двозначною, це може призвести до плутанини, втрати інтересу до наукової роботи та до висвітлених у ній ідей. Для того, щоб представлення наукового дослідження було логічним та послідовним варто структурувати робочі ідеї у план, в який можна буде вносити корективи у процесі написання роботи.

Наступним етапом підготовки академічної роботи є редагування. Саме на цьому етапі потрібно вирішити, які елементи зберегти, а які виключити з роботи. Завдяки вдумливому перечитуванню роботи про себе або вголос, можна зрозуміти чи вдалою є її структура і чи достатньо чітко вдалося викласти основні ідеї наукового дослідження. Якщо ж структура є не зовсім вдалою, потрібно відразу внести корективи.

Традиційно виділяють такі структурні елементи наукової статті як вступ, аналіз попередніх досліджень, виклад основного матеріалу, висновки та результати дослідження, перспективи подальших наукових розвідок. Отже, на етапі чернетки потрібно продумати, який саме матеріал буде подано у кожному структурному елементі наукової публікації.

За умови готової чернетки, автору академічної роботи варто спрямувати свої зусилля на забезпечення максимальної читабельності тексту. Оскільки *читабельність* або ж *прочитність* тексту визначено як такі його змістові та формальні особливості, які сприяють його повному сприйманню декодуванню та засвоєнню реципієнтом [7]. Що ж допоможе структурувати текст роботи та водночас зробити його зв'язним і легкопрочитним? Мова йде про сепаратизацію тексту, а саме поділ на логічні частини. У нашому випадку це абзац – текст із кількох речень, котрі утворюють змістову єдність. Таким чином, кожна ідея, описана або аргументована кількома реченнями та доповнена прикладами, може бути виокремлена в абзац. На нашу думку, саме поділ на абзаци підвищить прочитність тексту та дозволить читачеві швидко слідкувати за ходом думок і за викладом матеріалу.

Також вагоме значення у ході підготовки академічної роботи, публікації чи виступу на конференції, має зв'язність тексту, яку забезпечують такі його властивості як когезія та когерентність. О. В. Станіслав визначає когезію як форми зв'язку (граматичні, лексичні, синтаксичні) між окремими частинами тексту, що визначають перехід від одного контекстно-варіатив-

ного членування тексту до іншого. Дослідниця розглядає різні засоби когезії, а саме традиційно-граматичні, логічні, асоціативні, образні, стилістичні та композиційно-структурні тощо. О. В. Станіслав вважає, і ми поділяємо її думку, що засоби когезії дозволяють забезпечити когерентність тексту, тобто семантичне об'єднання всіх частин тексту в цілому для досягнення його цілісності [8, с. 162-163]. Таким чином, у ході написання академічної роботи спочатку вибудовується зв'язність тексту на рівні речення, потім на рівні абзацу, і в кінцевому результаті на рівні усієї роботи.

Вважаємо необхідним звернути увагу на засоби когезії, які є притаманними франкомовному науковому тексту. Перш за все, пропонуємо розглянути приклади деяких традиційно-граматичних засобів когезії в межах одного абзацу:

– для окреслення проблематики статті: «*Cet article évoque, traite...»*, «*La question qu'on souhaite aborder dans cet article est...»*;

– для опису мети дослідження: *«Le but de la recherche est de...»*, *«Dans le but de...»;*

– у ході аналізу попередніх досліджень: «*Selon A...», «De l'avis de B...», «Du point de vue de C…»*;

– для порівняння різних думок: *«D'un côté... et de l'autre... », «D'une part ..., d'autre part...»;*

– для підбивання підсумків, окреслення висновків, висвітлення результатів дослідження: *«Pour reprendre les points principaux...», «Pour conclure...», «On peut conclure...»;*

– для окреслення перспектив майбутніх досліджень: *«Une piste de recherche future consistera à déterminer plus précisément...», «Il nous semblerait inrétessant, dans l'avenir, d'explorer...» ;*

З поданих вище прикладів видно, що кожен структурний елемент наукової публікації передбачає використання специфічних виразів-кліше. Разом з тим, для забезпечення когерентності тексту через поступовий логічний виклад матеріалу можна використовувати такі вирази:

– на початку структурного елемента: *«Tout d'abord...», «Pour commencer...», «Avant tout ...», «Ce qu'il faut dire de prime abord...»;*

– щоб апелювати до вище сказаного: *«Comme on l'a déjà mentionné...», «Comme dit plus haut…»* ;

– для переходу до обґрунтування наступної думки або ж наступного етапу дослідження: *«Dans l'étape suivante...», «On voudrait maintenant continuer avec...», «Nous voudrions passer au point suivant...», «Nous en venons maintenant à...»;*

– для поступового викладу матеріалу: *«En premier lieu...», «En deuxième lieu...», «Ceci nous ammène à aborder le toisième point...», «En dernier lieu...»*.

Отже, широкий спектр засобів когезії та когерентності дозволить автору пов'язати між собою усі ідеї від вступу, опису проблеми, аналізу проведених досліджень до викладу отриманих результатів, водночас уникаючи зайвої тавтології.

Редагування наукової публікації передбачає також врахування низки лінгвістичних особливостей франкомовного наукового тексту, а саме синтаксичні та граматичні конструкції, які слугують для опису явищ, обґрунтуванню фактів, передають об'єктивні умовиводи дослідника. Разом з тим, писемне наукове спілкування передбачає певний етикет, тобто ввічливе ставлення до усіх учасників комунікації. Одним із проявів такої увічливості, на думку М. Білоус, є увага до праць дослідників-попередників і реалізується у вигляді цитування, покликів, оцінок [9]. Ми вважаємо, що використання у тексті неозначено-особового займенника *on* або ж особового займенника *nous*, є також елементом увічливості, яку автор нового дослідження висловлює науковцям, на досвід яких він опирається. Тому у тексті будь-якої академічної роботи слід уникати вживання особового займенника *je* або відповідних присвійних прикметників *mon, ma, mes* тощо.

Зазначимо, що однією з особливостей письмового наукового тексту французькою мовою є *Remerciements* – подяка. Мова йде про частину наукової публікації, в якій автор висловлює подяку тим, хто надихнув та сприяв проведенню дослідження та підготовці даної публікації. У наукових публікаціях українською мовою ця частина є факультативною, однак під впливом англомовного наукового дискурсу, якому також притаманний даний структурний елемент, усе частіше з'являється в україномовних наукових публікаціях і як частина наукової доповіді [10, с. 81].

Невіддільним елементом наукової публікації є її анотація, яка у стислій формі представляє дослідження і містить усю ключову та найцікавішу інформацію. Тому до написання анотації та вибору ключових слів слід поставитися відповідально, адже саме вони можуть привернути увагу читача до вашого дослідження або ж навпаки не зацікавити його. Відтак, уже на початковому етапі опрацювання різних наукових джерел варто звертати увагу на вдалі приклади анотацій.

Фінальним кроком у підготовці чернетки є перевірка правопису та пунктуації тексту та виконання вимог щодо формального представлення наукового дослідження згідно з вимогами наукового видання до оформлення рукопису статті. Необхідно звернути увагу на вимоги до форматування тексту, оскільки вони можуть відрізнятися: шрифт та його кегль; розмір полів, міжрядковий інтервал та абзацний відступ, виділення курсивом чи напівжирним шрифтом; капіталізація (написання слів усіма великими літерами), вимоги до оформлення малюнків, таблиць, бібліографічних посилань тощо. Оформлені неналежним чином бібліографічні посилання можуть стати причиною відмови прийняття рукопису до друку. Ватро також звернути увагу на порядок внесення посилань за алфавітом чи в міру появи у тексті статті та необхідність транслітерації латиницею та перекладу англійською мовою бібліографічних джерел поданих українською мовою. На сьогодні при оформленні бібліографічних посилань керуються переважно вимогами ДСТУ 8302:2015 [11], APA Style [12], Chicago Style Bibliography [13].

Разом з тим, потрібно дотриматися і вимог щодо такого параметра наукової статті як її об'єм. Різні видання можуть мати відмінні вимоги щодо об'єму публікації, який може вимірюватися аркушами або ж друкованими знаками. Дотримання усіх вимог убезпечує автора від відмови видання та доопрацювання публікації. Окрім того, занадто великий об'єм може свідчити, що автору не вдалося виділити найцікавішу інформацію, а недостатній об'єм, навпаки, може вказувати на поверхневий характер дослідження.

Висновки. Отже, для фахової підготовки філологів з французької мови академічне письмо є невіддільним елементом. Компетентності, які дозволяє сформувати цей освітній компонент, можуть бути корисними філологу не лише в галузі наукової комунікації, але й ділового спілкування.

До основних етапів написання наукової статті та труднощів пов'язаних з її підготовкою відносимо опрацювання джерел літератури, які допомагають сформувати теоретичні засади дослідження. Коректне оформлення бібліографічних посилань на відповідні наукові дослідження та цитувань дозволить забезпечити достатній рівень унікальності тексту та уникнути академічного плагіату. Зв'язність тексту наукової статті та її читабельність здобувач зможе вибудувати шляхом використання засобів когезії та когерентності, дотримуючись наукового стилю французької мови й етикету наукової комунікації. А дотримання вимог видання щодо формальної сторони публікації сприятиме швидкому прийняттю публікації до друку.

Перспективи подальшого дослідження можуть бути пов'язані із дослідженням граматичних конструкцій притаманних франкомовному науковому тексту, розвідкою щодо стилістичних засобів властивих науковому стилю на матеріалі французької мови.

Література:

1. Навчальний посібник з дисципліни «Академічне письмо та оприлюднення наукових результатів» / Укладачі Т.В. Лютий та О. С.Денисова. Суми, 2019. 186 с. URL : https://ezpf.elit.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/04_LyutyyTV_Academic_Writing_Short.pdf
2. Семеног О. М. Академічне письмо: лінгвокультурологічний підхід: навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2021. 220 с.
3. Академічне письмо та доброчесність : навчально-методичний посібник / автори-укладачі : Ірина Насмінчук, Лариса Громик. Кам'янець-Подільський : ЗВО «ПДУ», 2024. 256 с.
4. Cislaru G., Claudel Ch., Vlad M. L'écrit universitaire en pratique : applications et exercices autocorrectifs, rédaction d'un mémoire, présentation PowerPoint. De Bœck supérieur, 2017. 208 p.
5. Perrat P. Comment l'écrire, comment le dire: Discours, exposé, conférence. Broché. 2007. 174 p.
6. Cousi Ch. 5 étapes pour bien rédiger vos écrits académiques. URL : https://methodorecherche.com/5-etapes-de-redaction-ecrits-academiques/
7. Читабельність. *Літературознавча енциклопедія : у 2 т.* / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія». 2007. Т. 2 : М-Я. С. 577.
8. Станіслав О. В. До питання зв'язності тексту: теоретичний аспект (на матеріалі французької мови). *Мова і культура*. 2012. Вип. 15. Т. 6(160). С. 159–165.
9. Білоус М. П. Подяка як мовленнєвий етикет наукового тексту. *Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна.* 2004. Вип. 34. Ч. ІІ. С. 381–384.
10. Ільченко О. М. Етикет англомовного наукового дискурсу. Київ : «Політехніка». 2002. 287 с.
11. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання : вид. офіц. / Нац. стандарт України. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
12. APA style. Рекомендації із застосування : Методичний посібник. Автор-упорядник Ю. Шайгородський. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ–Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2024. 44 с.
13. Chicago style: Notes and Bibliography. URL: https://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide/citation-guide-1.html

Khaichevska T. Academic Writing in the Context of Scientific Communication in French.

Summary. In the current conditions of the development of higher education in Ukraine, the training of qualified philologists in the French language requires a consistent and well-thought-out approach. One of the important aspects of professional training is the research activity of students, including participation in various scientific events such as conferences, round tables, colloquia, seminars, etc. Therefore, the formation and development of competencies necessary for presenting the results of the student's research activities in written and oral forms is one of the main goals of such educational components as "Academic Writing and Rhetoric" and "Scientific Communication in French".

A gradual acquisition of competencies in academic writing in the native language at the initial stage of professional training is the key to further successful scientific communication in French and opens up the opportunity for students to participate in international scientific events. The ability to clearly, logically, reasonably and convincingly present one's own research is very important for both a student and a philologist. In addition, the publication of scientific theses or articles is closely related to the approbation of the results of the applicant's research work.

This research is devoted to the analysis of the main stages of writing a scientific article and the difficulties associated with its preparation, such as processing the sources of literature that will form the theoretical foundations of the research and their presentation in the text of the article; a sufficient level of uniqueness of the text and academic integrity; compliance with the scientific style of the French language and the etiquette of scientific communication; ensuring the coherence of the text of a scientific article and its readability by using means of cohesion and coherence; correct formatting of the publication in accordance with international standards and requirements.

Key words: academic writing, scientific communication in French, scientific publication, academic integrity, scientific style.

УДК 811.112.2'81'37
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.36

Хант Г. О.,
кандидат філологічних наук, доцент

ВИСВІТЛЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У МАСМЕДІА З ПОГЛЯДУ ЕКОЛІНГВІСТИКИ

Анотація. Статтю присвячено висвітленню міграційних процесів у масмедіа Німеччини та Швейцарії з погляду еколінгвістики. Розглянуто особливості використання лексичних і стилістичних засобів у формуванні дискурсу міграції та їхній вплив на суспільне сприйняття цього явища. Зокрема, досліджено, як використання метафоричних конструкцій, фреймування та стратегічний добір лексики може сприяти створенню поляризованого або ж толерантного дискурсу щодо мігрантів у європейських масмедіа.

Дослідження базується на методах критичного дискурс-аналізу, когнітивної лінгвістики та контент-аналізу. Увагу зосереджено на 100 мікроконтекстах, відібраних із провідних німецькомовних видань, які охоплюють публікації за 2020–2025 роки. Для забезпечення репрезентативності дослідження були відібрані видання, що представляють різні типи журналістських форматів, цільових аудиторій і медійних стратегій.

Виявлено значні відмінності у підходах до репрезентації міграції. Німецькі таблоїди характеризуються вживанням метафор, що підсилюють образ міграції як загрози, зокрема використанням термінів, які відображають ідею масовості та неконтрольованості цього явища, що може викликати негативні асоціації. Водночас швейцарські медіа частіше використовують номінації, що підкреслюють гуманітарний аспект міграції та сприяють формуванню більш нейтрального або співчутливого дискурсу.

Результати дослідження демонструють, що засоби масової інформації не лише відображають реальність, а й активно конструюють її через механізми фреймінгу та вибір конкретних мовних засобів. Виявлені особливості медіадискурсу, присвяченого темі міграції, підкреслюють важливість подальших досліджень у межах еколінгвістики, що дозволить оцінити довготривалий вплив дискурсивних стратегій на суспільну думку та політичні рішення щодо міграційної політики. Подальші дослідження можуть включати кількісний аналіз використання ключових термінів і метафор у медійному дискурсі, а також соціолінгвістичний аналіз реакцій аудиторії на матеріали, присвячені міграційним процесам, в онлайн-просторі.

Ключові слова: еколінгвістика, медіа-дискурс, міграція, стилістичні засоби, метафора, семантика.

Сучасні комунікаційні технології докорінно змінили способи сприйняття та пізнання навколишнього світу. Медіа формують контекст економічного, політичного, соціального й духовного життя, оскільки будь-яка ідея чи проблема, що потрапляє в інформаційний простір, набуває публічності. Засоби масової інформації не лише впливають на громадську думку, визначаючи суспільне сприйняття соціально-економічних і політичних процесів, зокрема міграційних, а й активно конструюють дискурс, задаючи рамки обговорення та формуючи домінантні наративи [1, с. 34].

У контексті висвітлення міграційних процесів мовні практики в медіа здатні або підтримувати екологічно й соціально орієнтований підхід, або формувати поляризуючий дискурс, наприклад, А. Стіббе вказує на те, що через використання певних метафор і епітетів медіа можуть конструювати уявлення про «загрозу» або «гуманність» міграції [2, с. 113].

У статті «Der Spiegel» від 1 листопада 2023 року під заголовком «Mexiko: Flüchtlingstreck marschiert in Richtung USA» використовується лексема нім. *Flüchtlingstreck* («караван біженців») для опису групи мігрантів, що рухаються через Мексику до США. Цей вираз створює образ великої маси людей, що організовано пересуваються, і може сприйматися як нейтральний або навіть співчутливий опис ситуації.

Швейцарське видання «Blick» від 15 серпня 2021 року містить публікацію під заголовком «Krawalle in Asylunterkunft: Schutzsuchende randalieren», у якій йдеться про заворушення в центрі для шукачів притулку, а саме: «Mehrere Schutzsuchende haben in der Nacht zum Sonntag in einer Asylunterkunft randaliert und erheblichen Sachschaden verursacht.» (Кілька осіб, які шукають захисту, в ніч на неділю влаштували безлад у центрі для біженців і завдали значних матеріальних збитків).

У цьому реченні нейтральна лексема нім. *Schutzsuchende* шляхом поєднання з дієсловом нім. *randalieren* («вчиняти безлад, влаштовувати заворушення, буянити») використовується в контексті негативної поведінки, що відповідно формує негативне сприйняття цих осіб у читачів. Цей приклад демонструє, як навіть нейтральний термін може набувати негативного забарвлення залежно від контексту, в якому він використовується.

Проблема міграції привертає увагу вітчизняних науковців, зокрема, це представлено в дослідженнях О. Ровенчака та В. Володько, які провели порівняльний контент-аналіз українських видань щодо висвітлення питань міжнародної міграції та місця України в цих процесах [3]; П. Безуглого, який розглядає теоретичні основи вивчення міграційних процесів у контексті державної політики, аналізуючи динаміку, масштаби та інтенсивність міграції [4]; Н. Сенчило, яка досліджує міграційні процеси та лінгвістичні особливості їх відображення в українських медіа, аналізуючи також відповідні дискурсивні практики [5]. Такі вчені як В. Бенч, Г. Зіммерер, Б. Сольтез та Д. Чермакова займалися питанням висвітлення теми міграції в ЗМІ та публічному дискурсі, аналізуючи, як медіа репрезентують мігрантів та міграційні процеси [6; 7; 8; 9]. Ф. Вітюгін, С. Лі, Г. Пааккі, А. Чижикова, Н. Савхні у спільному дослідженні «Unraveling Code-Mixing Patterns in Migration Discourse: Automated Detection and Analysis of Online Conversations on Reddit» аналізували використання змішаного коду в дискурсі про міграцію на платформах соціальних медіа, таких як Reddit,

та розробили методи автоматичного виявлення та аналізу таких мовних явищ у онлайн-спілкуванні [10].

Мета цього дослідження: зіставити мовне висвітлення міграційних процесів у медіа Швейцарії та Німеччини та дослідити еколінгвістичні особливості медійного дискурсу. Зокрема у фокусі уваги перебувають стилістичні особливості використання лексики з метою створення етично коректного, нейтрального контексту чи контексту з ознаками маніпулювання суспільною думкою, з метою її поляризації.

У цьому дослідженні застосовано еколінгвістичний аналіз, поєднано методи критичного дискурс-аналізу (CDA) та когнітивної лінгвістики. Методологічною базою дослідження слугують концепція дискурсивного конструювання реальності та теорія фреймінгу, що дозволяють визначити способи репрезентації міграційних процесів у медіа [1; 11]. Дослідження ґрунтується також на якісному контент-аналізі, який передбачає систематичне вивчення мовного матеріалу з метою виявлення стилістичних та дискурсивних стратегій [12].

Для аналізу було відібрано 100 мікроконтекстів із провідних швейцарських та німецьких медіа (Neue Zürcher Zeitung, Blick, 20 Minuten, Tages-Anzeiger, Süddeutsche Zeitung, Die Welt, Bild, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Die Tageszeitung), які охоплюють період останніх п'яти років (2020 – 2025).

За допомогою контент-аналізу дібраних публікацій визначено основні мовні засоби репрезентації міграції у німецькомовному інформаційному просторі. Концептуальний аналіз дозволив окреслити домінантні моделі метафоризації, за допомогою яких масмедіа формують сприйняття міграційної політики та мігрантів у суспільній свідомості. Компонентний аналіз допоміг простежити семантичні особливості лексики, що використовується для побудови цих метафоричних моделей.

Оскільки дослідження застосовує міждисциплінарний підхід, залучено здобутки еколінгвістики та медіаекології для оцінки впливу виявлених метафоричних конструкцій на формування мовної екології медійного дискурсу. Це дозволяє визначити роль дискурсивних стратегій у гармонізації масмедійного простору та окреслити актуальні виклики, пов'язані з розвитком еколінгвістичної свідомості читачів і журналістів у контексті висвітлення міграційної тематики.

Для забезпечення репрезентативності дослідження були відібрані видання, що представляють різні типи журналістських форматів, цільових аудиторій і медійних стратегій. Умовно їх можна поділити на три категорії:

1. Якісна преса (Frankfurter Allgemeine Zeitung, Neue Zürcher Zeitung, Süddeutsche Zeitung, Die Welt), яка пропонує аналітичний підхід, глибокий контент та є впливовою в експертних і політичних колах. Ці видання аналізують питання міграції через економічну, соціальну та політичну призму, подаючи дані у формі глибоких досліджень та коментарів експертів.

2. Таблоїди та масові видання (Bild, Blick, 20 Minuten), які орієнтовані на широку аудиторію, використовують більш емоційно забарвлену лексику та відіграють ключову роль у формуванні суспільних настроїв. Вони часто працюють з короткими, насиченими заголовками, які впливають на емоційне сприйняття міграційної проблематики.

3. Ліво-ліберальні видання (Die Tageszeitung, Tages-Anzeiger), що демонструють критичний підхід до політики щодо мігрантів і висвітлюють соціальні аспекти імміграції, підкреслюючи права людини, рівність та необхідність інтеграційних заходів.

Включення цих категорій видань дозволяє порівняти тональність, стилістичні засоби та дискурсивні особливості у висвітленні міграційних процесів у медіа з різними редакційними підходами. Це дає змогу отримати об'єктивну картину, яка враховує як елітний політичний дискурс, так і риторику широкого загалу щодо міграції.

Мовні практики в медіа відіграють критичну роль у формуванні суспільних уявлень про соціальні явища, включно з міграційними процесами. Еколінгвістичний підхід акцентує увагу на важливості гармонії у мові медіа, яка може впливати на формування більш інклюзивного й екологічно відповідального суспільства [13]. Аналізуючи медіа-дискурс, дослідники звертають увагу на те, як мова сприяє встановленню зв'язків між міграцією, культурними цінностями та екологічною свідомістю. У цьому контексті важливо створювати такі дискурсивні практики, які сприяють інтеграції, соціальній стабільності та екологічній етиці, що є одними з ключових принципів еколінгвістичного підходу [13]. У медіа-дискурсі це означає аналіз того, як мова формує уявлення про інтеграцію чи виключення, конфлікт чи співпрацю, взаємодію чи ізоляцію.

Крім того, еколінгвістичний підхід передбачає не лише опис, а й критичний аналіз дискурсу, що дозволяє визначити ідеологічні механізми, які стоять за вибором певних мовних засобів. Згідно з Р. Водак та М. Мейер, мова є інструментом конструювання соціальної реальності, і в цьому контексті медіа можуть слугувати не тільки як ретранслятори, але й як активні учасники створення ідеологічних схем [14, с. 78]. Висвітлення міграції через еколінгвістичну призму дозволяє виявити, як такі схеми сприяють соціальній та екологічній відповідальності чи, навпаки, підтримують конфліктні наративи.

Як зазначає А. Стіббе, «зміна мовних практик є ключем до створення більш гармонійного суспільства» [2, с. 103]. Ця ідея підтверджує значення еколінгвістики не лише як наукового напряму, але й як інструменту для вирішення соціальних проблем.

Масмедіа активно впливають на формування уявлень про міграцію, використовуючи теорії фреймінгу та agenda-setting. Фреймінг (framing) відображає спосіб, у який медіа «рамкують» події, підкреслюючи певні аспекти проблеми та ігноруючи інші. Agenda-setting (формування порядку денного) у медіа сприяє визначенню важливих соціальних питань.

У німецькому виданні «Der Spiegel» висвітлення теми міграції часто супроводжується драматичними заголовками: «*Flüchtlingskrise spaltet Europa*» («Криза біженців розколює Європу») [15]. Цей заголовок підсилює уявлення про міграцію як джерело конфліктів у суспільстві та політиці.

«Neue Zürcher Zeitung» представляє міграцію через ракурс виклику для соціальних структур: «*Migrantenströme: Europas Systeme am Limit*» («Міграційні потоки: системи Європи на межі можливостей») [16]. Тут наголос робиться на проблемах перевантаження соціальних систем, що формує негативне сприйняття міграції.

Швейцарське видання «Tages-Anzeiger» регулярно висвітлює тему інтеграції мігрантів: «*Integration von Migranten: Wie viel kostet es*?» («Інтеграція мігрантів: скільки це коштує?») [17]. Такий підхід впливає на суспільну дискусію, часто зосереджуючи увагу на економічних аспектах міграції.

У німецькому контексті «Frankfurter Allgemeine Zeitung» акцентує увагу на політичних рішеннях: «*Asylpolitik: Deutschland und die europäische Verantwortung*» («Політика притулку: Німеччина та європейська відповідальність») [18]. Це показує, як медіа використовують agenda-setting для просування ідеї про потребу колективної відповідальності.

Мова масмедіа у темі міграції має низку характерних особливостей, які впливають на формування громадської думки:

- Емоційна забарвленість: у багатьох випадках медіа використовують експресивну лексику. Наприклад, у статті «Bild»: «*Flüchtlingswelle überschwemmt Deutschland*» («Хвиля біженців заливає Німеччину») [19]. Тут метафора «хвиля» створює образ неконтрольованого процесу, що викликає тривогу в аудиторії.

- Стереотипізація: деякі медіа спрощують образ мігрантів, використовуючи негативні штампи. У швейцарському виданні «20 Minuten»: «*Sozialmissbrauch durch Migranten: Wer zahlt die Rechnung*?» («Зловживання соціальною допомогою мігрантами: хто заплатить за це?») [20]. Ця фраза підсилює уявлення про мігрантів як тягар для системи соціального забезпечення.

- Метафоричність. У німецькому виданні «Die Welt» у статтях про міграцію зустрічаються метафори, які формують сприйняття аудиторії, наприклад: «*Der Flüchtlingsstrom: Wie Deutschland damit umgehen soll*» («Потік біженців: як Німеччина має із цим впоратися») [21]. Нейтральна за своєю семантикою лексема «*Strom*» у складі композита «*Flüchtlingsstrom*», дозволяє створити яскраву метафору, що підкреслює масовість та неконтрольованість явища міграції, формуючи в читачів негативне уявлення про нього.

- Політична риторика (моральний імператив), наприклад: «*Darin heißt es etwa: „Um Menschen vor noch mehr traumatischen Erfahrungen und den damit einhergehenden psychischen Belastungen zu schützen, müssen sichere Fluchtwege geschaffen werden.“ Deutschland soll dafür die Auslandsvertretungen personell „dringend ausweiten“ und „zivile Seenotrettung“ besser finanzieren, um die Menschen zu uns bringen zu können». («У ньому йдеться, зокрема: «Щоб захистити людей від ще більш травматичних переживань і пов'язаних із цим психічних навантажень, необхідно створити безпечні шляхи втечі». Німеччина повинна для цього «терміново розширити» персонал у закордонних представництвах та «краще фінансувати» цивільні рятувальні операції на морі, щоб мати змогу привозити людей до нас».)* [19]. Через використання таких слів, як «*schützen» («захистити»)*, «*traumatische Erfahrungen» («травматичні переживання»)*, «*psychische Belastungen» («психічні навантаження»)*, формується відчуття морального обов'язку допомогти.

Отже, при висвітленні міграційних процесів у масмедіа Німеччини та Швейцарії основний акцент робиться на вплив імміграції на ринок праці, соціальні витрати та державну політику. А також увага акцентується на соціальних конфліктах, культурній адаптації та політичних дебатах навколо міграції.

Аналіз стилістичних засобів показав, що метафори відіграють ключову роль у формуванні суспільного сприйняття міграції. Німецькі таблоїди використовують вирази на кшталт «Flüchtlingswelle» (хвиля біженців) та «Flüchtlingsstrom» (потік біженців), що може створювати відчуття загрози та масовості міграції. Водночас у швейцарській пресі частіше зустрічається термін «Schutzsuchende» («ті, хто шукають захисту»), який акцентує увагу на гуманітарному аспекті міграції.

Фреймінг та agenda-setting також мають важливий вплив на громадську думку. Швейцарські медіа формують уявлення про міграцію як явище, що потребує ефективного державного регулювання. Німецькі медіа здебільшого підкреслюють інтеграційні виклики та потенційні загрози для соціальної стабільності.

Отримані результати демонструють відмінності у висвітленні міграційних процесів у швейцарських та німецьких медіа, однак для поглиблення аналізу доцільно проаналізувати частотність використання ключових термінів та метафор у медіа-дискурсі та визначити співвідношення позитивних, нейтральних та негативних оцінок міграції у різних виданнях. Це дозволить більш комплексно оцінити роль ЗМІ у формуванні уявлень про міграційні процеси.

Література:

1. Fairclough N. Analysing Discourse : Textual Analysis for Social Research. London : Routledge, 2003. 270 p.
2. Stibbe A. Ecolinguistics : Language, Ecology and the Stories We Live By. London : Routledge, 2015. 260 p.
3. Ровенчак О.А., Володько В.В. Міжнародна міграція : теорія та практика : монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. 412 с.
4. Безуглий П.Г. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів / П.Г. Безуглий. Політичне життя. 2018. № 1. С. 5–13.
5. Сенчило Н. Повідомлення про міграцію та переселенців у інтернет-ЗМІ : особливості мас-медійного дискурсу. Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. 2018. № 38. С. 31–36.
6. Bench V. Media Representation of Migrants and Its Impact on Public Perception. Journal of Communication Studies. 2018. Vol. 12, No. 3. P. 45–60.
7. Zimmerer G. Framing Migration : An Analysis of Media Discourse. Media, Culture & Society. 2019. Vol. 41, No. 5. P. 631–648.
8. Soltész B. Migrants in the Media : Representation and Public Opinion. Central European Journal of Communication. 2020. Vol. 13, No. 1. P. 77–92.
9. Čermáková D. Discourse Analysis of Migration in Czech Media. Discourse & Society. 2021. Vol. 32, No. 2. P. 215–232.
10. Вітюгін Ф., Лі С., Пааккі Г., Чижикова А., Савхні Н. Unraveling Code-Mixing Patterns in Migration Discourse : Automated Detection and Analysis of Online Conversations on Reddit. 2024.
11. Lakoff G. Don't Think of an Elephant! : Know Your Values and Frame the Debate. White River Junction, VT : Chelsea Green Publishing, 2004. 144 p.
12. Кріппендорф К. Контент-аналіз : Вступ до методології. Київ : Видавництво «Основи», 2018. 440 с.
13. Філл А. Еколінгвістика : стан та перспективи. Мова та екологія : збірник наукових праць. Львів : Видавництво Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. С. 15–28.
14. Wodak R., Meyer M. (Eds.). Methods of Critical Discourse Analysis. 2nd ed. London : Sage, 2009.
15. Der Spiegel : веб-сайт. URL : https://www.spiegel.de/ (дата звернення: 08.01.2025).
16. Neue Zürcher Zeitung : веб-сайт. URL : https://www.nzz.ch/ (дата звернення: 08.01.2025).
17. Tages-Anzeiger : веб-сайт. URL : https://www.tagesanzeiger.ch/ (дата звернення: 08.01.2025).
18. Frankfurter Allgemeine Zeitung : веб-сайт. URL : https://www.faz.net/aktuell/ (дата звернення: 08.01.2025).
19. Bild. [Електронний ресурс] : веб-сайт. URL : https://www.bild.de/ (дата звернення: 08.01.2025).
20. Minuten : веб-сайт. URL : https://www.20min.ch/ (дата звернення: 08.01.2025).
21. Die Welt : веб-сайт. URL : https://www.welt.de/ (дата звернення: 08.01.2025).

Khant G. Media Coverage of Migration Processes from the Perspective of Ecolinguistics

Summary. The article examines the coverage of migration processes in the media of Germany and Switzerland from the perspective of ecolinguistics. The study explores the use of lexical and stylistic devices in shaping migration discourse and their impact on public perception of this phenomenon. Specifically, it investigates how the use of metaphorical constructions, framing, and strategic lexical choices can contribute to the formation of either a polarized or tolerant discourse on migrants in European mass media.

The research is based on methods of critical discourse analysis, cognitive linguistics, and content analysis. The study focuses on 100 micro-contexts selected from leading German-language media outlets covering publications from 2020 to 2025. To ensure the representativeness of the study, media outlets representing different journalistic formats, target audiences, and media strategies were selected.

Significant differences in approaches to migration representation were identified. German tabloids tend to employ metaphors that reinforce the image of migration as a threat, particularly through the use of terms that emphasize the mass nature and uncontrollability of this phenomenon, potentially evoking negative associations. In contrast, Swiss media more frequently use nominations that highlight the humanitarian aspect of migration, contributing to a more neutral or empathetic discourse.

The findings demonstrate that mass media not only reflect reality but also actively construct it through framing mechanisms and the deliberate selection of linguistic tools. The identified features of migration-related media discourse underscore the importance of further research in ecolinguistics, allowing for the assessment of the long-term impact of discursive strategies on public opinion and political decisions regarding migration policy. Future research may include a quantitative analysis of the use of key terms and metaphors in media discourse, as well as a sociolinguistic analysis of audience reactions to migration-related materials in online spaces.

Key words: ecolinguistics, media discourse, migration, stylistic devices, metaphor, semantics.

УДК 811.111'373.74
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.37

Ходжаєва О. О.,
аспірант кафедри іноземних мов професійного спілкування
Міжнародного гуманітарного університету

ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНА ГРУПА «УРОГЕНІТАЛЬНІ ТА РЕПРОДУКТИВНІ ФУНКЦІЇ» ЯК КОМПОНЕНТ ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ФУНКЦІЇ ОРГАНІЗМУ» В АНГЛІЙСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Анотація. У статті виокремлено й описано фразеосемантичну групу «Урогенітальні та репродуктивні функції» як обов'язковий компонент фразеосемантичного поля «Функції організму» у фразеології англійської мови: відібрано з авторитетних англійськомовних фразеологічних словників одиниці, що репрезентують досліджувану фразеосемантичну групу; структуровано її на основі семантичного аналізу виокремлених фразеологічних одиниць; визначено ключові кваліфікаційні ознаки аналізованої фразеосемантичної групи. Виявлено, що: домінантною є зацікавленість мовців в образному описі в першу чергу сексуальної діяльності людини (фізіологічного процесу репродуктивної діяльності; роду діяльності, пов'язаного з сексом; сексуальної активності, сексуальних уподобань; сексуальних намірів, першої стадії репродуктивної діяльності; словесного опису сексу; регулярності та швидкості репродуктивної діяльності; атрибутів, що супроводжують секс), дещо стриманішою – сексуальних партнерів (фізичних, психологічних, соціальних тощо характеристик сексуальних партнерів; сексуальних партнерів з негативною репутацією, якостями; віку (зокрема різниці у віці) сексуальних партнерів; типів сексуальних партнерів; кількості попередніх сексуальних партнерів) і відносин (сексуальної активності з можливими негативними наслідками (таємної, надто різноманітної, нечесної тощо); різновидів сексуальних відносин, які регламентовані й соціально); образна характеристика інших функцій людського організму – урогенітальних, вагітності тощо – є периферійною. Перспективою є тематико-ідеографічний аналіз інших фразеосемантичних груп фразеосемантичного поля «Функції організму», зокрема «Нервово-м'язові, кісткові та рухові функції», «Сенсорні функції та біль», «Функції голосу та мовлення», «Функції травної системи, метаболізму та ендокринної системи», «Психічні функції», «Функції шкіри та пов'язаних з нею структур».

Ключові слова: англійська фразеологія, урогенітальні та репродуктивні функції, функції організму, фразеосемантичне поле, фразеосемантична група, фразеосемантична підгрупа.

Постановка проблеми. Актуальність нашої розвідки зумовлена потребою студіювання релевантних способів репрезентації здоров'я та напрацювання поглиблених уявлень про цінність 'health' (укр. 'здоров'я') в англійській фразеології.

Одним із найяскравіших проявів здоров'я є здатність суб'єкта до здійснення певних фізичних, розумових, психічних тощо дій, усвідомленої й цілеспрямованої діяльності (зокрема скерованої на реалізацію урогенітальних та репродуктивних функцій людини). Концепт (і відповідно, цінність) здоров'я визначуваний у гуманітарних науках загалом і лінгвістичних зокрема як складна багатокомпонентна структура: стан органів та систем, за якого вони виконують свої функції та забезпечують повноцінну діяльність організму; стан повного емоційного, психічного, фізичного добробуту; стан організму, за якого всі системи організму у повному обсязі виконують свої функції, в тому числі психічну, імунну й фізичну, а також забезпечують соціальну інтегрованість індивіда; цілісний багатовимірний динамічний стан, що розвивається в процесі реалізації генетичного потенціалу в умовах конкретного соціального й екологічного середовища і дозволяє людині в різному ступені здійснювати її біологічні та соціальні функції; процес збереження і розвитку фізіологічних властивостей, психічних і соціальних потенцій; процес максимальної тривалості життя за оптимальної працездатності й соціальної активності [1, с. 55].

Кваліфікаційними (універсальними для мовних картин світу більшості носіїв природних мов, зокрема англійської) ознаками здоров'я постають: відсутність хвороби, нормальне функціювання організму, динамічна рівновага організму в системі «людина – довкілля»; духовний і соціальний добробут, здатність адаптуватися до умов існування, виконання основних соціальних функцій (спілкування, робота, освіта тощо). У системі цінностей здоров'я – природня, неперехідна, абсолютна життєва цінність, що міститься на верхньому щаблі ієрархії цінностей поряд із красою, істиною, щастям тощо [2, с. 76]. В основі збереження, підтримки й досягнення цієї цінності, на нашу думку, лежить здатність людини діяти, функціювати – активно й цілеспрямовано. Велике наукове зацікавлення при цьому викликають різноманітні процеси вербальної об'єктивації зазначеної цінності – зокрема, за допомогою фразеологічних одиниць. Так, не викликає сумніву потреба розв'язання наукової проблеми фразеологічної репрезентації в англійській мові фразеосемантичного поля «Функції організму», зокрема фразеосемантичної групи «Урогенітальні та репродуктивні функції» як органічного його складника.

Аналіз останніх досліджень. Щоб виокремити й дослідити фразеосемантичну групу «Урогенітальні та репродуктивні функції» як органічного й необхідного складника цінності 'health' (укр. 'здоров'я') у фразеології англійської мови, доцільним вважаємо використати метод тематичних полів. Тематичні поля розглядають у рамах ідеографічної лінгвістики, що має на меті вивчення когнітивних структур і процесів, тобто картини світу у її внутрішній формі (свідомість носія мови) та у співвід-

носній із нею зовнішній формі (яку об'єктивують лексика, фразеологія й граматика певної мови). Лексикографічне втілення цього завдання пов'язане з опрацюванням різноманітних ідеографічних класифікацій і словників через тематичні та семантичні поля, що репрезентують погляд на картину світу «від мови», й асоціативних зв'язків і словників, які подають погляд на картину світу «від носія мови» [3, с. 85]. Ідеографічний опис відображає цілісний, глобальний образ світу, сформований унаслідок синтезу результатів пізнавальних та оцінних процесів, тобто картину світу, властиву певній мовній спільноті, або її частину [Там само, с. 87].

За останній час з'явилася низка праць, у яких так чи інакше досліджується питання вербалізації та тематико-ідеографічного опису здоров'я на мовному матеріалі: стаття Скрябіна А. В. «Вербалізація концепту ЗДОРОВ'Я в англійській та українських мовах: перекладацький аспект» (2024), де досліджено репрезентацію концепту ЗДОРОВ'Я (HEALTH) у сучасних англомовних текстах та встановлено способи їх перекладу українською мовою; стаття Башук Н. П. «Об'єктивація концепту ЗДОРОВ'Я / GESUNDHEIT на основі українських та німецьких паремійних одиниць» (2023), де досліджується концепт ЗДОРОВ'Я / GESUNDHEIT в українській та німецькій паремійних картинах світу, який є культурозалежним, пов'язаним із менталітетом народу та відноситься до універсальних концептів, оскільки входить до мовної картини будь-якої етноспільноти, а тому вважаться дуже важливим для розуміння цінностей цієї спільноти; дисертація Давиденко А. О. «Об'єктивація дискурсотвірних концептів TRADITION / ТРАДИЦІЯ, FAMILY / РОДИНА, HEALTH / ЗДОРОВ'Я, SUCCESS / УСПІХ у англо- та українськомовній комерційній рекламі» (2021), де доведено, що спільними для рекламного дискурсу зіставлюваними мовами у об'єктивації концепту HEALTH / ЗДОРОВ'Я є концептуальні дескриптори "задоволення", "користь", "гарне самопочуття", "здоровий спосіб життя", "відновлення", що уточнюють такі ізоморфні концептуальні ознаки, як 'фізичний, душевний / психологічний стан здоров'я людини', 'здоров'я як цінність', 'атрибутивний градуальний компонент', 'здоров'я / нездоров'я' та ін.

Мета статті. Мета статті – виокремити й описати фразеосемантичну групу «Урогенітальні та репродуктивні функції» як обов'язковий компонент фразеосемантичного поля «Функції організму» у фразеології англійської мови. З метою досягнення мети плануємо зреалізувати такі завдання: 1) відібрати з авторитетних англійськомовних фразеологічних словників [4; 5] одиниці, що репрезентують досліджувану фразеосемантичну групу; 2) структурувати її на основі семантичного аналізу виокремлених фразеологічних одиниць; 3) визначити ключові кваліфікаційні ознаки аналізованої фразеосемантичної групи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фразеосемантичну групу «Урогенітальні та репродуктивні функції» утворюють:

Фразеосемантична підгрупа (далі – ФСПГ) «Репродукція», що складають **50** фразеологічних одиниць та використовується у комунікації англійськомовних мовців для позначення:

1) фізіологічного процесу репродуктивної діяльності:

– *do the business* 'to have sex' / 'займатися сексом';

– *make whoopee* 'to have sex' / 'займатися сексом';

– *go to bed with sb* 'to have sex with someone' / 'займатися сексом з кимось';

– *have it away (off)* 'to have sex with someone' / 'займатися сексом з кимось';

– *have your wicked way with sb* 'to have sex with someone' / 'займатися сексом з кимось';

– *make it with sb* 'to have sex with someone' / 'займатися сексом з кимось';

– *make love* 'to have sex with someone' / 'займатися сексом з кимось';

– *be at it* 'if two people are at it, they are having sex' / 'якщо двоє людей займаються цим, вони займаються сексом';

– *go all the way* 'to have sex, especially when you have only been kissing and touching before' / 'займатися сексом, особливо якщо до цього ви лише цілувалися та торкалися один одного';

– *the missionary position* 'a sexual position in which the woman lies on her back with the man on top and facing her' / 'сексуальна позиція, у якій жінка лежить на спині, а чоловік зверху і обличчям до неї';

– *Close your eyes and think of England* 'if you close your eyes and think of England when you have sex with someone, you do not enjoy it, but do it because you think you should' / 'якщо ви закриваєте очі і думаєте про Англію, коли займаєтеся з кимось сексом, ви не отримуєте від цього задоволення, але робите це, тому що вважаєте, що повинні';

– *a blow job* 'the sexual activity of touching a man's penis with your mouth and tongue to give him pleasure' / 'сексуальна активність, що полягає в торканні пеніса чоловіка ротом і язиком, щоб доставити йому задоволення';

– *get / have your end away* 'if a man gets his end away, he has sex' / 'якщо чоловік підводить свій кінець, він займається сексом';

– *get your leg over* 'if a man gets his leg over, he succeeds in having sex with someone' / 'якщо чоловік перекидає ногу, йому вдається зайнятися з кимось сексом';

– *get your rocks off* 'if a man gets his rocks off, he has sex' / 'якщо у чоловіка знімається камінь з душі, він займається сексом';

2) роду діяльності, пов'язаного з сексом:

– *turn a trick* 'to have sex with someone for money' / 'займатися сексом з кимось за гроші';

– *a call girl* 'a woman who has sex with men for money, especially one who arranges her meetings by telephone' / 'жінка, яка займається сексом з чоловіками за гроші, особливо та, яка домовляється про зустрічі по телефону';

– *be on the game* 'if someone, especially a woman, is on the game, they regularly have sex with men for payment' / 'якщо хтось, особливо жінка, бере участь у грі, вона регулярно займається сексом з чоловіками за винагороду';

– *a rent boy* 'a boy or a young man who has sex with other men for money' / 'хлопчик або юнак, який займається сексом з іншими чоловіками за гроші';

– *rough trade* 'men who have sex with other men for money and who look as if they come from a low social class' / 'чоловіки, які практикують секс з іншими чоловіками за гроші і виглядають так, ніби вони походять з низького соціального класу';

– *a knocking shop (knock-shop)* 'a place where men pay to have sex with women' / 'місце, де чоловіки платять за секс з жінками';

– *the casting couch* 'a situation in which an actor, usually a woman actor, agrees to have sex with someone in order to get

a part in a film or play' / 'ситуація, у якій актор, як правило, жінка, погоджується на секс з кимось, щоб отримати роль у фільмі чи п'єсі';

– *the oldest profession (in the world)* 'prostitution' / 'проституція';

3) сексуальної активності, сексуальних уподобань:

– *a bit of how's your father* 'sexual activity' / 'сексуальна активність';

– *rumpy-pumpy* 'sexual activity' / 'сексуальна активність';

– *put lead in your pencil* 'to increase a man's sexual ability' / 'підвищити сексуальну активність чоловіка';

– *the earth moved* 'something that you say to describe how good a sexual experience was' / 'щось, що ви говорите, щоб описати, наскільки хорошим був ваш сексуальний досвід';

– *be caught with your pants / trousers down* 'to be suddenly discovered doing something that you did not want other people to know about, especially having sex' / 'бути раптово викритим у тому, що ти робив щось, про що не хотів, щоб інші люди знали, особливо займався сексом';

– *hot-to-trot* 'sexually exciting or sexually excited' / 'сексуально збудливий або сексуально збуджений';

– *swing both ways* 'to be sexually attracted to both men and women' / 'відчувати сексуальний потяг як до чоловіків, так і до жінок';

– *to have the hots for sb* 'to be strongly sexually attracted to someone' / 'відчувати сильний сексуальний потяг до когось';

– *light your fire* 'to make someone excited, especially sexually' / 'збуджувати когось, особливо сексуально';

4) сексуальних намірів, першої стадії репродуктивної діяльності:

– *have designs on sb* 'to want to have a sexual relationship with someone' / 'хотіти мати сексуальні відносини з кимось';

– *put the make on sb* 'to try to have sex with someone' / 'намагатися займатися сексом з кимось';

– *be all over sb* 'to touch and kiss someone sexually again and again in a public situation' / 'торкатися і цілувати когось сексуально знову і знову в публічній ситуації';

– *get to first base* 'to get to the first stage of a sexual relationship, where partners kiss and touch each other' / 'перейти до першої стадії сексуальних стосунків, коли партнери цілуються і торкаються одне одного';

– *heavy petting* 'the activity of kissing and touching someone sexually' / 'поцілунки та сексуальні дотики до когось';

– *can't keep your hands off sb* 'if you can't keep your hands off someone you are having a sexual relationship with, you touch them very often because you feel very attracted to them' / 'якщо ви не можете тримати руки подалі від людини, з якою маєте сексуальні стосунки, ви торкаєтеся її дуже часто, тому що відчуваєте до неї сильний потяг';

– *play footsie* 'to secretly touch someone's feet under a table with your feet, in order to show that you are sexually attracted to them' / 'таємно торкатися ногами чиїхось ніг під столом, щоб показати, що ви відчуваєте до них сексуальний потяг';

– *cop a feel* 'to touch someone's body without their permission in order to get sexual excitement' / 'торкатися чийогось тіла без дозволу з метою отримання сексуального збудження';

5) словесного опису сексу:

– *a double entendre* 'a word or phrase which has two different meanings, one of which is sexual or rude' / 'слово або словосполучення, яке має два різні значення, одне з яких є сексуальним або грубим';

– *but not in the biblical sense* 'if you say you know someone but not in the biblical sense, you mean you have not had sex with them' / 'якщо ви говорите, що знаєте когось, але не в біблійному сенсі, ви маєте на увазі, що не мали з ним сексуальних стосунків';

– *down-and-dirty* 'something that is down-and-dirty is shocking, often because it is connected with sex' / 'щось, що є пухким та брудним, шокує, часто через те, що це пов'язано з сексом';

– *take a cold shower* 'if you tell someone to take a cold shower, you mean they should do something to stop themselves thinking about sex' / 'якщо ви кажете комусь прийняти холодний душ, ви маєте на увазі, що він повинен зробити щось, щоб не думати про секс';

6) регулярності та швидкості репродуктивної діяльності:

– *get your oats* 'to have sex regularly' / 'регулярно займатися сексом';

– *breed like rabbits* 'if people breed like rabbits, they produce too many babies very quickly' / 'якщо люди розмножуються, як кролики, вони дуже швидко виробляють занадто багато дітей';

– *fuck like bunnies* 'if people fuck like bunnies they produce too many babies very quickly' / 'якщо люди займаються сексом як кролики, то вони роблять забагато дітей дуже швидко';

– *a dirty weekend* 'a weekend when two people who are not married go away somewhere to have sex' / 'вихідні, коли двоє людей, які не перебувають у шлюбі, їдуть кудись, щоб зайнятися сексом';

7) атрибутів, що супроводжують секс:

– *a French letter* 'a thin rubber covering that a man can wear on his penis during sex to stop a woman becoming pregnant or to protect him or his partner against infectious diseases' / 'тонке гумове покриття, яке чоловік може надягати на пеніс під час сексу, щоб запобігти вагітності жінки або захистити себе чи свою партнерку від інфекційних захворювань';

– *a snuff movie* 'a film that is intended to be sexually exciting which shows a person being murdered' / 'фільм, який має бути сексуально збудливим і в якому показано вбивство людини'.

ФСПГ «Партнер», яку утворюють **21** фразеологічна одиниця, яка використовується англійськомовними мовцями для позначення:

1) фізичних, психологічних, соціальних тощо характеристик сексуальних партнерів:

– *a femme fatale* 'a woman who is sexually attractive but who is likely to cause trouble for men who are attracted to her' / 'жінка, яка є сексуально привабливою, але яка, ймовірно, створює проблеми для чоловіків, яких вона приваблює';

– *a glamour (glamor) girl / puss* 'a sexually attractive woman who is very interested in her clothes and appearance' / 'сексуально приваблива жінка, яка дуже цікавиться своїм одягом і зовнішністю';

– *be a fine figure of a man / woman* 'to be someone who is big and strong with an attractive body' / 'бути кимось великим і сильним з привабливим тілом';

– *red-blooded* 'a red-blooded man has a lot of energy and enjoys sex very much' / 'червонокровний чоловік має багато енергії і отримує величезне задоволення від сексу';

– *the thinking man's / woman's crumpet* 'a man or woman who is popular with the opposite sex because they are both intelligent

and sexually attractive' / 'чоловік або жінка, які користуються популярністю у протилежної статі, оскільки вони одночасно розумні та сексуально привабливі';

– *be gone on sb* 'to be very attracted to someone' / 'бути дуже привабливим для когось';

2) сексуальних партнерів з негативною репутацією, якостями:

– *a dirty old man* 'an older man who shows a strong and unpleasant interest in sex' / 'літній чоловік, який виявляє сильний і неприємний інтерес до сексу';

– *wandering hands* 'a person, usually a man, who has wandering hands often tries to touch other people for sexual excitement' / 'людина, зазвичай чоловік, яка має блукаючі руки, часто намагається торкатися інших людей для сексуального збудження';

– *a fallen woman* 'a woman who is not respected any more because she had sex without being married' / 'жінка, яку перестали поважати через те, що вона займалася сексом, не будучи заміжньою';

– *a scarlet woman* 'a woman who people think is morally bad because she has sex with a lot of men' / 'жінка, яку люди вважають морально поганою, тому що вона займається сексом з багатьма чоловіками';

– *a sex object* 'if someone thinks of a person as a sex object, they only think about having sex with them and do not think about their character or abilities' / 'якщо хтось думає про людину як про сексуальний об'єкт, він думає лише про секс з нею і не думає про її характер чи здібності';

3) віку (зокрема різниці у віці) сексуальних партнерів:

– *a cradle-robber (cradle-snatcher)* 'someone who has a romantic or sexual relationship with a much younger partner' / 'хтось, хто має романтичні або сексуальні стосунки зі значно молодшим партнером';

– *a toy boy (boy toy)* 'a young man who is having a sexual relationship with a woman who is much older than him' / 'молодий чоловік, який має сексуальні стосунки з жінкою, яка набагато старша за нього';

– *a stud-muffin* 'a sexually attractive and sexually active young man' / 'сексуально привабливий і сексуально активний молодий чоловік';

– *a sex kitten* 'a young woman who is sexually exciting or attractive' / 'молода жінка, яка є сексуально збудливою або привабливою';

4) типів сексуальних партнерів:

– *a bit on the side* 'if someone has a bit on the side, they are involved in a sexual relationship with someone who is not their usual partner' / 'якщо хтось має щось на стороні, він вступає в сексуальні стосунки з кимось, хто не є його постійним партнером';

– *a significant other* 'a person that someone is married to or who they have a serious sexual or romantic relationship with' / 'особа, з якою хтось перебуває у шлюбі або з якою має серйозні сексуальні чи романтичні стосунки';

– *be sb's main squeeze* 'to be the person that someone has a romantic or sexual relationship with' / 'бути людиною, з якою хтось має романтичні або сексуальні стосунки';

– *the fair / fairer sex* 'women' / 'жінки';

5) кількості попередніх сексуальних партнерів:

– *a Don Juan* 'a man who has had sex with a lot of women' / 'чоловік, який мав секс з багатьма жінками';

– *a man-eater* 'a woman who attracts men very easily and has many relationships' / 'жінка, яка дуже легко приваблює чоловіків і має багато стосунків'.

ФСПГ «Відносини», що вміщує **18** фразеологічних одиниць, які використовуються для позначення:

1) сексуальної активності з можливими негативними наслідками (таємної, надто різноманітної, нечесної тощо):

– *a one-night stand* 'a sexual relationship which only lasts for one night, or a person who you have had this type of relationship with' / 'сексуальні стосунки, які тривають лише одну ніч, або людина, з якою у вас були такі стосунки';

– *a roll in the hay* 'sexual activity which is quick and enjoyable and does not involve serious feelings' / 'сексуальна активність, яка є швидкою та приємною і не пов'язана з серйозними почуттями';

– *extracurricular activity* 'sexual activity, especially when it is secret' / 'сексуальна активність, особливо, коли це секрет';

– *hanky-panky* 'sexual activity, especially when it is secret' / 'сексуальна активність, особливо, коли це секрет';

– *slap and tickle* 'sexual activity that is not serious' / 'сексуальна активність, яка не є серйозною';

– *two-time sb* 'to have a sexual or romantic relationship with two people at the same time' / 'мати сексуальні або романтичні стосунки з двома людьми одночасно';

– *a roving eye* 'if someone has a roving eye, they are sexually attracted to people other than their partner' / 'якщо хтось має блукаюче око, він відчуває сексуальний потяг до інших людей, окрім свого партнера';

– *in flagrante (delicto)* 'if someone is discovered in flagrante delicto, they are discovered doing something wrong, especially having sex with someone who is not their husband or wife' / 'якщо хтось викрив себе у flagrante delicto, то він викритий у тому, що робить щось погане, особливо займається сексом з кимось, хто не є його чоловіком або дружиною';

– *play away from home* 'to have sex with someone who is not your usual partner' / 'займатися сексом з кимось, хто не є вашим звичайним партнером';

– *play the field* 'to have many romantic or sexual relationships' / 'мати багато романтичних або сексуальних стосунків';

– *put it about* 'to have sexual relationships with a lot of different people' / 'мати сексуальні стосунки з багатьма різними людьми';

– *forbidden fruit* 'something that you want very much but are not allowed to have, especially a sexual relationship' / 'щось, чого ви дуже хочете, але не можете мати, особливо сексуальні стосунки';

2) різновидів сексуальних відносин, які регламентовані й соціально:

– *a menage ill trois* 'an arrangement in which three people who have a sexual relationship live together' / 'домовленість, у якій троє людей, які мають сексуальні стосунки, живуть разом';

– *an open marriage* 'a marriage in which the partners are free to have sexual relationships with other people' / 'шлюб, у якому партнери можуть вільно вступати в сексуальні стосунки з іншими людьми';

– *live in sin* 'to live with someone that you are having a sexual relationship with but are not married to' / 'жити з кимось, з ким ви маєте сексуальні стосунки, але не перебуваєте у шлюбі';

– *get it together* ‘if two people get it togetber, they start a sexual relationship witb each other’ / ‘якщо двоє людей зустрічаються, вони починають сексуальні стосунки один з одним’;

– *sow your wild oats* ‘if a young man sows his wild oats, he has a period of his life when he does a lot of exciting things and has a lot of sexual relationships’ / ‘якщо молодий чоловік сіє свій дикий овес, у нього настає період життя, коли він робить багато цікавих справ і має багато сексуальних стосунків’;

– *have something (a thing) going with sb* ‘if you have something going with someone, you are having a sexual relationship with them’ / ‘якщо у вас щось відбувається з кимось, це означає, що ви маєте з ним сексуальні стосунки’.

ФСПГ «Залицяння», яку складають **12** фразеологічних одиниць та що використовується англійськомовними мовцями задля позначення:

1) характерних відвертих розмов, натяків на секс:

– *come on strong* ‘to speak to someone in a way that shows you have a strong sexual interest in them’ / ‘розмовляти з кимось таким чином, щоб показати, що ви маєте до нього сильний сексуальний інтерес’;

– *get fresh* ‘to show by your actions or words that you want to have sex with someone’ / ‘показувати своїми діями або словами, що ви хочете зайнятися з кимось сексом’;

– *get sb into bed* ‘to persuade someone to have sex with you’ / ‘переконувати когось зайнятися з вами сексом’;

– *talk dirty* ‘to talk rudely about sex, usually in order to make someone sexually excited’ / ‘грубо говорити про секс, зазвичай для того, щоб викликати у когось сексуальне збудження’;

– *you’re in there!* ‘something that you say in order to tell someone that another person is sexually attracted to them’ / ‘щось, що ви говорите, щоб повідомити комусь, що інша людина має до нього сексуальний потяг’;

– *hard lines* ‘something that you say in order to express sympathy for someone’ / ‘щось, що ви говорите, щоб виразити симпатію до когось’;

2) характерних поглядів на об’єкт сексуального зацікавлення:

– *can’t take / keep your eyes off sb / sth* ‘if you can’t take your eyes off someone or something, you are unable to stop looking at them because they are so attractive or interesting’ / ‘якщо ви не можете відвести очей від когось або чогось, ви не можете перестати дивитися на них, тому що вони настільки привабливі або цікаві’;

– *get a load of that!* ‘something that you say when you see someone who is very sexually attractive’ / ‘щось, що ви говорите, коли бачите когось, хто є дуже сильно сексуально привабливим’;

– *give sb the glad eye* ‘to look at someone in a way that makes it obvious that you are sexually attracted to them’ / ‘дивитися на когось так, щоб було очевидно, що ви відчуваєте до нього сексуальний потяг’;

– *make eyes at sb* ‘to look at someone in a way that shows them that you think they are sexually attractive’ / ‘дивитися на когось таким чином, щоб показати, що ви вважаєте його сексуально привабливим’;

– *sb’s eyes are out on stalks (sb’s eyes are popping out of their head)* ‘if someone’s eyes are out on stalks, they are looking at someone or something in a way that shows that they think that person or thing is extremely surprising or attractive’ / ‘якщо хтось дивиться на стебла, це означає, що він дивиться на когось або щось таким чином, що показує, що він вважає цю людину або річ надзвичайно дивовижною або привабливою’;

3) локації:

– *a cattle (meat) market* ‘a place where people go to see sexually attractive women or to find sexual partners’ / ‘місце, куди люди ходять, щоб побачити сексуально привабливих жінок або знайти сексуальних партнерів’.

ФСПГ «Урогенітальні функції», що включає **10** фразеологічних одиниць, які використовуються англійськомовними носіями задля позначення:

1) біологічних потреб, пов’язаних з туалетом:

– *a pit stop* ‘a short stop that you make on a long car journey in order to rest, eat and go to the toilet’ / ‘коротка зупинка, яку ви робите під час тривалої автомобільної подорожі, щоб відпочити, поїсти і сходити в туалет’;

– *answer the call of nature* ‘to urinate’ / ‘мочитися’;

– *be caught short* ‘to have a sudden urgent need to go to the toilet’ / ‘мати раптову гостру потребу сходити в туалет’;

– *powder your nose* ‘if a woman says she is going to powder her nose, she means she is going to go to the toilet’ / ‘якщо жінка каже, що йде припудрити носик, це означає, що вона йде в туалет’;

– *spend a penny* ‘if you say you are going to spend a penny, you mean you are going to go to the toilet’ / ‘якщо ви говорите, що збираєтеся витратити копійку, це означає, що ви збираєтеся сходити в туалет’;

2) біологічних виділень:

– *a wet dream* ‘a sexually exciting dream that makes semen come out of a man’s penis while he is sleeping’ / ‘сексуально збудливий сон, який змушує сперму виходити з пеніса чоловіка під час сну’

– *shoot your wad* ‘if a man shoots his wad, semen comes out of his penis’ / ‘якщо чоловік стріляє з гільзи, з його пеніса витікає сперма’;

– *take a leak* ‘to pass liquid waste out of the body’ / ‘давати рідинам витікати з організму’;

3) біологічних особливостей організму:

– *be dead from the waist down* ‘if someone is dead from the waist down, they do not experience sexual excitement’ / ‘якщо хтось мертвий нижче пояса, він не відчуває сексуального збудження’;

– *the change of life* ‘the time in a woman’s life when she is no longer young and stops having a monthly flow of blood’ / ‘період у житті жінки, коли вона вже не молода і у неї припиняється щомісячна менструація’.

ФСПГ «Вагітність», яка вміщує **9** фразеологічних одиниць, що носії англійської мови використовують для позначення вагітності, народження дитини:

– *be in the club* ‘to be pregnant’ / ‘бути вагітною’;
– *be in the pudding club* ‘to be pregnant’ / ‘бути вагітною’;
– *be up the duff* ‘to be pregnant’ / ‘бути вагітною’;
– *be up the spout* ‘to be pregnant’ / ‘бути вагітною’;
– *be with child* ‘to be pregnant’ / ‘бути вагітною’;
– *have a bun in the oven* ‘to be pregnant’ / ‘бути вагітною’;
– *in the family way* ‘pregnant’ / ‘вагітна’;
– *the happy event* ‘the birth of a child’ / ‘народження дитини’;
– *the patter of tiny feet* ‘something that you say which means that someone is going to have a baby’ / ‘щось, що ви говорите, що означає, що хтось збирається народити дитину’.

ФСПГ «Фізичні характеристики», яку складають **8** фразеологічних одиниць та що репрезентує опис зовнішності та привабливих якостей людини:

− *a bit of all right* ‘if you describe someone as a bit of all right, you mean that they are sexually attractive’ / ‘якщо ви описуєте когось як трохи нормального, ви маєте на увазі, що він сексуально привабливий’;

− *a bit of fluff / skirt* ‘a sexually attractive woman’ / ‘сексуально приваблива жінка’;

− *be as cute as a button* ‘to be very attractive’ / ‘бути дуже привабливим’;

− *be dressed to kill* ‘to be wearing clothes which are intended to make people sexually attracted to you’ / ‘носити одяг, який має на меті викликати у людей сексуальний потяг до вас’;

− *be easy on the eye* ‘to have an attractive appearance’ / ‘мати привабливий зовнішній вигляд’;

− *be hot stuff* ‘if someone is hot stuff, they are sexually attractive’ / ‘якщо хтось гарячий, то він сексуально привабливий’;

− *bedroom eyes* ‘if someone has bedroom eyes, tbey look as if they are interested in sex’ / ‘якщо у когось очі як у сновиди, вони виглядають так, ніби зацікавлені в сексі’;

− *hot and heavy* ‘if something or someone is hot and heavy, they are full of strong emotions or sexual feelings’ / ‘якщо щось чи хтось гарячий та важкий, вони повні сильних емоцій чи сексуальних почуттів’.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, фразеосемантичну групу «Урогенітальні та репродуктивні функції» як обов’язковий компонент фразеосемантичного поля «Функції організму» у фразеології англійської мови утворюють 128 фразеологічних одиниць, формуючи 7 окремих фразеосемантичних підгруп «Репродукція» (50 ФО), «Партнер» (21 ФО), «Відносини» (18 ФО), «Залицяння» (12 ФО), «Урогенітальні функції» (10 ФО), «Вагітність» (9 ФО), «Фізичні характеристики» (8 ФО). Ключовими кваліфікаційними ознаками аналізованої фразеосемантичної групи є: домінантна зацікавленість мовців в образному описі в першу чергу сексуальної діяльності людини (фізіологічного процесу репродуктивної діяльності; роду діяльності, пов’язаного з сексом; сексуальної активності, сексуальних уподобань; сексуальних намірів, першої стадії репродуктивної діяльності; словесного опису сексу; регулярності та швидкості репродуктивної діяльності; атрибутів, що супроводжують секс), дещо стриманіша – сексуальних партнерів (фізичних, психологічних, соціальних тощо характеристик сексуальних партнерів; сексуальних партнерів з негативною репутацією, якостями; віку (зокрема різниці у віці) сексуальних партнерів; типів сексуальних партнерів; кількості попередніх сексуальних партнерів) і відносин (сексуальної активності з можливими негативними наслідками (таємної, надто різноманітної, нечесної тощо); різновидів сексуальних відносин, які регламентовані й соціально); образна характеристика інших функцій людського організму – урогенітальних, вагітності тощо – є периферійною. У перспективі плануємо здійснити тематико-ідеографічний аналіз інших фразеосемантичних груп фразеосемантичного поля «Функції організму», зокрема «Нервово-м’язові, кісткові та рухові функції», «Сенсорні функції та біль», «Функції голосу та мовлення», «Функції травної системи, метаболізму та ендокринної системи», «Психічні функції», «Функції шкіри та пов’язаних з нею структур».

Література:

1. Вихрущ А., Руденко М. Концепт «здоров’я» в сучасній науці. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 29. Т. 1. С. 55–63.
2. Краснобаєва-Чорна Ж.В. Здоров’я як цінність у фраземіці: оцінно-емотивна специфіка. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2016. Zeszyt IV. S. 75–83.
3. Краснобаєва-Чорна Ж. Фраземіка та фраземографія в сучасній лінгвопарадигмі. 2018. 200 с.
4. Siefring J. The Oxford Dictionary of Idioms. 2004. 340 p.
5. The Free Dictionary’s Idioms dictionary. URL: https://idioms.thefreedictionary.com/ (дата звернення – 24.02.2025)

Khodzhaieva O. The phraseological semantic group “Urogenital and reproductive functions” as a component of the phraseological semantic field “Body functions” in English phraseology

Summary. The article identifies and describes the phraseological semantic group “Urogenital and reproductive functions” as an obligatory component of the phraseological semantic field “Body functions” in the phraseology of the English language: the units representing the studied phraseological semantic group have been selected from authoritative English phraseological dictionaries; it has been structured on the basis of semantic analysis of the selected phraseological units; the key qualifying features of the analysed phraseological semantic group have been determined. It has been found that: the dominant interest of speakers is in figurative description of human sexual activity (physiological process of reproductive activity; type of activity related to sex; sexual activity, sexual preferences; sexual intentions, the first stage of reproductive activity; verbal description of sex; regularity and speed of reproductive activity; attributes accompanying sex), somewhat more restrained – sexual partners (physical, psychological, social, etc. characteristics of sexual partners; sexual partners with negative reputation, qualities; age (including age difference) of sexual partners; types of sexual partners; number of previous sexual partners) and relationships (sexual activity with possible negative consequences (secret, too diverse, dishonest, etc.); types of sexual relationships that are also regulated socially); the figurative description of other functions of the human body – urogenital, pregnancy, etc. – is peripheral. The prospect is a thematic and ideographic analysis of other phraseological semantic groups of the phraseological semantic field “Body functions”, in particular “Neuromuscular, bone and motor functions”, “Sensory functions and pain”, “Voice and speech functions”, “Functions of the digestive system, metabolism and endocrine system”, “Mental functions”, “Functions of the skin and related structures”.

Key words: English phraseology, urogenital and reproductive functions, body functions, phraseological semantic field, phraseological semantic group, phraseological semantic subgroup.

УДК 811.11
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.38

Хоменко Т. А.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов, зарубіжної літератури та методики викладання
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ПОХОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕРМІНІВ СПОРІДНЕНОСТІ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню походження та розвитку термінів спорідненості у німецькій мові. Мовознавці завжди виявляли інтерес до питань лексичних змін у словниковому складі тієї чи іншої мови. Кожне суспільство накопичує досвід винайдення нових предметів, явищ, абстрактних понять, яким надає назви та використовує їх у комунікації. Новими лексемами мають користуватися всі члени даного суспільства. Назви реалій, які зникають, виходять із суспільного вжитку. У публікаціях останніх років увага приділяється питанням розвитку діалектної лексики, особливостям лексичних новоутворень, розвитку словотвору в діахронічному аспекті у німецькій мові.

Лексичні одиниці на позначення термінів спорідненості мають у німецькій мові індоєвропейське, германське та іншомовне походження. Ще у давньогерманських мовах були зафіксовані терміни спорідненості. У германців основою суспільного життя був рід, який охоплював не тільки найближчих родичів, але й племінників, дядьків і тіток із сторони батька та матері, двоюрідних братів та сестер, бабусь та дідусів, прабатьків та прапрабатьків. Один з прабатьків вважався засновником роду. Етимологія німецького слова Kind «дитина» показує, що будь-яку дитину вважали частиною роду. Німецькі слова на позначення дядька по матері Oheim та дядька по батьку Vetter мають германське походження. Останнє слово було переосмислене в суспільстві та отримало значення «двоюрідний брат». Слова Base та Muhme, які означали тіток з боку батька та матері також стали означати двоюрідних сестер. Давні позначення дядька та тітки замінилися французькими запозиченнями Onkel та Tante. Подібних перетворень зазнали поняття «бабуся» та «дідусь», які в давній період розвитку німецької мови позначалися словами ane та ano, а у сучасній німецькій мові – Großmutter та Großvater за французьким зразком.

Отже, лексеми на позначення термінів родинної спорідненості у різні періоди розвитку німецької мови змінювалися. На ранньому етапі розвитку німецької мови функціонували слова індоєвропейського та германського походження. Частина з них стала позначати інші поняття, як от Vetter, Base, Muhme, частина вийшла з вжитку, їх замінили слова з французької мови.

Ключові слова: лексема, слово, запозичення, терміни спорідненості, німецька мова.

Постановка проблеми. Кожна мова має свій словниковий склад, який охоплює всі слова у мові. Словниковий склад виявляє найбільшу чуттєвість до змін суспільного життя. З розвитком людського суспільства, матеріальної та духовної культури він поповнюється новими словами, що означають нові явища та поняття, які створюються загальним досвідом даного суспільства. Деякі слова при цьому застарівають та щезають з мови. Інші, як і поняття в їх основі, змінюють своє значення. Зростаюче з часом багатство та різноманіття словникового складу свідчить про багатство мови та культурний розвиток самого етносу, який створює та використовує мову. На думку вчених, словниковий склад мови поповнюється завдяки двом основним процесам: processes of growth («процеси зростання»), завдяки яким у мові з'являються нові слова, та processes of change («процеси змін»), що означають зміни значення слова [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автори у публікаціях останніх років освітлюють проблеми вивчення діалектів німецької мови та розвитку її діалектної лексики [2], аналізу сучасного стану німецької мови, особливостей лексичних новоутворень в цій мові [3], розвитку словотвору німецької мови у діахронічному аспекті [4].

Проводилися також емпіричні дослідження щодо стану та функціонування німецької мови. Так, В. Кляйн зазначив, що словниковий склад німецької мови постійно змінюється, принаймні на один мільйон слів в останні сто років, а обсяг словникового складу не відображений у словниках у повній мірі. Такі організації, як Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung (Німецька академія мови та літератури) та Union der Deutschen Akademien der Wissenschaften (Союз німецьких академій наук) провели дослідження та оприлюднили звіти у 2013 та 2017 роках, де йшлося про використання німецької мови у суспільстві, початковою часовою межею дослідження зазначався 1900 рік [5; 6].

Проблемам, пов'язаним із дослідженнями лексики німецької мови, присвятили свої праці Байлюк Н. О., Капніна Г.І., Кирилюк М. А.

Статтю присвячено таким невирішеним раніше проблемам, як дослідження походження та розвитку лексичних одиниць на позначення термінів спорідненості у німецькій мові.

Мета статті – з'ясувати походження та особливості розвитку лексичних одиниць на позначення термінів спорідненості у німецькій мові за допомогою семантичного та етимологічного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Лексичні одиниці на позначення термінів спорідненості зафіксовані ще у мовах давніх германців. Германське плем'я було сукупністю родових об'єднань, германці селилися за родами та родинними групами. У германських мовах «рід» позначався словом kunja: двн., дс. kuning, да. cyning, дфриз. kening. Пізніше слово почало означати знатного члена роду: a. king, н. König «король» [7, с. 17]:

a. kin «рід, плем'я», да. cynn, двн., дс. kunni «рід», нл. kunne, снл. cunne, шв. kön «стать, рід», діcл. cyn «рід», гот. kuni «рід,

плем'я» < герм. *kunja- «рід», дісл. konr «син» (< *kun-) //гр. génos, лат. genus «рід, плем'я», ді. jātá- «народжений», лат. nātus (<*gnātus) «народжений», nātiō «рід, плем'я, народ» < ієв. *ĝen(ə)- «народжувати»;

а. king «король», да. cyning, н. König «король», двн. kuning, дс. kuning, дфриз. kening, дісл. konungr < герм. *kun-ing-(ung)-az, утвореного за допомогою патронімічного суфікса ing-/ung- від *kunja «плем'я, рід», отже, спочатку слово означало «сородич» > «видатний член роду»;

гот. knōþs «рід», двн. chnōt, chnuat «рід» < герм. *knōđ-(ієв. *ĝnōt-í|ó-s // гр. gnōtós «народжений»), двн. knuosal «рід, плем'я», дс. knōsal, да. cnōsl «потомство» < герм. *knōþ-sla-; да. cennan «народжувати, зачинати» (<ієв. *ĝen-) // ді. janáyati «народжувати, породжувати».

Вважалося, що слова «коліно» та «рід» утворилися від різних індоєвропейських коренів (genu- «коліно» від ієв. *ĝen «стискати, здавлювати»). Зараз дослідники вважають, що індоєвропейські корені ĝen- «коліно» та ĝen- «рід» є ідентичними. Також ієв. *ĝen(ə)- «коліно, рід, плем'я» об'єднують з ієв. *ĝen- «знати». До цього кореня можуть також належати *ĝnu- «кістка» та *kenw-«щока, підборіддя».

Споріднені з цим коренем, у німецьку та інші германські мови прийшли суфікси та компоненти слів: н. суф. -chen, двн. -kīn, а. -kin, нл. -kijn, дс. -kīn, да. -cen.

Також існувало поняття «кревної спорідненості», яке позначалося словом sippe: н. Sippe «рід», двн. sipp(e)a «рід, клан», да. sibb «спорідненість, любов, мир», гот. sibja «спорідненість», «рідня» < герм. *siƀ-(jō) «кревна спорідненість» // ді. sábhya- «той, хто належить сільській общині» < ієв. *sebhįā«свій рід»; слово утворено з *se/seu̯e- «окремий» та частки -bho- (укр. особа, лит. «друг»). Однокореневими є також назва богині сімейного вогнища Sif, дружини бога Тора, дісл. sifjar (мн.) «родичі», sefi «родич». герм. *swēƀi «шваби» («свої», «рідня»), дісл. sjafni «любов» (< *seƀnan), sjōli (< *seƀulkan-) «король».

Відомості про родинні зв'язки давніх германців можна знайти у Корнелія Тацита [8]. Рід складався із кількох сімей, сім'ї утворювали плем'я. На загальних зборах батько вручав сину спис на повноліття, що означало зміну його статусу. Якщо до цього юнак був частиною сім'ї, то з приходом повноліття ставав частиною племені. Бойові загони германці утворювали також за родовим принципом.

Обряд «кревної помсти» також регулював життя у родині. Пізніше він був частково заміненим на wergild «віру», яка передбачала викуп, що отримував рід за вбивство або каліцтво родича (двн. wer, гот. waír, лат. vir «чоловік, мужчина, людина»).

Тацит зазначав, що у германців сини сестер мають з дядьком такі ж кревні зв'язки, як і його власні діти. Родинні відносини дядька по матері та його племінників по сестрі вважалися більш священними та тісними. Тому вороги більш охоче брали у заложники племінників. Вважалося, що у такому випадку і зобов'язання були більш тривкими, і охоплювалося більш широке коло родичів. Але спадкоємцями могли бути тільки діти, а за їхньої відсутності спадок передавався братам, дядькові по батьку, дядькові по матері. «Сестричами» (дісл. systrungar) називалася двоюрідні брати, «діти сестер». У німецькій мові збірне поняття «брати та сестри» позначається словом Geschwister від Schwester «сестра».

Отже, окрім батька, матері та їхніх дітей, рід охоплював дядька по матері, дядька по батьку, тіток, племінників, двоюрідних братів та сестер, дідусів та бабусь. За Тацитом, германці народжували дітей стільки, скільки могли, жінки не переривали вагітність, після смерті батька новонароджених не позбавляли життя;

двн. barn, а. bairn, «дитина», да. bearn, дс., дісл. barn, гот. barn «дитина» (дієприкметник з суфіксом -no- «народжений»), можливо, крим.-гот. baar «хлопчик» // лтш. Bèrns «дитина»; да. beorn «мужчина, воїн, князь», дс., двн. bern- (у власних назвах) < «народжений»;

н. Göre «набридлива дитина», двн. gōrag «жалюгідний, маленький», дісл. gaurr «жалюгідна людина», гот. gaurs «печальний» < герм. *gaur-/gur-«жалюгідний, маленький» // ірл. gūre «хворобливість», ді. ghōrá-h «страшний», прус. gurīns «бідний», укр. журити, журба, псл. *žuriti < ієв. *ghe- r/gho-r «печальний, жахливий». Висловлюється також припущення, що частина гнізда веде не до ієв. *gho r- «жахливий», а до *ĝher- «маленький, короткий»;

н. Kind «дитина», двн. kind, а. kind «рід, сорт, вид», да. cynd, дс., дфриз. kind, дісл. kind «рід, плем'я», kundr «син, родич» < герм. *kinƀas/kunƀiz (дієприкметник) «народжений», гот. kindins «правитель» (<«ватажок, вождь роду» // рос. зять, псл. *zęťь, лит. žéntas (< ієв. *ĝent-/ĝn̥t- «член роду») [9].

Отже, в різні періоди розвитку німецької мови для поняття «дитина» застосовувалися значення «народжена», «маленька», «частина роду».

Германське позначення брата походить від індоєвропейського *bhrāter, етимологічне значення якого залишається незрозумілим: н. Bruder, двн. bruoder, а. brother, да. brōðor «брат», дс. brōðar, нл. broeder, дфриз. brōther, шв. broder, дісл. brōdir, крим.-гот. bruder, гот. brōƀar < герм. *brōƀēr // гр. phrḗtēr, лат. frāter «член фратрії», ді. bhrāta(r), лит. broterėlis «братик», укр. брат, псл. *bratъ, ірл. brāthair, арм. elbayr, тох.-А, pracar < ієв. *bhrātēr «брат»; гот. brōƀrahans «брати», brōƀru-lubō «братня любов». До сучасного періоду розвитку німецької мови було вживане слово Gebrüder, що означало «сукупність двох або більше братів»: двн. gibruoder, свн. gibruoder, gibrüeder.

Етимологічне значення ієв. *su̯esor видається більш прозорим: н. Schwester, двн. swester, а. sister, да. sweostor «сестра», нл. zuster, дс. swestar, шв. syster, дісл. systir, крим.-гот. schuuester, гот. swistar <герм. *swestr- (<*swesr-) «сестра» // ді. svásṛ-, лат soror, дірл. siur, лит. sesuõ, укр. сестра, псл. *sestra, арм. k^{o}our, тох.-А šar «сестра» < ієв. *su̯estor [10, с. 418]. У германських та словянських мовах спостерігається перехід ієв. sr > str. Слово могло бути утвореним з двох морфем su̯e «своя» та sōr «жінка» (> «жінка свого роду, племені»). Сукупність сестер називалася Geschwister: двн. giswester, свн. geswester, geswister, дс. giswestar, снл. ghesuster(e), нл. gezusters, да. gesweostor. Спочатку слово позначало тільки рідних сестер, пізніше стало позначати не тільки сукупність сестер, але й братів та сестер.

У германських мовах родич по матері мав назву *aw-(n)-: н. Oheim «дядько», двн. ōheim (< *awa-haimaz) «дядько по матері», нл. oom, снл. ōm, да. ətru ioēam, дфриз. ēm, дісл. āi «прадід», afi «дід», гот. awō «бабуся» < герм. *aw-(n)- «родичі (дідусь, бабуся по матері)» // лат. avus «дідусь, пращур», avunculus (< *au̯on-) «дядько», дірл. aue (< *au̯i̯o-) «онук», лит. avýnas, прус. avis, укр. вуй «дядько по матері», псл. *ujъ (< *au̯i̯o-), хет. ḫuḫḫa «дід» < ієв. *ōu̯-/əu̯-/ū- «дід по матері». Другий компонент у західно-германських мовах < *awa-haimaz означав, очевидно, «дім, сім'я», а все складне слово «проживаючий у домі діда» [9].

Поняття «дядько по батьку» позначалося іншим словом: двн. fetiro, fatiro «брат батька», да. fædera < герм. *faður-wjōn «дядько по батьку» (> «двоюрідний брат» у ранній верхньонімецький період)// гр. pátrōs «брат батька», лат. patruus «брат батька», ді. patṛvya- «брат батька», укр. стрий, псл. *stryjь (st < pt) < ієв. *pətṛuio-/pətru jo «брат батька» [9].

У німецьку мову прийшли слова Oheim «дядько по матері» та Vetter «дядько по батьку». У 17 ст. обидва слова були витіснені запозиченням з французької мови Onkel, яке існує в німецькій мові і долині у значенні «дядько». У загальному значенні «дядько» вживається також слово Oheim, але воно відноситься до шару застарілих слів.

Також розрізнялися назви тітки по батьку та тітки по матері. У ранній період верхньонімецької мови тітка по батьку називалася Base, слово утворилося від давньоверхньонімецького basa, що також значило «тітка по батьку». Тітка по матері у цей період називалася Muhme, слово утворилося від германського кореня *mōđer: да. mōder «мати», двн. muoter, нл. moeder, дс. mōdar, дфриз. mōder, щв. moder, дісл. mōðir «мати», а. mother, н. Mutter «мати» < герм. *mōđer «мати». Ймовірно, індоєвропейське слово *māter утворилося за допомогою суфікса -ter від кореня *mā-, який мав звукозображальне походження. Від нього у німецьку мову прийшли н. (алем.) mamme, двн. muoma «сестра матері», н. Muhme «тітка». Слова Base та Muhme також були замінені у 17 ст. французьким запозиченням Tante «тітка» у загальному значенні, без диференціації по материнській або батьківській лінії.

Base та Muhme вважаються зараз застарілими словами, функціонують у значенні «старша родичка», «двоюрідна сестра» у повсякденному вживанні. У давніх германських мовах двоюрідний брат позначався такими лексемами: да. swiria «племінник, двоюрідний брат», дс. swiri «двоюрідний брат», дфриз. swire «споріднення з двоюрідним братом». У ранній верхньонімецькій період розвитку німецької мови словом Vetter стали називати не дядька по батьку, брата батька, а двоюрідного брата. У діалектах Vetter означає також «старший родич», звичайно по батьківській лінії. Очевидно, що Vetter «старший родич» та Muhme «старша родичка» означають старших у роду через їхню близьку спорідненість із словами Vater «батько» та Mutter «мати», які є старшими у сім'ї:

н. Vater «батько», двн. fater, а. father «батько», да. fæder, нл. vader, дс. fadar, дфрз. feder, щв. fader, дісл. faðir, гот. fadar < герм. *fađēr «батько» (ієв. t > герм. đ, за законом Вернера)//гр. patḗr, лат. pater, ді. pitár, дірл. athir, арм. hair, тох.-А. pācar < ієв. *pətḗr «батько»; від цього кореня утворилися також слова: гот. fadrein «походження, рід», дісл. (мн.) feðgar «батько та син», feðgin «батьки»;

да. mōder «мати», двн. muoter, нл. moeder, дс. mōdar, дфриз. mōder, щв. moder, дісл. mōðir «мати», а. mother, н. Mutter «мати» < герм. *mōđer «мати» // гр. mētēr, лат. māter, ді. mātár- «мати», лит. mótė «дружина», «мати» (діал.), укр. мати, псл. *mati, род. відм. matere, алб. motėr «сестра (< «старша сестра»), арм. mair, тох.-А mācar < ієв. *mātér «мати» [10, с. 417]. Ймовірно, індоєвропейське слово *māter утворилося за допомогою суфікса -ter від кореня *mā-, який мав звукозображальне походження. Від нього у німецьку мову прийшли н. (алем.) mamme, двн. muoma «сестра матері», н. Muhme «тітка». У 17 ст. старі терміни спорідненості замінюються французькими: Papa, Mama, Onkel, Tante. Лексеми на позначення двоюрідного брата та двоюрідної сестри також зазнають впливу французької мови: Cousin «двоюрідний брат», Cousine «двоюрідна сестра».

З давньогерманських мов у німецьку прийшли назви Neffe «племінник» та Nichte «племінниця»: н. Neffe «племінник», двн. nevo «онук», «племінник», да. nefa, нл. neef «племінник», «двоюрідний брат», дс. neƀo, дфриз. neva, дісл. nefi < герм. *nefan- «племінник», «онук» // гр. nēpodes «нащадок», лат. nepōs «онук», ді. nápāt «онук, син, нащадок», naptī «онука», ст.-лит. neptē «онука», стсл., псл. netijь «племінник», дірл. necht «племінниця» < ієв. *ne-pet-/ne-pōt- «немічний, несамостійний» (молодий член роду) <*pot- «бути сильним, могутнім»;

н. Nichte «племінниця», вн. niftila «онука», нл. nicht, дфриз. nift «онука», дісл. nipt «племінниця» < герм. *nefti- «онука»;

гот. niþjis «двоюрідний брат, родич», niþjō «кузина, родичка», дісл. niðr «нащадок» < герм. *niþ-ja-/ō (ієв. *neptį̄o-/tįə- з втратою р, в результаті чого ієв. р < герм. þ); да. niðđas «чоловіки». Інше пояснення доводить, що цей германський корінь є складним словом, ієв. *(e)ni- + -tįo- із значенням «той, всередині роду», отже, «свій» на противагу чужому [9].

Індоєвропейський корінь nepot- у інших мовах має значення як «племінник» так і «онук». Це пояснюється існуванням у індоєвропейців перехресно-кузенних шлюбів, коли одна і та ж особа є батьком мого батька («дідом») і одночасно братом матері моєї матері («дядьком»).

Бабусі та дідусі відносилися до покоління предків, пращурів: н. Ahn «предок, пращур», двн. ano < герм. *an- «предок, пращур» // гр. annis «бабуся», лат. anus «стара жінка», прус. ane «бабуся», хет. annaš «бабуся» < ієв. *an- (Han-) «бабуся», «предок» (дитяче пестливе слово).

У двн. ano, свн. an(e), ene, свн. āne означали «пращур, дідусь, прадід», двн. ana, свн. ane, н. Ahne значили «бабуся», «прабабуся». Німецьке слово Ahnherr має значення «предок, зачинатель роду»: свн. anherre; Ahnfrau: свн. anvrou(we). Пращура та прадіда називають також Urahn, двн. urano, свн. urane, urene. Демінутивним утворенням від цього слова є Urenkel «правнук», свн. ureniklīn. Зараз звичними є також назви Urgroßvater «прадід», Urgroßmutter «прабабуся».

У 14 столітті у сердньоверхньонімецькій мові виникли утворення grōʒmuoter, grōʒvater, а у середньонідерландській grōt(e)mōder, grōt(e)vāder, які позначали дідуся та бабусю. Очевидно, вони прийшли з півночі німецькомовного ареалу та почали застосовуватися замість свн. ane «бабуся», an(e), ene «дідусь». Як нідерландські лексеми grootmoeder, grootvader та англійські лексеми grandmother, grandfather, німецькі назви наслідували французький зразок grand'mère, grand-père, який був зафіксований значно пізніше, хоча вже у давньофранцузькій мові існувало сполучення grant mere. Вживані з 17 ст. запозичення з французької Papa та Mama на позначення батька та матері вплинули також на назви дідуся та бабусі, яких стали називати Großpapa та Großmama, у 19 ст. стали вживаними скорочення з дитячої мови Opa «дідусь» та Oma «бабуся».

У давніх народів уособленням діда вважався онук, ці поняття були і є тісно пов'язаними. До сьогоднішнього дня існує звичай називати онука іменем діда;

н. Enkel «онук», двн. eninchilī // укр. онук, рос. внук, псл. *vъnukъ (< *onukъ); в українській та білоруській мовах зберігся рефлекс псл. *onukъ у закінченнях прізвищ на -енко, -енок (Степан-енко, Спан-енок). Німецьке слово Enkel виникло як демінутивне утворення до свн. ano «пращур, предок,

дідусь» із зменшувальним суфіксом –(n)kl-. У німецькій мові Enkel зустрічається з початку 17 ст замість Neffe, Kindeskind, Diechter. Слово вживалося у середньому роді для позначення дітей обох статей у третьому поколінні. З 17 ст. звичним стає позначення онука Enkel, а онуки Enkelin.

Висновки. Вживання термінів спорідненості можна прослідкувати ще у давньогерманських мовах. Рід був основним осередком суспільного життя давніх германців. Новонароджену дитину вже сприймали як частину роду, члена роду, що показує етимологічний аналіз німецького слова Kind. До 17 ст. існувала диференціація родичів батька (Vetter «дядько», Base «тітка») та родичів матері (Oheim «дядько», Muhme «тітка»). У 17 ст. відбулася заміна цих лексем на відповідники з французької мови у загальному значенні (Onkel «дядько», Tante «тітка»), які існують у німецькій мові і зараз у такому значенні. Лексеми Vetter, Base, Muhme зазнали перетворень їхніх значень, зараз вважаються застарілими і вживаються у повсякденному житті у значенні «двоюрідний брат», «двоюрідна сестра». У літературній німецькій мові двоюрідні брати та сестри позначаються запозиченнями з французької мови Cousin, Cousine. Впливу французької мови зазнали також назви дідуся та бабусі, які зараз позначаються словами, утвореними за французьким зразком (Großvater, Großmutter). Отже, терміни спорідненості зазнавали певних змін протягом існування в німецькій мові, тому їх треба віднести до рухомого шару лексики.

Література:

1. Bryant M. History of English Language. New Webster's Dictionary and Thesaurus of English Language. Danbury: Lexicon Publication, 1993. Pp. XI-XIX.
2. Кулина І. Г. Еволюційний розвиток німецької мови та її діалектів. Записки з романо-германської філології. 2022. Вип.2 (49). С. 69-83. DOI: https://doi.org/10.18524/2307–4604.2022.2(49).268197
3. Павловська Л. І. Фактори впливу на сучасний розвиток німецької мови. Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія "Філологічні науки". Мовознавство. 2019. № 12. С. 160-164. DOI https://doi.org/10.24919/2663-6042.12.2019.189290
4. Щигло Л. В. Розвиток словотвірної системи німецької мови як синергетичний процес. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. № 38. Том 2. С. 181-184.
5. Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung, Union der Deutschen Akademien der Wissenschaften (Hrsg.). Reichtum und Armut der deutschen Sprache. Erster Bericht zur Lage der deutschen Sprache., Berlin-Boston: Walter de Gruyter, 2013. 233 S.
6. Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung, Union der deutschen Akademien der Wissenschaften (Hrsg.). Vielfalt und Einheit der deutschen Sprache. Zweiter Bericht zur Lage der deutschen Sprache. Tübingen: Stauffenburg, 2017. 331 S.
7. Жлуктенко Ю. О., Яворська Т. А. Вступ до германського мовознавства. Київ: «Вища школа», 1986. 232 с.
8. Tacitus Publius Cornelius. De origine et situ Germanorum. URL: www.la.m.wikwsource.org
9. Етимологічний словник. URL: www.goroh.pp.ua
10. Левицький В.В. Основи германістики. Вінниця: Нова книга, 2008. 528 с.

Khomenko T. Origin and development of kinship terms in the German language

Summary. The article is devoted to the study of the origin and development of kinship terms in the German language. Linguists have always shown interest in the issues of lexical changes in the vocabulary of a language. Each society accumulates experience in inventing new objects, phenomena, abstract concepts, which it gives names to and uses in communication. New lexemes should be used by all members of this society. The names of realities that disappear go out of public use. In recent years, publications have paid attention to the issues of the development of dialect vocabulary, the features of lexical neologisms, the development of word formation in the diachronic aspect in the German language. Lexical units for designating kinship terms in the German language have Indo-European, Germanic and foreign language origins. Among the Germans, the basis of social life was the clan, which included not only the closest relatives, but also nephews, uncles and aunts on the father's and mother's sides, cousins, grandparents, ancestors and great-grandparents. The etymology of the German word Kind «child» shows that any child was considered part of the clan. The German words for maternal uncle Oheim and paternal uncle Vetter are of Germanic origin. The latter word was reinterpreted in society and took on the meaning of «cousin». The words Base and Muhme, which meant paternal aunts and maternal aunts, also began to mean cousins. The ancient designations of uncle and aunt were replaced by French borrowings Onkel and Tante. Similar transformations were experienced by the concepts of «grandmother» and «grandfather», which in the ancient period of the development of the German language were denoted by the words ane and ano, and in modern German – Großmutter and Großvater according to the French model. Thus, the lexemes for denoting terms of family kinship changed in different periods of the development of the German language. At the early stage of the development of the German language, words of Indo-European and Germanic origin functioned. Some of them began to denote other concepts, such as Vetter, Base, Muhme, some went out of use, they were replaced by words from the French language.

Key words: lexeme, word, borrowing, terms of kinship, German language.

УДК 81'42:395.6:821.161.2-31М.Ткачівська
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.39

Ципердюк О. Д.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Джочка І. Ф.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЗВЕРТАНЬ У ТЕКСТІ РОМАНУ «ГОЛОС ПЕРЕПІЛКИ» МАРІЇ ТКАЧІВСЬКОЇ

Анотація. У статті досліджено звертання в романі «Голос перепілки» М. Ткачівської, які вжито в прямій мові героїв, діалогах, що є типовим для прозового тексту. Зчаста вокативні конструкції засвідчено у внутрішньому мовленні, яке письменниця вміло використовує, посилюючи психологізм викладу. Частина звертань має інтертекстуальний характер, оскільки вони представлені в народних піснях, колядках, молитвах. Лексикалізація вокативів засвідчує їхню важливість в ідіостилі роману.

Описано лексико-семантичне вираження звертань і виокремлено такі групи: антропоніми (чоловічі та жіночі імена), номінації осіб за спорідненням, професією, віком, статтю, теоніми, назви птахів, абстрактних понять тощо. Стверджується, що представлені в тексті звертання, серед яких переважають найменування осіб, дають нам уявлення про динаміку мовленнєвого етикету українців упродовж ХХ ст. Розглянуто демінутивні й діалектні вокативи, які виявляють розмовний характер мовлення, індивідуальну манеру спілкування, емоції та почуття персонажів.

Підкреслено, що письменниця вживає звертання у формі кличного відмінка з оригінальними флексіями, які не збігаються з формами називного відмінка і є питомою морфологічною рисою української мови. Звертання в називному відмінку, що відображає специфіку німецької мови, використано лише для індивідуалізації мовлення. Із синтаксичного погляду вокативи представляють непоширені й поширені звертання, вокативні речення. З'ясовано, що з усіх можливих семантико-синтаксичних функцій вокатива-адресата в тексті актуалізовано такі: потенційного суб'єкта дії, адресата повідомлення, потенційного адресата дії, функцію ідентифікації.

Досліджено функціонально-стилістичні параметри звертань у тексті, зокрема проаналізовано їхні функції (характеризувальну, функцію індивідуалізації мовлення, етикетну, інтертекстуальну, емоційно-експресивну, аксіологічну та ін.), які можуть накладатися; простежено стилістичне навантаження повтору й градації вокативів.

Ключові слова: вокатив, звертання, кличний відмінок, вокативне речення, адресат мовлення, мовленнєвий етикет, ідіостиль.

Постановка проблеми. Звертання, граматичним виявом яких є зазвичай словоформи кличного відмінка (вокатива), постійно привертають увагу українських мовознавців. Лінгвісти вивчають вокативні конструкції в контексті мовостилю того чи того письменника, оскільки «такі дослідження дають змогу, з одного боку, встановити загальні закономірності називання українцями адресата мовлення, тенденції їх подальшого розвитку, а з іншого, зробити висновки про специфічні риси ідіостилю конкретного автора» [1, с. 281].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз звертань у текстах різних стилів і жанрів представлено в колективній монографії «Українська система найменувань адресата мовлення» за редакції М. Скаба [1], де розкрито як лексико-семантичні, стилістичні, мовноетикетні, так і прагматичні та лінгводидактичні параметри вокативних конструкцій. Особливо пожвавилося вивчення вокативів на матеріалі художнього мовлення, зокрема в драматичних творах ХХ ст. (М. Голіченко) [2], прозі О. Забужко (С. Єрмоленко) [3], поезіях В. Стуса (О. Межов) [4], новелах В. Стефаника (О. Ципердюк) [5] та ін.

У контексті нашої статті розглядаємо також наукові праці, присвячені дослідженню ідіостилю Марії Романівни Ткачівської – відомої сучасної української майстрині художнього слова (див., напр., статтю Т. Крупеньової, що розкриває мовностилістичні особливості роману М. Ткачівської «Тримайся за повітря» [6]). Об'єктом аналізу зчаста є роман «Голос перепілки» [7], мовні риси якого характеризують не тільки лінгвісти, але й критики та літературознавці. Літературна оглядачка Г. Новосад, указуючи на правдивість карпатського мовлення персонажів, водночас підкреслює мовну майстерність авторки: «Мова її багата, слова сплітаються мелодійно і гармонійно» [8]. Літературознавиця М. Хороб також звертає увагу, з одного боку, на гуцульську діалектну лексику, що «створює ефект перебування в конкретній місцевості в певний час», специфічну мову, яка «має свій колорит, органічну прив'язаність, духовну тяглість, <…> живильну ауру», а з іншого – на «вирази мовленнєвого німецького дискурсу в другій частині "Ауслєндер"» [9, с. 520]. Мовні риси роману «Голос перепілки» М. Ткачівської активно досліджують лінгвісти, зокрема Б. Сергієнко розкриває специфіку функціонування діалектних назв тварин і рослин [10], Р. Козак і Л. Поплавська аналізують фразеологізми як вияв української етноособистості [11], І. Беркещук – емотивну експресивну лексику [12].

Мета нашої статті – з'ясувати специфіку звертань у тексті роману «Голос перепілки» М. Ткачівської, розкривши їхнє лексико-семантичне вираження, граматичні та функціонально-стилістичні параметри.

Виклад основного матеріалу. У тексті аналізованого роману натрапляємо на різнотипні звертання, які вжито в прямій мові героїв, діалогах, що є типовим для прозового тексту. Однак зчаста вокативні конструкції засвідчено у внутрішньому мовленні, яке письменниця вміло використовує, посилюючи психологізм викладу. Такі структури пунктуаційно оформлено з використанням лапок, а не традиційних тире, як у репліках.

Звертання представлено переважно у внутрішніх діалогах одного з головних персонажів твору Мартина, коли той марить (*«Се для тебе, **Стефко**!»* [7, с. 42]; *«**Трохиме**, Влодко не їст сухарики з глини»* [7, с. 42–43]), подумки або вголос звертається до відсутньої матері (*«Вона полетіла до тебе, **Стефко**», – ледь чутно прошамотів сам до себе Мартин і обернувся до дверей* [7, с. 45]) чи коханої дівчини Оленки у своїх спогадах (*«Як шкода, **Оленочко**», – кричали його німі губи* [7, с. 185]). Так само в думках звертається до сина чи подруги Варки головна героїня роману Стефка, чим підкреслено її самотність: *«...Лиш би в тебе було все, як в людей, **Мартинцю**»* [7, с. 161]; *«Йой, **Варцю**, якби то так легко»* [7, с. 165]. Пестливі форми підсилюють емоційний вплив таких конструкцій.

Частина звертань має інтертекстуальний характер, оскільки вони представлені в народних піснях (*– Ой, **дівчино, дівчинонько**, велика-сь циганка, / Веліла-сь ми приходити – сама двері замкла* [7, с. 171]), зокрема колискових (*Колишисі в колисочці, **мамина утіхо*** [7, с. 13]; *Пішла мамка в поле. / А ти спи, **соколе*** [7, с. 32]), колядках *...На Святий Вечир / Христос родивси, ой, дай **Боже*** <...> [7, с. 35]), молитвах (*Тільки спроквола перебирав слова. «**Отче наш**... іже єси...»* [7, с. 71]). Наведені приклади демонструють демінутивні (*дівчинонько*) та фольклорні звертання (*соколе* – до хлопця), перифрази (*мамина утіхо*), фразеологізацію вокативних конструкцій (*дай Боже*).

Із лексико-семантичного погляду найбільший і найчастотніший пласт звертань у тексті роману становлять антропоніми – чоловічі (*Мартине, Борисе, Трохиме, Теодоре, Іване, Степане, Павле, Олексо, Михайле, Петре, Созоне*) та жіночі імена (*Стефо, Варваро, Ганно*). Пор. у тексті: *Ну ти й налякав нас, **Мартине*** [7, с. 43]; *Що ти сказав, **Теодоре**?* [7, с. 43]; *«Чи ше ввиджу тебе, **Борисе**?» – шептало її серце* [7, с. 107]; *Сідай, **Варваро*** [7, с. 156].

Зчаста персонажі вживають пестливі форми імен: *Мартинцю, Бориску, Ярку; Стефцю, Варцю, Оленочко* та ін. Див. також у контексті: *«Де ти, **Парасочко**?»* [7, с. 96]; *... А як ти, моя **Ганусько**?* [7, с. 99]; *– **Ірцю**, виходь за мене заміж, – ліз у пекло Мартин* [7, с. 158]. Письменниця через мовлення своїх героїв демонструє, які імена та їхні зменшено-пестливі форми зазвичай використовували українці, зокрема на Гуцульщині, і таким чином, на наш погляд, уводить їх у сучасне українське мовлення, певною мірою популяризує їх. До речі, ім'я головної героїні *Стефа* (коротка форма імені *Стефанія*) останнім часом стало поширеним також завдяки іншим митцям (пор. пісню «Стефанія» гурту «Калуш», дитячу книгу І. Андрусяка «Стефа і Чакалка»). Деякі імена (*Мартин, Созон, Теодор, Трохим*) зараз менш відомі й не всі знають, що *Зосю* – пестливе звертання до Софії, *Дозю, Дозеку* – демінутивні вокативи від *Теодозій*: *– А я чого, **Дозю**?; – Та куда вона піде, **Дозеку**?* [7, с. 170]. Окремі демінутиви втратили пестливість і мають лише розмовне забарвлення, що підтверджує авторське мовлення (***Стефка** ніяк не могла отямитися* [7, с. 30]).

Найменування осіб за спорідненням у ролі звертань трапляються рідше, частина з них має певні конотації: *мамо* (розм.), *сину, дєдю* (діал.), *тату* (розм.), *дитино, бабуню* (пестл.), *діду, діти.* Найбільш частотними є перші дві форми: *«То байка, **мамо**», – укотре перечив Стефці* [7, с. 110]; *Їдь, **сину*** [7, с. 176]. Привертають увагу звертання-синоніми *тату, дєдю*, зокрема діалектизм: ***Дєдю**, дайте шос поїсти, – таки промовив Мартин до Бориса* [7, с. 132]. У тексті роману зафіксовано також назву споріднення *вуйку*, але в ролі типового для діалектного мовлення звертання до старшого за віком чоловіка: *З Рожнева? То ви, **вуйку**, недалеко від мене жиєте* [7, с. 87].

Засвідчено також лексикалізацію вокативів цієї лексико-семантичної групи, що підкреслює їхню значущість в авторському задумі: *От лише **«мамо»** Мартин тепер казав завжди* [7, с. 73]; *– <...>Тілько не кажи мені **«вуйку»**. Я ще не такий старий, – усміхнувся Борис темно-синіми очима* [7, с. 87].

М. Ткачівська правдиво змальовує тяглість уживання в офіційному спілкуванні українців етикетних звертань *пане, пані*, які поєднуються також з ім'ям, прізвищем або назвою посади: *– Як скажете, **пане**, – прихилив голову Павло* [7, с. 122]; *– **Пані Зосю**, я вмру?* [7, с. 50]; *– **Пані Зелінська**, то я, Мартин* [7, с. 31]; *– Більше не буду, **пані вчителько*** [7, с. 115]. Окрім часто вживаного вокатива *вчителько*, особу за родом занять номінує також звертання *музиченьки: – Грайте, грайте, **музиченьки**, грайте на всі села* [7, с. 146].

Назви осіб за віком та статтю у вокативних конструкціях представлені окремими лексемами (*– Ану, **малий**, давай ще!* [7, с. 139]; *Йой, **дівко**, боїшси?* [7, с. 168]), як і оцінні зневажливі (*йолопе, шпанюку*) та лайливі найменування осіб (*курво*), що мають антиетикетний характер.

Неособові звертання – це окремі назви птахів та абстрактних понять. Вокативну конструкцію зі звертанням *птахо* у внутрішньому мовленні малолітнього Мартина використано, аби показати самотність дитини, яка не має з ким поділитися горем: *Мартин прихилився чолом до шибки: «Лети, **птахо**, до Стефки. Скажи їй, шо я тут, у Косові, у притулку. Скажи, аби забрала мене. Чуєш, **птахо**?»* [7, с. 45]. Лексему *соколе*, однак, засвідчено в переносному значенні, як звертання до сина: *А ти спи, **соколе*** [7, с. 32]. Подібно абстрактна номінація у вокативі-перифразі позначає дитину: *Колишисі в колисочці, **мамина утіхо*** [7, с. 13]. Інші абстрактні лексеми у формі вокативів ужито як вигуки: *Мене кури подьзобали, **бідойко гіренька*** [7, с. 171]; ***Падоньку**, то ти тяжка?! – голосила мама* [7, с. 170]. Те, що вигук-демінутив *падоньку!* походить від абстрактного іменника *падок* 'доля (те, що випало), випадок' та може виражати «здивування, радість, переляк та ін.», з'ясовуємо з лексикографічних джерел [13]. У примітках роману невмотивовано, як нам видається, дещо звужено його значення: «*Падоньку! – вигук здивування*» [7, с. 10].

Релігійний світогляд героїв роману, їхню надію на Божу допомогу в надскладних життєвих ситуаціях зазвичай виражають вокативи-теоніми, зокрема й у складі поширених звертань: «***Боже**, поможи!»* [7, с. 9]; *«**Боже миленький**. Щось на душі мені тисне. Така дорога далека. Чи добре я роблю, **Боженьку**, шо їду до того Куйбишева?»* [7, с. 133]; «***Отче наш**, поможи, аби Параска ніколи не голодувала»* [7, с. 92]. Розмовне мовлення

персонажів багате на теоніми, які десакралізуються в ролі вигуків, що передають різні емоції, переважно страх, біль (***О Боже!*** *Тепер Ганнине лице ще більше змокріло* [7, с. 83]), або в складі фразеологізмів зі значенням божіння (***Бігме Боже****! То не я!* [7, с. 35]), побажання (*«**Дай Боже!**» – п'є спочатку до Оленки* [7, с. 145]), застереження (*Ще, **не дай Боже**, хтось у селі почує <...>»* [7, с. 70]). Засвідчено також лексикалізацію теонімного звертання в назві молитви: ***«Отче наш»*** *умієш?* [7, с. 72].

Аналіз звертань із граматичного боку виявив, що це здебільшого непоширені звертання в морфологічній формі кличного відмінка іменників. Авторка послідовно вживає питомо українські (відмінні від називного) закінчення вокативів, як демонструють уже подані приклади. Ненормативні звертання у формі називного відмінка вжито лише зі стилістичною метою, аби надати своєрідности мовленню бауерки, у якої працює героїня роману, відобразити специфіку німецької мови: ***Анна!*** *– узялася тормосити двері бауерка. – Anna! Mach auf!* [7, с. 95]. Поширені звертання вживаються зрідка: *«**Дорога Ганусько**, тішуси, що вже маю твою адресу…»* [7, с. 90]; *«**Дорога моя Парасочко**, як мені прикренько, що тобі так тяженько…»* [7, с. 91].

Кличний відмінок у звертаннях виконує семантико-синтаксичні функції, виступаючи в ролі різних типів адресата: потенційного суб'єкта дії (– ***Мартине****, жениси зі мнов, – почув приглушений шепіт позаду себе* [7, с. 150]), потенційного адресата дії (***Варцю****, я тобі такой шос маю сказати* [7, с. 163], адресата повідомлення (– *Тут душа не стане на мірку ніколи,* ***вуйку*** [7, с. 87]). Останню функцію в романі М. Ткачівської, на відміну, напр., від новел В. Стефаника [5], реалізовано доволі часто, зокрема в тих випадках, коли герої звертаються до співрозмовників, привертаючи їхню увагу та інформуючи про щось. «Вторинну семантико-синтаксичну функцію ідентифікації» [14, с. 108] вокатива маємо, коли той ужитий після займенників другої особи, повністю дублюючи їхню семантико-синтаксичну роль: – *Шкура ти,* ***Мартине****!* [7, с. 176]. Частину звертань оформлено як вокативні речення, аби надати діалогам емоційної напруги та експресії. Такі синтаксичні одиниці є окличними (– ***Паночку!*** *Змилосердьтеси!* [7, с. 34]) або питальними реченнями (– ***Оленочко****? – оглянувся, відчуваючи на плечі чиюсь руку* [7, с. 150]), у яких вокативи виступають «у вторинній синтаксичній позиції однослівних односкладних речень» [15, с. 108)].

Щодо ролі звертань, то вони насамперед покликані для того, аби звернутися до співрозмовника (апелятивна функція), привернути його увагу та встановити з ним контакт (фатична функція), але водночас можуть бути засобом висловлення ставлення до адресата мовлення, його характеристики. Характеризувальну функцію виконують зазвичай оцінно-кваліфікаційні вокативи, але в романі «Голос перепілки» майстерно використано навіть нейтральні звертання для характеристики героїв, аби показати, напр., еволюцію Мартина. Спочатку хлопець до старших: мами Стефи, сусідів – звертається на ім'я та переважно на «Ти» (*«**Стефко!** – кричить з усіх сил Мартин. –* ***Стефко****, де ти?»* [7, с. 43]; – ***Варваро****, тобі зле? – запитав Мартин, заглядаючи в її розгублені горіхові очі* [7, с. 28]), але після перебування в притулку використовує ввічливу форму на «Ви» та називає Стефу мамою: *Він ніколи досі не казав Стефці* ***«мамо»****. За* ***«Стефко»*** *у притулку був би «стілець». А тут немає ні пана Стоцького, ні пані Левської, а він по своїй волі каже* ***«мамо»*** [7, с. 70]. Подібно зміна зневажливого звертання *шпанюку* на *сину* окреслює зміну ставлення Бориса до своєї дитини, визнання Мартина сином: – *Ввожай на маму,* ***сину****, залишаю її на тебе, чуєш?* [7, с. 188].

Характеризують героїв і вокативи-теоніми, які є маркером релігійности, віри в Бога та надії на нього, напр.: *«**Боже****, зроби так, аби та вода не була така чорна, зроби, аби ми вийшли відси і аби я не боявси»* [7, с. 67]. Звертання-теоніми виконують інтертекстуальну функцію, коли вжиті в цитатах із молитов або в їхніх назвах, напр.: *– Ану розкажи* ***«Отче наш»****, – перебила її Варвара* [7, с. 72]. Аналогічна роль властива вокативам у рядках пісень.

Звертання також ідивідуалізують мовлення: ґазда-односелець використовує розмовний варіант *Стефко*, а німецький посланець – більш офіційну форму *Стефо*, пор.: *– Не божиси,* ***Стефко****! … – підливав оливи в розмову ґазда городу*; *– Годі! – зупинив їх посланник. –* ***Стефо****, мусиш прийти на постерунок* [7, с. 34].

Вокативи в тексті роману «Голос перепілки» дають нам уявлення про мовленнєвий етикет українців (етикетна функція): звертання на ім'я – у розмовно-побутовому мовленні в середовищі селян; звертання *пане, пані* (про що вже частково йшлося) – в офіційному спілкуванні: *Я забув вам сказати, що сьогодні помолюся за вас,* ***пані вчителько*** [7, с. 118]. Можемо простежити, як змінюються етикетні формули звертання впродовж 20 століття: у радянський період молоде покоління вже не використовує діалектних форм на зразок *дєдю*: *– Але всі берут,* ***тату****, – виправдовувалася Ірця* [7, с. 174]. Щодо звертання до батьків і до старших за віком на ім'я та на «Ти», то це радше свідчення антиетикету та є стилістичним прийомом, який використано для змалювання культурного рівня персонажів певного соціального прошарку в непростих життєвих ситуаціях. Типовим у гуцулів, як і загалом у жителів західного регіону України, було і зчаста зберігається й тепер звертання до батьків на «Ви».

М. Ткачівська майстерно добирає ті чи ті вокативи задля впливу на емоції та почуття читачів (емоційно-експресивна функція). Так, звертання на ім'я та на «Ти» виражає зневагу, лють (*Ти все чув,* ***Борисе****? І ще одне: колись я хотів мати дєдя, аби діти мене за остатного не мали, а тепер не треба. Як казав Андрусь, краще ніякий, ніж дурний* [7, с. 175]), а діалектне *дєдю* звучить то як прохання (***Дєдю****, дайте шос поїсти, – таки промовив Мартин до Бориса* [7, с. 132]), то – перед смертю Бориса – як пробачення (*Чую,* ***дєдю****, – прошепотів Мартин, міцно стиснув Борисову руку, поцілував її й вийшов із покоїв* [7, с. 188]). Таким чином письменниці вдається передати амплітуду емоцій Мартина в ставленні до батька.

Найбільш виразно емоційно-експресивну роль демонструють вокативні речення та численні демінутиви в стилістичних фігурах повтору (*– Нас двоє,* ***паночку****. – Її ноги стали хиткі, як травиця, а душа – полохлива, як пташка. –* ***Паночку!*** [7, с. 80]) та градації (*– Возьми мене,* ***Мартинцю****, чуєш? Я буду тебе любити,* ***Мартиночку****, – не відпускала свого Оленка….* [7. с. 51]. Зменшено-пестливі звертання передають різні емоційні стани героїв, та особливо зворушують у прикінцевому діалозі Стефки та Бориса: *– Прости,* ***Стефцю****, – почула* ; *– Прощаю тобі,* ***Бориску****! За себе прощаю й за Мартина. І за долю нашу прощаю. І най Бог тебе простит* [7, с. 188–189], підсилюючи глибину християнського прощення.

Негативно забарвлена оцінна лексика, зокрема й лайлива, виконує оцінну (аксіологічну) функцію: *Тогди би тобі їх ніхто не дав,* ***йолупе****, – перебиває Мартина Андрусь* [7, с. 124]; *Але*

не для тебе, ***шпанюку****! Марш відси й більше ту' не показуйси* [7, с. 132]); *– То ти,* ***курво****, з хлопами тягаєшси, а нам тут в очи світиш?!* [7, с. 170]. Водночас на неї накладаються інші – емоційно-експресивна та характеризувальна.

Висновки та перспективи дослідження. Численні звертання в аналізованому тексті майстерно використано в прямій мові, діалогах і внутрішньому мовленні персонажів, зокрема для посилення психологізму. Щодо лексико-семантичного вираження, то переважно вжито вокативи-антропоніми та інші назви осіб (за спорідненням, професією, статтю, віком тощо), рідше – теоніми, назви птахів та абстрактних понять. Важливість вокативів у мовостилі роману засвідчує їхня лексикалізація. Звертання виявляють динаміку мовленнєвого етикету українців упродовж ХХ ст. Розмовний характер мовлення, індивідуальну манеру спілкування, емоції та почуття персонажів передають демінутивні, гіпокористичні й діалектні вокативи. Звертання послідовно подано у формі кличного відмінка з оригінальними флексіями, що є питомою рисою української мови. Називний відмінок використано лише для індивідуалізації мовлення героїні-німкені. Вокативи, які вжито в складі непоширених і поширених звертань, вокативних речень, актуалізують такі семантико-синтаксичні функції: потенційного суб'єкта дії, адресата повідомлення, потенційного адресата дії, функцію ідентифікації. Звертання в тексті функціонують у стилістичних фігурах повтору та градації, виконують низку функцій (характеризувальну, функцію індивідуалізації мовлення, етикетну, інтертекстуальну, емоційно-експресивну, аксіологічну тощо), які співдіють.

Вокативні конструкції в тексті роману «Голос перепілки» М. Ткачівської можуть стати об'єктом подальших мовознавчих студій в етнолінгвістичному та лінгводидактичному ракурсах.

Література:

1. Українська система найменувань адресата мовлення : монографія / Скаб М. С., Бабич Н. Д., Скаб М. В. та ін.; відп. ред. – Скаб М. С. Чернівці : Рута, 2008. 304 с.
2. Голіченко М. О. Функції вокативних конструкцій в українських драматичних творах ХХ сторіччя. *Українська мова.* 2017. № 4. С. 67–77.
3. Єрмоленко С. І. Вокатив у сучасній українській мові (на матеріалі прози Оксани Забужко). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер: Філологія.* 2018. № 36, том 1. С. 30–33.
4. Межов О. Г. Функційне навантаження вокативів у поетичних творах Василя Стуса. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2012. Вип. 44. С. 178–181.
5. Ципердюк О. Д. Вокатив у текстах новел Василя Стефаника. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* 2021. Том. 32 (71). № 6. Частина 1. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 58–63.
6. Крупеньова Т. І. Мовностилістичні особливості роману Марії Ткачівської «Тримайся за повітря». *Сучасні методи та форми організації освітнього процесу у закладах вищої освіти* : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції. Одеса : Університет Ушинського, 2022. С. 96–101.
7. Ткачівська М. Голос перепілки : роман. Харків : Книжковий клуб «»Клуб сімейного дозвілля», 2018. 192 с.
8. Новосад Г. Печальний «Голос перепілки». *Хвиля Десни*. 2020, 20 березня. URL: https://surl.li/rfjjum (дата звернення: 14.01.2025).
9. Хороб М. Стражденний голос перепілки. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2019. № 2. С. 518–522.
10. Сергієнко Б. Б. Функціонування гуцульських діалектних назв рослин і тварин у романі Марії Ткачівської «Голос перепілки». *Мовні виміри світу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. студ.-учн. конф. (21 квітня 2021 р., м. Житомир). Житомир, 2021. С. 100–102.
11. Козак Р., Поплавська Л. Фразеологізми у романі «Голос перепілки» Марії Ткачівської як лінгвокультурні маркери української етноособистості. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* 2019. Вип. 48. С. 169–174.
12. Беркещук І. С. Експресиви у романі Марії Ткачівської «Голос перепілки». *Світ наукових досліджень*. Вип. 23 (24–25.10.2023). URL: http://surl.li/bescek (дата звернення: 14.01.2025).
13. Горох. URL: http://surl.li/jbrogt (дата звернення: 14.01.2025).
14. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А. П., Соколова С. О.; за ред. К. Г. Городенської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.

Tsyperdiuk O., Dzhochka I. Semantic-grammatical and functional-stylistic aspects of forms of address in the text of the novel The Voice of the Quail by Mariya Tkachivska

Summary. The article examines the forms of address in the novel The Voice of the Quail by M. Tkachivska that are used in the direct speech of the characters and dialogues, which is typical for a prose text. Vocative constructions are often found in internal speech, which the writer skillfully employs, enhancing the psychologism of the narrative. Some forms of address are intertextual, as they are presented in folk songs, Christmas carols, and prayers. The lexicalization of vocatives highlights their significance in the idiostyle of the novel.

The lexical-semantic expression of forms of address is described, and the following groups are distinguished: anthroponyms (male and female names), nominations of persons by kinship, profession, age, gender, theonyms, names of birds, abstract concepts, etc. It is stated that the forms of address presented in the text, predominantly names of persons, give us an idea of the dynamics of speech etiquette of Ukrainians throughout the twentieth century. Diminutive and dialectal vocatives are examined, revealing the colloquial nature of speech, individual communication styles, emotions, and feelings of the characters.

It is emphasized that the writer uses forms of address in the vocative case with original inflections that do not coincide with nominative case forms and represent a distinctive morphological feature of the Ukrainian language. Forms of address in the nominative case, reflecting the specifics of the German language, are used solely for the individualization of speech. From a syntactic perspective, vocatives represent uncommon and common forms of address, vocative sentences. It has been determined that among all possible semantic-syntactic functions of the vocative-addressee, the following are actualized in the text: potential agent of action, the addressee of the message, potential addressee of action, and identification function.

The functional-stylistic parameters of forms of address in the text have been examined, particularly their functions (characterizing, speech individualization function, etiquette, emotional-expressive, axiological, etc.) that may overlap have been analyzed; the stylistic load of repetition and gradation of vocatives has also been traced.

Key words: vocative, form of address, vocative case, vocative sentence, addressee of speech, speech etiquette, idiostyle.

УДК 82-1/9:655.55:340
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.40

Шевченко-Бітенська О. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕНЗІЇ В НАУКОВОМУ ВИДАННІ З ЮРИДИЧНОГО ФАХУ

Анотація. Статтю присвячено аналізу текстів наукових рецензій монографічних праць з юридичного фаху, які опубліковані у спеціалізованих виданнях. Зауважено про неповноту досліджень наукового стилю літературної мови, що має фахову специфіку, а також окремих науково-критичних жанрів.

Дослідження привертає увагу до тексту рецензії з науково-пізнавальною, навчально-дидактичною метою.

Відзначено, що семантико-композиційна структура наукової рецензії юридичної літератури стабільна і стандартизована, універсалізована і становить єдність таких композиційних елементів, як *заголовок, вступ, основна частина, висновок.*

У статті схарактеризовано кожну з композиційних частин в аспектах варіантності реалізацій тих чи інших комунікативно-прагматичних завдань, що вони виконують. Виділено заголовки формально-фактографічного характеру; із стислим викладом теми (проблеми) публікації, яку оцінюють; позитивнооцінні із зазначенням і жанру публікації, і критикованої праці. Диференційовано два різновиди вступної частини: з окресленням актуальності проблеми, з якої підготовлено наукову працю; з кваліфікацією рецензованої праці як новітньої. Виділено стереотипні кліше у вступній та основній частинах наукової рецензії на монографію з юридичного фаху. Зауважено про різноманіття висновкових лексико-синтаксичних і семантико-композиційних елементів аналізованої наукової рецензії: тих, що транслюють загальну позитивну оцінку праці; доповнюють оцінку рекомендацією праці до друку; висловлюють перспективність опрацьованої проблеми; доповнюють власне висновки окресленням особливостей читацької аудиторії.

Висловлено міркування про перспективи дослідження наукових рецензій у юридичній сфері комунікації щодо накопичення мовних фактів, що прислужаться для вивчення історії становлення цього жанру в науково-гуманітарній сфері діяльності, а також для впровадження у лінгводидактиці для навчання професійного писемного спілкування.

Ключові слова: науковий стиль, фахова мова, наукова рецензія, стилістика, стильова норма, стереотипний зворот, кліше, оцінність.

Постановка проблеми. Підготовка і опублікування рецензій на будь-які публікації – важливий крок до популяризації праці, представлення загалові стислого огляду її змісту, визначення новизни роботи чи видання на тлі подібних, а також виклад критичних оцінок, які можуть мати дискусійний характер тощо. При цьому об'єкт рецензування – літературний чи науковий текст, науково-технічний продукт, матеріальна річ – визначають ті акценти, що заслуговують на виокремлення. Відповідно, структура тексту рецензії, опорні кліше, характер оцінних конструкцій можуть модифікуватися, зберігаючи універсальні маркери. Як відзначають дослідники, цілком реальні, здавалось би в такому консервативному інформаційному жанрі, і культурно-специфічні риси.

На жаль, в українському мовознавстві такі дослідження не проводилися. Утім, розширення сфер функціонування української мови, активне опанування українською мовою у фахових дискурсах стимулює до залучення синхронних і діахронних текстів рецензій різних сфер комунікації для опрацювання з метою пізнання як лінгвокогнітивних, так і практичних механізмів побудови оцінних текстів.

Виокремлюючи наукову рецензію як феномен сучасної української літературно-мовної комунікації, привертаємо увагу саме до його особливостей не лише із науково-пізнавальною, але й з науково-практичною, лінгводидактичною метою. Адже наукова мова – вагомий складник соціально-культурних функцій літературної мови, визначальна когнітивна практика з узагальнення, стискання знання та його популяризації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова рецензія є репрезентантом наукового стилю, отже за мовним оформленням відповідає стильовим нормам наукової писемної комунікації і характеризує дискусійність наукового дискурсу (чи навпаки – констатацію наукових фактів, що з'являються у процесі розвитку тієї чи іншої наукової галузі).

Зазначений жанр привертає увагу насамперед як феномен не досить вивченого в мовознавстві наукового стилю. Звертаємо увагу на кілька показових праць [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. До певною мірою опрацьованих унаслідок питання стильових і стилістичних маркерів мови науки; диференціації основних субстилів (власне науковий (академічний), науково-популярний, науково-навчальний, науково-публіцистичний, науково-технічний, науково-довідниковий, науково-критичний з різновидами – рецензія, огляд, відгук про дисертацію, висновки щодо можливості публікації роботи); характеристики структури, мови і стилю текстів наукових статей, монографій, рефератів, тез, дисертацій, курсових і магістерських робіт, інструкцій, підручників, посібників і т. под.; діахронні дослідження наукових текстів, окреслення історії формування стилю, ролі певних мовних особистостей, які прислужилися до випрацювання стильових стандартів наукового письма; специфіка усної наукової мови в аспектах співвідношення вербалізаторів категорії усності та розмовності та деякі ін.

Утім щодо жанру наукової рецензії в науковій комунікації знайдемо мало праць. Перші застереження про такі тексти зафіксувала К.В. Ленець у хрестоматії «Стиль і час» [3, с. 146–147],

де подано як показовий уривок із рецензії «Есхіл в українському перекладі» (із видання: Шамрай А.П. Вибрані статті і дослідження. Київ, 1963). Зауважено, що текст містить типові для рецензії зачини; виклад послідовний, чіткий, логічний, положення аргументовані теоретично, ілюстровані відповідними прикладами, посиланнями на рецензований твір, будова фраз книжна, багато складних речень, елементів вставлення.

Наукові рецензії в галузі термінознавства вивчала Н.О. Яценко [9]. Об'єктом дослідження у її праці є мовознавчі рецензії на термінологічні праці XX–XXI ст. (словники, статті, монографії), опубліковані в періодичних виданнях із лінгвістики. Авторка зауважує: «Популярний у лінгвістиці текстоцентричний підхід до вивчення наукової комунікації виокремлює рецензію в окремий текстотип, семантико-композиційна, комунікативно-прагматична та лексико-синтаксична організації якого підпорядковані потребі представити зміст рецензованого тексту, інтерпретувати та оцінити його» [9, с. 93].

На жаль, немає поки в мовознавстві систематизувальної монографічної праці, яка б представила загальні вимоги до тексту рецензії, її жанрово-стильові, структурні, комунікативно-прагматичні, культурно-специфічні, фахово-дискурсивні особливості. І цей факт характеризуємо як прогалину в опрацюванні наукового дискурсу, його жанрового різноманіття, простеження особливостей жанру рецензії залежно від сфер інформування про результати наукових досліджень, зокрема у галузі юриспруденції та права. Результати вивчення особливостей рецензій у науковому виданні з юридичного фаху матимуть практичне значення для формування навичок оцінки наукових текстів як з погляду їх формування / оформлення, так і логічного викладу аргументів, формування професійних навичок.

У дослідженні спираємося на викладені універсальні відомості про жанр рецензії. Насамперед звертаємо увагу на визначення цього жанру, назва якого походить від лат. recensio 'розгляд', 'оцінка'. Отже, критика, оцінка, розгляд, представлення, аналіз, інтерпретація є синонімічними ознаками цього терміну.

За одними відомостями, це жанр публіцистичний з різновидами видавничої рецензії чи рецензії у пресі на літературні, наукові чи мистецькі твори, за іншими – літературний. Літературознавці виділяють субжанри короткої, реферативної, проблемної, звичайної журнальної рецензії, а також публіцистичної полемічної статті, розгорнутої атонації, ліризованого есе, діалогу, фейлетону, памфлету, жарту, листа, авторецензії, репліки [10, с. 318]. Відповідно, у ЗМІ розрізняють анотаційні, аналітичні рецензії та відкриті листи-рецензії [11, с. 239]. У редакційно-журналістській рекламній практиці, апелюючи до європейського досвіду, виокремлюють також споживчу, експертну, куплену рецензію, авторецензію (https://uk.wikipedia.org/wiki/Рецензія). Немає допоки класифікації субжанрів наукових рецензій.

Відзначено, щодо семантико-композиційної структури рецензії, що вона «стабільна і стандартна (інваріантна), бо становить єдність таких композиційних елементів (тем), як *заголовок, вступ, основна частина, висновок*» [9, с. 93]. З цих позицій будемо виходити і в своєму дослідженні фахової наукової рецензії на юридичні тексти. Хоча більш детально структуру рецензії описують так: тема або найменування рецензованої роботи; її автор; актуальність і правильність обраної теми; вдалість огляду літератури; використання системи доказів; повнота розкриття проблеми; результати аналізу доцільності, якщо необхідні; наявність чітких висновків; використання наукового апарату; якість оформлення роботи; недоліки, що є в роботі; висновок (https://uk.wikipedia.org/wiki/Рецензія).

Мета статті – встановити жанрово-стильові, структурно-композиційні, лексико-синтаксичні особливості рецензії в сучасному науковому виданні з юридичного фаху.

Виклад матеріалу дослідження. Серед основних жанрово-стильових ознак рецензії на праці юридичного фаху підкреслюємо вагу аналітизму, логічності, фактичної конкретності; увагу до актуальності праці, її новизни, значення для теорії та практики галузі; стислість, ясність, конструктивність, доброзичливість (стереотипне кліше «Висловлене зауваження не знижує загальної високої оцінки проведеного дослідження») оцінок.

Структурно-композиційні складники наукової рецензії сфери права мають такі вербальні особливості. Щодо *заголовків*. Вони різняться характером інформації:

1) формально-фактографічні із зазначенням жанру публікації – рецензія: *Рецензія на монографію А. В. Кулька «Міжнародно-правове регулювання використання й охорони транскордонних прісних вод»* (Прикарпатський юридичний вісник, 2017, 6(21), т. 1, с. 234), *Рецензія на монографію І. С. Пироги «Механізм податкового стимулювання соціально-економічного розвитку України»* (Прикарпатський юридичний вісник, 2019, 2(27), с. 203), *Рецензія на монографію Чорнописької Вікторії Зіновіївни "Система адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні: сучасний стан та шляхи удосконалення»* (Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки", 2021, 1(29), с.152);

2) із стислим викладом теми (проблеми) публікації, яку оцінюють: *Правові аспекти діяльності державних органів із питань тимчасово окупованих територій (рецензія на наукову публікацію)* (Науковий вісник МГУ. Сер.: Юриспруденція, 2018, 36 (2), с. 192);

3) позитивнооцінні із зазначенням і жанру публікації, і критикованої праці: *Фахове компаративістське дослідження проблем кримінальної відповідальності за економічні злочини (рецензія на монографію Д. В. Каменського «Відповідальність за економічні злочини в США та Україні: порівняльно-правове дослідження»)* (Науковий вісник МГУ. Сер.: Юриспруденція, 2020, 43, с. 206); *Колективна праця досягла мети авторської творчості (рецензія на підручник "Особливе адміністративне право" за редакцією Б. Візера, Я. Лазура, Т. Карабін, О. Білаша)* (Право України, 2023, 3, с. 146).

Заголовки, як видно із назв, можуть містити бібліографічні відомості, а також стислу інформацію про автора дослідження.

Вступ наукових рецензій у сфері юриспруденції характеризується:

1) окресленням актуальності проблеми, з якої підготовлено наукову працю, тому містить базові поняття дослідження [*До уваги наукової спільноти та інших зацікавлених осіб представлена праця Д.В. Каменського, в якій проаналізовано цілий пласт актуальних питань щодо визначення підстав криміналізації та меж кримінальної відповідальності за економічні злочини в Україні з урахуванням відповідного позитивного досвіду США й запропоновано шляхи їх вирішення* (Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юри-

спруденція. 2020, 43, с. 206); *Для України станом на сьогодні це є особливо актуальним, враховуючи процеси євроінтеграції та пов'язану із цим потребу у гармонізації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу. То ж природно, що правові проблеми захисту прав інтелектуальної власності знаходяться у центрі уваги науковців та практиків. Водночас низка важливих теоретичних та прикладних проблем у цій сфері і досі залишаються невирішеними, що зумовлює актуальність рецензованого монографічного дослідження з точки зору сучасної правової доктрини і практики* (Часопис цивілістики, 2020, 36, с. 89)], а також стереотипні кліше на зразок: *Поява монографічного дослідження, присвяченого цій темі, є актуальною і своєчасною* (Прикарпатський юридичний вісник, 2019, 2(27), с. 203), *Тому наукові дослідження відповідної тематики сьогодні варто вважати пріоритетними* (Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2018, 36, т.2, с. 192);

2) кваліфікацією рецензованої праці як новітньої: *У цьому контексті монографію С.М. Мельничук «Правові форми реалізації функцій сучасної держави Україна: загальнотеоретична характеристика» можна вважати вагомим внеском у юридичну науку, який покликаний заповнити існуючі прогалини. Монографія є першою науковою роботою такого рівня* (Право і суспільство, 2018, 5, с. 226).

Основна частина має свої варіанти реалізації. Звертаємо увагу на характерні кліше і звороти, які використовують автори для характеристики: а) правильності аргументів і висновків: *варто цілком погодитися з тезою авторського колективу; необхідно підтримати висновок авторів*; *варто погодитися з авторською тезою*; *можна підтримати запропоноване авторами…*; *варто підтримати позицію вченого щодо…*; б) дискусійних моментів, що не викликають схвалення, підтримки у критиків-рецензентів, з висловленням власного погляду у з'ясувальній частині: *Позитивно оцінюючи рецензовану роботу в цілому, хотілось би звернути увагу на те, що дискусійною є позиція автора щодо характеристики майнових прав інтелектуальної власності як таких, що існують виняткова в абсолютних правовідносинах. Адже <…>* (Часопис цивілістики, 2020, 36, с. 89); *Відзначаючи достатньо високий науковий рівень монографії, хочеться висловити окремі міркування, які б поліпшили, на нашу думку, цінність роботи* (Прикарпатський юридичний вісник, 2019, 2(27), с. 204); в) структурних складників наукової праці, декларуючи за порядком розділів змістову інформацію: *У першому розділі монографії автором проаналізовано…*; *Другий розділ монографії містить дослідження…*; *Зміст другого розділу формує уявлення…*; *З-поміж здобутків автора зазначимо ті, що містяться у другому розділі…*; *Проблемам … присвячено третій розділ монографії*; *Окремої уваги заслуговує четвертий розділ монографії, де автор зупинився на проблематиці …*

Оцінні складники, що пронизують основну частину рецензії, надають їй статусу проміжного між науковим і публіцистичним жанрами. Серед таких стереотипів назвемо: *визначальний здобуток, переконливе доведення, ґрунтовний огляд, автор досить вдало розставив акценти, оригінальним є підхід, високий рівень дослідження забезпечено, видання справляє позитивне враження, такий науковий підхід є логічним і виправданим, цілком слушно наводить автор, слід визнати належним, чітко представлені, глибоко розуміє* тощо.

Висновкова частина наукових рецензій на праці юридичної тематики також має варіанти вираження на тлі типовості, насичення стереотипними кліше, узагальнено-оцінними, вставними конструкціями, притаманними науково-критичному підстилю.

Одні з них транслюють загальну позитивну характеристику праці, наприклад: *Автор дійшов висновку про всебічність, ретельність, глибину та високий науково-методологічний рівень дослідження*) або критичну оцінку наукового продукту: *Відтак вважаємо, що представлене дослідження сприяє розв'язанню проблеми відсутності комплексних праць, присвячених застосуванню міжнародного права у відносинах із використання й охорони транскордонних прісних вод. Воно буде корисним для юристів, науковців, дипломатів та всіх, хто цікавиться проблематикою використання й охорони природних ресурсів* (Прикарпатський юридичний вісник, 2017, 6(21), т. 1, с. 236).

Інші ж – доповнюють оцінку рекомендацією праці до друку: *Резюмуючи результати дослідження та беручи до уваги новизну, теоретичне і практичне значення роботи, можна стверджувати, що монографія широко охоплює поставлену проблему і дає її комплексне теоретичне і практичне вирішення, включаючи і формулювання необхідних змін у законодавстві. Монографія І.С. Пироги «Механізм податкового стимулювання соціально-економічного розвитку України», присвячена дослідженням актуальних проблем податкового права, відзначається науковою новизною розв'язання завдань, що мають істотне значення для юридичної науки, і може бути рекомендована до опублікування* (Прикарпатський юридичний вісник, 2019, 2(27), с. 204); *Монографія кандидата юридичних наук, доцента І.Є. Якубівського «Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні» є ґрунтовною науковою працею, що має завершений характер і може бути рекомендована до друку* (Часопис цивілістики, 2020, 36, с. 90).

Треті – висловлюють перспективність опрацьованої проблеми, як-от: *Також можна побажати авторам здійснити більш широке за обсягом дослідження правових та організаційних передумов, форм і наслідків діяльності Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим в умовах тимчасової окупації півострова <…>* (Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2018, 36, т.2, с. 193).

Четверті доповнюють власне висновки окресленням особливостей читацької аудиторії, зокрема: *Це видання є корисним для науковців, суддів, працівників правоохоронних органів, адвокатів, здобувачів вищої юридичної освіти, а також для всіх тих, хто цікавиться проблемами захисту економічних систем України та США від протиправних посягань* (Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, 2020, 43, с. 207).

Висновки і перспективи дослідження. Особливостями рецензії в науковому виданні з юридичного фаху є відповідність універсальним принципам організації структури і композиції текстів такого жанрового різновиду, наявність сталих стереотипних компонентів у заголовковій, вступній, основній і заключній частинах. Спостережено відсутність цитувань рецензованих праць. Низький складник критичних і дискусійних висловлень, що робить аналізовані тексти оглядово-репрезентаційними, а не оцінними. Фахові ознаки таких наукових рецензій – поняття, терміни і термінологічні словосполучення

юридичної сфери діяльності суспільства, апеляція до законодавчих джерел, правового дискурсу.

Перспективи дослідження наукових рецензій у юридичній сфері комунікації пов'язані з накопиченням мовних фактів, що прислужаться для вивчення історії становлення цього жанру в науково-гуманітарній сфері діяльності, а також для впровадження у лінгводидактиці для навчання професійного писемного спілкування.

Література:

1. Жовтобрюх М.А. Науковий стиль української мови. *Мовознавство*. 1968. №1. С. 3–13.
2. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту. Київ: Вид-во КДУ, 1970. 307 с.
3. Ленець К.В. Науковий стиль. *Стиль і час: хрестоматія* ; [упоряд.: Г.М. Колесник, К.В. Ленець, А.Ф. Марахова, М.М. Пилинський ; редкол.: М.М. Пилинський (відп. ред.) та ін.]. Київ: Наукова думка, 1983. С. 129–140.
4. Гнатюк І.С. Мова сучасної науково-популярної літератури. *Жанри і стилі в історії української літературної мови*. Київ: Наукова думка, 1989. С. 265–279.
5. Непийвода Н. Ф. Мова науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект). Київ, 1997. 303 с.
6. Вербич Н. С. Інтонаційна виразність наукового мовлення. *Культура слова*. 2013. Вип. 78. С. 168–176.
7. Бибик С. П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення. Ніжин: Аспектполіграф, 2013. 589 с.
8. Селігей П. О. Світло і тіні наукового стилю. Київ, 2016
9. Яценко Н. Жанрово-стильова специфіка наукової рецензії. *Українська мова*. 2017. № 1. С. 92-101. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2017_1_10
10. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Київ: Академія, 2007. Т. 2. С. 318.
11. Михайлин І.Л. Рецензія. *Журналістика. Словник-довідник*. Київ: Академвидав, 2013. С. 239.

Shevchenko-Bitenska O. Genre-style features of reviews in a scientific publication in the legal profession

Summary. The article is devoted to the analysis of the texts of scientific reviews of monographic works on the legal profession, which are published in specialized publications. The incompleteness of studies of the scientific style of the Ukrainian literary language, which has professional specificity, as well as certain genres of scientific discourse, which have a scientific and critical nature, is noted.

The study draws attention to the text of the review with a scientific and cognitive, educational and didactic purpose.

It is noted that the semantic-compositional structure of the scientific review of legal literature is stable and standardized, universalized and constitutes the unity of such compositional elements as the title, introduction, main part, and conclusion. The article characterizes each of the compositional parts in terms of the variant implementation of certain communicative and pragmatic tasks that they perform. Titles of a formal-factographic nature, with a concise statement of the topic (problem) of the publication being evaluated, positively evaluated with an indication of both the genre of the publication and the criticized work are highlighted. Two types of the introductory part are differentiated: outlining the relevance of the problem for which the scientific work was prepared; with the qualification of the reviewed work as the latest. Stereotyped clichés in the introductory and main parts of the scientific review of a monograph on the legal profession are singled out. It is noted about the variety of concluding lexical-syntactic and semantic-compositional elements of the analyzed scientific review: those that convey a general positive assessment of the work; supplement the assessment with a recommendation of the work for publication; express the perspective of the studied problem; complement the actual conclusions by outlining the features of the readership.

Opinions are expressed about the prospects of researching scientific reviews in the legal field of communication regarding the accumulation of language facts that will serve to study the history of the formation of this genre in the scientific and humanitarian sphere of activity, as well as for implementation in linguistic didactics for teaching professional written communication.

Key words: scientific style, professional language, scientific review, stylistics, stylistic norm, stereotypical turn, cliché, evaluation.

УДК 811.161.2'276.6:070
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.41

Шелепкова І. М.,
старший викладач кафедри української філології та історії
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця
orcid.org/0000-0001-9431-4868

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТУРИЗМУ

Анотація. У статті представлено різноаспектний аналіз сучасної української термінології туризму та визначено провідні напрямки розвитку означеної терміносистеми.

Зацікавленість цією темою обумовлена, по-перше, тим, що сучасна українська термінологія туризму є такою, що динамічно розвивається, має відкриту систему спеціальних номінацій, які активного формуються і проявляються у масовому поповненні її інноваціями, по-друге, ця термінологія широко представлена варіативністю (фонетичною, графічною, граматичною), багатокомпонентністю та багатозначністю, а також значною синонімією багатьох її складових.

Отже, актуальність цього напрямку дослідження обумовлена:

– аналізом термінів сфери туризму, що функціонують у сучасній українській мові;

– розбором тематичної спрямованості, що відображає особливості сучасної індустрії туризму;

– оглядом сучасної української термінології туризму за типологічними та структурно-граматичними особливостями;

– дослідженням у складі терміносистеми сучасної української мови значної кількості міжнаукових термінів, а також предтермінів, серед яких є ті, що ускладнені синтаксичними конструкціями;

– розширенням наукових уявлень про тенденції розвитку сучасної української термінології туризму;

– вивченням особливостей формування нових термінологічних підсистем;

– розглядом шляхів та способів поповнення української термінології новими мовними знаками, у тому числі запозиченими та утвореними з власних мовних ресурсів;

– оціненням типології термінологічних одиниць у сучасній українській мові та їх національно-культурних особливостей.

У статті на прикладах доведено що:

– базова терміносистема туризму в сучасній українській мові є англомовною;

– запозичення є одним із основних засобів її поповнення, що обумовлено потребою суспільства та мови в номінації нових понять, тенденцією до мовної економії та прагненням до універсалізації термінології міжнародного туризму;

– запозичені номінації у досліджуваній терміносистемі представлені прямими запозиченнями, кальками та напівкальками;

– термінологія туризму в сучасній мові стрімко розширюється також за допомогою інновацій, утворених із власних ресурсів або тих, що ґрунтуються на них, насамперед, за рахунок морфологічних (у тому числі утворених від неологізмів-запозичень), синтаксичних та лексико-семантичних неологізмів, а також за рахунок «залучених» та «переорієнтованих» термінів, що прийшли з інших тематичних сфер.

Ключові слова: термінологія; термін; терміносистема туризму; термінологія туризму; індустрія туризму; сфера туризму; сучасна українська мова.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Туризм належить до найважливіших економічних та соціальних явищ сучасного суспільства, його вплив на різні сфери життя, його важливість у розвиткові економіки багатьох країн зумовлюють потребу в осмисленні та дослідженні спеціальної лексики та термінології цієї галузі.

Аналіз спеціальної наукової літератури та лексикографічних робіт [1; 2] з досліджуваної проблематики дозволяє стверджувати, що досі теоретичні питання організації та типологічних особливостей лексики та української термінології туризму залишаються недостатньо дослідженими, тому що номінації туризму та індустрії гостинності в різних мовах світу взагалі порівняно нещодавно стали об'єктом спеціального лінгвістичного вивчення. Лише деякі аспекти цього лексичного розряду піддавалися аналізу.

Нечисленні лексикографічні роботи, у яких проаналізована сучасна українська термінологія туризму, створені фахівцями, в основному, у сфері економічних наук. Термінологічного ж словника сфери туризму, підготовленого мовознавцями-лексикографами, досі не існує. І це зумовлено тим, що спеціальних комплексних лінгвістичних досліджень системно-структурних і семантичних особливостей української термінологічної лексики туризму не здійснювалося, а тому відсутні узагальнюючі описи названої підсистеми спеціальних номінацій і зазначений факт визначає актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї теми. Наукова методологія статті ґрунтується на лінгвістичних дослідженнях у галузі термінології, серед яких виділяємо роботи українських вчених, присвячені: природничій термінології (Л. Симоненко), юридичній (О. Сербенська), суспільно-політичній (Т. Панько) [3], математичній (А. Крейтор), фізичній (В. Пілецький), радіотехнічній (І. Кочан) [4], соціально-економічній (Т. Панько, А. Бурячок), економічній (І. Шелепкова) [5, С. 247 – 276], сільськогосподарській (П. Гриценко, Б. Стасевський), географічній (П. Чучка), образотворчій (Б. Михайлишин), театральній (А. Костюк), спортивній (М. Паночко) та ін.

Термінологія туризму була об'єктом лінгвістичних студій, окремі питання розвитку термінології туризму висвітлені в мовознавчих працях таких українських вчених, як: Н. Біян, яка вивчає лексико-семантичну та структурну класифікацію

термінів у галузі туризму в англійській мові [6, С. 142 – 149]; В. Ковешніков, О. Ліфіренко, Н. Стукальська досліджують інноваційні види туризму [7, С. 38 – 44]; М. Мальська, Н. Антонюк, Н. Ганич аналізують міжнародний туризм і сферу послуг; І. Перішко – сучасні тенденції формування лексики у сфері туристичних послуг [8, С. 104 – 109], а В. Прима – семантику і функціонування туристичної термінології [9].

Формування мети статті – визначення структури, складу, типологічних особливостей сучасної української термінології туризму та виявлення основних напрямів її сучасного розвитку.

Досягнення поставленої мети передбачало вирішення таких завдань:

− визначити теоретичні підстави дослідження, що стосуються зокрема особливостей розвитку української термінології туризму, змістового поняття «спеціальна лексика», «термін», «термінологія», «типологія термінологічних одиниць», «термінологія туризму» тощо;

− охарактеризувати особливості української термінології туризму з погляду типології спеціальних номінацій, їх тематичної віднесеності, структурно-граматичних особливостей та національно-культурної значимості;

− виявити та проаналізувати різні типи інновацій у сучасній українській термінології туризму, а також шляхи та способи їх утворення та закріплення в системі мови;

− описати національно-культурні особливості української термінології туризму в аспекті їхньої представленості в семантиці термінологічних одиниць.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток туристичної галузі зумовив необхідність відокремлення цілого пласта лексичних одиниць у самостійну терміносистему, а дослідження термінів сфери туризму стає необхідним вже через стрімке розширення туристичного бізнесу та активізації контактів із зарубіжними партнерами.

У той же час швидкими темпами продовжує розвиватися і наука про туризм, у ХНЕУ імені Семена Кузнеця введено спеціальність «Туризм», метою підготовки фахівців із міжнародного туризму та управління готельно-ресторанним бізнесом є оволодіння студентами англійською, німецькою, французькою мовами як мовами міжнародного спілкування, опанування професійних термінів та отримання навиків їх вільного використання у спеціалізованому середовищі – туристичний бізнес, екскурсійна справа, готельне та ресторанне господарство.

Усе це дає нам право констатувати, що терміносистема «туризм» є фактом масової комунікації, а її вивчення – найважливішою умовою успішної професійної діяльності та організації подорожей.

Перш ніж приступити до аналізу терміносистеми, необхідно виробити критерії, на основі яких здійснюватиметься її вивчення.

− загальні: історичні (етапи та причини формування терміносистеми «туризм»); поширеність терміносистеми;

− формальні: структурний склад термінів (співвідношення одно-, дво- та багатокомпонентних термінів та терміносполучень); морфологічні та синтаксичні деривaційні процеси (основні способи терміноутворення);

− семантико-смислові: лексико-семантична структура терміносистеми (виділення підсистем та лексико-семантичних груп усередині них); повнота терміносистеми (відсутність / наявність пропусків у тексті); смислова системність терміносистеми (наявність у ній термінологічних гнізд); смислова ізоморфність терміносистеми (наявність синонімії, омонімії, полісемії та антонімії);

− функціональні: відкритість терміносистеми (стійкість до зовнішніх впливів); проблеми функціонування терміносистеми.

У межах цієї статті зупинимося на розгляді формальних критеріїв, оскільки структурні особливості термінів та деривaційні процеси відіграють важливу роль для розуміння термінів, для взаєморозуміння фахівців сфери туризму.

Аналізуючи формальну сторону терміна, багато дослідників виділяють дві основні групи термінів, що відрізняються за складом: терміни-слова (однокомпонентні) і терміни-словосполучення (багатокомпонентні). У терміносистемі, що вивчається, є як однокомпонентні, так і багатокомпонентні терміни.

Аналіз морфемної структури термінів туризму дозволив виділити такі типи однокомпонентних термінів:

1) прості непохідні терміни, тобто однослівні лексичні одиниці, основа яких збігається з коренем: *зустріч, круїз, сафарі, квота, курорт, хостел, банкет, сезон, клас, трансфер, хаб;*

2) похідні терміни, тобто однослівні лексичні одиниці, основа яких містить корінь та афікси.

Аналіз показав, що основним афіксом у терміноутворенні є суфікс, що свідчить про входження в систему англомовних словоутворювальних елементів.

До найбільш продуктивних суфіксів можна віднести: ***-нн-(я):*** *розміщення, орієнтування, фрахтування, бронювання, резервування;* ***-ник:*** *провідник, відпускник, мандрівник;* ***-аці-(я):*** *маршрутизація, реєстрація, анімація, рекреація;* ***-ер/-ор:*** *аніматор, ресторатор, кемпер, консолідатор.*

На сьогодні поняття «термін» має багато тлумачень. Згідно з роботами багатьох відомих авторів, терміну притаманно понад двадцять визначень.

Але зупинимося на більш популярному і доступному визначенні цього поняття, зафіксованого у сучасному тлумачному словнику, а саме термін – це «*слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо*» [10, С. 1444].

Термінологія як сукупність термінів становить частину спеціальної лексики, а сама термінологія визначається двома аспектами, такими як сукупність терміноелементів і назв, а також вчення про утворення цих же лексичних одиниць спеціальної лексики.

Терміни належать не до звичної всім, повсякденної, загальної лексики, а до спеціальної, що існує в різних підмовах. Тобто свого роду штучно створених термінологічних групах, характерних для різних сфер діяльності.

На сьогодні практично не залишилося професійних галузей, які не були б охоплені термінологічними дослідженнями. Але, незважаючи на вивченість тієї чи іншої галузі, термінологічний арсенал продовжує активно поповнюватися новими лексичними одиницями.

Стрімкий розвиток науки і техніки, досягнення науково-технічного прогресу позначаються в першу чергу на розвитку мови, а точніше її лексики, породжуючи цим таке поняття як неологізми – «нове слово, словосполучення, фразеологічний зворот, що з'являється у мові» [10, С. 770].

Розвиток мови, в цілому, відбувається шляхом найменшого опору, тому в більшості випадків відбувається процес запозичення з іншої мови або переосмислення номінацій, що існували, і значень.

Однак формування нової термінології в тій чи іншій галузі знання більшою мірою залежить від зусиль людей, які працюють в ній або займаються її розвитком. У цьому і полягає системність термінології.

Спеціальні слова, що з'явилися, стають невід'ємною частиною повсякденного життя людини. З часом вони виходять за межі підмови працівників вузької спеціалізації і стають більш зрозумілими для сприйняття оточуючими. Це неминуче, проте неологізмів, з постійним розвитком мови, стає все більше і люди, як правило, не мають достатніх можливостей для того, щоб засвоїти їх усі.

Індустрія туризму також відчуває на собі вплив глобалізації, що надає ефект неминучості самих процесів глобалізації лише на рівні мови, англійська мова закріпилася як базова в межах міжнародного туризму.

Звернемося до сучасного тлумачного словника щодо значення слів «туристський» і «туристичний» і чи має важливе значення цей вибір?

«Туристичний. *Стос. до туризму. Туристичне бюро.*

Туристична індустрія – сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів.

Туристичний продукт – право на тур, призначене для реалізації туристу.» [10, С. 1486].

«Туристський*. Стос. до туриста, туристів.*

Туристська путівка – документ, що підтверджує факт передачі туристичного продукту.» [10, С. 1486].

Отже, зі словника випливає, що «туристський» застосовується в контексті щодо туриста, тоді як «туристичний» – щодо туризму.

Терміносистема туризму, фіксуючи в мові нові поняття та реалії, перебуває у постійному розвитку. Існує безліч способів поповнення цієї підмови термінами. У цій статті будуть розглянуті деякі з них.

По-перше, запозичення термінів з інших сфер людської діяльності, головним чином з соціокультурної практики (наприклад, *acquisition, animation, carrousel, restricted goods, scheduled service, stopover, standby*).

По-друге, утворення нових термінів, тобто неологізмів. Одна з причин цієї тенденції в тому, що в мові відсутній термін-аналог у вигляді одного слова або словосполучення (наприклад, *agritourist – турист, який спостерігає, а також бере безпосередню участь у сільськогосподарському процесі*).

Оскільки неологізми входять у лексичну систему, їх відрізняє системний характер зв'язків, який можна спостерігати на словотвірному рівні. Неологізми утворюються у різних сферах тієї чи іншої діяльності людини. У зв'язку з цим системність нових лексичних одиниць проявляється у функціональному плані.

Функціональний підхід до термінології індустрії туризму можна спостерігати, умовно розділивши новоутворення на такі лексико-семантичні групи:

– типологія туристів: *architourist (architecture + tourist)* – людина, що подорожує з метою вивчення архітектури; *flashpacker (flash + backpacker)* – турист, який подорожує на широку ногу; *grey nomad* – літня людина, яка активно подорожує, наприклад, у будинку на колесах; *labor tourist* – людина, яка живе в одній країні, а працює в іншій;

– види подорожей: *daycation* – подорож на один день або незначний термін без ночівлі; *microvacation* – коротка подорож; *minimoon (mini + honeymoon)* – коротка весільна подорож; *staycation (stay + vacation)* – відпустка вдома;

– терміни, що мають пряме чи непряме відношення до сфери туризму, але нерозривно з нею пов'язані: *black-hole resort* – курорт, на якому блокуються усі вхідні та вихідні сигнали; *destination wedding* – весілля далеко від міста у популярному місці відпочинку; *shoulder season* – період у туризмі між високими та низькими сезонами; *Stendhal's syndrome* – захоплення, паніка, викликане переглядом художніх чи історичних пам'яток.

Виходячи з того, скільки наведених вище неологізмів з'явилося у сфері туризму за останній час, слід відзначити стрімкий розвиток цієї галузі людської діяльності. Кожна з умовно-створених лексико-семантичних груп практично однаково поповнюється новоутвореннями, що свідчить про циклічність і синхронність процесу.

Туризм, туристичні послуги розвиваються і виникає необхідність «винаходити» слова, наділяти їх певним семантичним визначенням тощо. Це ставить перед лінгвістами завдання організовувати, інтегрувати, систематизувати науку про туризм, сформувати апарат розуміння та комунікативності для осіб, які працюють у цій сфері, а також для звичайних любителів подорожей.

Формування та становлення туризму як сфери людської діяльності відображено в термінологічних словниках, енциклопедіях, підручниках, наукових статтях з проблем туризму. Матеріал, поданий у словниках, найчастіше свідчить про рівень розвитку галузі.

Батьківщиною туризму як виду економічної діяльності вважається Англія. В історії англійського туризму виділяються чотири етапи, які відповідають етапам формування англійської термінології, яка має значний вплив на розвиток світової терміносистеми «туризм», включаючи терміносистеми туристичної сфери китайської та інших мов.

Перший етап охоплює тимчасовий відрізок від античності на початок XIX століття, коли основними мотивами подорожей англійців були торгівля, паломництво, лікування, освіта. В англійській почала утворюватися термінологія туризму: засоби пересування, умови проживання позначалися незначним набором лексичних одиниць загальнолітературної мови: *carriage (вагон), board (харчування, їжа), excursion (екскурсія), hotel (готель), resort (курорт), itinerary (маршрут)* тощо.

Другий етап охоплює XIX століття, коли було закладено основи матеріально-технічної бази, методи роботи та органи управління туризмом. Саме в цьому столітті з'являються англійські терміни *tourism* та *tourist.*

У зв'язку з бурхливим розвитком туристичної галузі на другому етапі активно формується і термінологія переважно англійською, але також і іншими європейськими мовами, при цьому їх формування здійснювалося відповідно до різних туристичних послуг:

– посередницьких послуг турбюро: *conductor (гід), booking (бронювання);*

– послуги перевезення: *commute (поїздка), man car (спальний вагон), liner (лайнер);*

– розміщення: *maitred'hotel (метрдотель), bivouac (палатка), room (кімната);*

– послуги харчування: *alacarte (обслуговування офіціантом і меню), tabled'hote (загальний стіл), buffet (буфет);*

– розваги: *safari (сафарі), attraction (атракціон).*

На другому етапі до англійської термінології активно вводяться іншомовні терміни: з французької мови *(coupon (купон)*), німецької *(Baedeker (путівник Бедекер)),* шведської *(smorgasbord (шведський стіл)).*

Третій етап розвитку англійського туризму та його термінології припав на початок XX століття. Розвиток туризму на цьому етапі характеризується невибагливістю наданих послуг, стандартністю їх набору.

Характеризуючи цей етап, необхідно відзначити, що розвиток туризму йшов паралельно з розвитком та модернізацією транспорту, у зв'язку з чим туристична термінологія значно поповнилася за рахунок таких термінів:

– пов'язаних із послугами перевезення туристів: *leg (частина колії), aircraft (авіація), aircraft carrier (авіакомпанія), shuttle (приміський автобус, поїзд), airline (авіалінія)*;

– на позначення нових засобів розміщення та номерів: *motel (мотель), penthouse (пентхаус, особняк на даху), duplex (здвоєний номер на двох поверхах)), receptionist (реєстратор, портьє);*

– на позначення видів послуг*: reservation (замовлення, бронювання), roomservice (обслуговування номерів).*

На третьому етапі англійська термінологія поповнилася переважно за рахунок термінів транспортної та готельної інфраструктури і до кінця третього етапу склався кістяк понятійного апарату сфери туризму.

Четвертий етап – масовий диференційований туризм – триває до наших днів. Диференційований туризм відрізняють різноманітність потреб та мотивацій туристів, множинність вузькоспеціалізованих сегментів у попиті, різноманітність запропонованих послуг та яскраво виражена спеціалізація туристської пропозиції.

Англійська термінологія туризму почала активно поповнюватися термінами:

– сфери спеціалізованого туризму: *agroturism (агротуризм), disaster tour (тур місцями катастроф), nostalgic tourism (ностальгічний туризм), familiarization trip (ознайомча поїздка)*;

– сфери гостинності: *condominium (спільне володіння готелем), check-in (реєстрація при заселенні), check-out (розрахунок та виписка при від'їзді), boutique hotel (бутік-готель);*

– сфери громадського харчування*: brunch (другий сніданок), stand-up buffet (фуршет, їда стоячи);*

– посередницьких послуг туроператорів та турагентств*: catchment area (зона обслуговування), last minute tour («гарячий» тур), reservation system (система бронювання).*

На сьогодні туризм перетворився на глобальне соціально-економічне та політичне явище, став одним із найприбутковіших видів бізнесу у світі. У цьому стали актуальними дослідження ролі та місця термінології у практиці перекладу, і навіть способів перекладу термінів.

Розвиток нових видів туризму викликав появу нових термінів, зокрема назв видів туризму: *adventure tourism (пригодницький туризм), agritourism (агротуризм), business tourism (бізнес туризм), cultural tourism (культурний туризм), ecotourism (екотуризм), educational tourism (освітній туризм), rural tourism (сільський туризм), SPA tourism (СПА туризм), wellness tourism (оздоровчий туризм), space tourism (космічний туризм)* та ін.

Досліджуючи особливості формування термінології туризму у терміносистемі сучасної української мови виділимо низку тематичних груп, об'єднаних спільною семантикою та функціональним призначенням. Серед найважливіших тематичних груп досліджуваної термінології можна назвати такі:

– найменування форм та видів туризму: *освітній туризм, екологічний туризм, діловий туризм, релігійний туризм, екстремальний туризм, віртуальний туризм;*

– позначення понять транспортного забезпечення сфери індустрії туризму та їх особливостей: *авіатариф, авіаперевізник, чартерний рейс, регулярний рейс, круїзний лайнер;*

– найменування системи розміщення споживачів туристичних послуг та їх специфіка: *бутік-готель, клуб-готель, конгрес-готель, готель-кондомініум, бунгало, апартаменти, пансіон, вілла, сімейний номер, номерний фонд, паркінг, пізніше прибуття;*

– найменування явищ та понять зі сфери харчування суб'єктів міжнародних турів: *англійський сніданок, континентальний сніданок, повний пансіон, розміщення без харчування, європейський план, кейтеринг;*

– позначення понять інформаційно-екскурсійного забезпечення міжнародного туризму: *готельна анімація, тематичний парк, Діснейленд, океанаріум, аквапарк;*

– найменування явищ сфери документального забезпечення: *агентський договір, туристський ваучер, митна декларація, карта прибуття, віза, предвіза;*

– номінації суб'єктів, які здійснюють діяльність у сфері туризму: *готельний гід, туроператор, сторона, що приймає, ресепшн, контрагент, менеджер туризму;*

– номінації основних заходів та послуг у сфері міжнародного туризму: *конгрес-тур, рекламник (ознайомчий тур), трекінг, передреєстрація, трансфер;*

– назви технологій, прийомів та методів з формування, просування та реалізації туристичного продукту: *менеджмент гостинності, туристика, диверсифікація туристського продукту, пошук нових туристських напрямків, система низькобюджетних авіаційних пасажирських перевезень, фінансовий лізинг;*

– позначення особливостей діяльності туроператорів та турагентів: *ануляція замовлення, підтвердження бронювання, оформлення закордонного паспорта, укладання договорів медичного страхування, комплексна туристична послуга, зупинка продажу туру;*

– найменування природно-кліматичних ресурсів: *низький сезон, пік сезону, сезонність, ландшафтотерапія*;

– найменування історико-культурних ресурсів: *піраміда, пам'ятник, карнавал, музейна програма;*

– найменування соціально-економічних ресурсів: *інвестиції, створення особливих економічних зон, високий поріг входження в індустрію міжнародного туризму;*

– найменування інформаційних ресурсів: *комп'ютерна система бронювання, подорож, динамічний прайс-лист; інтерактивна карта польотів, термінали самообслуговування;*

– позначення форм, методів та принципів державного регулювання діяльності у сфері міжнародного туризму: *договір комісії, фінансування, податкове регулювання, цільова програма.*

Як показав аналіз фактичного матеріалу, терміни туризму в сучасній українській мові з погляду структурно-граматичних особливостей можуть бути представлені термінами-словами та термінологічними словосполученнями (або квазітермінами).

Терміни-слова аналізованої сфери представлені такими номінаціями:

– непохідними: *тур, готель, сезон, круїз, курорт*;

– похідними: *турист, туристика, туристичний, міжсезоння, круїзний, курортний, курортологія;*

– складними: *турагент, турпакет, інклюзив-тур, апарт-готель*.

До цього структурного типу належать також терміни-абревіатури, які запозичені з англійської мови зі збереженням латинської графіки: *ARR (прибуття), DEP (виліт), FIT (тур, що включає політ).*

Багатокомпонентні терміни в терміносистемі міжнародного туризму сучасної української мови можуть бути двослівними, трислівними і багатослівними (що з чотирьох і більше компонентів).

Двослівні терміни-словосполучення представлені, в першу чергу, субстантивними терміноодиницями, побудованими за такими граматичними моделями:

– іменник + прикметник (наприклад, *туризм екологічний, комбінований квиток, повний тариф, багажна квитанція, посадковий талон, чартерний рейс, гарантійне резервування* тощо);

– іменник у прямому (називному) відмінку + іменник у непрямому відмінку (наприклад, *індустрія туризму, стійка адміністратора, лист очікування, дата прибуття* тощо);

– іменник + прийменник + іменник (наприклад, *страхування в туризмі, договір з туристом, заявка на бронювання, обслуговування в номері, тур за покупками* тощо).

Серед продуктивних моделей утворення трислівних термінів міжнародного туризму виділяються такі:

– іменник + прикметник + іменник (наприклад, *туроператори зовнішнього ринку, просування туристського продукту, завантаження номерного фонду, тур вихідного дня, пакет туристичних послуг* тощо);

– прикметник + іменник + іменник (наприклад, *максимальна місткість апартаментів, бонусна програма авіакомпанії* тощо);

– прикметник + прикметник + іменник (наприклад, *автомобільний транзитний туризм, замкнутий круговий маршрут, міжнародні готельні правила* тощо);

– іменник + прийменник + прикметник + іменник (наприклад, *доплата за одномісне розміщення, витрати на виїзний туризм, готель зі зниженою комфортністю* тощо);

– іменник + іменник + іменник (наприклад, *період зупинки продажів, дата зняття броні, лінія розташування готелю* тощо);

– іменник + прийменник + іменник + іменник (наприклад, *тур у супроводі гіда, заявка на отримання візи* тощо).

Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що термінологічні одиниці міжнародного туризму поділяються на::

– загальнонаукові терміни: *застосування, підхід, метод, система, елемент; спрямовувати, досліджувати; системний; прийнятий, затверджений;*

– міжнаукові терміни: *чартер, авіарейс, віза, дисконт, чартерний рейс, шенгенська віза, континентальний план;*

– спеціальні терміни: *трансфер, інклюзив-тур.*

У термінології туризму аналізуються два основні типи інновацій: нові запозичені терміни та терміни, утворені за рахунок власних ресурсів української мови.

Іншомовні запозичення в досліджуваній терміносистемі представлені такими різновидами:

– прямими запозиченнями, що входять в українську мову шляхом транскрипції (наприклад, *сіттинг від англ. sitting – організація харчування на круїзному судні, скі-пас від англ. ski-pass – електронний пропуск на підйомники на гірськолижних курортах*);

– транслітерацією (наприклад, *аніматор від англ. animator*);

– іншомовні вкраплення, серед яких зустрічаються повні вкраплення (наприклад, *ticket, booking, deluxe, taxfree, dutyfree*);

– окремі кальковані одиниці використовуються в термінології туризму як евфемізми для вираження ввічливості та поважності (наприклад, *«туристи третього віку» від англ. third-agetourists замість «туристи-пенсіонери», «туристи четвертого віку» від англ. fourth-agetourists» замість «туристи-інваліди»*);

– запозичення внутрішнього характеру, які з'являються в українській терміносистемі туризму з економічної (наприклад, *маркетинг, менеджмент* тощо) і комп'ютерної (наприклад, *інтернет, сайт* тощо) сфер діяльності.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямку. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що у сучасній українській термінології туризму відзначається активне утворення морфологічних термінів-неологізмів: *маршрутизація, круїзер, надбронювання, передреєстрація; шенген, стопи, конфіде* тощо.

При утворенні термінологічних одиниць, що номінують явища і поняття сфери туризму, дуже високу активність має спосіб складання, представлений двома основними різновидами: основоскладанням (наприклад, *туррегіон, турпродукт, турринок, турвитрати* тощо) і словоскладанням (наприклад, *водій-гід, особняк-готель, сафарі-подорож* тощо).

У сучасній термінологічній системі туризму в українській мові досить поширений також лексико-семантичний спосіб словотвору, пов'язаний із виникненням у семантичній структурі термінологічних номінацій або загальновживаних слів нових значень та заснований, як правило, на метафоричному (наприклад, *плаваючий тиждень, транспортний коридор* тощо) та метонімічному (наприклад, *зорянність* тощо) переносах.

Ще одним механізмом лексико-семантичного способу утворення нових термінів у досліджуваній підсистемі української мови можуть виступати родовидові трансформації семантики словесного знака, пов'язані з розширенням (наприклад, *перевізник* тощо) або звуженням (наприклад, *гостинність* тощо) значення слова.

Як показують дослідження, в аналізований період для цілого ряду термінологічних одиниць сфери туризму української мови характерні процеси актуалізації (перехід окремих груп термінів, які раніше були в пасивному словниковому запасі і мали назву «застаріле», в розряд широковживаних: *пентхаус, апар-*

таменти, вілла та ін.) або пасивізації (перехід термінів у розряд маловживаних та застарілих: *будинок відпочинку, оздоровниця, профілакторій, турбюро, бюро подорожей* та ін.)

Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що в результаті різних морфологічних, синтаксичних та лексико-семантичних процесів в українській мові утворилася велика кількість міжнаукових та вузькоспеціальних термінів-неологізмів, серед яких є власні терміни, квазітерміни, професіоналізми та професійні жаргонізми, що свідчить про динамічний розвиток сучасній українській термінології туризму у XXI столітті.

Очевидно, що ретельне та багатоаспектне вивчення сучасної української термінології туризму та системних зв'язків між її одиницями має суттєве значення для поглиблення наукових знань про відповідну мовну підсистему та процеси її розвитку.

Література:

1. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підруч. для ВНЗ / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. К. : Знання, 2008. 661 с.
2. Смолій В. А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. К. : Слово, 2006. 372 с.
3. Панько Т. І. Від терміна до системи. Львів : Вища школа. Вид-во при Львівському університеті, 1979. 146 с.
4. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові. Л. : Вид-ий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. 520 с.
5. Шелепкова І. М. Від терміна до економічної термінології сучасної української мови. *Сучасна філологічна наука: актуальні питання та вектори розвитку : колективна монографія* / відп. за випуск М. В. Мамич. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. С. 247–276.
6. Біян Н. Лексико-семантична та структурна класифікація термінів у галузі туризму в англійській мові. *Збірник наукових праць «Іноземна філологія». Український науковий збірник.* 2009. Вип. 121. С. 142–149.
7. Ковешніков В. С. Інноваційні види туризму / В. С. Ковешніков, О. С. Ліфіренко, Н. М. Стукальська. *Інвестиції: практика та досвід.* 2016. № 4. С. 38–44.
8. Перішко І. В. Сучасні тенденції формування лексики у сфері туристичних послуг. *Молодий вчений.* № 3.2 (55.2), 2018. С. 104–109.
9. Прима В. В. Туристична термінологія : семантика і функціонування : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. н-т, 2018. 124 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. на CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. : іл. ISBN 966-569-013-2.

Shelepkova I. Current state of formation Ukrainian terminology of tourism

Summary. The article presents a multi-faceted analysis of modern Ukrainian tourism terminology and identifies the leading directions of development of the term system.

The interest in this topic is due, firstly, to the fact that the modern Ukrainian tourism terminology is dynamically developing, has an open system of special nominations, which are actively being formed and are manifested in the massive addition of its innovations, secondly, this terminology is widely represented by variability (phonetic, graphic, grammatical), multi-component and multi-meaning, as well as significant synonymy of many of its components.

So, the relevance of this direction of research is due to:

– an analysis of tourism terms that function in the modern Ukrainian language;

– analysis of the thematic focus, which reflects the peculiarities of the modern tourism industry;

– an overview of modern Ukrainian tourism terminology according to typological and structural-grammatical features;

– a study of a significant number of interscientific terms, as well as pre-terms, among which there are those complicated by syntactic constructions as part of the term system of the modern Ukrainian language;

– the expansion of scientific ideas about the trends in the development of modern Ukrainian tourism terminology;

– studying the peculiarities of the formation of new terminological subsystems;

– consideration of ways and means of replenishing Ukrainian terminology with new language signs, including borrowed and formed from own language resources;

– assessment of the typology of terminological units in the modern Ukrainian language and their national and cultural features.

The article proves with examples that:

– the basic terminology of tourism in the modern Ukrainian language is English;

– borrowing is one of the main means of its replenishment, which is due to the need of society and language in the nomination of new concepts, the tendency to linguistic economy and the desire to universalize the terminology of international tourism;

– borrowed nominations in the examined term system are represented by direct borrowings, tracings and semi-tracings;

– the terminology of tourism in the modern language is rapidly expanding also with the help of innovations formed from own resources or those based on them, primarily due to morphological (including those formed from neologisms-borrowings), syntactic and lexical-semantic neologisms, as well as due to "involved" and "reoriented" terms that came from other thematic areas.

Key words: terminology; term; term system of tourism; tourism terminology; tourism industry; the field of tourism; modern Ukrainian language.

УДК 811.111
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.42

Шугаєв А. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та перекладу
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Мальченко М. С.,
викладач кафедри германської філології та зарубіжної літератури
Житомирського державного університету імені Івана Франка

СТРАТЕГІЯ МАНІПУЛЯЦІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РИТОРИКИ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі мовного маніпулювання в усному політичному англомовному дискурсі. У дослідженні підкреслюється необхідність лінгвістичного аналізу мовлення сучасних політиків, оскільки політична мова є особливою підсистемою загальномовного простору, що має власні семантико-стилістичні особливості, вирізняється динамічністю та гнучкістю.

Ці особливості забезпечують відтворення в політичному дискурсі найширшого спектру суспільно-політичних змін і тенденцій.

У статті акцентується увага на тому, що стратегія мовної маніпуляції є невід'ємним компонентом політичної комунікації, оскільки політики активно використовують маніпулятивні засоби задля впливу на електорат та формування суспільної думки. Аналіз сучасних політичних промов свідчить про те, що маніпулятивний дискурс вирізняється використанням змішаного лексичного складу, залученням розмовних компонентів, а також застосуванням стилістично маркованих мовних одиниць, які сприяють виразності та переконливості висловлювань.

Особливу увагу приділено механізмам функціонування мовної маніпуляції в англомовному політичному дискурсі, що включає аналіз таких риторичних прийомів, як емоційно забарвлена лексика, повтори, риторичні питання, метафори. Політичні діячі активно використовують ці прийоми для створення ефекту довіри, підсилення емоційного впливу та формування позитивного чи негативного образу тих чи інших політичних суб'єктів.

Результати дослідження вказують на те, що успішність політичного виступу значною мірою залежить від майстерності використання маніпулятивних засобів. Вміння впливати на свідомість виборців через мовні стратегії дозволяє політикам досягати своїх цілей, змінювати суспільні настрої та формувати підтримку аудиторії. Використання таких мовних засобів не лише сприяє пожвавленню політичного дискурсу, а й забезпечує його ефективність у комунікаційній взаємодії.

Таким чином, стаття висвітлює актуальні питання політичної риторики, окреслюючи основні засоби та стратегії мовної маніпуляції в сучасному англомовному політичному дискурсі. Запропонований порівняльний аналіз дозволяє глибше зрозуміти механізми впливу політичного мовлення на суспільство та окреслює перспективи подальших лінгвістичних досліджень у цій сфері.

Ключові слова: політика, політичний дискурс, політик, політична промова, вплив, маніпуляція.

Постановка проблеми. На сучасному етапі маніпулятивні технології відіграють важливу роль у здійсненні політичної діяльності. Їх використання сприяє ефективній реалізації виборчих процесів, політичних кампаній, ухваленню стратегічно важливих рішень тощо. З огляду на широке поширення та зростаючий вплив соціальних мереж, маніпулятивні технології досягають нових рівнів впливу. Аналіз наукових досліджень свідчить, що основна увага зосереджується на вивченні механізмів політичного маніпулювання та його наслідків.

Водночас проблема протидії політичному маніпулюванню досі залишається недостатньо дослідженою. Це питання є особливо актуальним, оскільки використання маніпулятивних, а подекуди й відверто деструктивних технологій становить значну загрозу для демократичних процесів.

Ааналіз останніх досліджень. Маніпулятивний аспект політичного дискурсу останнім часом стає дедалі популярнішим об’єктом наукових зацікавлень лінгвістів. Ю. В. Судус розглядає стратегії і тактики англомовного дипломатичного дискурсу, послуговуючись матеріалами промов держсекретаря США Дж. Керрі [1]. Я. Р. Федорів вивчає лінгвістичні моделі дискурсу політичних виступів [2]. Дослідження М. О. Васильєвої присвячене закономірностям метафоричної реалізації концепту політика в сучасному англомовному політичному дискурсі [3]. Крізь призму цього ж дискурсу Т. А. Палей залучає до аналізу гендерний аспект вживання ідіоматичних одиниць в англомовному політичному дискурсі [4]. І. В. Самойлова та О. В. Подвойська вивчають лексичні особливості політичних промов [5]. Англомовні політичні промови крізь призму їх перекладу українською мовою розглядають у своєму дослідженні Г. О. Хапер та В. В. Жаворонкова [6].

У зарубіжній лінгвістиці питання використання мовних маніпуляцій у політичному дискурсі розглядаються в дослідженнях Дж. Бойтнотта та Дж. Ангера. Дж. Бойтнотт [7] у своїй статті аналізує мовне спрощення як стратегію комунікативної неформалізації політичних виступів кандидатів на посаду президента США під час виборів 2015 року. Дж. Ангер [8] виокремлює ключові особливості застосування мовних маніпуляцій одним із провідних британських політиків-консерваторів, колишнім міністром закордонних справ Едом Мілібендом.

Метою цієї статті є виявлення закономірностей використання стратегії маніпуляції у риториці сучасних політичних лідерів.

Основний матеріал дослідження. У наукових дослідженнях спостерігається поліаспектний підхід до визначення поняття «маніпуляція» та терміна «політична маніпуляція». Дослідники трактують маніпуляцію як імпліцитний, усвідомлений або неусвідомлений мовно-психологічний деструктивний вплив, що спонукає об'єкт до дій, співвідносних із намірами маніпулятора [5], або як складний набір поведінкових стратегій, спрямованих на вплив на людей через відповідні технології та психологічні механізми [9].

Маніпуляція є формою психологічного впливу, що приховано запроваджує у свідомість реципієнта цілі, бажання, наміри й установки, які той сприймає як власні. Ефективність маніпуляції залежить від її непомітності для об'єкта впливу. Політична маніпуляція, у свою чергу, полягає у впровадженні у свідомість суспільства неявного змісту під виглядом об'єктивної інформації, формуючи у реципієнтів позицію, максимально наближену до очікуваної маніпулятором [10].

Політична маніпуляція може розглядатися як приховане управління суспільною думкою, інструмент впливу на масову свідомість та засіб контролю над суспільними процесами . Вона також характеризується як форма духовного та психологічного панування, оскільки її об'єктами є психічні структури особистості. Маніпулятивний вплив здійснюється таємно й нерідко завдає шкоди реципієнтам, яким він адресований. Найпростішим прикладом такого впливу є реклама [11].

Разом із маніпулятивними технологіями поширеним засобом впливу є пропаганда. Маніпуляція передбачає прямий або опосередкований емоційний вплив, що апелює до страху, провини, співчуття чи любові з метою формування необхідних моделей поведінки. Маніпулятори можуть використовувати методи приховування інформації або дезінформації. Однією з найнебезпечніших форм маніпуляції є газлайтинг, що змушує жертву сумніватися у власному сприйнятті реальності та може мати серйозні психологічні наслідки [2].

Науковці визнають як негативні, так і потенційно позитивні аспекти маніпуляції. З одного боку, маніпулятивні технології можуть використовуватися для підтримки соціальної стабільності, формування національної єдності чи запобігання паніці. З іншого боку, вони обмежують свободу вибору, викривлюють інформацію та можуть слугувати інструментом зловживання владою [6].

Маніпуляцію також розглядають як альтернативу директивному управлінню, що реалізується шляхом ненасильницького впливу на суб'єкта, часто без очевидної шкоди для нього. Політична маніпуляція застосовується для досягнення політичних цілей, зокрема для отримання, реалізації та збереження влади [2].

У сучасних політичних процесах маніпуляція використовується не лише у виборчих кампаніях чи кризових періодах, а й у повсякденному управлінні суспільством. Задля досягнення цілей маніпулятори можуть обмежувати доступ громадян до інформації, навмисно приховувати дані, подавати їх у спосіб, що унеможливлює критичний аналіз, або використовувати прийоми дискредитації, такі як навішування ярликів. Використання політичних маніпуляцій загрожує інформаційно-психологічній безпеці особистості та суспільства, спричиняючи дезорієнтацію населення, соціальну напруженість та викривлене сприйняття реальності [10].

Маніпуляція громадською думкою є одним з основних механізмів інформаційної війни. Вона спрямована на формування настроїв, переконань та поведінкових моделей, вигідних маніпулятору. Політичні маніпуляції використовують апеляцію до базових людських потреб і мотивів, що ускладнює їх розпізнавання та протидію [4].

У межах політичних маніпуляцій застосовуються різні методи, зокрема: підміна тези, маніпулятивне скорочення або розширення тверджень, створення хибних причинно-наслідкових зв'язків, некоректні дихотомії, видавання фальшивих суджень за істинні, використання псевдонаукових аргументів тощо [5].

У багатьох наукових працях політичні маніпуляції розглядаються в аморальному контексті, адже вони сприяють викривленню інформації, ускладнюють комунікаційні процеси та вводять суспільство в оману. Водночас окремі дослідники трактують маніпуляцію як закономірний інструмент соціального управління, що набуває технологічного вдосконалення у політичній сфері [1].

Розглянемо особливості мовного маніпулювання в політичному дискурсі сучасних англомовних політиків. Для аналізу залучимо промову екс-президента США Джо Байдена під час спільної прес-конференції з Володимиром Зеленським у Білому домі. Оцінюючи дії США на початковому етапі повномасштабного вторгнення РФ до України, Байден наголошує:

«And as I said when Putin rolled his tanks into Ukraine in February: American – American people are prepared to have us stand up to bullies, stand up for freedom» [12].

У мовленні американського лідера привертає увагу слово bullies, яке належить до просторічної лексики. Українським відповідником цієї лексеми є слово "негідники". Використання такого виразу виходить за межі формального регістру й додає промові експресивності. Це слово у контексті оцінки дій російських військ виконує одразу кілька функцій: підкреслює жорсткість позиції Байдена, демонструє його емоційну залученість та посилює ефект від сказаного. Таким чином, Байден не лише висловлює обурення агресією РФ, а й маніфестує підтримку Україні від імені американського народу.

Ще одним прикладом використання зниженої лексики як засобу маніпуляції є висловлювання Байдена:

«This guy – (points to President Zelenskyy) – has in his — to his very soul is who he says he is. It's clear who he is» [12].

Президент США використовує просторічну лексему guy, яка в українській мові відповідає слову «хлопець». Це слово, хоча й має знижену стилістичну маркованість, у контексті американської політичної культури є прийнятним навіть у дипломатичних промовах. Його вживання може бути розцінене як спроба створити неформальну атмосферу та підкреслити дружній характер відносин між лідерами. Ба більше, така лексична одиниця може відображати вікову та статусну дистанцію між Байденом і Зеленським, що є характерним для американського стилю комунікації.

Подібну маніпулятивну тактику застосовує й колишній прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон. У своїй прощальній промові він розпочинає звернення до нації словами: «*Well this is it folks*» [13]. Лексеми well та folks мають яскраво виражене розмовне забарвлення. Слово well сигналізує неформальний тон звернення, тоді як folks використовується для скорочення дистанції між політиком і аудиторією. Таким чином, Джонсон демонструє відкритість і намагається позиціонувати себе як частину спільноти, до якої апелює.

Президент Байден використовує можливості мовного маніпулювання і для скорочення дистанції між собою та співрозмовником. Відповідаючи на запитання одного з журналістів, американський керманич зазначає: *«Let me be straight forward with you here. Look, the fact is that it's important to remember that before Russia invaded, we had dedicated an enormous amount of security assistance to Ukraine»* [12].

У зазначеному випадку звертає на себе увагу фрагмент: *«Let me be straight forward with you here»*, за допомогою якого Джо Байден намагається виявити людяність у діалозі стосовно співробітника медіа, продемонструвати, що це не просто чергове, прохідне запитання на прес-конференції, а актуалізація дійсно важливої проблеми, завдяки чому журналіст може почуватися таким самим повноправним учасником розмови, як і присутні на заході світові лідери.

Для публічних виступів новообраного Президента США Дональда Трампа стає поширеним активне послугування маніпулятивною стратегією часткової або повної дискредитації опонента. Зазначена стратегія покликана експліцитно або імпліцитно сформувати в реципієнта негативну думку стосовно предмета комунікації та дестабілізувати сприйняття політичних конкурентів адресанта.

Розглянемо уривок із однієї з публічних промов Дональда Трампа, у якому критиці піддається медична реформа його попередника Барака Обами: «*... I watch what's happening with some horrible things, like Obamacare where your health insurance and health care is going up by numbers that are astronomical 68%, 59%, 71% when I look at the Iran deal and how bad a deal it is for us it's a one-sided transaction*» [14]. У зазначеному уривку спостерігаємо реалізацію маніпулятивної стратегії представлення діяльності попередника та політичного конкурента в екстремально негативному аспекті. Свідченням цього є оперування Трампом словами та словосполученням із негативною конотацією, зокрема, такими як «*one-sided transaction*» [14] або ж «*horrible things*» [14].

Необхідно також зауважити використання американським політиком гіперболи: «*numbers that are astronomical*» [14]. Зазначена гіпербола підкреслює неймовірне відсоткове співвідношення невиправданих видатків як результат невдалих рішень адміністрації попереднього президента США.

Таке формулювання суттєво підсилює негативний ефект промови Трампа, здійснюючи безпосередній психологічний вплив на її реципієнтів. Використовуючи маніпулятивну стратегію дискредитації опонента, Дональд Трамп змушує аудиторію повірити в повний провал реформи охорони здоров'я, не згадуючи жодним словом про її потенційні позитивні наслідки.

Ще одним прикладом маніпулятивної тактики Трампа є фрагмент:

«*Obamacare is a disaster, you know it, we all know it it's going up at numbers that nobody's ever seen worldwide. It's nobody is ever seen numbers like this for health care, it's only getting worse in 17 implodes by itself their method of fixing it is to go back and ask congress for more money, we have right now almost 20 trillion dollars in debt. Obamacare will never work*» [14]. Тут застосовується одразу кілька прийомів: гіперболізація («disaster»), риторичні структури («you know it, we all know it»), що створюють ілюзію загальновизнаності тверджень. Така мовна стратегія змушує аудиторію сприймати інформацію без критичного аналізу. Також американський політичний діяч у аналізованому фрагменті своєї промови послуговується таким прийомом, як уточнення: «*It's nobody is ever seen numbers like this for health care»* [14], підкреслюючи, що із кожним роком продовження функціонування реформи ситуація лише зазнаватиме погіршення: «*It's only getting worse»* [14]. Зазначене висловлювання характеризується наявністю суттєвої гіперболізації, адже промовець вдається до гротескного перебільшення недоліків реформи сфери охорони здоров'я, змальовуючи її як цілковито невигідну для держави й людей і таку, що існує лише з волі попередньої адміністрації.

Мета мовного маніпулювання в цьому аспекті – максимально зруйнувати імідж політичних конкурентів, зводячи нанівець створений ними образ в очах респондентів. Для цього Дональд Трамп майстерно послуговується словами та словосполученнями з яскраво вираженою негативною конотацією, гіперболами, які виокремлюють невдачі й помилки опонентів промовця, уточненнями, що дозволяють конкретизувати певні «больові точки» об'єктів маніпулювання та здійснювати на них акцентований тиск.

Розглянемо наступний уривок із однієї з публічних промов Дональда Трампа: «*Where we're giving back a hundred and fifty billion dollars to a terrorist state really the number one terrorist state, we've made them a strong country from really a weak country just three years ago*» [14]. У наведеному прикладі Трамп додає до тактики дискредитації звинувачувальну тактику. Для посилення емоційності оратор послуговується формами тривалого часу: «*Where we're giving back*» [14].

Висновки. Уживання засобів мовної маніпуляції в політичному дискурсі забезпечує лаконічне та образне передання змісту, привертає увагу аудиторії та формує необхідні емоційні реакції. Політичні лідери використовують маніпулятивні прийоми залежно від комунікативних завдань: для створення ефекту близькості, дискредитації опонентів або підсилення емоційного впливу. Особливості таких стратегій залежать від культурного контексту та традицій мовлення конкретного політика. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні мовного маніпулювання у ракурсі мультимодальності.

Література:

1. Судус Ю. В. Стратегії і тактики англомовного дипломатичного дискурсу (на матеріалі промов держсекретаря США Дж. Керрі). *Вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. № 4. С. 124-128.
2. Федорів Я. Р. Лінгвістичні моделі дискурсу політичних виступів: нариси із сучасних культурно-мовленнєвих практик. Київ : ВПЦ НаУКМА, 2010. 188 с.
3. Васильєва М. О. Метафорична реалізація концепту політика в сучасному англомовному політичному дискурсі : автореф. дис. … канд. філол. наук. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. 20 с.
4. Палей Т. А. Гендерний аспект вживання ідіоматичних одиниць в англомовному політичному дискурсі. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2017. Вип. 58. С. 118-126.
5. Самойлова І. В., Подвойська О. В. Лексичні особливості політичних промов. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки. 2016. Кн. 1. С. 235-238.
6. Хапер Г. О., Жаворонкова В. В. Особливості англомовних політичних промов та їх перекладу українською мовою. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Т. 33 (72). № 2. Ч. 1. С. 202-207.
7. Boitnott J. Which political candidate is keeping language simple for maximum effect. Inc. 2016. URL: https://www.inc.com/john-boitnott/

politicians-are-simplifying-their-language-and-its-getting-them-votes.html (дата звернення: 21.01.2025)
8. Unger J. Ed Miliband goes for the informal approach: political language unmasked. New Humanist. 2013. URL: https://newhumanist.org.uk/articles/4334/ed-miliband-goes-for-the-informal-approach-political-language-unmasked (дата звернення: 21.01.2025)
9. Пуленко І. А., Сазикіна Т. П. Експресивні особливості синтаксичного паралелізму в публічних виступах політиків (на матеріалі англійської,французької та української мов). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2020. Т. 1. № 45. С. 106–110
10. Моркотун С. Відтворення експресивності образних засобів при перекладі текстів політичного дискурсу. Синопсис: текст, контекст, медіа. 2017. № 3. С. 75–79.
11. Пуленко І. А., Сазикіна Т. П. Експресивні особливості синтаксичного паралелізму в публічних виступах політиків (на матеріалі англійської,французької та української мов). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2020. Т. 1. № 45. С. 106–110
12. Remarks By President Biden and President Volodymyr Zelenskyy Of Ukraine In Joint Press Conference. URL: https://ua.usembassy.gov/remarks-by-president-biden-and-president-volodymyr-zelenskyy-of-ukraine-in-joint-press-conference/ (дата звернення: 21.01.2025)
13. Boris Johnson's final speech as premier minister. URL: https://www.gov.uk/government/speeches/boris-johnsons-final-speech-as-prime-minister-6-september-2022 (дата звернення: 21.01.2025)
14. Donald Trump. X. URL: https://x.com/realDonaldTrump (дата звернення: 23.01.2025)

Shuhaiev A., Malchenko M. Manipulation Strategy in Political Discourse: A Comparative Analysis of the Rhetoric of Contemporary Political Leaders

Summary. The article examines the linguistic features of manipulative strategies in the official speeches of English-speaking politicians. Political discourse is considered as a special linguistic subsystem with distinctive semantic and stylistic characteristics, marked by its dynamism and adaptability. These features enable political language to reflect shifts in the political landscape and serve as an effective tool for shaping public opinion and influencing voter perceptions. The study emphasizes the necessity of analyzing manipulative language devices in modern politics, as well as conducting a comprehensive examination of political speeches. Such an approach allows for a deeper understanding of the mechanisms of international political interaction and provides insights into the effectiveness of political communication, which manifests in various rhetorical forms. The research highlights that contemporary political rhetoric frequently employs linguistic manipulation as a common strategy to engage and persuade audiences.

It is noted that political speeches of a manipulative nature are often characterized by a mix of stylistic elements, including colloquial expressions, emotionally charged language, and direct appeals to the audience. These rhetorical choices enhance the persuasive power of political discourse and contribute to the creation of a relatable and accessible image of the speaker. Furthermore, the intentional deviation from formal linguistic norms and the deliberate reduction of social distance between politicians and their audiences serve as strategic techniques for gaining public trust and increasing the impact of political messages.

The study also explores how linguistic manipulation in political discourse is not only a means of persuasion but also a method of constructing social and ideological narratives. By examining the rhetoric of contemporary political leaders, this research provides a comparative perspective on the use of manipulative strategies and their role in shaping public discourse, thereby contributing to the broader field of political linguistics and discourse analysis.

Key words: politics, political discourse, politician, political speech, influence, manipulation.

УДК 81'373.45:811.161.2–26
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.43

Шульська Н. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Зінчук Р. С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та лінгводидактики
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Остапчук С. С.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри журналістики
Державного університету «Київський авіаційний інститут»

ІНШОМОВНА ЛЕКСИКА В СУЧАСНІЙ МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ: ЛІНГВАЛЬНИЙ І МУЛЬТИКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТИ

Анотація. Стаття репрезентує дослідження іншомовної лексики, що побутує в сучасній корпоративній медіакомунікації. Досліджено функційно-стильові вияви англійськомовних запозичень у професійному медіадискурсі з погляду лінгвального й мультикультурного аспектів. Схарактеризовано лексеми, що з'явилися у фаховому мовленні працівників ЗМІ раніше, а також новітні запозичення, пов'язані з цифровізацією сучасного інфопростору. Виявлено тенденцію вживання переважно транслітерованих чи транскрибованих англізмів, що зазнали лексико-семантичного пристосування й графічної адаптації. Указано на основні чинники появи англізмів: необхідність дати найменування новим реаліям, відсутність номінативної одиниці, яка б передавала повний зміст дефініції в українській мові; більш точне й лаконічне значення іншомовної лексеми; уживання стислої назви замість описових зворотів із метою мовної економії; суб'єктивне сприйняття запозиченого слова як модного чи кращого за звучанням. У ході аналізу корпоративних професіоналізмів установлено, що найчастіше за морфологічною ознакою представлені іменники, порівняно менше дієслів. Стилістична диференціація запозичень указує на наявність як нейтральних лексем, що часто мають значення термінів, так і сленгізмів та жаргонізмів. За тематичним спектром виокремлено й проаналізовано такі англійськомовні номінації, уживані в медіасфері: запозичення, що ідентифікують людей, які працюють над підготовкою медіаконтенту; номінації, що позначають явища і процеси, пов'язані з написанням новинних текстів і наповненням сайтів; англізми, що слугують складовими частинами новини; іншовізми, пов'язані з віртуальними ЗМІ й цифровізацією інформації; найменування, що репрезентують реалії сучасної тележурналістики. Зауважено, що потужна цифровізація медіа й активізація засобів інтернет-комунікації сприяють подальшому динамічному проникненню в мовлення журналістів неоанглізмів, різних за тематичним спектром, стилістичним наповненням, функційними параметрами і мультикультурними особливостями.

Ключові слова: іншомовна лексика, англізми, медіакомунікація, професійне мовлення, лінгвальний аспект, мультикультурний аспект.

Постановка проблеми. Сучасний медійний простір зазнає значного впливу глобалізаційних процесів, що сприяє активному проникненню іншомовних запозичень, зокрема англізмів, у різні сфери суспільного життя. Запозичення чужомовних лексем – природне явище для словникових систем, зумовлене багатьма екстралінгвальними чинниками, адже будь-яка мова не може функціювати ізольовано. Зважаючи на це, іншомовні елементи завжди проникатимуть у всі терміносистеми. Англізація української мови – один з найпомітніших процесів останніх десятиліть, особливо у сфері масової комунікації. Медійники (журналісти, блогери, телеведучі, радіоведучі) відіграють ключову роль у поширенні мовних норм і впливають на формування лінгвокультури суспільства. Використання англізмів у фаховому мовленні стало настільки звичним, що багато запозичень сприймаємо як невід'ємну частину професійного дискурсу. Процес запозичення англійськомовних лексем у медіасферу пояснюють кількома чинниками. По-перше, це глобалізація інформаційного простору, адже українські медіа взаємодіють зі світовими інформаційними потоками, що сприяє проникненню іншомовних термінів. По-друге, на це впливає диджиталізація, оскільки багато понять, пов'язаних із цифровими медіа, не мають усталених українських аналогів (пор. *стрим*, *подкаст*, *фейк-ньюз*). По-третє, англізми часто є коротшими та зручнішими у вживанні, ніж їхні українськомовні відповідники. Натрапляємо й на суб'єктивне сприйняття запозиченого слова як модного чи кращого за звучанням. Також іншомовна лексика допомагає оперативно номінувати нові поняття, сприяє інтеграції української мови в глобальний інфопростір, полегшує міжкультурну комунікацію. Англійська мова, яка домінує у сферах технологій, масової культури, науки та бізнесу, формує мовну картину сучасних медіа. Іншомовну лексику все частіше використовують для позначення нових понять, явищ і технологій, які не мають усталених відповідників у національних мовах. Водночас широке вживання англізмів викликає дискусії щодо їхнього впливу на лінгвосистему, зокрема з погляду збереження мовної ідентичності та нормативності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема проникнення іншовізмів, зокрема англійськомовних запозичень, у систему національної мови, їхні структурно-виражальні й семантико-функційні параметри неодноразово були в полі зацікавлення українських лінгвістів. Медійну парадигму функціювання англізмів, сферу їхнього впливу в сучасному інфопросторі розглядали у своїх працях Л. Архипенко (функційний аспект) [1]; Л. Мялковська, Л. Тиха (регіональна преса) [2]; Ю. Молоткіна, Н. Костусяк, М. Навальна (термінологічна лексика інтернет-видань) [3]; М. Навальна (складнощі редагування) [4]; В. Роман (специфіка адаптації) [5]; Т. Шинкар, Т. Левченко, Т. Чубань (лінгвоекологічний аспект) [6]. Вивчаючи на матеріалі мови ЗМІ українську лексику останніх десятиліть, про англійські запозичення зауважують О. Гурко [7] та О. Стишов [8]. У масмедійній науковій площині переважно представлені дослідження іншомовної лексики різних тематичних пластів у журналістських текстах, тоді як запозичення, якими послуговуються медійники в корпоративній комунікації, майже залишені поза увагою науковців. Спорадично натрапляємо на публікації Ю. Молоткіної, яка, досліджуючи новітні лексеми іншомовного походження зі сфери медіалексики, звертає увагу на професійні англізми [9]. Типи запозичень у сучасній українській телевізійній фаховій мові вивчала також Т. Гуменюк, диференціюючи екзотизми, інтернаціоналізми, варваризми й кальку [10]. Функціюванню англізмів у професійному мовленні присвячені наукові розвідки Т. Кияк [11], Ю. Савіної і Ю. Ласкавої [12]. Пласт іншовізмів журналістської сфери надзвичайно цікавий із погляду функційної динаміки, структурно-виражальних можливостей, семантичної специфіки й мультикультурності. У зв'язку з цим, наша праця, присвячена професійному дискурсу, актуальна й новаторська.

Мета статті – проаналізувати іншомовну лексику, зокрема англійськомовні запозичення, у корпоративній комунікації медійників у лінгвальному й мультикультурному аспектах.

Виклад основного матеріалу. У професійній комунікації медіафахівців виявляємо запозичення, що ідентифікують людей, які працюють над підготовкою інформаційного контенту. Серед них поширений англізм ***ньюзмейкер*** (англ. *news* – новини + англ. *maker* – автор). Так зазвичай називають журналіста, який знаходить нову, суспільно важливу інформацію, або редактора стрічки новин. В іншому значенні *ньюзмейкер* – це людина чи організація, діяльність якої передбачає публічність і становить значний інтерес для ЗМІ. Ними можуть бути представники політичних, культурних чи бізнесових структур. Ньюзмейкерами також іменують експертів або очевидців подій. Моніторячи сучасний медіапростір, фіксуємо частотне вживання цієї запозиченої лексеми в матеріалах професійної тематики: «*Херсонські ЗМІ та коронавірус: хто тут* ***ньюзмейкер?***» («Інститут масової інформації», 29.04.2020); «*Be-it Agency представила проєкт «****Ньюзмейкер****» до 30-ї річниці Незалежності України*» («Історична правда», 31.08.2021); «*ОПЗЖ – головний* ***ньюзмейкер*** *політичних новин у регіональних медіа: дослідження ІМІ*» («Інститут масової інформації», 04.06.2021).

У сучасній журналістиці популярними стали ***стримери*** (англ. *stream* 'потік') – люди, які транслюють себе та свої дії чи інші події в прямому ефірі за допомогою потокових ресурсів (онлайн-трансляцій). Стримери не лише передають нову цікаву інформацію відразу з місця події онлайн, але дають змогу глядацькій аудиторії спостерігати на своєю особистістю, зовнішнім виглядом, мовленням, стилем мислення, жартами тощо, пор. «*Український* ***стример*** *на Twitch зібрав понад 8 мільйонів гривень на три безпілотники "Сич"*» («Детектор медіа», 17.07.2023); «***Стример*** *родом із Шепетівщини та Надя Дорофєєва зібрали понад 6 мільйонів для ЗСУ та Чернігова*» («День за днем», 18.04.2024). Фіксуємо правописні анормативи у вживанні цієї лексеми в ЗМІ: «*Відомого білоруського* ***трешстрімера*** *Mellstroy оголосили в розшук у Росії*» (internetua.com, 28.05.2024); «*Шевченко та найвідоміший* ***стрімер*** *України анонсували участь у медіалізі Піке*» («Isport», 23.04.2024).

У професійному мовленні журналістів поширений термін ***контент-менеджер*** (англ. *content* – вміст + англ. manager – керівник) на позначення редактора сайту. У його обов'язки передусім входить робота з контентом, як-от: створення, редагування, актуалізація, а також курування вмісту сайту, наповнення його текстовою, графічною та іншою інформацією. Бачимо, що в корпоративній комунікації журналісти активно вживають цей іншовізм, пор. «*Хто такий* ***контент-менеджер*** *і як ним стати?*» (mediavgr.com, 15.04.2022); «***Контент-менеджер****: що вміє, чим займається, скільки заробляє*» (sendpulse.ua, 08.05.2024); «*Чим відрізняється smm-менеджер, таргетолог та* ***контент-менеджер***» (impelup.com.ua, 17.07.2023).

Серед медіафахівців важливу роль виконують ***фактчекери*** (англ. *fact-checking* – перевірка фактів), тобто ті, хто перевіряє інформацію на її достовірність. Місія фактчекерів у час війни, коли кількість ворожих фейків і маніпуляцій зростає, особливо відчутна, адже такі фахівці допомагають виявляти дезінформативний контент і відрізняти правдиві новини. Сьогодні цей англізм назвичайно поширений у професійній журналістській комунікації, пор. «***Фактчекери*** *– це сапери, які знешкоджують інформаційні міни*» («Детектор медіа», 30.03.2022); «***Фактчекери*** *– детективи від журналістики*» («Укрінформ», 08.10.2020); «*Навчитися мислити критично. Як працюють українські* ***фактчекери*** *в умовах війни*» («Медіамейкер», 27.03.2023).

Діяльність журналіста, який працює в жанрі інтерв'ю, невіддільна від такого поняття, як ***інтерв'юер*** (англ. *interview* – зустріч, бесіда) – той, хто бере інтерв'ю, тобто ставить запитання, пор. «***Інтерв'юер*** *– людина, яка вибудовує структуру розмови та впливає на зміст майбутнього матеріалу*» («Медіамейкер», 24.05.2024); «*15 типових помилок* ***інтерв'юера***» («Medialab», 17.10.2019).

Уживані й іншомовні номінації на позначення явищ і процесів, пов'язаних із написанням новинних текстів і наповненням сайтів. У корпоративній комунікації медіафахівці часто послуговуються такими неоанглізмами, як ***копірайт*** (***копірайтинг***), ***копіпейст*** (***копіпаст***) і ***рерайт***. ***Копірайтинг*** (англ. *copywriting* – сполучення слів *copy* – рукопис, текстовий матеріал та *writing* – написання) – це процес написання текстів, що вимагає творчого підходу, з рекламною і презентаційною метою. У журналістській практиці цим іншовізмом називають тексти, створені самим автором, пор. «*SEO-****копірайтинг*** *всемогутній, або Тренди написання текстів*» («Textum», 20.02.2024); «*У чому різниця між* ***копірайтингом*** *та журналістикою?*» («Slaidik», 11.04.2020); «***Копірайтинг****: коли слово продає краще за менеджера*» (elit-web.ua, 27.09.2023). Спостерігаємо тенденцію вживання журналістами сленгової деривaційно усіченої форми *копірайт* як синоніма до лексеми *копірайтинг*, хоча слово *копі-*

райт має ще одне значення: так називають знак охорони авторського права, позначеного символом «©». У щоденній комунікації під час підготовки текстів журналісти вживають і сленгову номінацію ***копіпаст***, що складається з двох слів, які походять від команд copy і paste, жарг. *copypaste*, інакше «*копіювати – вставити*». Це спосіб створення новинного матеріалу шляхом копіювання фрагментів із кількох джерел або перенесення вже наявного тексту в незмінному вигляді. У зв'язку з надшвидкими темпами транслювання новин в інтернет-ЗМІ, працівники редакцій не встигають самостійно створювати новини, тому перепощують їх з інших інформаційних ресурсів. Зважаючи на те, що новинна стрічка сьогодні оновлюється через невеликий проміжок часу, вимірюваний здебільшого хвилинами, така практика в медіадіяльності найбільш поширена, хоча вона порушує журналістські стандарти й професійну етику, адже найцінніший матеріал той, який написаний самостійно. У професійному медіамовленні вживані синонімічні номінації, відтворені із запозичення по-різному: ***копіпаст*** / ***копіпейст*** / ***копіпаста***. Спостерігаємо, що журналісти послідовно вживають дві лексеми *копіпаст* і *копіпейст*, взаємозамінюючи їх, пор. «*Куди дрейфує сьогодні новинна журналістика? Еволюціонує, якщо порівняти з доцифровою епохою, чи деградує, бо все заполонив* ***копіпаст****?*» («Главком», 18.09.2020); «***Копіпаст*** *російської пропаганди в українських новинах*» («Інститут масової інформації», 17.10.2019); «*У регіональній журналістиці багато* ***копіпейсту*** *без належних посилань*» («Редакторський портал», 28.03.2019); «***Копіпейст****-журналістика призвела до того, що люди вже беруть не тільки фото, тексти і відео, а й більший контент*» («Медіалаб», 13.12.2020); «***Копіпейст****, чорнуха та моральність: що тривожить львівські медіа*» («Громадське радіо», 14.11.2019). Працівники ЗМІ також оперують дієслівними формами ***копіпейстити*** / ***копіпастити***, пор. «*Як припинити* ***копіпейстити*** *й почати робити новини*» («Медіалаб», 22.12.2019); «*Відповідно, і медіа будуть думати, як продукувати якомога більше такого контенту, а не* ***копіпейстити*** *новини*» («Детектор медіа», 17.12.2021); «*Якщо ваше видання має власника, який вимагає від вас не критикувати міську владу й* ***копіпейстити*** *офіційні повідомлення в новини, не зобов'язуйтесь перед читачами бути безсторонніми і всебічно висвітлювати важливі для міста події*» («Довгий пес», 20.11.2020); «*А що таке робота медіа? Медіа не може* ***копіпастити****. Журналісти мають працювати, як ми кажемо, у полі, якщо вони справжні журналісти*» («Детектор медіа», 21.05.2024); «*Як такої стрічки новин в нас немає, ми тільки до цього йдемо, це дуже ресурсна штука – не* ***копіпастити****, а робити власні новини*» («Громадське радіо», 14.12.2021). Спорадично фіксуємо випадки, коли журналісти беруть ці дієслова в лапки: «*Чим більше журналіст із традиційного ЗМІ буде* ***"копіпейстити"*** *з вашого релізу, тим більше роботи ви за нього зробите*» (Texty.org.ua, 15.04.2021); «*Ми підкреслили, що потрібно думати, а не просто* ***"копіпастити"***» («Global Investigative Journalism Network», 04.06.2024).

Під час роботи з текстами в медійній сфері відоме таке явище, як ***рерайтинг*** (англ. *rewriting* – переписування). Цим поняттям називають процес перероблення текстових матеріалів із метою їхнього подальшого використання. На відміну від копірайтингу й копіпейсту, рерайтинг передбачає перероблення вже готового тексту зі збереженням його суті, аби уникнути звинувачень у порушенні авторського права в інтернеті. Рерайтинг має такі чотири різновиди: скорочення тексту, часткова редакція, класична редакція, глибокий рерайтинг. Зазвичай рерайтинг передбачає економію коштів, адже вартість роботи з такими текстами набагато нижча, ніж із матеріалами, створеними за допомогою копірайтингу. Натрапляємо на вживання як повної лексеми ***рерайтинг***, так і усіченого її варіанта – ***рерайт***, пор. «***Рерайтинг****: від азів до вершин майстерності*» («Textum», 25.12.2019); «*Як* ***рерайтинг*** *служить онлайн-журналістиці*» («Детектор медіа», 23.04.2020); «*Виявили, що більшість текстового контенту не оригінальний, а* ***рерайт*** *з інших ЗМІ*» («The Village», 02.10.2023); «*Також у розслідуванні зазначають, що більшість новин The Gaze –* ***рерайт*** *матеріалів іноземних медіа*» («Медіамейкер», 03.10.2023); «***Рерайт*** *текстів і машинна маячня: що насправді може chatGPT*» («Читомо», 14.03.2023).

У медіаіндустрії поширеним явищем є ***постинг*** – написання постів на замовлення за певну винагороду, пор. «*Як зробити відкладений* ***постинг*** *в Instagram*» («SendPulse», 05.03.2024); «*Безкоштовний гостьовий* ***постинг****: чи ефективний він для SEO в 2022 році*» (prposting.com, 15.07.2023).

Англомовна лексика активізована й у назвах складових частин новини. Важливим компонентом багатьох журналістських матеріалів є ***лід*** (англ. *lead* – керувати, очолювати, займати перше місце, бути попереду) – це короткий текст, представлений одним чи двома реченнями, що стисло описує основне в новині (місце, час, кількість учасників, яскраву деталь). Виявляємо журналістські матеріали-рекомендації, що стосуються цього складника медіатексту: «*Просте правило, як написати ідеальний новинний* ***лід***» («Медіум», 18.06.2019); «*Як створити ідеальний* ***лід***» («Детектор медіа», 21.02.2020); «*Перший абзац тексту має бути, як Бред Пітт. Коротко про те, як написати* ***лід***» (mk-translations.ua, 29.03.2023). Уживаний також термін ***хедлайн*** (англ. *headline* – головний рядок) – синонім заголовка або фрагмента заголовка, частіше – позначення ліду, що підсумовує та одночасно виконує функції заголовного рядка.

Будь-яка новина в інтернет-медіа, яку перепостили з іншої журналістської публікації в онлайні, повинна мати гіперпосилання на першоджерело. Попри те, що в діловому мовленні здебільшого користуються терміном *посилання*, то в корпоративному щоденному спілкуванні медійники вживають англізм ***лінк*** (англ. *link* – посилання), пор. «***"Лінк" чи "посилання": мовознавець запропонував давнє забуте слово***» («Gazeta.ua», 06.04.2024). Фіксуємо цікаве явище, коли в одній публікації паралельно вживають українськомовну (*посилання*) й англійськомовну лексему (*лінк*), пор. «*Google видалив* ***посилання*** *на 12 новин BBC відповідно до "права на забуття"*» (заголовок); «*Google видалив* ***лінки*** *на 12 матеріалів BBC News із пошукової видачі відповідно до контроверсійного "права на забуття", що почало діяти на території ЄС у травні*» (лід) («Детектор медіа», 20.08.2019). В окремих випадках виявляємо англізм, переданий мовою-першоджерелом: «*інтерактивний* ***link***» (hostenko.com, 31.05.2023).

Говорячи про інформаційне наповнення сайту, у сучасній журналістиці використовують термін ***контент*** (англ. *content* – вміст). Це скерована на кінцеву аудиторію інформація, яку розробник формує самостійно або копіює з дотриманням чинного законодавства. Виявляємо медіапублікації, у яких активно вживана ця запозичена лексема: «*ІМІ запропонував рекомендації, як*

відповідально публікувати травматичний ***контент***» («Детектор медіа», 11.07.2024); «*Мультимедійний* ***контент*** *у ЗМІ: як оформити й адаптувати до різних платформ*» («The Lede», 23.11.2022); «*Соцмережі, дружні медіа: де і як просувають* ***контент*** *локальні запорозькі сайти*» («Інститут масової інформації», 30.11.2023). Спостерігаємо, що часто англізм ***контент*** використовують у конструкції з прикметниковою формою, пор. «*Що потрібно знати про* ***візуальний контент*** *для онлайн-медіа*» («Medium», 26.09.2020); «*Грант на створення* ***незалежного контенту*** *для медіа: як подати заявку*» («Шотам», 16.03.2024); «*Переваги розміщення* ***мультимедійного контенту*** *на вашому вебсайті, наприклад, відео та зображень*» (ranktracker.com, 29.06.2023); «*Виклик для медіа: як створювати* ***чутливий контент*** *під час війни?*» («Повага», 05.12.2022).

У медіапрактиці часто вживають іншовізм ***клікбейт*** (англ. *clickbait* від *click* – клацання + *bait* – наживка). Цією лексемою називають заголовок журналістської публікації, який змушує користувача інтернету натиснути на нього, пор. «*Що таке* ***клікбейт****? Коли заголовки мають важливе значення*» («Ґвара медіа», 10.02.2023); «*Ютуб-****клікбейт*** *убиває журналістику*» («Детектор медіа», 08.05.2024); «*Магічне мислення,* ***клікбейт*** *і фейки. Хто виграє в астрологічній битві?*» («Інститут масової інформації», 13.05.2024)

У мовленні випускових редакторів уже давно побутує англійськомовна лексема ***сервер*** (англ. *server* – слуга). Так називають комп'ютер або програму, які здатні автоматично розподіляти інформацію чи файли під керуванням мережної оперативної системи або у відповідь на запити, надіслані в режимі онлайн користувачами, пор. «*Як налаштувати власний домашній* ***медіасервер*** *– покрокова інструкція*» («24 канал», 08.04.2023); «*У США кіт спричинив збій на* ***сервері*** *Департаменту у справах ветеранів – ЗМІ*» («Букви», 10.10.2023).

Сучасна медіакомунікація охоплює найменування, що репрезентують реалії телевізійної журналістики. Вербальний телерепортерський прийом, коли журналіст працює безпосередньо в кадрі, часто на місці самої події, в професійному мовленні називають ***стендапом*** (англ. *stand-up* – стійка), пор. «*Як правильно записати* ***стендап*** *у новинному сюжеті*» (jta.com.ua, 20.06.2023); «*Що таке* ***стендап*** *і чому він став популярним в Україні: відповідь комікеси*» («РБК-Україна», 04.04.2024). Із телебаченням пов'язаний також англізм ***брифінг*** (від англ. *brief* – стислий) – інформаційне зібрання представників ЗМІ, на якому викладають позицію державних органів, організацій та фізичних осіб із певного питання, висвітлюють передбачуваний перебіг запланованої акції тощо. Головною жанровою особливістю брифінгу є стисліть у викладенні сутності питань, яких торкаються. Брифінг не передбачає запитань журналістів, пор. «***Брифінг.*** *Західні ЗМІ коментують вихід українських військ з Авдіївки*» («Голос Америки», 19.02.2024); «*Після особистої зустрічі очільники двох країн провели спільний* ***брифінг*** *для журналістів*» («Суспільне. Новини», 24.01.2023).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз сучасної професійної комунікації медійників засвідчує потужну лексичну інтерференцію, зокрема з англійської мови. Активізація іншовізмів у публіцистичному стилі зумовлена, з одного боку, екстралінгвальними чинниками (демократизацією суспільства, лібералізацією літературної мови, культурною асиміляцією з англомовними країнами, потужним розвитком ІТ-технологій тощо), з іншого – його відкритістю й гнучкістю до чужомовних впливів. Запозичення представлені як нейтральними лексемами – переважно журналістськими термінами, так і сленгово-жаргонними одиницями, більш уживаними в корпоративному мовленні. Попри засторогу еколінгвістів щодо невиправданих іншомовних слів, які часто витісняють з ужитку питому лексику, англізми журналістської сфери, переважно транслітеровані та транскрибовані й адаптовані до норм української мови, увиразнюють сучасний медіадискурс. Потужна цифровізація медіа й активізація засобів інтернет-комунікації сприяють подальшому динамічному проникненню в мовлення журналістів неоанглізмів, різних за тематичним спектром, стилістичним наповненням, функційними параметрами й мультикультурними особливостями.

Перспективними в цьому напрямку досліджень є студії з вивчення інших тематичних груп англійськомовних запозичень у медіадіяльності, зокрема в структурі журналістського сленгу, а також у назвах сучасних інтернет-видань.

Література:

1. Архипенко Л. М. Англомовна лексика в сучасних українських медійних текстах (функціональний аспект). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33(72). № 6. Ч. 1. С. 7–12.
2. Мялковська Л., Тиха Л. Іншомовна лексика в мові сучасної волинської преси. *Типологія та функції мовних одиниць* : наук. журн. / редкол. : Н. М. Костусяк (гол. ред.) та ін. ; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2014. № 1. С. 200–211.
3. Молоткіна Ю., Костусяк Н., Навальна М. Іншомовна термінологічна лексика інформаційних технологій в українських інтернет-виданнях. *Волинь філологічна: текст і контекст. Проблеми інтерпретації тексту* : зб. наук. пр. 2021. Вип. 31. С. 187–204.
4. Навальна М. Складнощі редагування іншомовних лексем у мові засобів масової інформації. *Мова. Суспільство. Журналістика* : матеріали XXIV міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонування і розвитку української мови (м. Київ, 2 листопада 2018 р.). Київ : Інститут журналістики, 2018. С. 42–45.
5. Роман В. Особливості адаптації лексичних запозичень у мові засобів масової інформації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.* 2018. № 36. С. 118–121.
6. Шинкар Т. С., Левченко Т. М., Чубань Т. В. Функціонування англіцизмів у мові сучасних українських масмедіа: лінгвоекологічний аспект. *Закарпатські філологічні студії.* 2022. Вип. 25. Том 1. С. 76–89.
7. Гурко О. В. Англійські запозичення в мові мас-медіа. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство*. 2012. № 22. С. 39–42.
8. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2003. 388 с.
9. Молоткіна Ю. О. Функціонування медіалексики іншомовного походження в сучасних українських інтернет-виданнях. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія : Філологічні науки*. 2018. Вип. 5. С. 57–70.
10. Гуменюк Т. І. Запозичення та їхні типи в сучасній українській телевізійній фаховій мові. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*. 2024. Т. 164. С. 55– 59.
11. Кияк Т. Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2004. № 27. 245–249 с.
12. Савіна Ю. О., Ласкава Ю. В. Функціонування англіцизмів у професійному мовленні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73). № 3. С. 60–65.

Shulska N., Zinchuk R., Ostapchuk S. Foreign language

vocabulary in modern media communication: linguistic and multicultural aspects

Summary. The article presents a study of foreign language vocabulary used in modern corporate media communication. The functional and stylistic manifestations of English borrowings in professional media discourse are studied from the point of view of linguistic and multicultural aspects. The article describes the lexical items that appeared in the professional speech of media workers earlier, as well as the latest borrowings related to the digitalisation of the modern information space. The tendency to use mainly transliterated or transcribed Anglicisms that have undergone lexical and semantic adaptation and graphic adaptation is revealed. The main factors of the emergence of Anglicisms are indicated: the need to name new realities, the lack of a nominal unit that would convey the full meaning of the definition in Ukrainian; a more accurate and concise meaning of a foreign language lexeme; the use of a short name instead of descriptive phrases for the purpose of language economy; subjective perception of a borrowed word as fashionable or better sounding. In the course of the analysis of corporate professionalisms, it was found out that nouns are most often represented by morphological features in comparison with relatively fewer verbs. The stylistic differentiation of borrowings indicates the presence of both neutral lexemes, which often have the meaning of terms as well as slang and jargon. The following English-language nominations used in the media sphere are identified and analysed by the thematic spectrum: borrowings that identify people who work with media content preparation; nominations that denote phenomena and processes related to news writing and website content; Anglicisms that serve as components of news; foreign words related to virtual media and digitalization of information; names that represent the realities of modern television journalism. It is noted that the powerful digitalization of the media and the intensification of Internet communication facilitate further dynamic penetration of neo-anglicisms into the speech of journalists, which differ in terms of thematic spectrum, stylistic content, functional parameters and multicultural features.

Key words: foreign language vocabulary, anglicisms, media communication, professional speech, linguistic aspect, multicultural aspect.

УДК 811.162.1'23'42:821.162.1–3
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.44

Яковенко Л. І.,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри професійно орієнтованої польської мови
Українсько-польського навчально-наукового інституту
Національного університету «Одеська політехніка»

ЕТНОНІМИ ТА НАЗВИ ОСІБ ЗА ГРОМАДЯНСТВОМ У РОМАНІ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК «BIEGUNI» З ТОЧКИ ЗОРУ ГЛОТТОДИДАКТИКИ

Анотація. У статті Яковенко Л.І. «Етноніми та назви осіб за громадянством у романі Ольги Токарчук «Bieguni» з точки зору глоттодидактики» проаналізовано лексику на позначення національності й громадянства й визначено можливості впровадження фрагментів роману і його певних екзистенційних установок у дидактичний процес. Кардинальні зміни у житті багатьох осіб, що вивчають польську мову, зокрема виїзд за кордон, зміна статусу й роду діяльності, необхідність частих переїздів, відірваність від родини, перебування у багатонаціональному середовищі тощо, спонукають до пошуку нових підходів до особистості учня, до створення дидактичних ситуацій, що є максимально наближеними до його життєвих потреб. Залучення фрагментів роману та певних психологічних установок, викладених у ньому, сприяє максимальному наближенню дидактичного матеріалу до життєвих умов та психологічних потреб багатьох учнів з України. Попри те, що лірична героїня роману подорожує по світі за власною внутрішньою потребою, а не через трагічну необхідність, у творі можемо знайти багато корисних роздумів та спостережень, що допоможуть змінити ракурс викладання та психоемоційного сприйняття дидактичного матеріалу. Мобільність сьогодення ставить перед викладачем нові виклики: актуальність навчальних матеріалів безпосередньо пов'язана з мотивацією до вивчення іноземної мови. Водночас існує потреба самоідентифікації особистості, підкреслення її визначних рис.

Назви національностей і громадянства у творі певним чином протиставлені слову *громадянин*: воно вживається тільки у словосполученнях *громадянин світу, громадянин держави Мережа*, що протирічить традиційним поняттям національної культури. Вони служать для ідентифікації людини, свідчать про її причетність до певного соціуму. Головна героїня роману, ведучи кочовий спосіб життя, подорожує як у просторі, так і в часі. Люди, яких вона зустрічає у своїх мандрівках, створюють певне соціально-культурне тло, що стає предметом її спостережень і роздумів про світ, людину у ньому та власне коріння.

Ключові слова: О. Токарчук, лексика, етнонім, назви осіб за громадянством, глоттодидактика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Кардинальні зміни у житті багатьох осіб, що вивчають польську мову, зокрема виїзд за кордон, зміна статусу й роду діяльності, необхідність частих переїздів, відірваність від родини, перебування у багатонаціональному середовищі тощо, спонукають до пошуку нових підходів до особистості учня, до створення дидактичних ситуацій, що є максимально наближеними до його життєвих потреб. У цьому плані багатий матеріал знаходимо у романі «Bieguni» авторства польської письменниці, лауреатки Нобелівської премії у галузі літератури 2018 року Ольги Токарчук. Попри те, що лірична героїня роману подорожує по світі за власною внутрішньою потребою, а не через трагічну необхідність, у творі можемо знайти багато корисних роздумів та спостережень, що допоможуть змінити ракурс викладання та психоемоційного сприйняття дидактичного матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У своєму творі авторка показує, що сучасна людина пізнає світ у русі, власне рух є її екзистенційною ознакою [1]. Маргрета Грігорова, аналізуючи представлення дійсності у романі, відзначає особливий спосіб мислення: «Według praw tego myślenia mechano-magiczno-kwantowego Tokarczuk, człowiek może być tu i tam, na początku i na końcu, wszędzie i nigdzie, zarówno w jednej, jak w wielu płaszczyznach przestrzennych, kulturowych, historycznych. Mogą więc istnieć nieistniejące mapy. Według Tokarczuk ta nowa, „nieuchwytna" mapa odpowiada duchowi współczesności» [2, с. 38]. Польський мовознавець Мартін Мацьолек, здійснюючи лексикографічний аналіз слова *biegun* у контексті назви роману, доходить до висновку, що не слід пояснювати походження назви твору тільки значенням «відгалуження православного старообрядництва», а варто врахувати, що авторка, свідомо чи підсвідомо, актуалізувала застарілі значення цього слова [3, с. 86]. Героями окремих розділів часто виступають постаті, що подорожують по світу. Це своєрідне кочівництво, подорожі без певної мети, рух між різними місцями і культурами. Детально концепт «подорож» у творі розглядає українська дослідниця Інна Рогальська-Якубович, зазначаючи, що він є об'єднувальним стрижнем для усіх епізодів роману [4, с. 124]. Водночас текст роману та його ідейний зміст містять багато матеріалу, який варто використати у процесі навчання польської мови як іноземної. Отже, актуальність теми зумовлена необхідністю модернізації процесу викладання та його психоемоційної адаптації до нагальних потреб наших співвітчизників. Водночас існує потреба розробки питання щодо використання текстів сучасних авторів у процесі навчання польської мови. Адже мобільність сьогодення ставить перед викладачем нові виклики: актуальність навчальних матеріалів безпосередньо пов'язана з мотивацією до вивчення іноземної мови.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз лексики на позначення національності й громадян-

ства та розгляд можливостей впровадження фрагментів роману і його певних екзистенційних установок у дидактичний процес у закладах вищої освіти. У ході дослідження виконано наступні завдання: 1. Шляхом суцільної вибірки з тексту твору виокремлено назви національностей та громадянства. 2. Здійснено кількісні підрахунки. 3. З'ясовано особливості вживання виокремленої лексики у контексті роману. 4. Визначено можливості використання аналізованих фрагментів у практиці викладання польської мови як іноземної у закладах вищої освіти.

Матеріалом для дослідження послугував текст роману Ольги Токарчук «Bieguni» та виокремлені з нього 32 лексеми польської мови на позначення національності й громадянства у 42 випадках вживання. Для досягнення мети використано **методи** контекстуального аналізу, кількісних підрахунків, спостереження за мовними явищами.

Виклад основного матеріалу. Поняття громадянства у романі. Більшість етнонімів та назв громадянства у творі окреслюють мешканців Європи. Так, тут згадано про німців (4)[1], італійців (4), англійців (3), норвежців (2), шведів (2), угорців (1), іспанців (1), британців (1), ірландців (1), голландців (1), швейцарців (1), сербів (1), словаків (1). Значну кількість представляють мешканці інших частин світу: євреї (3), японці (3), американці (3), індіанці (1), індійці (1), маорі (1), австралійці (1).

У контексті твору громадянин є уособленням своєрідного кочівника, що подорожує між різними місцями і культурами. Метою таких переміщень, які авторка часто називає *pielgrzymka* / *паломництво*, є зазвичай інший паломник. Впродовж усього роману цю думку повторено кілька разів. Сталі координати людини, які виділяє авторка у цьому змінному світі, є важливими засобами мовної характеристики дійових осіб. Для мандрівників, що зустрічаються у хостелах, літаках чи в аеропортах, питання про походження є важливим і входить до складу виокремлених авторкою *Трьох Запитань Подорожніх*: «Skąd pochodzisz? Skąd przyjechałeś? Dokąd jedziesz?» [5, с. 67]. Це допомагає людям створити систему координат і знайти один одного у ній. Як бачимо, походження особи, тобто її громадянство і національність, все одно продовжують виконувати ідентифікаційну функцію навіть для тих, хто веде кочовий спосіб життя. У такому потрактуванні особливу увагу викладача привертає перше з наведених питань: *Skąd pochodzisz?* Воно збігається з ідентичним питанням, що належить до основного мінімуму, який пропонуємо учневі на початковому етапі навчання. І це ж питання набуває нової актуальності у сучасних умовах перебування українців за кордоном. Відповідь на нього має не лише певну ідентифікаційну функцію, але й спонукає учня вкотре підтвердити свою належність до певного етносу, причетність до його культури та історії.

Наступне питання *Skąd przyjechałeś?* виявляє сутність сучасного кочівника (*nomady*): зазвичай, маючи певне громадянство, людина може постійно мандрувати з однієї країни до іншої. Відповідь на третє питання *Dokąd jedziesz?* фактично передбачає майбутнє мандрівника, визначаючи його місцезнаходження за якийсь час. Отже, *Три Запитання Подорожніх* можна потрактувати як універсальні для кожної людини у багатонаціональному середовищі. Відповідаючи на них, вона визначає основні вектори власного буття.

Водночас слово *obywatel / громадянин* набуває у творі особливого значення. З п'яти випадків вживання три стосуються пасажирів у аеропортах, які є *громадянами* аеропортових республік; один раз це слово виступає у складі фразеологізму *obywatele świata*. Також воно позначає причетність до віртуальної мережі. Своє громадянство оповідачка окреслює наступним чином: «Jestem obywatelką państwa Sieci» [5, с. 362]. Вона визнає, що втратила орієнтацію у політичних справах своєї держави, а при зміні локації її телефон реєстрував наявність різноманітних мереж, про які тепер ніхто вже не пам'ятає. Після виходу з літака власне телефон подає інформацію про те, у якій провінції держави Мережа опинилася героїня. Як виникає з розділу «Państwo Sieci», поняття *громадянин світу* у романі звужується до меж *громадянина держави Мережа.* Край світу для громадянина держави Мережа – це перебування поза досяжністю будь-якої мережі. Авторка констатує: «Poza Siecią jest cisza» [5, с. 363]. Належність до глобального суспільства здійснюється через Мережу. У творі аеропорти названо містами-державами, а пасажирів – громадянами цих держав, їхня кількість постійно змінюється. Виразний контраст між постійністю місцезнаходження і змінністю складу громадян підкреслено у характеристиці таких міст-держав: «To coś więcej niż port lotniczy, to już specjalna kategoria miast-państw, których lokacja jest stała, lecz ich obywatele – zmienni» [5, с. 65].

Отже, у всіх вживаннях слова *obywatel* авторка не послугується ним для ідентифікації походження людини, її причетності до культури певної країни, а, навпаки, підкреслює незакоріненість, відірваність мандрівників від свого народу й від своєї держави. Постать нараторки у романі є символом подорожі, пошуку і постійного переміщення. На тлі такого незакорінення варто більш детально дослідити константи особистості у художньому просторі твору. Показово, що слово *lotnisko (аеропорт)* вжито у тексті твору 39 разів, *państwo (держава)* – 22 рази, натомість слово *narodowość (національність)* взагалі відсутнє. Однак така відірваність від власної держави не перешкоджає авторці відчувати себе у контексті польської культурної ідентичності у широкому розумінні цього поняття.

Національність та громадянство нараторки у контексті роману. Попри те, що нараторка жодного разу не називає себе полькою, декларуючи громадянство держави Мережа, впродовж усього твору прослідковується її тісний зв'язок з батьківщиною. Так, в розділі „Świebodzin" (назва невеликого містечка на заході Польщі), розповідається про те, як героїня, читаючи відгуки гостей у готелі якоїсь екзотичної країни, натрапила на запис Шимона Поляковського з цього міста: «Szymon Polakowski, Świebodzin, Polska» [5, с. 370]. Сама вимова назви містечка, у якому їй ніколи не доводилося побувати, пробуджує настільки сильні асоціації й почуття, що реальним стає тільки Свебодін, викликаючи навіть уночі хвилю неприємної туги. Перед очима постають вулиці містечка, автобусні зупинки, м'ясний магазин, вежі костелу. Підсвідомо, на рівні емоцій та асоціацій, героїня перебуває у культурному контексті рідної мови і своєї країни: «Głośno wymawiam tę nazwę: Świebodzin, i odtąd mam wrażenie, że nad oceanem, jukami i stromą ścieżką ktoś położył mleczną folię. Ta śmieszna trudna nazwa, wobec której buntuje się rozpuszczony język, miękkie perwersyjne „ś", które natychmiast sprowadza niejasne doznanie, coś jak chłód ceraty rozłożonej na kuchennym stole, kosz świeżo zerwanych pomidorów z działki, zapach spalin z junkersa. To wszystko sprawia,

[1] Тут і далі у дужках вказано кількість вживань у романі.

że realny staje się tylko Świebodzin, nic innego. Resztę dnia wisi nad oceanem – wielka fatamorgana. I choć nigdy nie byłam w tym miasteczku, to widzę niewyraźnie jego uliczki, przystanek autobusowy, sklep mięsny, wieżę kościoła» [5, с. 370–371]. Як бачимо, стереотипові уявлення про батьківщину глибоко закорінені у підсвідомості нараторки на рівні механізму мовлення, зорових уявлень, одоративних і тактильних відчуттів, тобто того первісного, що закріплене у фізіології людини.

Етнонім *Polak / Polka* у контексті роману. Найбільш яскравим зображенням національних польських рис у романі можна вважати фрагменти, пов'язані зі смертю та похованням Фредерика Шопена. Показовим тут є опис перевезення серця Фредерика Шопена на окуповану й поділену батьківщину. Його сестра Людвіка мусила сховати банку із заспіртованим серцем композитора під кринолiном і в такий спосіб пересікти кордон. Для того, щоб потамувати хвилювання й не видати себе, Людвіка тримається за рятівну думку, що вона є полькою: «Usiadła na swoim miejscu, wyprostowana, może nieco sztywna, lecz była jednak damą, siostrą Fryderyka Szopena. Polką» [5, с. 360]. Як бачимо, тут це слово стає синонімом мужності, стійкості, витримки і гідності. Змальовуючи перетин кордону Людвікою, Ольга Токарчук вживає також форму множини етноніма *Polak,* основною ознакою якого є прагнення незалежності: жандарм перевіряє, чи жінки не везуть чогось, що могло б посилити незалежницькі настрої *поляків*.

У іншому випадку вживання етноніму *Polak* виступає у ситуації, коли один з подорожніх розповідає про своє походження і каже, що його дідусь був поляком: «Ten, którego spotkałam w pociągu, podróżował, jak większość z nich, w poszukiwaniu swoich korzeni. Była to dosyć skomplikowana podróż. Jego babka po kądzieli była rosyjską Żydówką, dziadek Polakiem z Wilna (opuścili Rosję z armią generała Andersa i po wojnie osiedlili się w Kanadzie); po mieczu zaś dziadek był Hiszpanem, a babka Indianką z plemienia, którego nazwy nie pamiętam» [5, с. 67]. Наведена цитата виразно демонструє прагнення людини дізнатися про свої витоки й побувати у місцях, звідки походять предки. Водночас тут наголошено на неможливості однозначної відповіді на питання про національність, якщо брати до уваги походження людини. У сучасному глобальному світі зображена ситуація є типовою для багатьох осіб, питання визначення національності стає справою особистою і суб'єктивною, а іноді неможливою, що продемонстровано у романі мовними засобами, адже цього героя авторка називає *Ten, którego spotkałam w pociągu*. Та й сам чоловік, починаючи дослідження власного коріння, видавався навіть дещо пригніченим від такого різноманіття. У цитованому фрагменті потребують пояснення також популярні у польській мові фразеологізми *po mieczu* (предки у родині з боку батька) та *po kądzieli* (предки у родині з боку матері), де *меч / miecz* і *кужіль / kądziel* виступають атрибутами чоловічої та жіночої ліній.

Етноніми та назви громадянства, вжиті безвідносно до конкретної особи.

Варто звернути увагу на ближчий контекст вживання цих слів. Кілька разів зустрічаємо у тексті перелік представників різних національностей. Приїжджаючи на нове місце, авторка докладно вивчає, з яких країн тут були люди. Так, читаючи записи у вже згадуваній книзі гостей готелю у одній з екзотичних країн, нараторка відзначає, що тут були *норвежці, ірландці, американці, двоє корейців, австралійці*, також *швейцарці,* але найбільше було *німців*. *Словаки* у цьому переліку представлені як люди, яких рідко зустрінеш у подорожах: «[…] a nawet – o, proszę – Słowacy» [5, с. 370]. Отже, у романі бачимо німців такими, що у порівнянні з іншими найбільше люблять бувати у екзотичних країнах. Натомість словаки (можливо, також і через свою малочисельність), не часто є учасниками таких мандрівок.

Наступний приклад переліку кількох національностей та громадянства зустрічаємо у описі ресторану афінського готелю, де одна з героїнь помічає багатих туристів: *американців, німців, англійців*. І поряд з ними виступають люди з невизначеною національністю, оскільки вони у процесі заробляння грошей втратили будь-які особливі прикмети і просто вирізняються красою і здоров'ям: «[…] ale i tacy, którzy dzięki wolnemu przepływowi pieniądza, podążając za nim, stracili już jakiekolwiek cechy szczególne. Byli po prostu ładni, zdrowi i z niewymuszoną łatwością przechodzili z języka na język» [5, с. 414]. Здається, цим людям нічого не бракує, адже вони гарні й здорові, легко переходять з однієї мови на іншу, і це дозволяє їм заробляти гроші у довільній частині світу. Однак їхньою основною характеристикою є наступна: «такі, що втратили вже будь-які особливі прикмети». Показово, що авторка не називає їх жодним іменником, лише підкреслює їхню втрату самоідентичності займенником *tacy* /*такі*. Можемо потрактувати наведену мовну характеристику цих осіб як негативне сприйняття відірваності людини від свого коріння.

У розділі «Apulejusz osioł» зустрічаємо також окрему характеристику *американців*, яку дає господар віслюків, що перевозять туристів до річки Йордан: «Najgorsi są Amerykanie, bo większość z nich ma nadwagę. Są często zbyt ciężcy nawet dla Apulejusza. Ważą dwa razy tyle, co inni ludzie» [5, с. 134]. Як бачимо, для тварини саме вага людини є визначальною, тому ці люди схарактеризовані тут як найгірші, адже вони важать вдвічі більше, ніж інші.

Англійська мова, англомовна культура чи не найчастіше згадуються у романі. Однак слово *Anglik* / *англієць* вжито лише 3 рази. На приклад, у розділі «30 000 guldenów», де говориться про ціну колекції препаратів Фредерика Рюйша, яку цар Петро I купив у нього за вказану суму: «Roczny dochód kupca, który handluje z koloniami, przy założeniu, że na świecie jest spokojnie i Anglicy nie aresztują holenderskich statków, o które trzeba się potem procesować w nieskończoność» [5, с. 241]. Вартість колекції порівнюється з річним прибутком купця за умови, що на світі буде спокійно й *англійці* не заарештують голландських кораблів, за які доведеться судитися до безкінечності. Історичним тлом цього вислову є англо-голландські війни, що точилися у другій половині XVII століття й призвели до упадку Голландії, втрати нею панівного становища на морі й становлення Англії як найсильнішої морської держави [6]. Як бачимо, *англійці* тут виступають представниками держави, що домінує на морських просторах й має там правову перевагу.

Звичайно, у багатонаціональному натовпі одним з виразних показників приналежності до певної культури є мова. Найчастіше представники різних національностей спілкуються англійською. У романі змальовано низку таких ситуацій. Так, на грецькому круїзному катері дружина професора, Карен, зазначає для себе, що усі говорять англійською: «Wszyscy, nawet Francuzi, mówili po angielsku» [5, с. 423]. Уточнення *навіть французи* вирізняє їх із загального потоку туристів і підкрес-

лює їхню схильність до мовного консерватизму й непопулярність англійської мови у Франції.

Найбільш виразно пов'язані з назвою та ідеєю твору етноніми *Cyganie / роми* й *Żydzi / євреї*. Жінка з секти бігунів, говорячи Аннушці про необхідність постійного перебування у русі, переконана, що причиною переслідування ромів і євреїв є їхня схильність до частої зміни локалізації: «To dlatego tyrani wszelkiej maści, piekielni słudzy, mają we krwi nienawiść do nomadów – to dlatego prześladują Cyganów i Żydów, to dlatego przymusowo osiedlają wszystkich wolnych ludzi, naznaczają adresem, który dla nas jest wyrokiem» [5, с. 293]. Саме назви цих двох національностей вжиті у наведеному вислові як синоніми кочівництва, волелюбства, але водночас і як ідейне втілення відірваності від певних кордонів і сталих місць перебування.

Географія подорожей у просторі та в часі у романі вражає безмежністю. Так, задумуючись над природою людського тіла й над тим, як його можна зберегти після смерті, нараторка згадує про корінний народ Нової Зеландії *Maorysi* / *маорі*. Люди цього племені муміфікують різними способами голови своїх рідних небіжчиків, щоб потім зберігати їх у себе й використовувати як предмет жалоби [5, с. 163]. Розділ, у якому йдеться про цей звичай, складається з трьох речень, причому перше є логіко-граматичним продовженням заголовку. Фактично це коротка увага на полях, однак вона дає виразну характеристику людям цього етносу, проводячи чітку культурну межу між ними та представниками європейської цивілізації.

Наведені приклади демонструють загальноприйняті стереотипи про представників різних національностей, як от: *американці, німці, англійці* – багаті, їх часто можна зустріти на туристичних шляхах у різних куточках світу, крім того, американці часто мають зайву вагу; *англійці* – панують на морських шляхах; *французи* – неохоче розмовляють англійською, *словаки* – люди, яких рідко зустрінеш у подорожі, *роми і євреї* – нації, які переслідують тирани за схильність до кочівництва; *маорі* – відомі язичницькими культами, бальзамуванням голів своїх рідних небіжчиків.

Аналізуючи окремі фрагменти твору, варто також звернути увагу на випадки відхилення від лексичних та граматичних норм. Так, у розповіді про Еріка та його товаришів, що перебувають у в'язниці й складають плани на майбутнє, замість нейтрального *Japończyk* / *японець* вжито слово *Japoniec*, яке словники кваліфікують як зневажливе: «Podobno Japońce szukają ludzi» [5, с. 99]. Крім того, відповідно до норм польської граматики чоловічоособовий іменник *Japoniec* у називному множини повинен мати закінчення *-y*: *Japońcy*. Форма із закінченням *-e* є депреціативною, тобто такою, що служить знеціненню, зниженню вартості чого-небудь. Однак зважаючи на те, що наведений вислів вжито у непрямій мові людей різних національностей, які спілкувалися примітивною англійською, можемо припустити, що ця форма є стилізацією неправильного мовлення. Власне цей фрагмент демонструє, наскільки важливим є знання лексики на позначення національності й громадянства для успішної міжособистісної комунікації. Адже незнання назв національностей та правил відмінювання чоловічоособових іменників можуть призвести не тільки до неправильного розуміння авторського задуму, але й до непорозуміння і навіть конфлікту.

Етноніми, що функціонують у складі характеристики окремих осіб. У таких контекстах варто звернути увагу на маркери, що виступають в оточенні цих слів. Часто це певні зовнішні риси. Так, *шведка* Александра, з якою головна героїня проводить час в очікуванні авіарейсу, змальована досить детально: «Jest wysoka, dobrze zbudowana, ma dość szerokie biodra i drobne dłonie. Bujne kręcone włosy wiąże w kitkę, ale ponieważ są niesforne, to fruwają wokół jak srebrna aureola, całkowicie siwe. Lecz twarz ma młodą, jasną, piegowatą. Pewnie jest Szwedką, one nie farbują włosów» [5, с. 75]. Вона ще молода, має буйне кучеряве волосся, однак воно повністю сиве. Александра займається дослідженням злочинів людей проти тварин, має на меті написати книгу про ці злочини, що були скоєні від початку світу, своєрідну сповідь людства. Спостереження за стражданнями тварин навіть навели її на несподівану думку про постать Бога та його сутність.

Ще один раз зустрічаємо етнонім *Szwedzi* у формі множини: «Kolejna para – zgodnie siwowłosa, to Szwedzi, podobno ichtiolodzy [...]; ci są spokojni i bardzo do siebie podobni, choć nie tym rodzajem podobieństwa z urodzenia, lecz takim, nad którym trzeba się naprawdę napracować przez cale długie lata małżeństwa» [5, с. 424]. Як бачимо, і в цьому випадку підкреслено зовнішню ознаку шведського подружжя – вони *однаково сивоволосі*. Цього разу це літні іхтіологи, які схожі один на одного не тільки сивим волоссям, але й манерою поведінки, що виробилася завдяки довгим рокам подружнього життя.

Етноніми використано також для змалювання характеру героя. Так, подорожуючи в часі, авторка детально зупиняється на вже згадуваних обставинах смерті й похорону Фредерика Шопена. Виконуючи передсмертне бажання композитора, друзі організовують на його похороні виконання «Реквієму» Моцарта і запрошують відомих того часу співаків. Серед інших погодився заспівати найкращий бас Європи Луїджі Лаблаш, веселий *Włoch* / *італієць*, що вмів ідеально наслідувати усіх, кого тільки хотів: «I rzeczywiście, jednego z tych wieczorów oczekiwania na pogrzeb […] naśladował Fryderyka tak bezbłędnie, że towarzystwo rechotało, nie bardzo wiedząc, czy to wypada – wszak ziemia jeszcze nie przyjęła ciała zmarłego» [5, с. 355]. Також у виконанні «Реквієму» бере участь італійська співачка-сопрано Ґраціелла Паніні, говірка й жвава панна, що любить дорогі екіпажі й вишукані туалети. Її образ створено шляхом мовних характеристик, описів, дигресії. Однак показово, що саме у зображенні її співу авторка вживає слово *італійка*: «Graziella śpiewała najlepiej, to jasne, a jej głos tylko w niewielkim stopniu tłumiła zasłona i Ludwika wyobrażała sobie małą Włoszkę, jak przejęta wytęża wszystkie siły i z głową zadartą do góry, z nabrzmiałymi żyłami na szyi – tak ją widziała na próbach – wydaje z siebie ten niezwykły głos, śpiewa czysto, diamentowo [...]» [5, с. 359]. Як бачимо, з *малою італійкою* у творі пов'язано чистий, діамантовий спів.

Етнонім *Anglik* також використано для індивідуальної характеристики героїв. Для *англійців* так само, як і в загальних характеристиках, у індивідуальних описах основними маркерами є море й морські професії. На приклад, доктор Бляу, шукаючи ідеальної суміші для бальзамування людського тіла, пригадує про *англійця* Вільяма Берклі, *адмірала флоту*, якого забальзамував Рюйш. *Англієць і адмірал флоту* – тільки ці дві характеристики фігурують у описі живого Берклі. У наступних рядках йдеться про якість забальзамованого тіла та його особливості [5, с. 175 – 176].

Норвежці та *німці* у творі є уособленням чоловічої краси та сили. Так, рудоволосий *норвежець*, програміст Оле, якого

Карен спочатку прийняла за *німця*, вирізняється фізичною силою, привабливістю й тактовністю: «Przedstawił się jako programista, powiedział, że pracuje z komputerami w Bergen, pod kołem podbiegunowym. Jest Norwegiem. W łagodnym świetle lamp jego skóra, oczy i cienkie druciane oprawki okularów wydawały się zrobione ze złota. Biała lniana koszula niepotrzebnie przykrywała złoty tors» [5, с. 426]. Цей герой вирізняється також інтелектом, допитливістю й наполегливістю.

Розгорнуту характеристику *серба* Небойші, ім'я якого авторка розшифровує як *Nie bój się (Не бійся),* подано у окремому однойменному розділі. У Чехії вона підвозила Небойшу своєю автівкою, а він увесь час говорив про війну, про смерть і про ті роздуми, які з цим пов'язані. У кожному місці цей чоловік відчуває присутність небіжчиків і починає бачити оточення через призму тих, хто жив тут і створював цей світ до нього, а також відчувати, що він просякнутий смертю цих людей. Така думка спонукає йти кудись далі, тому що в дорозі нема часу на роздуми, і світ здається недоторканим, чистим і безсмертним [5, с. 345–346]. Як бачимо, війна поселила в цій людині постійний страх смерті, проявом якого є внутрішня потреба до зміни місця свого перебування, що вкотре повертає читача до ідеї бігунів – людей, які шукають спасіння у постійному русі.

Наступний антропонім, якого вжито для окреслення конкретної особи – *Holender / голландець*. Про голландця Тасмана принагідно згадано у описі подорожі Джеймса Кука до Нової Зеландії як про першовідкривача цієї землі. Джеймс Кук з товаришами, плаваючи по південних морях, очікували появи землі на горизонті, спираючись на спостереження Тасмана, однак постійно помилялися, приймаючи хмари за материк [5, с. 303]. Показово, що цей антропонім виступає також у складі фразеологізму *летючий голландець* у розділі «Психологія острову», де авторка стверджує, що кожен острів є своєрідною фата-морганою, що на хвилю з'являється далеко на горизонті й одразу зникає [5, с. 110]. Як і в загальних характеристиках, спостерігаємо тут безпосередні асоціації голландців з морем та мореплавством.

У окремих випадках етноніми чи назви особи за громадянством виступають єдиним ідентифікатором героя. Наприклад, нараторка розмовляє у кав'ярні аеропорту з одним *британцем* про те, що вона не любить признаватися до своїх земляків за кордоном і воліє залишатися невпізнаною. Її співрозмовник висловив подібну думку [5, с. 196] – зрештою, бажання дистанціюватися від загалу і бути самодостатнім можна визнати типовими рисами британців.

Подекуди етноніми вжито опосередковано: ми не зустрічаємо особи цієї національності, але чуємо від неї від інших героїв. Так, слово *Węgier* / *угорець* виступає у розділі «Drama і action». Головна героїня, перебуваючи у чужій країні, перебирає у магазині відеокасети й стиха лається польською, що випадково чує жінка, яка проходить поруч. Вона жестами показує, що в її жилах тече польська кров, і далі англійською розповідає, що у сімнадцять років виїхала з батьківщини, вийшла заміж за *угорця* і забула свою мову. Польською може сказати хіба що два речення. Після гарячкових визнань англійською мовою колишня полька зникає за полицями з написами «Drama» і «Action». Авторка з гіркою іронією зазначає: «Trudno mi uwierzyć, że można zapomnieć język, dzięki któremu mapy świata zostały naszkicowane. Musiała go najzwyczajniej w świecie gdzieś zawieruszyć. Może leży zwinięty i zakurzony w szufladzie ze stanikami i majtkami, wciśnięty w kąt, jak seksowne stringi, które nabyło się kiedyś w przypływie entuzjazmu, ale nie było ich kiedy użyć» [5, с. 365]. Розміщуючи у одному ряду, в одній «шухляді», мову і сексуальну білизну, яку не було коли використати, авторка підкреслює ступінь байдужості цієї людини до рідної мови, занедбаності власної самоідентичності. Аналізуючи цитований фрагмент, варто покликатися на відоме усім полякам стародавнє прислів'я про братерство поляків та угорців: «Polak, Węgier – dwa bratanki, i do szabli i do szklanki». Деякі джерела вказують на його походження з другої половини XVIII століття [7, с. 25; 8], хоча граматична форма *dwa* замість *dwaj* наводить на думку про більш давнє виникнення[2]. У тексті не наведено цього прислів'я, однак воно своєрідно вписується у контекст зображеної ситуації, розширюючи її й доповнюючи новим звучанням. Ймовірно, перебування в угорському середовищі було настільки комфортним і достатнім для цієї жінки, що вона забула рідну мову. З іншого ж боку, угорське середовище може бути потрактоване як консервативне, таке, що не толерує чужої мови.

Наступний етнонім *Żyd / єврей* зустрічаємо у дивовижній історії Філіпа Фергюєна, де поряд з багатьма іншими постатями згадується про шліфувальника лінз, *зухвалого єврея* – Бенедикта Спінозу: «Lecz jeszcze wcześniej [...] co jakiś czas ów pastor zabierał go (Фергюєна – *зауваження наше*) na krótkie wyprawy, kilka mil rozjeżdżonymi drogami, do pewnego szlifierza soczewek, zuchwałego Żyda wyklętego przez swoich, jak o nim mawiał» [5, с. 215]. Юний і неосвічений Філіп, слухаючи розмови, що точилися у колі мислителя, мало що у них розумів, однак на все життя виніс з цих зустрічей зразок упорядкованого, раціонального розуму, сили думки та потреби розуміння світу.

Цікавим для спостереження за польською лексикою є етнонім *Hindus* / *індус*. В аналізованому творі це слово зустрічаємо у розділі «Świat w głowie», де нараторка розповідає про свій досвід нелегального заробітку у одній міжнародній мануфактурі у передмістях великої метрополії. Серед постійного потоку робітників є один *індус*, який працює у цьому закладі вже багато років і доля якого не відрізняється від долі тимчасових заробітчан, оскільки він не має ані страхування ані відпустки. Навіть коли йому запропонували створити профспілку для захисту його прав, він рішуче відмовився. Однак чоловік був зворушений такою турботою про нього і старався віддячити у міру своїх можливостей. Привертає увагу також варіативність цього етноніма. В описаній ситуації у творі вжито слово *Hindus*, яке словники коротко дефінюють як «мешканець чи громадянин Індії» [9]. Водночас словник відсилає до слова *Indus* з наступною увагою щодо його вживання: «Раніше цим словом називали корінних жителів індійського субконтиненту; на початку XXI століття воно було визнане обов'язковим терміном для громадянина Республіки Індія» [9].

Отже, етноніми, що служать для характеристики конкретних осіб у романі, також здебільшого викликають асоціації з типовими уявленнями про представників різних національностей, як от: *шведи* – захисники оточення, тварин, у зовнішньому вигляді прагнуть до натуральності, жінки не фарбують волосся; *італійці* – співучі, з найкращими голосами, жартівливі, артистичні й балакучі; *англійці* – мореплавці, мають

[2] Тут варто згадати про коронацію малолітньої дочки угорського короля Ядвіги Андегавендської на польський трон у 1384 році.

розвинений військовий флот; *норвежці* та *німці* – зовні привабливі, сильні, тактовні; *серби* – люди, які долають наслідки війни, що проявляються як у соціально-економічному житті суспільства, так і в психологічних проблемах; *голландці* – мореплавці й першовідкривачі; *угорці* – нація, якій властивий мовний консерватизм; *євреї* – здібні до інтелектуальної діяльності, *індійці* – працьовиті, скромні, терплячі, вдячні. Аналізована лексика дає широкі можливості до впровадження на заняттях різноманітних завдань, пов'язаних з вивченням лексики на позначення національностей та громадянства, а також характеристик особи. Це можуть бути асоціограми, дефінювання, пошук відповідностей, спостереження мовних явищ, граматичний аналіз тощо.

Висновки та перспективи дослідження. Дослідивши етноніми та назви громадянства у романі Ольги Токарчук «Bieguni», доходимо висновку, що у творі представлено нетипове поняття громадянства, яке не пов'язане з країною походження чи постійного перебування, а, навпаки, корелює з кочовим способом життя та відірваністю від певної локалізації. Назви національностей і громадянства у творі певним чином протиставлені слову *громадянин* і служать для ідентифікації людини, свідчать про її причетність до певного соціуму.

Як у загальних, так і індивідуальних характеристиках, назви національностей часто несуть загальноприйняте смислове навантаження, асоціюючись з типовими рисами окремого народу та відображаючи певні особливості, що сформувалися у процесі історичного розвитку. Саме це дозволяє використовувати фрагменти твору з назвами етнонімів та громадянства на заняттях польської мови як іноземної, урізноманітнюючи завдання й наближаючи дидактичний процес до умов сьогодення. Важливого значення набуває контекст аналізованої лексики твору, у якому піднімаються нагальні проблеми людини у глобальному мобільному світі, затирання просторових та культурних меж і попри це пошуки нею власного коріння і самоідентичності. Багаточисельні дигресії на тему власного коріння та походження сприяють фокусуванню викладання на психоемоційному сприйнятті дидактичного матеріалу. Мобільність сьогодення ставить перед викладачем нові виклики: актуальність навчальних матеріалів безпосередньо пов'язана з мотивацією до вивчення іноземної мови. Багатство мовного матеріалу роману та актуальність його проблематики дозволяє бачити **перспективи** дослідження у аналізі різноманітних лексико-семантичних та лексико-тематичних груп у сучасному звучанні та можливість їх використання у навчанні польської мови як іноземної.

Література:

1. Marzec B. Nike dla Olgi Tokarczuk za powieść o tęsknocie. *Rzeczpospolita.* 05.10.2008. URL: https://www.rp.pl/literatura/art16007271-nike-dla-olgi-tokarczuk-za-powiesc-o-tesknocie
2. Grigorova M. Mapa i ruch, czyli dialog nomadów i „taniec z mapami" na przykładzie książki „Bieguni" Olgi Tokarczuk w odniesieniu do twórczości Ryszarda Kapuścińskeigo. *Literatura polska w świecie*. *Obecności*. Katowice. T. 3. 2010. S. 37–56.
3. Maciołek M. O biegunie – językoznawczo (rozważania w kontekście tytułu powieści Olgi Tokarczuk *Bieguni*). *Postscriptum polonistyczne*, 2020. №1 (25). S. 69–88.
4. Рогальська-Якубова І. Концепт ПОДОРОЖ як стрижень роману Ольги Токарчук «Бігуни». *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*. 2022. № 47(3). С. 120–125.
5. Tokarczuk O. Bieguni : Wydawnictwo Literackie. 2015. 454 c.
6. Англо-нідерландські війни. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki
7. Kłosińska A., Sobol E., Stankiewicz A. Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. 2009. 840 c.
8. Polak, Węgier, dwa bratanki, i do szabli, i do szklanki. *Wikipedia.* URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Polak,_W%C4%99gier,_dwa_bratanki,_i_do_szabli,_i_do_szklanki
9. Wielki słownik języka polskiego Polskiej Akademii Nauk. Red. naukowy P. Żmigrodzki. URL: https://wsjp.pl

Yakovenko L. Ethnonyms and names of persons by citizenship in Olga Tokarchuk's novel" Bieguni "from the point of view of glottodidactics

Summary. The article by L.I. Yakovenko "Ethnonyms and names of persons by citizenship in Olga Tokarchuk's novel" Bieguni "from the point of view of glottodidactics" analyzes the vocabulary for nationality and citizenship and identifies the possibility of introducing fragments of the novel and its certain existential attitudes into the didactic process. Fundamental changes in the lives of many people who study the Polish language, including travel abroad, change of status and occupation, the need for frequent travel, isolation from the family, stay in a multinational environment, etc., encourage the search for new approaches to the personality of the student, to create didactic situations that are as close as possible to his life needs. The involvement of fragments of the novel and certain psychological attitudes set forth in it contributes to the maximum approximation of didactic material to the living conditions and psychological needs of many students from Ukraine. Despite the fact that the lyrical heroine of the novel travels the world according to her own inner need, and not because of a tragic need, in the work we can find many useful reflections and observations that will help to change the perspective of teaching and psycho-emotional perception of didactic material. Mobility of today poses new challenges to the teacher: the relevance of educational materials is directly related to the motivation to learn a foreign language. At the same time, there is a need for self-identification of a person, emphasizing its outstanding features.

The names of nationalities and citizenship in the work are in a certain way opposed to the word *citizen*: it is used only in phrases *citizen of the world, citizen of the state Network*, contrary to the traditional concepts of national culture. They serve to identify a person, indicate his involvement in a certain society. The main character of the novel, leading a nomadic lifestyle, travels both in space and in time. The people she meets on her travels create a certain socio-cultural background, which becomes the subject of her observations and reflections on the world, the person in it and her own roots.

Key words: O. Tokarchuk, vocabulary, ethnonym, names of persons by citizenship, glottodidactics.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821. 111-3
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.45

Viediernikova T. V.,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Professor M. Hetmanets Department
of Theory and Practic of the English Language and Foreign Literature
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

CURRENT LITERARY TRENDS AND DISTINCTIVE FEATURES OF MODERN ENGLISH LITERATURE IN THE 21ST CENTURY

Summary. The English literature of the 21st century is a multifaceted and dynamically developing phenomenon that reflects rapid changes in society, politics, and human consciousness. Under the influence of globalization, digital technology, social and political changes, the literature of Great Britain and the English-speaking world is transforming, preserving classical traditions while simultaneously mastering new forms of storytelling. This article examines the key features of the development of modern English literature, main trends, leading writers and promising directions for the future. This period is characterized by the intersection of tradition and innovation, the destruction of genre boundaries and active interaction with other forms of art. Investigation of English literary trends of the 21st century is crucial for understanding contemporary society, culture, and human experiences.

Modern English literature has gained significant attention from international scientists, who have analyzed its evolution, themes, and global impact. Foreign literary critics have observed that modern English literature increasingly reflects global perspectives, moving beyond traditional national boundaries. This shift is attributed to the rise of globalization and postcolonial studies, which encourage a more inclusive approach to literary analysis. Scholars emphasize the importance of considering diverse cultural contexts and the interconnection of global narratives in contemporary works.

Nowadays English literature is evaluated not just for its aesthetic value but for its relevance to contemporary issues, diverse voices, and innovative narration techniques. As literature continues to evolve, criticism adapts to new forms, technologies, and perspectives, making English literature a dynamic and ever-expanding field. The author presents the results of an analysis of traditional and innovative trends that can be traced in the works of leading contemporary writers.

Key words: modern English literature, literary trend, aesthetic tendency, genre, postcolonial writers, literary criticism, storytelling, 21st century novel, postmodernism.

Statement of the problem in a general form and its connection with important scientific and practical tasks. The English literature is one of the richest and most interesting literatures in the world whose tradition has deep roots. There is hardly a person who has not heard anything about Shakespeare or Dickens. But it is obvious that in the 21st centuary English, or rather British, literature remains one of the leaders of the world literary process and books by Martin Amis, John Fowles, Julian Barnes, Ian McEwan, Peter Ackroyd, Kazuo Ishiguro, perhaps, are the most published and read nowadays. English writers of the 21st century and their works still stand apart from other English-language authors and texts. Subtle humor, passion for history and social issues significantly distinguish English literary texts from the literature of other countries.

Modern English literature is topical because it provides insight into contemporary life, engages with global challenges, and continuously evolves with cultural and technological progress. It serves as both a reflection of and a response to the complexities of the 21st century, making its study significant for understanding today's world. It remains a vital field that reflects and criticizes the modern world, making it an essential subject in literary and cultural studies. The difficulty is that the literature of any country of contemporary period is still poorly studied. However, it is even more interesting and challenging to observe trends that have already clearly manifested themselves.

Contemporary English literature refers to literary works produced from the late 19th century to the present. The evaluation of English literature has evolved over time as literary critics explore new trends, movements, and interpretations. Modern critics assess literature based on its engagement with contemporary issues, innovation in style, and its ability to represent cultural, political, and social transformations.

The 20th and 21st centuries have witnessed a significant transformation in literary criticism, with a notable increase in critical discourse. This period, often referred to as "The Age of Criticism", has seen scholars like T. S. Eliot contribute extensively to both poetry and criticism, highlighting the growing importance of analytical approaches in understanding literature. The emergence of ethical literary criticism has provided international scholars with frameworks to evaluate modern English literature through moral and ethical lenses. This approach examines the ethical dimensions of literary works, considering how narratives engage with moral questions and societal values. Such perspectives enrich the understanding of literature's role in reflecting and shaping ethical discourses.

Analysis of the latest research and publications on this topic, selection of previously unresolved parts of the general problem. Recent trends in comparative literature emphasize moving beyond nation-centric analyses, focusing instead on global and postcolonial perspectives. This approach allows to explore the transnational influences and themes present in modern English literature, acknowledging its evolution in a globalized world. Postcolonial English literature refers to literary works produced in formerly colonized countries, often addressing themes of colonialism, identity, resistance, and the impact of imperial rule.

There is an important contradiction in the understanding of the term "postcolonial" as applied to literature. The authors of the monograph "The Empire Writes Back" B. Ashcroft, G. Griffiths, H. Tiffin characterize the culture of colonized peoples with this

term from the beginning of colonization to the present. It is notable that researchers call the literatures of African countries, Australia, Malaysia, Malta, New Zealand and even the USA and other countries postcolonial. [1, p. 118].

P. Childs and P. Williams give a different definition of the time of formation and the essence of postcolonialism. For these scholars, "postcolonial" means "relating to a certain stage of imperialism", represents the "globalization of capitalism"[2, p. 65]. At the same time, a theory is suggested that is alternative to the simple understanding of postcolonialism – as an exclusively modern state (Now) – and the complex – as an excursion into the past (Then and now). Researchers offer the formulation "anticipatory discourse" (Not quite yet), the paradox of which lies in the fact that the term containing the prefix "post" – means not yet an existing, but only becoming phenomenon [2, p. 68]. Issues and problems of postcolonialism are studied interdisciplinary direction, called "postcolonial theory" (or postcolonial studies). Its prominent representatives are Edward Said, Gayatri Spivak, Homi Bhabha.

The purpose of the article. Modern English literature is marked by a rich tapestry of themes and critical approaches, reflecting the complexities of contemporary society. The relevance of the chosen topic is related to the increased interest to actual literary trends in the English literature from scientific foundations and is determined by the need to study the peculiarities of the English literature of the 21st century in the context of its transformation. The purpose of the article is to analyze recent developments in literary studies since the early 2000s and to examine literature's role in reflecting and challenging societal shifts and evolving cultural perspectives of the century. Analyzing English literary trends of the 21st century is crucial for understanding contemporary society, culture, and human experiences.

Presentation of the main material of the study with a full justification of the obtained scientific results. Contemporary English literature has evolved through major historical shifts, from Victorian realism to Modernist experimentation, then to postcolonial and contemporary global narratives. Each period was influenced by historical, cultural, and social changes. Today, it continues to expand, reflecting new challenges in an interconnected world.

The Victorian era (1837–1901) emphasized moral values, realism, and industrial progress. However, by the late 19th century, increasing skepticism about religion, empire, and industrialization led to literary shifts. World War I (1914–1918) shattered traditional beliefs, leading to disillusionment, fragmentation, and experimentation in literature. Writers rejected linear storytelling and embraced stream of consciousness and psychological depth. After World War II (1939–1945), English literature reflected the war trauma exploring themes of existential crisis, absurdity and moral ambiguity. As Britain's empire declined, writers from former colonies "redefined English literature, focusing on themes of colonialism, identity, and cultural hybridity" [3, p. 224].

Modernism (c. 1900–1945) was a reaction to industrialization, World War I, and changing perceptions of reality. It featured experimental techniques, fragmented narratives, and a focus on subjectivity and introspection.

Late 20th century witnessed that English literature became global, incorporating diverse voices from different ethnic backgrounds. Themes of migration, diaspora, and race gained prominence. Literature of the 21st century addresses issues like climate change, digital life, and Post-Brexit identity. The rise of self-publishing, online literature, and AI-generated texts has transformed storytelling nowadays. Modern English literature of the 21st century continues the traditions of the past, but also forms new directions. The literary process has become more hybrid: traditional genres intersect with experimental forms, and fiction actively interacts with non-fiction.

Taking into account the current stage of development of British literature, we can outline the main trends in its development in the 21stcentury that, in fact, define the face of modern English literature and specify distinctive features of its dynamics.

Postmodernism and its evolution. Although postmodernism reached its peak in the second half of the 20th century, its influence continues in the 21st century, but acquires a more meaningful and philosophical character. However, contemporary authors are moving away from radical postmodern playwriting, satire and all-out deconstruction, replacing them with deeper psychological and social research. "Many authors do not just play with texts, but use postmodern techniques to deeply analyze reality" [4, p. 92]. It is characterized by Metanarrative and self-irony, intertextuality and rethinking the classics, open endings, blurring the boundaries between reality and fiction. Julian Barnes considers "The Sense of an Ending" (2011) as a reflection on memory and the subjectivity of perception of the past, combining realism with philosophical reflection. Barnes masterfully blends fiction with philosophical and historical themes, often questioning the nature of truth and memory. Yann Martel in his novel "Life of Pi" (2001) highlights a combination of allegory and philosophical parable. Ian McEwan uses metafiction but focuses on the moral aspects of the story "Atonement"(2001).

New type of Realism. Modern realism has moved away from the classical forms of the 20th century and adapted to the requirements of the 21st century. Besides, the realistic tradition remains an important part of English literature, but now it is enriched with new techniques: psychological depth, focus on the internal conflicts and experiences of the characters, fragmentation of the narrative. Many contemporary works present a mosaic narrative that conveys the complexity of perceiving the world. The introduction of documentary and autobiographical chronicles. The line between reality and fiction is becoming increasingly blurred. At the center of the story is not just the outside world, but the psychological complexity of the characters, the influence of society on the individual and a detailed depiction of everyday life. Sub-directions include: psychological realism with emphasis on the inner world of characters, their emotions and memories, social realism with analysis of problems of society, politics, economic, documentary realism is a hybrid of fiction and non-fiction. Ian McEwan wrote a psychological novel"Atonement" (2001) that explores the theme of guilt and redemption. Sally Rooney's novel "Normal People" (2018) is a minimalist story about complex relationships in modern society. S. Rooney is considered to be the voice of the millennial generation, "writing about relationships, mental health, and social dynamics with minimalist yet deeply emotional prose" [5].

Dystopia and post-apocalypse. Contemporary writers turn to dystopian scenarios, comprehending the threats of global warming, technological progress and political control. Against the backdrop of political instability, climate change and scientific progress, dystopias have acquired new relevance. Unlike the classic novels of Orwell and Huxley, modern dystopias focus on social and ethical issues such as information control, artificial intelligence, and genetic

technology. Margaret Atwood's "The Testaments" (2019) can be treated as a continuation of "The Handmaid's Tale" with new interpretations of women's fate in a totalitarian society. Kazuo Ishiguro presents "Clara and the Sun" (2021) – a reflection on the future of humanity and artificial intelligence. Ian McEwan's "Machines Like Me" (2019) represents an alternative reality in which robots coexist with humans. Ian McEwan is known for his psychological depth and precise prose. His novels often deal with moral dilemmas and the unpredictability of human behavior.

Feminist literature and the deconstruction of gender. The 21st century is a time of rethinking of gender stereotypes and traditional roles in literature and the struggle for equality. Female characters gain more depth, and themes of violence, oppression and the search for freedom become central. Literature doesn't just talk about women, but also reimagines traditional narratives and explores identity and social constraints. Peculiar features of this trend: an exploration of female subjectivity and criticism of patriarchal structures. For instance, Bernadine Evaristo's "Girl, Woman, Other" (2019) is a novel about the lives of black women in Britain. Evaristo is a pioneer in contemporary British literature, using experimental forms and polyphonic narratives to explore identity, race, and gender. Jennifer Egan with her novel "The Tin Drummer" (2010) explores the themes of gender and the digital age including chapters in PowerPoint presentation format. Margaret Atwood in the "The Testaments" (2019) continues the development of the dystopian theme of female subjugation. Atwood's works often explore feminism, power structures, and speculative dystopian futures. Her literary influence extends beyond fiction into activism and social critique.

Magical realism, mythological consciousness and return of ethics to literature. In the 21st century, there is a shift away from the extreme relativism of postmodernism towards ethical issues related to social justice, historical memory, and the environment. "English literature nowadays continues the traditions of magical realism, but adapts them to modern realities" [6, p. 85]. Magic and myths become not just a decoration for the plot, but a way of philosophical understanding of reality. Salman Rushdie in his "Quixote" (2019) combines mythology and modern reality. Rushdie's use of magical realism and historical allegory has made him one of the most significant literary figures of the late 20th and 21st centuries. Mohsin Hamid's work "Vanishing Light" (2017) interprets magical realism and political allegory to reflect on migration.

Experimental prose and postmodern forms. Literature of the 21st century actively uses non-standard forms of storytelling: a break in chronology, fragmentation, hypertextuality, the influence of digital technologies. Ali Smith tries to connect stream of consciousness, philosophical reflection and experimentation with language in the novel "Autumn" (2016). Smith is a writer known for her playful language and innovative storytelling, often engaging with contemporary political and social issues. Another example of a hybrid of prose, poetry and dramatic text is Max Porter's "Grief is the Thing with Feathers" (2015). Many critics admit another tendency –the revival of interest in nonfiction. Mixing fiction and documentary storytelling is becoming increasingly popular. The authors explore real events, comprehending them through the prism of personal experience or artistic analysis. Rebecca Solnit compares essayism with literary journalism in her work "Men Explain Things to Me" (2014). George Saunders in his "Lincoln in the Bardo" (2017) uses historical documents in a fictional novel.

Literature of the future: digital technologies and multimedia. The emergence of social media and digital platforms is changing both the way literature is written and the way literature is distributed. Many modern novels contain elements of blogs, texts from instant messengers and posts from social networks. The majority of authors use not only traditional book forms, but also digital media, interacting with Internet culture, and creating hypertextual works. Jonathan Safran Foer published a novel "Here I Am" (2016) that includes references to social networks and digital technologies. Mark Danilevsky produced "The Familiar" is a series of books with innovative typography that imitates the digital age. Lauren Oliver and other writers actively use instant messaging and internet culture in their storytelling [7, p. 29].

The impact of multiculturalism and globalization. Modern English literature is no longer exclusively "national". It actively includes writers with different ethnic and cultural backgrounds. English literature is no longer confined to the UK or the US. Writers from India, Africa, the Caribbean, and other non-Western regions contribute actively, bringing diverse perspectives and cultural influences. Authors like Salman Rushdie, Chimamanda Adichie, and Arundhati Roy blend local traditions with global themes, expanding the definition of English literature. British and American authors explore themes of migration, identity and cultural clash, hybridity, and postcolonialism. Mohsin Hamid's novel "Vanishing Light" (2017) explores the plight of refugees through magical realism. Bernadine Evaristo presents a polyphonic narrative of the lives of black women in Britain in the novel "Girl, Woman, Other" (2019). Books like "White Teeth"(2000) by Zadie Smith and "The Namesake"(2003) by Jhumpa Lahiri examine the complexities of cultural assimilation and diaspora. Z. Smith is known for her sharp social commentary, humor, and ability to capture multicultural experiences in modern Britain. Globalization has enriched English literature by making it more inclusive, diverse, and reflective of contemporary global experiences. It has allowed literature to transcend borders, fostering greater cultural exchange and understanding. The challenge for 21st century English literature is to balance global diversity with the preservation of national literary heritage.

Englishness in a Post-Brexit Era. Researchers note the revival of English identity in the genre of "novel about the state of the nation," where the authors analyze social processes against the backdrop of significant socio-political events. For example, Jonathan Coe's trilogy "Middle England" (2018) which describes the crisis of the English political system and its impact on personal relationships. The concept of Englishness in the postmodern novel examines how contemporary authors such as Graham Swift and Peter Ackroyd redefine national identity through historical and cultural symbols. Modern English literature rejects a fixed, traditional English identity, instead portraying it as fluid, multicultural, and contested. Writers challenge historical narratives, incorporate global perspectives, and redefine Englishness in a rapidly changing world. The question "Who is English?" remains central to contemporary storytelling, with literature offering multiple, often conflicting, answers [8, p. 145].

Issues of memory, rethinking the past and history. World literature, including British literature, often turns to the past. This trend is not new, however, many novels with past reflection appeared in the 21st century. Literary exploration of Britain's past is essentially an exploration of wounds, both personal and national. Here we can

distinguish two types of works – literature that explores social history and collective trauma, and literature that examines an individual experiencing a crisis against the backdrop of traumatic events in the country. In the first case, the author shows the role of collective memory, and in the second – individual memory [9, p. 103]. Although, both types of texts study memories. Kazuo Ishiguro's "The Buried Giant" (2015) is an exploration of collective memory and guilt wrapped in a fantasy novel, a story about the duty to remember and the desire to forget. Deborah Levy's "The man who saw everything" (2019) is a phantasmagoric novel about memory, perception and the cyclical nature of history.

Experiments with Language and Form. The 21st century has seen radical experimentation with language and literary form, influenced by digital technology and evolving cultural identities. Writers challenge traditional storytelling methods, blending genres, altering narrative structures, and playing with linguistic innovation. Modern novels often break linear storytelling, using fragmented or circular structures to mirror contemporary disorientation. Ali Smith's in "Seasonal Quartet" (2017) uses nonlinear time shifts to reflect Brexit-era uncertainty. David Mitchell's "Cloud Atlas" (2012) interweaves six interconnected stories across different time periods in a layered, experimental format. Multilingualism has influenced English literature by introducing code-switching, dialects, and multilingual storytelling. Junot Díaz's novel "The Brief Wondrous Life of Oscar Wao"(2007) combines English, Spanish, and Spanglish, creating a hybrid linguistic experience. Bernardine Evaristo mixes formal and informal English, Caribbean dialects, and African vernaculars in his "Girl, Woman, Other"(2019).

Research conclusions and prospects for further research in this scientific direction. The English literature of the 21st century is in constant development, adapting to new realities and challenges of the time. Contemporary English literature continues the traditions of realism, postmodernism and modernism, but at the same time represents them in the light of new social and technological changes. The main artistic and aesthetic features are the hybridity of genres, deep psychological reflection, experimentation with language and the search for new forms of storytelling. Many scholars highlight the dynamic and evolving nature of modern English literature, emphasizing its global connection, ethical considerations, and the expanding scope of literary criticism. These perspectives underscore the importance of viewing English literature within a broader, more inclusive context.

Writers like Kazuo Ishiguro and Ian McEwan explore deep psychological and philosophical themes, while Zadie Smith and Bernardine Evaristo focus on multiculturalism and social justice. The continued success of historical fiction (Hilary Mantel), dystopian literature (Margaret Atwood), and millennial fiction (Sally Rooney) shows the diversity of contemporary storytelling. Moreover, contemporary literature addresses urgent global issues, including climate change (Richard Powers), post-Brexit identity (Ali Smith), and political instability (Margaret Atwood). The rise of autofiction reflects a trend toward personal, introspective storytelling. Writers experiment with new forms to capture the complexities of contemporary life, ensuring that literature remains a vital force in understanding modern human experiences.

Thus, in the future, we can expect further development of hybrid genres, strengthening of documentary, increased interaction with multimedia, development of digital literature, delving into philosophical and social issues and expansion of the boundaries of literary discourse.

Bibliography:

1. Ashcroft B. , Griffiths G. , Tiffin H. The Empire Writes Back. N. Y. : Taylor & Francis e-Library, 2004. 296 p.
2. Childs P. , Williams R. J. P. An Introduction to Post-Colonial Theory. N. Y. : Prentice Hall, 1997. 240 p.
3. Wagner H. P. A History of British, Irish and American Literature / H. P. Wagner. – Trier, 2010. 579 p.
4. Dell K. The Family Novel in North America from Post war to Post Millennium : A Study in Genre . VDM Verlag, 2008. 248 p.
5. Ako E. O. From Commonwealth to Postcolonial Literature // CLCWeb: Comparative Literature and Culture 6. 2 (2004). URL: http://docs. lib. purdue. edu/clcweb/vol6/iss2/1.
6. Bentley N. Contemporary British Fiction: Edinburgh Critical Guides. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2008. 264 p.
7. Hayles, N. Electronic Literature: New Horizons for the Literary. University of Notre Dame Press, 2008. 121 p.
8. Loewenstein D. , Mueller M. J, The Cambridge History of Early Modern English Literature. Cambridge University Press, 2003. 320 p.
9. Durant A. , Fabb N. Literary Studies in Action / A. Durant, N. Fabb. – London : Routledge, 1990. 224 p.

Вєдєрнікова Т. Провідні літературні напрями та особливості сучасної англійської літератури у XXI столітті

Анотація. Англійська література XXI століття – багатогранне явище, що постійно й динамічно розвивається. Під впливом глобалізації, цифрових технологій, соціальних і політичних змін література Великої Британії та англомовного світу трансформується, зберігаючи класичні традиції, водночас опановуючи нові форми оповідання. У статті розглядаються ключові риси розвитку сучасної англійської літератури, основні тенденції, провідні письменники та перспективні напрямки на майбутнє. Цей період характеризується перетином традицій і новаторства, руйнуванням жанрових кордонів і активною взаємодією з іншими видами мистецтва. Дослідження англійських літературних тенденцій 21 століття має вирішальне значення для розуміння сучасного суспільства, культури та людського досвіду.

Сучасна англійська література привертає значну увагу міжнародних дослідників, які продовжують аналізувати її еволюцію, теми та глобальний вплив. Літературознавці відзначають, що сучасна англійська література все більше відображає глобальні перспективи, виходячи за традиційні національні кордони. Цей зсув пояснюється зростанням глобалізації та постколоніальних досліджень, які заохочують більш інклюзивний підхід до літературного аналізу. Науковці наголошують на важливості врахування різноманітних культурних контекстів і взаємозв'язку глобальних наративів у сучасних творах. Сьогодні вчені оцінюють англійську літературу не лише за її естетичну цінність, але й за її відповідність сучасним проблемам, різноманітні голоси та інноваційні техніки оповідання. Оскільки література продовжує розвиватися, критика адаптується до нових форм, технологій і перспектив, роблячи сучасну англійську літературу динамічною та постійно розширюваною сферою. В роботі представлено огляд традиційних і інноваційних тенденцій, які відображені в роботах сучасних англійських письменників.

Ключові слова: сучасна англійська література, літературний напрям, естетична тенденція, жанр, постколоніальні письменники, літературна критика, роман 21-го століття, постмодернізм.

CDU 821.161.1+821.111]-3.091
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.46

Vorova T. P.,
candidat en sciences philologiques,
professeur associé du Département d'anglais pour les spécialités non-philologiques,
l'Université nationale de Dnipro nommée d'après Oles Honchar

UNE EXPÉRIENCE DE COMPARAISON D'UN ROMAN ET D'UN CONTE DE FÉES DANS LE CONTEXTE ARTISTIQUE ET SÉMANTIQUE

Анотація. Стаття присвячена зіставленню роману Ф. Сідні «Аркадія» – літературної пам'ятки англійської художньої прози другої половини XVI ст. та оригінальної казки М. Хераскова «Бахаріана» – твору, нетипового для літератури кінця XVIII-початку XIX ст. Порівнюються певні фабульні лінії із роману із сюжетно-тематичними відповідностями маловідомої казки. Для реалізації цього завдання в творах аналізуються деякі рівні розуміння сюжету у взаємозв'язку з особливістю системи персонажів, а також прояснюється специфіка інтерпретації образно-символічних рядів. Для цього використовуються наукові методи, що базуються на традиційному літературознавчому аналізі і контекстної експлікації**.**

Вважається, що складна структура сиднієвського роману з багатьма вставними новелами та відступами підпорядкована відображенню різних точок зору з найбільш актуальних питань єлизаветинської культури; сам роман представляє прекрасну модель синкретизму з урахуванням певного принципу, властивого цій культурі. Пошук і дослідження даного принципу знаходяться у фокусі уваги сиднієзнавців, які прагнуть об'єднання зовні розрізнених елементів роману в єдине ціле. Зазначається, що алегоричність роману обумовлена його сильним дидактизмом, «що підказує» деякі істини людині на його шляху досягнення досконалості в духовній еволюції. Передбачається, що ідеальний варіант розвитку можливий на основі арістотелівського вчення про mimesis, згідно з яким можна успішно подолати контрарності та протиріччя людського буття. Наголошується, що тематична цілісність роману є результатом його жанрового синтезу з метою поєднання різнорідних наративних явищ.

Розглядається особистість автора казки «Бахаріана» як носія масонського містичного вчення, що готує сприятливі умови для встановлення та розширення діалогу з потенційними учнями, які виявили інтерес до ідей особистісної, моральної та суспільної трансформації. Демонструється, що для реалізації цієї мети залучається сила художнього слова, алегорій, іносказань казкового твору; його дієвим і смисловим ядром є привабливий образ лицаря та його захоплюючі пригоди, що допомагають перетворити звичайну людину на високодуховну сутність. Ідейні патерни вводяться в художню форму чарівної казки і вміло шифруються за допомогою особливої алегоричної мови та специфічних образів-символів, які спрямовують до чесноти та відводять від пороку.

Ключові слова: мова алегорій, образи-символи, патерни духовного розвитку, тематичний паралелізм.

Formulation du problème. «Arcadia» (1577–1585) de Ph. Sidney est l'un des monuments littéraires les plus importants de la littérature anglaise de la seconde moitié du XVI-e siècle. Pour la première fois «Arcadia» a été publié en 1590; le roman jouit d'une énorme popularité, provoqua d'innombrables imitations et fut traduit dans les principales langues européennes; cependant dans le premier quart du XVIII-e siècle il est déjà presque oublié. Découverte fortuite d'une première édition du roman au début du XX-e siècle a provoqué un nouvel regain d'intérêt pour ce travail non-standard, incitant les chercheurs à l'étudier plus attentivement, plus en détail et de manière réfléchie; cette étude se poursuit aujourd'hui.

Le conte de fées poétique «Bakhariana ou l'Inconnu: un conte magique tiré des contes de fées slaves» (1803) de M. Kheraskov a été écrit et publié pour la première fois bien plus tard, au tournant des XVIII-e et XIX-e siècles, gagnant immédiatement la sympathie des lecteurs instruits. Malheureusement, assez rapidement la popularité de l'ouvrage diminue fortement, et elle disparaît pendant longtemps de l'attention du public. Ni auparavant ni aujourd'hui, les spécialistes de la littérature n'ont tenté de considérer et d'étudier conjointement deux œuvres extraordinaires sur la base d'une plateforme thématique et sémantique unificatrice. Notre article est, peut-être, une sorte de déclencheur motivant l'appel d'autres chercheurs attentionnés à ces publications intéressantes.

Analyse des dernières recherches et publications. Le corpus de travaux de recherche concernant «Arcadia» de Ph. Sidney est solide et immense (des articles individuels, des monographies, des thèses), couvrant l'ensemble du XX-e siècle et le début du siècle présent. Il s'agit des travaux de A. Bergvall [1], W. Craft [2], F. Hager [3], R. Kimbrough [4], R. Levine [5], W. Moody [6], J. Rees [7], J. Roberts [8], F. Robinson [9], C. Warren [10], A. Weiner [11] et bien d'autres, visant à étudier la plateforme philosophique et esthétique du roman, sa relation avec les enseignements fondamentaux de l'Antiquité et la Renaissance, de la vision du monde de l'auteur, du pastoralisme, de l'unicité de genre de l'œuvre, etc. Dans ce contexte, l'indicateur quantitatif des travaux scientifiques sur l'auteur du conte analysé est très modeste: il n'y a pas d'ouvrages sur «Bakhariana» dans les publications scientifiques d'Europe occidentale; et en ce qui concerne les œuvres ukrainiennes, il n'existe qu'un seul ouvrage concernant la comparaison des deux œuvres analysées de T. Vorova [12]. En général, il convient de noter qu'il n'existe pas d'ouvrages considérables sur «Bakhariana».

Objectif de l'article est la représentation de certains développements ponctuels en perspective du roman de Ph. Sidney, ainsi qu'une comparaison de certaines intrigues du roman avec l'intrigue et les correspondances thématiques du conte de fées peu connu «Bakhariana» de M. Kheraskov. Pour atteindre cet objectif, des méthodes et techniques scientifiques générales ont été utilisées sur la base du

commentaire historique et culturel, de l'analyse littéraire traditionnelle, y compris des éléments de comparaison et de généralisation.

Présentation du matériel principal. *Réalisations des études à Ph. Sydney.* Dans la critique littéraire anglaise, l'œuvre de Ph. Sidney, en tant que l'un des représentants les plus éminents de l'ère élisabéthaine, a longtemps fait l'objet de discussions animées et de nombreuses études. Peu d'écrivains britanniques de la Renaissance ont reçu autant de publications critiques en anglais que Ph. Sidney. La bibliographie des ouvrages sur les études de Sydney compte quelques milliers de titres.

La grande majorité des experts sont unanimes pour dire que les caractéristiques du roman «Arcadia» devraient être étudiées et liées aux tendances créatrices de l'écrivain lui-même, aux traditions littéraires générales (en particulier, les traditions de la Renaissance), aux spécificités de l'époque élisabéthaine, ainsi qu'avec les doctrines philosophiques et les réalités culturelles de la seconde moitié de l'Europe du XVI-e siècle. Généralement, cela peut contribuer à recréer l'atmosphère particulière de la période étudiée, qui a eu, sans aucun doute, un impact sur la culture anglaise. Cependant une analyse de tous les aspects et nuances d'un sujet aussi vaste, digne d'une thèse distincte, dépasse le cadre de notre article; donc nous nous limitons délibérément à un rappel des idées et approches littéraires les plus importantes (à notre avis) dans le domaine de l'étude du roman de Ph. Sidney.

L'examen de l'intégrité culturelle et des concepts de la Renaissance sur l'homme et le monde couvre, en règle générale, les dernières années du XVI-e siècle et se poursuit jusqu'aux années 1620. Cette époque est marquée par la maîtrise philosophique et artistique des principaux problèmes idéologiques, clairement identifiés et formulés dès la fin de la Renaissance. L'image structurelle dominante de l'Univers reposait sur deux grands principes: 1) le principe d'organisation hiérarchique, largement hérité non seulement de l'Antiquité, mais aussi du Moyen Âge, 2) le principe néoplatonicien de mouvement et de circulation perpétuels, faisant écho aux idées de la variabilité universelle dans le cadre de l'harmonie universelle. La culture élisabéthaine anglaise, qui s'appuyait largement sur le modèle de dialogue de la Renaissance, était incapable d'apporter une solution harmonisante acceptable aux problèmes posés, notamment l'harmonisation de l'antinomie de la nature humaine, l'identification d'une plateforme réconciliatrice dans la confrontation entre l'idéal et la réalité de la vie humaine.

Le processus de compréhension des résultats de l'évolution spirituelle embrasse les valeurs des cultures locales et nationales, leur imbrication; les quêtes philosophiques visant à surmonter la crise spirituelle de la fin de la Renaissance sont également (et activement) impliquées dans ce processus; des plateformes sont recherchées pour trouver des moyens possibles d'influencer une personne comme un objet d'influence physique, morale, esthétique et philosophique. A titre d'exemple, renvoyons-nous au concept de vision du monde de G. Leibniz, dans lequel le divin domine le matériel, l'esprit domine l'homme. Le savant croyait que, comme un atome ou un grain de sable, une personne n'est qu'une petite particule du monde, mais étroitement liée à d'autres particules. Sous l'influence de ce genre de systèmes, l'auteur d'«Arcadia» conjugue une image claire et harmonieuse du monde, une image hiérarchique du cosmos, unie par l'amour et située dans la circulation éternelle de beauté. Le monde d'«Arcadia» est un monde dans lequel des fondations vieilles de plusieurs siècles s'effondrent, et un esprit de doute et de scepticisme remplace l'ordre universel calme.

Il convient de noter que la perspective des publications récentes sur le roman classique de Ph. Sidney a commencé à changer de manière significative, démontrant le tournant postmoderniste inhérent à toute critique littéraire moderne. Le roman de Sidney est repensé dans la science occidentale du point de vue de la diversité culturelle de la composition artistique, c'est-à-dire la capacité de tout texte – en tant que copie microscopique spéciale de l'Univers figuratif – à absorber la polyphonie d'un contexte socioculturel diversifié.

La plupart des intellectuels de la critique littéraire occidentale moderne font preuve d'un engagement méthodologique envers le matérialisme lorsqu'ils choisissent un paradigme fonctionnel pour travailler avec l'œuvre d'un auteur. La confirmation de cette approche précise du problème de la compréhension des significations culturelles sont les publications étrangers de Sydney des dernières décennies – R. Kuin [13], A. Patterson [14], V. Skretkowicz [15], R. Stillman [16], B. Worden [17], etc. Dans les travaux de ces savants le «texte» commence à être compris comme divers types d'artefacts culturels qui contribuent à la recherche de nuances d'interprétation particulières, à la recherche de connexions intertextuelles spécifiques, au suivi des constructions mentales. et les structures, en étudiant les significations des valeurs lors de la création d'images de la perception du monde et de prototypes de la culture correspondante. En conséquence, la principale tentation pour un spécialiste de la littérature est celle de remplacer l'étude d'une œuvre littéraire spécifique par une étude générale des réalités culturelles.

Concernant la critique littéraire ukrainienne sur le roman de Ph. Sidney, il convient de noter la thèse de L. Nikiforova [18], qui a présenté un examen des caractéristiques de genre du roman en relation avec les caractéristiques innovantes du style de l'auteur, ainsi qu'un bon travail de L. Potemkina [19]. Début du XXI-e siècle a été marquée par l'apparition de la thèse de V. Sheremeteva [20].

Considération de l'intrigue et du parallélisme thématique entre le roman «Arcadia» de Ph. Sidney et le conte de fées «Bakhariana» de M. Kheraskov. Nous trouvons intéressant de comparer le roman de Ph. Sidney avec le grand conte de fées «Bakhariana» de M. Kheraskov, contenant plus de 15 000 vers de poésie, qui combine un esprit aventureux chevaleresque avec un caractère fabuleux et une intrigue fantastique. L'analogie avec le roman de Ph. Sidney commence à être vue dans la duplication réelle des étapes de l'histoire de l'existence de ce conte, depuis sa popularité initiale – en passant par l'oubli ultérieur – jusqu'à la redécouverte de l'œuvre pour les lecteurs modernes au tournant du XXI-e siècle.

En comparaison avec la biographie de Ph. Sidney et son célèbre roman, l'histoire de la vie de M. Kheraskov et son conte de fées sont restées longtemps à la périphérie de l'attention des spécialistes de la littérature: autrefois très populaire, ce conte est aujourd'hui presque oublié après deux siècles écoulés depuis sa création.

Dans le volumineux ouvrage de M. Kheraskov, on peut trouver des merveilles du monde magique, des sorciers étonnants et leurs assistants. En général, l'intrigue est entièrement basée sur la description des pérégrinations d'un chevalier qui est déterminé à retrouver sa fiancée vierge Phelana, à désenchanter sa bien-aimée de la sorcellerie d'une sorcière maléfique qui a l'intention de marier son fils laid à une jeune beauté. Dans le final, l'amant – le chevalier Inconnu – libère la fiancée, l'épouse et devient un souverain juste, adoré par ses heureux sujets. Cette intrigue est tout à fait typique de nombreux romans d'aventures chevaleresques, qui décrivent avec

enthousiasme des aventures et des rencontres fatidiques inattendues qui influencent la vie du chevalier- protagoniste.

Chez Ph. Sidney, les principales lignes du récit reposent sur la description des nombreuses aventures de deux chevaliers – princes de naissance – et s'entrelacent avec de nombreuses nouvelles et digressions insérées dans lesquelles l'auteur exprime son opinion sur des questions qui occupaient l'esprit de ses contemporains. Ph. Sidney examine en particulier les thèmes «éternels» du bien et du mal – les formes de tyrannie en tant que mal social, inévitablement puni par la Providence (pour cela, des exemples de la lutte réussie de princes-chevaliers idéaux contre diverses formes de despotisme sont présenté). La controverse autour du thème de la guerre contre les tyrans occupe une place importante dans le développement de la pensée éthique en Angleterre au XVI-e siècle, et le roman de Ph. Sidney, qui contient des exemples frappants de la lutte réussie contre les tyrans menée par Pyrocle et Musidorus, est à bien des égards un reflet miroir de cette controverse.

Les princes Pyrocle et Musidorus, qui ont renversé des régimes tyranniques dans un certain nombre de royaumes, correspondent tout à fait à la définition d' individus nobles ou héroïques qui ont le droit moral de commettre un tyrannicide. Cependant, les tyrans présentés dans «New Arcadia» ont peu de points communs avec les images littéraires traditionnelles de méchants «de naissance» et de vocation, puisque, selon l'auteur, le dirigeant se transforme en tyran principalement en raison d'une mauvaise éducation, d'une éducation déformée ou d'un manque de prudence innée.

La toile narrative de M. Kheraskov sur son œuvre est divisée en 15 chapitres- chansons, dont chacun commence par de longues discussions de l'auteur sur les diverses formes de manifestation du benefice / du préjudice et du bien / du mal. Le texte littéraire regorge de digressions de l'auteur visant à former chez le lecteur *la perception correcte* de l'information présentée dans le conte de fées. L'œuvre est appelée «Bakhariana» parce que «bakhar» (un mot obsolète signifiant «diseur») annonce innocemment sa présence tout au long du récit.

L'un des thèmes principaux du roman de Ph. Sidney – la guerre contre les tyrans – se manifeste dans l'œuvre de M. Kheraskov sous la forme d'une histoire instructive sur la vie du père du chevalier – Trizonius. Les passions violentes de ce personnage deviennent la raison de sa transformation en taureau, auquel le chevalier-protagoniste a réussi à restituer son apparence humaine – et cela montre clairement la foi de l'auteur dans le puissant pouvoir ennoblissant de l'influence éducative. (Il convient de noter séparément que les héros de Ph. Sidney – Pyrocle et Musidorus – n'essaient même pas de s'engager dans la rééducation des tyrans, remplaçant simplement et sans complication les méchants renversés du trône par de gentils monarques. Cela montre le scepticisme et le réalisme quotidien de l'auteur lui-même).

Tout au long du récit du conte de fées, le bavardage informel du narrateur éloquent déclenche le voyage du chevalier Inconnu, dont les actions reçoivent une interprétation simple et édifiante: bien que l'auteur déclare son manque de désir d'améliorer la moralité du public de lecture à l'aide d'enseignements moraux et évite d'ériger des barrières artificielles dans sa conversation amicale avec le lecteur, il oriente toujours avec persistance le lecteur assidu sur la voie de l'éradication des défauts de l'âme. (Et cela révèle aussi une analogie incontestable avec le certain didactisme du roman de Ph. Sidney dans son ensemble).

Des digressions de l'auteur se dessine plus clairement le portrait du bakhar lui-même – un homme cultivé et instruit, un connaisseur de littérature ancienne et moderne, ainsi qu'un expert attentif qui suit les découvertes scientifiques de son temps. (Ph. Sidney ne s'associe pas non plus à aucun des héros; cependant, l'attitude de l'auteur en tant que philosophe instruit et courtisan expérimenté concernant le comportement des personnages et les interprétations des événements est clairement lisible derrière les actions visibles par le lecteur, un épais voile cachant les véritables motivations des personnages et les liens de cause à effet entre tout ce qui arrive aux personnages du roman). M. Kheraskov, par exemple, compare la puissance lumineuse émanant d'une fleur magique à l'électrification; une comparaison est également faite entre le déplacement rapide d'un des personnages sur une distance importante et l'expérience des pilotes d'aéronautique. Le bakhar ne considère pas nécessaire de se limiter à un quelconque cadre ou convention, car par défaut tout est permis dans son œuvre insolite. Il introduit dans le récit la Reine-Jeune Fille d'un conte populaire sous l'image négative de la sorcière Zloduma, et fabuleux Eruslan – en tant que partenaire des Chevaliers Anglais de la Table Ronde; le nombre de personnages comprend également Zmiolan, Zlung et Veles – les héros des contes folkloriques.

Les mêmes traits sont caractéristiques du roman «Arcadia», dans lequel il y a une attention accrue aux questions historiques et modernes, à l'étude du passé et du présent, un approfondissement de l'intérêt pour les problèmes de paternité et de fiction et l'actualisation de l'opposition fiction / réalité – et, par conséquent, un récit sur un monde fictif / un récit sur l'histoire réelle. L'intérêt bien connu de Ph. Sidney pour la transmission d'impressions mémorables et d'éléments de jeu permet de corréler son texte avec les traditions de la culture chevaleresque. C'est peut-être pour cette raison qu'il est possible définir ce roman comme un roman chevaleresque. Il convient en outre de souligner que l'œuvre de Ph. Sidney, d'une part, absorbait l'ordre compositionnel du roman et, d'autre part, n'avait pas encore réussi à s'identifier définitivement à l'épopée, préservant ainsi les caractéristiques des deux modèles de genre. En général, le caractère unique du genre du roman de Ph. Sidney réside dans la définition de l'œuvre comme une synthèse d'un poème héroïque médiéval, d'un roman chevaleresque et d'une œuvre allégorique. Ces conclusions s'appuient sur la description des exploits épiques des princes Musidorus (vaillant chef militaire) et Pyrocle (guerrier intrépide) introduite dans le roman: dans leurs nobles aventures (généralement chevaleresques), ce n'est pas un hasard s'ils rencontrent des gens qui, dans les termes allégoriques sont des images-symboles de certaines vertus ou vices. Et la principale motivation dans l'aspiration des personnages à l'idéal de l'amour parfait est de surmonter le péché – c'est le didactisme du roman. Cette synthèse des genres dans le roman explique pleinement son orientation politique, son didactisme et son allégorie d'intrigues.

Revenant à l'œuvre de M. Kheraskov, on constate que dans le bavardage apparemment insignifiant du bakhar on peut clairement lire le ton édifiant d'un mentor expérimenté et connaisseur du monde, qui expose des enseignements moraux destinés à aider le lecteur inexpérimenté à se débarrasser des vices enracinés dans l'âme. Par exemple, l'auteur évoque les jeux de cartes et conseille fortement d'éviter le château de cartes; il appelle à éviter les amis peu sincères, faux et égoïstes qui conduisent les personnes faibles sur le chemin du vice – ces amis sont comparés à des oiseaux de proie, toujours prêts à jouer des «mauvais tours» à une personne sans méfiance. Les mauvaises pensées qui envahissent le voyageur peuvent représenter la méchante volonté de quelqu'un, attaquant

sélectivement la personne tentée avec des désirs inconvenants; ceci est illustré par une volée de corbeaux noirs agressifs attaquant le héros-chevalier.

Une autre forme d'implication du voyageur spirituel dans le vice est représentée par une fierté exagérée dans le piège séduisant et tentant d'auto-illusion, dans lequel un héros-chevalier peut se retrouver. Un tel vice se manifeste sous la forme de passions violentes (qui privent l'esprit), ennuyant une personne et réduisant sa nature divine à un niveau animal. Surmonter le monde des passions et des émotions incontrôlables est un obstacle important.

Dans le texte de Ph. Sidney les nombreuses rencontres et relations entre les personnages démontrent également des modèles de comportement "*corrects*" et "*incorrects*"; l'un des principaux est peut-être le modèle de l'amour idéal, illustré par l'exemple de Parthenia et d'Argalus. La ligne d'amour entre les deux héros peut être décrite très schématiquement comme suit: le rival d'Argalus, par jalousie, détruit la beauté de la jeune fille, il est rattrapé par une juste punition, mais la jeune fille disparaît; plus tard, une beauté semblable à Parthenia apparaît à Argalus et lui propose de l'épouser; le héros refuse; l'inconnue avoue qu'elle est Parthenia, à qui sa beauté est revenue comme par magie; les amoureux se marient.

Étonnamment, ce scénario coïncide avec la ligne thématique de l'amour entre les personnages de M. Kheraskov – le chevalier et son épouse Phelana. Le vilain rival du chevalier ne peut pas gagner l'amour de la jeune fille, alors elle est soudainement enlevée et ensorcelée: elle disparaît pour longtemps de la vie du personnage principal; le chevalier cherche sa bien-aimée avec insistance et la trouve enfin; le maléfice disparaît, les héros se marient. Cependant, si chez les deux amants de Ph. Sidney leur fidélité sans limites est soulignée, alors chez M. Kheraskov Phelana représente une image-symbole de pureté (sous divers aspects), que le chevalier doit apprendre à reconnaître sur les visages des étrangers qu'il rencontre sur son chemin; quand il réussit, la jeune fille retrouve sa beauté naturelle, après quoi les amants se marient.

La raison d'une différence aussi significative dans l'interprétation des deux lignes clés de l'amour réside dans leur "illumination" idéologique: Argalus est simplement obligé de prouver sa fidélité sans limites envers sa fille bien-aimée, tandis que le chevalier Inconnu doit démontrer sa fidélité envers un idéal abstrait ou un rêve spéculatif.

Nous soulignons particulièrement le fait que la plateforme idéologique de l'auteur du roman «Arcadia» repose sur le fondement de la théorie littéraire de la Renaissance, enracinée dans l'Antiquité – principalement dans l'enseignement d'Aristote sur la mimesis, signifiant littéralement «imitation», «transformation», «reproduction». Il est généralement admis qu'une attitude particulière envers la mimesis est un signe typique et caractéristique de la tradition de la Renaissance.

L'imitation de la Nature en réalité est le passage d'un processus complexe d'apprentissage de l'habileté de naissance ou de création (comme la Nature) de tout ce qui est vital, beau et parfait. Donc, les œuvres du maître – à travers son imagination poétique, ses images verbales ou ses formes matérielles – ont un pouvoir magique d'impact émotionnel sur ceux qui se soumettent à l'influence ennoblissante de l'art. Dans le roman «Arcadia» les principales lignes thématiques (sur la structure gouvernementale, la gouvernance, le devoir, l'amour, la fidélité, etc.) reflètent en réalité l'interprétation de l'auteur des dominantes du modèle de mimesis de la Renaissance. Les protagonistes apprennent eux-mêmes, surmontent les obstacles de la vie et tentent d'enseigner aux autres ce qu'ils considèrent comme juste et vertueux, nettoyant les âmes de la saleté de la poussière et les élevant aux sommets de la perfection.

Revenant à l'analyse comparative de «Bakhariana», nous concentrerons notre attention principale sur la plateforme idéologique de son auteur – le principal motivateur de l'action du conte de fées. A ce stade de notre comparaison, il faut souligner que sous la première perception superficielle du texte de M. Kheraskov comme une lecture facile et agréable dans une présentation simplifiée par un conteur-farceur (pour l'amusement d'un public qui s'ennuie) se cache un deuxième niveau plus profond. Ce niveau est associé à la familiarisation du chercheur réfléchi de vérités avec le catéchisme d'amélioration morale basé sur le code maçonnique intégré dans l'œuvre ou un ensemble de règles de développement personnel savamment énoncées comme point de départ pour un certain marathon (avec une distance à vie) et comme un puissant déclencheur d'évolution spirituelle. Ce qui était initialement perçu comme un didactisme simplifié prend progressivement l'apparence d'une prédication du paradigme évolutionniste pour l'homme de la part du représentant direct de la société maçonnique, parce que l'auteur de l'ouvrage est un maçon d'un haut degré de dévouement, profondément engagé dans le processus éducatif et profondément confiant dans l'importance de la connaissance de *soi*, de la recherche sur le monde intérieur d'une personne particulière et de son propre *ego*.

L'affiliation de l'écrivain à l'organisation maçonnique est confirmée par notre recherche. On sait que M. Kheraskov est devenu maître écossais dans la Grande Loge Anglaise (Provinciale) en 1776 et déjà en 1783 – un rosicrucien. Pour cette raison, les digressions de l'auteur, en tant que forme de simple déclaration sur l'existence d'aspects positifs et négatifs dans la vie d'une personne, se transforment en un système maçonnique de connaissance de l'identité personnelle d'un individu, qui, selon l'auteur, est d'une importance vitale pour toute personne consciente. À cet égard, l'importance de l'activité personnelle du chercheur de vérités spirituelles est proclamée, et cela est illustré de manière figurée par l'activité physique du chevalier Inconnu. Le chevalier perfectionne la nature de sa propre âme dans des aventures incessantes, des rencontres fatidiques ou des affrontements hostiles avec d'autres héros de contes de fées. En conséquence, les événements de sa vie se transforment en certaines étapes d'amélioration de soi-même.

Les aventures incroyables, apparemment disparates du héros-chevalier s'additionnent dans un chemin mystérieux de développement spirituel selon le système maçonnique. Conformément au schéma typique du chemin maçonnique d'évolution spirituelle est divisée en dix étapes et représenté de manière colorée et efficace dans le langage des allégories et des images-symboles:

1) l'émergence de l'amour du jeune chevalier pour la belle Phelana comme une image-symbole de pureté spirituelle;

2) la corrélation entre la sorcière maléfique et son fils anormal avec la façade disgracieuse du monde matériel;

3) la lutte avec les dangers et les épreuves pour sauver la bien-aimée Phelana des mauvais sorts;

4) l'aide aux autres voyageurs afin de se libérer des vices, s'élever au niveau du pur amour sincère, passer les tests de loyauté envers les proches et surmonter les tourments de la jalousie amoureuse;

5) l'étude inlassable d'un mentor, illustrée par la communication du chevalier avec le père de Phelana, Macrobus, dont l'image est associée à l'illumination;

6) la manifestation de sa propre activité et de son enthousiasme dans le développement personnel pour éviter la stagnation spirituelle – ceci est symboliquement démontré par le fait de surmonter les nombreux défis qui surviennent tout au long du voyage du héros;

7) la reconnaissance de la pseudoscience et de la sagesse imaginaire associées au royaume de Sophantus et de ses philosophes;

8) l'accomplissement par le chevalier d'un exploit spirituel: ceci est présenté allégoriquement sous la forme du rappel de l'apparence humaine à tous ceux qui ont été transformés en animaux par la méchante sorcière;

9) l'obtention du statut de *chevalier spirituel* et la réception d'un nom nouveau comme une preuve de la fin des tests: dans le conte de fées, le héros s'appelle Orion, devient le roi, épouse sa bien-aimée Phelana – le mythologème clé de *la route* est précisément le mariage et le règne du héros;

10) la réception une mission responsable comme l'homme initié: après avoir terminé le mystère, Orion commence la tâche importante de faire revivre sa patrie et met le pouvoir de la spiritualité au profit de ses compatriots.

La dernière chanson-chapitre contient un appel direct aux lecteurs à se connaître en s'immergeant dans l'image du chevalier Inconnu, en s'appliquant aux étapes de sa route ascétique: cela n'est plus difficile après l'interprétation détaillée par l'auteur des images allégoriques des méchants sorciers, Phelana et Macrobus.

En tout, l'analyse de l'œuvre de conte de fées de M. Kheraskov révèle les niveaux d'interprétation suivants du texte littéraire: 1) une histoire divertissante de nature aventureuse sur les pérégrinations et les aventures d'un certain chevalier pour le divertissement de lecteurs curieux (c'est-à-dire une forme courante d'un roman chevaleresque passionnant); 2) une considération des problèmes moraux et éthiques dans le but de s'améliorer personnellement – les digressions moralisatrices de l'auteur servent à mettre en œuvre cette tâche; 3) une description de la route à travers le mystère initiatique (maçonnique).

L'allégorie du chevalier Inconnu est simple: toute personne inconnue de l'auteur peut reproduire avec diligence le voyage d'un chevalier, semblable à celui décrit dans un conte de fées, et est assurée d'atteindre une fin réussie afin d'acquérir un nom spirituel. En général, l'œuvre représente un catéchisme maçonnique de l'évolution spirituelle de l'individu, incarné dans la synthèse du genre original rare du conte- mystère et du roman chevaleresque.

Conclusion. Le roman de l'époque élisabéthaine «Arcadia» de Ph. Sidney ne doit pas être replacé dans le contexte des idées généralisées de la Renaissance, mais plutôt dans le contexte de tendances littéraires, esthétiques et culturelles plus spécifiques de la seconde moitié du XVI-e siècle. L'intérêt évident de l'écrivain pour le passé se transforme en un intérêt pour des détails spécifiques et ne reflète qu'un aspect de l'attention de la Renaissance à l'étude de l'espace de la culture humaine. Dans le roman de Ph. Sidney, l'existence de deux couches principales de perception est clairement visible – la perception didactique et allégorique. En conséquence, les thèmes dominants du roman sont: la représentation d'un souverain idéal et son devoir envers ses compatriotes; les différents aspects du bien et du mal, les différents visages du présent et du passé; motivation pour rechercher le véritable amour et rester fidèle à la personne bien aimé.

Thématiquement, l'œuvre «Bakhariana» de M. Kheraskov est basée sur la mise en évidence des mêmes thèmes du dirigeant idéal, des bonnes et des mauvaises actions, de l'entrelacement des fils du passé et du présent, de la recherche et de la découverte de l'amour. Cependant, dès la fin du XVIII-e siècle une synthèse unique de diverses branches de connaissances avait déjà été développée, qui se reflétait dans une approche intégrée de la représentation de ces sujets et idées, présentée de manière originale sous la forme d'un catéchisme maçonnique idéalisé pour l'amélioration individuelle avec son propre système d'images et de symboles. Les événements clés de l'œuvre forment un mystère initiatique par lequel passe le personnage principal – le chevalier Inconnu.

Références:

1. Bergvall A. The Enabling of judgement: Sir Philip Sidney and the education of the reader. Uppsala*:* Uppsala University, 1989. 137 p.
2. Craft W. Labyrinth of Desire: Invention and Culture in the Work of Sir Philip Sidney. Newark, NJ; L.: U. of Delaware P.; Associated U.P., 1994. 163 p.
3. Hager A. Dazzling Images: The Masks of Sir Philip Sidney. Cranbury (N.J.): Associated University Presses, 1991. 222 p.
4. Kimbrough R. Philip Sidney. N. Y.: Twayne Publishers, Inc.,1971. 152 p.
5. Levine R. E. Old and New Arcadia. Salzburg: Elizabethan and Renaissance Studies, 1974. V. XIII. 122 p.
6. Moody W. N. An Inquiry into the Sources of Sir Philip Sidney's Arcadia. Harvard University (Mass.), 1984. 231 p.
7. Rees J. Sir Philip Sidney and Arcadia. Rutherford (N.J.): Fairleigh. Dickinson Univ. Press; London: Associated Univ. Presses, 1991. 158 p.
8. Roberts J. A. Architectonic Knowledge in the New Arcadia (1590). Salzburg: Elizabethan and Renaissance Studies, 1978. 329 p.
9. Robinson F. The Shape of Things Known: Sidney's Apology in its Philosophical Tradition. Cambridge (Mass.), 1972. 230 p.
10. Warren C. Sir Philip Sidney; A Study in Conflict. N.Y.: Haskell House Publishers Ltd., 1967. 240 p.
11. Weiner A. D. Sir Philip Sidney and the Poetics of Protestantism. Minneapolis: University of Minnesota Press., 1978. 227 p.
12. Ворова Т. П. Твори «Аркадія» Ф. Сідни і «Бахаріна» М. Хераскова: масштаб досліджень і сюжетно-тематичні аналогії // Вісник науки та освіти. Bulletin of Science and Education / Видавнича група «Наукові перспективи». Громадська організація «Християнська академія педагогічних наук України». Вип. 5 (5) 2022. Київ: 2022. 689 с. С. 12-34.
13. Kuin R. Sir Philip Sidney: The Courtier and the Text // ELR, 1989. V. 19. N3. P. 249–271.
14. Patterson A. Still Reading Spenser After All These Years? // ELR, 1995. Vol. 25. N3. P. 432–444.
15. Skretkowicz V. Devices and Their Narrative Function in Sidney's Arcadia // Emblemática, 1986. Vol.1. P. 267–292.
16. Stillman R. E. Philip Sidney and the Poetics of Renaissance Cosmopolitanism. Aldershot: Ashgate Publishing Company, 2008. 266 p.
17. Worden B. The Sound Of Virtue: Sidney's Arcadia and Elizabethan Politics. New Haven: Yale University Press, 1996. 406 p.
18. Нікіфорова Л. Р. Проблема жанрової природи «Старої» та «Нової Аркадії» Ф. Сідні. Дис. канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 1988.
19. Потьомкіна Л. Я. До питания про жанрову природу романів Ф. Сідні // Ренесансні Студії, Запоріжжя: 1988. Вип. 2. С. 108–116.
20. Шереметьєва В. К. Творчість Філіпа Сідні у соціокультурному контексті англійського ренесансу. Дис. канд. філол. наук. Запоріжжя, 2017.

Vorova T. The experience of comparing a novel and a fairy tale in an artistic and semantic context

Summary. The article is devoted to the comparison of F. Sidney's novel «Arcadia» – a literary monument

of English fiction of the second half of the XVIth century and M. Kheraskov's original fairy tale «Bakhariana» – untypical for Slavic literature of the late XVIIIth–early XIXth centuries. Certain plot lines from the novel are compared with plot lines and thematic correspondences from the little-known fairy tale. To implement this task, some levels of understanding of the plot in the works are analyzed in connection with the peculiarities of the character system; the specifics of the interpretation of figurative and symbolic series are clarified as well. For this goal the scientific methods based on traditional literary analysis and contextual explication are used.

It is believed that the complex structure of Sidney's novel, with its many interstitial stories and digressions, is subordinated to the reflection of different points of view on the most pressing issues of Elizabethan culture; the novel itself represents an excellent model of syncretism, taking into account a certain principle inherent in this culture. The search and study of this principle are the focus of attention of Sydney scholars, who seek to unite the seemingly disparate elements of the novel into a single whole. It is noted that the allegorical nature of the novel is due to its strong didacticism, «prompting» some truths to a person on his path to achieving perfection in spiritual evolution. It is assumed that the ideal development is possible on the basis of the Aristotelian doctrine of mimesis, according to which the contraries and contradictions of human existence can be successfully overcome. It is emphasized that the thematic integrity of the novel is the result of its genre synthesis aimed at combining disparate narrative phenomena.

The personality of the author of the tale «Bakhariana» is considered as a bearer of Masonic mystical teachings: he prepares the favorable conditions for establishing and expanding dialogue with potential students who have shown interest in the ideas of personal, moral and social transformation. It is demonstrated that, in order to achieve this goal, the power of the artistic word, allegories, and parables of a fairy tale is involved; its effective and semantic core is the attractive image of a knight and his exciting adventures, which help to transform an ordinary person into a highly spiritual entity. Ideological patterns are introduced into the artistic form of a fairy tale and skillfully encrypted using a special allegorical language and specific symbolic images that direct towards virtue and away from vice.

Key words: language of allegories, symbolic images, patterns of spiritual development, thematic parallelism.

УДК 821.161.1-31
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.47

Кібенко Л. М.,
старший викладач кафедри європейських мов
Державного біотехнологічного університету

Карась А. В.,
старший викладач кафедри європейських мов
Державного біотехнологічного університету

Живолуп В. І.,
старший викладач кафедри європейських мов
Державного біотехнологічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ КОМПОЗИЦІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. В статті аналізується різні підходи до визначення та аналізу композиції в модерністських творах. Композиція позиціонована як ключова структурна категорія твору. У прозових текстах вона включає низку складників, дотичних до сюжетотворення, структурування його частин, хронотопу, а також динаміки оповіді, її темпу. Особливу увагу приділено дослідженням, де зазначається, що такі письменники як Д. Г. Лоуренс, В. Вулф постулювали залежність, взаємопов'язаність мистецтва та метафізики, висловлюючи глибоке занепокоєння з приводу занепаду метафізики через науковий та суспільний розвиток Європи початку ХХ століття. У праці визначено кореляції між творчістю Д. Г. Лоуренса і сучасною європейською цивілізацією й проведено філософський аналіз наративного дискурсу роману з посиланням на ідеї А. Шопенгауера, який мав значний вплив на митця під час написання роману. По-друге, підтверджується думка про те, що метафізика є важливим мотивом у романі авторів, яка дозволяє їм звернутися до проблем сучасної європейської цивілізації засобами літератури. Дослідження феномена композиції репрезентативне щодо осягнення смислів, покладених митцем слова у художній текст у всій повноті його дуальності: специфіки формальних особливостей та авторських інтенцій. Окрім того, аналіз композиції є ледь не основним джерелом дослідження самобутності творчості того чи іншого автора. Це пов'язано з показовістю актуалізованих стилістичних, лексичних та інших прийомів, використанням художніми методів та специфічних підходів репрезентації онтологічної реальності. Просторова організація творів репрезентує не тільки онтологічну (зовнішну) реальність, а й внутрішній світ головних героїв романів, стає уособленням їхньої генези. Таким чином, ці мотиви лише збагачують композиційну самобутність, виформовуючи додаткові смислові шари, що допомагають розкрити теми свободи, обмеження, особистої і соціальності відповідальності тощо. Вищезазначене дозволяє позиціонувати простір активним учасником подій, який посилює емоційний і філософський зміст його романів.

Ключові слова: модернізм, композиція, сюжетотворення, архетип.

Одним з питомих і знакових елементів художнього тексту є самобутність його композиції, яка позиціонована ключовою структурною категорією твору. У межах останньої говоримо про специфіку його архітектоніки, способів організації матеріалу. Зокрема, у прозових текстах ця категорія включає низку складників, дотичних до, власне, сюжетотворення, структурування (сегментації покладеного смислу) його частин, хронотопу (часової локалізації), а також динаміки оповіді, її темпу [1].

Постановка проблеми. Дослідження феномена композиції репрезентативне щодо осягнення смислів, покладених митцем слова у художній текст у всій повноті його (тексту) дуальності: специфіки формальних особливостей та авторських інтенцій. Окрім того, аналіз композиції є ледь не основним джерелом дослідження самобутності творчості того чи іншого автора. Це пов'язано з показовістю актуалізованих стилістичних, лексичних та інших прийомів, використанням художніми методів та специфічних підходів репрезентації онтологічної реальності. У такому контексті композиція літературного твору позиціонована нами його невіддільним структурним елементом, який, власне, організовує такий текст на низці рівнів: від сюжетної архітектоніки до наративної деталізації [2].

Мета: проаналізувати різні підходи до вивчення композиції літературного творі, яким приділена увага в сучасному науковому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Природною є детермінація феномена композиції від соціокультурного тла: жанру, епохи, ідіостилю тощо, що і зумовлює її трансформаційні зміни (природа флешбеків, самобутність викладу сюжету, симетричних елементів та іншого). Так, лінійна композиція (хронологічний порядок викладу подій) притаманна класичній літературі, у який значущими є причинно-наслідкові зв'язки. До прикладу, творчість О. де Бальзака, для якої притаманна ланцюгова, спіралевидна форма викладу подій, за якої композиція засвідчує генезу розвитку характерів, репрезентуючи трансформаційні зміни соціальної, моральної та іншої природи. Натомість нелінійна композиція (порушення традиційного хронотипового лімітування та значення певних подій) поширена у модерній та постмодерній літературі. Так, у творах В. Вульф розгортання подій відбувається у різних часових шарах, при тому навіть у межах одного абзацу, виформовуючи кліпове зображення тих

чи тих подій. Водночас такий самобутній виклад продуктивний для висвітлення динамічних змін у свідомості героїв й представлення суб'єктивності сприйняття ними онтологічної реальності [3].

Актуальність вивчення специфіки композиції художнього твору детермінована також тим, що вона є не лише формальним, зовнішнім компонентом тексту, а й безпосередньо корелює зі сприйняттям читачем стрижневих тем, конфліктів, ідей тощо. Так, саме композиційна самобутність дозволяє автору увиразнити ті чи ті смисли, акцентувати увагу на певних знакових подіях або персонажах, виформовувати напругу або гармонію під час сюжетотворення. Зокрема, композиційна структура продуктивна щодо увиразнення смислової полісистеми твору: акцентування на знакових подіях, показових рисах персонажів, продукування напруги чи, навпаки, гармонізації сюжету.

До прикладу, у творах М. Пруста феномен композиції слугує засобом представлення механізму пам'яті, у межах якої події розгортаються не хронологічно, а хаотично являються «на поверхні» свідомості під впливом випадкових асоціацій. Окреслений підхід репрезентативний щодо глибшого осягнення психології персонажів, специфіки сенсорного сприйняття ними часу. Натомість для Ф. Кафки феномен композиції набуває фрагментарної форми, увиразненої раптовими переходами між тими чи тими подіями, підкреслюючи їх абсурдність і нелогічність [4].

Своєю чергою, вищезазначене дозволяє позиціонувати композицію засобом виформування самобутнього ритму оповіді і темпу всього твору загалом. Окреслені елементи є невід'ємними складниками архітектоніки художніх творів: зокрема, автор може усвідомлено сповільнювати темп своєї оповіді, наче розтягуючи її моментами саморефлексії героїв тощо, та прискорювати, насичуючи діями, конфліктами або кульмінацією. Так, для творів Е. Гемінгуея притаманні лаконічні, уривчасті діалоги, які продукують відчуття динаміки, швидкості, квапливості тощо, увиразнюючи філософію «айсберга» автора. У межах останньої більша частина смислу лишається імпліфікованою, адже читач сам локалізує той чи той підтекст через самобутню стисліcть форми [5].

Також композиція показова і щодо просторової організації твору: так, саме через параметризаційні зміні простору автор репрезентує внутрішні стани героїв, їхню рефлексію щодо навколишнього світу, виформовуючи додаткові (метафоричні за природою) смисли. Так, Ф. Кафка у своєму творі «Замок» робить простір стрижневим символом недосяжності влади і соціальних інституцій, продукуючи узвичаєну для своєї творчості ідею абсурдності й хаотичності онтологічної реальності [3]. Натомість у романах Т. Манна просторові метафори відіграють особливу роль: так, лікарня в «Чарівній горі» репрезентативна щодо внутрішнього стану героїв і осмислення динаміки й інтенсифікації соціокультурних процесів. У межах задуму автора, лікарня стає особливим простором, у межах якого відбувається не лише фізичне лікування, а й моральна деградація або художнє просвітлення, розкрите митцем через самобутність композиційної побудови.

Окрім того, феномен композиції корелює з вищезазначеною параметризацією наративу (зокрема, наративними техніками), визначальним щодо способу подання тих чи тих подій. Так, визначальною у цьому плані також вважаємо перспективу – точку репрезентації оповіді, яка корелює з вибором першої, третьої особи або навіть змінної перспективи і впливає на композицію твору [4]. До прикладі, у романі В. Фолкнера «Шум і лють» використання кількох нараторів виформовує складне полотно композиції твору, у межах якого події заломлюються у призмі різних суб'єктивностей. Вищезазначена самобутність структури репрезентативна щодо послідовності подій й суб'єктивного сприйняття кожного персонажа, заглиблює читача у їхній внутрішній світ.

Іншим прикладом параметризаційної самобутності композиції є вищезазначений Ф. Кафка, у якого наратив здебільшого виформовано за технікою «внутрішнього монологу». У межах останньої митець отримує можливість висвітлення внутрішніх переживань героїв, їхніх фобій, емоційних криз, виформовуючи атмосферу напруги й абсурду. Таким чином, композиція є стрижневим інструментом для осягнення художнього задуму автора й глибшого осмислення інтертекстуальних, інтермедіальних та інтераудіальних зв'язків у його творах. Так, саме через архітектоніку сюжету митець репрезентує не лише його формальний (зовнішній) бік, який, часом, може і не відігравати головної ролі, а й низку внутрішніх конфліктів, психологічну й філософську самобутність того чи того твору [5].

Саме тому, природно, що вивчення феномена композиції є інтегрованою проблемою, актуалізованою у низці моно- і поліпредметних досліджень. Останні засвідчують продуктивність вивчення авторських інтенцій, розкриття мережива смислів й аналізу структури тексту тощо, увиразнюючи роль цього феномена не лише як технічного засобу. Мовиться про розуміння композиції різними дослідниками як детермінанти естетичної полісистеми твору, напряму та іншого, що надає тому чи тому твору об'єму, фактури, багатовимірності, актуалізуючи його символьну систему.

Показовими у контексті вищезазначеного вважаємо праці B. Chalk, у яких відстежується специфіка освітнього процесу та літературної естетики у кореляції з наративними петлями у творенні смислів у художніх текстах [6]. Дослідник також продовжує вивчати освітній феномен, акцентуючи на особливостях його репрезентації у творчості Д. Г. Лоуренса. Зокрема, вчений зосереджує свою увагу на творі «Фантазія невідомого» (1923 р.), який більшість дослідників вважають своєрідним ексцентричним виключенням з анналів модернізму. Це пов'язано з тим, що твір відображає динамічний інтерес до освіти, який пронизує літературні та публіцистичні твори того періоду, і, безумовно, пов'язаний з розпачливими сценами викладання У. Брангвен у «Веселці».

Так, занепокоєння письменника негативним впливом інституційної освіти на дітей корелює, на думку дослідника, з інтересом до впливу літератури на читачів. Акцентовано, що у іншому романі письменника «Мораль і роман» (1925 р.), який можна позиціонувати есеїстичною дистиляцією принципів, сформованих «Веселкою», Д. Г. Лоуренс стверджує, що справа мистецтва полягає в тому, щоб розкрити зв'язок між людиною і навколишнім всесвітом в цю конкретну мить. Саме тому, на зміну зазубреним, стадним цінностям шкільної освіти та колективному нав'язуванню моралі в романі приходять стимули до чуйності та здатність перефокусувати увагу читача на його постійно мінливих взаємодіях з людьми, речами та просторами, що його оточують.

Натомість вплив і форми поетичних творів Д. Г. Лоуренса висвітлено у праці D. Duff [1], у який автор стверджує значу-

щість впливу письменника на сучасну критику. Підґрунтя для останнього вчений вбачає у стилістичній та когнітивній строкатості його творів, яка, подібно до В. Вітмена, нероздільна з формою викладу. Дослідник підкреслює, що, водночас, поезія автора є радикально індивідуалістичною і глибоко алюзивною: не у відкритій, детермінованій, августинівській манері, а у прихованій, трансумптивній, блумівській, поглинаючи, спотворюючи і перевершуючи свої джерела. Автор акцентує увагу на диференційованості еротичної лексики, яка самобутньо сплітається з релігійною мовою – «confession of delight» («сповідь насолоди»), накладаючись опісля на неочікувану текстову метафору – «superscription of bliss» («припис блаженства»). Так, ідея про те, що «припис» є блаженством, а мертві просто «look on and help» («дивляться і допомагають») є безнадійною ідеалізацією.

Розвідки життя і творчості, самобутність письменницької кар'єри з імплементацією біографії, критичного аналізу та наукових досліджень вміщено у праці A. Harrison [2]. У аналізованому дослідженні, поєднуючи біографічні подробиці та уважне прочитання творів різних жанрів, висвітлено складнощі творчості письменника завдяки ретельному критичному підходу до біографічних джерел та новітніх досліджень. Вчений пропонує оригінальний погляд на ставлення Д. Г. Лоуренса до досвіду робітничого класу, його антисуфражистські феміністичні погляди, реакцію на Велику війну, реакцію на расові та культурні відмінності, ставлення до сексу, сексуальності та сексуальної ідентичності, а також багато іншого.

Дослідження висвітлює значущі теми у житті та творчості автора: зокрема, його ставлення до табуйованих тем, його конфліктних стосунків з літературним ринком і того, як його творчість кидала виклик цінностям англійського середнього класу. Вищезазначене засвідчене прикладами з біографії митця, що забезпечує інтерпретаційний контекст і водночас висвітлює малодосліджені аспекти творчості автора. Останні стосуються таких актуальних проблем, як критична реакція на пропаганду та цензуру воєнного часу, критику гетеронормативності та занепокоєння, яке протягом усього життя викликали у нього питання психічного здоров'я та цілісності буття.

Зокрема, праця: а) висвітлює військовий досвід Д. Г. Лоуренса, локалізуючи його трансформаційні зміни з автора, метою якого була зміна ставлення поціновувачів його творчості, на радикального борця проти істеблішменту; б) викремлює самобутність рефлексії та вивчення автором гендерної плинності (вищезазначеної плинності та ненормативних сексуальних ідентичностей у його художній творчості); в) демонструє особливості занепокоєння Лоуренса повоєнною соціальною реконструкцією (до прикладу, його ризиковане дослідження революційних політичних і релігійних рухів у романах 1920-х років); г) актуалізує психоаналітичну критику щодо питань прив'язаності, які сформували життя і творчість митця, показуючи, як він намагався протистояти душевним ранам свого дитинства.

Harrison зазначає, що Д. Г. Лоуренса здебільшого не вивчають в контексті сором'язливості: панує думка, що він не був занепокоєний та не виявляв симпатій до цього явища. Однак сором'язливість є значущою для дослідження емоцій митцем, оскільки творчість автора перегукується з тогочасними моделями розуміння сором'язливості: від «ніжності» В. Джеймса до «інтроверсії» К.-Г. Юнга та ідей фізіолога А. Моссо про «внутрішній рум'янець». Прикметно, що письменник, говорячи про це явище (сором'язливість), підкреслював її здатність до ретранслювання емоцій, самосвідомості та втілення, відзначаючи, що вона може бути надто болісним станом, щоб нести його нескінченно довго. Незважаючи на те, що його власна сором'язливість стала якістю, від якої йому довелося відмовитися як письменнику, його твори відображають те, що означає бути одночасно зануреним у сором'язливість і намагатися вийти за її межі.

G. Iwai [3] зазначає, що митець відомий своєю дошкульною критикою правлячого класу, індустріалізації країни та патріотизмом воєнного часу. Дослідник акцентує увагу, що його тексти несуть на собі відбиток сучасних панівних ідеологій та дискурсів того часу. Зокрема, автор, порівнюючи тексти Д. Г. Лоуренса з різними великими і малими сучасними романами, журнальними статтями, політичними памфлетами та історичними книжками, демонструє, що тексти митця є амбівалентними. Так, його тексти увібрали в себе динаміку суперечливої боротьби за владу між підривником і реакціонером.

До прикладу, у деяких, здавалося б, аполітичних творах, таких як «Білий павич» та «Рухи в європейській історії», присутні реакційні ідеології та пропаганда воєнного часу. Натомість такі твори, такі як «Коханець леді Чаттерлей», задумані як радикальна критика актуальної на час написання епохи. Прикметно, що таким текстам притаманна низка зародків сучасної соціополітичної парадигми, обриси якої вони мають на мету деструктурувати. Вчений, зосереджує увагу на оповіданнях і романах митця, дія яких відбувається в шахтарському селі, а також на творах, написаних під впливом Першої світової війни, показує їх багатошарову структуру.

L. M. Jenkins [4] досліджує зв'язок модерністської біографічної прози та поезії з літературою Першої світової війни, зосереджуючи увагу на угрупуванні Д. Г. Лоуренса та Р. Олдінгтона. Дослідник цитує П. Шаффнер, яка характеризувала їх як «ще один блумсберійський набір»: так, письменники Мекленбург-сквер, як і власне Блумсберійська група, «жили в квадратах» і «кохали в трикутниках», за відомим формулюванням Д. Паркер. Географічно сусідні, ці групи перетиналися соціально, а подекуди й естетично: обидві практикували новаторські форми того, що в широкому розумінні можна назвати «життєписом». Проте, якщо відмежовувати письменників Мекленбург-сквер від Блумсбері, то перші мали свої витоки в трансатлантичному авангарді: Д. Г. Лоуренс, Р. Олдінгтон (і Джон Курнос) були пов'язані з імажизмом, поетичною течією, яка втілила англо-американський модернізм. Дослідник підкреслює, що кожен з аналізованих ним митців був також прозаїком і перекладачем, оскаржуючи узвичаєну бінарність, яка досі існує між модернізмом і літературою часів Першої світової війни. Вчений простежує перехід імажизму від довоєнної до воєнної поетики, яка включає в себе окопну лірику, проте не обмежується нею, а також простежує інтертекстуальні зв'язки у «Мекленбург-сквер», імплементуючи у свій аналіз самобутність травматичного відбитку війни на модерністському життєписі.

S. Jöttkandt [5] репрезентує поетизоване дослідження творчості Д. Г. Лоуренса в ботанічно-метафоричному вимірі: твори, зібрані у цій праці, вивчають чари «темної ботаніки». Останнє є поняттям Т. Мортона і означає особливий простір, потаємну зону, у межах якого думки та речі переплітаються у співіснуючій логіці смуги Мьобіуса. Темна екологія, як

форма еко-гнозису, спонукає зануритися у притаманну світам і словам дивність (все дивовасніше і дивовасніше), простежуючи нашу генезу, яка є одночасно є рефлексією, метою якої є виокремленням того, наскільки дивними ми є для самих себе. У вищезазначеній «Темній екології» Т. Мортона саме поняття простору позиціоноване постійним місцем присутності, де час стає особливим середовищем, в якому розгортається і руйнується життя під вагою невидимої темної матерії, чия гравітація впливає на фантазію евклідового простору, «зручної вигадки білих імперіалістичних людей» (за Т. Мортоном).

Дослідження питання переписування улюблених авторів піднімає праця Chalk [6], де вивчено вищезазначену проблему на прикладі Д. Г. Лоуренса та Дж. Дайєра, які дають змогу зрозуміти радикальну енергію, що вирує під поверхнею переписування. Автор простежує конфліктне ставлення Дайєра до мемуарів і переписування, що сягає корінням до Лоуренса, який теоретизує переписування і застосовує його на практиці у власній творчості (до прикладі, «Дослідженні про Томаса Гарді»). Вчений акцентує увага на тому, що на сьогодні книжковий ринок переповнений переписаними творами, вбачаючи причинами цього у тому, що переписування вперше заявило про себе як про протилежний імпульс, радикально інший спосіб мислення щодо канону, який став другою натурою.

Вивченню внеску Д. Г. Лоуренса в художню літературу в контексті значущих аспектів вияву модернізму, які досі не розглядалися в його оповіданнях «Самсон і Даліла» (1917), а також книзі «Англія, моя Англія» (1922) присвячено працю I. Montori. Прочитуючи «Самсона і Далілу» крізь призму модерністської міфопоетики, ця стаття має на меті висвітлити переосмислення митцем біблійного сюжету як способу примиритися з гендерною війною в національній та особистій сферах. Продовжує дослідження внеску письменника у модерністську прозу праця E. Morsia, у якій автором означено нові напрями лоуренсознавства.

Праця Tuman присвячена творчості Д. Г. Лоуренса у вимірі її у зв'язку з аспектами жіночої історії та розвитком фемінізму. У вступних розділах розглядаються два різні режими довоєнного фемінізму, які є важливими темами в ранніх роботах митця. Натомість центральні розділи праці присвячені феномену війни як каталізатора значних змін у становищі жінок і як точки неповернення у розвитку творчості аналізованого автора. Заключний розділ присвячений досвіду письменника у співавторстві з жінками, а їхнім творам – як джерелу для його власних.

Дослідженню діаметрального протистояння Т. С. Еліота та Д. Г. Лоуренса в контексті розповіді Ф. Р. Лівіса присвячено працю Jenkins. У цій роботі автор встановлює та пояснює причини амбівалентної позиції Еліота: з одного боку, вчений стверджує, що обидва автори намагалися примирити протиріччя між соціальною єдністю та індивідуальною свободою, і робили вони це, перекладаючи його на базовіші проблеми моралі, безособовості та традиції (ця паралель пояснює тяжіння Еліота до Лоуренса). З іншого боку, дослідник акцентує увагу на тому, що різний спосіб, у який вони формулювали і розуміли ці проблеми, пояснює антипатію. Своєю чергою, вищезазначене проливає нове світло на міфічний метод у «Пустищі»: так, якщо розглядати його разом із творчістю Лоуренса та судженнями Еліота про неї, то міфічний метод виглядає не як прославлення минулого, а як критика сьогодення за його повторення.

Висновки. Особливості композиції творів модерністської літератури є об'єктом багатьох досліджень. Вчені особливу увагу приділяють просторовій організації творів, архітектоніці, що репрезентує не тільки онтологічну (зовнішну) реальність, а й внутрішній світ головних героїв романів. Ці мотиви лише збагачують композиційну самобутність, виформовуючи додаткові смислові шари, що допомагають розкрити теми свободи, обмеження, особистої і соціальності відповідальності тощо. Вищезазначене дозволяє позиціонувати простір активним учасником подій, який посилює емоційний і філософський зміст романів.

Література:

1. Duff D. Superscriptions of bliss : Influence and form in the poetry of Lawrence. *Reading, writing and the influence of Harold Bloom*. Manchester University Press, 2024. P. 193–216. https://doi.org/10.7765/9781526186027.00017 *Manchesterhive* : website. URL: https://goo.su/eSx8P8Q (date of application: 03.10.24).
2. Harrison A. The Life of the Author : DH Lawrence. John Wiley & Sons, 2024. 272 p. *Google Books* : website. URL: https://goo.su/q9LeSoX (date of application: 03.10.24).
3. Iwai G. DH Lawrence and Ambivalence in the Age of Modernity : Rereading Midlands Novels and Wartime Writings in Social and Political Contexts. Taylor & Francis, 2024. 234 p. *Google Books* : website. URL: https://goo.su/aRKUm (date of application: 03.10.24).
4. Jenkins L. M. Great War Modernists : DH Lawrence, HD and Richard Aldington. Bloomsbury Publishing, 2024. 200 p. *Google Books* : website. URL: https://goo.su/SW1gQ (date of application: 03.10.24).
5. Jöttkandt S. 13 De-Flores Rhetorici : DH Lawrence's Literary Herbarium. *The Herbarium Tales*. Open Humanities Press, 2024. 334 p. *Oapen* : website. URL: https://goo.su/S5X2 (date of application: 03.10.24).
6. Chalk B. T. Coetzee's Fictions of Deformation. *Novel Schooling : Education, Formation, and Reading in Fiction*. Cham : Springer Nature Switzerland, 2024. P. 131–165. https://doi.org/10.1007/978-3-031-66858-6_5 URL: https://goo.su/9bCxXaf (date of application: 03.10.24).
7. Tuman M. The Hidden DH Lawrence : Unmasking a Lyrical Genius. Taylor & Francis, 2024. 238 p. *Google Books* : website. URL: https://goo.su/6rcnLcv (date of application: 03.10.24).

Kibenko L., Karas A., Zhyvolup V. Peculiarities of the study of composition in literature in scientific discourse

Summary. The article analyzes various approaches to the definition and analysis of composition in modernist works. Composition is positioned as a key structural category of the work. In prose texts, it includes a number of components related to plot formation, structuring of its parts, chronotope, as well as the dynamics of the narrative, its pace. Particular attention is paid to studies that note that such writers as D. H. Lawrence, W. Woolf postulated the dependence, interconnectedness of art and metaphysics, expressing deep concern about the decline of metaphysics due to the scientific and social development of Europe at the beginning of the 20th century. The work identifies correlations between the work of D. H. Lawrence and modern European civilization and conducts a philosophical analysis of the narrative discourse of the novel with reference to the ideas of A. Schopenhauer, who had a significant influence on the artist during the writing of the novel. Secondly, the idea that metaphysics is an important motif in the authors' novels is confirmed, which allows them to address the problems of modern European civilization by means of literature. The

study of the phenomenon of composition is representative of the comprehension of the meanings put by the writers into the artistic text in the fullness of text's duality: the specificity of formal features and author's intentions. In addition, the analysis of composition is almost the main source of research into the originality of the work of a particular author. This is due to the expressiveness of the actualized stylistic, lexical and other techniques, the use of artistic methods and specific approaches to the representation of ontological reality. The spatial organization of the works represents not only ontological (external) reality, but also the inner world of the main characters of the novels, becoming the personification of their genesis. Thus, these motifs only enrich the compositional originality, forming additional semantic layers that help reveal the themes of freedom, limitation, personal and social responsibility, etc. It allows to position space as an active participant in events, which enhances the emotional and philosophical content of his novels.

Key words: modernism, composition, plot creation, archetype.

УДК 821.133.1: 82–31
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.48

Кушнір І. Б.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри світової літератури
факультету іноземних мов
Львівського національного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБРАЗУ МАТЕРІ У РОМАНІ Е. БАЗЕНА «ЗМІЯ В КУЛАЦІ»

Анотація. У статті на прикладі взаємин матері та сина показано особливість формування підлітка у ситуації *не-любові* та *безсімейності* при наявних батьках, що постають як пан та пані Резо для їхніх дітей. Дослідження здійснене на матеріалі автобіографічного реалістичного соціально-побутового роману Е. Базена «Гадюка в кулаці», що раніше не ставав об'єктом літературознавчого дослідження через призму ролі матері для формування характеру сина. На основі аналізу тексту підкреслено надзвичайно вдало сконструйований образ матері у неочікуваному для читача ракурсі, де головними характеристиками стають її прізвисько *Брудна Божевільна Свиня*, ненависть, підступність, деспотизм, тиранія, зло і найстрашніше – *не-любов* до власних дітей. Підкреслено символічність першої сцени роману для розуміння формування характеру підлітка через роздавлення гадюки, що є символом бунту проти пані Резо-матері-гадюки. Вивчені особливості конструювання простору дитинства-як-не-радості та встановлені атрибути знущань над синами (виделка, взуття, сповідь, обстригання волосся, валіза, костюм). Закономірно, що цей період нерадісного дитинства переходить у бунтарську підлітковість. Через протистояння сина матері постає процес формування особистості Жана, майбутнього письменника. Роман – про приклад боротьби підлітка-бунтаря за право на дитинство-як-радість та на подальше самоствердження засобом подолання деспотизму матері. Констатовано, що протистояння матір – син увиразнюється образом бабусі, що набула характеристики материнськості у позитивному значенні. Топосами дитинства-як-радості визначаємо сад, річку, простір поза родинним будинком – у гостях у баби і діда Плювіньек чи у кюре. Відповідно простір родинного маєтку і залу-їдальню як місце психологічних катувань дітей – як топоси дитинства-як-не-радості. Жан-персонаж – це підліток, що опирається жорстокості у сім'ї, що робить роман позачасово актуальним. Цей твір можна розглядати як роман-виховання, що має беззаперечну дидактизм навпаки: як не стати *не-матір'ю* для дитини.

Ключові слова: дитинство-як-не-радість, образ матері, підліток-бунтар, дидактизм, персонаж, роман.

Постановка проблеми. Е. Базен відомий французький письменник-реаліст 40-80 років XX ст., причому його реалізм є надзвичайно правдивим та ліричним завдяки автобіографічній основі; безперечною сильною стороною письменника є психологізм у творенні персонажів. У статті звертаємося до дослідження соціально-побутового реалістичного роману Е. Базена «Гадюка в кулаці» (1948). Як стверджує П. Мустьї, Е. Базен народився у переносному значенні у день публікації роману «<…> né le 23 mai 1948, à l'âge de trente-sept ans, sous l'étiquette de "Vipère au poing" » [1, с. 10]. Свідченням автобіографічності є ім'я письменника Жан П'єр Марі Ерве Базен, так само як народження у заможній родині та дитинство, проведене у департаментах Мен і Луаза, бо саме там відбувається дія першого роману з циклу про родину Різо. Вибір першого роману для аналізу визначений тим, що тут започатковується тема складних стосунків між матір'ю і синами, і саме цей роман зробив ім'я Е. Базена відомим у Франції та приніс йому літературну слову за межами його країни. До того ж відзначимо, що автобіографічна основа робить роман надзвичайно правдивим і зворушливим. Для читача неочікуваним постає образ пані Резо-матері-«гадюки», де головною домінантою стосунків між синами і матір'ю є ненависть. Новаторським є звернення до роману з позиції вивчення особливостей функціонування образу матері, що руйнує традиційне сприйняття матері як добра і любляча. Конфліктність у родині показана прямолінійно гостро; письменник використовує засоби сатири та іронії, що робить роман одним з кращих зразків прози реалізму XX ст.. Письменник використовує «форму відкритої особистої розповіді з численними внутрішніми діалогами, що виявляють іронічне ставлення автора до життя, до своєї сім'ї, його особливу спостережливість…» [2, с. 183], – зазначає М. Марінашвілі. Е. Базен, безперечно, заявив про себе як майстер жанру психологічного сімейного роману (історія родини Резо продовжується у романах «Смерть конячки», «Крик сови»). Абсолютним центром твору стає протистояння сина Жана і матері, що формує його характер. Він проходить важке випробування на виживання серед утисків, тотального контролю і знущань над підлітком у віці від 12 до 15 років. Такий аспект раніше не був вивчений, звідси бачимо потребу дослідження формування підлітка у протистоянні матері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До творчості Е. Базена не так часто зверталися українські дослідник-літературознавці, романи письменника більш цікаві для мовознавчих досліджень, до прикладу М. Д. Марінашвілі вивчила особливості номінації персонажів і ономастичних одиниць культурно-історичного фону та культурно-прагматичну роль роману «Гадюка в кулаці» [2]. Найвідоміша розвідка про творчість Е. Базена французького авторства П. Мустьї [1]. На сьогоднішній час маємо тільки невелику статтю авторства С. Фоміна у енциклопедичному довіднику «Зарубіжні письменники» [3], відгук-рецензію Т. Кучпилюк [4]. Українською мовою окремі твори Е. Базена переклали В. Коптілов, Я. Кравець, П. Соколовський, Я. Коваль, С. Фомін. Брак україномовних літературознавчих досліджень сприяв нашому зацікавленню цією знаною особистістю на літературному горизонті Франції.

Мета. Вважаємо, що наша розвідка про особливості функціонування образу матері, що є безперечною художньою знахідкою у інтерпретаціях материнства з полюсом мінус, стане поштовком до повернення до дослідження творчості Е. Базена у наш час. У цьому теж вбачаємо актуальність цієї статті. Отож, мета – це вивчити образ пані Резо-матері та її роль для формування ідентичності сина у віці дитинства та підлітковості.

Предметом дослідження стали образи пані Резо-матері та Жана, відповідно, об'єктом дослідження перший роман з циклу про родину Резо «Гадюка в кулаці». Завданнями визначаємо окреслити функцію матері для формування характеру сина-підлітка та вказати на чинники, що спричинили до вибудовування стосунків мати-син через ненависть; визначити топоси дитинства-як-радості чи як дитинства-як-не-радості на шляху до бунтарства підлітковості; виділити атрибути радості дитинства та атрибути знущань; вказати сутність протиставлення образів баби та матері, окреслити роль батька як «відсутньо-присутнього» у дитинстві головного персонажа Жана; надати приклади іронії для увиразнення персонажів.

Виклад основного матеріалу. Роман Е. Базена «Гадюка в кулаці» символічно розпочинається описом гадюки: «Elle dormait trop, sans doute affaiblie par l'âge ou fatiguée par une indigestion de crapauds. Hercule au berceau étouffant les reptiles : voilà un mythe expliqué ! Je fis comme il a dû faire : je saisis la bête par le cou, vivement» [5]. Невипадкова інтертекстуальна алюзія на Геркулеса, втілення сили, що характеризує і головного персонажа Жана у дитинстві та підлітковості, що виступатиме у романі борцем за права дитини на дитинство без пригноблення у протистоянні з матір'ю. «Elle avait de jolis yeux, vous savez, cette vipère, non pas des yeux de saphir comme les vipères de bracelets, je le répète, mais des yeux de topaze brûlée, piqués noir au centre et tout pétillants d'une lumière que je saurais plus tard s'appeler la haine et que je retrouverais dans les prunelles de Folcoche, je veux dire de ma mère, avec, en moins, l'envie de jouer (et, encore, cette restriction n'est-elle pas très sûre!)» [5]. Так само в очах гадюки син побачить очі матері!

Родинний маєток, де проживають троє синів Резо (Фердинан, Жан і Марсель) на початку роману постає як простір безтурботного дитинства. «Plus prosaïquement, *la Belle Angerie* est le siège social, depuis plus de deux cents ans, de la famille Rezeau. Sauvée de l'incohérence, sinon de la prétention, par une façade à qui toute logique intérieure a été sacrifiée, *La Belle Angerie* est très exactement le prototype des faux châteaux chers à la vieille bourgeoisie» [5], – опис має на меті засвідчити заможнітись буржуазної родини, до якої належав Е. Базен і його alter ego персонаж Жан. Крім проблеми стосунків матері та синів, роман є прикладом критики цінностей традиційної заможної та з часом збіднілої буржуазної родини XX ст.

Устами Жана письменник зазначає, що батько одружився винятково задля багатого посагу нареченої: «en 1913 Jacques Rezeau, mon père, docteur en droit, professeur à l'Université catholique (situation non lucrative), avait épousé la forte riche demoiselle Paule Pluvignec, petite-fille du banquier de ce nom, fille du sénateur du même nom, sœur du lieutenant de cuirassiers du même nom, mort depuis au champ d'honneur <…> Elle avait trois cent mille francs de dot. Trois cent mille francs or» [5].

У родині троє синів: «De cette union, rendue indispensable pa r la pauvreté des Rezeau, devaient naître successivement Ferdinand, que vous nommerez Frédie ou Chiffe, Jean, c'est-à-dire moi-même, que vous appellerez comme vous voudrez, mais qui vous cassera la gueule si vous ressuscitez pour lui le sobriquet de Brasse-Bouillon, enfin Marcel, alias Cropette» [5]. Для характеристики персонажів, братів зокрема, письменник використовує прізвиська для увиразнення їхніх характерів: Жан, найсміливіший з трьох, «той, що перестрибує калюжі з брудом» у дослівному перекладі з французької «Brasse-Bouillon», більш пасивний Фреді Тряпка і улюбленець матері Марсель Ніякий: «Pour être juste, Frédie en eut sa très juste part. L'héritier présomptif tenait de mon père tous ses traits essentiels. Chiffe ! Inutile d'aller plus loin. Ce surnom lui conviendra toujours. <...> Quant à Marcel, dont je n'ai jamais su pourquoi lui avait été attribué le sobriquet de Cropette (étymologie obscure)» [5].

Для формування Жана важливу функцію відіграє баба, що опікується внуками до приїзду батьків. Цей час у житті Жана можна окреслити як період свободи та дитинства-як-радості, поки батько, що працює у Шанхаї, перебував там з наймолодшим сином і матір'ю: «Ainsi séparés, nous vivions un bonheur provisoire, entrecoupé de privations de dessert, de fessées et de grands élans mystiques» [5]. На наступних сторінках роману письменник перераховує атрибути радісного дитинства (серед яких і шиньйон бабусі!): «Le protonotaire, la gouvernante, les vieux domestiques, *La Belle Angerie*, l'hiver à Angers, le chignon de grand-mère, les vingt-quatre prières diverses de la journée, les visites solennelles de l'académicien, les bérets des enfants des écoles respectueusement dépouillés à notre approche, les visites du curé venant toucher le denier du culte et le denier de saint Pierre et la cotisation pour la propagation de la foi, la robe grise de grand-mère, les tartes aux prunes, les chansons de Botrel sur le vieux piano désaccordé, la pluie, les haies, les nids dans les haies, la Fête-Dieu, la première communion privée, la première communion solennelle de Frédie avec, en main, le livre qu'avait porté notre père, et, avant lui, notre grand-père Ferdinand, et, avant lui, notre arrière-grand-père également Ferdinand, les marronniers». Радісний період завершується смертю баби, яка бажає, щоб внуки зберегли про неї світлі спогади, а не її передсмертні страждання: «Elle ne paraissait pas souffrir, alors que, je l'ai su depuis, cette fin est l'une des plus douloureuses. Aucun hoquet. Pas un gémissement. On ne donne pas ce spectacle à des enfants qui doivent emporter de vous dans la vie le souvenir ineffaçable d'une agonie» [5]. Цей образ втілює найкращі риси, які притаманні матері : любов, доброта і людяність, і перебирає на себе функції матері: «Et, aujourd'hui, à plus de vingt ans de distance, encore remué jusqu'au fond du cœur, je persiste à croire que cet hommage lui était dû. Grand-mère! <...> Grand-mère mourut. Ma mère parut. Et ce récit devient drame» [5]. Письменник іронічно визначає драмою не так смерть баби, як приїзд матері, готуючи читача до абсолютного руйнування канону образу матері у світовій літературі на прикладі пані Резо-матері.

Історія родини Резо – це сімейний роман у іронічному ключі, що переходить у сатиру, коли на сторінках роману з'являється персонаж мати. Позитивні конотації до слова матір у дитячій свідомості будуть безповоротно знищені її особою: «Maman, bien que ce mot fût par certains de nos proches tout voilé de réticences, maman, parce que nos petits cousins le disaient avec l'air de sucer un berlingot, maman, parce que le protonotaire et la tante Thérèse avaient presque la même manière de le prononcer en parlant de grand-mère, maman, malgré le "madame votre mère "terriblement lourd de Mlle Ernestine, maman, quoi!» [5]. Попередньо про пані

Резо відомо, що вона ніколи не писала листів дітям впродовж своєї відсутності, Жан бачив тільки підпис на листівці: «Elle n'avait pas écrit, madame notre mère. Ils, je veux dire M. et Mme Rezeau, ils avaient envoyé une carte classique, imprimée en anglais, qui disait: *We wish you a merry Christmas*. Deux signatures. La première en pattes de mouches: Rezeau. (Un chef de nom et d'armes ne met pas son prénom.) La seconde, en cunéiforme : Rezeau-Pluvignec. <… > La Chine, c'est loin. Je ne crois pas » [5].

Особливо важливим стає руйнування горизонту радісного очікування дітьми батьків: а приїдуть пан і пані Резо! Акцентуємо на важливості сцени приїзду і першої зустрічі батьків із дітьми: «Enthousiasmés, nous nous précipitâmes, dans ses jambes, à la portière <…> Nous nous retrouvâmes par terre, giflés avec une force et une précision qui dénotaient beaucoup d'entraînement» [5]. Замість обіймів діти отримують стусани, і відштовхування набуває символічності: від фізичного до емоційного: від першого знайомства, коли матір змушує дітей нести валізи батьків, що для них заважкі. Письменник каже устами Жана-сина, що цю пані вони не мають жодного бажання називати мама: («…cette dame que nous n'avions déjà plus aucune envie d'appeler maman» [5]). Е. Базен акцентує значення цього епізоду: так розпочнеться поглиблення прірви між дітьми і матір'ю.

Окремий розділ присвячений послідовній іронічній характеристиці персонажів цієї «сімейної драми»: від батька і матері до синів. Жак Резо окреслений як не дуже достойний бути батьком. Письменник пояснює це через вплив його імені Жак, бо всі Жаки слабаки, іронічно стверджує він: «"Les Jacques, y est-il dit, sont des garçons faibles, mous, rêveurs, spéculatifs, généralement malheureux en ménage et nuls en affaires". Pour résumer mon père d'un mot, c'était un Rezeau statique. Plus d'esprit que d'intelligence. Plus de finesse que de profondeur. Grandes lectures et courtes réflexions. Beaucoup de connaissances, peu d'idées» [5]. Особа батька окреслена як знаного дослідника-колекціонера, що надає перевагу колекціонуванню комах над спілкуванням з дітьми, не перешкоджаючи домашньому насиллю матері. Синонім батька Резо – пасивність. Символічним є вище цитований його підпис, що нагадує комашку. Він добровільно самоусувається від батьківства, присвятивши себе комахам. «Mon père avait bien travaillé en Chine. Il en ramenait cinquante espèces nouvelles. C'était sa fierté, l'œuvre forte de sa vie. Sa première décision, <…> se faire aménager en musée personnel le grand grenier du pavillon» [5]. Виховання синів перекладене на плечі вихователів, це ціла галерея різних педагогічних прийомів для пригноблення дитячої індивідуальності, звідси вони іронічно називаються за номерами, бо не дуже відрізняються один від одного.

Далі схарактеризована письменником матір, тридцятип'ятилітня жінка з акцентованим підборіддям у формі калоші, бо так іронічно пояснене її фізичне знущання (як тільки вона відкриває рота, то ніби дає копняка). Захоплення марками для пані Резо більш важливе, ніж діти, що, крім молі та шпинату є головними її ворогами: «Outre notre éducation, Mme Rezeau aura une grande passion: les timbres. Outre ses enfants, je ne lui connaîtrai que deux ennemis : les mites et les épinards. Je ne crois rien pouvoir ajouter à ce tableau, sinon qu'elle avait de larges mains et de larges pieds, dont elle savait se servir. Le nombre de kilogrammètres dépensés par ces extrémités en direction de mes fesses pose un intéressant problème de gaspillage de l'énergie» [5].

Головний персонаж Жан, що сам іронічно характеризує себе як ображений материнськими вухами, волоссям і підборіддям, проте бунтар із добрим серцем: «Qu'il vous suffise de savoir que l'on ne m'a pas vainement rebaptisé Brasse-Bouillon <…> Le cadet de casse-cogne, le révolté, l'évadé, la mauvaise tète, le voleur d'œufs qui volera un bœuf, "le petit salaud qui a bon cœur". Brun, joufflu jusqu'à l'âge de douze ans et désespéré de l'être, à cause des claques. Resté petit tant que j'ai conservé mes amygdales. Affligé des oreilles maternelles, du menton maternel, des cheveux maternels. Mais très fier de mes dents, du type Rezeau, le seul organe sain de la famille, rendant les casse-noix inutiles. Gourmand de tout et, en premier lieu, de vivre» [5].

Матір запроваджує закони і правила для дітей («Le 27 novembre 1924, la loi nous fut donnée» [5]), серед яких нема часу для ігор і веселощів. Із поверненням матері прийшлов час «драконівських методів виховання», що ознаменує дитинство-як-не-радість. Мовою спілкування на столом впродовж вечері визначена англійська, інакше дитина не отримає хліба. Матір «реформує» зовнішній вигляд синів: голови побриті особисто нею з мотивів чистоти. Сцена обстригання волосся іорнічно нагадує стрижку овець: «J'ai retrouvé la tondeuse qui servait à tondre Cadichon, le petit âne que ma belle-mère employait pour faire des courses au village, jadis. Je tondrai moi-même ces enfants» [5]. Жан констатує, що у особі матері виховна колонія для жінок втратила таку потрібну їм наглядачку: «Notre mère, qui avait raté sa vocation de surveillante pour centrale de femmes» [5]. Атрибут щасливого дитинства – ведмедик – надалі заборонений «Le premier droit qui nous fut retiré fut celui de l'ourson... ou petit tour (signé Frédie)» [5]. Діти замкнуті на території маєтку, що стає синонімом території знущань. Сад, топос радості часів бабці, тепер дозволений як місце праці: «cette corvée de désherbage devait durer des années» [5].

Діти позбавлені зручного взуття, що замінене на сабо, без шкарпеток, з соломою як замінником. «Et, maintenant, voici l'invention des sabots. Madame mère les trouva dispendieux et, par ces motifs, les déclara malsains. Vous me pourrissez toutes vos chaussettes!» [5]. Обшук кімнат став звичною справою. Забравши гроші із дитячих заощаджень, далі черга улюблених речей, як от ручки, медальйони, защібки для краваток: «Madame mère, ayant décrété la réquisition de nos bourses, saisit également tous objets de valeur en notre possession : timbales d'argent de nos baptêmes, chaînes de cou à médailles d'or, stylos offerts par le protonotaire, épingles de cravate. Le tout disparut dans le tiroir aux bijoux de la grande armoire anglaise» [5]. Центральні частини роману описують трагедію дитинства: діти спраглі і голодні, принижені матір'ю фізично і морально зобов'язанням привселюдної сповіді перед родиною, гостро відчули несправедливе ставлення до них: «Déjà, nous avions faim, déjà, nous avions froid. Physiquement. Moralement, surtout. Passez-moi le mot, s'il recouvre vraiment quelque chose. Un an après la prise du pouvoir par notre mère, nous n'avions plus aucune foi dans la justice des nôtres. Grand-mère, le protonotaire, la gouvernante avaient pu nous paraître durs, quelquefois, mais injustes, jamais » [5]. Таким чином мати отримала прізвисько, що дослівно із французької перекладається як «брудна стара свиня»: «Saleté de Folcoche! Nous ne la connaîtrons plus que sous ce nom» [5]. М. Марінашвілі вказує, що оповідач «використовує офіційно-статусне пані Резо – це 63 слововживання, що показує холодність і відсторонення між сином та матір'ю» [2, с.187].

Вище окреслене ставлення до синів спровокувало закономірний бунт з їхнього боку. Жак починає відповідати уда-

рами на стусани матері: «Quant à moi, pour la première fois, je me rebiffai. Folcoche reçut dans les tibias quelques répliques du talon et j'enfonçai trois fois le coude dans le sein qui ne m'avait pas nourri. <…> et me battit durant un quart d'heure, sans un mot, jusqu'à épuisement J'étais couvert de bleus en rentrant dans ma chambre, mais je ne pleurais pas. Ah! non. Une immense fierté me remboursait au centuple» [5].

Діти перестають рости, що зумовлене і психологічним тиском, і фізичними знущаннями, це стає символічним викликом матері: «Nous ne grandissions guère. Nous ne nous décidions pas à pousser. <…> Non, la seule chose qui eût grandi en nous, disons-le, c'était un certain sentiment, impossible à mesurer, mais qui eût encombré des kilomètres sur la carte du non-Tendre, si elle existait. Dans cet ordre d'idées, nous avions atteint le gigantisme» [5]. У дітях зростає ненависть. Виявом цієї ненависті стають вирізані букви, що позначають помсту матері: «V. F...V. F...V. F... C'est-à-dire, vengeance à Folcoche! Vengeance! Vengeance à Folcoche, gravée dans toutes les écorces, et sur les potirons de fin d'année <…> Non, ma mère, il n'y a plus qu'un seul verbe qui compte ici, et nous le déclinons correctement à tous les temps. Je te hais, tu me hais, il la haïssait, nous nous haïrons, vous vous étiez haïs, ils se haïrent ! V. F... V. F... V. F...» [5].

Мама-гадюка, надзвичайно сильний образ, створений Е. Базеном, є його художнім досягненням і вражає трансформацією любові дітей у ненависть: «Je te dis: "Folcoche ! regarde-moi donc", "Folcoche, je te cause!" Alors ton regard se lève de dessus tes nouilles à l'eau, ton regard se lève comme une vipère et se balance, indécis, cherchant l'endroit faible qui n'existe pas. Non, tu ne mordras pas, Folcoche ! Les vipères, ça me connaît. Je m'en fous, des vipères <…> Mais ton regard est entré dans le mien et ton jeu est entré dans mon jeu <…> Alors je vais te dire : "T'es moche ! Tu as les cheveux secs, le menton mal foutu, les oreilles trop grandes. T'es moche, ma mère"» [5]. У монолозі син Жан висловлює свою не-любов (акцентуємо на експресивності *не-любов,* сильнішій, ніж у слові ненависть): «Et si tu savais comme je ne t'aime pas ! Je te le dis avec la même sincérité que le "va, je ne te hais point" de Chimène, dont nous étudions en ce moment le cornélien caractère. Moi, je ne t'aime pas. Je pourrais te dire que je te hais, mais ça serait moins fort» [5]. Знову порівняння погляду матері і гадюки стає лейтмотивом, що наростає і набирає експресивності: «je suis toujours en face de toi, mon regard tendu vers ta vipère de regard à toi, tendu comme une main et serrant, serrant tout doucement, serrant jusqu'à ce qu'elle en crève. Hélas! pure illusion d'optique. Façon de parler. Tu ne crèveras pas. Tu siffleras encore. Mais ça ne fait rien» [5].

Кульмінацією негуманного ставлення до дітей стає виделка: за непокору пані Резо проколола Жану руку виделкою, залишивши сліди, схожі на гадючий укус: «Quatre petites perles de sang apparaissent, parce que tu as frappé un peu trop fort. Frédie me regarde de travers, maintenant. Papa proteste faiblement: «t'ai déjà dit, Paule, de n'employer que le dos de la fourchette». Et l'abbé, baisse de vertueuses paupières» [5].

Оскільки пані Резо страждає на болі у печінці, то це спричиняє радість у дітей: «Folcoche se tord toujours, inconsciente, les deux mains sur le foie. Sa respiration siffle. Dois-je le dire ? mais nous respirons mieux depuis qu'elle étouffe» [5]. Після прийому знеболюючих, вона порівнюється зі сплячою гадюкою у черговий раз: «Elle dormait, bien détendue, enroulée dans sa robe de chambre. Je fus étonné de l'expression de son visage. Les traits de Folcoche, dans le sommeil, s'amollissaient. Le menton lui-même perdait de sa sécheresse. Oui, la vipère, tous yeux éteints, la vipère du pied du platane, une fois morte, manquait de métal» [5]. Коли пані Резо поїхала на операцію, це спричинило невимовну радість дітей. «Certes, nous étions satisfaits. Heureux, non. On ne construit pas un bonheur sur les ruines d'une longue misère. Notre joie n'avait pas de boussole. Nous étions désorientés. La haine, beaucoup plus encore que l'amour, ça occupe» [5]. До їхнього життя повертаються їжа вдоволь, ігри в парку, праця з колекціями батька, скасування принизливої сповіді і, як кульмінація «непослуху», дітей більше не стрижуть наголо. Божевільний танець радості з вигуками побажання смерті матері, що оперують : «Ces trois enfants dénaturés, que vous contemplez du haut de vos cadres dorés, ces trois enfants, voilà soudain qu'ils manifestent un affreux enthousiasme, qu'ils se donnent la main pour une ronde infernale et braillent à qui mieux mieux sur l'air des lampions : Folcoche Va crever, Folcoche Va crever, Folcoche Va crever...» [5].

Від'їзд дітей на святкування Пасхи до друга батька показує життя у сім'ї як місце пригноблення, тому всюди краще ніж удома, інтерпретуючи відоме прислів'я навпаки: «Où peut-on être mieux qu'au sein de sa famille ? Puis, d'une voix de basse-taille: Partout ailleurs !» [5]. Письменник засобом контрасту формує простір радості дитинства пропри все, як от сніданок у кюре як вияв абсолютного щастя: «Déjeuner au lit! <…> ce privilège pût appartenir à toute autre personne que Folcoche» [5].

С. Кучпилюк підкресює вплив матері на подальше життя Жана: «Важка історія, безперечно чесна і смілива, ілюструє життя дитини творене зі зневажливою жорстокістю. Подальше життя людини, сповнене образ і бажання втекти від своєї пам'яті. Уже виплекане несамовитими зусиллями життя дорослого сімейного чоловіка, котрого так ніколи і не зможе полишити тягар його несправедливого дитинства» [4]. Дитинство-як-не-радість залишають слід на майбутньому персонажа Жана «Toute la vie, tu vomiras cette enfance, tu la vomiras à la face de Dieu qui a osé tenter sur toi cette expérience. Que ce soit la haine ou que ce soit l'amour, disais-tu ? Non! Que ce soit la haine ! La haine est un levier plus puissant que l'amour» [5].

У романі маємо вияв однаково сильних характерів Жана і пані Резо у протистоянні. Як зазначає С. Кучпилюк: «Методи, манери, темперамент і воля фактично однакові: що Психімора (мати – антигерой), що Хватай-Глотай (син – герой), різниця між ними у корені їх дій» [4]. Що може навчити така мати, як не макіавелізму: «Folcoche me donnait des leçons de machiavélisme, la moindre des choses était de me montrer bon élève» [5]. Дивно, проте ці персонажі-антагоністи потребують один одного: «Jouer avec le feu, manier délicatement la vipère, n'était-ce point depuis longtemps ma joie favorite? Folcoche m'était devenue indispensable comme la rente du mutilé qui vit sa blessure» [5].

Спостерігаємо, як Жан-син стає Жаном-бунтарем і Жаном-ворогом: «On se tournait désormais contre moi, l'ennemi numéro un, contre qui toutes les armes allaient devenir bonnes» [5]. Родина перебуває у стані війни: «Nous sommes toujours ses enfants, nous sommes donc toujours des enfants, qui n'ont que le droit d'obéir et de servir de cobayes aux fantaisies de sa puissance, à l'exercice de ses prérogatives (devenu, pour Folcoche, une sorte de culture physique de l'autorité). La guerre civile ne quittera plus la maison» [5]. Масштаб ненависті Жана доходить навіть до думки про вбивство, що ледь не реалізувалося як утоплення під час прогулянки на водоймі. Втеча Жана у Париж до діда баби

Плювіньек стає крайнім виявом непокори тілесному покаранню: «Me laisser prendre et fouetter, jamais de la vie!» [5]. Протистояння матері є засобом формування особистості Жана: « Je fais le point. C'est-à-dire, je m'affirme. <...> Comme je suis infiniment pur ! Je fais le point. Tu n'es pas ce que tu veux, mais tu seras ce que tu voudras. Tu es né Rezeau dans un siècle où naître Rezeau, c'est rendre dix longueurs à ceux qui s'alignent avec toi. Tu es né Rezeau, mais tu ne le resteras pas» [5]. Апофеоз бунту сина – у його монолозі-зверненні до матері, де Жан заперечує її право називати його її дитиною, її сином: «Je suis plus fort que toi. Tu déclines et je monte. <…> Tais-toi, Folcoche ! Je ne suis pas ton enfant» [5].

Відзначимо схожість і взаємозалежність персонажів Жана і матері у силі характеру. «Quels sont du reste les qualités et surtout les défauts que je ne tienne pas d'elle ? Nous partageons tout, hormis le privilège de la virilité» [5]. Стосунки між матір'ю і сином проходять від протистояння авторитету і запереченню матері до не-любові та відкидання її материнства, Жан позиціонує себе як її син, проте не як її дитина: «Il n'est aucun sentiment, aucun trait de mon caractère ou de mon visage que je ne puisse retrouver en elle. Mes trop grandes oreilles, mes cheveux secs, ma galoche de menton, le mépris des faibles, la méfiance envers la bonté, l'horreur du mièvre, l'esprit de contradiction, le goût de la bagarre, de la viande, des fruits et des phrases acides, l'opiniâtreté, l'avarice, le culte de ma force et la force de mon culte <...> Salut, Folcoche! Je suis bien ton fils, si je ne suis pas ton enfant» [5].

Оскільки Жан викриває підступ матері, що підкидає навмисно йому гаманець, щоб звинувати у крадіжці, то обмінює викриття на свободу, тобто, братів відправляють навчатися у колеж. Виделка, що залишає сліди укусів гадюки його більше не лякає: це перемога: «Mais sa propre fourchette n'ose plus partir, les dents en avant, en direction de la main coupable. Le geste, qui s'esquissait, a été stoppé net par quatre paires d'yeux craintifs, expectatifs, attentifs, impératifs, selon l'orbite à laquelle ils appartiennent. Le manche armorié tourne dans la dextre, sceptre agressif menacé par une très prochaine abdication, tourne, hésite, retombe honteusement dans la sauce» [5]. Констатуємо, що вплив матері на Жана є визначальним: «J'entre à peine dans la vie et, grâce à toi, je ne crois plus à rien, ni à personne. <...> Celui qui n'a pas cru en sa mère, celui-là n'entrera pas dans le royaume de la terre. Toute foi me semble une duperie, toute autorité un fléau, toute tendresse un calcul. Les plus sincères amitiés, les bonnes volontés, les tendresses à venir, je les soupçonnerai, je les découragerai, je les renierai. L'homme doit vivre seul. Aimer, c'est s'abdiquer. Haïr, c'est s'affirmer. Je suis, je vis, j'attaque, je détruis. Je pense, donc je contredis» [5], – подолати матір, щоб сформувати власну ідентичність. Девізом Жана стає «ненавидіти – це стверджувати». Роман завершується образом вбитої гадюки, яку персонаж переможно несе у кулаці: «Cette vipère, ma vipère, dûment étranglée, mais partout renaissante, je la brandis encore et je la brandirai toujours, quel que soit le nom qu'il te plaise de lui donner : haine, politique du pire, désespoir ou goût du malheur! Je suis celui qui marche, une vipère au poing» [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі аналізу роману «Гадюка в кулаці» підкреслено нетиповість персонажа-матері, що є антиподом до традиційного бачення матері люблячої, турботливої (як у М. Паньоля «Замок моєї матері», матінки Барберен Г. Мало «Без сім'ї» та ін.). Підкреслено символічність першої сцени роману для розуміння формування характеру підлітка через роздавлення гадюки, що є символом бунту проти пані Резо-матері-гадюки. Через протистояння сина Жана (та його братів у меншій мірі) матері, що описане в іронічній манері, але надзвичайно правдиво і навіть вражаюче жорстоко, бачимо процес формування особистості Жана, майбутнього письменника. Відзначимо, Жан набуває символічності як підліток, що протистоїть жорстокості у сім'ї, що робить роман позчасово актуальним. Встановлено, що він може розглядатися як приклад підлітка-бунтаря («Je suis une force de la nature. Je suis le choix de la révolte») за право на дитинство-як-радість та на подальше самоствердження засобом подолання деспотизму матері. Акцентуємо на відкритості та щирості письменника: цей роман-виховання має беззаперечний дидактизм навпаки: як не стати не-матір'ю для дитини.

Досліджено, що роман показує приклад дитинства-як-не-радості, що веде або до зламання характеру дитини, або до його зміцнення саме тиранією і тиском. Закономірно, що цей період не-дитинства переходить у бунтарську підлітковіть і показує своєрідну «перемогу» над ідеєю сімейності, і безсімейність стає позитивною у цій ситуації. Топосами дитинства-як-радості визначаємо сад, річку, простір поза родинним будинком – у гостях у баби і діда Плювіньек чи у кюре. Відповідно простір родинного маєтку і залу-їдальню як місце психологічних катувань дітей – як топоси дитинства-як-не-радості. Атрибутами радості стають шиньон бабусі, сніданок у кюре, полювання на кролів, букви VF (помста матері); атрибутами знущань над синами визначені виделка, взуття, сповідь, обстригання волосся, валіза, костюм. Констатовано, що оповідь побудована як постійне протистояння матір – син, яке увиразнюється образом бабусі, що померла і набула характеристики материнськості у позитивному значенні. Вважаємо, що у романі надзвичайно вдало сконструйований образ матері у неочікуваному для читача ракурсі, де головними характеристиками стають її прізвисько Брудна Божевільна Свиня, ненависть, підступність, деспотизм, тиранія, зло і найстрашніше – *не-любов* до власних дітей (інший бік образу пані Резо розкривається у наступних частинах трилогії про родину Резо, де Е. Базен пояснює причини нелюбові до двох синів, народжених у ненависному шлюбі). Поза межами дослідження залишилися педагогічні методи релігійного виховання першої половини XX ст.; цікавим бачимо прослідкувати подальший розвиток стосунків матері та сина Жана у дорослому віці.

Література:

1. Moustiers P. Hervé Bazin ou le romancier en mouvement. Paris: Éditions du Seuil, 1973. 256 p. URL: https://excerpts.numilog.com/books/9791036904134.pdf (дата звернення 18.02.2025)
2. Марінашвілі М. Д. Антропонімікон роману Ерве Базена "Змія у кулаці" (комунікативно-прагматичний аспект). *Записки з ономастики*, 2014. Вип. 17. С. 182-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zzo_2014_17_19. (дата звернення 18.02.2025)
3. Фомін С. Базен Е. Зарубіжні письменники: енциклопедичний довідник: у 2 т. / ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2005.
4. Кучпилюк С. Книга Ерве Базена «Сім'я Резо» – серйозний текст для вдумливого читача URL: Книга Ерве Базена «Сім'я Резо» – серйозний текст для вдумливого читача (дата звернення 18.02.2025)
5. Bazin H. Vipere au poing. Éditions Le Livre de Poche, 1972. URL: https://www.scribd.com/doc/306011888/Vipe-re-au-poing-Herve-Bazin (дата звернення 18.02.2025)

Kushnir I. Specific features of the functioning of the mother's image in H. Bazin's novel "The Snake in the Fist"

Summary. The article examines the example of the relationship between mother and son to show the peculiarity of adolescent formation in a situation of unloving and familylessness with existing parents who appear as Mr and Mrs Rezeau for their children. The study is based on the material of E. Bazen's autobiographical realistic social novel "The Viper in the Fist", which has not previously been the object of literary research through the prism of the mother's role in shaping the character of her son. The extremely well-constructed image of the mother from an unexpected perspective, where her nickname becomes the main characteristic, has been emphasized. The characteristics of the mother as a character have been defined: hatred, treachery, despotism, tyranny, evil and worst of all – lack of love for one's own children. The symbolism of the first scene of the novel for understanding the formation of the teenager's character through the crushing of a viper has been underlined as a symbol of rebellion against Mrs Rezeau, the mother-viper. The peculiarities of constructing the space of childhood-as-not-joy and the attributes of bullying sons (fork, shoes, confession, haircut, suitcase, suit) have been studied. This period of unhappy childhood turns into a rebellious adolescence. Through the son's confrontation with his mother, the process of forming the personality of Jean, a future writer, is revealed. The character of Jean as a teenager who resists cruelty in his family makes the novel timelessly relevant. The novel is an example of a teenage rebel's struggle for the right to a joyful childhood and further self-assertion by overcoming his mother's despotism. It has been stated that the image of a grandmother acquired the characteristics of motherhood in a positive sense, being the opposite to the mother. The space of the family estate and the dining room as a place of psychological torture of children are topoi of childhood-as-not-joy. H. As a conclusion, Bazin's novel "The Snake in the Fist" can be seen as a novel of education, which has an undeniable didacticism: how not to become a *non-mother* to a child.

Key words: childhood-as-not-joy, image of the mother, teenage rebel, didacticism, character, novel.

УДК 821.161.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.49

Машарова Я. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та іноземної філології
Одеського національного технологічного університету

Карпінська Л. Л.,
викладач кафедри української та іноземної філології
Одеського національного технологічного університету

Безніс П. М.,
викладач кафедри української та іноземної філології
Одеського національного технологічного університету

РОЛЬ МОВНО-ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ПАТРІОТИЧНІЙ ЛІРИЦІ М. ВОРОНОГО ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ

Анотація. Об'єктом дослідження в статті є вірші М.Вороного «Осокори», «Старе місто», «За Україну», «Весна року 1926», «Коли ти любиш рідний край». Це твори, що належать до соціальної патріотичної лірики поета. Тема батьківщини проходить через усю його творчість. Для кращого розуміння літературного твору потрібний його лінгвістичний аналіз. У статті розглянуто низку стилістичних приймів властивих поетичним творам М.Вороного,. Увага зосереджена на функціях стилістичних засобів, особливостях їх використання і на створенні словесних художніх образів. У ході аналізу виділено смислові ланцюжки ключових слів в творах, розкрито зміст окремих метафор та ідейний зміст віршів. Виділено найчастіші стилістичні прийоми автора, визначено роль індивідуально авторських неологізмів. У статті показано, як протягом творчого шляху в залежності від політичної обстановки в країні у поета змінювалося сприйняття батьківщини, і як це змінювало його індивідуальний авторський стиль. Зазначено, що в українській літературі М.Вороний вважається провісником стилю модерн, але він не був модерністом. Значення терміна «модерн» відрізняється від близькозвучного йому терміна «модернізм». Обидва ці поняття прийшли в літературознавство зі сфери образотворчих мистецтв, де між ними існують чіткі відмінності. У статті розкрито вихідні значення обох термінів, як приклади наведено імена художників і письменників, представників цих двох напрямів у мистецтві. У статті висвітлено окремі факти з біографії М.Вороного, через які його творчість тривалий час залишалася в тіні, а ім'я не згадувалося на сторінках підручників. Показано еволюцію від модернової поезії М.Вороного до поезії соціалістичного реалізму. Вказано на важливість і актуальність поезії автора на сучасному етапі. Популярною військовою піснею став вірш «За Україну». На сучасних прапорах збройних сил України золотистим кольором вишитий девіз із твору М.Вороного: «За Україну, за її волю».

Ключові слова: метафора, епітет, порівняння, антитеза, модерн, звернення.

Постановка проблеми. Микола Вороний, яскравий український поет, був розстріляний 1938 року на Одещині за звинуваченням у контреволюційній діяльності та зраді батьківщини. Проте сталінська влада, настільки рішуча і швидка на розправу, виявилася дуже боязливою та сором'язливою на визнання своєї каральної діяльності. Факт вбивства поета ретельно приховувся протягом десятків років. Його твори вилучили з бібліотек, а у підручниках української літератури його ім'я згадувалося лише мимохідь. Автори книг писали, що М.Вороний помер в 1940 року від хвороби без вказівки точного місця смерті. Лише в 1992 р., коли було відкрито архіви НКВС, стала відома страшна правда. Роком раніше, в 1937 році, загинув син Микола Вороного, поет Марк Вороний. Його засудили на 8 років позбавлення волі як зрадника і класового ворога за спробу захистити свого батька, та відправили на Соловки відбувати покарання. Але невдовзі вирок йому замінили на розстріл. [1, с. 88]

Інтерес до творчості Миколи Вороного різко зріс після проголошення незалежності України,і його ім'я, яке довгі роки майже ніде не згадувалося, зараз повертається до української літератури. О. І. Білецький зазначав, що його поезія є «явищем високої художньої цінності» [2, с. 599]. У грудні 2021 року відзначали 150 років від дня народження поета. До цієї дати вийшли різноманітні збірки його віршів. Однією з центральних тем поезії М.Вороного була тема батьківщини. Для більш повного розуміння теми твору та декодування тексту необхідний його стилістичний аналіз, який дозволяє краще розкрити задум автора та виявити особливості авторського ідеостилю.

Метою статті є

– лінгвістичний аналіз віршів соціально-патріотичної тематики М.Вороного.

– виявлення його основних стилістичних прийомів та розкрити їх функції.

– виявлення змін у ідеостилі поета.

– розмежування значень термінів модерн та модернізм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. С. В. Осяк у статті «Жанрово-стильове новаторство у творчості Миколи Вороного», виявила деякі стилістичні особливості його поезії у різних віршах.

Шульга Я.В. у своїй статті, присвяченій творчості М.Вороного, розкрила роль поета у розвитку нового літературного естетичного спрямування.

Шевель Т.О. акцентувала увагу на властивій творам М.Вороного евфонії та її особливостям.

Однак згадані автори не ставили мети окремого лінгвістичного аналізу віршів з патріотичної тематики, яка займає центральне місце у творчості поета.

Виклад основного матеріалу. В українській літературі М.Вороний традиційно вважається виразником стилю модерну [3, с. 324]. Але автори низки статей часто називають його модерністом. Це не зовсім коректно. Тут необхідно розділяти значення двох співзвучних термінів, які перейшли в літературу із галузі образотворчого мистецтва. Модернізм – це синонім авангардизму, він заперечує досягнення всіх попередніх художніх уявлень, і включає такі течії, як кубізм, експресіонізм, фовізм, дадаїзм, то що. Модерністи шукають нові способи відображення дійсності та виражають її у спрощених або деформованих формах. Як приклади, з представників українського модернізму можна навести художника Казимира Малевича, поетесу Раїсу Троянкеру, письменників Дмитра Бузька та Леоніда Скрипника, з європейської літератури – Марселя Пруста, Франца Кафку.

Модерн ближче до поняття естетизму та декоративності. Він також займається пошуком нових виражальних засобів, але не заперечує, а переосмислює попередні художні стилі. Його мета – створення витонченої краси. Одним із найвідоміших європейських художників модерну є Альфонс Муха, Густав Клімт, письменник Оскар Вальд. Серед українців виділяються художники Федір Кричевський, Михайло Жук, у літературі найвідоміші письменник Михайло Коцюбинський, поети Микола Вороний та Олександр Олесь. В літературному модерну часто використовуються символи, барвисті метафори та романтичні образи, у поезії значна роль належить мелодики та евфонії. [4, с. 31]

У поезії М.Вороного протягом усього його творчого шляху домінує патріотична лірика. Тема батьківщини розкривається у циклі віршів «Осокорі». Поет написав його під час своїх поїздок з театральною трупою по різних містах. Старі дерева навіюють авторові спогади про рідний край. Для створення яскравої образності та величі вікових осокор автор використовує персоніфікацію, низку епітетів «*…вигляд сумовитий, мовчазно-гордовитий*» та звернення підсилені метафорою

«Осокорі, осокорі,

Ставні, широкополі*...*

Ваш образ, ***велетні старі*** *—*

Зразок моєї долі». [5, с. 67]

Прийомом звуконаслідування поет передається шелест їхнього листя.

*«****Тихо-тихо колихають***

Буйні голови ***ст****арі*

І ***зітхають сумовит****о…»* [5. с.67]

Ключові слова у циклі віршів: осокорі, сум, спомини, шкода». Меланхолійний настрій автора і його душевна самотність зображені епітетами та прийомом порівняння з хмарою й одинокою чайкою.

*«****Наче хмара****, полягає*

Сум на серце ***наболіле****,*

І воно, ***посиротіле****,*

Мов та чайка *проквиляє»* [5. с.68]

Також до соціальної патріотичної лірики належить вірш «Старе місто». Вірш було написано 1912 р., у розпал реакційної царської політики. В 1912 року, на притоці річки Лени, стався розстріл тритисячного натовпу робітників, того ж року помер український композитор М.Лисенко. Зображене у вірші старе місто оповите густою туманною імлою, і ланцюжок тематичних слів у творі: тумани, імла, хмари. Для створення похмурої картини автор виділив іменник тумани епітетами *сонні, монотонні.* Величезну масу і тяжкість хмар, що нависають, передає метафора «*завис олив'янь, імлистий тягар*», він «і давить, і тисне», а сповільнений рух хмар зображений словами: *тануть, пливуть, гойдаються*. Порівняння «*Німів перегонна отара*» посилює візуальний образ. Далі над зануреним у густу імлу містом виникає грандіозна примарна постать українського козака зі схиленою головою, яка асоціюється у поета із яскравими історичними подіями з минулого України. Козак «*Нємов Остряниця або Святослав*» [5, с. 14]. Зовнішність його передається іменником «*дідуган*», епітетом в*еличезний* та повтором прикметників «*старезний, старезний*» з вживанням суфікса збільшеності – *езн*. Таким чином, автор метафорично створює символ українського народу і прийомом градацією акцентує його силу.

Щось ніби знайоме в тім образі є —

Завзяте, міцне, бунтівниче*...*

Щось інше на вигляд, а рідне, своє…

Лице робітниче! [5, с. 15].

Для зображення потворних кам'яних стін міста, які повністю покриті туманом, використовується метафора, посилена порівнянням.

«У млі ***потопають*** *доми, димарі,*

Як витвори злої омани» [5, с. 15].

Похмура картина важкого туману викликає в автора відчуття пригніченості.

Одним із найвідоміших творів М.Вороного стала поема «Євшан-зілля». Її зміст був навіяний старовинною легендою про незвичайну траву, яка нагадала юнакові про батьківщину. Яскравий спогад спонукав його повернутися до рідного краю. Основну думку своєї поеми поет висловив у рядках за допомогою антітез:

«в ріднім краї милім» і *«в землі чужій, ворожій»; «Полягти кістьми, сконати»* та *«В славі й шані пробувати».*

«*Краще в ріднім краї милім*

Полягти кістьми, сконати,

Ніж в землі чужій, ворожій

В славі й шані пробувати!» [5, с. 13].

У поемі «Євшан-зілля», циклі «Осокорі», вірші «Старе місто» М.Вороний звертається до пам'яті про минулі події та за допомогою символів висловлює ідею батьківщини. Старі осокорі та трава Євшан-Зілля – це символи рідної землі.

Зі стилістичних прийомів у згаданих творах найвищу частотність мають порівняння та тропи. У тексті значно переважають іменники.

Значно пізніше, 1917 року, натхненний лютневою революцією, М.Вороний написав вірш «За Україну». Воно звучить у ритмі маршу, у ньому різко змінюються тон та настрій. На початку та наприкінці вірша за допомогою звернень поет висловлює енергійні заклики до колективу.

«За Україну з огнем завзяття

Рушаймо, браття, ***всі вперед****!»*

……

***«Вперед** же, браття!Наш прапор має,*

І сонце сяє нам в очах!» [6, с. 56]

Патетичне звернення «*О, Україно! О, рідна Ненько*!» відображає урочистий настрій та схвильований стан автора. Розгорнутою антитезою у поєднанні з метафорою підкреслюється соціальний перелом, що стався у житті народу.

«З-під ярем, із тюрем,

*Де був **гніт**, ми йдем на **вільний світ!»*** [6, с. 56]

Швидкий темп патріотичного маршу і схвильованість поета передається номінативними реченнями та безсполучниковим зв'язком.

«Дружний тиск, зброї блиск,

В серці гнів і з ним свобідний спів» [6, с. 56]

У тексті вірша є тематичний ланцюжок: *вогнем, світ, сонце, блиск*. Щоб донести основну думку твору та свою мету, М.Вороний виділяє рефреном гасла, які звучать у строю.

«За Україну, за її долю,

За честь і волю, за народ!» [6, с. 56]

У цьому творі М.Вороний не використовує ні символів, ні стилістичних порівнянь. Найчастіше використовуються тропи і асиндетон – безсполучниковий зв'язок, який надає віршу стрімкість та емоційну напругу [7, с. 215]. Переважають лаконічні окличні речення.

В 1926 року М.Вороний написав ще один вірш на схожу тему, «Весна року 1926». У ньому він розповів про першотравневу демонстрацію, яка вразила його уяву. Вірш написано від першої особи, що дозволяє читачеві побачити картину свята очима автора. Звуковий та динамічний образ колони людей створюють номінативні речення з безсполучниковим зв'язком.

«Музики, співи, жарти, сміх…» [6, с. 73]

Далі зображується зорова картина. Її динамізм досягається дієсловами на початку речення. «Початок і кінець речення – це ті позиції, в яких слово найпомітніше, бо вимовляється воно з особливою, посиленою інтонацією. Саме на нього падає логічний наголос» [7, с. 179]

***«Гуде, хвилюється** навала*

Робітників товаришів.» [6, с. 73]

Для зорового образу величезного людського потоку з червоними прапорами також використовується метафора «*Червоне море прапорів*» та словосполучення «*натовп тисячоголовий*». Це індивідуально авторський неологізм, яким поет прагне намалювати навколишнє оточення так, як він бачите її сам і відобразить свої особисті враження. [8, с. 173] Для передачі незвичного відчуття у новій незнайомій обстановці травневого свята серед маси людей, що рухається, М.Вороний використовує ще один авторський неологізм:

*«І я в юрбі – **син марнотравний**,*

Що повернувся до своїх» [6, с. 73]

У натовпі лунає спів Інтернаціоналу. Щоб висловити емоційне піднесення, яке викликали в нього почуті слова та мелодія, поет порівнює звучання пісні з гуркотом могутнього весняного потоку води. Його міць передається дієсловом *бурхає*:

«Немов потоки буйноводні,

Бурхає пролетарський спів» [6, с. 73]

Навколо йде багато молодих людей. Автор акцентує увагу на виразі їхніх облич і підкреслює це прийомом градації.

«*І я дивлюсь любовно в очі –*

***Щасливі, п`яні без вина** –*

В оці хлоп`ячі і дівочі,

Де сяє радістю весна» [6, с. 73]

Ключовим словом є слово «весна», і з нього починається вірш. У підтексті твору воно набуває багатозначності. Це і пора року, і зародження світлої надії на оновлення та покращення життя у новій, «*червоно молодій*» Україні й щастя молодих людей.

У творі М.Вороний використовує авторські неологізми та епітети *червоний, пролетарський, величне*, *щасливі*.

У іншому вірші, «Коли любиш рідний край», поет викладає кредо патріота, звертаючись до молодого покоління. Для впливу на читача використовуються спонукальні окличні речення. Щоб висловити своє філософське уявлення і погляди на свободу, щастя, устої життя, поет вживає антитезу, в якій протиставляє стан війни та рабства вільному мирному життю. За допомогою метафор в антитезі створюються лаконічні візуальні образи.

*«Що гук війни, **вогонь Перуна** —*

*Дочасні, як і **свист бича**,*

*І щастя дасть не **блиск меча**,*

*А **вільна школа** і **трибуна»**,* [6, с. 81]

"*Трибуна*" – це метафора свободи слова, "*вільна школа*" означає можливість освіти для всіх людей.

Ідеал патріота у М.Вороного нерозрівно пов'язан з любов'ю до рідної мови. Архаїчною дієслівною формою «*надаси»,* метафоричною заміною слова «любов» архаїчним словосполученням «*Чуття святого*», та метафорою «*…лицем краси, І визволення, і любові*» досягається піднесений стиль строфи.

«Коли в огонь живої мови

***Чуття святого** надаси,*

*То станеш **лицарем краси,***

***І визволення, і любові**.»* [6, с. 81]

Головна думка вірша розкривається у заключних рядках

«За честь і правду все віддай,

Коли ти любиш рідний край» [6;81]

У цьому вірші дієслова за кількістю зрівнялися з іменниками. Широко використовуються звернення. Метафори стають більш ємними. Щоб висловити свої переконання, автор частіше вдається до антитез, вживання дієслів у наказовому способі.

Нове бачення та сприйняття батьківщини у поета зумовило зміни у його ідеостилі. У віршах «Весна року 1926», «За Україну» М.Вороний відображає конкретні події, в яких він не пасивний спостерігач, а безпосередній учасник. У творах виражена щира віра у визволення країни, звернення до молодого покоління, заклик до активних дій, боротьби за демократичні ідеали. Тон віршів лаконічний і життєстверджуючий. Вірші забарвлені романтикою революції. Це все ознаки стилю соціалістичного реалізму та відхід від модерну.

Висновки. Повною мірою соціалістичний реалізм виявився в українській літературі в 30-ті рокі минулого століття та був пов'язаний з іменами таких українських поетів, як П.Тичина, М.Рильський, В.Сосюра. Проте зародився соціалістичний реалізм значно раніше, у поезії М.Вороного. Творчість М.Вороного не можна повністю вкласти у канони модерну. Воно набагато ширше і багатогранніше. Письменник збагатив українську поезію новими образами, оригінальним стилем та своєрідною естетикою. Ряд його віршів залишаються актуальними і набувають нового сенсу у наші часи. На сучасних бойових прапорах збройних сил України золотистим кольором вишитий девіз із вірша М.Вороного «За Україну, за її волю».

У подальшому аналізі лірики М.Вороного перспективно дослідити значення різних символів у його поезії. Наприклад, вірші «Зоряне небо», «Венера», «Вега» містять астральні символи. Ряд віршів присвячені темі моря. У деяких творах автор використовує рослинні символи. Декодувати символи та розкрити зміст окремих метафор можна за допомогою вивчення фактів біографії поета, зіставляючи їх із паралельно написаними віршами, та лінгвістично аналізуючи твори.

Література:

1. Історія української культури (XX століття) : ілюстрована хрестоматія. Ч. 2. за заг. ред. Ю. С. Сабадаш. К.: Ліра, 2022. 292 с. 60-159.
2. Білецький О. Зібрник праць: у 5 т. К., 1965. Т. 2. 680 С.
3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. К.: Либідь, 1999. 448 с.
4. Годж С. Коротка історія мистецтва. Львів: Видавництво Старого Лева, 2022. 224 с.
5. Вороний М.Євшан-зілля. К., 2010. 160 с.
6. Вороний М. Твори. К.: Дніпро, 1989. 687 с.
7. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ: Вища шк., 1987
8. Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. К.: Академія, 2005. 368 с.

Masharova Ya., Karpinska L., Beznis P. The role of expressive linguistic means in the patriotic lyrics by M. Voronyi and some features of his writing style

Summary. The object of study in the article is M. Voronyi's poems «Poplars», «The Old Town», «For Ukraine», «Spring of 1926», «When you love your native land». These works belong to the poet's social patriotic lyrics. The theme of the motherland is one of the main themes of the poet's work. For a better understanding of a literary work linguistic analysis is necessary. The article deals with a number of stylistic expressive means that are inherent in the poetic works of M. Voronyi. Attention is paid to the functions of stylistic expressive means, the features of their use and to creating verbal artistic images. During the analysis, semantic chains of key words from the works were highlighted, the meaning of individual metaphors and the ideological meaning of the poems were revealed. The author's most frequent stylistic expressive means were highlighted, the role of individually authorial neologisms was determined. The article highlights how the poet's perception of his motherland changed during his creative path, depending on the political situation in the country, and how this changed his individual author's style. It is noted that in Ukrainian literature M. Voronyi is considered a initiator of the modern style, but he was not a modernist. The meaning of the term «modern» differs from the closely related term «modernism». Both of these concepts came to the field of literature from the field of fine arts, where there are clear differences between them. The article reveals the original meanings of both terms, giving as examples the names of artists and writers, representatives of these two directions in art. The article highlights certain facts from the biography of M. Vorony, because of which his work remained in the shadows for a long time, and his name was not mentioned on the pages of textbooks. The evolution from M. Voronyi's modern poetry to the poetry of socialist realism is shown. Nowdays the importance and relevance of the author's poetry is indicated. The poem «For Ukraine» became a popular military song. The motto from the work of M. Voronyi is embroidered in gold on the modern flags of the armed forces of Ukraine: «For Ukraine, for its Will.»

Key words: metaphor, epithet, comparison, antithesis, modern, appeal.

УДК 821.161.82-31
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.50

Нечаюк Л. Г.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Приблуда Л. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Навчального-наукового інженерно-технічного інституту ім. академіка І. С. Гулого
Національного університету харчових технологій

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ ТА ПАРАДИГМА ЧАСУ В РОМАНІ В. МАЛИКА «ТАЄМНИЙ ПОСОЛ»

Анотація. У статті розглянуто дві важливі особливості зображеного простору в романі В. Малика: по-перше, саме простір спонукає героя до безнастанного руху, а, по-друге, сигналізує про перехід із сприятливої у заборонену зону перебування. Оптимістичний заряд твору, як і, утім, позитивна засада письменника, його прагнення забезпечити конструктивний чинник, полягає, наразі, в тому, що в момент найбільшої загрози для фізичного простору героя (тобто його буття в фізичному просторі). письменник враз відкриває для нього новий, хоч, за умов полону, спершу реальний, а потім і віртуальний, простір. Зображення простору сприяє введення в твір такі компоненти, як ознаменування якісно нових життєвих завдань, що стоятимуть перед героєм, тобто, засобами просторової парадигми. Володимир Малик немовби постійно оновлює життєвий статус свого героя, забезпечуючи йому нові життєві завдання, надаючи його вчинкам більшої масштабності, а також знаменуючи нові життєві етапи. Переконуємося, що, на противагу відкритому простору, де герой твору володіє здатністю контролювати ситуацію, закритий простір вітряка й обмежений простір навколо стає фатальним і для героя, і для тих дівчат, які не з власної волі потрапляють до нього. Інша якість просторової парадигми Малика – підтекстова, імпліцитна; тут простір набуває символічних параметрів. Простір автора у творі також володіє здатністю до певного підвищення та схильності спонукань ззовні над своїм власним з часовою парадигмою, однак письменник вдається до цього в поодиноких випадках – з метою вияву негативних емоцій, що супроводжують буття героя у часі і просторовому вимірі. Саме тому в за своїм значенням час зводиться або до однієї миті вельми значущої для всіх подальших учинків героя, або хід часу сповільнюється чи пришвидшується згідно із волевиявленням героя,

Ключові слова: художнього простору, парадигма часу, історичний контекст, сугестування.

Постановка проблеми. Усі чотири книги роману В. Малика «Таємний посол» – «Посол урус-шайтана», «Фірман султана», «Чорний вершник» і «Шовковий шнурок» побудовано так, що вони мимоволі стають художнім підтвердженням тієї теоретичної тези та є ключовою гіпотезою розуміння змісту усіх творів письменника та його задуму, його світоглядних і естетичних ідеалів. Врешті, наука визнає, що історичний контекст має просторовий характер. Твір письменника не є винятком із тієї теоретично осмисленої закономірності, згідно якої художній час і художній простір, як в літературі, так і в живописі, у сприйняті правдивої історії художнього часу суспільством, в якому написані ці твори, а також з особливих ідеологічних і художніх завдань, які виникали перед письменниками, поетами і живописцями того часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слушною є думка дослідників, що «рецепція тесту, складний процес «смислопородження» найперше взаємопов'язується вченими із «хронологічним вектором дискурсу» [1, с. 320]. Зображена у творі певна реальність дає підстави вести мову про те, що художній час і простір неможливо зрозуміти поза їх співвіднесенням і розкриттям явищ реального світу; при цьому «простір і час завжди виступають наповненими змістовими формами, умовами буття, чи то мова іде про об'єктивну природу. Чи про суб'єктивну реальність в особі людини, її чуттєвості, де час і простір переживаються залежно від багатьох конкретних факторів» [2, с. 60].

Формулювання цілей статті. Завдяки послідовній увазі до просторової парадигми, В. Малик досягає доволі значного художнього ефекту: поступово, проте неухильно в романі «Таємний посол» вибудовуються певні структурні рівні простору, що набувають того або іншого (позитивного або негативного) семантичного забарвлення. Очевидно, не буде перебільшенням стверджувати певну емоційну настанову письменника: в цьому разі позитивним зарядом для того або іншого героя володіє простір, із яким співвідноситься поняття Батьківщина, або той простір, що відповідає життєвим інтенціям певного героя роману.

Виклад основного матеріалу. Особливістю зображення подій у романі, особливою, прикметою цього твору В. Малика можемо назвати історичність просторової парадигми в організації художньої оповіді, як і, рівною мірою, значення просторової парадигми для поглибленого розуміння героями світу, подій у ньому. Заслуговує на увагу і те, що роман розпочинається відтворенням просторової парадигми, визначеної цілковито нейтрально: «По гребеню гори йшло двоє. Чорні згорблені

постаті різко вимальовувалися на тлі холодного грудневого неба. В сонячній тиші безкрайого степу сіявся дрібний срібний сніжок, білою наміткою покривав землю, чіплявся за лапатий сухий бур'ян. Замерзла грудкувата дорога раптом круто повернула вниз» [3, с. 4]; так само і завершується твір тяжінням героя до простору: «А серцем слухав далечінь, і йому вже вчувалися звуки козацьких сурм, що кличуть у похід, іржання бойових коней на коротких привалах, приглушені голоси товаришів і ледь чутний брязкіт зброї в тривожній тиші ночі… І зрозумів він, що його щастя коротке. От-от життя знову покличе на тяжку нескінченну дорогу, назустріч – вітрам і грозам… Бо й само ж воно – дорога без кінця!» [4, с. 541]. Ця просторова рамка твору дозволяє, гадаємо, вести мову про забезпечення автором цілісності дійства в романі, а також про значення цієї категорії для світоглядної позиції письменника в романній оповіді.

Особливістю зображення подій у романі, особливою, прикметою цього твору В. Малика можемо назвати історичність просторової парадигми в організації художньої оповіді, як і, рівною мірою, значення просторової парадигми для поглибленого розуміння героями світу, подій у ньому.Просторова парадигма твору В. Малика володіє здатністю виступати в різних іпостасях: як чинник подання звістки, попередження, ознаменування: «На протилежному боці людини, попід горбами, чорнів обрідний безлистий ліс, а внизу, в затишку, жовтів широкий луг. Уздовж струмка вирували багряні вогнища. То горів хутір» [3, с. 19]: цей відкритий простір тут забезпечує героєві змогу довідатися про нашестя на село татар, дозволяючи застерегти від татарського нападу найближче поселення. Так простір мимоволі стає чинником історичного дійства, забезпечуючи певний історичний контекст буття.Простір у В. Малика також володіє здатністю до певного сугестування з часовою парадигмою, однак письменник вдається до цього в поодиноких випадках – з метою вияву негативних емоцій, що супроводжують буття героя у часопросторовому вимірі: «Перекоп проходили під вечір. Велике холодне сонце котилося над рівниною і кривавим світлом заливало вузький перешийок» [3, с. 33]. Для героїв твору простір, співвіднесений із рідною землею, володіє значенням родинності, близькості, натомість чужий край завжди несе ознаку ворожості, лиха, безвиході: «Поки бранці йшли рідною землею, вони ще не усвідомлювали повністю всієї глибини нещастя, що спіткало їх, сподівалися то на втечу в дорозі, то на раптовий напад козаків, то хтозна на що, а тут втрачали останню надію: попереду лежала чужа страшна земля, що, мов чудовисько, поглинала щороку десятки тисяч людей і майже нікого не повертала назад» [3, с. 34]. Втрачає на чужині своє позитивне значення і локус поселення та, що особливо важить для українця, – локус оселі, хати: тут він здобуває не лише непривабливий вигляд, але й породжує негативні емоції: «Невеличкі села дивували невільників своїм незвичайним виглядом. Круглі низенькі хатки із цегли-сирцю ліпилися в ущелинах, попід скелями або на крем'янистих берегах каламутних струмків. Обмиті дощами, випалені сонцем, з мазаними глиняними покрівлями, вони були схожі на сірі черепи, що чорніли порожніми орбітами. То дивились на перехожих вузькі отвори дверей і незасклених віконець» [3, с. 41].У романі В. Малика прикметою чужини є пейзаж, що не породжує в людини позитивних емоцій, відгуку в серці, а, навпаки, стає викликом людським можливостям та відштовхує людину, породжуючи в неї цілий комплекс негативних почуттів: «Якось надвечір караван Гаміда спустився з плоскогір'я в широку долину і звернув до похмурої, викладеної з дикого необтесаного каменю фортеці, що стояла на горбі, недалеко від широкої і бурхливої ріки» [3, с. 42]. При цьому читач зауважує дві важливі особливості зображеного простору: по-перше, він спонукає героя до безнастанного руху, а, по-друге, сигналізує про перехід із сприятливої у заборонену зону, або, за словами Ю. Лотмана, в «заборонений простір»). Відчуття цілковитої безвиході у становищі полоненого письменник посилює зображенням локусу певного приміщення – як цілковито замкненого простору, що не володіє позитивним емоційним наповненням для героя: «Наглядачі загнали їх у глибокий похмурий погріб під будинком. Крізь маленьке заґратоване віконце під самою стелею пробивався жмут сірого світла. Десь шаруділи щури. З кам'яної стелі і стін текли патьоки іржавої води» [3, с. 43]; при цьому виразно виявляє себе та художня настанова твору. Оптимістичний заряд твору, як і, утім, позитивна засада письменника, його прагнення забезпечити читачеві пошук конструктивну, полягає, наразі, в тому, що В. Малик у момент найбільшої загрози для фізичного простору героя (тобто його буття в фізичному просторі) враз відкриває для нього новий, хоч, за умов полону, спершу і віртуальний, простір: простір «серединної Болгарії» [3, с. 51], який постає в розповіді «мандрівного дервіша-меддаха… По вашому – кобзаря» [3, с. 51], і прогностично згодом «вписується» у долю Арсена Звенигори, поєднуючи її з долею болгарського воєводи, гайдука Младена та його сина Ненка та доньки Златки. Таким чином, уже в цей, чи не найважчий період життя Арсена Звенигори, за умов гострого відчуття й переживання ним відсутності перспектив до реального життя, існування, в його свідомості, а згодом і долі постають нові горизонти, розширюючи його життєвий простір. Наголошуємо на цьому з тією настановою, що відтворення просторової парадигми у В. Малика реалізовується в емоційному плані.

Важливою особливістю поетики роману «Таємний посол» вважаємо те, що просторова парадигма забезпечує для героя можливість входу з найскрутніших становищ, є своєрідним гарантом виходу з тупика, чинником пошуку і альтернативою його попередньому становищу. Просторова парадигма в романі

В. Малика «Таємний посол» тим немовби співвідноситься із фактором надії, стає чинником, здатним живити цю надію, підтримуючи тим моральні сили героя в протистоянні непростим обставинам, що завжди вимагають від Арсена Звенигори максимального напруження: і сил, і почуттів.

Розмикання просторової парадигми забезпечує романові В. Малика й інший ефект: у творі з'являються вставні епізоди, котрі переносять читача в інший вимір буття: найчастіше герой твору посередництвом просторового локусу. Буття Арсена Звенигори в стані невільників означає для нього лише зміну одного типу в'язниці (смертників, одиночної) на в'язницю загальну. Однак у кожному разі цей простір визначається завдяки його рішучому втручанню в життя (або обстоювання власної гідності, або порятунок доньок Гаміда): завдяки цим рішучим діям героя (а він, не забуваємо, максималіст), – його життєвий простір не просто щоразу видозмінюється, а виявляє необхідність активної життєвої позиції героя; очевидно, не буде помилковим на перший погляд парадоксальне твердження, що життєвий простір Арсена Звенигори у час його перебування в турець-

кому полоні стає можливим як такий завдяки активному конструюванню його самим героєм. Активні дії Арсена Звенигори стають спонукальними до рішучої зміни подій: його вчинки завдяки рішучості, цілеспрямованості у пошуку виходу зі становища і прагненню реалізувати завдання, покладене на нього кошовим Іваном Сірком (відшукати полоненого брата кошового) стають тією запорукою, що здатна підняти наступальний дух Арсена навіть за умов полону.

Цей пошук до виходу з нібито тупика змушує думку Арсена Звенигори бути завжди напоготові: тож коли сель «на крем'янистому березі бурхливого Кизил-Ірмаку» [4, с. 78] для багатьох невільників стає лише лихом, нещастям, у якому вони тільки шукають порятунку для свого життя, – для Арсена Звенигори це стихійне лихо стає помічником у реалізації плану до втечі з полону: герой твору розмикає штучно замкнений для нього простір найкардинальнішою силою, проти якої не здатне протистояти ніщо: потужні сили природи. При цьому рятівною думкою, що допомагає Арсенові позбутися стану полоненого, є думка про Батьківщину: «Ні, йому ніяк не можна тут загинути. Десь далеко-далеко, на Україні, його виглядає ненька. Виходить на високий шпиль над Сулою і довго дивиться в степ – чи не їде Арсен» [4, с. 91]. Характерно, що потяг героя до рідного краю є таким потужним, що йому вдається майже неможливе: «втікач за три дні перетнув безводну пустелю» [4, с. 94], подолавши «майже п'ятдесят фарсахів! Турки це нагір'я називають Карашайтаном – чорним чортом, бо не один сміливець знайшов там загибель» [4, с. 94].

Часово-просторова невизначеність у творі В. Малика найчастіше є співвіднесеною з періодом полону Арсена Звенигори і пошуком виходу, визволення з цього полону: «Кілька днів вони петляли по гірських хребтах і долинах, поки добралися до зелених схилів Кизил-Ірмаку» [4, с. 97], і будь-яка поява конкретності провіщає зміну в становищі героя, подальший напружений пошук ним виходу із складного становища, тяжіння його до свободи, до волі, а «ідеал свободи, – як вважає С. Кримський, – був архетипічний для українського менталітету. Він характеризував життєвий імператив України як кордонної цивілізації» [5, с. 278].

Для героїв В. Малика свобода володіє тією перевагою, що дозволяє навіть у чужині, в незнайомій землі, у несподіваних місцях здибати побратимів, а також вона забезпечує логічне сполучення часу і простору: «Цілу добу пливли без відпочинку. Тільки на другий день, коли допік голод, причалили біля якогось невеличкого сільця до берега, і Якуб купив кілька десятків сухих ячних коржів і торбу овечого сиру» [3, с. 127]. Справді, якщо назвати Арсена Звенигору цим «рухомим тілом», а героєві динаміки не бракує, динаміка є стрижнем у функціональній характеристиці поведінки та вчинків героя, то час і простір для життя героя є взаємно доповнюваними і взаємно пов'язаними чинниками.

Зауважуємо й інше: різка зміна просторової парадигми пов'язана в житті Арсена Звенигори із вражаючими змінами, такого характеру явищами, що визначають не лише мовби новий виток у його житті, а прогнозують якісно нові зміни в долі. Втеча з турецької неволі фелюгою приводить героя з побратимами у Болгарію: письменник не лише уводить у твір нові реалії, що стосуються болгарського побуту й історії, а розширює життєвий простір героя, надаючи його вчинкам більшої масштабності, значимості. Засобами простору В. Малик також уводить у твір таку до компоненту, як ознаменування нових завдань, що стоятимуть перед героєм.

Усі пригоди у житті героя співвідносяться з парадигмальними характеристиками життєпису Арсена Звенигори: від самого початку твору, коли герой змінює траєкторію свого руху і входить у простір вітряка з Чорнобаєвими бранками в ньому. Письменник не ставить перед читачем питання: чи варто або чи не варто здійснювати героєві певні кроки в тому або іншому напрямку, доцільно чи не доцільно; В. Малик визначає для свого героя такий план буття, в якому він не може і не повинен, дотримуючись засад людяності, діяти інакше, вчинити по-іншому. Вчинки героя регламентовані морально-етичними приписами, однак, має, очевидно, виснувати при цьому читач, ці морально-етичні приписи розходяться з дійсністю, дійсність не відповідає морально-етичним нормам. Тяжіння персонажів твору до свободи, до волі є, загалом, однією з чільних художніх ідей твору. Це тяжіння забезпечує у романі В. Малика «Таємний посол» найвиразнішу прикмету як минуле, адже «для того, аби минуле стало предметом історії, воно повинно усвідомлюватися як минуле, тобто бут відчуженим від теперішнього, віднесеним до іншої дійсності» [6, с. 55]. Арсен Звенигора повсякчас прагне свободи: й індивідуальної, й для Батьківщини, однак йому доводиться перебувати в постійному напруженні зусиль і волі задля здобуття такої мети. При цьому він «намагається сполучити ідею громадськості, що наголошує на досягненні суспільного ідеалу шляхом надання прав та свобод кожному громадянину, незалежно від його національності, з ідеєю національною, яка стосується свободи певної етнокультурної спільноти. Важливо, що досягнення індивідуальних здобутків завжди супроводжується в героя допомогою іншим, і навпаки: допомога іншим стає запорукою власних здобутків: так, під час нічного нападу на замок Аксу з метою допомогти Бекірові визволити з неволі Гамід-бея кохану Іраз, Арсен визволяє з гамідівської неволі Адіке, яка насправді є Златкою – донькою командира болгарських гайдуків Младена, – мовби за принципом «вияв моєї свободи викликає вияв свободи іншого» [3, с. 110]. Цей фактор стає мимовільним підтвердженням конструктивності вчинків Арсена Звенигори, їх співвідносності з істиною, а також – у цілому – індентифікує персонажі відповідно їх причетності до творення добра і зла.

Моральні сили, що їх здобуває Арсен Звенигора для протистояння рабству і полону, таяться в усвідомленні героєм твору того, що він повинен і здатний їх подолати. Саме тому так обурює його поведінка Свирида Многогрішного, який надає перевагу не можливій (хоч і примарній) свободі, а полону: «Годі, старий! Замовкни, – гукнув сердито. – Знайшов родича, дідько б його забрав! Невже ти довіку найнявся до нього в найми?» [3, с. 96]. Ключовим у цьому разі є слово «довіку», й Свирид Многогрішний, інтуїтивно вловлюючи це, повторює його, перепитуючи Арсена. У цьому разі полеміка іде не просто між двома психологія ми, а між двома кардинально відмінними сприйняттями парадигми часу: для Арсен Звенигора вічною є категорія свободи, і усе, що не співвідноситься з нею, – є минущим, примарним, облудним. «Вічність» як часова категорія можлива лише завдяки існуванню свободи: ось моральна максима Арсена Звенигори, яка забезпечує йому ті життєві орієнтири, котрі сприяють тому, щоб перемогти всі життєві негаразди, виявити істинні цінності життя, якими людина має керуватися в своїх учинках. У такий спосіб у творі реалізовується

той концепт, що його в міркуваннях теоретиків темпоральної парадигми визначено так: «поєднання внутрішнього сприйняття часу з зовнішнім рухом матеріальних тіл» [6, с. 424].

Висновки. Таким чином, просторова модель дійсності у романі В. Малика «Таємний посол» чітко підпорядкована ідеологічним і художнім завданням, що виникли перед письменником у процесі розкриття теми. Вибудовуючи певні структурні рівні простору, що набувають позитивного або негативного семантичного забарвлення, митець посередництвом них забезпечує у творі певну емоційну настанову: позитивним зарядом для героя володіє простір, із яким співвідноситься поняття Батьківщина, або простір, що відповідає життєвим інтенціям героя роману.

Просторова рамка роману дозволяє, авторові забезпечити цілісність дійства, а також оприявнити значення для світоглядної позиції письменника цього категоріального поняття в романній оповіді. Особливою прикметою зображення подій у романі В. Малика можемо назвати історичність просторової парадигми в організації художньої оповіді, як і, рівною мірою, заслугу просторової парадигми для поглибленого розуміння героями світу, подій у ньому. Просторова парадигма твору В. Малика володіє здатністю виступати в різних іпостасях: як чинник подання звістки, попередження, ознаменування: простір мимоволі стає чинником історичного дійства, забезпечуючи певний історичний контекст буття.

Простір у В. Малика також володіє здатністю до певного сугестування з часовою парадигмою, однак письменник вдається до цього в поодиноких випадках – з метою вияву негативних емоцій, що супроводжують буття героя у часопросторовому вимірі. Для героїв твору простір, співвіднесений із рідною землею, володіє значенням родинності, близькості, натомість чужий край завжди несе ознаку ворожості, лиха, безвиході. Втрачає на чужині своє позитивне значення і локус поселення та, що особливо важить для українця, – локус оселі, хати: тут він здобуває не лише непривабливий вигляд, але й породжує негативні емоції.

Література:

1. Гнатюк М. Юрій Яновський : тест і авантекст. Ніжин, 2006. 328 с.
2. Парнюк М. Пространство и время. Киев, 1984. 294 с.
3. Малик В. Таємний посол : *роман. Т. 1. кн. 1 : Посол Урус-шайтана.* Харків, 2000. 464 с.
4. Малик В. Таємний посол : *роман.Т. 2, кн. 4 : Шовковий шнурок.* Харків. 2000. 542 с.
5. Кримський С. Архетип української ментальності. Проблеми теорії ментальності / за ред. М. В. Поповича. Київ : Наук. думка, 2006. 273-301с.
6. Табачковський В. Філософія свободи та герменевтично-персоналістичне бачення історії (Латентне й рефлексивне мислення у мисленнєвому експерименті М. Бердяєва). *Метаморфози свободи : спадщина Бердяєва в сучасному дискурсі* Київ, 2003. С. 41-52.

Nechaiuk L., Prybluda L. The historical context of artistic space and the paradigm of time in the novel by V. Malika «Secret Ambassador»

Summary. The article examines two extremely important features of the depicted space in Malik's novel: first, it is the space that prompts the hero to incessant movement, and, secondly, it signals the transition from a favorable to a forbidden zone of stay. The optimistic charge of the work, as well as, however, the positive principle of the writer, his desire to provide a constructive factor, consists, at present, in the fact that at the moment of the greatest threat to the hero's physical space (i.e., his existence in physical space). The writer suddenly opens up for him a new, albeit, under conditions of captivity, first real, and then virtual, space. The depiction of space is facilitated by the introduction into the work of such components as the marking of qualitatively new life tasks that will face the hero, that is, by means of the spatial paradigm. Volodymyr Malik seems to be constantly updating the life status of his hero, providing him with new life tasks, giving his actions a greater scale, and also marking new life stages. We are convinced that, in contrast to the open space, where the hero of the work has the ability to control the situation, the closed space of the windmill and the limited space around it becomes fatal for both the hero and those girls who do not of their own free will get into it. Another quality of Malik's spatial paradigm is subtextual, implicit; here the space acquires symbolic parameters. The author's space in the work also has the ability to a certain elevation and inclination of external incentives over his own with the temporal paradigm, but the writer resorts to this in rare cases – in order to express negative emotions that accompany the hero's existence in time and spatial dimension. That is why in its meaning time is reduced either to one moment that is very significant for all subsequent actions of the hero, or the course of time slows down or speeds up according to the hero's will,

Key words: artistic space, paradigm of time, historical context, suggestion, historical era.

УДК 81 25:316.771:82°06-2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.51

Подковирофф Нанушка, Татьяна, Соня
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування,
докторант кафедри зарубіжної літератури
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ПЕРЕКЛАД ЯК КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ СУЧАСНОЇ ДРАМАТУРГІЇ

Анотація. У статті досліджено моделі перекладу та перекладацькі комунікативні стратегії. Переклад забезпечує діалог культур передбачає рівноправну культурну взаємодію представників різних лінгвокультурних спільнот з урахуванням їх етнокультурної самобутності.

Переклад визначено як двомовну комунікацію, яка вирізняється формальними та неформальними особливостями. Формальна специфіка перекладу як міжмовної комунікації визначається кількістю учасників комунікації: мінімум три. Неформальна особливість перекладу полягає у виконанні перекладачем двох функцій: інтерпретації вихідного тексту та створення цільового, направленого на певну аудиторію.

У перекладі як мовленнєвій діяльності ключову роль відіграє мова, адже вона є основною моделюючою системою, яка визначає процес перекладу, тоді як різні культурні системи виступають вторинними моделюючими факторами. Між текстом оригіналу та його перекладом встановлюються складні взаємозв'язки, які опосередковуються комунікативним ланцюгом. Цей ланцюг складається з трьох основних блоків: автора оригіналу, перекладача та реципієнта перекладеного тексту. При комунікативному підході до перекладу він розглядається як процес і результат перекладу, як особливий вид міжмовної та міжкультурної комунікації, характеризується мовними та культурними чинниками, які допомагають встановити та окреслити комунікативні стратегії перекладу драматургічних текстів у межах художньої комунікації. Перекладацькі моделі реалізуються завдяки одному з підходів – літературному та сценічному наступними перекладацькими комунікативними стратегіями: переклад як нарис для подальшого сценічного втілення, адже саме на сцені перекладений текст втілюється; переклад, який базується на принципах міжкультурної та міжсеміотичної комунікацій. Така комунікативна стратегія враховує специфічність відтворення театрального перекладу з адаптацією семантичного, ритмового, акустичного, конотативного та інших вимірів, співвідношення ситуацій висловлювання, які розділені у часі та просторі. Прагматично-ефектна комунікативна стратегія, одиницею перекладу в якій є репліка та ефект від її виголошення на публіку. Важливою при цьому є її співвіднесеність з позатекстуальним контекстом та ситуацією висловлювання, враховуючи при цьому прагматичну адаптацію драматичного тексту до очікувань та фонових знань публіки, яка буде дивитися виставу мовою перекладу, визначаємо дану комунікативну стратегію як орієнтацію на збереження комунікативного ефекту тексту та персонажних реплік.

Ключові слова: комунікація, комунікативні стратегії, переклад, сучасна драматургія, комунікативна модель перекладу.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Переклад є явищем міжкультурної комунікації. Взаємодія культур відбувається в межах відмінних національних стереотипів мислення та комунікативної поведінки, що впливає на розуміння й стосунки між співрозмовниками. У діалозі беруть участь не самі культури, а люди, для яких ці культури визначають особливі смислові та символічні межі. Проблема міжкультурної комунікації в літературі реалізовується комунікативною стратегією перекладу художнього твору, звичайно, є й інші стратегії, однак зосередимо увагу на ній.

Художній переклад відіграє значну роль у формуванні суспільно-естетичної свідомості нації, а також у її взаємозв'язку з літературними та культурними традиціями інших народів. Він не лише розширює знання про різні культури, а й сприяє обміну мистецькими ідеями та особливостями світосприйняття. Повноцінна взаємодія та розвиток культур можливі лише за умови якісного перекладу художніх творів.

На нинішньому етапі розвитку людського суспільства, етапі глобалізації, інтеграції та інтенсифікації контактів між людьми, народами й цивілізаціями, особливого значення й, відповідно, масштабів набуває перекладацька діяльність. Переклад у сучасному світі виступає важливим засобом спілкування між державами, культурами та індивідами, які розмовляють різними мовами й належать до різного культурного середовища. У такому контексті переклад розглядають як особливий вид міжмовної та міжкультурної комунікації. Важливо усвідомити, що таке комунікація при цьому. Комунікація – це міжособистісне та колективне спілкування, метою якого є встановлення взаєморозуміння, а міжкультурна комунікація – це особливий вид спілкування між носіями різних мов та різних культур. Переклад якраз і забезпечує цей діалог культур передбачає рівноправну культурну взаємодію представників різних лінгвокультурних спільнот з урахуванням їх етнокультурної самобутності.

Переклад існує доволі давно, тому його найсуттєвіші ознаки як міжмовної та міжкультурної комунікації відображені в комунікативних перекладацьких моделях. Дані комунікативні моделі допоможуть встановити комунікативні стратегії перекладу сучасних драматичних текстів.

Формування мети статті. Комунікативні особливості драми були предметом дослідження Л. Синявської, О. Сінченка, особливості драми як виду мистецтва досліджували С. Балухатий, Р. Інгарден, Ф. Клотц, П. Лартом, Р. Петш, М. Пфістер, Є. Васильєв та багато інших. Різними аспектами перекладу текстів, призначених для сценічного втілення, займалися такі

дослідники театру і перекладознавці як С. Басснетт, Ж. Мунен, П. Паві, Б. Шульце та ін. Проте в сучасному перекладознавстві питання комунікативних стратегій перекладу драматичних творів залишається поза увагою дослідників, про що, зокрема, свідчить доволі незначна кількість перекладознавчих праць, в яких розглядаються особливості перекладу драматичних текстів, у порівнянні з кількістю досліджень, присвячених перекладу інших типів художніх текстів, що й зумовлює актуальність та мету цієї публікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Німецький учений О. Каде, поняття *переклад* розглядає як специфічну форму спілкування між людьми за допомогою мови [1]. Особливість такого спілкування полягає у використанні двох мов. Дослідник у цій двомовній комунікації виділяє три фази: 1) комунікація між адресантом тексту та адресатом – перекладачем; 2) зміна перекладачем коду М1→М2; 3) комунікація між перекладачем – адресантом і кінцевим реципієнтом [2]. Проаналізувавши дану модель комунікації констатуємо приналежність перекладача до фігури адресанта та адресата, адже він у процесі міжмовної комунікації виконує функції проміжної ланки між відправником та одержувачем тексту перекладу, виступає почергово в ролі одержувача та відправника певної інформації.

Констатуємо, що О. Каде розглядає переклад як двомовну комунікацію, яка вирізняється формальними та неформальними особливостями. Формальна специфіка перекладу як міжмовної комунікації визначається кількістю учасників комунікації: мінімум три. Неформальна особливість перекладу полягає у виконанні перекладачем двох функцій: інтерпретації вихідного тексту та створення цільового, направленого на певну аудиторію.

Американський перекладознавець Ю. Найда формулює свою модель перекладу, яку називає «динамічною моделлю» [3].

Ключовим поняттям цієї моделі виступає поняття динамічної еквівалентності, що трактується як відповідність реакцій читачів перекладу та оригіналу. Однак, на наш погляд, ця модель не враховує культурне середовище, де створено текст, культурну специфіку та функціонування тексту перекладеного уже в іншій культурній сфері.

Дослідник А. Д. Швейцер доповнює схему Ю. А. Найди такими компонентами як вихідна мова й мова перекладу, вихідна культура і культура одержувача перекладу. Водночас дослідник наголошує на необхідності розрізняти предметну ситуацію, що відображається в тексті, та комунікативну ситуацію. Комунікативна ситуація в моделі автора має дві складові: 1) первинна комунікативна ситуація, учасниками якої виступають відправник вихідного тексту, одержувач цього тексту та інший одержувач – перекладач; 2) вторинна комунікація, в якій бере участь перекладач-відправник та іноземний реципієнт [4].

Як бачимо, комунікативна модель перекладу А. Д. Швейцера охоплює дві мови – мову оригіналу і мову перекладу, а також містить екстралінгвістичні аспекти, такі як культурні особливості, предметні реалії та комунікативні ситуації, притаманні кожній з мов.

З наведеної схеми випливає, що в перекладі як мовленнєвій діяльності ключову роль відіграє мова. Вона є основною моделюючою системою, яка визначає процес перекладу, тоді як різні культурні системи виступають вторинними моделюючими факторами [4].

Словацький перекладознавець А. Попович пропонує комунікативну модель перекладу, де акцент робиться не на мові, а на художньому тексті [4]. Його модель збагачує традиційні дослідження перекладу трьома складниками, а саме: 1) вказує на зв'язок між автором та перекладачем з погляду їх позицій у комунікативному процесі й вибору літературної стратегії; 2) визначає відмінність перекладу від оригіналу в побудові тексту, зважаючи на їхні жанрово- стилістичні характеристики; 3) враховує ситуацію реципієнтів оригіналу й перекладу (тут учений має на увазі вплив часової і просторової дистанції на перекладацьку комунікацію). Як бачимо, запропоновані моделі перекладацької комунікації поглиблюються і розширюються.

Узагальнюючи думки дослідників щодо двомовної перекладацької комунікації, О. І. Чередниченко робить висновок, що між текстом оригіналу та його перекладом встановлюються складні взаємозв'язки, які опосередковуються комунікативним ланцюгом. Цей ланцюг складається з трьох основних блоків: автора оригіналу, перекладача та реципієнта перекладеного тексту [5].

Перший блок – автор як відправник вихідної інформації – містить позамовну (реальну чи уявну) дійсність, відображену в тексті мовою оригіналу (за текст), а також культурний контекст, до якого належить автор. Саме цей контекст значною мірою визначає його світогляд і стилістику твору [5].

Другий блок – перекладач як перший реципієнт вихідної інформації – за твердженням автора, має три ключові етапи: 1) сприйняття та осмислення оригіналу через його девербалізацію; 2) перекодування девербалізованого змісту; 3) редагування перекладеного тексту, щоб якнайточніше передати зміст, стилістику оригіналу та забезпечити його правильне сприйняття кінцевим читачем [5].

Третій блок комунікативного ланцюга реалізує основну мету перекладу як комунікативного процесу. Одержувач перекладеного тексту може бути як окремою особою, так і групою людей, що належать до певної культурної традиції, розмовляють відповідною мовою та перебувають у характерних для них соціокультурних умовах. Тому перекладач має враховувати ці фактори, адаптуючи текст для максимально точного та природного сприйняття носіями іншої культури і мови [5].

Отже, при комунікативному підході до перекладу, тобто в межах міжмовної комунікації, переклад розглядається як процес і результат перекладу, при цьому враховується сукупність мовних та позамовних чинників, що визначають можливість і характер комунікації між людьми, що належать до різного лінгвокультурного універсуму. Іншими словами, переклад, як особливий вид міжмовної та міжкультурної комунікації, характеризується мовними та культурними чинниками, які й враховують зазначені та досліджені вище моделі перекладацької комунікації. Ці моделі допомагають встановити та окреслити комунікативні стратегії перекладу драматургічних текстів у межах художньої комунікації.

Переклад художніх творів є складним і багатогранним процесом, що вимагає не лише глибокого знання мов оригіналу та перекладу, а й розуміння культурних особливостей обох народів. Крім того, перекладач має проникнути в сутність твору, осягнути його ідейний зміст, проблематику, характери персонажів та авторський задум. Особливу увагу слід приді-

ляти перекладу драматичних творів, оскільки вони призначені не лише для читання, а й для постановки на сцені.

Драматичне мистецтво, з одного боку, належить до літератури як словесного мистецтва, а з іншого – виступає частиною сценічного мистецтва, що поєднує в собі акторську гру, мізансцени, декорації, музику, світлові та звукові ефекти [6].

Жанрова належність твору – епос, драма чи лірика – значною мірою визначає його художньо-естетичну природу та стиль. Особливий статус драми, яка розташована на межі літератури й театру, дозволяє розглядати її як художньо цілісне явище, що може розвиватися за допомогою інших мистецьких засобів. Така подвійність зумовлює специфіку драматичних творів та особливі труднощі їх перекладу [7].

Попри стрімкий розвиток кінематографа, театр продовжує залишатися важливою частиною культурного життя, адаптуючи як класичні, так і сучасні драматичні твори. Водночас усе частіше виникає необхідність перенесення п'єс в іншомовний культурний контекст, особливо у форматі театральних постановок. Це робить драматичні твори об'єктами перекладу, що ускладнюється їхньою унікальною природою: драма поєднує різні види мистецтва та семіотичні системи. Втім, центральним елементом драматичного твору залишається текст, і його переклад неможливий без усвідомлення мовних і позамовних особливостей, які впливають на сприйняття постановки.

Комунікативні особливості драми були предметом дослідження Л. Синявської, О. Сінченка, особливості драми як виду мистецтва досліджували С. Балухатий, Р. Інгарден, Ф. Клотц, П. Лартом, Р. Петш, М. Пфістер, Є. Васильєв та багато інших. Різними аспектами перекладу текстів, призначених для сценічного втілення, займалися такі дослідники театру і перекладознавці як С. Басснетт, Ж. Мунен, П. Паві, Б. Шульце та ін. Проте в сучасному перекладознавстві питання комунікативних стратегій перекладу драматичних творів залишається поза увагою дослідників, про що, зокрема, свідчить доволі незначна кількість перекладознавчих праць, в яких розглядаються особливості перекладу драматичних текстів, у порівнянні з кількістю досліджень, присвячених перекладу інших типів художніх текстів, що й зумовлює актуальність цієї публікації.

Треба зазначити, що в українській термінології паралельно вживаються два терміни: *драматичний текст* і *драматургійний текст* – перевага надається першому, хоча термін *драматичний* має певну двозначність: під словом *драматичний* розуміють і те, що належить драмі як роду літератури, і те, що виражає драматизм (розумовий стан, пов'язаний з напруженим переживанням якихось протиріч, хвилюванням та тривогою).

Відомі дослідниці семіотики театру А. Юберсфельд та Е. Фішер-Ліхте ввели також поняття *театрального тексту* [8]. Вони розуміють театральний текст як систему комунікативних знаків різної природи (тобто, вербальних і невербальних) та їх комбінацій, які реалізуються під час вистави. Це визначення відображає складний та багатоплановий характер драматичних творів, але воно спирається насамперед на їх сценічне втілення, а не на письмово зафіксовану основу.

Болгарська перекладачка і дослідниця драматичних творів С. Тотцева пропонує послуговуватися концептом *театральний потенціал* тексту, що враховує подвійну природу драми, співіснування зовнішньої та внутрішньої комунікацій, і позначає складну систему театральних кодів і текстуальних засобів, пов'язаних як із ситуативним та прагматичним контекстами, так і з усною формою їх реалізації [9]. Нам нашу думку більш доречним є визначення дослідниці драматургічної комунікації Л. Синявської: «Визначаємо текст драми як поліфункціональний метатекст, що є єднальною ланкою комунікативного процесу між адресантом та адресатом. Отже, драматургічний текст у художній комунікації виступає як поліфункціональний метатекст, структурно неоднорідний (основний і другорядний), одночасно представлений двома формами існування, писемною чи сценічно втіленою (усною), репрезентований як вербальними, так і невербальними компонентами, із залученням до комунікативного акту знаків інших семіотичних систем» [10].

На наш погляд, змішування термінів різних напрямків і підходів вносить плутанину, тому концепт *театральний потенціал* для виявлення особливостей перекладу та комунікативних перекладацьких стратегій драматичного тексту є не зовсім вдалим та доречним, тому будемо використовувати термін *драматичний текст*, оскільки він викликає асоціації з драмою як родом літератури і, відповідно, художнім текстом.

У багатовіковій практиці перекладу театральних творів можна віднайти два основних підходи до його здійснення – літературний та сценічний. Літературний орієнтується на відтворення в першу чергу літературних, стилістичних ознак того чи іншого драматичного твору засобами іншої мови, а сценічні вимоги можуть залишатися поза увагою перекладача.

У результаті такого перекладу, як правило, створюється текст, призначений для публікації та читання, який також може слугувати основою для подальшого сценічного втілення режисером. Інший підхід орієнтований безпосередньо на театральну постановку й реалізується у формі сценічних редакцій і адаптацій. Окремим випадком цього підходу є автопереклад, коли драматург сам перекладає власні твори на іншу мову, якою володіє (прикладами є переклади своїх п'єс Семюелом Беккетом або частково Бертольтом Брехтом).

Водночас цей поділ є досить умовний, оскільки літературні переклади, що набули широкого визнання, можуть стати канонічними та використовуватися для театральних постановок без додаткової участі перекладачів. З іншого боку, сценічні адаптації нерідко публікуються у вигляді окремих видань і стають доступними широкому загалу.

Одна з комунікативних стратегій визначає драматичний текст, який перекладають, як нарис для подальшого сценічного втілення, адже саме на сцені перекладений текст втілюється. Така комунікативна стратегія базується на роботах американської перекладачки і теоретика С. Басснетт [11] і французького театрознавця П. Паві [12]. Означена комунікативна стратегія враховує, що драматичний текст містить не тільки паралінгвістичні та кінесичні знаки, а й приховані *жестикулярні* (*gestic signs*) – останні, нібито, мають бути розпізнані і розшифровані акторами-виконавцями для повної реалізації твору у виставі [13]. Тобто переклад як комунікативна стратегія в цьому випадку повинен відтворити з мови оригіналу шляхом перекодування та дешифровки не лише словесно оформлений текст, а й невербальні знаки та позамовні елементи драматичного тексту. Однак ця комунікативна стратегія є доволі важкою для втілення, адже перекладач повинен не просто володіти майстерно двома мовами, а й мати режисерські здібності, що наразі фактично неможливо, сценічну складову у драматичних текстах при перекладі відтворювати практично неможливо. Така кому-

нікативна стратегія перекладу драматичного тексту дає змогу більшої концентрації на мовленні персонажів, відтворенні певних паралінгвістичних ознак тексту, які зазнають декодування і подальшого перекодування мовою перекладу, а саме: дейктичні одиниці, просодичні ознаки, пов'язані з ритмом та інтонацією, зміни комунікативного регістру мовлення (залежно від віку, соціального статусу персонажа тощо) та смислові паузи [13]. Отже, така комунікитвна стратегія перекладу базується на відтворенні елементів оригінального тексту іншою мовою.

Дану перекладацьку комунікативну стратегію поглиблює чеський дослідник І. Левий, який зосереджує увагу на текстових характеристиках, які вважає основними при перекладі – легковимовність, зрозумілість та стилізація мовлення. Він зазначає, що стиль драматичних творів є історичною категорією, обумовленою не тільки розвитком мови, а й сценічного мовлення зокрема, і зміною культурних епох [14]. Важливо зберегти у перекладі ставлення того чи іншого персонажу до комунікативної ситуації загалом і до сценічних предметів, якщо воно виражене у висловлюванні цього персонажа. Сценічний діалог має особливу природу, адже кожна його репліка не лише передає зміст, а й виконує роль словесної дії, за допомогою якої розгортається сценічний конфлікт між персонажами. Іноді сама конструкція репліки передає певний емоційний стан. На думку чеського дослідника, у перекладі така репліка має бути збудована таким чином, щоб її стиль підказував акторові, як саме її слід вимовляти, зберігаючи просодичні характеристики, такі як темп, інтонація та паузи. Якщо ж це неможливо, на допомогу приходять побічні засоби, зокрема введення ремарок [14].

У драматичному тексті діалог та монолог не лише передають інформацію, а й виконують функцію мовної характеристики персонажів. Коли герой говорить, його виражають не тільки зміст його слів, а й особливості мовлення: стиль, лексика, інтонація. Актор, працюючи над роллю, опирається саме на ці мовні нюанси. Однак у процесі перекладу їх відтворення може ускладнюватися через мовну асиметрію між оригіналом і перекладом – наприклад, якщо в мові перекладу відсутній відповідний соціолект, діалект чи сленг.

Щоб максимально точно передати мовну характеристику персонажа, І. Левий пропонує спиратися на авторський задум – тобто на те, як драматург бачив розвиток характеру героя та його взаємин з іншими персонажами [14]. Дослідник підкреслює, що переклад драматичних творів не піддається жодній універсальній методиці. Іноді головне – це точність змісту, а в інших випадках – збереження стилю чи інтонації.

За І. Левим, ступінь точності сценічного перекладу відрізняється від інших видів художнього перекладу, оскільки залежить від прихованої функції кожної репліки та її місця в загальній структурі твору [14]. Він також зазначає, що у драматичному тексті є фрагменти, які вимагають максимальної точності (наприклад, слова, що розкривають характер персонажа), тоді як в інших випадках можливі узагальнення чи творчий перекладацький підхід. Цю особливість перекладу драматичних творів він називає **принципом нерівномірної точності** [14].

Наступну комунікативну модель перекладу французький дослідник П. Паві пов'язує з перекладом, який базується на принципах міжкультурної та міжсеміотичної комунікацій. Він вбачає специфічність театрального перекладу в тому, що текст оригіналу не тільки відтворюється в тексті перекладу з адаптацією семантичного, ритмового, акустичного, конотативного та інших вимірів, а й у співвідношенні ситуацій висловлювання, які розділені у часі та просторі [12]. На думку П. Паві, певний драматичний текст реалізується тільки в ситуації висловлювання, яка тісно пов'язана з позатекстуальним культурним контекстом та мізансценою (сукупністю засобів сценічного втілення). Перекладач драматичного твору, який працює з його писемним варіантом, має адаптувати невідому йому вихідну ситуацію висловлювання до майбутньої ситуації висловлювання, яка також йому ще невідома [12]. Тож дослідник вважає, що справжній театральний переклад відбувається на рівні мізансцени [12]. Отже, П. Паві пропонує комунікативну стратегію перекладу драматичного твору не лише на текстовому рівні, а й з урахуванням культурних традицій країни та мови, на яку перекладається текст, знаків іншої семіосфери.

Ще одну перекладацьку комунікативну стратегію можемо визначити як прагматично-ефектну, одиницею перекладу в ній визначається репліка та ефект від її виголошення на публіку. Дана комунікативна стратегія базується на дослідженнях та працях французького дослідника Ж. Мунена, який вважає персонажну репліку основою перекладу драматичного тексту, при цьому важливою є її співвіднесеність з позатекстуальним контекстом та ситуацією висловлювання, фактично мова йде про прагматичну адаптацію драматичного тексту до очікувань та фонових знань публіки, яка буде дивитися виставу мовою перекладу. За його словами, важливішою від вірності лексиці, граматиці, синтаксису, а іноді навіть і стилю окремого речення у тексті мусить бути вірність тому, що забезпечує успіх певної п'єси на підмостках її батьківщини [15]. Крім того, Ж. Мунен звертає увагу на відображення в мові оригіналу і перекладі особливостей культури та історії мовної спільноти, тому переклад повинен враховувати ці особливості. Отже, дану комунікативну стратегію можна визначити як орієнтацію на збереження комунікативного ефекту тексту та персонажних реплік. Крім того, така комунікативна стратегія враховує й публіку як адресата певного тексту-повідомлення, її смаки та запити.

Ще однією перекладацькою комунікативною стратегією можна вважати пошук та віднайдення при перекладі мовних макро- та мікроструктур, які допоможуть реалізувати перенесення основного ідейно-тематичного значення у текст перекладу та відтворення його на сцені, тобто ця стратегія забезпечує міжсеміотичний процес генерації театральних знаків, як вербальних, так і невербальних. Можна побачити зв'язок такої перекладацької комунікативної стратегії з підходом, запропонованим П. Паві, що, безперечно, є слушним, однак тут акцент робиться на інсценування, на переклад знаків театральної семіосфери, другорядного, а не основного тексту, тобто імпліцитні та експліцитні вказівки стосовно рухів, міміки, жестів тощо, що доповнює семантику перекладу основного тексту, розширює можливості його сценічної інтерпретації. Звичайно, що запропоновані перекладацькі комунікативні стратегії будуть звужувати чи, навпаки, розширювати текст мови оригіналу, однак уникнути цього не можна, адже саме так реалізується принцип нетотожності інформації, яку містить повідомлення на її вході та виході, що якраз пояснюється теорією загальної комунікації.

Висновки. Отже, проведений аналіз перекладацьких комунікативних стратегій дав змогу встановити моделі перекладацької комунікації, які містять дві мови (оригіналу і перекладу), екстралінгвістичні компоненти (дві культури,

дві предметні ситуації, дві комунікативні ситуації). Між текстами оригіналу та перекладу встановлюються складні взаємозв'язки, опосередковані комунікативним ланцюгом, який складається з блоків автора оригіналу, перекладача та одержувача тексту. Ці моделі реалізуються завдяки одному з двох підходів, поширених у теорії перекладу – літературному та сценічному наступними перекладацькими комунікативними стратегіями: переклад як нарис для подальшого сценічного втілення, адже саме на сцені перекладений текст втілюється; з перекладом, який базується на принципах міжкультурної та міжсеміотичної комунікацій. Така комунікативна стратегія враховує специфічність відтворення театрального перекладу з адаптацією семантичного, ритмового, акустичного, конотативного та інших вимірів, співвідношення ситуацій висловлювання, які розділені у часі та просторі; прагматично-ефектну комунікативну стратегію, одиницею перекладу в якій є репліка та ефект від її виголошення на публіку. Важливою при цьому є її співвіднесеність з позатекстуальним контекстом та ситуацією висловлювання, фактично мова йде про прагматичну адаптацію драматичного тексту до очікувань та фонових знань публіки, яка буде дивитися виставу мовою перекладу, цю комунікативну стратегію можна визначити як орієнтацію на збереження комунікативного ефекту тексту та персонажних реплік.

У сучасній перекладацькій та комунікативній теорії проблема перекладу драматичних текстів вимагає детального дослідження, одним із перспективних напрямків якого вважаємо розробку перекладацьких моделей саме драматичного твору та комунікативних стратегій, задіяних у ході цих перекладів. Для літературного перекладу драматичних текстів відтворення їх мовних особливостей лишається одним з головних завдань. Для сценічного перекладу залишається завдання відтворення лінгвістичних та екстралінгвістичних ознак, які можна вивести з того чи іншого драматичного тексту, театральної і культурної специфіки.

Література:

1. Kade O. Kommunikations wissens chaftliche Probleme der Translation. Leipzig 1968.
2. Kade O. On the relationship between the "ideal translator" as a scientific auxiliary construct and the optimal language mediator as a training goal. *New contributions to basic questions in translation studies*. Leipzig, 1973.
3. Nida E. Toward a Science of Translating. E. Brill, Leiden, Netherlands. 1964 pp. 156-193.
4. Сопилюк Н.М. Переклад як особливий вид міжмовної та міжкультурної комунікації. *Філологічні трактати*. Том 2. No3. 2010. С. 198-202.
5. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. К.: Либідь, 2007. 248 с.
6. Некряч Т.Є. Через терни до зірок: переклад художніх творів. Вінниця: Нова книга, 2008. 200 с.
7. Бідненко Н. П. Драма в аспекті художнього перекладу (на матеріалі українських і російських перекладів п'єси Б.Шоу «Учень диявола»). Автореф. дис… канд. філол. наук: 10.01.05. Київ, 2001.
8. Ubersfeld Anne. Lire le théâtre, Paris. Éditions sociales, 1977, 316 p. http://id.erudit.org/iderudit/037084ar 5
9. Totzeva S. Das theatrale Potential des dramatischen Textes. Ein Beitrag zur Theorie von Drama und Dramenübersetzung. Режим доступу: http://totzeva.de/content/diss.pdf
10. Синявська Л. І. Українська драматургія кінця XIX – початку XX століття: комунікативні стратегії. Одеса: КП ОМД, 2019. 302 с
11. Bassnett S. Still Trapped in the Labyrinth: Further Reflections on Translation and Theatre. *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. Multilingual Matters, 1998. P. 90-108.
12. Pavis P. Problems of Translation for the Stage: Intercultural and Postmodern Verlag, 1996. 261 S.
13. Bassnett S. Translating for the Theatre: The Case Against Performability. Режим доступу: Narr, 1983. 266 s.
14. Levý J. Umění překladu. Praha, 1963. S. 19
15. Mounin G. Die Übersetzung. Geschichte. Theorie. Anwendung. München: Nymphenburger, 1967. 214 S.

Podkovyroff N. Translation as a communicative strategy of contemporary dramaturgy

Summary. The article examines translation models and translation communication strategies. Translation provides a dialogue of cultures and involves equal cultural interaction of representatives of different linguistic and cultural communities, taking into account their ethno cultural identity.

Translation is defined as bilingual communication, which is distinguished by formal and informal features. The formal specificity of translation as interlingual communication is determined by the number of communication participants: at least three. The informal feature of translation is that the translator performs two functions: interpreting the source text and creating a target text aimed at a specific audience.

In translation as a speech activity, language plays a key role, because it is the main modeling system that determines the translation process, while various cultural systems act as secondary modeling factors. Complex relationships are established between the original text and its translation, which are mediated by a communicative chain. This chain consists of three main blocks: the author of the original, the translator and the recipient of the translated text. With a communicative approach to translation, it is considered as a process and result of translation, as a special type of interlingual and intercultural communication, characterized by linguistic and cultural factors that help to establish and outline communicative strategies for translating dramatic texts within the framework of artistic communication. Translation models are implemented through one of the approaches – literary and stage – by the following translation communicative strategies: translation as an outline for further stage embodiment, because it is on the stage that the translated text is embodied; translation, which is based on the principles of intercultural and intersemiotic communication. Such a communicative strategy takes into account the specificity of the reproduction of theatrical translation with the adaptation of semantic, rhythmic, acoustic, connotative and other dimensions, the relationship of situations of expression that are separated in time and space. Pragmatic-effective communicative strategy, the unit of translation in which is a line and the effect of its utterance on the audience. Important here is its correlation with the extratextual context and the situation of the utterance, taking into account the pragmatic adaptation of the dramatic text to the expectations and background knowledge of the audience that will watch the performance in the language of translation, we define this communicative strategy as an orientation towards preserving the communicative effect of the text and character lines.

Key words: communication, communicative strategies, translation, modern dramaturgy, communicative model of translation.

УДК 821.111
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.52

Khankishiyeva Z. A.,
PhD student at Azerbaijan University of Languages
ORCID ID 0000-0002-0039-2310

LITERARY-AESTHETIC AND MORAL VALUES OF ENGLISH CHILDREN'S LITERATURE OF THE 20TH CENTURY

Summary. The article examines the aesthetic and moral values of English children's literature of the twentieth century. The relevance of the topic is due to the fact that the widespread distribution of children's literature in modern times is associated with an interest in children's books on the book market, both among children and adolescents. Children's literature plays an important role in the spiritual and intellectual development of children. In the 20th century, the genre that children liked the most was fantasy. Based on this, it can be noted that English children's literature is an important field that shapes the worldview, spiritual development and creative abilities of children through its artistic, aesthetic and moral values. This field of literature performs not only an entertaining function, but also teaches children life lessons, develops their ethical and aesthetic feelings. English children's literature is not limited to lessons taught by adults, but also helps children explore their own world and become more creative. These works are both entertaining and informative and have a huge impact on their future lives. Fairy tales, myths and works written in the fantasy genre develop children's imagination. Fantasy novels and fairy tales teach children values such as justice, conscience, and honesty. Jobs that develop children's decision-making skills strengthen their sense of responsibility. Children are taught a sense of responsibility, sharing and helping habits. Mythology occupies an important place in English children's literature. Many popular children's books are inspired by ancient myths, folklore, and legends. These works not only give children exciting adventures, but also introduce them to the historical and cultural heritage. These books introduce children to classical myths and transport them to magical worlds. The struggle between Good and Evil is one of the oldest themes in literature. Such stories not only teach children to understand good and evil, but also encourage them to make the right choices in their lives. This topic remains relevant as the struggle between good and evil continues in real life.

Keywords: fantasy, children's literature, mythology, explorer, Britain

Introduction. It should not be forgotten that the formation of English children's literature began with fantasy elements in a number of epic works of general literature that were not written directly for children. In the history of English literature, fantasy elements are clearly visible in the epic poem "Beowulf", which is supposed to have been written in Middle English on the banks of the River Thames in 1010 and has survived to the present day. Scenes of battles with witches, monsters, and dragons roaming the landscape create a clear picture of elements and motifs typical of the fantasy genre. Elements of the fantasy genre appear in Thomas Malory's 15th-century English novel The Temple of the Burial, dedicated to King Arthur, the founder of the age of chivalry and its glorious traditions. English writer Terence Hanbury White (1906-1964), who created a kind of new adaptation of these themes and elements in the 20th century, is known for his fantasy works such as "Arthur: the Past and the Future" and "The Sword in the Stone".

Later, the extraordinary world of fairies in the comedy *A Midsummer Night's Dream* by the great poet and playwright of the English Renaissance William Shakespeare creates a certain impression that the Lilliputians, the Brobdingnagians described in each of the four parts of Jonathan Swift's novel *Gulliver's Travels*, do not escape the attention of children, dwarfs and giants.

The main purpose of the article is to show that children's literature performs both educational and entertaining functions and prepares children for the future life. Works written in the fantasy genre allow children to discover new worlds, help them understand and express their feelings.

The main part. In the sphere of literary influence on the formation and development of literary fantasy in English literature, certain traces of influence on the development of fantasy literature were also exerted by the fairy tales of the brothers Grimm, known as collectors of German oral folk literature, and reconstructions of folk tales created by Charles Perrault, who is considered the author of such fairy tales as "Little Red Riding Hood", "Cinderella" and "Ricky of the Tuft", based on the plots of French folk tales [1].

Among the works written in the fantasy genre for children, there are "The Hobbit" by John Tolkien, the series "Darkness is Coming" by the English children's writer Susan Cooper (1935), "The Chronicles of Prydain" by the American writer Lloyd Alexander (1924-2007), known as the author of 48 books for children and teenagers, as well as the series "Earthsea" by the American the writer Ursula Le Guin (1929-2018). However, there are also works written for children, which, although notable for their fantastic and other elements, do not always belong to the fantasy genre. For example, the works of the English writer Lewis Carroll (1832-1898) "Alice in Wonderland", or the English writer Charles Kingsley (1819-1875) "Children of the Waters", as well as the works of the English writer and poet George MacDonald (1824-1905), the founder of the fantasy genre, according to some researchers, "The Prince and the Goblin" – in many cases, they were not included in the fantasy genre [2, p. 7].

The axiom is that each researcher expresses his point of view on a particular issue based on certain facts. However, we must not forget that some writers, when they write their work, do not realize in which genre it primarily works. In this regard, when debates arise, sometimes involving conflicting opinions, it becomes necessary to express your opinion on them. For example, it raises questions that the work of a Scottish author George MacDonald "The Prince and the Goblin" is written in the fantasy genre, although most

researchers claim that the writer is the creator of the fantasy genre. However, such contradictory, half-hearted ideas sometimes create confusion among experts in children's literary criticism.

However, speaking about the important place that children's literature occupied in some decades of the 19th century, one should not forget that this literature was widely distributed both in Great Britain and in the USA since the end of the 18th century, many children's works were published that were read with interest by children [3].

Two centuries ago, in the 18th century, in England and the UK as a whole, children began to be seen as a national resource, which coincided with the publication of journals, books and reviews addressed to children at various stages of this century. More precisely, poets, writers, and publishers of this century have already paid special attention to reading, parenting, and educating children who could become ideal builders of the future. In Azerbaijan, the works of famous figures in the creation and development of children's literature, including children's magazines and textbooks, as well as literature for adults, such as Nariman Narimanov, Jalil Mammadguluzade, Mirza Alakber Sabir, Rashid bey Efendiyev, Abdurrahim bey Hagverdiyev, Suleyman Sani Akhundov, Firudin bey, belong to the end of the XIX – beginning of the XX centuries. Kocharli, Abdulla Shaig, Abbas Sahhat, Sultan Majid Ganizade and other writers and educators dedicated to children.

It should be noted that since the end of the 18th century, attention to the works of publishers, writers and scientists devoted to children's literature, especially the issue of printing children's magazines, can be considered the beginning of a major stage in the development of children's literature. So, during this period, collections and anthologies of children's stories "Children's Literature of the last Century" and "Treasures" by Sarah Trimmer, a famous writer and critic of English children's literature of the XVIII century, as well as an education reformer, became an important event in the popularization and dissemination of children's literature in both the UK and the USA.

At the beginning of the 20th century, with the first publication of the List of Books in the USA in 1905, as well as with the first publication of The Horn Book in 1924, new editions of children's literature in the context of heritage and continuity became available to the readership [4].

At that time, children were even treated as half-humans. According to Michel Montaigne, one of the famous philosophers of the French Renaissance, who made a special contribution to the creation of the literary genre of the essay, "they (children) had neither mental activity nor recognizable physical form". The year 1658 marked a turning point in the history of memory focused on children. In the same year, the first illustrated book for children, Orbis Sensualium Pictus (The Visible Picture of the World in Pictures, 1659), written by the Moravian teacher Jan Amos Comenius, was published as a textbook [5].

Until the 19th century, two editions were mainly published in Western countries – the first of them was published in Latin in 1695 under the title "Pera Librorum Juvenillium" ("Collection of books for Young people"), and the second – "Petite Encyclopedie du jeune age" ("Encyclopedia for Young Children"). However, in 1857, another encyclopedia was published, the "Encyclopedie Larousse des enfants" (Encyclopedia of Larousse Junior), written by the French lexicographer and encyclopedist Pierre Larousse (1817-1875). The Children's Encyclopedia by British writer and editor Arthur Minn, published in Britain in 1910, as well as the Book of Knowledge, published in the United States in 1912, confirm that the study and popularization of children's literature plays an important role in socio-cultural life, and that the trend and direction have clearly shifted towards the progressive movement [6].

In the second half of the 20th century, special attention was paid to the publication of encyclopedias among the English literary audience. To cite just one fact: in 1960, the Encyclopedia Britannica was published in London on the initiative of London editor John Armitage. In 1970, 16 volumes of the Encyclopedia for Teenagers were compiled and published.

In his essay "Children's Literature" published in the Encyclopedia Britannica, American writer, critic and editor Clifton Fadiman wrote that it has "five colonies" or five categories based on the formula "Independent Republic of Children's Literature". According to the researcher, the first category includes books written for "adapted" adults. Books that meet both conditions include *Robinson Crusoe* by Daniel Defoe, *Gulliver's Travels* by Jonathan Swift, fairy tales by the brothers Jacob and Wilhelm Grimm, old German ballads called *The Boy's Magic Horn*, a collection of German folk poems and songs, and *Songs of Innocence* by William Blake. The second condition: Children's literature is about expansion, that is, defining the audience's place in its distribution. It is noted that Mark Twain's "The Adventures of Huckleberry Finn" and the fairy tales of the French poet, writer and storyteller Charles Perrault reach a wider children's audience. The third is illustrated books and easy-to-read stories; the fourth is first-class children's literary versions of the works of classics written for adults. This category includes new retellings of "Stories from the Bible" by British poet and writer Walter de la Mare and "Ballads and Tales of Robin Hood" by American illustrator and writer Howard Pyle. Finally, the fifth category includes samples of oral folk literature that once entertained, delighted children and were distinguished by a certain superiority – folk tales, fairy tales, jokes, riddles, folk songs, lullabies, hymns, Christian religious songs and other light poems, poems read on the street, performances of children outdoors, children's poems, or rather, songs of Mother Goose, poems are nonsense [5].

Thus, it can be said that the inclusion of literary and artistic samples written in various literary genres belonging to the five categories listed above among the classical works plays an important role in determining the ideological and aesthetic position of children's literature.

In his study "Children's Literature" in the Encyclopedia Britannica, American scholar and intellectual Clifton Fadiman notes that: "Children's literature first emerged as a clear and independent form of literature in the second half of the 18th century. But until that time, it was only in its infancy, in the best sense of the word" [5].

Although such a scientist's judgment may seem one-sided and controversial, the existence of children's literature as a separate field undoubtedly requires the definition of its canon. In the study we mentioned, the following statement by the author deserves attention: "It is assumed that since "canon" refers to "great" or general literature, it can be considered a meaningless term for children's literature. That is why the canon is considered completely alien to the whole structure of children's literature" [5].

However, even if such a statement of the question seems plausible, it is far from objective to question the canon of children's literature, which is recognized as a separate field. Therefore, it is especially important to determine the main canons and criteria

of children's literature, taking into account a number of parameters, including its genres, the division of this literature into age groups for children, as well as the subject matter, content and format of the works of individual authors of this literature. Thus, based on the main provisions of research on this problem, it can be said that it is of great importance to substantiate the fact that literature has its own canon or laws.

The struggle between good and evil in children's literature is undoubtedly a universal theme that makes everyone think, regardless of the age of ancient mythology and literature – the average reader, listener, and writer – and continues to be the central theme of modern literature, both in the object of description and in new variations of the storylines of works [7].

Professor Jalil Naghiyev, noting the connection of a number of epic and mythical motifs of ancient Greek and Roman literature with the East and the highly artistic development of universal philosophical motifs such as mortality, literary life, immortality in the ancient Eastern – Sumero-Akkadian epics and myths (asatir), writes: "Gilgamesh, like Alexander and Koroghlu, embarks on a long journey, to achieve immortality, he overcomes impassable mountains on the way, swims across the "River (Water) of Death" and arrives at the place where his great-grandfather Ut-napishtim lived. During the journey, Gilgamesh dreams of "immortality" and asks himself: "Will I die like Enkidu?" The gods said to him, "Gilgamesh, where are you going? You won't find the life you're looking for", he doesn't believe. "He does not lose hope until the last moment" [8, p. 109].

Some researchers believe that the history of ancient myths was written down about 2,700 years ago, and some claim that their creators were the Greek poets Homer and Hesiod. In the myths that arose, the fixation of such important elements of the history of thought as the creation of the world, the birth of mankind and the termination of human life by death undoubtedly became one of the main themes of myths that arose in subsequent centuries.

One of the main characteristics of fantasy literature is its happy ending. This is noted in literary criticism as the main feature that distinguishes it from broader literature.

Based on the myths of the ancient world, John Tolkien and J. K. Rowling created classic examples of the fantasy genre in children's literature with their novels, recreating new images of this world in modern fantasy literature, reflecting their echoes in the "second world". In these works, the reconstruction of mythological traditions, motifs and plots is striking in its definiteness and elements.

Although there was interest in mythology from time to time, myths opened up great opportunities for the creation of the fantasy genre, and so fantasy literature was formed. Thus, although John Tolkien and J. K. Rowling created their own unique mythological systems and thoughts, as well as mythological images, we can say that they remained faithful to the traditions of myth and created reconstructions of motifs and plots in their new fantasy literature.

It should be noted that mythology is a pillar, the basis of world literature and culture.

Myths, which occupy a special place, in particular, in children's literature, served as a kind of guide to the possibility of the reality of both ancient life, nature, gods, and the existence of evil forces, especially creatures that seem real to people and in which they are forced to believe. Myths that contain answers to eternal questions and have served as a beacon for humanity from generation to generation are reflected in the artistic counterparts of modern myths in novels in the context of a new era of writers and poets.

Joseph Campbell, a well-known researcher of mythology, noted that myths perform four main functions:

1) metaphysical/mystical;
2) cosmological;
3) sociological;
4) pedagogical [9, p. 237].

Joseph Campbell, who noted that the hero is an important means of transportation in myths, presented his theory that the journey itself is a narrative archetype. He believed that the hero seeks adventure, learns a life lesson, achieves victory with the help of acquired knowledge and skills, and then returns to his homeland transformed. The hero's journey involves changing a person.

Conclusion. In Joseph Campbell's study "The Hero with a Thousand Faces" [9], he explored the world of mythical heroes to confirm that life is an adventure.

People have always tried to understand the meaning of life. In this regard, in the section "Myth and the Modern World" of the study "The Power of Myth", the following statement is noteworthy in a dialogue between American essayist and journalist Bill Moyers and Joseph Campbell:

"Moyers: why myths? Why should we care about myths? What will they bring to my life?" Campbell: My first response to you is, "Go on living, live your life, it's a wonderful life – you don't need myths". I do not believe that you are interested in this topic just because it is considered important. All I know is that somehow it will get someone's attention. But one day you'll realize that the myths have trapped you with their perfect introduction. "But if he doesn't catch you, he won't help you" [10, p. 9].

Joseph Campbell's reflections on myths, a plot-oriented part of fantasy literature, are naturally related to his deep insight into this field. Because myth is the main source of the creation of a second world, which has "migrated" to children's fiction.

Bibliography:

1. Gracia J.E. The Quests of Sam and Gollum for the Happy Life. *The Lord of the Rings and Philosophy One Book to Rule them All.* Edited by G.Bassham and E.Bronson. Open Court Publishing Company, 2004. P. 61-71.
2. Drout M. Rings, Swords and Monsters: Exploring Fantasy Literature. Recorded Books, LLC, 2006. 67 p.
3. Gahrmann L.P.J. A Babel of Shadows: The Meaning and Function of Shadows in J.R.R.Tolkien's "The Lord of the Rings: / Master Thesis Literary Studies (MA/ – The Netherlands, Leiden University, 2022. 79 p.
4. Grenby M.O. Children's Literature. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2008. 225 p.
5. Fadiman C. Children's Literature. Encyclopedia Britannica. URL: https://www.britannica.com/art/children's-literature (date of application: 21.02.2025.
6. Grimes K. M. Harry Potter – Introduction to Mythology. *Contemporary Approaches to Classical and World Myths*. Complied by E.Thiry, M.Devinney. Second Edition. Oxford University Press. 2009. P. 603-615.
7. Hughes J. The Development of Children's Literature. Honors Thesis. Arkansas : Onachita Baptist University, Arkadelphia, 1975. 33 p.
8. Nağıyev C. Şumer-Akkad ədəbiyyatı. Qədim Şərq ədəbiyyatı tarixi. Bakı : "Asiya" nəşriyyatı, 2009. 560 s.
9. Campbell J. The Hero with a Thousand Faces. Princeton University Press, 2004. 497 p.

10. Campbell J., Moyers B. The Power of Myth. Anchor Edition, 1991. 184 p.

Ханкішієва З. Літературно-естетичні та моральні цінності англійської дитячої літератури XX століття

Анотація. У статті розглядаються естетичні та моральні цінності англійської дитячої літератури XX століття. Актуальність теми обумовлюється тим, що стала вельми поширеною дитячої літератури у час пов'язані з інтересом до дитячих книжок на книжковому ринку, як серед дітей, і серед підлітків. Дитяча література відіграє важливу роль у духовному та інтелектуальному розвитку дітей. У 20 столітті жанром, що найбільше подобався дітям, було фентезі. Виходячи з цього можна відзначити, що англійська дитяча література – важлива область, що формує світогляд, духовний розвиток і творчі здібності дітей своїми художніми, естетичними та моральними цінностями. Ця галузь літератури виконує як розважальну функцію, а й викладає дітям життєві уроки, розвиває їх етичні та естетичні почуття. Англійська дитяча література не обмежується уроками, які викладають дорослі, але також допомагає дітям досліджувати свій власний світ і ставати творчішими. Ці роботи одночасно розважальні і пізнавальні і мають величезний вплив на їхнє майбутнє життя. Казки, міфи та твори, написані у жанрі фентезі, розвивають дитячу уяву. Фентезі-романи та казки прищеплюють дітям такі цінності, як справедливість, совість та чесність. Роботи, що розвивають у дітей навички прийняття рішень, зміцнюють їхнє почуття відповідальності. Дітям прищеплюють почуття відповідальності, звички ділитися та допомагати. Міфологія посідає важливе місце у англійській дитячій літературі. Багато популярних дитячих книг натхненні стародавніми міфами, фольклором і легендами. Ці твори не лише дарують дітям захоплюючі пригоди, а й знайомлять їх із історичною та культурною спадщиною. Ці книги знайомлять дітей із класичними міфами та переносять їх у чарівні світи. Боротьба Добра і Зла – одна з найдавніших тем у літературі. Такі історії не тільки вчать дітей розуміти добро і зло, а й спонукають їх робити правильний вибір у своєму житті. Ця тема залишається актуальною, оскільки боротьба добра і зла продовжується у реальному житті.

Ключові слова: фентезі, дитяча література, міфологія, дослідник, Великобританія.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 811.93:811.111+811:93:811.161.2
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.53

Бадан А. А.,
кандидат філологічних наук, професор кафедри ділової іноземної мови та перекладу Національного технічного університету «Харківський політехнічний Інститут»

Вовченко К. Є.,
магістр 5 курсу,
освітня програма: Германські мови і літератури (переклад включно)
Національного технічного університету «Харківський політехнічний Інститут»

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНОМОВНИХ НОСІЇВ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню невербальної комунікації (НВК) у міжкультурному контексті, зокрема порівнянню її проявів у британській та українській художній літературі. Невербальна комунікація є важливим елементом міжособистісного спілкування, що впливає на передачу емоцій, соціальних сигналів і взаємодію між представниками різних культур. Аналіз літературних текстів дозволяє розкрити специфіку невербальних засобів національної комунікації та їхню роль у формуванні культурних моделей поведінки.

Об'єктом дослідження є невербальна комунікація як складова міжкультурного спілкування, її прояви у британській та українській культурах.

Предметом дослідження є порівняльний аналіз невербальної комунікації в українській та англійській художній літературі.

Мета дослідження полягає у аналізі особливостей невербальної комунікації у британській та українській художній літературі та визначенні, як ці особливості пов'язані з національними комунікативними практиками.

Методика дослідження включає порівняльний аналіз, аналіз змісту художніх текстів, якісний аналіз невербальної поведінки персонажів та її відповідності або суперечності їхнім вербальним висловлюванням.

Гіпотеза дослідження: з огляду на відмінності між національними культурами українців і британців, незважаючи на їхню спільну глобальну приналежність до культури трайбалізму, нами висунуто гіпотезу, що українська та британська культури мають суттєві розбіжності у проявах невербальної комунікації. Дослідження підтвердило цю гіпотезу шляхом аналізу британських і українських художніх текстів.

Результати дослідження демонструють, що невербальна комунікація є невід'ємним компонентом культурних практик і має значні відмінності в британській та українській традиціях. Британські персонажі частіше демонструють стриманість, тоді як українські персонажі є більш експресивними. У літературі взаємозалежність і протиріччя між вербальною та невербальною комунікацією відображають культурні особливості міжособистісної взаємодії.

Отримані результати можуть бути корисними для лінгвістів, культурологів, викладачів іноземних мов, а також усіх, хто цікавиться міжкультурною комунікацією. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на вивченні індивідуальних факторів, що впливають на невербальну комунікацію.

Ключові слова: невербальна комунікація, глобальна культура, національна культура, художня література, британська культура, українська культура, жести, міміка, проксеміка, паралінгвістика.

Вербальна комунікація (ВК) є основною формою спілкування, що передбачає використання мови для передачі інформації. Вона охоплює як зовнішній чуттєвий аспект (чутні звуки, видимі літери), так і внутрішній значеннєвий зміст. Однак спілкування не обмежується лише словами: невербальна комунікація (НВК) є одним із ключових аспектів міжособистісної взаємодії, який значною мірою впливає на процес обміну інформацією між людьми. Вона містить у собі широкий спектр засобів, таких як жести, міміка, постава, просторове розташування, контакт очей, інтонація голосу та інші невербальні елементи, які доповнюють або замінюють вербальне спілкування. Невербальні сигнали можуть нести як когнітивний, так і емоційний зміст, забезпечуючи глибше розуміння емоційного стану, настрою чи намірів співрозмовника.

Американський психолог Пол Екман і його послідовники зазначали, що невербальна комунікація, хоча й є ключовим елементом спілкування, не завжди підпорядковується універсальним законам. Як зазначено в наукових дослідженнях, хоча існують універсальні емоційні вирази (радість, смуток, огида, гнів, страх, зневага та здивування), жоден набір рухів тіла не може однозначно передавати конкретну емоцію чи значення у всіх культурах. Отже, інтерпретація невербальних сигналів залежить від контексту: культурних, соціальних, ситуативних та індивідуальних чинників» [1]. Цей факт підкреслює важливість розуміння невербальної комунікації як феномену, тісно пов'язаного з середовищем і обставинами, у яких вона виникає. Ми згодні з тим, що невербальні сигнали нерозривно пов'язані з контекстом, у якому вони проявляються, і значення таких сигналів значною мірою залежить від середовища, обставин і культурних норм. Наприклад, навіть такий універсальний жест, як посмішка, не завжди слід інтерпретувати позитивно. Вона може мати різні значення в різних культурах і залежати від конкретної ситуації навіть у межах однієї культури.

Дуже влучно у своїй праці зауважила І. Ковалинська: «… невербальну мову іншої країни необхідно вивчати так само, як і словесну» [2, с. 14]. І це дійсно так, адже хибне трактування жестів, міміки чи інших невербальних сигналів може призвести до серйозних непорозумінь навіть за умови досконалого володіння мовою.

Розуміння ролі НВК допомагає краще сприймати та інтерпретувати повідомлення, сприяє розвитку міжособистісних відносин і є необхідним для ефективної взаємодії в різних соціальних, професійних і культурних контекстах.

Питання невербальної комунікації вивчалося багатьма дослідниками, і в рамках цієї теми Ф. Бацевич [3] запропонував дуже детальну та систематизовану класифікацію невербальних засобів спілкування, яка є однією з найбільш визнаних у науковому середовищі. Він поділяє невербальні засоби спілкування на акустичні, оптичні, тактильно-кінестетичні, ольфакторні та темпоральні.

За нашими спостереженнями, невербальна комунікація може існувати окремо від вербальної, а от вербальна завжди супроводжується невербальною. У гармонійній взаємозалежності невербальні засоби підтверджують або підсилюють зміст сказаного (наприклад, посмішка під час висловлювання радості). Водночас протиріччя між ними, коли вербальна та невербальна інформація суперечать одна одній (наприклад, слова згоди, вимовлені зі скептичним тоном), можуть створювати двозначність або напругу в комунікації.

«Такі поняття, як конгруентність і неконгруентність, хоча й частіше використовуються у точних науках, відіграють важливу роль у дослідженні взаємодії вербальної та невербальної комунікації. Вони допомагають визначити ступінь узгодженості або, навпаки, суперечливості між мовними та немовними сигналами в процесі спілкування. Конгруентна комунікація передбачає, що мовець висловлює не лише свої думки, а й емоції, які супроводжують і підтверджують ці думки» [4]. Наприклад, якщо людина каже: *«Я щасливий»*, і при цьому посміхається, створює узгоджене враження, яке підсилює довіру до сказаного. Конгруентність сприяє ясності комунікації, адже коли ВК і НВК працюють узгоджено, адресат легше сприймає та розуміє повідомлення.

Неконгруентність, навпаки, виникає, коли між ВК і НВК є протиріччя. Це може призводити до змішаних сигналів і ускладнювати розуміння повідомлення. Наприклад, якщо хтось каже: *«Я дуже радий вас бачити»* холодним тоном і без посмішки, адресат може засумніватися в щирості цих слів. Неконгруентність може сигналізувати про приховані емоції, неправдивість чи дискомфорт, які вербальні засоби намагаються приховати.

У літературних творах взаємозалежність та протиріччя між вербальною та невербальною комунікацією часто використовуються для підкреслення прихованих емоцій, напруги чи внутрішнього конфлікту персонажів. Роман Джона Фаулза «*The Collector*» [5] є яскравим прикладом того, як ці два аспекти комунікації взаємодіють і створюють різноманітні контексти. У цьому творі автор вдається до поєднання вербальних і невербальних сигналів, іноді підкріплюючи їх, а іноді – ставлячи в пряме протиріччя, що дозволяє відтворювати внутрішні переживання та психологічні трансформації героїв. Через призму цього абсурдного та трагічного сценарію Фаулз досліджує психологічні аспекти людських взаємин, зокрема, як комунікація, вербальна та невербальна, може бути спотворена та використана для маніпуляцій. Ось кілька конкретних прикладів, що ілюструють ці динаміки, де вербальні та невербальні сигнали можуть як підтверджувати, так і суперечити один одному:

1. Міранда каже, що хоче бути друзями, але насправді боїться Фредеріка. Вона намагається запевнити його, що їхні стосунки можуть бути дружніми, закликаючи його розслабитися та забути про її стать: «*It's not a little thing. It's terrible that you can't treat me as a friend. Forget my sex. Just relax*» [5, с. 31] – *«Це не дрібниця. Так жахливо, що ти не можеш сприймати мене як друга. Забудь про мою стать. Просто розслабся»* [6, с. 77]. Проте її невербальна поведінка не відповідає її словам: *«But then she wouldn't sit by me again. She leant against the wall reading another book»* [5, с. 31] – *«Але відтак вона вже не стала сідати близько біля мене. Вона прихилилася до стіни і стала читати іншу книжку»* [6, с. 77]. Вона відходить від нього і більше не сідає поруч, що свідчить про її реальний страх і напругу, котрі приховуються за словами.

2. Міранда показує карикатуру, який вона намалювала з чоловіка, нібито намагаючись пожартувати, але її невербальна поведінка вказує на те, що вона робить це, щоб приховати власний страх, а не тому, що справді знаходить ситуацію смішною: *«I'd spent the afternoon doing a strip cartoon of him. The Awful Tale of a Harmless Boy. Absurd. But I have to keep the reality and the horror at bay. He starts by being a nice little clerk ends up as a drooling horror-film monster. When he was going I showed it to him. He didn't laugh, he simply looked at it carefully. «It's only natural,» he said. He meant, that I should make such fun of him»* [5, с. 93] – *«Від обідньої пори я малювала комікси про нього: «Жахлива історія про безкривдного хлопчика». Абсурдні. Але мені треба було якось опанувати власну реальність і свій жах. На першій картинці – милий маленький клерк, а на останній – слиняве страховисько з фільму жахів. Коли він збирався йти, я йому їх показала. Він не сміявся, але все уважно подивився. – Ну так, це природно, – сказав він. Маючи на увазі природність того, що я з нього так збиткуюся»* [6, с. 229].

3. Міранда намагається заспокоїти Фредеріка після сварки. Вона вибачається перед ним, виражаючи своє каяття словами: *«I went to him and said I was sorry and held out my hand, but he wouldn't take it»* [5, с. 86] – *«Я підійшла до нього, перепросила, простягла йому руку, але він її не потис»* [6, с. 212]. Вона усвідомлює, що завдала йому болю: *«I knew I'd hurt him, I know he deserves to be hurt, but there it is. I've hurt him»* [5, с. 86] – *«Я розуміла, що його образила, що він на це заслужив, але така річ. Я його образила»* [6, с. 212], і розуміє, що її вчинок, хоча і обґрунтований в контексті їхніх стосунків, має наслідки для емоційного стану чоловіка. Вона намагається відновити гармонію, простягнувши руку, але він відмовляється її взяти, що демонструє його внутрішній біль і гідність: *«It was queer, he really had a sort of dignity, he was really hurt (perhaps that was it) and showing it»* [6, с. 86] – *«Чудасія, у нього і справді є своєрідна гідність, він справді образився (мабуть, річ була в цьому) і демонстрував це»* [6, с. 212].

Невербальна відповідь Фредеріка, коли він відмовляється прийняти вибачення, підсилює відчуття його гідності та болю, що не збігається з її спробами примирення. Вона тягне його за руку і садить на місце, що, хоч і є актом примирення, але також вказує на певну грубість та елементи контролю: *«So I took his arm and made him sit down again, and I said, I'm going to tell*

you a fairy story» [5, с. 86] – *«Тож я взяла його за руку і посадила назад. Сказала: – Зараз розповім тобі казку»* [6, с. 212]. Це підтверджує, що, попри її слова вибачення, її дії все ще не повністю сприяють емоційному відновленню стосунків, адже вона виявляє домінування через фізичний контакт. Цей уривок показує напругу між вербальними й невербальними сигналами, де вибачення, хоч і висловлене словами, не здатне повністю змінити емоційну атмосферу. Фредерік не приймає вибачень Міранди, що підкреслює, як важливою є щирість у невербальній поведінці для того, щоб відновити довіру.

Як вже згадувалося раніше, вербальна та невербальна комунікація значною мірою залежать від культурного контексту, у якому вони функціонують. Нань Ліптротт класифікує глобальні культури на «трайбалістичні, колективістські та плюралістичні/індивідуалістські» [7]. Водночас, навіть серед культур, що належать до однієї категорії, можуть спостерігатися значні відмінності у способах комунікації. Основою для інтерпретації цих відмінностей може бути різниця між глобальними, національними та індивідуальними культурами комунікантів. В нашому дослідженні ми розглядаємо різні національні культури, не торкаючись індивідуальних. Так, українська та британська культури, попри те, що обидві належать до глобальної культури трайбалізму, залишаються окремими національними культурами зі своїми специфічними комунікативними практиками, які демонструють суттєві розбіжності.

У науковій статті *«Англійська та українська невербальна комунікація: порівняльний аспект»* [8] автори ґрунтовно аналізують ключові відмінності між невербальними засобами спілкування у британській та українській культурах. Вони детально розглядають такі аспекти, як міміка, жести, зоровий контакт, дистанція між співрозмовниками, особливості голосу, ставлення до часу та фізичний контакт. Ця робота є цінним джерелом для нашого дослідження, оскільки її висновки дають змогу теоретично обґрунтувати порівняльний аналіз невербальної комунікації у художній літературі. Проаналізувавши дану працю, можна стверджувати, що її положення значною мірою узгоджуються з нашим дослідженням відмінностей між англійською та українською невербальною комунікацією у художній літературі. Роман *«A Short History of Tractors in Ukrainian»* [9] Марини Левицької містить багато прикладів, які демонструють характерні відмінності між цими культурами. У творі розкриваються сімейні стосунки, культурні суперечності, а також особливості невербального спілкування між українськими та британськими персонажами.

По-перше, у статті наголошується, що «англійська невербальна комунікація є значно більш стриманою та консервативною щодо міміки й жестів, тоді як українська характеризується експресивністю та емоційною відкритістю» [8]: *«I modulate my voice carefully, to conceal any signs of disapproval, like a worldly-wise adult dealing with a love-struck adolescent»* [9, с. 7] – *«Я обережно змінюю свій голос, щоб приховати будь-які ознаки осуду, як досвідчена доросла людина, яка має справу з закоханим підлітком»* (переклад автора). Або ж *«Big Sister's groomed eyebrows quiver»* [9, с. 13] – *«Доглянуті брови старшої сестри тремтять»* (переклад автора). Ці приклади ілюструють типовий британський стиль спілкування – контроль над емоціями, стриманість у міміці та жестикуляції навіть у важливих розмовах. Натомість поведінка українських персонажів зображується набагато експресивнішою: *«She exploded into our lives like a fluffy pink grenade, churning up the murky water, bringing to the surface a sludge of sloughed-off memories»* [9, с. 7] – *«Вона вибухнула в нашому житті, як пухнаста рожева граната, розбурхавши каламутну воду, витягнувши на поверхню осад втрачених спогадів»* (переклад автора). Цей опис перегукується із загальною характеристикою української невербальної комунікації, де емоції відкрито виражаються через жести та міміку.

По-друге, дослідники зазначають, що «…британці тяжіють до збереження особистого простору та дотримуються значно більшої дистанції, уникаючи надмірної фізичної близькості, тоді як українці більш відкриті до контакту» [8]. Це підтверджує відмінності у гаптиці: у британській культурі фізичний контакт мінімізується, тоді як в українській обійми, дружні поплескування чи дотики є більш поширеними. Наприклад, зустріч двох сестер у кафе супроводжується мінімальним фізичним контактом: *«Cautiously, we lean forward and each peck the air at the side of the other's cheek»* [9, с. 149] – *«Обережно ми нахиляємося вперед і кожна імітує поцілунок, насправді не торкаючись щік іншої»* (переклад автора). Повітряний поцілунок – типовий англійський жест для вітання та прощання, який дозволяє зберегти особистий простір: *«We all shake hands and put on an unconvincing display of cheek-pecking»* [9, с. 62] – *«Ми всі потискаємо руки та непереконливо імітуємо поцілунки у щоки»* (переклад автора). Британці тяжіють до збереження дистанції, тоді як українці природно її скорочують: *«She smiles with satisfaction, as though she is personally responsible for this literary masterpiece, and kisses him on the nose»* [9, с. 62] – *«Вона усміхається з задоволенням, ніби цей літературний шедевр – її особиста заслуга, і цілує його в ніс»* (переклад автора).

Також важко не погодитися з твердженням, що «у Британії люди звикли спілкуватися стримано й майже беземоційно, тоді як в Україні розмова супроводжується гучністю та виразною емоційністю» [8]. Це свідчить про різні підходи до паралінгвістики: британці зазвичай дотримуються рівного тону, мінімально змінюють інтонацію: *«I keep my voice steady, but rage burns in my heart»* [9, с. 8] – *«Я зберігаю голос спокійним, але в серці палає лють»* (переклад автора). Тоді як українці активно використовують варіації голосу для вираження ширшого спектру емоцій: «*«Me too! Me too! Take me too!» His voice thick, strangled; his limbs rigid, as though gripped by a convulsion»* [9, с. 10] –*«Мене теж! Мене теж! Візьми й мене!» – його голос низький, здавлений; його кінцівки затверділи, ніби їх схопила судома»* (переклад автора).

Висновки. Проведене дослідження дозволило підтвердити висунуту гіпотезу: особливості невербальної поведінки персонажів англомовних та українських літературних творів відображають культурні відмінності між британською та українською традиціями комунікації. Співставлення художніх текстів показало, що невербальна комунікація не є універсальною, а тісно пов'язана з національними особливостями спілкування, соціальними нормами та світоглядом.

Аналіз літературних творів довів, що невербальна комунікація є важливим елементом міжкультурного спілкування, а її особливості значною мірою залежать від національної культури. Відмінності у невербальній поведінці британських та українських персонажів, зафіксовані в художніх текстах, підтверджують, що комунікативна поведінка людини формується під впливом культурних традицій, соціальних норм і історичного контексту.

Окрім того, результати дослідження відкривають перспективи для подальшого аналізу невербальної комунікації вже на рівні індивідуальних культур. Кожна людина має свій унікальний характер, виховання, цінності, освіту та життєвий досвід, що впливає на її комунікативну поведінку. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на вивченні особистісних факторів, які впливають на невербальну комунікацію, а також на тому, як індивідуальні особливості змінюють традиційні національні моделі спілкування.

Література:

1. Nonverbal communication. Paul Ekman Group URL: https://www.paulekman.com/nonverbal-communication/ (дата звернення: 25.01.2025).
2. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. Київ, 2014. 289 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ, 2004. 344 с.
4. Communication: The Importance of Congruent Communication. URL: https://fsquest.oucpm.org/2015/key-concepts/empathy/the-importance-of-congruent-communication/ (дата звернення: 28.01.2025).
5. Fowles J. The Collector : a novel. Reprint Society, 1964. URL: https://www.kkoworld.com/kitablar/con_faulz_kolleksiyachi-eng.pdf (дата звернення: 29.01.2025).
6. Фаулз Д. Колекціонер : роман / пер. з англ. Г. Яновської ; худ. Г. Капустенко. Харків, 2015. 304 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/John_Robert_Fowles/Kolektsioner.pdf (дата звернення: 29.01.2025).
7. Leaptrott N. Rules of the Game: Global Business Protocol. 1996. 347 p.
8. Барліт Л. М., Остапенко С. А., Удовіченко Г. М. Англійська та українська невербальна комунікація: порівняльний аспект. Інтелект. Особистість. Цивілізація. 2024. № 1(28). С. 58–70. DOI: 10.33274/2079-4835-2024-28-1-58-70.
9. Lewycka M. A Short History of Tractors in Ukrainian. 2006. 336 p. URL: https://api.freepdfconvert.com/d/vgya0tni5j7lqasro3exuvffvspnv3ga (дата звернення: 06.02.2025).

Badan A., Vovchenko K. Comparative characteristics of non-verbal communication of native speakers in English and Ukrainian (based on fiction novels)

Summary. The article has been devoted to the study of nonverbal communication in an intercultural context, particularly the comparison of its manifestations in British and Ukrainian fiction novels. Nonverbal communication is a crucial element of interpersonal interaction, influencing the transmission of emotions, social signals, and interactions between representatives of different cultures. The analysis of literary texts helps reveal the specifics of national nonverbal communication and its role in shaping cultural behavior models.

The object of the study is nonverbal communication as a component of intercultural interaction, its manifestations in British and Ukrainian cultures.

The subject of the study is a comparative analysis of nonverbal communication in Ukrainian and English fiction novels.

The aim of the study is to analyze the features of nonverbal communication in British and Ukrainian fiction novels and to determine how these features are related to national communicative practices.

The research methodology includes comparative analysis, content analysis of literary texts, and qualitative analysis of characters' nonverbal behavior and its alignment or contradiction with their verbal expressions.

Research hypothesis: given the differences between Ukrainian and British national cultures, despite their shared global affiliation to tribal culture, we hypothesized that Ukrainian and British cultures have significant differences in their manifestations of nonverbal communication. This hypothesis was confirmed through the analysis of British and Ukrainian literary texts.

The study results demonstrate that nonverbal communication is an integral part of cultural practices and has significant differences in British and Ukrainian traditions. British characters tend to exhibit more restraint, whereas Ukrainian characters are more expressive. In literature, the interdependence and contradictions between verbal and nonverbal communication reflect cultural characteristics of interpersonal interaction.

The obtained results may be useful for linguists, cultural studies scholars, foreign language teachers, and anyone interested in intercultural communication. Further research could focus on individual factors influencing nonverbal communication.

Key words: nonverbal communication, global culture, national culture, fiction novels, British culture, Ukrainian culture, gestures, facial expressions, proxemics, paralinguistics.

УДК 81'25:81'373.612:81'1(111:161.2:133.1)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.54

Вітомська Н. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри італійської і французької філології та перекладу
Київського національного лінгвістичного університету

Гольцова М. Г.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології і перекладу
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПЕРЕКЛАД ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ВЕРСІЯХ «СРІБНОГО КРІСЛА» К.С. ЛЬЮЇСА

Анотація. У статті репрезентовано особливості перекладу авторських оказіоналізмів у книзі «Срібне крісло» Клайва Стейплза Льюїса. Актуальність наукової розвідки зумовлена наявністю оказіональних лексичних одиниць у художній літературі, що зумовлює необхідність їхнього перекладу та інтерпретації. Оказіоналізми розглядаються як унікальні індивідуально-авторські новотвори, які роблять текст стилістично виразнішим. Використання досліджуваних одиниць пояснюється низкою лінгвістичних та екстралінгвістичних причин, а саме: прагненням автора урізноманітнити художній стиль новими незвичними виразами, більш влучно та лаконічно передати назви, поняття, стани, відчуття.

Чимала кількість авторських неологізмів-оказіоналізмів входять у мову з творів художньої літератури, що спонукає мовознавців до детального їх вивчення та аналізу. Переклад авторських оказіоналізмів є одним із найскладніших завдань для перекладача художньої літератури, адже лексичні одиниці не мають усталених відповідників у цільовій мові, вони є носіями унікального авторського світобачення. Адекватне відтворення оказіоналізмів вимагає особливих перекладацьких прийомів, здатних зберегти оригінальність першотвору. Серед останніх виокремлено калькування, модуляцію, адаптацію, компенсацію, голофразис. У статті наведено приклади ефективного застосування таких підходів, які дозволяють зберегти стилістичну своєрідність тексту оригіналу та передати експресивність розглянутих новотворів.

Результати дослідження показують, що оказіоналізми виконують не лише номінативну, а й стилістичну, гумористичну та художньо-естетичну функції, що створює унікальну атмосферу фентезійного світу Нарнії. Обрані тактики перекладу адекватно передають авторський задум, водночас зберігаючи культурно-мовну специфіку. Перспективи подальших досліджень пов'язані з інтеграцією різних підходів щодо аналізу оказіоналізмів у художній літературі.

Ключові слова: художній переклад, оказіоналізм, прийоми перекладу, калькування, модуляція, адаптація, компенсація, голофразис.

Постановка проблеми. Сучасний літературний процес демонструє безпрецедентну гнучкість мови, зокрема в аспекті словотворення. Авторські неологізми, відомі як оказіоналізми, не лише відображають індивідуальне світобачення письменника, а й створюють нові виклики для перекладачів. Унікальність таких лексичних одиниць полягає у їхній контекстуальності та національно-культурній маркованості, що робить їх переклад надзвичайно складним завданням. Адекватне відтворення оказіоналізмів у перекладах потребує глибокого розуміння мовних і культурних нюансів, а також творчого підходу до художнього перекладу.

Актуальність зазначеної теми зумовлена необхідністю дослідження перекладацьких прийомів при перекладі оказіоналізмів з англійської на українську мову та з англійської на французьку мову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на багатофункціональність й актуальність оказіоналізмів, все більше науковців присвячують їм свої дослідження. Неузуальне індивідуально-авторське словотворення було в центрі уваги дослідження Ж. Колоїз [1]. Голофразис як спосіб оказіонального словотворення в англійській та французькій мовах розглянено в працях М. Гольцової і Н. Вітомської [2; 3]. К. Никитченко вивчала перекладознавчий аспект оказіоналізмів в соціальних мережах [4]. С. Маслова розглядала експлікацію як спосіб збереження культурної складової неологізмів в англо-українських перекладах [5].

Метою цієї статті є дослідження перекладацьких прийомів та особливостей відтворення авторських неологізмів (оказіоналізмів) у художньому перекладі на прикладі твору Клайва Стейплза Льюїса «Срібне крісло».

Виклад основного матеріалу. Оказіоналізми – це індивідуально-авторські слова, вжиті для вираження унікальних номінацій – явищ, ідей, речей, емоцій – у конкретному контексті. Вони зазвичай не входять до загальновживаного словника і стають зрозумілими в межах твору чи ситуації, де використовуються.

Тактики перекладу – системно-організовані сукупності перекладацьких операцій, які спрямовані на вирішення конкретних задач у процесі перекладу. Такі дії дозволяють обирати формальні чи смислові характеристики мовних одиниць для адекватного відтворення їх у цільовій мові. Основними тактиками перекладу повісті Клайва Стейплза Льюїса «Срібне крісло» є модуляція, калькування, адаптація, компенсація, використання голофразису.

Модуляція, або смисловий розвиток – це метод контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово чи

словосполучення, значення якого є логічним розвитком значення слова чи словосполучення, що перекладається. Наприклад, у творі «Срібний трон» Льюїса ми бачимо цікавий приклад оказіоналізму «несусвітяни», який виник при перекладі з англійської наступного уривку: *«...so I shall say as little as possible about Jill's school, which is not a pleasant subject. It was Co-educational, a school for both boys and girls, what used to be called a "mixed" school. Some said it was not nearly as so* ***mixed the minds of the people*** *who ran it. These people had the idea that boys and girls should be allowed to do what they liked.» – «Скажу тільки, що школа та була з тих, що звуться сумісно-освітніми, тобто там навчалися разом хлопчики й дівчатка, хоча деякі вважали такі школи* ***несумісними з освітою****, а викладачів у таких школах прозивали не освітянами, а «****несусвітянами****». Річ у тому, що у своїй діяльності «****несусвітяни****» трималися таких поглядів...»* У французькому перекладі маємо вказівний прикметник «ці» в препозиції до іменника «люди» підсилений через дефіс часткою «***là***» – «от»: ***«Ces gens-là»*** (ці от/ось такі *недОвчИтелі* (тут переклад наш. – Н.В., М.Г.).

Лексична одиниця «несусвітяни» передає негативну оцінку автором роботи вчителів такої-от школи, підкреслюючи їхню безвідповідальність, відсутність реакції й контролю, заохочення булінгу та вседозволеності. В оригіналі вислів *«mixed the minds of the people»* є доволі обтічним, не різким, в українському ж варіанті перекладацький прийом модуляції звучить набагато емоційніше. Культурно-релевантне забарвлення лексичної одиниці «несусвітяни» викликає асоціації з певними рисами, що не відповідають традиційним уявленням про освіту та є несумісними з вихованням дітей. Французький переклад наголошує на байдужості вчителів, явищі булінгу та чварах у шкільному середовищі, що в іншій школі навряд чи толерувалось би: «*Mais pas* ***dans cette école-là****…****Ces gens-là…****(* ці недОвчИтелі на практиці допускали, що дітям не потрібно ні в чому перечити, а навпаки – дозволяти робити все, що заманеться: *«…s'étaient mis en tête qu'on devrait laisser les enfants faire ce qui leur plaisait».* Частка ***là*** написана через дефіс як ми знаємо, додає іменникові оціночного, а саме пейоративного, зневажливого значення, у цьому випадку стосовно такої школи й оттаких наставників дітей.

У цьому ж уривку цікавим є переклад лексичної одиниці «co-educational», яка відтворена українською «сумісно-освітні». Префікс «***со***» вказує на певну дію, що виконується спільно (тут: спільне виховання). У цьому прикладі використано калькування – буквальний переклад структури чи частин слова з адаптацією до цільової мови. При перекладі оказіоналізму «co-educational» за допомогою калькування «сумісно-освітні» з'являється іронія, яка далі підсилюється реченням, що містить гру слів «несумісними з освітою», «несусвітянами», або «недОвчИтелями» – людьми, які недовчені, але чомусь працюють у школі.

Ще одним прикладом модуляції є переклад українською словосполучення *UNDER ME*, (у французькому перекладі це також калька *«****En dessous de moi****», дослівно «те, що знаходиться нижче від мене») – ПІД ЗЕМЛЕЮ*. В оригіналі фраза *UNDER ME* дослівно означає «піді мною», однак така конструкція може звучати дещо незрозуміло. Перекладачі вирішили змінити перспективу, вживши *ПІД ЗЕМЛЕЮ*, що точніше передає та навіть виявляє прихований есхатологічний сенс – потойбіччя, пекло. Таким чином, переклад не лише зберігає семантику оригіналу, але й краще адаптований до української мови, роблячи текст зрозумілим читачеві. Такий прийом є досить поширеним у художньому перекладі, оскільки дозволяє зберегти загальну ідею, навіть якщо форма зазнає певних змін.

У якості французького відповідника цієї лексичної одиниці зустрічаємо в тексті різноманіття варіантів: ***le Monde-Souterrain, le royaume des Profondeurs, la mer Sans-Soleil, les terres Superficielles, une très faible profondeur sous l'herbe, l'ultime profondeur de la terre, les tréfonds de la terre*** – підземний світ, царство тіней, земних глибин і навіть море, над котрим ніколи не сходить сонце тощо, справжній, фізично відчутний світ грішників. Контекст, у якому вжиті ці оказіоналізми, не залишає у читача сумнівів щодо переносного і символічного значення, на перший погляд, конкретного прийменника локалізації та його контекстуальних варіантів, наведених вище.

Водночас антонімічний прийменник локалізації ***En*** вжито у поєднанні з прикметником «високий – Haut». Усі голофразисні конструкції відсилають нас до Канту Расіна «Verbe égal à Très-Haut» – «Всевишній»), а саме: *«Des gens* ***du Monde-d'En-Haut, dans le Monded'En-Haut*** *Ces bêtes viennent* ***du Monde-d'En-Haut,*** *Bienvenue à vous* ***du Monde-d'En-Haut , ce pays d'En-Haut****.* ***de Monde-d'En-Haut*** *і навіть* ***du pays Vraiment-Profond»*** – це не що інакше, як нагадування про предвічний замисел Бога про людину – вийти за межі своєї тілесності, не співпадати з людською ушкодженою первородним гріхом природою і наблизитись до небесного Творця за подарованою Ним благодаттю.

Адаптація – це один із ключових прийомів у перекладознавстві, що полягає в пристосуванні тексту до культурних, мовних та регіональних особливостей цільової аудиторії. Цей метод дозволяє зробити переклад менш штучним та зрозумілішим читачеві. Адаптація є особливо актуальною у художньому перекладі, де важливо передати не лише зміст, а й атмосферу, стилістику та культурний підтекст оригіналу.

Фрази *«Oh la, la!», «Ups-a-daisy», і «There's a duck»* адаптовані до українського контексту, оскільки прямий переклад міг би бути незрозумілим або втратити експресивність. Наприклад: *«Oh la, la!» → «Оце так-так!»* – адаптовано як вигук здивування. *«Ups-a-daisy» → «Ось воно якечки!»* бачимо заміну на український вигук, що звучить невимушено. *«There's a duck»* замінено перифразою, що вдало передає інтонацію нібито «ніжного» замилування → ***«Ах, ти ж моя качечко****!»*. У перекладі ж французькою маємо: *«Oh ! là, là ! Allez, hop!», «****En voilà un petit lapin****!»*

Розгляньмо приклади застосування адаптації при перекладі таких оказіоналізмів як *Marsh-wiggle* (переклад – Трясогуз), *Earthmen* (переклад – *землюки*). ***Marsh-wiggle*** є неологізмом, створеним Льюїсом для опису фантастичних істот, що мешкають на болотах, зокрема персонажа Простоквака. Оригінальне слово поєднує два елементи: *marsh* (болото) і *wiggle* (рухатися, хилитатися), створюючи образ химерної істоти. Застосований в українському перекладі метод адаптації, а саме назва *Трясогуз* завдяки своїй фонетичній і семантичній природі влучно трактує цей образ і повністю розкриває задум автора.

Оказіоналізм *Earthmen* та його переклад *землюки* є результатом адаптації з елементами творчого підходу. *Earthmen* означає «люди землі» або «тілесні». Проте слово *землюки* створює ефект наближення до стилістики української мови, переклад містить дещо зневажливий відтінок, що підкреслює їхню

належність до підземного світу та тісний зв'язок із земним, плотським, тлінним. Цікавим є факт, що *землюки* пишуться з маленької літери в українському перекладі, тоді як в оригіналі лише з великої. Це також є адаптацією, що посилює стилістичну різницю між англійською та українською мовами. Можемо стверджувати, що французький варіант цього окаліоналізму – це змодульований вислів: ***cent hommes de la terre en armes, ses hommes de la terre***, який вказує, поміж іншим, на велике число цих пропащих істот.

Master Glimfeather – Пан Сизокрил – це вигадане ім'я, зоопоетонім, на позначення мудрого совича в країні Нарнії. Лексична одиниця *Glimfeather* складається зі слів *glim* (світло, мерехтіння) і *feather* (перо). Переклад імені як *Пан Сизокрил* є яскравим прикладом адаптації, оскільки «пан з мерехтливим пером» відповідає українському слову *сизокрилий*. Такий вибір не лише зберігає поетичність і атмосферу оригіналу, але й підкреслює природну мудрість і поважність персонажа, що є типовим для образу сови в багатьох культурах.

Оказіоналізм *Underland* перекладено методом калькування з адаптацією як *Підляндія*. Буквально *Underland* означає «підземний світ», але для збереження стилістики й образності було використано адаптовану назву *Підляндія*. Назва звучить природно для українського читача, оскільки використовує типові для мови суфікси, що часто зустрічаються у власних назвах, як-от: Фінляндія, Ірландія, Ґренландія. Французький переклад не лише відтворює буквальне значення, але й додає певного есхатологічного забарвлення, створюючи відчуття того світу, який знаходиться під поверхнею землі – потойбіччя, пекла: «*Je suis le gouverneur des marches* ***du Monde-Souterrain****, et j'ai à mes côtés* ***cent hommes de la terre en armes****. Dites-moi vite qui vous êtes et ce que vous cherchez dans* ***le royaume des Profondeurs****. Beaucoup tombent ici et bien peu retournent* ***dans la lumière du soleil****. On dit qu'il se réveillera à la fin du monde.*»

Оказіоналізм *Overland* символізує поверхню землі, яка протиставляється підземному світу *Underland*. *Overland* в українському перекладі передано як *Білий світ*. Такий варіант є адаптацією, що спирається на усталений вираз української мови. *Білий світ* не лише позначає простір на поверхні, але й має додаткове метафоричне значення – ясний, відкритий світ, де панує Вічне Світло і Вічне Життя, на відміну від темної й похмурої Підляндії.

Ще одним важливим прийомом перекладу є **компенсація**. яка полягає у відновленні втраченої під час перекладу інформації шляхом перенесення її до іншої частини тексту, використовуючи засоби, що забезпечують збереження смислового та емоційного впливу оригіналу. Основні прийоми компенсації включають гру з римованими фразами та звуковими повторами, іронічні зауваження й перебільшення, ономатопею, голофразис, стилістичні повтори.

Розгляньмо, уривок з твору та його переклад, де використано прийом компенсації: *«The girl's called* ***Jill****,» said the Owl, as loud as it could. – «What's that?» said the Dwarf. – «The girls are all* ***killed****! I don't believe a word of it. What girls? Who* ***killed*** *'em?» – «Only one girl, my lord,» said the Owl. «Her name is* ***Jill****.» – «Speak up, speak up,» said the Dwarf. «Don't stand there buzzing and twittering in my ear. Who's been* ***killed****?» – «Nobody's been* ***killed****,» hooted the Owl. – «Who?» – «NOBODY.»*

Наведемо переклад цього уривку українською: «*Мала каже, начебто її звуть* ***Джил****! – гучно виголосив пугач.» – «Скаржиться, що її хтось мало зо світу не* ***зжив****? – здивувався гном.» – Та не зжив, а то малу звати* ***Джил****! –* ***«Удружив та мало не з'їв****? І хто ж це міг бути?» – «Це маленька дівчинка, а звуть її* ***Джил****!» – «Це я й без вас бачу! Ви тут не белькотіть собі під дзьоб, а скажіть-но прямо: кого* ***з'їли****?» –* ***«Ніхто нікого не з'їв****! – уже не пропугукав, а прокряк пугач.» –* ***«Не з'їв хто кого****?» –* «***Ні-хто ні-ко-го****!»*

Цілком логічно, що фонетично однаково відтворити гру слів навряд чи можливо, оскільки римованих слів з подібними фонемами «Jill» і «killed» в українській мові немає. Перекладачі, компенсуючи цю втрату, використовують інші засоби для створення комічного ефекту та передачі абсурдності діалогу.

У реченнях «*Та не* ***зжив****, а то малу звати* ***Джил****!»; «****Удружив*** *та мало не* ***з'їв****?»* спостерігаємо гру з римівками та звуковими повторами. Тут перекладачі використовують подібні за звучанням слова *(****зжив – Джил – з'їв***), щоб передати ефект непорозуміння, закладений в оригіналі. Рими та співзвуччя замінюють втрачений фонетичний каламбур і створюють комічну плутанину слів.

Наступним прикладом компенсації є фрази «*Скаржиться, що її хтось мало зо світу не зжив?»; «Удружив та мало не з'їв*?», де бачимо використання перекладачем іронічних зауважень, які не лише підкреслюють абсурдність ситуації, але й додають емоційності діалогу. Такі фрази звучать експресивно й підкреслюють характер гнома як буркотливого та нетерплячого персонажа, компенсуючи цим задіяну й змістовно важливу гру слів в тексті оригіналу.

За допомогою звукових ефектів та зміні тембру в голосах персонажів перекладач передає варіації тональності у репліках сови, використовуючи ономатопею: *«не пропугукав, а прокряк пугач»*. Ця зміна додає гумору, а ще надолужує стилістичною грою зі звуками втрачений фонетичний каламбур.

Ще однією тактикою, як ми вже згадували вище, є створення голофразисних конструкцій – всефраз в процесі перекладу. Голофразис – це неузуальний спосіб словотворення, що полягає в зрощенні слів, виразів або речень в одну словофразу, скажімо, за допомогою дефісів. Такий прийом дозволяє передати не лише зміст, але й стилістичну або емоційну забарвленість, додаючи додаткової експресії та унікальності всьому вислову.

Власну назву *the Lady of the Green Kirtle* перекладено як *Пані-в-Зеленому* в українському перекладі та ***Celle-à-la-robe-verte*** – у французькому. Використання дефісів надає найменуванню цілісності, й підкреслює особливість цієї панни. Це створює антропоетонім, який відповідає оригінальному змісту, зберігаючи при цьому його символічну глибину й поетичну виразність, водночас додаючи французькому відповідникові відтінок зневажливої оцінки завдяки вказівному займеннику ***celle*** – *така собі,* що відсутній в оригіналі: *«****Celle-à-la-robe-verte*** *adresse ses salutations au roi des Gentils Géants et nous a envoyés, nous, les deux enfants du Sud ainsi que* ***ce touille-marais*** *(il s'appelle Puddlegum), pour votre festin d'Automne»– «Пані-в-Зеленому надсилає повелителю добрих велетнів свої вітання та направляє двох дітей та простоквака на ім'я Трясогуз до свята осені!»*

Інший приклад можна побачити у фразі: *«Tu-whoo, tu-whoo!» said the Owl, ruffling out its feathers. – «Хто-кого-куди-чого?» – розвів крилами пугач.* У цьому випадку голофразис допомагає відтворити специфічне звучання совиного

крику, водночас передаючи риторичний, запитальний характер вислову. Поєднання слів через дефіси створює враження ємного, динамічного вислову, додаючи комедійного ефекту цій сцені. У французькому перекладі бачимо лише збережений англіцизм: *«**Tou-wouh, tou-wouh** ! s'exclama le hibou en ébouriffant ses plumes».*

Збереження стилістичного прийому голофразису є особливо цінним у художніх перекладах, де важливо не лише зберегти зміст, але й передати стиль, емоції та авторське бачення. Такий підхід дозволяє адаптувати текст до мовних і культурних особливостей цільової аудиторії, збагачуючи переклад новими виразними образними засобами.

Розглянемо ще один приклад перекладу оказіоналізмів, де бачимо поєднання декількох тактик перекладу, а саме: калькування, адаптації та компенсації: *«Nothing wrong with me,» said Puddleglum. «Not a frog. Nothing **frog** with me. I'm a **respectabiggle**. – «Зі м-м-мною усе г-г-гаразд, – Трясогуз ледь вимовляв слова. – Я не **жабсь**, я… я… **простоквакний вельмишан**».*

Структура речення «*Nothing wrong with me*» – «*Зі м-м-мною усе г-г-гаразд*» зазнала адаптації через додавання подвоєння звуків («м-м-мною», г-г-гаразд), проте основний зміст передано дослівно.

Елемент калькування *«Not a frog» – «Я не жабсь»* присутній у відтворенні основної ідеї *«я не жаба».* Хоча слово *«жабсь»* є авторським оказіоналізмом, воно зберігає калькований зміст. Тут відбувається трансформація граматичної та семантичної структури.

У французькому тексті маємо ***le touille-marais*** – той, що копошиться в болоті, без кінця риє й перериває цю трясовину, цю грузьку місцевість, що засмоктує його, як жабку сметана в жбані, і який замість шукати хоч якусь опору, аби вигулькнути на поверхню, настільки залежний від цієї твані й баговини, що обплутує й поглинає його, що вже не мислить себе поза нею і натомість опускається на всі чотири лапки : *«**Ch'uis un respectouillemarais:** Très bien, dit **le touille-marais en se mettant à quatre pattes**; Allons, gardez le moral, Pôle, lui dit **le touille-marais** ; **— Touille-marais. Touille-marais. Un très respectable touille-marais. Respectouille…**»*

Адаптація допомагає наблизити текст до культурних, мовних чи стилістичних особливостей мови перекладу. Таким чином, перекладачі у найменуванні Простоквака – *«**respectabiggle**»* – використовують оказіоналізми *«простоквакний вельмишан»* в українському перекладі чи *«**respectouillemarais**»* у французькому. Ці варіанти перекладу передають стиль, гумор і зміст оригіналу, зберігаючи ономатопеїчний елемент «квак».

Оказіоналізм *«вельмишан»* у вдало віднайденому оксиморoні передає комічну самовпевненість цього персонажа, як і кожного, хто над усе поважає «своє болото». Творче оказіональне словотворення працює як засіб компенсації: замість буквального перекладу передані художньо-стилістичні особливості тексту. У перекладі цього уривку спостерігається органічне поєднання кількох тактик. Модуляція й адаптація забезпечують передачу сенсів та стилю оригіналу, а вдалий словотвір у поєднанні з компенсацією лише додають виразності та комічного ефекту, максимально споріднюючи тексти перекладу й оригіналу за звучанням. Це приклад гнучкого підходу, де різні тактики працюють разом у створенні характеру персонажа, оригінально передаючи гумор та гру слів.

Висновки і перспективи. Оказіоналізми є важливим елементом мовної творчості, що відображають індивідуальний стиль автора та додають тексту унікального стилістичного забарвлення. Аналіз перекладу оказіоналізмів у фентезійній повісті К.С. Льюїса «Срібне крісло» демонструє складність та багатогранність цього процесу. Для збереження авторського задуму й адаптації до мовних та культурних особливостей перекладачі використовують різноманітні тактики: модуляцію, калькування, адаптацію та компенсацію, які сприяють адекватному відтворенню змісту та стилю оригіналу, водночас зберігаючи і забезпечуючи емоційний вплив тексту на читача.

Застосування цих тактик у перекладі однієї з «Хронік Нарнії» демонструє низку викликів, пов'язаних з оказіоналізмами, що їх долають перекладачі, створюючи лексичні відповідники й зберігаючи стилістичну оригінальність твору. Використання адаптації та компенсації дозволяє відтворити гумористичні, культурологічні та емоційні нюанси, притаманні авторському тексту. У результаті, тексти перекладів збагачують українську та французьку мови новими образними виразами та найменуваннями (зоопоетонімами й антропоетонімами), що сприятиме популяризації творів Льюїса серед читачів.

Подальше вивчення перекладу авторських оказіоналізмів відкриває широкий простір для лінгвістичних і перекладознавчих досліджень. Одним із ключових напрямів є аналіз взаємозв'язку між оказіоналізмами та культурно-лінгвістичним контекстом твору. Особливо актуальним є дослідження способів адаптації оказіоналізмів у різних мовах із урахуванням специфіки кожної культури, що сприятиме розвитку міжкультурної комунікації. Перспективним напрямом є розробка універсальних стратегій перекладу оказіоналізмів, які б забезпечили максимальне збереження стилістики та змісту оригіналу.

***Література*:**

1. Колоїз Ж.В. Неузуальне словотворення: монографія. Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. 156 с.
2. Holtsova M.G., Vitomska N.M. Holophrastic constructions in English and French fiction. *Міжнародний філологічний часопис*. Вип.13(4) ч. 2, 2022 р. С. 6–16.
3. Goltsova M. Holophrastic constructions as a means of occasional word formation in English popular fiction. *Cogito. Multidisciplinary research journal*, XIII, no.1/March, 2021. P. 132–145.
4. Никитченко К.П. Оказіоналізми в соціальних мережах: перекладознавчий аспект. Філологічні Студії, Випуск 17. Том 2. 2021. С. 88–92.
5. Маслова С.Я. Експлікація як спосіб збереження культурної складової неологізмів в англо-українських перекладах. Львівський філологічний часопис. 2020. № 7. С. 67–70.

Vitomska N., Goltsova M. Translation of occasionalisms in the French and Ukrainian versions of *The Silver Chair* by C.S. Lewis

Summary. The article deals with the study of the translation of authorial occasionalisms in *The Silver Chair* by C.S. Lewis. The primary focus is to compare the Ukrainian and French equivalents to the original units in the selected text. The relevance of this study arises from the occurrence of unique lexical units in literary texts, requiring their accurate translation or interpretation. Such expressions can be attributed to linguistic and extralinguistic motivations, including the author's intent

to enrich the literary style with innovative and distinctive elements or to convey concepts, names, emotions, and states with greater precision and brevity.

Occasionalisms are considered unique, individual authorial neologisms, mainly used only once, sometimes recurring, that enhance the stylistic expressiveness of a text. Due to the lack of established equivalents in the target language, interpreting these units presents a highly complex challenge, requiring the translator to employ creative strategies and tactics. Among these, calquing, modulation, adaptation, compensation, and holophrasis are highlighted. The article provides examples of the effective application of these techniques, which preserve the stylistic uniqueness of the original text and convey the expressiveness of the occasionalisms under study.

The results of the research show that occasionalisms serve not only nominative but also stylistic, humorous, and aesthetic functions, creating a unique atmosphere in the fantasy world of Narnia. The use of adaptation and compensation makes it possible to convey the cultural and emotional nuances inherent in the author's text. As a result, the translated texts enrich both the Ukrainian and French languages with new figurative expressions and names (zoopoetonyms and anthropoetonyms), which will contribute to the popularization of Lewis's works among readers.

The chosen strategies and tactics of translation adequately convey the author’s intent while maintaining the cultural and linguistic specificity of the text. Prospects for further research involve integrating various approaches to the analysis of occasionalisms in literary works.

Key words: literary translation, occasionalism, translation techniques, calquing, modulation, adaptation, compensation, holophrasis.

УДК 81'25:378(477)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.55

Дольник І. М.,
старший викладач кафедри англійської філології і перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»
orcid.org/0000-0002-5537-0338

Полякова О. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»
orcid.org/0000-0002-8757-3412

Щербина А. В.,
старший викладач кафедри англійської філології і перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»
orcid.org/0000-0001-7500-2324

ДО ПРОБЛЕМ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ВЕБСАЙТІВ ПРОВІДНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. У статті досліджуються проблеми локалізації вебсайтів провідних українських університетів, зокрема якість перекладу їхнього контенту англійською мовою. Локалізація розглядається як комплексний процес, що включає не лише переклад текстів, а й їхню адаптацію відповідно до комунікативних норм, культурних особливостей та очікувань міжнародної аудиторії. Вебсайти університетів виконують не лише інформаційну, а й репутаційну функцію, формуючи імідж навчального закладу у глобальному академічному середовищі. Відповідно якість їхньої локалізації впливає на привабливість закладу для іноземних студентів, викладачів та партнерів.

Було проаналізовано основні етапи локалізації. Виявлено типові помилки в англомовних версіях вебресурсів, серед яких дослівний переклад, некоректний вибір термінології, граматичні та стилістичні похибки. Дослідження виявило, що такі помилки можуть створювати бар'єри для міжкультурної комунікації.

Стаття також розглядає роль автоматизованих засобів перекладу, таких як машинний переклад і CAT-інструменти, та їхній вплив на якість локалізації. Використання таких технологій без подальшого редагування часто призводить до помилок, зокрема до порушення термінологічної узгодженості. Наголошується на важливості редакторської перевірки та термінологічної уніфікації для покращення англомовного контенту університетських сайтів.

У результаті дослідження розроблено рекомендації для підвищення якості локалізації, включно з професійним редагуванням, стандартизацією термінології, дотриманням стилістичної єдності та впровадженням сучасних технологій перекладу. Перспективи подальших досліджень охоплюють аналіз впливу штучного інтелекту на локалізацію освітніх вебресурсів та роль цифрової грамотності перекладачів у забезпеченні якості адаптації контенту.

Ключові слова: локалізація, вебсайт університету, якість перекладу, академічний дискурс, термінологічна уніфікація, машинний переклад, міжкультурна комунікація, адаптація контенту.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому просторі вебсайти університетів виконують важливу функцію залучення студентів, науковців та партнерів, формуючи імідж закладу на міжнародному рівні. З огляду на глобалізаційні процеси та зростаючу конкуренцію у сфері вищої освіти, якісна локалізація університетських вебресурсів є ключовим фактором ефективної комунікації з іноземною аудиторією.

Проте аналіз англомовних версій вебсайтів провідних українських університетів виявляє проблеми, пов'язані з якістю перекладу та адаптацією контенту. Серед основних труднощів – відсутність перекладу взагалі, невідповідність термінології, лексичні та граматичні помилки, дослівний переклад, що не враховує особливості академічного дискурсу. Такі недоліки можуть призводити до труднощів у розумінні матеріалу, втрати ключових акцентів і, як наслідок, зниження довіри з боку іноземних абітурієнтів, науковців та потенційних партнерів. Недостатня увага до локалізації контенту університетських вебсайтів створює бар'єри для ефективної міжкультурної комунікації.

Таким чином, питання якості перекладу та адаптації інформаційного наповнення університетських вебсайтів залишається актуальним і потребує комплексного підходу.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика перекладу та локалізації вебсайтів активно досліджується як україн-

ськими, так і зарубіжними науковцями. Дослідники акцентують увагу на впливі якісної локалізації на міжнародний імідж організацій (П. Піріні, В. Майхут). Деякі дослідження розглядають вплив технологічних факторів на якість перекладу, зокрема використання машинного перекладу та CAT-систем (К. Меллінгер, Ш. О'Браєн, О. Конлан).

В українській перекладознавчій традиції аналізуються особливості адаптації контенту корпоративних сайтів, критерії якості перекладу, зокрема функціональна еквівалентність, відповідність жанрово-стилістичним нормам, прагматична адаптація (А. Міщенко, О. Туришева, К. Скиба, А. Чубань, І. Дробіт, Л. Галій, М. Літвінова, В. Павленко).

Попри значний обсяг напрацювань, питання комплексного аналізу якості локалізації вебресурсів у сфері академічного дискурсу залишається недостатньо дослідженим. Це обґрунтовує необхідність подальшого наукового розгляду проблеми з урахуванням сучасних викликів цифрового середовища.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз якості локалізації вебсайтів провідних університетів України, виявлення типових перекладацьких помилок та проблем адаптації контенту англійською мовою. Дослідження спрямоване на визначення впливу локалізації на міжнародний імідж закладів вищої освіти та розробку рекомендацій щодо підвищення ефективності перекладу з урахуванням лінгвокультурних і прагматичних аспектів.

Виклад основного матеріалу. Інтернет-контент сьогодні відіграє надзвичайно важливу роль у різних сферах діяльності людини, адже завдяки йому відбувається міжкультурний діалог, популяризація досягнень науки, культури та економіки, а також взаємодія між державами та корпораціями на глобальному рівні. Його переклад та локалізація для іншомовної аудиторії є однією з ключових проблем сучасного перекладознавства.

Якість перекладу та локалізації вебсайту установи безпосередньо впливає на її імідж у міжнародному середовищі. Сайт виконує не лише інформаційну функцію, а й є важливим засобом залучення потенційних клієнтів, партнерів та інвесторів з-за кордону. Відповідно ефективна локалізація повинна забезпечити не тільки точний переклад змісту, а й його адаптацію до комунікативних норм і культурних очікувань цільової аудиторії.

З точки зору прагматичного наповнення тексти вебсайтів можна розглядати як елемент маркетингової стратегії, оскільки вони виконують функцію самопрезентації компанії або установи. Від вибору перекладацьких рішень безпосередньо залежить успішність адаптації контенту для міжнародної аудиторії [1]. Для фахівця з локалізації важливо чітко визначити, яке смислове наповнення буде найбільш доцільним, враховуючи завдання: необхідно правильно виокремити ключові переваги продукції або послуг, ефективно передати унікальні характеристики бренду, створити позитивний імідж організації та врахувати особливості сприйняття тексту цільовою аудиторією як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Процес локалізації потребує комплексного підходу, який охоплює одразу кілька етапів:

- переклад текстового контенту з урахуванням специфіки ринку та культурних особливостей споживачів;
- переклад програмних модулів сайту, інтерфейсів користувача та допоміжної документації;
- адаптація графічного оформлення, навігації, меню, кнопок та інших елементів сайту, важливих для пошукових систем і користувацького досвіду (UX);
- оптимізація контенту для національних та міжнародних пошукових систем (SEO);
- тестування локалізованої версії сайту, його технічне доопрацювання та виправлення помилок;
- реєстрація сайту в міжнародних каталогах і пошукових системах для розширення його доступності.

Перекладений контент повинен відповідати всім критеріям якісного перекладу: точність, дотримання мовних норм, відповідність культурному контексту, коректна передача прагматичних установок, що сприятиме створенню ефективного образу бренду та залученню цільової аудиторії.

Однак важливо розуміти, що локалізація вебсайтів – це не просте перекодування тексту з однієї мови на іншу. Це багаторівнева адаптація контенту, що передбачає його орієнтацію на потенційних користувачів, відповідність мовним особливостям і національно-культурному середовищу. Одним із ключових завдань локалізації є виділення інформації, релевантної для іноземного клієнта, та усунення зайвих деталей, які можуть бути зрозумілі носіям мови оригіналу, але не мати змістовного значення для нової аудиторії.

Дослідник Берт Ессерлінк, автор одного з перших посібників із локалізації, окреслює основні складові цього процесу. За його концепцією, проєкт локалізації включає:

- управління проєктом локалізації;
- переклад та розробку програмного забезпечення;
- створення та тестування онлайнової підтримки або вебконтенту;
- переклад, верстку та адаптацію мультимедійних елементів;
- перевірку функціональності локалізованого продукту [2, с. 3].

Сучасні дослідження локалізації наголошують, що цей процес передбачає участь багатьох спеціалістів різних галузей: менеджерів проєктів, перекладачів, редакторів, інженерів локалізації, тестувальників і вебдизайнерів. Менеджер проєкту координує всі етапи локалізації, веде переговори з клієнтом та контролює якість виконання. Перекладач забезпечує лінгвістичну точність, тоді як спеціаліст із локалізації адаптує зміст відповідно до культурних і технічних вимог. Редактор гарантує стилістичну узгодженість тексту, інженер відповідає за технічні аспекти, а тестувальник перевіряє функціональність сайту перед запуском [2, с. 16-17; 3, с. 6].

Іншомовна версія сайту не завжди повинна повністю дублювати оригінал, оскільки можливі зміни в акцентах, обсязі інформації та виборі мовних засобів. Перед перекладачем стоїть завдання знайти баланс між збереженням автентичності змісту та його адаптацією до потреб іншомовних користувачів.

Таким чином, локалізація вебсайтів – це не лише процес перекладу, а стратегічний інструмент глобального просування компанії чи установи. Вона вимагає комплексного підходу, який охоплює лінгвістичну, культурну та технічну адаптацію контенту, що в підсумку сприяє підвищенню конкурентоспроможності та ефективності міжнародної комунікації [4, с. 363].

У сучасному глобалізованому академічному середовищі вебсайти університетів виконують ключову роль у залученні студентів, науковців та міжнародних партнерів. Інформаційне

наповнення цих ресурсів повинно не лише коректно передавати зміст, а й відповідати лінгвокультурним очікуванням цільової аудиторії. Якість локалізації впливає на імідж закладу, його репутацію та рівень довіри з боку іноземних абітурієнтів. Недосконалий переклад може спричинити нерозуміння ключових особливостей навчального процесу. Також неточності у поданні інформації можуть ускладнювати процес співпраці з іноземними навчальними закладами, створюючи хибне враження про рівень кваліфікації викладацького складу та академічних програм.

Усього було проаналізовано 13 англомовних версій сайтів провідних українських університетів: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Національний університет «Києво-Могилянська академія» (КМА),
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Ужгородський національний університет, Західноукраїнський національний університет (ЗУНУ), Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (КПІ), Державний університет «Київський авіаційний інститут» (КАІ) та Український державний університет імені Михайла Драгоманова. Наше дослідження змогло виявити певні недоліки у локалізації їх сайтів та перекладі, зокрема, це проблеми зі стилістичною відповідністю (відсутність адаптації для іноземного студента), помилки у термінології та невідповідність академічним стандартам.

Однією з найбільших проблем для англомовної версії сайтів українських університетів можна вважати випадки, коли при перекладі залишають половину або навіть більшу частину тексту українською мовою. Це може здивувати або заплутати англомовного відвідувача, особливо коли таке трапляється в межах одного розділу меню, наприклад вкладка University – *Greetings from Rector of KPI, Official Information, Institutes and Faculties, History, International Cooperation, ... Вакансії в КПІ, University news*. Це також трапляється, коли посилання англійською мовою для іноземних студентів ведуть на україномовну версію або ще гірше, якщо це посилання на інформацію для вступу (КАІ).

Іншим недоліком є занадто дослівний переклад, тобто відсутність локалізації у нашому випадку. Наприклад, українські університети часто пишуть про "*академічну мобільність студентів*", що дослівно перекладається як «*academic mobility*». Однак у міжнародній практиці частіше вживається «*student exchange programs*». На багатьох сайтах можна побачити «*Main addresses and phones*» замість «*Contacts*». Так само для вступників краще було б обрати слово *applicants*, а не *entrants*. Тобто йдеться про неправильний вибір термінів.

Варто згадати й про відсутність уніфікації вокабуляру – сайт КПІ: *Bachelor's level/Master's degree* на сторінці зверху та *Bachelor's degree/Master's level* на тій самій сторінці, але трохи нижче. На сайті Одеського національного університету імені І.І. Мечникова перекладач не зміг визначитись, як відтворити «Інститут *було засновано*». Ми бачимо: «Research Institute «Astronomical Observatory» – *founded* in 1871» і «Research Institute of Physics – the first scientific institute of physical profile in Ukraine, *created* in 1926», те саме стосується їх музеїв: «Zoological Museum, *founded* in the early XIX century» і «Paleontological Museum, *created* in 1873». Коректний варіант – *founded*.

Іноді зустрічаються друкарські помилки, як, наприклад, *entebred* замість *entered*; *proffessionals* замість *professionals* (ЗУНУ), але частіше це неправильний переклад: *technologies-equipped rooms* замість *technology-equipped rooms*, *cantinas* (бари в Іспанії та Латинській Америці) замість *canteens* (їдальні), *16.000 students* і *1.000.000 books* англійською – це 16 студентів і 1 книга, бо крапкою відділяються цілі числа. А у Львівській політехніці серед англійської мови з'явилась польська: *dyrektoriat* замість *university administration* або хоча б *directorate*.

Граматичні помилки у використанні часів *«The university ... had undergone numerous transformations throughout the flow of Ukraine's turbulent history, changing names…»* замість *«has undergone»* або *«Non-degree status give you a possibility choose different courses from different programs taught in different languages.»* замість *«Non-degree status gives you a possibility to choose different courses from different programs taught in different languages.»* (КМА); артиклів/пасивного стану: «*Hostel organized in corridor type.»* замість *«The hostel is organized in a corridor-style layout.»* (КПІ); *«I invite you to become part of our community»* замість *«I invite you to become a part of our community»* (ЧНУ); прийменників: *«To the entrant»* (information) замість *«For an applicant»/»For a prospective student»* (КАІ) зустрічаються набагато рідше.

Не можна не згадати про відсутність затверджених правил транскодування/перекладу адрес, що призводить до варіацій в англійській мові: str. або vul., використання називного або родового відмінків у перекладених прізвищах, частковий переклад або повна транслітерація. Приклади: Kyiv-56, *Academician Yangel str.*, 5; 37, *Prospect Beresteiskyi* (former Peremohy) (КПІ); 03058, Ukraine, Kyiv, *ave. Lubomir Husar*, 1 (КАІ); 2 Skovorody vul., Kyiv 04070, Ukraine (КМА).

Ми не помітили широкого використання систем машинного перекладу, таких як Google Translate та DeepL. Такі системи забезпечують швидке створення англомовної версії сайту, але без подальшого редагування часто містять серйозні помилки, бо не враховують контекст. Наприклад, слово «faculty» може означати як «факультет», так і «викладацький склад», що ускладнює точне розуміння. Так, на вебсайтах університетів зустрічались лише *academic staff* або *employees*.

Проте видно, що перекладачі дуже дотримуються дослівного перекладу і допускають помилки типові для тих, хто не є носіями мови: *This year, 5,800 people have been* enrolled to study at the institutes… (ЗУНУ). Правильний варіант: This year, 5,800 people have been enrolled in studying at the institutes… Або ще природніше: This year, 5,800 people have been enrolled in the institutes... Зазвичай "enrolled in" використовується без "to study," оскільки сам процес зарахування вже передбачає навчання. Або This year, 5,800 people have enrolled in the institutes… – активний стан, якщо немає потреби у пасивній формі.

Дослівний переклад українських конструкцій часто призводить і до незрозумілих на перший погляд речень. Наприклад: *«*The university prepares *students in all forms of training.»* Коректний варіант: *«The university provides education to students through various training formats.»*

Трапляються помилки в порядку слів англійською мовою, адже він є досить сталим: *«Taras Shevchenko National University of Kyiv is today a classic university…»* замість *«Today Taras Shevchenko National University of Kyiv is a classic university…»* Це було зроблено швидше за все навмисно, щоб назва університету залишилась на першому місці (темою), бо поставити today у кінець неможливо через незакінченість речення.

Отже, проаналізувавши 13 сайтів провідних університетів України, ми прийшли до висновку, що більшість університетів просто перекладають наявні вкладки свого сайту, не переймаючись якісною локалізацією. Найкращий сайт з точки зору наповнення на нашу думку – це сайт Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Усі вкладки працюють та є вся необхідна інформація. Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна та Ужгородський національний університет також доклали багато зусиль до англомовного наповнення своїх сайтів. Ними зручно користуватись. Інформація подана чітко та правильно.

Вважаємо, що для покращення якості локалізації вебсайтів університетів необхідно дотримуватися кількох важливих принципів:

1. Редакторська перевірка: професійне редагування та коректура англомовних текстів, що допоможе усунути лексичні, синтаксичні та стилістичні недоліки.

2. Використання спеціалізованих термінологічних баз: створення узгоджених глосаріїв із перекладом академічних термінів відповідно до міжнародних стандартів.

3. Врахування культурних аспектів: переклад має передавати не лише зміст, а й функціонально-комунікативні характеристики тексту, що сприятиме коректному сприйняттю інформації іноземними користувачами.

Перспективи подальших досліджень. Оскільки цифрові технології відіграють дедалі важливішу роль у процесі локалізації, перспективним напрямком досліджень є вплив штучного інтелекту та технологій CAT (Computer-Assisted Translation) на якість перекладу університетських вебсайтів. Аналіз останніх досліджень показує, що поєднання машинного перекладу з професійним редагуванням може значно підвищити ефективність локалізації [5].

Крім того, важливим аспектом є роль цифрової грамотності перекладачів у процесі адаптації контенту. Впровадження курсів із веблокалізації у навчальні програми фахівців із перекладу дозволить підвищити якість перекладацьких рішень у сфері академічної локалізації.

Висновки. Аналіз вебсайтів українських університетів свідчить про те, що останні не приділяють велику увагу повноцінній локалізації своїх сайтів. Виявлені неточності хоч і не є значними, але можуть створювати хибне уявлення про рівень компетентності викладацького складу та якість академічних програм. Основні труднощі пов'язані з відсутністю перекладу взагалі, невідповідністю термінології, лексичними, граматичними та стилістичними помилками.

Для покращення локалізації необхідно впроваджувати адаптивні стратегії перекладу, залучати професійних редакторів, використовувати термінологічні бази та автоматизовані системи перекладу. Подальші дослідження можуть зосередитися на ролі штучного інтелекту в перекладацькому процесі та розвитку цифрової компетентності фахівців у галузі локалізації.

Література:

1. Літвінова М.М. Локалізація корпоративних вебсайтів: перекладацькі рішення. Режим доступу: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v58/65.pdf (дата звернення: 22.02.2025).
2. Esselink B. A Practical Guide to Localization. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2000. 488 p.
3. Esselink B. A Practical Guide to Software Localization. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1998. 309 p.
4. Дробіт І. Роль перекладу в процесі локалізації веб-сторінок: міждисциплінарний аналіз. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. Вип. 3. С. 362-365.
5. Christopher D. Mellinger Re-thinking translation quality. Revision in the digital age. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/323762346_Re-thinking_translation_quality_Revision_in_the_digital_age (дата звернення: 22.02.2025).

Dolnyk I., Poliakova O., Shcherbyna A. To the Problems of Localizing the Websites of Leading Ukrainian Universities: Analysis of Translation Quality

Summary. The article is devoted to the localization issues of the leading Ukrainian universities' websites, particularly the quality of their content translation into English. Localization is considered a complex process that involves not only text translation but also its adaptation to communicative norms, cultural specifics, and the expectations of an international audience. University websites serve not only as informational resources but also as reputation-building tools, shaping the institution's image in the global academic environment. Accordingly, the quality of their localization affects the institution's attractiveness to international students, faculty, and partners.

The main stages of localization have been analyzed. Typical errors in the English versions of university websites have been identified, including literal translation, incorrect terminology choices, grammatical and stylistic inaccuracies. The study revealed that such errors can create barriers to intercultural communication.

The article also examines the role of automated translation tools, such as machine translation and CAT tools, and their impact on localization quality. Using such technologies without subsequent editing often leads to errors, particularly terminological inconsistencies. The importance of editorial review and terminology standardization in improving the English-language content of university websites is emphasized.

Based on the research findings, recommendations have been developed to enhance localization quality, including professional editing, terminology standardization, stylistic consistency, and the implementation of modern translation technologies. Future research prospects include analyzing the influence of artificial intelligence on the localization of educational web resources and the role of translators' digital literacy in ensuring content adaptation quality.

Key words: localization, university website, translation quality, academic discourse, terminology standardization, machine translation, intercultural communication, content adaptation.

УДК 821.111(73)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.56

Дуброва С. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ВАРІАНТНІСТЬ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ЖАНРІ «HORROR»

Анотація. У статті розглянуто варіантність машинного перекладу американської художньої літератури (на матеріалі збірки оповідань Stephen King «If it Bleeds»). Загальновідомо, що машинний переклад спрямований на комп'ютерне програмування та створення автоматичних систем перекладу переважно науково-технічної літератури. Однак специфіка машинного перекладу художньої літератури дещо інша, тому що полягає в передачі тексту, який максимально відповідає змісту оригіналу з урахуванням особливостей індивідуального стилю автора. Індивідуальний стиль письменника виявляється в ідейно-тематичній спрямованості та оригінальній композиції творів, засобах створення і передачі художніх образів. Особливості індивідуального стилю зумовлюються освіченістю, світоглядними позиціями, естетичними цінностями, життєвим досвідом, впливом національно-культурних традиції і навіть соціальних умов, у яких розвивається творчість та проявляється талант письменника. Мета статті у дослідженні варіантності машинного перекладу американської літератури у жанрі «horror» виконаного програмами DeepL, Reverso та Wordvice AI. Представлено функціональні переваги обраних програм, а саме: простий інтерфейс, можливість завантаження текстових файлів у різних форматах, доступність перегляду альтернативних варіантів перекладу, переклад сталих виразів із урахуванням контексту, широкий вибір мовних пар, безкоштовність. Серед недоліків визначено невідповідності при передачі індивідуально-авторського стилю письменника, який працює у літературному жанрі «horror». Мета якого полягає у тому, щоб читач пережив спектр емоцій від страху, тривоги та напруженого очікування до захоплення. До головних складників літератури жахів відносяться: персонаж (антагоністи/протагоністи), локус (обмежений простір), атмосферність (похмура колористика), надприродне (певне емоційне загострення), хронотоп (умовний часопростір), двовимірність (реальний/ірреальний світ). Із урахуванням окреслених жанро-твірних ознак, для аналізу було взято приклади словосполучень, усталених виразів та речень, які застосовуються для емоційного підсилення мови художнього твору. Визначено, що застосування програм для перекладу значно спрощує сам процес і має адекватну варіантність, за винятком ідіоматичних конструкцій. Тому, для досягнення цілісності передачі ідейного-авторського змісту оригіналу художнього твору в притаманній для нього стилістичній відповідності мовою перекладу, обов'язковим є постредагування.

Ключові слова: машинний переклад, американська література, жанр «horror», варіантність перекладу, програми перекладу.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку лінгвістичних технологій, використання електронних програм та інструментів для перекладу дозволяє економити інтелектуальні, часові та матеріальні ресурси. Хоча ці технології спрямовані на розробку та вдосконалення програм автоматизованого (computer-aided translation (CAT)) і машинного (machine translation (MT)) перекладу текстів відповідних стилів української та англійської мов, але чи не призводить це до помилковості, до прикладу у адекватному відтворенні авторсько задумки й лексико-стилістичної унікальності текстів у процесі їх перекладу.

Теорія машинного перекладу є основою моделювання процесу природного перекладу та є спрямованою на комп'ютерне програмування та створення автоматичних систем перекладу з мови оригіналу мовою перекладу переважно науково-технічних і ділових текстів [1, с. 167]. Однак, переклад художніх творів вимагає іншого рівня трансформацій при яких не буде виникати наступних недоліків:

− машинний переклад може не завжди точно передавати емоційний тон, стиль та нюанси художнього тексту, що уможливлює втрату оригінального змісту;

− художні тексти часто містять неоднозначності та культурні аспекти, які можуть бути складними для автоматизованих систем перекладу;

− машинний переклад не завжди здатний врахувати креативність та інтерпретацію, які необхідні для адекватного відтворення художнього тексту [2, с. 171].

Аналіз останніх досліджень. Проблемам машинного перекладу художньої літератури приділяється особлива увага науковців. Так, Л. Бондар та Є. Дегтярьова здійснюють порівняльний аналіз якості машинного перекладу, виконаного системами MateCat і DeepL, з метою оцінки їхньої здатності передавати зміст та стилістичні особливості художнього тексту [3]. Серед пріоритетних напрямків досліджень, Я. Григошкіної та І. Яценко, інноваційні технології у контексті використання мовних інструментів та комп'ютерних технологій у концептуальному художньому перекладі [2]. У своїх доробках Т. Наумова та О. Щепка розглядають теоретичні аспекти машинного перекладу художніх текстів з використанням нових технічних інструментів та штучного інтелекту, переваги та проблеми, які пов'язані з використанням цієї технології [4]. В. Яблочнікова вивчає поняття машинного (електронного) та письмового перекладу, визначає найбільш чітку типологію машинного перекладу, а також їх переваги та недоліки [5].

Мета дослідження варіантності машинного перекладу американської художньої літератури у жанрі «horror» виконаного програмами DeepL, Reverso та Wordvice AI.

Виклад основного матеріалу дослідження. Машинний переклад, як інструмент комунікації між мовами та культурами,

передбачає створення художнього тексту, що максимально відповідає змісту оригіналу з урахуванням особливостей індивідуального стилю автора.

Оскільки, стиль письменника – це сукупність основних ідейно-художніх особливостей його творчості, те неповторне й самобутнє, що властиве тільки його художній манері. Індивідуальний стиль письменника виявляється в його улюблених темах і проблемах, ідейній спрямованості творів, найбільш розроблених манерах, своєрідній композиції творів, засобах творення образів, характерах, неповторності мови, улюблених способах викладу матеріалу. А особливості стилю зумовлюються світоглядом, естетичними позиціями, характером таланту та життєвим досвідом письменника [6, с. 218]. Тому важливо при перекладі не втратити цю індивідуальну своєрідність авторського стилю, яка відображається у їх творчій спадщині.

Для письменників притаманна робота у певному жанрі чи їх симбіозі, хоча кожен із них має свою специфіку. Так художні твори у жанрі «horror» мають на меті збудити у читача почуття переляку, страху, жаху, відрази чи огиди. На сьогодні цей жанр є найпопулярнішою масовою літературою у всьому світі, як мовою оригіналу так і в перекладі.

Досить широко А. Трофименко виокремлює жанро-твірні складники літератури жахів, а саме:

– персонаж (умовний їх розділ на антагоністів та протагоністів). Кожна група персонажів має свою специфічну атрибутику, виконує своєрідну функцію та має властиві їй характери/архетипи;

– простір (локус – певний обмежений простір в якому відбуваються події). Простір, де відбуваються події, відіграє визначальну роль не тільки у розвитку сюжету, але й у створенні відповідної атмосфери;

– атмосферність (переважання похмурої колористики, яка покликана емоційно вплинути на читача, навіяти широкий спектр почуттів – від тривоги і смутку до жаху);

– надприродне (провідний засіб емоційного загострення, що становить головний психологічний ефект);

– хронотоп (об'єднання часових та просторових особливостей в єдине ціле). Художній час у літературі жахів піддається найскладнішим трансформаціям, характеризується умовністю й невизначеністю;

– двовимірність (наявність реального та ірреального (інфернального) світів, які межують та пов'язані певним міжпросторовим елементом) [7].

Враховуючи окреслені ознаки, розглянемо особливості використання машинного перекладу, його варіантності, художньої літератури визначеного жанру з застосуванням електронних програм таких, як DeepL, Reverso та Wordvice AI.

Окреслимо функціональні переваги визначених продуктів із повною інтеграцією в Windows та iOS:

1. DeepL (D): зручний інтерфейс; підтримує 32 мови; переклад файлів у форматах PDF (.pdf), Word (.docx) та PowerPoint (.pptx) (для зареєстрованих користувачів); зберігає форматування оригінального (вихідного) тексту; можливість перегляду альтернативних варіантів перекладу; переклад до 1500 знаків за раз.

2. Reverso (R): простий інтерфейс; підтримує 26 мов; можливість завантаження текстових файлів в одному з 12 форматів: Word, PDF, Excel, PowerPoint, HTML, Text, PHP та ін. (для зареєстрованих користувачів); переклад сталих виразів чи ідіом із урахуванням контексту; можливість порівняння використання синонімів відповідно до текстового стилю; переклад до 2000 знаків за раз.

3. Wordvice AI (W): практичний інтерфейс; підтримує 46 мов; нейронний машинний переклад який забезпечує природні точні результати перекладу тексту; переклад до 500 знаків за раз.

Серед недоліків, визначаємо певні невідповідності при перекладі художніх текстів, через неможливість онлайн-перекладів у точності відтворити і передати індивідуально-авторський стиль письменника.

Задля дослідження варіантності машинного перекладу з використання визначених програм обирали американську літературу у жанрі «horror». Особливу увагу зосередимо на інтерпретації словосполучень, усталених виразів та речень, які застосовуються для емоційного підсилення мови твору (на матеріалі збірки оповідань Stephen King «If it Bleeds», 2020) [8], напр.:

1) «Mr. Harrigan's Phone»:

I don't believe in messing with what I don't understand // Я не вірю в те, що можна втручатися в те, чого не розумієш (D); Я не вірю в те, що я не розумію (R); Я не вірю в те, щоб мати справу з тим, чого не розумію (W).

Наведені приклади зберігають адекватність змісту, проте пропонуємо наступний варіант – Я вважаю, що не слід гратися з тим, чого не розумієш.

I would love *to beat the shit out* of you, that look said // Я б з радістю *вибив з тебе все лайно* (D); Я хотів би *вибити лайно з вас* (R); Я б із задоволенням *побив тебе* (W).

Сталий вираз «*to beat the shit out*», який має менш лихослівний еквівалент перекладу – вибити (вигнати) дур (дурощі) з чиєїсь голови.

Not surprising, considering that he had *rolled out the academic red carpet* for me // Не дивно, враховуючи, що він розстелив для мене *академічну червону доріжку* (D); Не дивно, що він викотив для мене *академічну червону доріжку* (R); Не дивно, враховуючи, що він розстелив для мене *академічний червоний килим* (W).

У контексті авторського задуму, доцільним вважаємо варіант перекладу «*rolled out the academic red carpet*» – встелив мені дорогу до освіти червоним килимом – оплатив навчання у престижному університеті.

… *a possibility* that had never so much as *touched my mind* before that late summer day dawned on me // мені *спала на думку можливість*, яка до того пізнього літнього дня ніколи навіть не торкалася мого розуму (D); мене *осяяла можливість*, яка ніколи так не торкалася мого розуму до того пізнього літнього дня (R): *можливість, яка ніколи раніше не торкалася моєї думки*, спалахнула в мені в той пізній літній день (W).

Tying him to my earthly concerns by way of the phone I had tucked into his coat pocket before the lid of his coffin went down // *Прив'язати його до моїх земних турбот* за допомогою телефону, який я поклав у кишеню його пальта перед тим, як опустилася кришка труни (D); *Прив'язавши його до моїх земних турбот* по телефону, який я заправив у його кишеню пальто, перш ніж кришка його труни спустилася (R); *Прив'язуючи його до моїх земних турбот* за допомогою телефону, який я заховав у його кишені пальта перед тим, як кришка його труни закрилася (W).

При перекладі зміст оригіналу повністю збережено, хоча є деякі розбіжності перекладу *«tying»* – прив'язати (дієслово), прив'язавши (дієприслівник у минулому часі), прив'язуючи (дієприслівник у теперішньому часі).

2) «The Life of Chuck»:

… six suicides in one day would have *left her,* heartbroken, and sleepless. But you *could get used to anything,* it seemed // шість самогубств за один день залишили б її *приголомшеною,* з розбитим серцем і безсонною. *Але, здавалося, до всього можна звикнути* (D); шість самогубств за один день залишили б її *тремтячою,* розбитою серцем і безсонною. *Але можна було звикнути до чого завгодно* (R); шість самогубств за один день залишили б *її враженою,* розбитою серцем і безсонною. *Але, здавалося, до всього можна звикнути* (W).

У даному прикладі синонімічна варіантність перекладу «*shaken*» – приголомшеною, тремтячою, враженою.

A man who wouldn't say boo to a goose // Людина, яка і гусаку не скаже «бу» (D); Людина, яка б не сказала «бу» гусаку (R); Чоловік, який не сказав би «бу» навіть гусці (W).

Усі три варіанти некоректні, оскільки це ідіоматичний вираз – людина, що й мухи не образить.

… *death takes the best of us* and death takes the rest of us // *смерть забирає найкращих з нас*, і смерть забирає решту (D); *смерть забирає найкраще з нас*, і смерть забирає решту з нас (R); *смерть забирає найкращих з нас*, і смерть забирає решту з нас (W).

I think when a man or woman dies, *a whole world falls to ruin – the world that person knew and believed in* // Я думаю, що коли помирає чоловік чи жінка, *руйнується цілий світ – світ, який людина знала і в який вірила* (D); Я думаю, що коли помирає чоловік або жінка, *весь світ руйнується – світ в який людина знала і вірила* (R); Я вважаю, що коли помирає чоловік або жінка, *цілий світ руйнується – світ, який ця людина знала і в який вірила* (W).

I believe *memories are ghosts* // Я вірю, що *спогади – це примари* (D); Я вважаю, що *спогади – це привиди* (R); Я вірю, що спогади – це привиди (W).

Наведені вище приклади перекладів повністю зберігають і передають зміст оригіналу тексту, хоча містять певну варіантність.

3) «If it Bleeds»:

She has been *poisoned by the news* from Pennsylvania, and still might not be able to resist turning on CNN // Вона була *отруєна новинами* з Пенсильванії і досі не може втриматися, щоб не ввімкнути CNN (D); Вона була *отруєна новинами* з Пенсільванії і все ще не в змозі протистояти включенню CNN (R); Вона була *отруєна новинами* з Пенсильванії і все ще може не встояти перед спокусою увімкнути CNN (W).

У представленому прикладі, для підсилення емоційної складової, використаний вираз із переносним значенням «*poisoned by the news*» – погіршення самопочуття у результаті отримання приголомшливих новин.

In it, we talked a lot about *concepts called inside evil and outside evil* // У ній ми багато говорили про *поняття «внутрішнє зло» і «зовнішнє зло»* (D); У ньому ми багато говорили про *поняття, які називаються всередині зла і поза злом* (R); У ньому ми багато говорили про *концепції, які називаються внутрішнім злом і зовнішнім злом* (W).

Усі варіанти перекладу «*concepts called inside evil and outside evil*» є коректними і передають суть закладену авторським задумом.

The monster had *gone under many names and worn many faces*, but she had always thought of him simply as the outsider, and the outsider had been *as evil as they come* // Монстр *мав багато імен і носив багато облич*, але вона завжди думала про нього просто як про чужинця, а чужинець був *таким же злим, як і всі вони* (D); Монстр *ходив під багатьма іменами і носив багато облич*, але вона завжди думала про нього просто як про стороннього, а сторонній був *таким же злим, як і вони* (R); Монстр *мав багато імен і носив багато облич*, але вона завжди вважала його просто чужинцем, а чужинець був *таким злом, якого тільки можна уявити* (W).

Вираз «*gone under many names and worn many faces*» має переносне значення та вміщує глибокий підтекст – багатогранність людського єства, що стосується негативних сторін людської природи.

Curiosity killed the cat, she thinks, but satisfaction brought him back // Вона вважає, що *кота вбила цікавість*, але задоволення повернуло його до життя (D); *Цікавість вбила кішку*, думає вона, але задоволення повернуло її назад (R); *Допитливість вбила кота*, думає вона, але задоволення повернуло його назад (W).

Наведені приклади перекладу ідіоми «*curiosity killed the cat*» допустимі, в українській мові є еквівалентні прислів'я – багато будеш знати – скоро постарієш; цікавість до добра не доводить; більше будеш знати, менше будеш спати; допитливій Варварі на базарі носа відірвали.

She still hopes that what she thinks may be *a monster will only turn out to be a shadow* // Вона все ще сподівається, що те, що вона вважає *монстром, виявиться лише тінню* (D; R; W).

4) «Rat»:

… where Bill Colson had parked his own four-wheel drive and *blown his brains out* // де Білл Колсон припаркував свій повнопривідний автомобіль і *вибив собі мізки* (D); де Білл Колсон припаркував свій власний повний привід і *вибив мізки* (R); де Білл Колсон припаркував свій власний позашляховик і *застрелився* (W).

Із представлених прикладів перекладу «*blown his brains out*» відповідним буде – застрелився. Оскільки дослівний переклад – вибити собі мізки, не відповідає нормам літературної мови.

… that the ghosts of suicides were forced to remain in the places where they had ended their lives // що привиди самогубців були змушені залишатися в місцях, де вони закінчили своє життя (D); що привиди самогубців були змушені залишатися в тих місцях, де вони закінчили своє життя (R); що привиди самогубців були змушені залишатися в місцях, де вони закінчили своє життя (W).

Три варіанти перекладу передають зміст оригіналу і не втрачають сенсу закладеного в авторському повідомленні.

Next to it, standing open and somehow *corpselike*, was an unplugged refrigerator // Поруч, відчинений і *схожий на труп*, стояв відключений від мережі холодильник (D); Поруч з ним стояв відкритий і якимось чином *схожий на тіло* вимкнений холодильник (R); Поряд стояв відкритий і якимось чином *схожий на труп* холодильник, який не був підключений до електромережі (W).

Наведений приклад перекладу порівняння «*corpselike*» – з тілом, трупом, ці порівняння характерні для літератури обраного жанру.

When I first saw it, I thought «he». Now that I've decided *to kill the damn thing, it's «it»* // Коли я вперше побачив його, я подумав, що це «він». Тепер, коли я вирішив *вбити цю кляту тварюку, це «воно»* (D); Коли я вперше побачив це, то подумав «він». Тепер, коли я вирішив *вбити цю чортову річ, це «це»* (R); Коли я вперше це побачив, я думав «він». Тепер, коли я вирішив *вбити цю чортову річ, це «воно»* (W).

Представлені приклади не повністю зберігають оригінальність змісту, тому пропонуємо наступний варіант – Коли я вперше його побачив, то думав, що це «він». А як вирішив убити кляте створіння, то вже стало «воно».

Someone you care for will have to die // Хтось, хто вам небайдужий, повинен буде померти (D); Хтось, про кого ви дбаєте, повинен померти (R); Хтось, про кого ви дбаєте, повинен померти (W).

Усі варіанти перекладу є коректними, у контекстному значенні, для підкреслення невідворотності того, що обов'язково відбудеться, пропонуємо – Мусить померти хтось тобі небайдужий.

Висновки. Розглянувши варіантність машинного перекладу американської літератури у жанрі «hororr» (на матеріалі збірки оповідань Stephen King «If it Bleeds», 2020), дійшли висновку, що застосування програм для перекладу значно спрощує сам процес і має адекватну варіантність, за винятком ідіоматичних конструкцій. Оскільки кожна мова налічує величезну кількість сталих виразів, які потребують еквівалентно коректного перекладу. Досягнення цілісності передачі ідейного-авторського змісту оригіналу художнього твору в притаманній для нього стилістичній відповідності мовою перекладу, не можливе без участі людини-перекладача. Тому перспективу подальших розвідок вбачаємо у дослідженні перекладацької компетентності майбутніх філологів у процесі безперервного розвитку інформаційно-комунікативних технологій.

Література:

1. Богайчук О.С., Мануляк М.С. Типологія перекладу у світлі сучасної перекладацької традиції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2022, Вип. 55. С. 166-169.
2. Григошкіна Я.В., Яненко І.В. Інновації в концептуальному художньому перекладі: використання мовних інструментів та комп'ютерних технологій. *Закарпатські філологічні студії.* 2024, Вип. 34. Т. 1. С. 168-173.
3. Бондар Л.В., Дегтярьова Є.О., Менчук А.І. Адекватність машинного перекладу художніх текстів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2024, Вип. 67. С. 212-216.
4. Наумова Т.М., Щепка О.А. Машинний переклад художніх текстів: теоретичний аспект. *Закарпатські філологічні студії.* 2023, Вип. 32 Т. 1. С. 132-137.
5. Yablochnikova V.O. Machine Translation vs Human Translation. *Наукові записки. Сер.: Філологічні науки.* 2024, Вип. 3 (210). С. 45-49.
6. Поміж мов і культур: методологічний еклектизм і міждисциплінарність сучасного мовознавства : колективна монографія / гол. ред. К.І. Мізін. Переяслав-Хмельницький, Кременчук : Вид. ПП Щербатих О.В., 2017. 382 с.
7. Трофименко А.В. Жанрові особливості літератури жахів. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2021, Вип. 17. С. 72–80.
8. King S. If it Bleeds. Hodder & Stoughton, 2020. 400 p.

Dubrova S. Variational Machine Translation of American Horror Fiction

Summary. The paper deals with the variational machine translation of American fiction (based on Stephen King's short stories «If it Bleeds»). It is well known that machine translation is focused on computer programming and creating automatic translation systems mainly for scientific and technical literature. However, the specificity of machine translation of fiction is somewhat different. It is interpreting the text that corresponds insomuch to the original content, taking into consideration the particularities of author's individual style. The author's individual style is implemented in the ideological and thematic orientation and original composition of his writings, the means of creating and conveying artistic images. The peculiarities of individual style are determined by education, ideological positions, aesthetic values, life experience, influence of national and cultural traditions, and even social conditions in which author's creativity and talent develop. The paper object is to study the variational machine translation of American horror fiction interpreted by DeepL, Reverso, and Wordvice AI. The functional pros of selected programs are presented: simple interface, ability to upload text files in various formats, ability to view alternative translation options, contextual translation of fixed expressions, wide range of language pairs, open-source. Among cons are inconsistencies of giving a sense of author's individual style. The horror fiction intention is to make the reader experience the range of emotions from fear, anxiety, tense anticipation to excitement. The main components of horror fiction: character (antagonists/protagonists), locus (limited space), atmosphere (gloomy coloring), supernatural (certain emotional intense), chronotope (conditional time space), two-dimensions (real/unreal world). In the light of these components, examples of word-combinations, idioms and sentences, which are used to emotionally strengthen the horror fiction language, were taken for analysis. It has been determined that the use of translation software greatly simplifies the process and has adequate variation, except of idiomatic constructions. For the achievement of interpretational integrity of the ideological and author content of horror fiction in its inherent stylistic correspondence of the target language, the post-editing is required.

Key words: machine translation, American literature, horror fiction, variational translation, translation software.

UDC 81'25
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.57

Yelisieieva S. V.,
Senior Lecturer at the Language Training Department
Odesa State University of Internal Affairs

TRANSLATOR'S WORK PECULIARITIES WITHIN OSINT BASED INVESTIGATIONS

Summary. The article is devoted to the description and analysis of the translator's work peculiarities within open source intelligence (OSINT) based investigations. The range of available sources of information is described. Attention is drawn to the concept of OSINT itself, the publicly available information sources are described, the objectives of the investigation process. The article reveals some features of translation and the translator's work with open sources of information, the tools and methods are analyzed. There is discussed a number of the main duties of an interpreter in accordance with the direction or stage of the investigation in the article. It is noted that a translator needs to have not only proficiency in a foreign language but also technical skills to work with linguistic software as well as specialized programs for collecting data from open sources. There are also analyzed the difficulties that a translator faces when working with OSINT in the article. In order to accurately translate idioms, slang, and regional dialects, which frequently appear in the flow of information from social media and other media sources while preserving the original meaning, a translator must have a broad worldview and an extensive vocabulary. It is noted that in order for the translation to be correct, cooperation between the translator and analysts is essential. Analysts should provide context for the translated materials to help connect scattered data points. The speed of the investigation and its results depend on the correctness and accuracy of the translation. Therefore, it is noted that inexperienced and young translators in intelligence work should not be assigned tasks involving OSINT technology, as potential errors could negatively impact the investigation's outcome. The article states that besides language proficiency, cultural competence, and technical skills, a translator must have analytical thinking in order to identify valuable content within large data sets and recognize certain patterns.

Key words: open source intelligence (OSINT), investigation, intelligence, information sources, translator, skills, information, translation, culture, analysis.

Currently, the State Security Service pays great attention to the effectiveness of investigative actions. Because of the expanding the data volumes and technology developments, conducting comprehensive and effective investigations demands a structured methodology, appropriate tools, and strict adherence to legal and ethical standards. Thus Open Source Intelligence (OSINT) has emerged as an essential resource in fields such as law enforcement (tracking criminal activities, locating suspects, and gathering evidence from public sources), cybersecurity (identifying potential threats, vulnerabilities, and threat actors by monitoring online activity and forums), national security (monitoring geopolitical developments, terrorist activities, and foreign military movements), corporate security (background checking, competitive analysis, and market research and competitive intelligence), journalism (verifying facts, sourcing information, and uncovering stories). The role of a translator in the field of OSINT based investigations cannot be underestimated. The speed of the investigation and its results depend on the correctness and accuracy of the translation. Inexperienced and young translators in intelligence work should not be assigned tasks involving OSINT technology, as potential errors could negatively impact the investigation's outcome. Before delving into the specifics of translation, let's first explore the concept of OSINT.

Open source intelligence (OSINT) is an intelligence discipline that involves searching, selecting, and collecting intelligence information from publicly available sources, as well as analyzing and systematizing it. In the intelligence community, the term "open information source" denotes a publicly accessible source distinguishing it from classified or restricted ones. However, it differs from "open source information" (OSIF), which encompasses any information available in the media. Additionally, it is not synonymous with "public intelligence" and should not be mistaken for open-source software". According to analysts, 90 percent of intelligence data comes from open sources and only 10 percent comes from agents. OSINT based investigations utilize a wide range of publicly available information sources, including:

1. The Internet, in particular web communities and user-generated content – social networks, video hosting sites, wikis, blogs, web forums;
2. Public government reports, official budget data, demographics, press conference materials, various public statements;
3. Observations – radio monitoring, use of publicly available remote sensing data and aerial photography (e.g. Google Earth);
4. Professional and academic reports, conferences, papers, articles, including literature that is considered "gray";
5. Recently, the analysis of mass leaks from services and social networks has also been considered as an OSINT [1].

However, there may be some challenges when using OSINT. For example, managing and filtering the huge amount of available data, ensuring the reliability and accuracy of information from various sources may be difficult or overwhelming tasks. In addition, privacy issues may arise due to the balance between intelligence gathering and respect for individual privacy rights.

In order to better understand the role of the translator and the specifics of his work in the field of OSINT based investigations, it is necessary to briefly consider the process of investigation using OSINT itself. At the beginning, the objectives of the investigation are clearly defined, for example: tracking the digital footprint of a suspect, identifying vulnerabilities in the network, or conducting competitive intelligence for a corporate report. Then it is determined which data sources are most relevant to the set goals,

using, for example, LinkedIn for professional profiling, or Google Dorks for advanced search queries, or Shodan (Sentient Hyper-Optimised Data Access Network) for Io device data. After identifying the required data sources, a structured data collection plan is created, outlining the tools and methods to be used (such as web scraping and social media monitoring), essential search terms, keywords, filters, and the timeline for data collection. The next stage is data collection, where tools such as Maltego for relationship mapping, theHarvester for email and domain discovery, SpiderFoot for automated reconnaissance are used. After collecting the data, it is necessary to verify and validate it to ensure its accuracy. This includes cross- checking the results with multiple sources, seeking confirmation from trusted publications or databases, and utilizing metadata tools like ExifTool to authenticate digital assets. After the data has been verified, it is analyzed i.e. patterns, trends, and relationships that meet the set goals are identified. For example, Maltego is used to visualize relationships, and tools like Brandwatch are used to analyze sentiment in social media posts. After completing all the previous steps, a report is produced that displays the findings in a clear, actionable format, including the methodology used, visualizations such as graphs or network maps, conclusions, and recommendations. When carrying out work, it is essential to adhere to legal and ethical standards so as not to violate privacy laws or ethical standards [2].

Let's consider the work of translator in the sphere of OSINT investigation. Translators play an important role in OSINT based investigation by breaking language barriers and enabling analysts to access global information. Their work ensures accurate, culturally nuanced interpretations of foreign-language data, which is vital for actionable intelligence. When generally analyzing the work of a translator, we can identify a number of his main responsibilities in accordance with the direction or stage of the investigation.

First of all it can be distinguished the multilingual data translation which includes translation texts of the documents, social media, news outlets, forums, and multimedia materials such as audio or/and video into the investigators' working language. This work is carried out at the stage of collecting information from open sources. Since the sources are different, different types of translation are required. For example, written translation of documents differs from translation of media information, since the content of these two sources can be completely different. Media sources of news or other Internet information can include longreads, which have their own translation specifics. Along with the text, they include audio and/or video content, which, in turn, requires certain translation approaches and methods. Sometimes, you have to use additional software. For example, if you're working with audio or video that is contaminated with background noise, you can use Enhance Speech v2 or Adobe Enhance Speech, which are the features of the Adobe Podcast application, or other special programs for speech and sound cleaning. When working with blogs, forums or chats on social networks, the translator must also be familiar with specialized terms, slang and abbreviation to ensure accurate message translation, for example, such as *G2G (got to go) – треба йти, LMK (let me know) – дай мені знати, 2nte (tonight) – сьогодні ввечері, Totes (totally) – безперечно, Just sayin' – просто говорю*, and so forth. In each particular case, specific translation transformations are used. For example, in order to translate *G2G* or *LMK* or *2nte* it should be used decoding translation, i. e. to interpret and translate the coded information into a comprehensible form, and use the transformation of interpretation of meaning (descriptive translation). In order to translate *Totes* and *Just sayin'* it should be used descriptive translation too.

Besides translation texts of the documents, social media, audio or/and video, translator should handle technical jargon (e.g., cybersecurity, legal, or military terms) specific to the investigation's focus. Examples of technical jargon in cybersecurity include *DDoS, malware, phishing, spyware*, and more. In order to translate this terms it should be used the explanatory translation, for example: *DDoS – тип кібератаки, коли зловмисники відправляють підроблені запити на сервер чи мережу з метою перевантажити їх і зробити недоступними для звичайних користувачів* [3]*; malware – шкідлива програма* [4]*; phishing – фішинг (вид інтернет-шахрайства, метою якого є отримання доступу до конфіденційних даних користувачів – логін та паролів)* [5]*, spyware – категорія шкідливих програм, які без згоди користувача збирають і передають дані про пристрій та виконувані на ньому дії* [6]. As for translation of military terms, there also it should be used the decoding or explanatory translation. Examples of military terms include *dittybopper* which have two different meanings depending on the context: *1) сигнал азбуки Морзе, що передається радіооператорам розвідки; 2) солдат, який марширує поза тактовим ритмом інших солдатів* (explanatory translation)*; IRR – individual Ready Reserve – резерв збройних сил, що складається з резервістів, які раніше були чинними військовослужбовцями* (decoding and explanatory translation); *anytouse – ящик, який моряки можуть використовувати для анонімного залишення будь-яких коментарів або скарг, які можуть виникнути на борту судна* (explanatory translation), and more [7].

As for the translation of legal terms, such as *acquit – виправдати, subrogation – суброгація: дві страхові компанії домовляються про деяку суму фінансової компенсації, яку буде присуджено представнику позивача представником винного; surrogates court – суд у справах спадщини; hearsay – чутки – позасудова заява, зроблена кимось іншим, кого підслухали і тепер свідки в суді намагаються говорити про це; intangible property – нематеріальне майно; testator – заповідач,* and more. As can be seen from the examples, direct or literal translation as well as explanatory translation, are used to translate terms used in jurisprudence. As it can be seen from the examples, in order to translate terms used in jurisprudence the direct or literal translation, as well as explanatory translation, are used. Besides, for example, a word such as subrogation is translated using the tracing method.

Regarding the translator's duty to analyze the cultural and contextual aspects of the material, they must possess a broad outlook and an extensive vocabulary in order to accurately translate idioms, slang, and regional dialects while preserving the original meaning. When translating idioms and other phraseological units, it is important to convey the meaning of not each individual word, but the entire phrase, preserving its integral meaning. For example, such idiom like *To cut off with a shilling* is translated as *залишити без спадщини.* The idiom *Make two bites of the cherry* means *ділитися чимось малим.* Such idioms are translated in a descriptive way. When it comes to translating slang, it falls into several categories, including professional, youth, cultural or subcultural, criminal, military, and more. As a result, slang can be challenging for a translator who lacks familiarity with the specific area of life under investigation.

Here are some examples of slang: *hook up (with) – перетнутися, зустрітися; just don't buy it – не купитися на це, не попастися; no use to smb stick in ground – немає сенсу стирчати тут; dude – чувак; Desert Queen – «Королева пустелі»: посилання на фізичну привабливість жінок у збройних силах, що використовується в контексті для позначення людини, яка зазвичай оцінюється на рівні «4» за шкалою привабливості «від 1 до 10» (у Штатах), стає «10» після прибуття в зону відповідальності, але знову повертається до «4» після повернення до Штатів* [8]. When translating slang from English into Ukrainian, translators most commonly use metaphor. But when it is impossible to translate a slang unit into a metaphor, a descriptive or explanatory translation must be used instead.

Another aspect of social webs translation is the simplification of spelling rules or the complete or partial replacement of words with numbers. In order to correctly translate such texts, it is necessary to constantly monitor the emergence of new words or ways of expressing them and to study the culture of the language of the source text. For example, in China, entire sentences are often encoded in text messages using numbers because the pronunciation of some words matches the pronunciation of certain digits. For example, *57386* means *"I went to work"*.

When discussing socio-political and cultural nuances that can affect the interpretation of intelligence, it should be referred to the process of translation adaptation. Cultural context includes traditions, values, norms and views characteristic of a particular community. It is an integral part of any language, reflected in idiomatic expressions, metaphors, images, ways of conveying emotions and the logic of text structure. Neglecting cultural aspects in translation can result in meaning distortion, misunderstandings, or even intercultural conflicts. What is considered polite or neutral in one culture may be interpreted as offensive in another one. For instance, analyzing data it can be referred to Geert Hofstede's typology of cultural dimensions, which serves as a foundation for cross-cultural communication. This model is based on the concept that values can be categorized into six key cultural dimensions: power distance, individualism vs. collectivism, masculinity vs. femininity, uncertainty avoidance, long-term orientation, and indulgence vs. restraint. Hofstede highlights that these cultural dimensions provide a general framework for understanding a culture, rather than rigid rules, helping to guide decision-making in cross-cultural contexts [9].

Another aspect of a translator's role in OSINT investigations is providing support during live broadcasts on social media, news reports, or darknet forums in the course of urgent operations. The darknet, or "dark web", is a hidden part of the internet where information is exchanged with a high level of anonymity, forming an underground network within online communications. Unlike the publicly accessible web, navigating the darknet requires specialized tools and knowledge. This part of the web can be accessed using specialized software, with Tor (TheOnionRouter) being the most widely used tool and I2P (Invisible Internet Project). Darknet language includes certain terms that can be difficult to translate due to the specifics of their use. For example, a term like *dead drops* (direct translation) means *віддаленні місця, де продавець скриває товар, про які він повідомляє покупця* (explanatory or descriptive translation). A term like *drop catching* means *перехоплення домену* (explanatory translation). There are some other examples, such as *money mule* that can be translated as *грошовий мул* (direct translation) or, sometimes, it is translated like *смурфер (smurfer)* (transcribed translation) means *людина, яка переказує гроші, отримані незаконним шляхом, наприклад, шляхом крадіжки чи шахрайства* (explanatory translation). The translation of socio-political texts is subject to high standards. It must be effective, capable of accurately addressing specific investigative tasks, and simultaneously maintain precision and political correctness.

Besides the specified areas of a translator's work in OSINT investigations, it is necessary to focus on the translation of streaming data transmission. Streaming refers to multimedia content that is continuously delivered to a user over the Internet by a streaming provider. This concept applies to both telecommunications-based distribution and content originally shared through streaming formats like radio and television, as well as non-streaming formats such as books, video cassettes, and audio CDs. Stream providers are software components in IoT applications and systems that gather data. They transmit records to a stream handler, which stores stream names, data values, and sequence numbers. Multimedia data typically requires significant storage and transmission capacity, making associated costs high. To reduce these costs, streamed content is usually compressed before being transmitted over the broadcast network [10]. When working with streaming media data, a translator often faces certain difficulties. For example, it is sometimes impossible to interpret the intent during translation. While a translation may be technically accurate, but a nuance of intent can completely change the meaning of a sentence from one language to another. Besides this, it is very important to consider the differences between American and British English. There are often differences in pronunciation and phrases that will stand out to a typical American and British speaker, for example: *to the reverse – в зворотньому порядку, позаду,* instead of *at the back – позаду.* When translating different types of content, it is essential to compile a glossary of previously translated words, terms, phrases, and expressions that posed challenges during the translation process. This helps facilitate future work with similar material.

During an OSINT investigation, it is necessary to verify the authenticity of the source. At this stage, a translator is also involved if working with a foreign information source. It is necessary to identify potential disinformation or manipulated content. To identify fake content, first of all, attention is paid to the headlines, which perform two main functions in the text: they briefly display the main content of the text and perform the function of attracting attention. Both functions are taken into account when translating. If we consider the functions of headlines in general, they are: informative, pragmatic, nominative and communicative functions. In addition, the headlines themselves are divided into thematic, complex, directional and fully informative. Thematic headlines can be a quotation or famous phrase. A complex headline is rich in information and establishes various connections to the text, ultimately enhancing its expressiveness. Directional headlines, on the other hand, focus on a single element of the text's semantic structure. Fully informative headlines convey the overall meaning of the text, highlighting its central idea or thesis that expands on the main concept [11]. In such types of headlines, it is important to assess the emotional tone of the information. Excessive emotional coloring of the content may indicate a fake, as the goal of such material is to disable the reader's rational perception. The challenges of translating headlines include abbreviations and acronyms unfamiliar to the language of the investigation, overly general text

that conveys the content of material introducing unknown concepts, names of unfamiliar organizations and communities, as well as idiomatic expressions, which are also commonly used in headlines. In addition to verifying the URL, it is essential to check the name of the media outlet. Copies of well-known pages or websites are often created to spread rumors or fake information. For an accurate translation of media names, it is necessary to find the original names of organizations that are officially recognized. It is essential to verify messages and appeals disseminated by authorities on the official pages of government institutions. When conducting such verification, it is important to pay attention to lexical devices that add emotional coloring to speech, such as oxymoron, metaphors, and epithets. The purpose of using these linguistic tools is to manipulate public perception. For an accurate translation of these lexical elements, it is crucial to have a deep understanding of the culture of the source language's country. In order for the translation to be correct, cooperation between the translator and analysts is essential. Analysts should provide context for the translated materials to help connect scattered data points. As a result, the findings are summarized to optimize the analysis of the obtained information.

In conclusion, it is important to outline the skills and qualifications required for a translator working in the field of OSINT investigations. First and foremost, this involves linguistic expertise, which includes fluency in multiple languages, including rare or regionally significant ones. Additionally, OSINT skills are required, including familiarity with tools such as Maltego, Google Dorks, or platforms for collecting data from social networks. Cultural competence is essential, meaning a deep understanding of the regions and languages associated with the materials being analyzed. A modern translator must possess the necessary technical skills to work with linguistic software, such as Trados, MemoQ and others, alongside artificial intelligence tools (e.g., Google Translate, DeepL), while ensuring human oversight. In addition to the aforementioned skills, a translator must have analytical thinking in order to identify valuable content within large data sets and recognize patterns.

In their work, when participating in OSINT based investigations, a translator faces significant challenges. In addition to the ones described above, the translator has to handle large volumes of information and process it at high speed, managing vast amounts of data in real time. Moreover, a challenge arises from complex linguistics: deciphering encrypted messages, regional dialects, or mixed-language content. It is essential for the translator to avoid unconscious cultural or linguistic biases during the translation process. In their work, a translator must adhere to ethical and legal standards, including maintaining confidentiality and complying with GDPR or other data protection laws when handling personal data. The translator must remain objective and neutral to avoid distorting the original meaning of sources. Additionally, they must handle content related to conflicts, human rights violations, or terrorism with great responsibility. A translator working in the field of OSINT investigations may require advanced training in cybersecurity or forensic linguistics in order to respond to emerging threats.

Bibliography:

1. Розвідка на основі відкритих джерел. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/
2. Open Sourse Investigation Best Practices. URL: https://www.neotas.com/open-source-investigation-best-practices/#:~:text=OSINT%20(Open%20Source%20Intelligence)%20investigation,%2C%20news%20articles%2C%20and%20more
3. DDoS. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/DoS%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B0
4. Malware – старий добрий спосіб заразити вашу організацію. URL: https://digvel.com.ua/blog/malware-starij-dobrij-sposib-zarazitivashu-organizacziyu/
5. Фішінг. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B3
6. Spyware. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Spyware
7. 37 Common Military Terms You Should Know. URL: https://www.indeed.com/career-advice/career-development/common-military-terms
8. Appendix:Glossary of military slang. URL: https://en.wiktionary.org/wiki/Appendix:Glossary_of_military_slang
9. Схема хофстеді. URL: https://pokitsu.u.cx.ua/articles/shema-hofstedi.html
10. Потокове мультимедіа. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/
11. Problems of headlines translation from English into Ukrainian (on the basis of English publicistic discourse). URL: https://vseosvita.ua/blogs/problems-of-headlines-translation-from-english-into-ukrainian-on-the-basis-of-english-publicistic-discourse-78422.html

Єлісєєва С. Особливості роботи перекладача в сфері OSINT-розслідувань

Анотація. Стаття присвячена опису і аналізу особливостей роботи перекладача в рамках розслідувань на основі відкритих джерел інформації (OSINT). Описано коло доступних джерел інформації. Звертається увага саме на поняття OSINT, описуються загальнодоступні джерела інформації, цілі процесу розслідування. У статті розкриваються деякі особливості перекладу та роботи перекладача з відкритими джерелами інформації, аналізуються інструменти та методи. Також розглядається низка основних обов'язків перекладача відповідно до напряму або етапу розслідування. Зазначається, що перекладачеві необхідно мати не тільки знання іноземної мови, але й технічні навички роботи з лінгвістичним програмним забезпеченням, а також спеціалізованими програмами для збору даних з відкритих джерел. У статті також аналізуються труднощі, з якими стикається перекладач під час роботи з OSINT. Для того, щоб точно перекладати ідіоми, сленг і регіональні діалекти, які часто зустрічаються в потоці інформації з соціальних мереж та інших медіаджерел, зберігаючи при цьому вихідний зміст, перекладач повинен мати широкий світогляд і великий словниковий запас. Зазначається, що для того, щоб переклад був правильним, потрібна співпраця між перекладачем та аналітиками. Аналітики повинні надавати контекст для перекладених матеріалів, щоб допомогти зв'язати розрізнені точки даних. Швидкість розслідування та його результати залежать від правильності та точності перекладу. Тому наголошується, що недосвідченим та молодим перекладачам у розвідувальній роботі не слід доручати завдання, пов'язані з технологією OSINT, оскільки потенційні помилки можуть негативно вплинути на результат розслідування. У статті вказується на те, що крім володіння мовою, культурними компетентностями та технічними навичками, перекладач повинен мати аналітичне мислення, щоб виявляти цінний контент у великих наборах даних та розпізнавати певні закономірності.

Ключові слова: розвідка з відкритих джерел (OSINT), розслідування, розвідка, джерела інформації, перекладач, навички, інформація, переклад, культура, аналіз.

УДК 801.8:81'25:338.5
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.58

Кучера А. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Ткач О. В.,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту і маркетингу
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Коритко Л. Я.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри загальноправових та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИСВІТЛЕННЯ В THE GUARDIAN ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ЖИТЛО У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Анотація. У статті розглянуто аналіз особливостей висвітлення в англомовній пресі економічних проблем, зокрема цінової політики на житло у Великій Британії. Вивчено публікації з даної тематики у відомому і авторитетному виданні «The Guardian», що засноване ще в XIX столітті.

«The Guardian» вважається однією з найкращих газет Великої Британії. Заснована 1821 року. Газета отримала декілька впливових нагород, зокрема Нагороду Британської преси в 1999 та 2006 роках. У 2014 році «The Guardian» отримала Пулітцерівську премію у номінації «За служіння суспільству». Станом на зараз газета «The Guardian» – одна з визнаних світових лідерів серед засобів масової інформації, відіграє важливу роль в соціальних комунікаціях.

Проаналізовано структуру видання і зазначено, що в газеті окремо виділено рубрики: бізнес, економіка, банківська справа, гроші, фондові ринки, проект синдикат економістів, бізнес до бізнесу для людей у бізнесі, роздрібна торгівля.

Акцентовано, що в XXI столітті «The Guardian» має власний сайт, доступ до якого вільний для користувачів Інтернет-мережі. Є можливість автоматичного перекладу на інші мови, зокрема, й українську.

Здійснено короткий огляд окремих публікацій «The Guardian» за 2022-2024 роки, який показує серйозний підхід до висвітлення економічних питань. Зазначено, що спочатку спостерігається тенденція до зниження цін на житло у Великій Британії, водночас через деякий час ціни зростають.

На підставі аналізу деяких публікацій «The Guardian» зроблено висновок, що редакційна політика видання направлена на всебічне та об'єктивне обговорення економічних (фінансових) проблем та можливих шляхів їх вирішення.

Доведено, що сучасні англомовні видання, зокрема, «The Guardian», приділяють достатньо уваги висвітленню економічних проблем, в т. ч. питань цінової політики, можливих причин коливання цін на житло тощо.

Ключові слова: англомовна преса, засоби масової інформації, газета Гардіан, економіка, цінова політика, житло, Велика Британія.

Постановка проблеми. В усіх країнах світу люди час від часу стикаються з певними економічними проблемами, пов'язаними з придбанням житла задля забезпечення власних потреб чи для ведення бізнесу тощо. Не оминула ця ситуація й Велику Британію. Очевидно тому й виникла потреба в широкому інформуванні та обговоренні економічних (фінансових) проблем в друкованих засобах масової інформації (далі – ЗМІ). Сучасні англомовні видання приділяють достатньо уваги висвітленню економічних проблем, в т. ч. питань цінової політики, можливих причин коливання цін на житло тощо.

Серед важливих друкованих ЗМІ слід відмітити «The Guardian». Звернемося до інформації про видання з відкритих джерел.

«The Guardian» (укр. Вартовий) – британська газета, що належить Guardian Media Group. Виходить у Лондоні і Манчестері. Вважається однією з найкращих газет Великої Британії. Була заснована в 1821 році під назвою «The Manchester Guardian» і стала щоденною газетою в 1855 році. У 1959 році слово «Манчестер» з назви прибрали, оскільки газета стала загальнонаціональним щоденником із міжнародною репутацією. У 1936 році один із найвпливовіших редакторів газети Ч. П. Скотт (англ. C. P. Scott) створив грошовий Фонд Скотта, який мав на меті забезпечити газеті незалежну форму власності. Нині газета все ще належить цьому фондові. Газета займає незалежну ліберальну позицію у своїх передових статтях, але надає велику увагу широті та глибині охоплення новин. Газета отримала декілька впливових нагород, зокрема Нагороду Британської преси в 1999 та 2006 роках. На думку багатьох «The Guardian» має найкращу електронну версію в інтернеті. У 2014 році «The Guardian» отримала Пулітцерівську премію у номінації «За служіння суспільству» [1]. До слова, Пулітцерівська премія – одна з найпрестижніших нагород у галузі літератури, журналістики, музики і театру в США, заснована видавцем «жовтої преси» Джозефом Пулітцером. З 1917 року премія вручається щорічно в перший понеділок травня опікунами Колумбійського університету в Нью-Йорку. Розмір пре-

мії – 10 тисяч доларів. Із 2017 року розмір премії зріс до 15 тисяч доларів [2].

Станом на зараз, в XXI столітті, газета «The Guardian» – одна з визнаних світових лідерів серед засобів масової інформації, відіграє важливу роль в соціальних комунікаціях. Тому огляд публікацій конкретної тематики на її шпальтах визначає актуальність даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що на сьогодні вченими здійснюються наукові пошуки в сфері філології, лінгвістики, соціальних комунікацій. Серед них відмітимо праці С. Блавацького (українська англомовна преса Європи початку XX століття), Г. Почепцова (теорія комунікації), І. Войціховського та І. Ковальчук (теоретичні аспекти перекладу англійських фразеологізмів у засобах преси), О. Селіванової (сучасна лінгвістика: напрями та проблеми) та інші.

Мета статті. Дослідження особливостей висвітлення в англомовній пресі, а саме, у відомому і авторитетному виданні «The Guardian», певного напряму, зокрема, цінової політики на житло у Великій Британії, визначає мету даної наукової статті.

Застосовано різні методи дослідження: аналізу, синтезу, порівняння тощо. Задля розкриття певної теми і досягнення мети даної наукової розвідки було вибрано конкретне комунікативне англомовне джерело – засіб масової інформації британську газету «The Guardian». Поєднання загальнонаукових методів аналізу і синтезу дало змогу теоретично осмислити сучасні публікації досліджуваного ЗМІ в сфері цінової політики на житло у Великій Британії. Здійснити огляд окремих публікацій за 2022-2024 роки вдалося також за допомогою методу порівняння.

Виклад основного матеріалу. Для початку зупинимося на характеристиці одного з найвідоміших світових ЗМІ.

Газета має сталу структуру, яка дозволяє читачам вільно орієнтуватися у різноманітті питань, що висвітлюються. «The Guardian» має розгалужену мережу власних кореспондентів по всьому світові та наповнює шпальти ексклюзивним контентом. Газета відповідає на запити не лише британських читачів. Тижневик «The Guardian Weekly» позиціонує себе як глобальна тижнева газета, що надає подієву та аналітичну інформацію з питань політики, фінансів, культури, науки, спорту, спираючись на ресурси газети «The Guardian» та використовуючи за домовленістю матеріали «The Washington Post» та «Le Monde». Читачі понад 100 країн дізнаються про новини міжнародного масштабу з глобального тижневого додатку «The Guardian». За даними на кінець 2012 року близько 90 % накладу поширювалось за межами Британії. Щоденний випуск самої «The Guardian» включає традиційні для якісного видання секції: «Національні новини», «Міжнародні новини», «Наука», «Бізнес», «Економіка», «Коментарі», «Головне», «Некрологи», «Погода», «Кросворд». Спортивні події висвітлюються в основному блоці зі вівторка по п'ятницю. У понеділок та суботу «Спорт» має вигляд структурного невіддільного додатку [1].

Зрозуміло, що в XXI столітті «The Guardian» має власний сайт, доступ до якого вільний для користувачів Інтернет-мережі. Є можливість автоматичного перекладу на інші мови, зокрема, й українську.

Для ґрунтовного аналізу висвітлення цінової політики на житло у Великій Британії. авторами зроблено огляд декількох публікацій в зазначеному виданні. Охоплено статті, надруковані протягом 2022-2024 років.

Зазначимо, що в газеті окремо виділено рубрики: бізнес, економіка, банківська справа, гроші, фондові ринки, проект синдикат економістів, бізнес до бізнесу для людей у бізнесі, роздрібна торгівля.

Проаналізувавши деякі публікації «The Guardian» відмітимо, що редакційна політика видання направлена на всебічне та об'єктивне висвітлення економічних (фінансових) проблем та можливі шляхи їх вирішення.

Зокрема, у виданні за 15 грудня 2022 року знаходимо публікацію про дослідження проблеми підвищення банківської процентної ставки авторства Руперта Джонса «Підвищення процентної ставки Банку Англії – що це означає для позичальників і вкладників» («Bank of England interest rate rise – what it means for borrowers and savers»).

В матеріалі роз'яснено, що підвищення ставки до 3,5% впливає на все: від іпотеки до кредитних карток, позик і заощаджень. Зазначено, що Банк Англії вкотре підвищив процентні ставки – цього разу на 0,5 відсоткових пункти – довівши базову ставку до 3,5 %. Це вже дев'яте підвищення з грудня 2021 року. Цей крок є ще однією поганою новиною для приблизно 2,2 мільйона людей, які мають іпотеку зі змінною ставкою, які вже змушені боротися з цілим зростанням витрат. Багатьом тепер доводиться платити сотні фунтів на рік. Крім того, останні кілька місяців виявилися справді складним і дорогим періодом для тих, хто шукає нову іпотеку з фіксованою ставкою, чи то для покупки своєї першої нерухомості, чи для заміни угоди, яка закінчується. Різні кредитори використовують різні підходи: наприклад, Сантандер цього тижня знизив усі «стресові ставки» для всіх житлових будинків і більшості будинків, що купують з орендою, таким чином дозволяючи людям позичати більше, ніж раніше, сказав Кріс Сайкс, технічний директор брокера Private Finance. Цитуємо: "Different lenders are taking different approaches: for example, Santander this week reduced all residential and most buy-to-let affordability "stress rates", thereby allowing people to borrow more than before, said Chris Sykes, technical director at broker Private Finance" [3].

Зазначено, що ціни на життя, безсумнівно, зростатимуть у найближчі місяці, і в понеділок UK Finance передбачив, що загальна кількість прострочених іпотечних кредитів зросте на 23% і досягне 98 500 наступного року, що, за його словами, становить «близько 1%» усіх непогашених житлових кредитів. За прогнозами, загальна кількість знову зросте до 110 300 у 2024 році. Банківський орган також передбачив, що загальна кількість вилучених заставних об'єктів зросте з приблизно 4100 цього року до 7300 у 2023 році, а потім до 9700 у 2024 році – хоча це все ще набагато менше, ніж спостерігалося в минулому: там наприклад, у 2011 році було вилучено 37 000 осіб. Багато коментаторів сказали, що зазвичай потрібно два роки, щоб повернути житло, і що це дуже сприймається як останній засіб. Кріс Роудс, головний фінансовий директор Nationwide будівельного товариства, минулого місяця сказав членам парламенту, що «якщо хтось бере участь і щось платить, навряд чи його взагалі повернуть... Повернення власності порівняно з попередніми циклами буде значно нижчим». (Many commentators have said that it typically takes two years to repossess a home, and that this is very much seen as a last resort. Chris Rhodes, chief financial officer at Nationwide building society, last month told MPs that "if someone is engaging and paying something, they are unlikely to get repossessed at all … Repossessions compared to previous cycles will end up being materially lower.") [3].

Дехто вважає, що роки зростання цін на житло означають, що ринок нерухомості може краще пережити спад, ніж деякі могли припустити. Слід зазначити, що в 2016 році були прогнози, що ціни на житло впадуть, якщо Великобританія проголосує за Brexit, а потім шквал прогнозів обвалу на початку пандемії на початку 2020 року, але в обох випадках вартість нерухомості продовжувала зростати.

Саймон Бат, виконавчий директор веб-сайту з питань переїзду iPlace Global, сказав, що зараз ринок житла «надзвичайно чутливий», додавши, що майбутнє ринку залежить від довіри споживачів, а також від пропозиції будинків для продажу. З точки зору «офіційних» прогнозів, Управління з бюджетної відповідальності, спостерігач за державними витратами, передбачив минулого місяця, що ціни на житло впадуть на 9% з кінця цього року до третього кварталу 2024 року. Дослівно цитуємо: "Simon Bath, chief executive of home-moving website iPlace Global, said at present the housing market "is extremely sensitive", adding that the future of the market hinged on consumer confidence, as well as the supply of homes for sale. In terms of "official" forecasts, the Office for Budget Responsibility, the government spending watchdog, predicted last month that house prices would fall by 9% between the end of this year and the third quarter of 2024" [3].

Співзвучна цьому думка Грема Вердена, висловлена через рік, 29 грудня 2023 року «Ціни на житло у Великобританії впали на 1,8 % у 2023 році, оскільки FTSE100 наприкінці року зріс на 3,8 % – як це сталося» (UK house prices fall 1.8 % in 2023, as FTSE100 ends year up 3.8 % – as it happened). Автор роз'яснює, що ціни на житло у Великобританії впали на 1,8 % за останній рік (*йдеться про 2023 рік – А. К, О. Т., Л. К.)*. Це менше падіння, ніж очікувалося на початку року, коли деякі аналітики передбачали, що ціни можуть впасти більш ніж на 10 %, оскільки ринок пожвавився, оскільки ставки по іпотечному кредиту впали цієї осені. Щомісяця середня ціна будинку, купленого в іпотеку, знизилася до 257 443 фунтів стерлінгів проти 258 557 фунтів стерлінгів у листопаді. Роберт Гарднер, головний економіст Nationwide, каже: «Ціни на житло у Великій Британії наприкінці 2023 року впали на 1,8 % порівняно з груднем 2022 року, залишивши їх майже на 4,5 % нижче історичного максимуму, зафіксованого наприкінці літа 2022 року. Ціни залишилися без змін порівняно з листопадом з урахуванням сезонних впливів. Згідно з останнім звітом Nationwide про ціни на житло, Північна Ірландія та Шотландія були єдиними частинами Великобританії, де ціни зросли у 2023 році. Північна Ірландія була найкращим показником у 2023 році, де ціни зросли на 4,5 % за рік, тоді як середні ціни в Шотландії зросли на 0,5 %. Східна Англія була найслабшим регіоном, де ціни впали на 5,2 % за рік: "Robert Gardner, Nationwide's chief economist, says: "UK house prices ended 2023 down 1.8 % compared with December 2022, leaving them almost 4.5% below the all-time high recorded in late summer 2022. Prices were flat compared with November, after taking account of seasonal effects. Nationwide's latest house price report found that Northern Ireland and Scotland were the only parts of the UK to see prices rise in 2023. Northern Ireland was the best performer in 2023, with prices up 4.5 % over the year, while average prices in Scotland rose by 0.5 %. East Anglia was the weakest performing region, with prices down 5.2 % over the year" [4]. Додатково Грем Верден зазначає, що FTSE 100 наприкінці року зріс на 3,8 %, але відстає від конкуруючих ринків у Європі та США. Лондонська фондова біржа завершила рік, відстаючи від конкуруючих ринків у Європі та США, оскільки стагнація економіки та нестабільний політичний клімат стримували інвестиції та кидали тінь на економічні перспективи країни. Цитуємо: "FTSE 100 ends year up 3.8 % but trails rival markets in Europe and US. The London Stock Exchange has ended the year trailing rival markets in Europe and the US, as a stagnating economy and a volatile political climate deterred investment and cast a shadow over the nation's economic prospects" [4].

Варта уваги публікація Гілларі Осборн «Savills каже, що ціни на житло у Великій Британії цього року зростуть різко порівняно з попередніми прогнозами» (Savills says UK house prices will rise this year in U-turn on earlier forecast) уже за 7 травня 2024 року. Зокрема підкреслено, що зниження іпотечних ставок спонукає фірму, що займається нерухомістю, змінити свій прогноз зі зниження на 3% до збільшення на 2,5 %. Зниження іпотечних ставок спонукало прогнозиста змінити свої прогнози щодо падіння цін на житло у Великобританії у 2024 році, натомість припустивши, що середня вартість нерухомості може зрости на 61 500 фунтів стерлінгів протягом наступних п'яти років. У листопаді компанія з нерухомості Savills прогнозувала, що цього року середня ціна на житло впаде на 3 %, оскільки нещодавнє підвищення базової ставки Банку Англії посилило тиск на доступність для потенційних покупців. Однак, незважаючи на те, що базова ставка залишається на рівні 5,25 %, конкуренція серед іпотечних кредиторів відтоді призвела до зниження вартості запозичень, що спричинило активізацію ринку. У результаті тепер Savills очікує, що середня ціна зросте на 2,5 % у 2024 році до 292 000 фунтів стерлінгів. Хоча компанія скоригувала деякі свої довгострокові прогнози в бік зменшення, вона заявила, що очікує зростання щороку до кінця 2028 року, коли, за прогнозами, середні ціни зростуть на £61 500, або 21,6 %, до £346 500. Лучіан Кук, керівник відділу досліджень житлової нерухомості Savills, сказав: «Прогноз на 2024 рік покращився з часу наших останніх [листопад 2023] прогнозів, оскільки витрати на іпотечні кредити дещо знизилися та є набагато менш нестабільними. Прогноз економічного зростання також дещо покращився, вказуючи на відносно помірне зростання цін на житло цього року з більшим потенціалом у наступні кілька років». Широко поширена думка, що базова ставка Банку досягла піку, але хоча деякі економісти передбачали зниження ще в березні, на своїй останній зустрічі політики проголосували почекати, щоб переконатися, що інфляція продовжить падати, і очікується, що вони знову утримають ставки коли вони зустрінуться цього четверга. Кук сказав, що 75 % дворічна іпотека з фіксованою ставкою від Nationwide будівельного товариства, оцінена в листопаді в 5,35 %, впала до 4,84 % цього місяця, тоді як п'ятирічна угода впала до 4,5 % [5]. Цитуємо оригінал: "Lucian Cook, the head of residential research at Savills, said: "The outlook for 2024 has improved since our last [November 2023] forecasts as mortgage costs have nudged down slightly and are much less volatile. The outlook for economic growth has also slightly improved, pointing to relatively modest house price growth this year, with greater potential over the following few years." It is widely believed that the Bank base rate has reached a peak, but while some economists predicted a cut as early as March, at their last meeting policymakers voted to wait to make sure inflation continues to fall, and they are expected

to again hold rates when they meet this Thursday. Cook said a 75 % two-year fixed-rate mortgage from Nationwide building society priced in November at 5.35 % had fallen to 4.84 % this month, while a five-year deal had dropped to 4.5 %" [5]. Окремі дані конкурентного агентства нерухомості Knight Frank показують, що ціни на найдорожчі поштові індекси Лондона впали на 2,6 % за останній рік. За його словами, незважаючи на велику частку покупців за готівку, продажі на найкращих центральних лондонських ринках «не були захищені від поширеного настрою нерішучості», спричиненого коливаннями іпотечних ставок: "Separate figures from the rival estate agent Knight Frank show prices in London's most expensive postcodes have fallen by 2.6 % over the past year. It said despite a large proportion of cash buyers, sales in prime central London markets "have not been immune to the pervading mood of hesitancy" caused by fluctuating mortgage rates " [5].

Зрозуміло, що в газеті надруковано багато статей на економічні теми, про стан банківської системи, стан фінансових ринків, стан ринку житла у Великій Британії тощо. Авторами зроблено короткий огляд публікацій про цінову політику на житло за три минулі роки. Проаналізовано по одній щорічній публікації.

Такий огляд окремих публікацій «The Guardian» за 2022-2024 роки показує серйозний підхід до обговорення економічних питань. Вивчені статті яскраво висвітлюють стан цінової політики та показують реальні проблеми коливання цін на ринку житла. Бачимо, що спочатку спостерігається тенденція до зниження цін на житло у Великій Британії. Водночас через деякий час ціни зростають. Зрозуміло, що коливання цінової політики спричинює певний ажіотаж на ринку житла. Фахівці в сфері нерухомості вважають, що майбутнє ринку залежить від довіри споживачів, а також від пропозиції житла для продажу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, за результатами дослідження особливостей висвітлення цінової політики на житло у Великій Британії в англомовній «The Guardian» проаналізовано структуру видання і зазначено, що в газеті окремо виділено рубрики: бізнес, економіка, банківська справа, гроші, фондові ринки, проект синдикат економістів, бізнес до бізнесу для людей у бізнесі, роздрібна торгівля.

«The Guardian» – британська щоденна газета, що належить Guardian Media Group. Виходить у Лондоні і Манчестері. Вважається однією з найкращих газет Великої Британії. Була заснована в 1821 році. Газета отримала декілька впливових нагород, зокрема Нагороду Британської преси в 1999 та 2006 роках. У 2014 році «The Guardian» отримала Пулітцерівську премію у номінації «За служіння суспільству». Станом на зараз газета «The Guardian» – одна з визнаних світових лідерів серед засобів масової інформації, відіграє важливу роль в соціальних комунікаціях.

В XXI столітті «The Guardian» має власний сайт, доступ до якого вільний для користувачів Інтернет-мережі. Є можливість автоматичного перекладу на інші мови, зокрема, й українську.

Економіка, як і політика, має великий суспільний запит. Публікації з економічної тематики зазвичай викликають резонанс. Англомовна преса відслідковує цінову політику в житловому секторі економіки Великої Британії. Зокрема, це стосується й впливової «The Guardian».

На підставі вивчення деяких публікацій «The Guardian» робимо висновок, що редакційна політика видання направлена на всебічне та об'єктивне обговорення економічних (фінансових) проблем та можливих шляхів їх вирішення.

Перспективою подальших наукових досліджень вважаємо аналіз публікацій на економічні теми, в т. ч. й висвітлення цінової політики на житло, в інших англомовних виданнях Великої Британії, Сполучених Штатів Америки, зокрема, «The New York Times», «The Washington Post» тощо. Цікавим і змістовним також буде вивчення, переклад та науковий аналіз рубрик самої «The Guardian».

Література:

1. Гардіан. Вікіпедія. Електронний ресурс. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D2%90%D0%B0%D1%80%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%BD (дата звернення 08 січня 2025 року).
2. Пулітцерівськка премія. Вікіпедія. Електронний ресурс. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%83%D0%BB%D1%96%D1%82%D1%86%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%8F (дата звернення 08 січня 2025 року).
3. Руперт Джонс. Підвищення процентної ставки Банку Англії – що це означає для позичальників і вкладників. (Bank of England interest rate rise – what it means for borrowers and savers). The Guardian 15 грудня 2022 року, 14:27 CET. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.theguardian.com/business/2022/dec/15/bank-of-england-interest-rate-rise-what-it-means-for-borrowers-and-savers (дата звернення 10 січня 2025 року).
4. Грем Верден. Ціни на житло у Великобританії впали на 1,8 % у 2023 році, оскільки FTSE 100 наприкінці року зріс на 3,8 % – як це сталося. (UK house prices fall 1.8 % in 2023, as FTSE 100 ends year up 3.8 % – as it happened). The Guardian 29 грудня 2023 року, 17:00 CET. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.theguardian.com/business/live/2023/dec/29/uk-house-prices-fall-2023-nationwide-ftse-100-stock-markets-business-live (дата звернення 13 січня 2025 року).
5. Гілларі Осборн. Savills каже, що ціни на житло у Великій Британії цього року зростуть різко порівняно з попередніми прогнозами. (Savills says UK house prices will rise this year in U-turn on earlier forecast). The Guardian 07 травня 2024 року, 01:01 за центральноєвропейським часом, 10:18 CEST. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.theguardian.com/money/article/2024/may/07/savills-uk-house-prices-rise-this-year-u-turn-forecast (дата звернення 15 січня 2025 року).

Kuchera A., Tkach O., Korytko L. Coverage in The Guardian of Pricing Policy for Housing in Great Britain

Summary. The article deals with the analysis of the peculiarities of the coverage of economic problems in the English-language press, in particular, the price policy for housing in Great Britain. Publications on this topic in the well-known and authoritative publication "The Guardian", which was founded in the 19th century, were studied.

"The Guardian" is considered one of the best newspapers in Great Britain. Founded in 1821. The newspaper has won several influential awards, including the British Press Award in 1999 and 2006. In 2014, "The Guardian" received the Pulitzer Prize in the nomination "For service to society". As of now, the newspaper "The Guardian" is one of the recognized world leaders among mass media, and plays an important role in social communications.

The structure of the publication was analyzed and it was noted that the newspaper has separate headings: business, economy, banking, money, stock markets, project of the syndicate of economists, business to business for people in business, retail trade.

It is emphasized that in the 21st century "The Guardian" has its own website, which is freely accessible to Internet users. There is a possibility of automatic translation into other languages, in particular, Ukrainian.

A brief review of individual publications of "The Guardian" for 2022-2024 was carried out, which shows a serious approach to covering economic issues. It is noted that initially there is a tendency to lower housing prices in Great Britain, while after a while prices rise.

Based on the analysis of some publications of "The Guardian", it was concluded that the editorial policy of the publication is aimed at a comprehensive and objective discussion of economic (financial) problems and possible ways to solve them.

It has been proven that modern English-language publications, in particular, "The Guardian", pay enough attention to the coverage of economic problems, including issues of price policy, possible reasons for fluctuations in housing prices, etc.

Key words: English-language press, mass media, Guardian newspaper, economy, price policy, housing, Great Britain.

УДК 811.133.1
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.59

Maiier N. V.,
Docteur en pédagogie, maître de conférences, professeur au département de théorie, pratique et traduction du français, Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyiv Igor Sikorsky"

Bondar L. V.,
PhD en pédagogie, maître de conférences, professeur associé au département de théorie, pratique et traduction du français, Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyiv Igor Sikorsky"

Polyuk I. S.,
Professeur associé au département de théorie, pratique et traduction du français, Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyiv Igor Sikorsky"

CARACTÉRISTIQUES STRUCTURELLES, COMMUNICATIVES ET PRAGMATIQUES DES TEXTES DE LOI: UNE ANALYSE COMPARATIVE (EN FRANÇAIS ET EN UKRAINIEN)

Résumé. L'article est consacré à l'étude des caractéristiques structurelles, communicatives et pragmatiques et des textes législatifs, notamment ceux de loi en français et en ukrainien. L'objectif de l'article consiste à définir les aspects convergents et divergents des textes de loi de la France et de l'Ukraine moyennant une étude comparative de leurs spécificités. Le but déterminé a nécessité la réalisation des démarches suivantes qui résidaient dans la description des spécificités structurelles et pragmatiques des textes du domaine législatif ; dans la réalisation d'une étude contrastive des caractéristiques mentionnées dans le cadre des deux langues : en français et en ukrainien. Afin d'atteindre notre objectif et de résoudre les tâches fixées, une série de méthodes de recherche a été utilisée, notamment on a eu recours à une méthode définitive pour étayer les concepts clés de notre travail, à des méthodes comparative et descriptive dont on s'est servi afin de réaliser une analyse contrastive des caractéristiques pragmatiques et des moyens linguistiques de leur expression dans les textes de droit en langues française et ukrainienne; la technique de l'observation linguistique a été utilisée dans le processus de sélection et de classification du matériel illustratif. Les similitudes dans la segmentation structurelle de l'information sont dues à l'appartenance des textes en ukrainien et en français au sous-style législatif, où la structure générale du document est normalisée. Les différences dans la segmentation de l'information reflètent les particularités des systèmes juridiques des deux États. Certaines caractéristiques stylistiques qui lui sont propres (caractère formel et normatif, concision et standardisation du discours, absence de destinataire explicite et uniformité de la transmission de l'information, structuration logique et argumentation rigoureuse, neutralité stylistique marquée par l'absence d'expressivité et d'implication de l'auteur, ainsi que l'usage récurrent de formules juridiques conventionnelles), qui trouvent leur reflet notamment dans les caractéristiques communicatives-pragmatiques, structurelles-compositionnelles, ont été examinées. Par conséquent, compte tenu du fait que les lois appartiennent au sous-style législatif du style officiel, il est évident que leurs caractéristiques stylistiques seront semblables dans le cadre des deux langues mais les moyens de leur expression aux niveaux communicatif et pragmatique seront différents. Il convient de souligner que la réalisation efficace du but communicatif du texte de loi est impossible sans les formules appropriées aux niveaux du lexique et de la grammaire, car leur absence pourrait entraîner des difficultés de décodage et d'interprétation du document réglementaire.

Mots clés : textes de loi, le français et l'ukrainien, langage de droit, style officiel, textes législatifs, analyse comparative, particularités structurelles, communicatives et pragmatiques.

Introduction. L'influence et la place centrale du droit dans la vie sociale et politique de chaque pays suscitent un intérêt constant des chercheurs pour le langage juridique. Les études menées dans ce domaine se caractérisent par une recherche scientifique en direction de certains genres de discours juridique : législatif, administratif, judiciaire, celui des actes juridiques internationaux et des documents diplomatiques. Les textes de loi représentent un genre essentiel du sous-style fonctionnel législatif qui appartient, à son tour, au style officiel. La pertinence d'une étude des spécificités linguistiques des textes législatifs en français et en ukrainien est déterminée par l'état actuel des tendances stratégiques internationales dues à l'évolution de la coopération entre l'Ukraine et la France dans des sphères multiples et sous diverses formes. L'étude des textes législatifs revêt une grande importance en raison de la nécessité de comprendre et d'interagir efficacement avec les systèmes juridiques français et ukrainien, qui influencent directement divers aspects de la vie sociale, économique et politique. En outre, les connaissances portant sur la structure, les spécificités compositionnelles et pragmatiques des textes de droit sont considérées comme une condition préalable à la réalisation efficace de recherches scientifiques dans le domaine de la linguistique, à l'activité professionnelle des philo-

logues, ce qui est surtout actuel étant donné la demande augmentée en interprétation des textes spécialisés.

Analyse des recherches et publications récentes. Différents aspects de l'analyse du discours juridique ont été étudiés par un grand nombre de chercheurs tels que N.V. Artykutsa, O.M. Balynska, Yu. I. Demianchuk, G. Cornu, M-I. Gonzalez, I.M. Humovska, V.I. Karaban, I.A. Rud, M.B. Verbeniets, M.M. Verezubenko et d'autres. Une attention particulière des savants a été accordée à l'étude des moyens de la formation du système terminologique juridique, des caractéristiques structurelles et sémantiques du langage du droit, des déviations sémantiques dans les textes réglementaires. Notamment, M.G. Sushko-Bezdenezhnykh a étudié les côtés pragmatique et linguistique du discours constitutionnel en langue allemande, à savoir dans son aspect diachronique. S.A. Matvieieva [1; 2] a consacré ses études aux textes législatifs en anglais et en ukrainien, ces derniers ont été systématisés par la chercheuse, et en plus, une classification, basée sur les caractéristiques telles que le domaine d'utilisation, le type du document juridique (normatif-juridique, individuel-juridique, interprétatif-juridique) et le genre du texte, a été proposée ; l'auteur a également examiné la reconstruction linguistique de la structure terminologique cognitive *Réfugié,e* dans le corps anglais-ukrainien des textes juridiques. M.O. Zaytseva [3] a mené des recherches sur les paramètres cognitifs et communicatifs du discours judiciaire anglais en diachronie.

La nécessité d'une analyse complexe du discours du droit a amené les linguistes à recourir à diverses approches de recherche: structurelle, réalisée par Y.F. Pradid [4], communicative et pragmatique, exécutées par M.S. Vlasenko [5], cognitive-communicative effectuée par N.K. Kravchenko [6]. Malgré de nombreuses recherches menées dans le domaine du langage du droit, la question de l'étude approfondie des singularités structurelles, communicatives et pragmatiques dans leur interaction, qui puisse envisager la comparaison sous tous les angles des textes de loi en français et en ukrainien reste irrésolue, ce qui détermine l'actualité de nos études.

L'objectif de cet article consiste à définir les similitudes et les différences entre les textes de loi de la France et de l'Ukraine à travers une étude contrastive de leurs spécificités compositionnelles, communicatives et pragmatiques dans le cadre de leur interaction. Une série de méthodes de recherche a été utilisée afin d'atteindre l'objectif du présent travail et de résoudre les tâches fixées, notamment on a eu recours à l'induction, à la déduction, à l'analyse et à la synthèse pour systématiser et organiser les fondements théoriques de l'étude et pour tirer des conclusions ; on s'est servi des méthodes comparative et descriptive afin de réaliser une analyse contrastive des caractéristiques structurelles et pragmatiques, et des moyens de leur expression.

Exposé des principaux résultats de la recherche. La singularité du style législatif, qui le différencie des autres styles discursifs, résulte de l'essence même de la loi en tant qu'acte normatif officiel reflétant la volonté du législateur et visant à encadrer les relations sociales. Le texte législatif représente une modalité spécifique de transmission de l'information juridique, caractérisée par sa normativité et sa fonction prescriptive. Les dispositions légales régissent l'ensemble des domaines de l'activité humaine et constituent un pilier fondamental de tout état de droit dans le contexte juridique contemporain. Selon la durée de validité, les lois sont divisées en permanentes et temporaires, c'est-à-dire valables pour une certaine durée, par exemple :

− Закон України «*Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану*» від 15.03.2022 з чинними правками від 01.07.2022. Cette loi définit les particularités de la fonction publique, du service dans les organes d'autonomie locale, les particularités des relations de travail des employés de toutes les entreprises, les institutions et organisations en Ukraine, les entités économiques en Ukraine, ainsi que les personnes qui travaillent dans le cadre d'un contrat de travail conclu avec des personnes physiques pendant la période de la loi martiale introduite conformément à la Loi de l'Ukraine « Sur le régime juridique de la loi martiale » [7] ;

− la Loi du 15 novembre 2001 créée dans le but de lutter contre le terrorisme, dans un de ses chapitres, indique le renforcement des démarches jusqu'au 31.12.2003 [8].

A leur tour, les lois d'urgence sont approuvées et considérées comme valables lors des situations particulières comme la loi qui est entrée en vigueur à la suite de la propagation du coronavirus avec la nécessité d'affronter les défis de la pandémie par exemple, la loi n°2020-290 du 23 mars, publiée en 2020 [9]. Les différents types de lois déterminent leurs particularités linguistiques, celles-ci étant directement influencées par la nature et la fonction de chaque texte normatif. Par conséquent, compte tenu du fait que les lois appartiennent au sous-style législatif du style officiel, il est évident que leurs caractéristiques stylistiques seront semblables dans le cadre des deux langues mais les moyens de leur expression aux niveaux pragmatique, lexical et grammatical seront différents. La stricte normativité du texte de loi à tous les niveaux est officiellement fixée, c'est pourquoi les lois de la France et de l'Ukraine sont standardisées tant sur le plan stylistique que linguistique, car il s'agit de la communication au niveau de l'État. Parmi les principales exigences au niveau linguistique, déclarées dans le cadre des textes étudiés, on peut citer :

− la transmission institutionnelle de l'information qui repose sur l'usage de formes grammaticales codifiées et de structures linguistiques standardisées. On retrouve souvent dans les deux langues des formules figées et des constructions appropriées : *Il n'y a point de crime ou de délit sans intention de le commettre ; Il n'y a point de contravention en cas de force majeure* [10] / *Порушення закону… – тягне відповідальність; Надання фінансової підтримки у великому розмірі для здійснення виборчої кампанії кандидата… – карається штрафом…*[11] ;

− l'exactitude du contenu législatif qui est assurée par l'application d'une terminologie normalisée et cohérente;

− l'impersonnalité du sujet se réalise par le biais de l'utilisation de pronoms impersonnels, de noms généralisants, de pronoms et adjectifs indéfinis et démonstratifs: *Nul ne peut... Seront punis ceux qui*...[10]; *Nulle cession, nul échange, nulle adjonction de territoire n'est valable sans le consentement des populations intéressées* [12] / *Ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за те саме кримінальне правопорушення більше одного разу…*[11];

− la succession logique de la présentation des faits est reflétée dans la composition du texte de loi, dans sa segmentation hiérarchique thématique et informationnelle ; la concision et le laconisme dans la transmission des informations sont garantis par l'usage récurrent de références explicites et de propositions incidentes;

− l'absence d'expressivité et d'émotion est garantie par le recours à un destinataire indéfini et généralisé, l'interdiction d'utiliser les moyens linguistiques liés au style conversationnel (dialectismes, vocabulaire familier, phrases elliptiques, expressions idiomatiques, figures rhétoriques, etc.) [13, p. 411].

Examinons plus en détail les approches de la segmentation des données dans les textes étudiés, notamment leur division en zones informationnelles et les principes de leur construction. La structuration du texte législatif est liée à ses singularités de genre et constitue un regroupement d'éléments compositionnels selon un schéma logique, thématique et hiérarchique, qui est déterminé par l'orientation fonctionnelle du texte et sa subordination au thème général. L'organisation structurelle et compositionnelle des textes mentionnés est standard et comprend des éléments introductifs (préambule), informatifs (partie principale du texte) et infératifs (conclusion et dispositions intermédiaires). La principale unité structurelle du texte de la Constitution est un article; les unités de macro-segmentation sont représentées par des chapitres et des sections, les unités de micro-segmentation sont exprimées par des phrases [14, p. 9].

Les Constitutions de l'Ukraine et de la France ont une structure relativement simple et similaire ce qui est dû au nombre de macro- et micro-thèmes présentés dans le document. Les chapitres et les articles se répètent thématiquement, mais leur position par rapport au texte principal est différente. Par exemple, dans la Constitution française, les dispositions établissant les droits et obligations fondamentaux se retrouvent dans la Déclaration des droits de l'homme et du citoyen de 1789, et sont placées à la fin du texte principal; tandis que dans la Constitution de l'Ukraine, au début du document normatif, il y a une section spéciale. Le Code pénal ukrainien comprend une Partie générale et une Partie spéciale, ainsi que des dispositions finales et intermédiaires, divisées en sections, articles et parties. Les noms des sections de la partie spéciale sont construits selon deux schémas : *les crimes dans le domaine de ... ou les crimes contre*… [11]. Le Code pénal français se compose de deux parties égales : législative et réglementaire. Les parties sont divisées en livre, titre, chapitre, section, sous-section, paragraphe, article et alinéa [10]. A noter que cette structuration du texte du code français est plus détaillée que celle de l'ukrainien. Les noms de tous les éléments structurels commencent le plus souvent par la préposition *de : Titre 1. De la loi pénale*. Étant donné que les Codes des deux pays régissent les mêmes sphères des relations sociales, les similitudes dans la structuration du texte et son contenu informatif sont incontestables.

Les lois opérationnelles en langues française et ukrainienne ont une structure similaire: nom et segmentation en blocs d'information. Dans les lois générales et opérationnelles françaises, il existe des parties introductive et finale étant obligatoires et conventionnelles, elles sont présentées dans tous leurs sous-types. Cependant, les constructions conventionnelles dans les lois opérationnelles de l'Ukraine sont moins répandues et elles varient également en fonction du contenu informatif de la loi.

Il convient de noter que la composition du texte de loi, son unité et sa logique, sont également assurées par des rapports sémantiques de cause à effet : chaque thèse ou norme découle de la précédente. Ainsi, il est possible de constater que l'analyse de la segmentation des textes juridiques en zones informationnelles a permis de déterminer que la structuration du texte législatif vise à réaliser ses traits pragmatiques et peut différer selon le type de document normatif. Les similitudes au niveau de la segmentation structurelle et informationnelle sont dues au fait que les textes ukrainiens et français en question appartiennent au langage du droit, dans lequel la structure générale du document est standardisée. Par conséquent, il convient de souligner que les différences dans le système de segmentation reflètent particulièrement les spécificités des systèmes juridiques des deux États. Donc, la structuration du texte est déterminée par des aspects communicatif et pragmatique.

On considère les caractéristiques communicatives-pragmatiques d'un texte législatif comme l'unité des facteurs linguistiques et non linguistiques et leur dépendance les uns par rapport aux autres. La question porte sur l'intention de l'auteur dans la transmission du message au destinataire ainsi que sur l'efficacité de son impact sur le sujet du droit. Autrement dit, un texte législatif, à l'instar de tout autre type de texte, poursuit des objectifs spécifiques impliquant la réponse à deux interrogations fondamentales : 1. Quelles informations doivent être communiquées au sujet du droit ? (Dimension communicationnelle). 2. Quels moyens, tant linguistiques que non verbaux, doivent être mobilisés pour assurer la transmission efficace du contenu législatif et influencer le destinataire ? (Dimension pragmatique) [5, p. 6]. Le texte constitutionnel complet est un texte performatif explicite, où le rôle d'un début performatif, exprimé verbalement, est joué par le préambule. Son type pragmatique est défini comme volitif, considéré comme une causalité directe et impérative exercée par l'État en ce qui concerne certains états de choses dans la société et des actions des acteurs sociaux (y compris lui-même). En tant que catégorie pragmatique la plus large, le volitif combine : encouragement de l'auteur pour que le destinataire accomplisse une certaine action (directif), persuasion par le destinateur pour que le récepteur accepte un certain état de fait (déclaratif), influence sur le récepteur pour qu'il accepte un certain état de choses (commissif). Au niveau des énoncés particuliers dans les limites de ces types illocutoires fondamentaux il est possible de distinguer les factitifs (opérateur modal déontique : *obligatoire*), des permissifs (*autorisé*) et prohibitifs (*interdit*) [14, p.12].

La réalisation des aspects communicatifs et pragmatiques des textes de loi en français et en ukrainien est assurée grâce aux moyens suivants : l'emploi d'une terminologie législative unifiée, associée à l'utilisation de formules et de conventions spécifiques visant à introduire et expliciter les concepts juridiques fondamentaux, ce qui constitue un élément clé de la structuration des textes normatifs. Par ailleurs, le recours aux emprunts directs à la langue latine et aux latinismes dans la législation française confère au texte une dimension archaïque ainsi qu'une autorité juridique renforcée, tandis qu'en ukrainien, seuls les latinismes sont employés à cette fin. En outre, la forte prévalence des noms dans la formulation des prescriptions normatives permet une économie des moyens linguistiques et assure une transmission concise et précise du contenu conceptuel des normes législatives [13, p. 411]. De plus, la neutralité et l'objectivité du discours législatif se manifestent par l'absence d'éléments reflétant un style d'auteur, garantissant ainsi l'universalité et l'impersonnalité des prescriptions normatives. Le caractère collectif de l'énonciation est perceptible dans les deux langues, dans la mesure où l'objectif principal de l'émetteur est de s'adresser simultanément à l'ensemble des citoyens et à chaque individu pris isolément ce qui se traduit par l'emploi systématique : de la voix passive et des constructions impersonnelles ; de verbes et de périphrases verbales exprimant l'obligation et le devoir, constituant ainsi des marqueurs de la modalité déontique; de verbes exprimant le droit ou la permission, structurés sous forme d'énoncés permissifs; de verbes et d'expressions verbales traduisant l'interdiction ou l'impossibilité, formant ainsi des énoncés prohibitifs ; de l'infinitif à valeur injonctive, utilisé en français comme en ukrainien pour formuler un ordre implicite [15, p. 80]; de l'inversion syntaxique permettant de mettre en exergue des éléments spécifiques de l'énoncé ; de phrases

incidentes apportant des précisions factuelles ou des informations complémentaires destinées au récepteur ; de répétitions et de formulations explicatives, renforçant la clarté du texte et facilitant l'assimilation de son contenu, conformément aux principes pragmatiques de la communication législative.

Ainsi, la dimension communicative et pragmatique des textes de loi en français et en ukrainien repose sur un ensemble de procédés linguistiques spécifiques, qui garantissent la transmission efficace de l'information juridique et sa réception adéquate par les personnes concernées. Ce sujet fera l'objet de recherches scientifiques approfondies dans les études futures.

Conclusion. Dans le cadre de notre recherche, une étude des caractéristiques structurelles et communicatives-pragmatiques des textes de loi en ukrainien et en français a été réalisée. L'analyse menée a permis d'établir que, en raison de l'appartenance des lois au sous-style législatif, les spécificités des textes juridiques en français et en ukrainien présentent des similitudes notables. Ces textes se distinguent par un mode d'énonciation formel, une précision terminologique rigoureuse, une structuration logique du discours, ainsi qu'une impersonnalité marquée et une généralisation du sujet du droit. L'absence d'expressivité constitue également une caractéristique essentielle de ce type de discours. Ces traits stylistiques se manifestent à travers divers procédés linguistiques et discursifs. Par ailleurs, l'architecture d'un texte législatif est déterminée non seulement par ses spécificités génériques, mais aussi par l'absence d'éléments superflus, chaque unité textuelle jouant un rôle fonctionnel précis. Afin de garantir une assimilation optimale des normes juridiques par le destinataire, les textes de loi dans les deux langues adoptent une organisation compositionnelle rigoureuse et stable, où chaque élément structurel véhicule une information essentielle, indispensable à l'interprétation et à l'application correcte des dispositions législatives.

L'expression de l'orientation communicative et pragmatique des textes de loi en français et en ukrainien repose sur un ensemble de procédés linguistiques spécifiques, tels que l'emploi de verbes et de locutions verbales traduisant différentes modalités d'obligation, l'usage de l'inversion syntaxique pour accentuer certaines informations, ou encore le recours à l'infinitif pour formuler des prescriptions implicites. Ces mécanismes discursifs sont mobilisés par le législateur afin d'assurer une transmission claire et efficace des normes juridiques, facilitant ainsi leur réception et leur interprétation.

Une base de travail scientifique futur peut consister en l'examen des moyens de la transmission des particularités lexicales, sémantiques, grammaticales et pragmatiques des textes législatifs français lors de leur traduction en ukrainien.

Bibliographie:

1. Матвєєва С. Лексема біженець як основний вербалізатор концепту БІЖЕНЕЦЬ у сучасному українському юридичному дискурсі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Серія «Філологічні науки»*, 2020. № 3 (334), С. 95–103.
2. Матвєєва С. Юридичний дискурс як семіотична конструкція професійного комунікативного простору. *Закарпатські філологічні студії*, 2020. № 14 (1). С. 291–295.
3. Зайцева М.О. Когнітивно-комунікативні параметри англомовного судового дискурсу в діахронії (кінець XIX – початок XXI століть): автореф. дис.. докт. філол. наук :10.02.04. Запоріжжя, 2021. 41 с.
4. Прадід Ю.Ф. Юридична лінгвістика в Україні: здобутки і перспективи. *Мовознавство*. 2011. № 2. С. 31-37.
5. Власенко М. С. Комунікативно-прагматичний аспект іспанського законодавчого тексту: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05. К., 2001. 246 с.
6. Кравченко Н.К. Міжнародно-правовий дискурс: когнітивно- комунікативний аспект: автореф. дис.. докт. філол. наук :10.02.15. Київ, 2007. 31 с.
7. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 з чинними правками від 01.07.2022). URL: https://ips.ligazakon.net/document/T222136
8. Loi n° 2001-1062 du 15 novembre 2001 relative à la sécurité quotidienne. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000222052
9. Loi n°2020-290 du 23 mars 2020 d'urgence pour faire face à l'épidémie de covid-19.URL:https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/article_jo/JORFARTI000041746328
10. Code pénal (de France). (2023). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719
11. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text
12. Шаповал В. (укл). (2018). Конституція Французької Республіки. Київ. URL: https://www.slideshare.net/CentrePravo/ss-95945981
13. Причина Є.С. Особливості функціонування юридичної лексики у франкомовних та україномовних текстах закону. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції *«Сучасні тенденції іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців немовних спеціальностей в полікультурному просторі»*, 5 червня 2020. Київ, С. 410-412.
14. Сушко-Безденежних М.Г. Лінгвопрагматика конституційного дискурсу Німеччини: діахронічний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2016. 293 с.
15. Бондар Л.В., Полюк І.С., І., Шумченко Т.І. Aspects grammaticaux de la traduction des textes législatifs français. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія « Філологія»*. 2021, № 47 (3), С. 79–82. DOI https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.47-3.18

Майєр Н., Бондар Л., Полюк І. Структурні, комунікативні та прагматичні особливості текстів законів: порівняльний аналіз (на матеріалі французької та української мов)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню структурних, комунікативних та прагматичних характеристик законодавчих текстів на матеріалі французької та української мов. Метою статті є визначення конвергентних та дивергентних аспектів французьких та українських законодавчих текстів шляхом контрастивного дослідження їхніх специфічних особливостей. Для реалізації дослідницької мети та вирішення окреслених завдань було залучено комплекс методологічних підходів. Зокрема, дефінітивний метод застосовано з метою концептуалізації та теоретичного обґрунтування базових понять дослідження; структурний аналіз дозволив окреслити архітектоніку текстів; зіставний та описовий методи слугували інструментами контрастивного аналізу прагматичних параметрів і специфіки їхньої мовної реалізації у французькій та українській мовах. Проведено детальний аналіз стилістичних та прагматичних характеристик, притаманних законодавчому підстилю офіційно-ділового дискурсу. Зокрема, проаналізовано такі ключові параметри, як офіційність, лаконічність, імперсональність, однотипність інформаційних структур, логічність і аргументованість викладу, відсутність авторської експресії та індивідуального стилю, а також використання юридичних кліше. Окрему увагу зосереджено на комунікативно-прагматичних особливостях законодавчих текстів, які проявляються у прагненні до максимальної

однозначності та точності формулювань, регулятивній функції мови, спрямованій на встановлення норм і правил, а також у використанні директивних конструкцій, що вказують на імперативний характер правових положень. Крім того, прагматичний аспект відображається у суворій стандартизації термінологічного апарату, уникненні амбівалентності висловлювань та застосуванні формально-логічних структур, які забезпечують прозорість нормативного змісту. Зазначені особливості знайшли своє відображення передусім у комунікативно-прагматичних та структурно-композиційних параметрах законодавчих текстів, що дозволяє виокремити їх як специфічний мовний феномен, підпорядкований правовій традиції та інституційним вимогам кожної з досліджуваних мов.

Ключові слова: юридичні тексти, французька та українська мови, мова права, офіційний стиль, законодавчі тексти, порівняльний аналіз, структурні, комунікативні та прагматичні особливості.

Maiier N., Bondar L., Polyuk I. Structural, communicative and pragmatic characteristics of legal texts: a comparative analysis (in French and Ukrainian)

Summary. The article is devoted to the study of the structural, communicative and pragmatic characteristics of legislative texts, particularly those in French and Ukrainian. The aim of the article is to define the convergent and divergent aspects of French and Ukrainian legal texts by means of a contrastive study of their specific features. To achieve the research goal and solve the outlined tasks, a set of methodological approaches was used. In particular, the definitional method was used to conceptualise and theoretically substantiate the basic concepts of the study; structural analysis allowed us to outline the architectonics of the texts; comparative and descriptive methods served as tools for contrastive analysis of pragmatic parameters and the specifics of their linguistic implementation in French and Ukrainian. The study provides a detailed analysis of the stylistic and pragmatic characteristics inherent in the legislative substyle of official business discourse. In particular, we have analysed such key parameters as formality, conciseness, impersonality, uniformity of information structures, logical and argumentative presentation, lack of authorial expression and individual style, and the use of legal clichés. Special attention is focused on the pragmatic features of legislative texts, which are manifested in the desire for maximum unambiguity and precision of wording, the regulatory function of language aimed at establishing rules and regulations, as well as the use of directive constructions indicating the imperative nature of legal provisions. In addition, the pragmatic aspect is reflected in the strict standardisation of terminology, avoidance of ambiguity of statements and the use of formal and logical structures that ensure transparency of the normative content. These features are reflected primarily in the communicative-pragmatic and structural-compositional parameters of legislative texts, which allows us to distinguish them as a specific linguistic phenomenon subordinated to the legal tradition and institutional requirements of each of the languages under study.

Key words: legal texts, French and Ukrainian, language of law, official style, legislative texts, comparative analysis, structural, communicative and pragmatic features.

УДК 81'276.6:355
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.60

Плещинська Ю. А.,
асистент кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
ЗВО «Університет Короля Данила

Сахневич І. А.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
ЗВО «Університет Короля Данила»

Медейчук О. М.,
старший викладач кафедри української філології
ЗВО «Університет Короля Данила»

МОВНА ДИНАМІКА ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ: ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА СТАНДАРТІВ НАТО

Анотація. Стаття присвячена дослідженню військової лексики як окремої мовної підсистеми, що включає терміни, пов'язані як із бойовими діями, так і з повсякденним життям. Проаналізовано її структурні особливості, динаміку розвитку та фактори, що впливають на формування військових термінів. Особливу увагу приділено аналізу основних способів словотворення в англійській військовій лексиці, серед яких афіксація, конверсія, композиція та скорочення. Визначено, що ці словотворчі механізми сприяють гнучкості й адаптації військової термінології до сучасних умов комунікації. Вказано на проблеми перекладу військової лексики, зокрема труднощі відтворення абревіатур, акронімів, ідіоматичних виразів і евфемізмів. Підкреслено, що військові терміни часто не мають точних еквівалентів в інших мовах, що ускладнює їхню передачу без втрати семантичного та емоційного забарвлення. У статті розглянуто підходи до перекладу таких лексичних одиниць, зокрема методи транскрибування, калькування, пояснювального перекладу та адаптації, які дозволяють зберегти точність і зрозумілість інформації. Також досліджено явище запозичення військових термінів в українську мову внаслідок міжнародної співпраці, військової допомоги та інформаційного обміну. Зазначено, що ці запозичення часто адаптуються до граматичних і фонетичних норм української мови, формуючи новий пласт термінології. У статті виокремлено соціолінгвістичний аспект, а саме проникнення військової лексики у мовлення цивільного населення, що відображає вплив сучасних військових конфліктів на лінгвістичну картину світу. У висновках наголошено, що військова лексика є динамічною та багатокомпонентною системою, яка зазнає постійних змін під впливом технологічного прогресу, розвитку тактичних стратегій та міжкультурної взаємодії. Підкреслено, що переклад військової термінології залишається актуальним завданням, яке вимагає високої точності, лінгвістичної компетентності та глибокого розуміння контексту.

Ключові слова: військова лексика, військовий переклад, способи словотворення, комунікація, запозичення, ідіоматичні вирази, евфемізми.

Постановка проблеми. Дослідження специфіки та особливостей військового перекладу становить значний інтерес для сучасної науки та практики, враховуючи актуальні глобальні виклики й вимоги міжнародної співпраці. Зростаюча інтенсифікація міжнародної взаємодії у сфері безпеки та оборони визначає критичну потребу у забезпеченні високого рівня міжкультурної комунікації, котру успішно вирішують військові перекладачі, забезпечуючи точність, повноту та своєчасність трансляції інформації з метою ухвалення стратегічних рішень у політичному та військовому середовищах. Швидкий розвиток військових технологій, створення нових типів озброєнь і систем управління; підвищення ризиків, пов'язаних із загрозами тероризму та екстремізму; зростання кількості гуманітарних криз та збройних конфліктів у міжнародних спільнотах – саме такі фактори сприяють активній трансформації й оновленню спеціалізованої військової термінології. Відтак вимоги до перекладачів збільшуються, адже сьогодні вони повинні не лише володіти сучасною термінологічною базою, а й бути здатними працювати в умовах підвищеної відповідальності, адаптуватися до нових мовних конструкцій у процесі постійного вдосконалення своїх знань, забезпечуючи адекватність перекладу конфіденційних даних під час міжнародних зустрічей, наприклад, з координації спільних зусиль у воєнних діях, у процесі організації гуманітарної допомоги як ключової ланки комунікації між учасниками конфліктів та міжнародними організаціями. Варто також зазначити, що вивчення специфіки військового перекладу має вагоме значення для теоретичної лінгвістики, адже аналіз структур та функцій військової мови сприятиме глибшому розумінню процесів формування спеціалізованих мовних систем, їхньої динаміки та функціонування в межах професійних комунікативних середовищ. Розвиток військової освіти, зокрема підготовка професійних перекладачів, здатних працювати за стандартами НАТО, набуває особливої ***актуальності*** в Україні на тлі повномасштабного вторгнення росії. Створення інноваційних програм підготовки сучасних військових перекладачів, упровадження ефективних навчальних методик, які поєднують теоретичні знання та практичні компетенції – це негайна потреба сучасної вищої освіти України у сфері іноземної філології. Відтак ***метою дослідження*** є визначення особливостей сучасного військового перекладу крізь призму

власного досвіду. Серед основних завдань дослідження – на основі власного досвіду проаналізувати та визначити найпоширеніші способи утворення військових термінів; дослідити способи передачі ідіоматичних виразів та фразеологізмів; визначити особливості перекладу емоційно забарвлених евфемізмів; проаналізувати вживання й переклад англомовних запозичень в українській мові.

Аналіз наукових досліджень. Військова лексика була й залишається актуальною сьогодні. Багато науковців-філологів, зокрема в Україні, досліджують особливості перекладу та словотворення військових термінів. У багатьох наукових працях – статтях, монографіях, тезах конференцій, підручниках і навчально-методичних посібниках сфокусовано увагу на теоретико-практичних особливостях військового перекладу з/на англійську мову: у цьому контексті варто відзначити таких фахівців військового перекладу, як В. Балабін (автор не тільки дисертаційного дослідження американського сленгу у військовому перекладі, але й напрацювань щодо проблем мовної підготовки в Збройних Силах України, професійної компетентності військового перекладача, а також співавтор підручника з основ перекладу) [1, 2, 3], Є. Долинський (дослідження теоретичних і практичних засад військового перекладу в контексті лінгвістичного забезпечення ЗСУ [4]), В. Лісовський (автор підручника з військово-технічного перекладу [5]), О. Нікіфорова (схарактеризовано передумови становлення наукової школи військового перекладу в Україні [6]), О. Юндіна (дисертаційне дослідження жанрово-стильової обумовленості лексичних трансформацій в перекладі текстів військової тематики) [7], С. Янчук (дисертаційне дослідження особливостей перекладу військової документації миротворчих місій ООН та НАТО [8]. Філологинями Н. Гасюк і Н. Пуш визначено основні види військових текстів, їхні особливості на противагу іншим видам текстів, приділено увагу основним способам словотворення військових термінів, а також розроблено основні групи перекладу військової лексики відповідно до рівня їхньої складності [9]. Специфіку перекладу військової термінології в англомовних онлайн-новинах під час висвітлення війни в Україні досліджено науковицями А. Стародубцевою та Н. Талавірою [10]. Варто зауважити, що поява нових видів озброєнь, а також застосування військових тактик ведення боїв та організації оборони за стандартами НАТО сприяють появі нових військових термінів, які на сьогоднішній день є ще недостатньо дослідженими, а тому вимагають ретельного філологічного аналізу, тобто глибшого розуміння процесів формування спеціалізованих мовних систем, їхньої динаміки та функціонування в межах професійних комунікативних середовищ.

Виклад основного матеріалу. Військова лексика є окремою мовною системою, котра об'єднує терміни, пов'язані не лише з військовим побутом, але й повсякденним життям. Військові лексичні одиниці все частіше проникають у мовлення цивільних осіб. Однак варто зазначити, що військова лексика є специфічним словниковим запасом, який відображає вплив різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів, важливих у процесі перекладу. Вона відіграє значну роль у розвитку сучасної англійської мови та є складною, багатокомпонентною системою, елементи якої розвиваються паралельно й взаємно впливають одне на одного [11].

Утворення військових лексичних одиниць (термінів) здійснюється через характерні для англійської мови методи словотворення, зокрема за допомогою морфологічного способу. Аналіз лексичних одиниць військової тематики під час перекладу та практики спілкування з носіями мови дозволив виокремити найпоширеніші способи утворення військової лексики, які за частотою уживання можна розташувати таким чином:

1. Утворення військових термінів шляхом афіксації, тобто додавання до кореня слова суфіксів або префіксів, наприклад, deactivate (de- + activate) – деактивувати (наприклад, вибухівку), underfire (under- + fire) – під вогнем, counterattack (counter- + attack) – контратака, weaponize (weapon + -ize) – озброювати, перетворювати щось на зброю (префіксальний спосіб); drone-strike (drone + -strike) – удар безпілотника, tacticality (tactical + -ity) – тактичність, sniperism (sniper + -ism) – тактика або практика снайперської стрільби (суфіксальний спосіб); remobilization (re- + mobil + -ization) – повторна мобілізація, decontamination (de- + contaminate + -ion) – знезараження (комбінований афіксальний спосіб) тощо.

2. Використання конверсії (переходу слова з однієї частини мови в іншу без змін у його формі) для опису ситуацій, пов'язаних з військовими операціями, а також з процесом комунікування, наприклад, to drone → drone – використовувати безпілотник → безпілотник, to mortar → mortar – обстрілювати з міномета → міномет, to recon → recon – проводити розвідку → розвідка, to engage → engage – вступати в бій → бойове зіткнення, to deploy → deploy – розгортати війська → розгортання тощо.

3. Залучення способу композиції (складання основ слів), наприклад, battlefield (*battle* + *field*) – поле бою, airstrike (*air* + *strike*) – авіаудар, firepower (*fire* + *power*) – вогнева міць тощо.

Власний досвід перекладу свідчить, що важливою проблемою у військовому перекладі є адекватний переклад абревіатур й акронімів, які широко використовуються у назвах техніки або озброєння. Зазвичай вони утворюються шляхом скорочення слів до перших літер або шляхом усічення слів. За способами перекладу їх можна поділити на такі категорії:

– переклад відповідною абревіацією, наприклад, MLRS (Multiple Launch Rocket System) – РСЗВ (реактивна система залпового вогню), UAV (*Unmanned Aerial Vehicle*) – безпілотний літальний апарат;

– переклад, що відповідає повній формі слова, наприклад, ЗРК «Патріот» – «Patriot» Surface-to-Air Missile System;

– переклад шляхом кодування абревіацій або акронімів, наприклад, гвинтокрил Мі-8 МТВ – Mi-8 MTV Helicopter. Варто зазначити, що досить часто україномовні абревіатури супроводжуються пояснювальними словами, які перекладаються англійською для уточнення повідомлення. Такий спосіб передачі допомагає зберегти оригінальну назву військової техніки в перекладу.

На наш погляд, однією з найбільших проблем у військовому перекладі є передача ідіоматичних виразів та фразеологізмів, які часто не мають прямого еквіваленту в іншій мові. Наприклад, наведені нижче приклади англомовних виразів є складними для точного перекладу, оскільки вони несуть культурні та контекстуальні особливості, які важко адекватно передати без втрати змісту або емоційного забарвлення: «to bite the bullet» (зібратися з духом); «to go down in flames» (зазнати повної невдачі); «We're going to have to play our cards close to our chest» – Нам доведеться тримати все в таємниці); «hit the ground» (негайно взятися до справи): The new commander *hit the ground* running

and immediately implemented strategic changes. – Новий командир одразу взявся до справи та негайно впровадив стратегічні зміни.); «call the shots» – приймати рішення: In this mission, the field commander *calls the shots*. – У цій місії польовий командир приймає рішення; «keep your poder dry» (бути напоготові, пильними): We should *keep our powder dry* in case the situation escalates. – Нам слід бути напоготові на випадок ескалації.

Наведені вище приклади словосполучень і речень доводять, що військовий переклад супроводжується рядом значних складнощів, а саме: великою кількістю спеціалізованої термінології, яка перебуває в постійному оновленні й тому вимагає від перекладача постійного вдосконалення своїх знань і здатності адаптуватися до нових мовних конструкцій; потребою оперативної орієнтації в різноманітних контекстах, таких як тактика, логістика, медицина тощо; здатністю перекладача не лише передавати зміст повідомлення, але й відтворювати емоційне забарвлення, інтонаційні нюанси та інші паралінгвістичні особливості, що є важливими для правильного сприйняття інформації [12].

Однією з особливостей військової лексики є наявність емоційно забарвлених евфемізмів, що виникають внаслідок семантичного поєднання різних значень одного слова чи кількох слів (словосполучень) у одному контексті, зокрема, таких як військовий сленг і жаргонізми. Емоційно забарвлені терміни є важливою частиною повсякденного мовлення військовослужбовців і часто застосовуються для художнього зображення військових дій або для позначення об'єктів та предметів, що використовуються в армії [13, с. 31]. Прикладами найбільш поширених евфемізмів слугують такі: замість «загибелі мирних жителів або руйнування цивільних об'єктів» використовується вираз «collateral damage» – «побічні втрати»; замість «знешкодити» – «neutralize»: The special forces neutralized the target»; замість «відступ» – «tactical repositioning»: The unit conducted a tactical repositioning to avoid unnecessary losses; замість «присутність військових сил у зоні конфлікту» – «boots on the ground»: The government is reluctant to put boots on the ground in that region; замість «час на адаптацію» (відновлення солдатів після бойових дій, не наголошуючи на посттравматичному синдромі) – «decompression time»: Returning troops will undergo decompression time before reuniting with families. Наведені вище приклади евфемізмів допомагають пом'якшити психологічний вплив жорстких реалій війни та зробити військову лексику прийнятнішою у процесі офіційних комунікацій та медіазасобах.

Вартими уваги є й іншомовні запозичення, які з'явились в українській військовій лексиці під час війни росії проти України. Більшість таких запозичень походять з англійської мови завдяки активній співпраці України з країнами-членами НАТО, постачанню західної зброї та адаптації сучасної англомовної військової термінології до українських відповідників, наприклад:

− назви техніки та озброєння: Abrams – сучасний американський бойовий танк; Stinger – переносний зенітний ракетний комплекс; Leopard – німецький основний бойовий танк; Bradley – американська бойова машина піхоти;

− назви військових операцій і тактики: контрнаступ (counteroffensive) – наступальна операція для відвоювання територій; кліринг (clearing) – зачистка території від супротивника; дебріфінг (debriefing) – аналіз операції після її завершення;

− терміни, пов'язані з розвідкою та спецопераціями: спотер (spott*er*) – коригувальник вогню; знищення цілі (targeted elimination) – ліквідація конкретної загрози;

− терміни, пов'язані з допомогою західних країн-партнерів та військовим партнерством: ленд-ліз (Lend-Lease) – програма постачання зброї від США; тренувальна місія (training mission) – навчання військових інструкторів НАТО; ротація (*rotation*) – зміна військових підрозділів або військових;

− терміни, пов'язані з кіберзагрозами та інформаційною війною: кібератака (cyber attack) – хакерський напад на цифрові системи; психологічна операція (психооперація, PsyOps) – маніпуляція інформацією для впливу на ворога. Більшість запозичень вже закріпились в українській мові, часто використовуються у військовому спілкуванні, у військових зведеннях, ЗМІ, а деякі навіть адаптовані до української граматики, наприклад, «контрнаступ», «рекон», «кліринг» тощо.

Висновки. Військова лексика є складною і багатокомпонентною системою, яка постійно розвивається під впливом як внутрішніх мовних процесів, так і зовнішніх факторів, зокрема міжнародної військової співпраці з країнами-членами НАТО, інформаційних технологій, технологічних нововведень та змін у стратегіях ведення бойових дій. Аналіз способів утворення військової термінології в англійській мові показує, що основними механізмами є афіксація, конверсія, композиція та скорочення, що дозволяє термінам бути гнучкими та адаптивними до умов сьогодення.

Однією з найбільших проблем у військовому перекладі є передача ідіоматичних виразів, евфемізмів та абревіатур, що не завжди мають прямі еквіваленти в українській мові. Використання таких мовних засобів сприяє не лише ефективній військовій комунікації, а й впливає на суспільне сприйняття бойових дій, наприклад, пом'якшуючи жорсткі реалії війни, а запозичення з англійської мови стають важливою складовою української військової термінології, відображаючи активну співпрацю України з країнами-партнерами.

Дослідження також підтверджує, що військова лексика поступово інтегрується у повсякденне мовлення цивільних осіб, що є відображенням соціальних змін, спричинених сучасними військовими конфліктами. Враховуючи це, важливим завданням для лінгвістів і перекладачів є розробка відповідних підходів до адаптації військових термінів, забезпечення їхнього коректного вживання та адекватного перекладу, що сприятиме ефективнішому міжнародному співробітництву та порозумінню, до прикладу, між військовими-новобранцями й військовими-наставниками з військових угрупувань НАТО, а також між військовими та цивільними комунікаторами.

Використання результатів дослідження. Результати дослідження можна застосувати на заняттях з практики перекладу в ЗВО, а також у процесі вивчення англійської мови на заняттях у старших класах ліцеїв.

Література:

1. Балабін В. В. Проблеми мовної підготовки в Збройних Силах України / Віктор Балабін // Наука і оборона: щоквартальний науково-теоретичний та науково-практичний журнал Міністерства оборони України № 2, 2007. С. 42–46.
2. Балабін В. В. Професійна компетентність військового перекладача//Мовні і концептуальні картини світу: Зб. Наук. Праць. К.: Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. № 7. С. 20–23.

3. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу [Дисертація]: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / Балабін Віктор Володимирович // КНУТШ. К., 2002.308 с.
4. Долинський Є. Теоретичні і практичні засади військового перекладу в контексті лінгвістичного забезпечення ЗСУ. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/74-1.pdf (дата звернення: 21.01.2025).
5. Військово-технічний переклад (англ. мова): Підручник / В. М. Лісовський; за ред. В. В. Балабіна. К.: ВІКНУ, 2010. 950 с.
6. Нікіфорова О. Передумови становлення наукової школи військового перекладу в Україні. Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. С.107-120. URL: https://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202015/Nikiforova.pdf. (дата звернення: 21.01.2025).
7. Юндіна О. В. Жанрово-стильова обумовленість лексичних трансформацій в перекладі текстів військової тематики [Дисертація]: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / Юндіна Олена Вікторівна; ДЗ "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського". О., 2013. 20 с.
8. Янчук С. Я. Особливості перекладу військової документації миротворчих місій ООН та НАТО [Дисертація]: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / Янчук Сергій Ярославович; М-во освіти і науки, молоді та спорту України; КНУТШ. Київ, 2011. 277 с.
9. Гасюк Н., Пуш Н. Особливості перекладу військової термінології Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, № 58, 2022, С. 305-308. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v58/68.pdf (дата звернення: 20.01.2025).
10. Стародубцева А., Талавіра Н. Специфіка перекладу військової термінології в англомовних онлайн-новинах під час висвітлення війни в Україні. Науковий журнал «Молодий вчений». №7 (119), 2023, С. 57-61. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/issue/view/88 (дата звернення 20.01.2025).
11. Мельник П., Юрковська М. Визначення поняття військової лексики та підходи до її вивчення. URL: UsersstudentDesktop11258-Текст статті-22358-1-10-20211115.pdf. (дата звернення: 30.01.2025).
12. Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, DOD Dictionary of Military and Associated Terms. Washington DC: The Joint Staf. 2021. URL: https://irp.fas.org/doddir/dod/dictionary.pdf (дата звернення: 28.01.25).
13. Struk, I. V., Semyhinivska, T. H., Sitko, A. V. Formation and translation of military terminology. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. 2022. 33(72), 29-33.

Pleshchinska Ju., Sakhnevych I., Medeichuk O. Language dynamics of military translation: the impact of global challenges and NATO standards

Summary. The article is devoted to the study of military vocabulary as a distinct linguistic subsystem that includes terms related both to combat operations and everyday life. The structural features, dynamics of development, and factors influencing the formation of military terminology are analyzed. Special attention is paid to the primary word-formation processes in English military vocabulary, such as affixation, conversion, composition, and abbreviation. It has been determined that the above mentioned mechanisms contribute to the flexibility and adaptability of military terminology in modern communication contexts. The challenges of translating military vocabulary, particularly the difficulties in rendering abbreviations, acronyms, idiomatic expressions, and euphemisms are singled out as well. It is emphasized that military terms often lack precise equivalents in other languages, making their accurate translation difficult without losing semantic and emotional connotations. The article examines approaches to translating such lexical units, including transcription, calculation, explanatory translation, and adaptation, which help maintain the accuracy and clarity of information. Additionally, the phenomenon of borrowing military terms into the Ukrainian language due to international cooperation, military assistance, and information exchange is explored. It is noted that these borrowings are often adapted to the grammatical and phonetic norms of the Ukrainian language, forming a new layer of specialized terminology. Special attention is given to the sociolinguistic aspect, particularly the penetration of military vocabulary into civilian speech, reflecting the impact of modern military conflicts on the linguistic environment. The conclusions highlight that military vocabulary is a dynamic and multi-component system that continuously evolves under the influence of technological advancements, the development of tactical strategies, and intercultural interaction. The translation of military terminology remains a relevant task that requires high precision, linguistic competence, and a deep understanding of context.

Key words: military vocabulary, military translation, word-formation processes, communication, borrowings, idiomatic expressions, euphemisms.

УДК 811.111'25:002.1
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.61

Пожарська Н. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Киричук Л. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Юшак В. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки

ОСНОВНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Анотація. Стаття присвячена комплексному аналізу основних труднощів перекладу ділової документації з англійської на українську мову. У сучасних умовах глобалізації та міжнародного співробітництва якісний переклад офіційних документів є критично важливим для забезпечення ефективної комунікації між компаніями, державними установами та міжнародними організаціями. Ділова документація включає широкий спектр текстів: договори, контракти, фінансові звіти, офіційні листи, протоколи, комерційні пропозиції тощо. Тому її переклад потребує не лише глибоких знань мовних норм, а й розуміння юридичних та культурних особливостей.

У статті розглянуто основні лексико-семантичні труднощі перекладу, які виникають через розбіжності в термінологічних системах англійської та української мов, багатозначність окремих термінів, відсутність прямих еквівалентів і специфіку юридичної лексики. Значна увага приділена граматичним аспектам, зокрема перекладу безособових конструкцій, модальних дієслів, номіналізацій та пасивного стану, що є характерними для англійських ділових текстів. Окремо досліджено стилістичні та прагматичні труднощі, пов'язані з передачею офіційно-ділового стилю, формальних кліше та стандартних виразів.

Визначено основні типи помилок, що найчастіше зустрічаються у процесі перекладу ділової документації, та запропоновано ефективні методи їх уникнення. До таких методів належать використання нормативних джерел (юридичних та фінансових глосаріїв, стандартних перекладних відповідників), адаптація тексту відповідно до мовних норм цільової мови, застосування стратегій компенсаторного перекладу та локалізації. Розглянуто можливості автоматизованих систем перекладу (CAT-tools, машинний переклад), їхні переваги та обмеження у сфері офіційно-ділового спілкування.

Особливу увагу приділено збереженню юридичної коректності та прагматичної відповідності перекладених текстів, що є важливим для уникнення правових наслідків та забезпечення точності переданих даних. У статті наведено практичні рекомендації щодо вдосконалення перекладацької діяльності у сфері ділового спілкування, які можуть бути корисними як для професійних перекладачів, так і для фахівців, які працюють із міжнародними документами.

Ключові слова: переклад, ділова документація, англійська мова, українська мова, лексико-семантичні труднощі, юридична термінологія, офіційно-діловий стиль, автоматизовані системи перекладу, стандартизація, правова відповідність.

Вступ. Сучасний світовий ринок вимагає якісного та точного перекладу ділової документації, що є важливим елементом міжнародної комунікації. Зростаюча глобалізація та активізація міжнародного співробітництва обумовлюють потребу у фахівцях, здатних забезпечити ефективний міжкультурний обмін інформацією. Високий рівень володіння мовою, знання специфіки ділового стилю та володіння методами перекладу є ключовими чинниками успішної комунікації між партнерами різних країн. Саме тому дослідження особливостей перекладу ділової документації є важливим завданням для сучасних перекладачів.

Актуальність дослідження. Ділова документація охоплює широкий спектр текстів, серед яких договори, контракти, офіційні листи, комерційні пропозиції, звіти, протоколи та інші документи, що регулюють професійну діяльність. Як зазначає Мацишин С., особливістю перекладу таких документів є необхідність не лише лінгвістичної точності, а й правової коректності, оскільки будь-яка похибка може призвести до юридичних наслідків [1]. Саме тому перекладачі мають не лише володіти мовними засобами обох мов, але й орієнтуватися в національних правових нормах і стандартах ділового спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі значну увагу приділено питанням перекладу ділової документації, зокрема її лексичних та граматичних особливостей. Наприклад, Старусєва Є. досліджує труднощі перекладу офіційної документації, наголошуючи на важливості стандартизованих виразів і термінологічної точності [2]. Марченко К. у своїй праці аналізує проблему передачі умовного способу в ділових текстах, зазначаючи, що різниця у граматичних конструкціях англійської та української мов часто при-

зводить до труднощів у виборі відповідних еквівалентів [3]. Талан Н. досліджує питання перекладу модальних дієслів, які є ключовими у формулюванні юридичних зобов'язань, прав та обов'язків сторін [4, с. 320]. Однак, попри наявність значної кількості досліджень, низка аспектів залишається недостатньо вивченою. Зокрема, відсутні узагальнюючі праці, які б систематизували основні труднощі перекладу ділової документації з англійської на українську мову з урахуванням лексичних, граматичних і стилістичних особливостей.

З огляду на актуальність проблеми, **метою** цієї статті є виявлення основних труднощів перекладу ділової документації та аналіз способів їх подолання. У ході дослідження буде розглянуто лексико-семантичні, граматичні та стилістичні особливості офіційних документів, що створюють перешкоди для точного відтворення їхнього змісту українською мовою. Також буде проведено аналіз типових помилок, які виникають у процесі перекладу, та визначено ефективні методи їх уникнення. Руда А. вказує на те, що переклад ділової документації потребує не лише формальної точності, але й комунікативної відповідності, що дозволяє адекватно передати прагматичний зміст тексту [5, с. 328].

Стаття спрямована на заповнення прогалин у дослідженні перекладу ділової документації та надання практичних рекомендацій для вдосконалення перекладацької діяльності. Розуміння особливостей перекладу таких текстів є важливим не лише для професійних перекладачів, а й для юристів, економістів, менеджерів та інших фахівців, які працюють з міжнародними документами.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах глобалізації та активного розвитку міжнародного співробітництва переклад ділової документації є невід'ємною складовою комунікації між організаціями, компаніями та державними установами. Марченко К. вважає, що переклад таких документів вимагає не лише досконалого знання мовних норм, а й розуміння правових та культурних особливостей [3]. Офіційно-діловий стиль текстів визначає їхню специфіку, а основна мета перекладу полягає у точній та адекватній передачі інформації без втрати змісту чи юридичної сили.

Ділова документація охоплює широкий спектр текстів, серед яких особливе місце займають офіційні листи, договори, контракти, угоди, меморандуми, фінансові звіти та комерційні пропозиції. Вони містять стандартизовані фрази та чітку структурованість, що дозволяє уникати двозначностей у змісті [6]. Важливо розуміти відмінності між юридичними, фінансовими та комерційними документами. Юридичні документи, як-от договори та угоди, мають сувору термінологію і містять складні синтаксичні конструкції, що ускладнює їхній переклад. Як зазначає Старусєва Є., будь-яке відхилення від вихідного тексту в юридичних документах може спричинити правові наслідки, тому перекладач має дотримуватися офіційних термінів і стандартизованих формулювань [2].

Фінансова документація, включаючи звіти та балансові відомості, відзначається великою кількістю числових даних та специфічної термінології, що може мати відмінні значення залежно від контексту. Мацишин С. зауважує, що для таких документів важливо не тільки правильно передати зміст, але й зберегти відповідність стандартам фінансової звітності [1]. Комерційна документація, зокрема бізнес-пропозиції, маркетингові звіти та презентації, поєднує формальний стиль з елементами переконливості, що робить її переклад особливо складним з точки зору збереження стилістичної рівноваги між офіційністю та доступністю [7].

Однією з ключових вимог до перекладу ділової документації є точність, оскільки навіть незначне відхилення від змісту може вплинути на правову силу документа. Як зазначає Талан Н., формальна точність повинна поєднуватися з відповідністю правовим нормам та мовним стандартам цільової мови [4, с. 321]. Чіткість є не менш важливою, адже офіційні тексти мають бути зрозумілими для всіх сторін, незалежно від їхньої мовної компетенції. Це особливо актуально у випадках двомовних документів, які мають однакову юридичну силу в обох мовах.

Ще однією важливою вимогою є дотримання формальності, що забезпечує відповідність перекладеного документа офіційно-діловому стилю. Використання стандартних кліше та формулювань є типовим для офіційних текстів і значно спрощує процес перекладу. Посол Рістовскі В. підкреслює, що багато стандартних фраз у ділових документах мають закріплені відповідники, які необхідно використовувати для збереження офіційного характеру тексту [6]. Це стосується таких конструкцій, як «*We hereby confirm that...*» – «*Цим підтверджуємо, що...*», або «*This agreement is made and entered into...*» – «*Цей договір укладено...*».

Аналізуючи лінгвістичні особливості ділової англійської мови, можна виокремити кілька основних характеристик. Насамперед, це формальний стиль, який відзначається відсутністю розмовних виразів, уживанням складних синтаксичних конструкцій та пасивних форм, що додають тексту офіційності. Руда А. висловлює думку, що англомовна ділова комунікація часто передбачає довгі, складнопідрядні речення, тоді як в українській мові надається перевага чітким і коротким висловлюванням [5, с. 329].

Специфічна термінологія також є важливим аспектом, оскільки ділові документи рясніють галузевими термінами, скороченнями та акронімами. Переклад таких термінів вимагає не тільки глибоких знань мовних відповідників, а й розуміння сфери, до якої належить текст. За словами Маркова Д. та Марченка В., проблема полягає в тому, що деякі терміни не мають точних українських еквівалентів, що змушує перекладача використовувати описові конструкції або запозичення [8]. Наприклад, поняття «*endorsement*» у фінансових документах може перекладатися як «*індосамент*» або «*підтвердження*», залежно від контексту.

Останньою, але не менш важливою особливістю є використання складних синтаксичних конструкцій, які створюють труднощі у процесі перекладу. Згідно з Марченко К., в англійській діловій документації часто використовуються номіналізації, конструкції з дієприкметниками, що вимагає від перекладача вміння трансформувати речення без втрати змісту [3]. Наприклад, конструкція «*Considering the fact that the agreement has been signed...*» може бути перекладена як «*Беручи до уваги підписання угоди...*» або «*Зважаючи на те, що угоду підписано...*», залежно від контексту та вимог до стилю документа.

Однією з ключових проблем перекладу ділової документації з англійської мови на українську є лексико-семантичні труднощі. На думку дослідників, вони спричинені значними відмінностями у термінологічних системах обох мов, розбіжностями у значеннях слів, а також явищами багатозначності та омонімії [7].

Переклад термінів і професійної лексики є однією з найсерйозніших проблем, оскільки терміни у діловій сфері повинні бути чіткими та однозначними. За словами Маркова Д. та Марченка В., англійська мова відзначається значною кількістю багатозначних термінів, які в українській мові часто мають лише один або декілька відповідників залежно від контексту [8]. Наприклад, слово «*liability*» може означати як «*відповідальність*», так і «*зобов'язання*», що створює труднощі при перекладі фінансової та юридичної документації. Подібна проблема виникає і з терміном «*equity*», який у різних контекстах може перекладатися як «*акціонерний капітал*», «*справедливість*» або «*рівноправність*». Вирішення таких труднощів потребує залучення нормативних джерел, серед яких фінансові та юридичні глосарії, а також міжнародні стандарти ділового спілкування [1].

Ще однією лексичною проблемою є явище багатозначності слів та омонімії. Посол Рістовскі В. висловлює думку, що в англійській мові часто зустрічаються слова, які в різних контекстах набувають абсолютно різних значень [6]. Це стосується таких слів, як «*bond*» («*зв'язок*», «*облігація*», «застава»), «*capital*» («*капітал*», «*столиця*», «*велика літера*») та «*account*» («*рахунок*», «*звіт*», «*облік*»). У перекладацькій практиці подолання цих труднощів можливе шляхом уважного аналізу контексту та використання фахових словників, що дозволяє уникнути двозначності та забезпечити коректний переклад [2].

Не менш складною є проблема лексичних лакун, коли в мові перекладу відсутній прямий відповідник до слова або словосполучення вихідного тексту. Мацишин С. вважає, що у діловій документації англійської мови нерідко зустрічаються концепти, які не мають точної відповідності в українській мові [1]. Наприклад, термін «*due diligence*» широко використовується у фінансовій та юридичній сфері, проте його еквівалентний переклад українською є складним. Найприйнятнішими варіантами вважаються «*належна перевірка*», «*правовий аудит*» або «*ретельне дослідження*», залежно від контексту. Для вирішення цієї проблеми перекладачі використовують методи описового перекладу, запозичення або калькування.

Окрім лексико-семантичних труднощів, значну складність викликають граматичні аспекти перекладу ділової документації. За словами Марченко К., одним з найпроблемніших явищ є переклад безособових конструкцій [3]. В англійській діловій мові часто використовуються конструкції на зразок «*It is required that...*» або «*It has been decided that...*», які в українській мові вимагають трансформації задля збереження природності тексту. Наприклад, речення «*It is recommended that all employees complete the training*» може бути перекладено як «*Рекомендується, щоб усі працівники пройшли навчання*» або «*Усім працівникам рекомендовано пройти навчання*». Вибір відповідного варіанту залежить від стилістичних норм української мови та конкретного контексту документа.

Особливою проблемою є передача модальних дієслів. На думку Талан Н., складність перекладу модальних дієслів пов'язана з тим, що їх значення варіюється залежно від контексту [4, с. 323]. Наприклад, дієслово «*shall*» може виражати як майбутній час, так і обов'язковість виконання певних дій. У юридичних документах воно зазвичай перекладається як «*зобов'язаний*» або «*має*» («*The contractor shall provide the necessary materials*» – «*Підрядник зобов'язаний надати необхідні матеріали*»). Натомість у звичайному діловому листуванні можливий варіант «*повинен*» або «*буде*».

Ще однією граматичною проблемою є передача пасивного стану, який широко використовується в англійських ділових текстах. Як зауважує Старусєва Є., в англійській мові конструкції пасивного стану є поширенішими, ніж в українській, що вимагає їхньої трансформації [2]. Наприклад, речення «*The contract has been signed by both parties*» може бути перекладене дослівно як «*Контракт був підписаний обома сторонами*», однак кращим варіантом є «*Обидві сторони підписали контракт*». Така зміна сприяє збереженню динамічності та природності тексту.

Стилістичні та прагматичні труднощі перекладу ділової документації також відіграють важливу роль. Як зазначає Руда А., офіційно-діловий стиль англійської мови відрізняється від українського своєю структурою та мовними засобами [5, с. 330]. Англійські ділові тексти часто містять велику кількість складних речень, інверсію, номіналізації та формальні вирази, що потребує адаптації при перекладі українською. Наприклад, вираз «*We appreciate your cooperation and look forward to future collaboration*» може бути перекладений як «*Ми цінуємо вашу співпрацю та сподіваємось на подальше партнерство*».

Окремою проблемою є переклад сталих виразів та кліше, що часто використовуються у діловій комунікації. Посол Рістовскі В. вважає, що такі вирази, як «*Yours sincerely*» або «*Best regards*», не мають дослівного перекладу українською мовою [6]. Найвідповіднішими варіантами є «*З повагою*» або «*Щиро ваш*». Подібні труднощі виникають і з іншими стандартними фразами, такими як «*Enclosed please find*» («*До цього листа додається*») або «*Pleased to inform you*» («*Маємо честь повідомити*»).

У процесі перекладу ділової документації постає низка труднощів, пов'язаних із термінологією, стилістикою, правовими особливостями та культурними відмінностями між англійською та українською мовами. Посол Рістовскі В. висловлює думку, що успішний переклад такої документації неможливий без застосування певних стратегій та джерел, які забезпечують точність і відповідність перекладеного тексту оригіналу [6]. Враховуючи це, важливим аспектом перекладацької діяльності є використання нормативних джерел, адаптація лексичних та граматичних структур відповідно до мовних норм цільової мови, а також застосування сучасних автоматизованих систем для оптимізації процесу перекладу.

На думку Мацишина С., одним із ключових методів подолання труднощів перекладу є звернення до нормативних джерел, які містять узагальнені правила та рекомендації щодо перекладу ділової документації [1]. Насамперед це спеціалізовані глосарії та термінологічні словники, які дозволяють уникнути помилок у передачі юридичних та фінансових термінів. Наприклад, у перекладі контрактів або угод важливо використовувати усталені відповідники термінів, оскільки їхнє неправильне тлумачення може спричинити юридичні наслідки. За словами Маркова Д. та Марченка В., точність у використанні термінології є основою якісного перекладу офіційних документів, тому знання стандартних словників та баз даних перекладачеві є необхідним [8].

Крім того, міжнародні стандарти ділового листування відіграють значну роль у забезпеченні відповідності перекладених документів загальноприйнятим нормам. За результатами дослідження Старусєвої Є., основна проблема при перекладі

листування полягає у збереженні формальності та відповідності діловому стилю, що вимагає знання усталених конструкцій та моделей побудови тексту [2]. Відомі стандарти, такі як ISO 17100, встановлюють вимоги до перекладу ділової документації, що включають точність передачі інформації, однозначність формулювань і правильний синтаксис. Державні нормативні акти щодо перекладу офіційних документів також забезпечують відповідність перекладу правовим нормам країни, що є особливо важливим у юридичному перекладі. У своїй праці Талан Н. наголошує, що офіційні документи, такі як свідоцтва, довідки та договори, потребують не лише буквального перекладу, а й відповідності юридичним термінам у законодавчій базі країни [4, с. 324].

Ще одним способом подолання труднощів перекладу є адаптація вихідного тексту відповідно до норм цільової мови. Залежно від конкретної ситуації застосовуються різні методи адаптації, серед яких калькування, транскрипція та транслітерація. Згідно з Марченко К., калькування дозволяє зберегти структуру вихідного тексту, але може призвести до стилістичних невідповідностей у цільовій мові [3]. Тому в офіційному перекладі доцільнішим є використання стандартних відповідників, які є загальноприйнятими в діловій комунікації. Транскрипція і транслітерація, за словами Рудої А., є важливими при передачі власних назв, посад, юридичних термінів та назв компаній, проте їхнє використання має відповідати українським орфографічним правилам [5, с. 334].

Лексико-граматична адаптація також відіграє важливу роль у процесі перекладу. Наприклад, у діловій документації англійська мова часто використовує безособові конструкції, які в українській мові потребують перефразування для збереження чіткості та природності висловлювання. На думку Маркова Д. та Марченка В., при перекладі модальних конструкцій особливу увагу слід приділяти правильному добору еквівалентів, оскільки їхнє буквальне відтворення може спотворити зміст документа [8]. Використання відповідників залежно від контексту є критично важливим, особливо у випадках, коли один і той самий термін може мати різні значення залежно від сфери застосування.

Останнім, але не менш важливим способом подолання труднощів перекладу ділової документації є використання автоматизованих систем перекладу. На думку Старусєвої Є., сучасні CAT-tools значно покращують ефективність перекладацької діяльності, дозволяючи зберігати узгодженість термінології та прискорюючи роботу перекладача [2]. Такі системи, як SDL Trados, MemoQ та Smartcat, пропонують функцію створення термінологічних баз та глосаріїв, що дає змогу уникати розбіжностей у перекладі складних юридичних і фінансових текстів. Однак, за словами Мацишина С., попри всі переваги автоматизованих систем, їхнє використання потребує ретельного постредагування, оскільки машинний переклад не завжди здатен враховувати стилістичні особливості та контекст документа [1].

Машинний переклад, зокрема системи на основі штучного інтелекту, такі як Google Translate або DeepL, стають популярними, проте їхнє застосування в офіційній документації обмежене через ризик некоректної передачі змісту. Талан Н. наголошує на тому, що автоматичний переклад може спричиняти помилки у передачі юридичних термінів, а також не завжди забезпечує правильне структурування речень [4, с. 325]. Тому остаточне редагування перекладених документів має важливе значення, адже воно дозволяє усунути можливі неточності, виправити стилістичні огріхи та адаптувати текст відповідно до норм української мови.

Висновки. Отже, для успішного перекладу ділової документації необхідно поєднувати використання нормативних джерел, застосування адаптивних методів та залучення сучасних технологій. Висока якість перекладу забезпечується не лише глибоким знанням термінології, а й умінням коригувати текст відповідно до культурних і правових особливостей цільової мови. Перекладач повинен не тільки володіти професійними навичками, а й орієнтуватися в нормативних документах і стандартах, що регулюють ділове листування та правові аспекти перекладу. Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на аналіз ефективності автоматизованих систем перекладу та вдосконалення методик адаптації тексту відповідно до норм української ділової мови.

Література:

1. Мацишин С. О. Лексичні і граматичні особливості українсько-англійського перекладу документів про освіту. DSpace at KDPU: Головна сторінка. URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8360 (дата звернення: 25.02.2025).
2. Старусєва Є. О. Переклад офіційної документації з англійської на українську мову : thesis. 2020. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81168 (дата звернення: 25.02.2025).
3. Марченко К. С. Труднощі перекладу умовного способу з англійської на українську мову : thesis. 2018. URL: http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/67306 (дата звернення: 25.02.2025).
4. Талан Н. І. Проблеми перекладу модальних дієслів з англійської на українську мову. Alfred Nobel University Journal of Philology. 2020. Т. 20, № 2. С. 320–326. URL: https://doi.org/10.32342/2523-4463-2020-2-20-34 (дата звернення: 25.02.2025).
5. Руда А. В. Invitation as a type of business documentation: translation aspect. Naukovy visnyk of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky: Linguistic Sciences. 2020. Vol. 2020, №. 31. P. 328–341. URL: https://doi.org/10.24195/2616-5317-2020-31-21 (date of access: 25.02.2025).
6. Посол Рістовскі В. Основні проблеми перекладу та як їх вирішити. Профпереклад. URL: https://profpereklad.ua/osnovni-problemi-perekladu-ta-jak-ih-virishiti/ (дата звернення: 25.02.2025).
7. Лексичні особливості перекладу ділової кореспонденції. URL: https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/35-shosta-mizhnarodna-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/65-leksichni-osoblivosti-perekladu-dilovoji-korespondentsiji (дата звернення: 25.02.2025).
8. Марков Д. В., Марченко В. М. Проблематика перекладу модальних слів з англійської на українську мову : thesis. 2018. URL: http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/67305 (дата звернення: 25.02.2025).

Pozharska N., Kyrychuk L., Yushak V. The main difficulties of translating business documents

Summary. The article is devoted to a comprehensive analysis of the main difficulties of translating business documents from English into Ukrainian. In today's context of globalization and international cooperation, high-quality translation of official documents is critical to ensure effective communication between companies, government agencies and international organizations. Business documents include a wide range of texts: agreements, contracts, financial reports, official letters, minutes, commercial proposals, etc. Therefore, its translation requires not only a deep knowledge of language

norms but also an understanding of legal and cultural peculiarities.

The article discusses the main lexical and semantic difficulties of translation that arise due to differences in the terminological systems of the English and Ukrainian languages, the ambiguity of certain terms, the lack of direct equivalents and the specifics of legal vocabulary. Considerable attention is paid to grammatical aspects, including the translation of impersonal constructions, modal verbs, nominalizations, and passive voice, which are typical for English business texts. The stylistic and pragmatic difficulties associated with the transmission of formal business style, formal clichés and standard expressions are separately studied.

The main types of mistakes that are most commonly encountered in the process of translating business documents are identified, and effective methods of avoiding them are proposed. Such methods include the use of normative sources (legal and financial glossaries, standard translation equivalents), adaptation of the text in accordance with the language norms of the target language, application of compensatory translation and localization strategies. The capabilities of automated translation systems (CAT-tools, machine translation), their advantages and limitations in the field of official business communication are considered.

Particular attention is paid to maintaining legal correctness and pragmatic relevance of translated texts, which is important for avoiding legal consequences and ensuring the accuracy of the transmitted data. The article provides practical recommendations for improving translation activities in the field of business communication, which can be useful for both professional translators and specialists working with international documents.

Key words: translation, business documentation, English, Ukrainian, lexical and semantic difficulties, legal terminology, official business style, automated translation systems, standardization, legal compliance.

UDC 327(477):341.645.5:061.1ЄС:[81'246'25:34]
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.62

Polieieva Yu. S.,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages,
Scientific and Educational Institute of International Relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv

CONTEMPORARY LEGAL TRANSLATION AT THE EU COURT OF JUSTICE: EUROPEAN FRAMEWORK FROM A UKRAINIAN PERSPECTIVE

Summary. The article examines current trends and approaches to legal translation at the Court of Justice of the EU in light of the prospects for Ukraine's accession to the European Union. The consideration of the issue becomes particularly relevant in the context of the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union and its Member States, in particular its parts devoted to the harmonization of Ukrainian legislation with European Union law. The topic is relevant from the point of view of Ukraine's membership in the European Federation of National Language Institutions (EFNIL), which will provide it with the opportunity to form a strategy for the legislative protection of the Ukrainian language as a future language of the EU.

The author shares her own practical experience of internship at this major European institution. The Court of Justice of the EU is the highest judicial authority of the European Union, which also acts as a law-making body and plays a significant role in the development of integration processes in general. The principle of multilingualism is present in every verbalized domain of EU law. At the same time, the approaches of the Court of Justice and the EU institutions and bodies to the problem of language use do not coincide. ECJ is a multilingual institution and plays a huge role in shaping the legal discourse of the EU. The increase in the number of official languages to 24 complicates the implementation of this principle and makes it impossible to directly translate all documents. The scale of translation work affects the efficiency of the Court of Justice of the EU and the demand for quality legal translation services has never been greater. At the same time, the paper emphasizes that the policy of the ECJ on legal translation is capable of responding to these challenges of today. The publications of domestic researchers mainly present the legal dimension of the functioning of the ECJ and do not sufficiently cover the issue of linguistic aspects of the translation process in this European institution.

The study analyzes the ways of implementing the EU language policy in legal aspects, identifies positive and problematic issues in the development of European languages, and summarizes approaches to interpretation and the organization of the work of one of the main translation departments of the Court of Justice of the EU – the Directorate for Interpretation *(Direction de l'Interprétation)*.

Key words: European law, the Court of Justice of the European Union, the Directorate for Interpretation of the ECJ, legal translation, legal interpretation, court translation/interpretation.

Introduction. The role of language in international relations is crucial and undeniable, it is not only a carrier of traditions and intentions of states, but also plays a dominant role in shaping their legal rights and obligations on a supranational level [1, p. 76]. The legal domain is an epitome of interconnectivity and globalization in the most acute sense [2]. Given that language underlies international legal system, translation can contribute significally to the development of international law. In the highly specialized scope of international law, legal translation necessitates an interdisciplinary approach from the translator that considers the characteristics of legal language *(legalese)* as well as the specialties of legal sciences.

Law is a field that rapidly transcends national frontiers and international legal system particularly evolves through language. Granting Ukraine the status of a candidate for accession to the European Union on June 23, 2022 [3] legally cemented the European integration choice of the Ukrainian people at the pan-European level. The development of Ukrainian legal system has been significantly influenced by the declared European integration of the country. Ukraine is currently in the process of adapting its legislation to European norms and standards with a goal to acquire full membership to the European Union [4; 5]. Integration of Ukraine into the European Union, in particular harmonization of its legislature require proper command of legal translation skills. In this regard, a deeper understanding of official data about the European Union, its structure, legal institutions, and especially language policy is *relevant* for Ukrainian society and education.

The linguistic perspectives of international legislation and adjudication in the European context is a relatively new field of research. The EU is characterised by its cultural and linguistic diversity, and the languages spoken in EU countries are an essential part of its cultural heritage. *Multilingualism* is a fundamental aspect and key competence of contemporary European society. Therefore, the EU supports multilingualism in its action programmes and in the work of its legal institutions. There is a growing awareness in Europe that English monolingualism is not a promising direction and multilingualism is crucial to overcoming the hegemony and monotony established by the English language. However, within the framework of ongoing harmonization of the legal systems of the EU member states, plain European legal English i.e. *legal Euro-English*, as a *lingua franca* is already developing. European legal English tends to be legalese-free and user-friendly, trying to avoid pedantic and archaic forms, the use of Latinism and complex prepositions or constructs and includes terms that are neologisms with respect to the Anglo-American legal language [6; 7, p. 59–65].

The present article will particularly focus on language policy of the EU and methods of its implementation in legal domain, in particular, aspects of legal translation at such institution as The Court of Justice of the European Union (CJEU), informally known as the European Court of Justice (ECJ), the supreme court of European Union in matters of European Union Law. "ECJ plays a remarkable role the in the EU legal system" [8]. *Multilingualism* characterises the activities of the ECJ, however, the approaches of the ECJ and the EU institutions and bodies to the issue of language use do not coincide. Thus, the Court of Justice of the EU uses only one working language to conduct the deliberations *(langue de délibéré)* and that is French. As Nial Fennelly puts it "however, all Community languages are equally authentic, George Orwell might have thought that one was more equal than the others" [9, p. 661]. French remains the dominant language within the institution. This means that all acts, decisions and rulings adopted in the Court are necessarily translated into French. Furthermore, the ECJ is left free to determine for itself the procedural languages that may be used in cases before it.

The EU Court of Justice plays a pivotal role in shaping legal discourse and practices for contemporary legal translation. In essence, a legal translation is a translation that relates to the law. "Legal translation is known for being one of the most challenging and demanding types of translation since it requires both language and legal expertise as well as extreme attention to detail" [10]. It has been advocated [2; 10; 11] that the significance of legal translation has never been greater in the EU and around the world due to globalization and the shift towards overall inclusivity. Legal translation is a key factor in the interpretation of international legal instruments. It aims to enhance the connections between national legal systems and international norms by creating common interpretations of international legal instruments. Finally, it is worth noting that in every area of law, including international law, translation and interpretation are inseparable and interconnected.

In this context, current trends in the field of legal translation highlight the growing importance of this specialized practice and its implications for translation professionals, legal and public institutions and deserve thorough investigation.

Literature review. The issues of the legal status of the Court of Justice of the EU and its competence are addressed in the works of such scholars as V. Muraviov, T. Anakina, O. Andriychuk, M. Bernat, P. Craig, R. Cross, D. Valentine, F. Jacobs, K. Mcauliffe, N. Fennelly, K. Lenaerts & J. Gutiérrez-Fons, R. David, C. Robert, S. Weatheril, J. Weiler, A. Dashwood et al. The linguistic aspects of the work of the Court are discussed by O. Łachacz & M. Rafał [1], M. Cohen [12; 13], K. McAuliffe [8]. In the works of Ukrainian researchers we find mainly the legal dimension of the activities of the Court of Justice of the EU, these are publications on international law and EU law (O. Shpakovych [14], I. Yavorska [15], M. Yatsymirska [16]). Despite the general research on the subject matter of the legal status and competence of the EU Court in national publications, it can be argued that there is almost no coverage of the linguistic aspect of the work of this European institution with regard to the process of legal translation and legal interpretation. With this paper we would like to cover this gap by analysing the relationship between law, language and translation in the jurisprudence of the ECJ.

The purpose of the article is to investigate the peculiarities of application of EU legal translation practice by examining the processes behind the production of the multilingual jurisprudence of the Court of Justice of the European Union. This article *aims to* share the update information on the work of the the Court's Interpretation Directorate, which is part of the Directorate-General for Multilingualism, based on the author's personal experience gained from the internship at the Court in January 2024.

The paper is of particular *scientific relevance* due to the insufficient coverage of the subject matter in national publications. It is of particular relevance in the context of European integration processes of our state, considering the recommendations on the harmonization of Ukrainian legislation to EU law. *Practical value* of the paper is that its findings can be used in compiling translation courses, in theory and practice of translation, especially for training future legal translators and interpreters. The *theoretical value* is in the current theoretical outlook on language policy of the EU and methods of its implementation in legal domain, particularly in relation to legal translation at the European Court of Justice.

Results and discussion. "As a democratic organisation, the EU has to communicate with its citizens in their own language" [17, p. 3]. The European institutions started with four languages in 1958 and now work in 24 official and working languages[1] plus, in some cases, a number of regional languages from different Member States, and other languages (Russian, Arabic, Chinese, Japanese, etc.) [Ibid.].

Despite the proclaimed equality of the official languages of the EU, they are not always used proportionally. Most often, communication is carried out using two languages (English and French), three (English, German, French) or five languages (English, Spanish, Italian, German, French). Therefore, the division of all languages in the Court of Justice of the EU indicates the establishment of a certain hierarchy between them. Multilingualism within one legal system is understood as "the use of multiple equally authentic languages within one legal system – creates new challenges for legal practices, especially legislation and adjudication" [1, p.75].

The Court of Justice of the European Union (French: *Cour de justice de l'Union européenne* or *CJUE*; Latin: *CURIA*) is one of the EU's seven institutions. Located in Luxembourg, the ECJ oversees the correct application and implementation of EU law i.e. it interprets EU law to make sure it is applied in the same way in all EU countries, and settles legal disputes between national governments and EU institutions. It is actually composed of two separate courts – the Court of Justice and the General Court. From 2004 to 2016 there was a third court, the Civil Service Tribunal, but its work is now done by the General Court.

There is an extensive literature on the ECJ. Nevertheless, the role of language and legal translation in the production of the Court's jurisprudence is indeed of primary importance in investigating.

In January 2024, we had the chance to tour the Court of Justice of the European Union as part of our internship programme and to learn about the activities of the Interpretation Directorate by attending three seminars. Thus, most data discussed in this chapter is based on an anthropological investigation drawing on personal

[1] Official EU languages:
Dutch, French, German, Italian: 1958
Danish, English: 1973
Greek: 1981
Portuguese, Spanish: 1986
Finnish, Swedish: 1995
Czech, Estonian, Hungarian, Latvian, Lithuanian, Maltese, Polish, Slovak, Slovene: 2004
Bulgarian, Irish, Romanian: 2007
Croatian: 2013

experience and on *CURIA* [18], the official multilingual website of the European Court of Justice. This is the current overview of the work of Interpretation Directorate of the ECJ.

The ECJ is seen as a multilingual, supranational court. The EU Court of Justice plays a huge role in shaping legal discourse. According to the official website of the Court "the Court needs a common language in which to conduct deliberations. That language is, by custom, French". French is the internal working language of the Court, and the interpreters are not present at deliberations, since the rules of procedure state that the Court shall deliberate in closed session [19]. This internal linguistic practice gains certain critisisim [1; 20] and goes in contrast with the generally adopted principle of multilingualism at the Court. Mathilde Cohen [13] refers to this disproportionate influence of the inner practice of the Court as the *"French capture."*

Initially, the Luxembourg court heard cases in the four languages of its founding member states: German, French, Italian, and Dutch. Now, in connection with the expansion of the EU and, accordingly, the increase in the number of official languages, the situation has become more complicated. Since the end of the 1950s the EU's ancestor, the European Coal and Steel Community (ECSC), had six member states and four languages, 12 language combinations were used to ensure the translation of all documents. In connection with the accession of new members, in 1973 the number of combinations became 30, in 1981 – 42, in 1986 – 72, in 1995 – 110, in 2004 – 380. In 2007, with the accession of Romania and Bulgaria and the recognition of 22 official languages plus Irish, translation into 23 languages implied 506 combinations. When Croatia joined the EU in July 2013, it became 24 languages, and the number of possible language combinations to ensure the work of the Court increased to 552.

In order to meet this immense linguistic challenge the ECJ has set up highly efficient interpreting, translation and legal text verification services. Thus, the Court of Justice is half a legal institution, half a giant translation and interpretation center. The Directorate-General for Multilingualism is the organization's largest language service, which reflects the significance of the language issue to the Court. The Directorate-General comprises the *Directorate for Interpretation* and *Directorates A and B for Legal Translation*. The activities of the Directorate for Interpretation and the contemporary use of legal interpretation are the main topics of this paper.

"Interpreters are at the front line of multilingualism, working to ensure that language is no barrier to understanding" [17, p. 4]. The history of official court interpreting as a whole is comparably short. Although it started with the war trials which took place in Nuremberg between November 1945 and October 1946 and in Tokyo between June and November 1948, the experience of these trials gave rise not to court interpreting as such, but to simultaneous interpreting, which is only one of the techniques that may be used in court under certain circumstances [21]. According to Muhammad Y. Gamal [21, p. 63], modern court interpreting has made limited progress in its brief history. The term 'court interpreting' is widely used to refer to any kind of legal interpreting, but the courtroom is in fact only one of several contexts in which legal interpreting may take place.

As is known, there are two main techniques in interpreting. The first is consecutive interpreting, where the interpreter uses a special form of note-taking while the speaker is speaking and then gives back the speech in another language as soon as the speaker has finished. The second, which accounts for over 90% of all conference interpreting, is simultaneous interpreting, where the interpreter listens to the speaker and interprets at the same time whilst keeping pace with the speaker. This form of interpreting requires meeting rooms specially equipped with soundproof booths for the interpreters and electronic equipment for sound amplification, transmission and often recording. The language arrangements for Interpretation at EU meetings into and out of 24 or more languages requires at least 72 interpreters.

Thus, at the EU institutions, conference interpreters work in various modes of interpreting:

− *Consecutive* – interpreting after the speaker has finished, with the help of a special form of note-taking;

− *Simultaneous* – interpreting in real time while the speaker is speaking, using conference interpretation equipment (i.e. soundproof booths, earphones and a microphone). This mode is the most widely used;

− *Whispered or Chuchotage* – the interpreter is seated or standing next to the client and interprets simultaneously directly into his/her ear;

− *Portable Interpretation Equipment (PIE)* – the interpreter interprets simultaneously without being in a booth, with the help of a handheld microphone and headphones [17].

The Court's Interpretation Directorate provides simultaneous interpreting during the public hearings before the Court of Justice and the General Court. Currently the Directorate accounts for approximately 70 permanent interpreters. When necessary, it also calls upon the services of experienced conference interpreters from the EU register of some 3000 accredited freelance interpreters (also known as *Auxiliary Conference Interpreters*) who take on about 40% of the workload.

Good interpreters must have a thorough knowledge of all their working languages, but other skills are equally important. Conference interpreting is not a word-for-word translation exercise, analytical skills and the ability to understand the speaker's point of view are essential to the quality of the interpreter's performance as well as familiarity with the subject matter. At the Court of Justice precision is essential, and prior study of the case-file is an integral part of an interpreter's work [22, p. 46-48]. Conference interpreters must respect certain professional principles, above all confidentiality. Interpreters are bound by the strictest secrecy with regard to all the information disclosed before and during hearings. The interpreter works as part of a team both during the preparation stage and in the courtroom.

In addition to having a perfect command of their working languages, the Court's interpreters must have a thorough knowledge of the subject-matter of the hearing. It is thus very important for them to study the documents and evidence in the case-file of the proceedings. Interpreters, bound by absolute confidentiality, have full access to the case-file, in order to familiarise themselves with the relevant legal issues and terminology.

Interpreters work from the soundproof booths in each courtroom. Today the main courtroom in the new Court in Luxembourg is equipped with twenty-four interpreting booths. Each seat in the courtroom, including all the seats for the attorneys, judges, legal secretaries *(référendaires),* and the audience, is equipped with a small device that loops around one ear and is worn like a headphone. A box in each seat allows you to change the channel, and the channel for

each language is listed electronically on the front of each interpretation booth. As previously stated, not every language is interpreted in every hearing. The interpreting team is tailored to the specific language requirements of the case being heard in the courtroom, which is determined by the "language of the case", i.e. a language chosen by the parties from among the official languages of the European Union (the language of the Member States intervening, the language needs of the Judges hearing the case, the language of any visiting groups attending the hearing).

The range of languages therefore varies from case to case. Basically, at hearing proceeds up to five or six different languages can be used. Only rarely does the Court require interpretation from all official languages into all official languages.

Interpretation goes in real time. The interpreters translate as quickly as the speakers speak and there really is zero delay. Each interpretation booth has anywhere from 2-4 interpreters, depending on the languages being used.

The importance of simultaneous interpretation at the ECJ cannot be underestimated. By providing real-time translation, interpreters help ensure access to justice of all EU citizens and maintain courtroom efficiency. As is known [23], simultaneous interpretation at the Court requires a unique combination of linguistic knowledge, legal expertise, and complex cognitive skills. Although the challenges are significant, with the proper training and preparation, court interpreters can deliver accurate and impartial translations that uphold the integrity of legal proceedings and reflect evolving European legal norms and social values.

Conclusions. The position and significance of languages and legal translation in a globalized world are evidently indisputable and deserve thorough investigation. In the light of European integration processes and new prospects for Ukraine's accession to the European Union the issue becomes even more relevant. The linguistic diversity of the EU operates on the key concepts of equality and mutual enrichment of various cultures. The EU institutions, following the principle of multilingualim, ensure the harmonious coexistence of 28 member-states in 24 official languages. The Court of Justice of the European Union is half a legal institution, half a giant translation and interpretation center, which plays a huge role in shaping legal discourse of the EU. The scale of translation work is enormous and affects the efficiency of the Court. Nevertheless, the future of legal translation at the ECJ looks promising as it promptly provides new ways to tackle the emerging challenges.

Finally, it is worth noting that on March 21, 2022 at an extraordinary meeting of the General Assembly of the European Federation of National Language Institutions (EFNIL), a decision on Ukraine's membership in the EU language space was unanimously adopted. Such a decision will allow the formation of a strategy for the legislative protection of the Ukrainian language as the future official language of the EU. Thus, the materials presented in this article open up new viewpoints for the study. The *prospects for further research* may include looking at practical aspects in the field of legal translation and legal interpretation at the ECJ and the comparative analysis of European and Ukrainian legal discourse practises. We hope, the information of this article will serve as material for further theoretical conclusions and generalizations.

Bibliography:

1. Łachacz O., Rafał M. Multilingualism at the Court of Justice of the European Union. *Theoretical and practical aspects studies in logic, grammar and rhetoric.* 2013. № 34 (47). P. 75–92. DOI:http://doi:10.2478/slgr-2013-0024.
2. What is legal translation and why is it important? URL:https://devnagri.com/what-is-legal-translation-and-why-is-it-important (access date: 01.15.2025).
3. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. Україна-Європа : веб-сайт. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf (дата звернення: 14.05.2024).
4. Макаренко Н. А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на Євроінтеграцію. Електронне наукове видання *«Аналітично-порівняльне правознавство».* 2022. № 1 (2022). С. 366-369.
5. Галицька О. Б. Сучасний європейський азюльно-правовий дискурс. *New development horizons of philological science:* Scientific collective monograph. 2022. P. 24-50. Riga, Latvia: "Baltija Publishing". DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-248-7-2.
6. Giampieri P. Is the European legal English legalese-free? URL: https://www.researchgate.net/publication/315628395_is_the_european_legal_english_legalese-free (access date: 01.03.2025).
7. Taglialatela A. Current Trends in EU Multilingualism and Legal English Translation. *Traduttologia. Rivista di Interpretazione e Traduzione*. 2018. № 18, P.59–79. URL:https://www.researchgate.net/publication/345069893_Current_Trends_in_EU_Multilingualism_and_Legal_English_Translation_Traduttologia_Rivista_di_Interpretazione_e_Traduzione_18_2018_59-79 (access date: 01.11.2024).
8. McAuliffe K. Enlargement at the European Court of Justice: Law, Language and Translation. *European Law Journal*. 2008. Vol. 14, №. 6. P. 806–818. URL:https://www.academia.edu/3184639/Enlargement_at_the_European_Court_of_Justice_Law_Language_and_Translation (access date: 01.15.2025).
9. Fennelly N. Legal Interpretation at the European Court of Justice. *Fordham Int'l L.J.* 1996. P. 656. URL:https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol20/iss3/4 (access date: 12.26.2024).
10. Temelkova K. The complexity of legal translation is in the EU between different language families. *Legal Translation : Importance, Challenges & Best Practices.* 2022. URL:https://www.milestoneloc.com/legal-translation-guide/ (access date: 01.03.2025).
11. Refo R., Faqir S. A. From Legal Translation to Legal Globalization: Globalization of Criminal Laws to Counter Global Crimes. *International Journal of Social Science and Humanity.* 2016. № 6 (4). P. 275–281.
12. Cohen M. On the linguistic design of multinational courts: The French capture. International Journal of Constitutional Law. 2016. Volume 14, Issue 2. P. 498–517. DOI:https://doi.org/10.1093/icon/mow023
13. Cohen M. The continuing impact of French legal culture on the international court of justice. 2018. DOI:10.1093/oso/9780190697570.003.0009 URL:https://www.researchgate.net/publication/326404425_The_continuing_impact_of_french_legal_culture_on_the_international_court_of_justice (access date: 01.08.2025).
14. Шпакович О. М. Роль суду Європейського Союзу в становленні та розвитку європейського права. *Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно правові дослідження».* 2009. № 1. С. 58–63.
15. Яворська І. М. Роль і значення суду ЄС у системі органів європейського союзу. *Вісник Львівського університету.* Серія «Міжнародні відносини». 2015. Випуск 37. Частина 2. С. 82–88.
16. Яцимірська М. Г. Мовна політика європейського союзу. *Вісник Львівського університету*. Серія Журналістика. 2019. Випуск 45. С. 316–322. DOI: http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2019.45.10014

17. Interpreting and translating for Europe. 2017. URL:https://www.cdt.europa.eu/sites/default/files/documentation/pdf/qd0117611en.pdf
18. CURIA. Court of Justice of the European Union URL:https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/
19. Languages and interpreting at the Court of Justice of the European Union in Luxembourg. URL:http://www.curia.europa.eu
20. Baaij C. J. The EU Policy on Institutional Multilingualism: Between Principles and Practicality. *Language & Law.* 2012. Vol. 1. P. 14–32. DOI: 10.14762/jll.2012.014
21. Gamal M. Y. Court Interpreting. In book: *Routledge Encyclopedia of Translation Studies.* Edition: 2 Chapter: Court Interpreting. P. 63-67. URL:https://www.researchgate.net/publication/263852473_Court_Interpreting (access date: 01.05.2025).
22. Lenaerts K., Gutiérrez-Fons J. A. To Say What the Law of the EU Is: Methods of Interpretation and the European Court of Justice. European University: Institute Badia Fiesolana. 2013. 48 p.
23. Simultaneous Interpretation: Oral Proficiency in Court. 2024. URL:https://interpreterexam.com/docs/simultaneous-interpretation/
24. Українська мова отримала статус майбутньої мови Євросоюзу. Євроінтеграційний портал : веб-сайт. URL:https://eu-ua.kmu.gov.ua/node/4518 (access date: 01.03.2025).

Полєєва Ю. Сучасний юридичний переклад у суді ЄС: європейські рамки з української перспективи

Анотація. У статті досліджуються сучасні тенденції та підходи до юридичного перекладу у Суді ЄС у світлі перспектив вступу України до Європейського Союзу. Особливої актуальності розгляд проблематики набуває в контексті імплементування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами, зокрема її частин, що присвячені гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу. Тема постає актуальною з точки зору членства України в Європейській федерації національних мовних інституцій (EFNIL), що надасть їй можливість формувати стратегію законодавчого захисту української мови як майбутньої мови ЄС.

Автор ділиться власним практичним досвідом стажування у цій поважній Європейській установі. Суд ЄС є вищою судовою інстанцією Євросоюзу, який також виступає правотворчим органом і відіграє значну роль у розвитку інтеграційних процесів в цілому. Принцип мультилінгвізму пронизує всі вербалізовані сфери права ЄС. Водночас, підходи Суду ЄС, інститутів та органів ЄС до проблеми використання мов не збігаються. Суд ЄС є мультилінгвальною установою і має велике значення у формуванні правового дискурсу ЄС. Збільшення кількості офіційних мов до 24-х ускладнює здійснення цього принципу та унеможливлює прямий переклад усіх документів. Масштаби перекладацької роботи впливають на ефективність Суду ЄС, а питання юридичного перекладу ще ніколи не поставало так гостро. Водночас, у статті наголошується на тому, що політика Європейського суду з юридичного перекладу здатна відповісти на ці виклики сьогодення. У роботах вітчизняних дослідників представлено переважно правовий вимір функціонування Суду ЄС і недостатньо висвітлено питання лінгвістичних аспектів процесу перекладу у цій європейській інституції.

У дослідженні проаналізовано способи реалізації мовної політики ЄС в правових аспектах, з'ясовано позитивні та проблемні питання розвитку європейських мов, узагальнено підходи до усного перекладу та організації роботи одного з головних перекладацьких департаментів Суду ЄС – Директорату з усного перекладу *(Direction de l'Interprétation).*

Ключові слова: європейське право, Суд Європейського Союзу, Директорат з усного перекладу Суду ЄС, мультилінгвізм, юридичний переклад, судовий переклад.

УДК 811.162.1'373.21:811.161.2'25](045)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.63

Поліщук Л. Б.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
зарубіжної літератури та журналістики
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПОЛЬСЬКІ ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ ТА ЇХНІ ЕКВІВАЛЕНТИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті охарактеризовано основні правила, особливості і проблеми перекладу власних польських географічних назв українською мовою. Виділено основні принципи перекладу: передача польських звуків із урахуванням їхніх українських відповідників, узгоджено написання власних назв відповідно до українського правопису, збережено значення назв та утримання культурних особливостей, виявлено труднощі перекладу складених назв, які включають прикметник та іменник, а також географічних об'єктів із діалектними або історичними варіантами.

Передача географічних назв є складовою частиною мовної взаємодії, яка забезпечує точність і зрозумілість інформації. Польські географічні назви, через їхню фонетичну та графічну своєрідність, становлять виклик для правильного відтворення в українській мові, розуміння їх мовних закономірностей та вироблення єдиних правил.

Дослідження цієї теми наголошує на важливості стандартизації засад перекладу польських географічних назв українською мовою. Застосування розроблених підходів дозволяє уникнути помилок, зберегти мовну ідентичність кожної назви та сприяти взаємному розумінню між польським і українським народами.

Посилення міжнародних відносин на рубежі 20-го і 21-го століть відродила слов'янську співпрацю. У сучасному світі все частіше укладаються двосторонні міжурядові угоди, торговельні договори та інші юридичні документи, а також переклади наукової, публіцистичної та художньої літератури. Ці документи мають велику кількість власних географічних назв, які, як і термінологія, вимагають особливої обережності при перекладі з мови оригіналу на мову перекладу.

В Україні існує багато офіційно визнаної довідкової літератури, що пояснює правила правопису, але точне визначення граматичних правил щодо вживання польських топонімів залишається проблематичним.

Ключові слова: географічні назви, польська мова, оніми, адаптація, географічні аспекти.

Постановка проблеми. Географічні назви є важливою складовою мовної ідентичності та культурної спадщини нації. Вони не лише позначають конкретні місця, але й відображають історичні, культурні та соціальні особливості тих народів, що їх використовують. Переклад географічних назв має особливе значення, оскільки він не лише передає лексичне значення, а й сприяє збереженню цивілізованої єдності.

Польща, як сусідня країна України, має велику кількість географічних назв, які часто використовуються в контексті міжкультурної комунікації та дослідження історії двох народів. Зокрема, питання перекладу польських географічних назв на українську мову є актуальним у різних сферах: від офіційних документів до повсякденної мови. Однак, процес перекладу цих назв не є простим і потребує врахування низки лінгвістичних, культурних і історичних аспектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Г. І. Олефір, І. А. Дейнеко, І. В. Дейнеко у своїй статті «Топонімія в перекладі» розглядають проблеми коректного відтворення назв, зокрема між польською та українською мовами. Н. М. Петрица у роботі «Проблеми транспозиції чеської та словацької топонімії» досліджує окремі проблемні питання інтерпритації чеських та словацьких топонімів українською мовою. Інститут української мови НАН України у збірнику «Відтворення українських власних назв (антропонімів і омонімів іноземними мовами) розглядає відтворення українських власних назв, насамперед топонімів і антропонімів, іноземними мовами.

Питання відмінювання власних назв у слов'янських мовах час від часу порушували видатні українські вчені: В. Житник (2001 р.) – на матеріалі чеської та польської мов. У роботі Г. Ядацької «Культура польської мови» («Kultura języka polskiego») (2005 р.) розглядається принцип словотвору непольських географічних назв та утворення від них прикметників. У «Польсько-українському тематичному словнику» В. Мичковської (2017 р.) під рубрикою «Географічні назви Польщі та України» подано близько 100 українських перекладів польських міст і регіонів: Сосновець, Гнєзно, Щецин та інших. Зрозуміло, що тут не застосовано єдиного методу реалізації географічних назв, наприклад, не дотримано принципу використання традиційної форми, наданої деяким назвам міст. [1, 82]. Проте, не зважаючи на вищесказане, особливості перекладу власних польських географічних назв українською мовою не є достатньо вивченими, що призводить до актуальності нашого дослідження.

Мета статті полягає в аналізі та дослідженні особливостей перекладу польських географічних назв українською, виявлення специфіки транслітерації та адаптації, а також ролі культурних контекстів у цьому процесі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: дослідити фонетичні та орфографічні особливості польських назв та їх відповідників в українській мові, розробити системний підхід до адаптації власне польських географічних найменувань, визначити правила перекладу онімів українською мовою.

Об'єктом дослідження є власні польські географічні назви та їх адаптація і переклад українською мовою, а також культурні, мовні та географічні аспекти цього процесу.

Предмет дослідження включає методи та стратегії перекладу польських географічних назв на українську мову, а також їх культурні та соціолінгвістичні аспекти.

Методи дослідження. У роботі використано описовий, порівняльний та аналітичний методи. Проведено аналіз сучасних наукових розвідок з теми.

Виклад основного матеріалу. Географічні назви, або топоніми, складають важливу частину мовної системи. Вони виконують функцію орієнтації в просторі, а також мають культурне, історичне та емоційне значення. За допомогою топонімів люди можуть ідентифікувати території, пов'язані з певними подіями, особистостями або культурними традиціями.

Польські географічні назви є частиною культурної спадщини народу. Вони зберігають інформацію про періоди та зміни адміністративного устрою, соціальні трансформації та мовні процеси, що відбувалися в Польщі. Переклад цих назв на українську мову має важливе значення для збереження історичних зв'язків між двома народами та забезпечення точності передачі культурної інформації.

Польща вже давно працює над стандартизацією топонімів: у 1954 році було створено Комітет з унормування географічних назв (Komisja Ustalania Nazw Geograficznych) для визначення правильного написання польських географічних найменувань, надання їм стандартного написання та забезпечення їхнього використання.

У 2013 році, з подальшою актуалізацією у 2019 році, Комісією опубліковано Офіційний реєстр польських географічних назв світу (Urzędowy wykaz polskich nazw geograficznych świata) [2, 822]. «Опрацювання та публікація його є 45 результатом реалізації резолюцій Організації Об'єднаних Націй і спрямовані на уніфікацію географічних найменувань, що використовуються на офіційному рівні, а також в картографічних публікаціях, підручниках, пресі та інших засобах масової інформації» [2, 12]. До них належать адміністративні одиниці (області та райони), населені пункти (обласні центри, міські та районні центри, міста), економічні регіони та географічні (історичні) регіони. Кожен запис відкривається польською назвою (екзонімом), за якою іде оригінальна назва офіційною мовою (ендонім). Назва, яку Комісія вважає найбільш прийнятною, подається першою. Так як офіційні власні назви України пишуться кирилицею, географічні назви переводяться на латиницю за допомогою методу латинізації, прийнятого Комісією. Спочатку подається транслітерація (скорочено trl.), а потім транслітерація оригінальної назви, тобто польською мовою (скорочено trb.). Польські традиційні форми, що закріпились історично, подано в основному до назв населених пунктів, які перед Другою світовою війною перебували в межах Польщі [2, 25–26].

Переклад географічних назв є складним процесом, який вимагає врахування різних факторів. Одним із основних є проблема збереження оригінальної форми та передача її значення. Відображення онімів українською мовою переважно «викликає багато труднощів, оскільки перекладачеві потрібно не лише максимально точно передати іншомовні власні назви, а й враховувати специфіку звукової та графічної системи мови оригіналу та мови, на яку вони транслітеруються, тобто, з одного боку, якомога ближче наблизитися до мови-джерела, а з іншого, - дотримуватися норм українського правопису» [3, 158]. У випадку з польськими назвами, часто виникає необхідність знаходження балансу між фонетичною подібністю та точністю семантичного перекладу.

Існують основні принципи перекладу географічних назв: *Фонетичний принцип*: полягає в тому, щоб передати звучання географічної назви якомога ближче до оригіналу. Це часто застосовується в назвах, які не мають прямого перекладу або мають спеціалізоване значення. *Семантичний принцип*: полягає в перекладі значення географічної назви. Цей підхід використовують у випадках, коли назва має конкретне значення, яке можна передати через аналогічний термін в іншій мові. *Транскрипція та транслітерація*: використовуються для передачі фонетичних рис оригінальної назви, зберігаючи при цьому її звучання. На відміну від практичної транскрипції, транслітерація орієнтується не на якусь мову, а на певну графічну систему [3, 158].

Ą, ę: передаються як "*он*". *Ł (ł)*: передається як "*л*". Наприклад, Łódź – Лодзь. *Ń (ń)*: передається як "*нь*". Наприклад, Gdańsk – Ґданськ. *Ó (ó)*: передається як "*у*". Наприклад, Kraków – Краків. *W (w)*: передається як "*в*". Наприклад, Warszawa – Варшава. *Z* відкритими діатичними знаками (*ź, ż*): *Ź* передається як "*зь*", а *Ż* – як "*ж*". Наприклад, Żywiec – Живець.

Польські суфікси *-sk(i)*, *-ck(i)*, *-dzki* передаються як *-ський*, *-цький*, *-дзький* відповідно. Наприклад, Ostrowski – Островський. Прикметникові закінчення *-y* передаються як *-ий*. Наприклад, Biały – Білий.

Збереження традиційних назв: у випадках, коли географічна назва має усталену форму в мові перекладу, важливо зберігати її традиційне написання та вимову.

Переклад назв міст часто передбачає збереження їх оригінальної форми, якщо така вже усталилася в мові перекладу. В українській термінології є й запозичені топоніми, з «якими наш народ тривалий час пов'язують культурні та інші чинники, наприклад, Відень, Краків, Перемишль, а також Рим, Париж – вони мають традиційне українське написання» [4, 234]. Наприклад, назви таких міст, як Варшава, Краків, Гданськ, часто не потребують змін і залишаються без перекладу: Варшава (Warszawa), Краків (Kraków), Гданськ (Gdańsk).

Проте в деяких випадках польські міста мають специфічні форми у перекладі українською мовою. Це стосується міст, що мають старі, історичні форми або різні версії назв залежно від етапу історії: Лемберг (Lwów) – історична назва Львова. Станіславів (Stanisławów) – тепер Івано-Франківськ.

Нова редакція українського правопису 2019 року дає чітку відповідь на проблему відтворення слов'янських топонімів. *-ісе-*: «Польське, чеське й словацьке закінчення *-е-*, що наявне в географічних назвах із суфіксами *-ц-*, *-іц-*, *-ищ-* (лат. *-c-*, *-ic-*) і виражає значення множини, в українській мові передаємо закінченням *-і-* з відповідним граматичним значенням: Ке́льці, Ко́шиці, Лі́диці, Па́рдубиці. Ці географічні назви відмінюємо: Ко́шиці – Ко́шиць, Ко́шицям…» [5, 184].

Дискусійною складовою є передача польських складених географічних назв. Переклад цих найменувань українською мовою вимагає врахування як фонетико-орфографічних особливостей, так і семантичного значення кожної складової назви. Такий переклад підпорядковується загальним правилам. *Передача лексичних компонентів*: назви, що складаються з двох частин, з'єднуються дефісом, якщо це власне польська назва та лексичні компоненти, які мають еквівалент в українській мові, перекладаються дослівно Nowy – Новий. *Семантична*

точність: якщо один із компонентів називається дескриптором (позначає тип одного і того ж географічного поняття) Jezioro Solińskie – Озеро Солінське.

Труднощі виникають при перекладі географічних назв, що складаються з прикметників та іменників. Тут існують розбіжності в написанні топонімів. Якщо до відповідності входить прикметник, він узгоджується за родом і числом: Stare Miasto – Старе Місто. Польський іменник транслітерується або за наявності усталеного перекладу замінюється відповідним українським словом. Stare Miasto – Старе Місто, Biała Podlaska – Біла Підляська. Обидва компоненти узгоджуються між собою, дотримуючись правил українського правопису. Mały Dunajec – Малий Дунаєць, Wielka Wieś – Велике Село. Визначення роду та числа іменника (наприклад, Góra – жіночий рід, однина) та узгодження прикметника відповідно до іменника. Також відбувається транслітерація або переклад кожного із компонентів окремо: Zielona – Зелена, Góra – Гура. Географічні назви, до складу яких відноситься два іменники або ж іменник та присвійний прикметник, відмінюються лише в другій половині: Drawsko Pomorskie – Дравсько-Поморського, у Дравсько-Поморському.

Особливостями перекладу є усталені назви для історично відомих географічних об'єктів (наприклад, Biała – Біла), якщо складні прикметники утворені від географічної назви, їх перекладають, враховуючи оригінальну версію, значення слова в контексті: Woda може бути як «*вода*», так і «*річка*». У перекладі зважають на географічне розположення.

Власні імена передаються у транскрипції: Zamek Książ – Замок Ксьонж. Числівники перекладаються українськими еквівалентами: Trzy Korony – Три Корони, Cztery Stawy – Чотири Стави.

Назви річок та озер часто підлягають перекладу за допомогою транскрипції або фонетичної адаптації. В українінській мові вживаються такі варіанти: Вісла (Wisła) – одна з найбільших річок Польщі, або Одра (Odra) – річка, що протікає через Польщу та Німеччину. Іноді, однак, можливий переклад значення річки, якщо це є частиною історичного контексту чи традиції.

При перекладі назв регіонів можливо включати збереження національних або історичних контекстів. Польські регіони можуть мати відмінності в українських та польських версіях назв:Сілезія (Śląsk), Мазурія (Mazury), Підляшшя (Podlasie). Тут важливо не лише правильно передати фонетичну форму, але й врахувати можливі культурні відмінності.

Існують певні особливості, що зумовлюють специфіку перекладу польських географічних номенів на українську мову. Однією з таких особливостей є велика кількість польських назв, що мають аналогічні чи спільні корені з українськими. Польська назва Białystok перекладається як Білосток та Zamość – Замостя. Проте інколи польські номінації мають складнішу структуру, що потребує більш детального аналізу та адаптації.

Переклад географічних назв з польської на українську не лише відображає лінгвістичні закономірності, а й є способом збереження культурної ідентичності. Варто зазначити, що при перекладі географічних номенів необхідно враховувати історичний контекст, який визначає важливість певних найменувань для кожної з націй.

Висновок. Переклад власних польських топонімів українською мовою є складним, але важливим процесом, що вимагає ретельного підходу та врахування різних лінгвістичних і культурних аспектів. Оскільки вони несуть важливу інформацію про історію, культуру та ідентичність, їх точний переклад сприяє кращому розумінню культурних зв'язків між Польщею та Україною. Збереження традиційних форм назв і використання адаптованих варіантів забезпечує мовну та культурну точність, що має значення не лише для наукових досліджень, а й для повсякденної комунікації.

Виявлено багато розбіжностей у передачі назв географічних одиниць українською мовою, які виникають через різні способи транслітерації. Найпомітніші відмінності стосуються номінацій географічних об'єктів Польщі, що мають передаватися українською за закоренілими традиціями написання, сформованими історично та утвердженими в українській літературі й картографії.

Отже, залишається невирішеним питання щодо того, які саме польські географічних назви варто передавати традиційним, історично зумовленим прийомом. На жаль, укладачі правопису – як найавторитетнішого джерела у сфері передачі власних назв – не пропонують повного списку таких номенів, які варто подавати відповідно до узвичаєної форми.

Враховуючи вищезазначене, що вказує на певну розбіжність у написанні складних і складених назв топонімів, вважаємо необхідним підготувати нові рекомендації щодо уніфікації написання польських географічних найменувань відповідно до норм і правил чинного українського правопису.

Література:

1. Мичковська В. Р. Польсько-український тематичний словник. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2017. 436 с.
2. Urzędowy wykaz polskich nazw geograficznych świata (wyd. 2). Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Polski przy Głównym Geodecie Kraju, oprac. red. : Maciej Zych. Warszawa : Główny Urząd Geodezji i Kartografii, 2019. 822 s.
3. Могила Ю. А. До питання відтворення чеських географічних назв українською мовою. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова – 9, Вип.1. 2007. С.157-160.
4. Васильєва Л. П., Коць-Григорчук Л. М. Стандартизація слов'янських мов і формування правописних норм в ономастиці. *Мовознавство*. 2008. № 2-3. С.222-235.
5. Український правопис. НАН України. Київ: Наукова думка, 2019. 392 с.

Polishchuk L. Polish geographical names and their equivalents in the Ukrainian language

Summary. The article describes the basic rules, features, and problems of translating proper Polish geographical names into Ukrainian. It highlights the main principles of translation. Ukrainian orthography has agreed upon the spelling of proper names. The meaning of the names and the maintenance of cultural features are preserved. Difficulties were identified in translating compound names that include an adjective and a noun and geographical objects with dialectal or historical variants.

The transmission of geographical names is an integral part of linguistic interaction, which ensures the accuracy and clarity of information. Due to the phonetic and graphic uniqueness, the Polish geographical names appear like a challenge for correct reproduction in the Ukrainian language, understanding their linguistic patterns, and developing uniform rules.

Research on this topic emphasizes the importance of standardizing the principles of Polish geographical names into Ukrainian. The application of the developed approaches

allows for avoiding errors, preserving the linguistic identity of each name, and promoting mutual understanding between the Polish and Ukrainian peoples.

The international relationships strengthening at the turn of the 20th and 21st centuries revived Slavic cooperation. In the modern world, bilateral intergovernmental agreements, trade agreements, and other legal documents, as well as translations of scientific, non-fiction, and literary literature are increasingly being concluded. These documents have a large number of proper geographical names, which, like the terminology, require special care when translating from the original language to the target language.

In Ukraine, there is a lot of officially recognized reference literature that explains the rules of spelling. Despite this, the exact definition of grammatical rules for the use of Polish toponyms remains problematic.

Key words: geographical names, Polish language, onyms, adaptation, geographical aspects.

УДК 811.111:372. 72
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.64

Chepurna Z.
Hochschullehrerin am Lehrstuhl für Theorie,
Praxis und Übersetzung der deutschen Sprache,
Nationale Technische Universität der Ukraine „Ihor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute“

MODERNE TYPONYMIE IN DEN REDEN VON POLITIKERN

Anmerkung. Heutzutage sind deutsche Phraseologieeinheiten mit toponymischen Komponenten der antiken, biblischen, protestantischen Mythologie nicht nur für Linguisten, sondern auch für einen durchschnittlichen Bürger von besonderem Interesse. Nach den Ergebnissen von Studien, die sowohl die internationale als auch die rein nationale Komponente der deutschen Kultur widerspiegeln, ist die toponymische Phraseologie der deutschen Sprache ein Schlüssel zum Verständnis der Mentalität der deutschen Nation, derer historischen und kulturellen Entwicklung und derer Beziehungen zu anderen Völkern. Im Zusammenhang mit den jüngsten Ereignissen in der Welt und insbesondere in der Ukraine ist das Interesse an der Erforschung und Bezugnahme auf neu entstandene Toponyme sowohl in der deutschen als auch in der ukrainischen Sprache wesentlich gestiegen.

Toponyme sind ein wichtiger Teil der Sprache, der nicht nur die physischen Grenzen des Raums, sondern auch die kulturellen, historischen und sozialen Realitäten eines bestimmten Volkes widerspiegelt. Im Kontext der ukrainischen Politik wird die Verwendung von Toponymen in den Reden von Politikern zu einem wirkungsvollen Kommunikationsinstrument, das die nationale Identität bilden, patriotische Gefühle stärken und politische Initiativen unterstützen kann. Toponyme können sowohl Symbole für Einheit und Unabhängigkeit als auch Mittel zur Betonung bestimmter weltanschaulicher Ansichten oder kultureller Bindungen sein. Die Untersuchung, wie Politiker geografische Namen verwenden, ermöglicht uns zu verstehen, wie sich wichtige gesellschaftspolitische Prozesse in Reden widerspiegeln und wie sich öffentliche Einstellungen unter dem Einfluss von Sprachpraktiken ändern. Unser Artikel wird der Analyse der Funktionen von Toponymen in den Reden ukrainisch- und deutschsprachiger Politiker und der Betrachtung ihrer Bedeutung im modernen politischen Diskurs in der Ukraine und Deutschland gewidmet.

Untersuchungen journalistischer Texte, insbesondere Reden deutschsprachiger Politiker, zeigen, dass die Verwendung phonemischen Vokabulars die emotionale und konnotative Wahrnehmung von Informationen erheblich beeinflusst. Die emotionalsten Phoneme fanden sich beispielsweise in Reden zum Thema „Politik“, was auf den Wunsch von Politikern hinweist, die Emotionen der Zuhörer durch sprachliche Mitteln zu beeinflussen.

Darüber hinaus finden sich Toponyme häufig in der Zusammensetzung von Phraseologieeinheiten der deutschen Sprache, was den Reden mehr Bildhaftigkeit und Tiefe verleiht. Auch die Besonderheiten der Übersetzung solcher Phraseologieeinheiten mit Toponymkomponenten sind ein wichtiger Aspekt, da sie die kulturellen und sozialen Kontexte widerspiegeln können, die sowohl für den deutschen als auch für den ukrainischen Sprachraum charakteristisch sind.

Somit ermöglicht die Analyse der Verwendung von Toponymen in den Reden von Politikern ein tieferes Verständnis der Mechanismen des sprachlichen Einflusses und der Rolle geografischer Namen bei der Gestaltung des politischen Diskurses.

Schlüsselwörter: Phraseologie, Toponym, Phraseologieeinheiten mit Toponymkomponente.

Problemstellung. Toponymen in den deutschen Sprichwörtern beziehen sich überwiegend auf geografische Namen von Orten, Städten, Regionen oder Ländern, die in traditionellen Redewendungen oder Sprichwörtern verwendet werden. Diese toponymischen Elemente tragen dazu bei, den Begriffen bestimmte Bedeutungen zu vermitteln oder eine gewisse kulturelle und historische Bedeutung zu unterstreichen. Oft sind sie metaphorisch und beziehen sich auf bestimmte Eigenschaften von Orten oder deren kulturellen Ruf.

Analyse der letzten Veröffentlichungen. Das Thema *Toponyme im Deutschen* umfasst sowohl sprachwissenschaftliche als auch kulturhistorische Perspektiven, da geografische Namen tief in der Identität und Geschichte von Sprachgemeinschaften verwurzelt sind. Es gibt eine Reihe von Philologen, die sich mit der Bedeutung, Entstehung und Nutzung von Toponymen im Deutschen befassen. Hier sind einige relevante Quellen und Werke, die sich mit diesem Thema beschäftigt haben und sich immer noch beschäftigen: Heinz-Dieter Pohl, Karl L. F. Kittl, Walter J. H. Pohl, Peter H. R. de Laet, Ernst Föstermann, Hermann Yellinghaus, L. Huletska und andere.

Heutzutage findet man Sprüche und Sprichwörter mit einer toponymischen Komponente häufig in der Boulevardpresse, in Belletristik und manchmal sogar in der Umgangssprache. Für den Übersetzer wird die Interpretation dieser Konstruktionen oft zu einer echten Herausforderung, denn nur ein Fachmann, der die Sprache auf einem sehr hohen Niveau beherrscht, kann mit solchen Werten problemlos umgehen. Ebenso wichtig ist der Aspekt, die Kultur und Mentalität der Menschen zu verstehen. Sie dienen dazu, die Logik und Quellen des Sprichworts zu verstehen.

Unser Ziel ist also die deutschen phraseologischen Einheiten mit toponymischen Komponenten aus der antiken Mythologie oder der biblischen Mythologie sowie auch die meisgebrauchten Toponymen von Politikern zu analysieren und deren Übersetzung ins Ukrainische anzubieten oder sie zu klären.

Die Übersetzung z. B eines solchen Sprichworts stellt für den Übersetzer oft ein Problem dar, da es sich um eine völlig andere Kultur handelt und es dementsprechend nicht viele Entsprechungen im Ukrainischen/Deutschen gibt.

Hauptteil. Ausgehend aus der erlernten ausländischen Literatur sind wir zur folgenden Forschungsanalyse gekommen. Deutschland war eines der ersten Länder, das tatsächlich Toponyme sammelte und das gesamte Werk veröffentlichte. Als die ersten, modernen Wissenschaftler, die sich damit aktiv beschäftigten, waren Ernst Föstermann und Hermann Yellinghaus, L. Huletska, M. Selischt-

schow und andere. Unsere Analyse bezieht sich auf die Forschungen von obengenannten Wissenschaftlern.

Ernst Föstermann ist dank seines Werkes Altdeutsches Namensbuch (1857) ein Pionier in der Erforschung deutscher geografischer Namen und nach dem Verfassen des Werkes *Die deutschen Ortsnamen* (1863) Begründer der systematisierten Toponymie.

Es gibt heutzutage viele Klassifikationen von Toponymen. Beispielsweise werden in einigen davon Toponyme in vier Gruppen eingeteilt:

- Toponyme mit ungeklärter Bedeutung,
- Toponyme mit unklarer Bedeutung,
- Toponyme, deren Ursprung die Namen von Personen sind,
- Toponyme, deren Wurzeln keine Personen sind.

Eine eher ungewöhnliche Klassifizierung wurde von einer Gruppe der Wissenschaftler weiter vorgeschlagen. Man unterteilt Toponyme in:

- solche, die aus der Art der Tätigkeit einer Person entstanden sind,
- solche aufgrund des Standes und der materiellen Lage,
- solche, die die Besonderheiten der Landschaft widerspiegeln,
- solche, die die ethnischen Merkmale der Gemeinschaft widerspiegeln,
- solche im Zusammenhang mit Management und Macht (Duden, 2011: 226-232).

Es gibt zwei Arten von Ansätzen zur Untersuchung der Toponymie:

- deskriptive Studien (Untersuchung von Eigennamen nur für einen begrenzten Zeitraum)
- Evolutionsstudien (Verfolgung der Entwicklung, Entwicklung des Toponyms und seiner Bedeutung)

Die Toponymie ist eine Wissenschaft, die an viele andere Wissenschaften grenzt. Das heißt, aufgrund seiner Besonderheit ist es in der Geschichte, Archäologie, Linguistik und, was nicht überraschend ist, in der Geographie präsent. Es stellt sich heraus, dass sich die Menschen seit langem für die Herkunft ihres eigenen Namens interessieren, was sie dazu veranlasste, dieses Phänomen aus verschiedenen Blickwinkeln und mit Hilfe unterschiedlicher Mittel zu untersuchen [1].

Hier sind einige Beispiele für deutsche Sprichwörter oder Redewendungen, in denen geografische Namen vorkommen:

1. "Da liegt der Hund begraben" – wörtliche Übersetzung: *ось де собака зарита! (ein Sprichwort).*

Dieses Sprichwort bedeutet, dass der wahre Grund für ein Problem oder eine schwierige Situation an einem bestimmten Punkt oder Ort zu finden ist. Der Ursprung dieser Redewendung könnte auf den Ortsnamen „Hundsbach" oder „Hundewinkel" hinweisen, die in bestimmten Regionen Deutschlands existieren.

2. "Wenn der Berg nicht zum Propheten kommt, muss der Prophet zum Berg gehen" – якщо гора не йде до Магомета, то Магомет йде до гори. (ein Sprichwort).

Dieses Sprichwort bezieht sich auf die Bedeutung von Anpassung und Initiative. Der Berg als geografischer Name steht hier für etwas Festes oder Schwieriges, das sich nicht bewegt, während der Prophet als Symbol für eine Person steht, die aktiv werden muss.

3. "In den sauren Apfel beißen"- "Вкусити кулю" (übertragene Bedeutung).

Auch wenn dies keine direkte geografische Referenz ist, kann es mit dem Ort „Apfel" in Bezug auf das deutsche Wort für „Apfel" (speziell in Regionen mit Apfelplantagen) verbunden sein. Der Ausdruck bedeutet, eine unangenehme Entscheidung oder eine schwierige Situation zu akzeptieren.

4. „Schwein haben" – (Glück haben) – щастить (Symbol).

In vielen deutschen Sprichwörtern taucht „Schwein" auf, da in ländlichen Regionen Tiere oft als Symbol für Wohlstand und Glück galten. Auch wenn das „Schwein" kein explizites geografisches Element ist, steht es in diesem Fall für das Glück in bestimmten Regionen oder Siedlungen.

5. „In die Pötte kommen" (denkt man an ein Dörfchen oder kleinen Ort)

Dies kann auf den ländlichen Ursprung von Redewendungen hinweisen, in denen oft kleine, ländliche Gegenden oder Toponyme eine Rolle spielen. „Pötte" waren früher Töpfe oder Kübel, in denen etwas zubereitet oder gekocht wurde, und die Bedeutung des Sprichworts bezieht sich darauf, etwas schnell zu erledigen. Viele deutsche Ortsnamen beziehen sich direkt auf geografische Merkmale der Umgebung, wie Flüsse, Berge, Wälder oder Täler. Diese Namen bieten nicht nur geografische Orientierung, sondern erzählen auch von den natürlichen Bedingungen, die die Besiedlung oder den wirtschaftlichen Erfolg beeinflussten.

z. B**:** der Name *Hamburg* setzt sich aus den Worten *Hamm* (Sumpf) und *Burg* (Burg) zusammen. Der Name verweist also auf eine Siedlung, die an einer sumpfigen Stelle mit einer Befestigungsanlage (Burg) [2] liegt.

Toponyme in Sprichwörtern und Redewendungen können oft einen historischen oder kulturellen Ursprung widerspiegeln, da bestimmte Regionen in der Vergangenheit mit bestimmten Eigenschaften assoziiert wurden. Beispielsweise könnten fränkische Sprichwörter den Einfluss der Region Franken widerspiegeln, oder berlinerische Sprichwörter könnten eine Verbindung zur Hauptstadt und ihren speziellen Eigenheiten haben.

Die Verwendung von Toponymen in Sprichwörtern und Redewendungen hilft dabei, lokale Identitäten und regionale Eigenheiten zu bewahren. Diese kulturellen Elemente können im Sprachgebrauch von Generation zu Generation weitergegeben werden, um das historische Bewusstsein und das Gemeinschaftsgefühl zu fördern [3].

Toponyme, also geografische Namen, nehmen in den Reden von Politikern einen wichtigen Platz ein, da sie mehrere Funktionen erfüllen können, die zur Bildung bestimmter Bilder, emotionaler Akzente und sogar politischer Narrative beitragen [4]. Hier sind *einige der Hauptaspekte* der Verwendung von Toponymen *in politischen Reden:*

Mobilisierung und Patriotismus

Politiker verwenden Ortsnamen häufig, um an den Nationalstolz und die patriotischen Gefühle der Bürger zu appellieren. Beispielsweise kann die Erwähnung historischer Städte wie *Kyjiw* oder *Lemberg* ein Gefühl der Einheit und des Erbes hervorrufen. Bei aktuellen politischen Ereignissen können die Namen von Gebieten, die Veränderungen oder Bedrohungen ausgesetzt waren, ein Gefühl für die Notwendigkeit hervorrufen, die nationale Integrität zu schützen oder wiederherzustellen.

Schaffung von Identität

Toponyme tragen dazu bei, eine bestimmte nationale oder regionale Identität zu schaffen oder zu stärken. Beispielsweise können Politiker die Zugehörigkeit zu einer bestimmten Region betonen, die mit Traditionen, Kultur oder besonderen Errungenschaften verbunden ist. Dies kann die Erwähnung bestimmter Gebiete oder Städte umfassen, um eine Verbindung zu lokalen Wahlkreisen zu

zeigen oder die Bedeutung bestimmter Regionen im nationalen Kontext hervorzuheben.

Manipulation durch Assoziationen

Manchmal werden Toponyme verwendet, um die öffentliche Meinung durch Assoziationen zu manipulieren. Beispielsweise können bestimmte Namen verwendet werden, um sowohl negative als auch positive Merkmale eines Gebiets hervorzuheben. Die Erwähnung von „*Grenzgebieten*", „*Kulturhauptstädten*" oder „*Sprengpunkten*" kann beim Zuhörer spezifische Bilder und Emotionen hervorrufen und deren Bewertungen beeinflussen.

Betonung von Problemen oder Erfolgen

Auch die Verwendung von Toponymen im Zusammenhang mit negativen oder positiven Ereignissen ist ein wichtiges Instrument. Durch die Ausweisung bestimmter Städte oder Regionen, die die Wirtschaftskrisen oder Katastrophen erlebt haben, können Politiker ihr Handeln hervorheben oder sich auf Erfolge bei der Lösung bestimmter Probleme konzentrieren. Gleichzeitig können die Politiker die Namen verwenden, um hervorzuheben, wie sie zur Wiederherstellung oder Entwicklung bestimmter Gebiete beigetragen haben.

Kontraste schaffen „Wir-gegen-sie"

Toponyme können verwendet werden, um Kontraste zwischen „unseren" und „anderen" zu schaffen und so die Unterschiede zwischen verschiedenen Teilen des Landes oder der Welt hervorzuheben. Dies kann sowohl für die Innenpolitik (z. B. zwischen Großstädten und ländlichen Gebieten) als auch für internationale Beziehungen (z. B. bei Konflikten oder diplomatischen Krisen) gelten.

Bereitstellung emotionaler und rhetorischer Kraft

Die Namen von Städten oder anderen wichtigen Toponymen können eine große emotionale Ladung haben. Sie sind in der Lage, beim Zuhörer sofort Assoziationen zu ikonischen Ereignissen, historischen Momenten, wichtigen Meilensteinen oder persönlichen Erlebnissen zu wecken. Dies ermöglicht es den Politikern, ihre Rhetorik und Wirkung auf das Publikum zu verstärken.

Außenpolitische Manöver

In internationalen Reden verwenden Politiker möglicherweise Ortsnamen, um bestimmte Gebietsansprüche, Landrechte oder historische Zusammenhänge hervorzuheben. Dies ist besonders wichtig im Zusammenhang mit Territorialstreitigkeiten oder internationalen Abkommen, bei denen geografische Namen politische Bedeutung haben.

Hier einige Beispiele für die Verwendung von Toponymen in Reden von Politikern, die unterschiedliche Strategien und Kontexte ihrer Verwendung veranschaulichen:

Der Präsident der Ukraine, Wolodymyr Selenskyj, verwendet aktiv Ortsnamen, um die Bedeutung der territorialen Integrität der Ukraine und den Heldenmut der Ukrainer hervorzuheben. Zum Beispiel:

„Kyjiw steht" – dieser Satz wurde während der russischen Invasion im Jahr 2022 zum Symbol der Stabilität und Unbezwingbarkeit des ukrainischen Volkes. Die Erwähnung von Kyjiw ruft Assoziationen mit historischem Erbe, nationaler Identität und dem Wunsch nach Sieg hervor.

„Mariupol" – diese Stadt wurde zum Symbol des Heldentums und des Kampfes unter Kriegsbedingungen. Selenskyj erwähnt Mariupol oft, um zu zeigen, wie die Ukraine trotz zahlreicher Schwierigkeiten für ihre Unabhängigkeit kämpft.

„Donbas" – in vielen seiner Reden erwähnt Selenskyj den Donbass und betont, dass die Ukraine jeden Zentimeter ihres Landes verteidigen werde. In diesem Zusammenhang fungiert der Donbass als wichtiger geografischer und politischer Punkt [5].

Boyko Barekov, ein bulgarischer Politiker, verwendete wiederholt geografische Namen, um die Einheit Europas zu betonen. In seinen Reden erwähnte er Toponyme wie:

„Sofia" – die Hauptstadt Bulgariens, um die Bedeutung der europäischen Politik für die Entwicklung des Landes hervorzuheben.

„Europa" – nicht nur im allgemeinen Sinne, sondern auch mit konkreten Bezügen zu verschiedenen europäischen Städten (Paris, Brüssel) als Symbolen für Entwicklung und Einheit [5].

Viele Toponyme werden in Donald Trumps Reden verwendet, um die politische Ideologie „Amerika über alles" hervorzuheben. Zum Beispiel:

„Mexiko" wird oft im Zusammenhang mit dem Bau einer Grenzmauer erwähnt. Trump verwendet dieses Toponym, um das Thema der Sicherheit und des Kampfes gegen illegale Einwanderung hervorzuheben.

„China" ist ein Toponym für China, das häufig im Zusammenhang mit Wirtschaftssanktionen und Handelsverhandlungen verwendet wird. China wurde zum Synonym für Wettbewerb und wirtschaftlichen Kampf auf der internationalen Bühne.

„Washington" – als Symbol der amerikanischen Hauptstadt – wird verwendet, um die Unterschiede zwischen der Trump-Regierung und anderen politischen Kräften in den USA hervorzuheben [5].

Bundeskanzler Olaf Scholz betont mit Toponymen die Bedeutung der europäischen Solidarität: *„Berlin"* ist ein Symbol der deutschen Einheit und seiner politischen Führungsrolle in Europa. Er betonte immer wieder, dass Deutschland ein Vorbild für andere europäische Länder sein solle.

„Griechenland" und „Italien" – O. Scholz erwähnt diese Länder häufig im Kontext der Migrationskrise und betont, wie wichtig es für Europa sei, bei der Lösung gemeinsamer Probleme zusammenzuarbeiten [5].

Schlussfolgerungen. Toponyme sind eine interessante Quelle von kulturellem Wissen in deutschen Sprichwörtern. Sie verbinden geografische und historische Aspekte mit sprachlichen Bedeutungen, die oft tief in der Kultur verankert sind. Solche Ausdrücke machen die Sprache lebendig und bieten Einblicke in die Traditionen und Erfahrungen von verschiedenen Regionen und Zeiten. Die Bedeutung von Ortsnamen im Deutschen ist also weit mehr als nur eine geografische Bezeichnung. Sie ist tief verwurzelt in der Geschichte, Kultur und Identität der Region und ihrer Bewohner. Ortsnamen tragen Informationen über die natürlichen Gegebenheiten, historische Ereignisse und kulturelle Praktiken und können ein faszinierendes Fenster in die Vergangenheit eines Ortes bieten. Daher sind Toponyme ein mächtiges Instrument der politischen Rhetorik, das nicht nur informieren, sondern auch emotional aufladen, die gewünschte politische Position formen und stärken kann.

Sie sind daher nicht nur wichtig für die geografische Orientierung, sondern auch für das Verständnis von Sprache und Kultur. Insgesamt lässt sich festhalten, dass die Verwendung von Toponymen in politischen Reden ein vielschichtiges und leistungsfähiges rhetorisches Mittel ist. Sie dient nicht nur der Information, sondern vor allem der Beeinflussung der politischen Meinungsbildung, der Schaffung von Identitäten und der Mobilisierung von Emotionen. Toponyme sind somit ein Schlüssel zur Gestaltung politischer Kommunikation und ein Instrument,

das Politiker nutzen, um ihre Botschaften in einem breiten, oft emotional aufgeladenen Kontext zu verankern.

Zusammenfassend, hofft die Autorin weitere Forschungen im Bereich der Toponymie durchzuführen u. z. sich weiter auf das Umwandeln von Toponymen, das im Laufe der Zeit vorkommt, zu konzentrieren.

Literaturverzeichnis:

1. Ernst Föstermann, Hermann Yellinghaus. Altdeutsches Namensbuch 1+2 Personennamen mit Register und dritter Band Ortsnamen. Dritte umgearbeitete Auflage, Berlin, Wissenschaft Verlag 2021, 384-390 S.
2. Heinz-Dieter Pohl, Lexikon mit Ortsnamen aus Kärtchen Österreich; EU-Verlag, 2020, 221-230 S.
3. Walter J. H. Pohl, Die Germanen. Enzyklopädie der deutschen Geschichte https://www.amazon.com/Die-Germanen-Walter-Pohl/dp/3486557068
4. Peter H. R. de Laet, Postklassische Geschichte. Materialien aus der deutschen Enzyklopädie. Klassische Gesellschaften. Berlin, Wissenschaft Verlag 2020, 242-253 S.
5. Zeitung „Bild“ von 2023-24. BILD.de: Aktuelle Nachrichten

Chepurna Z. The use of modern toponyms in politicians' speeches

Summary. Currently, German phraseological units with toponymic components of ancient, biblical, and Protestant mythology are of particular interest not only to linguists but also to ordinary citizens. According to the results of research that reflect both the international and purely national components of German culture, the toponymic phraseology of the German language is the key to understanding the mentality of the German nation, its historical and cultural development, and its relations with other peoples. In connection with recent events in the world and especially in Ukraine, interest in research and references to newly emerging toponyms in both German and Ukrainian has significantly increased.

Toponyms are an important part of the language that reflects not only the physical boundaries of space, but also the cultural, historical, and social realities of a particular people. In the context of Ukrainian politics, the use of toponyms in politicians' speeches becomes a powerful communication tool that can shape national identity, strengthen patriotic feelings, and support political initiatives. Toponyms can be both symbols of unity and independence, and means of emphasizing certain ideological views or cultural ties. Studying how politicians use geographical names allows us to understand how important socio-political processes are reflected in speeches and how social attitudes change under the influence of linguistic practices. Our article is devoted to the analysis of the functions of toponyms in the speeches of Ukrainian-speaking and German-speaking politicians and to considering their significance in modern political discourse in Ukraine and Germany.

Studies of journalistic texts, especially speeches of German-speaking politicians, show that the use of phonemic vocabulary significantly affects the emotional and connotative perception of information. For example, the most emotionally colored phonemes were found in speeches on the topic of "politics", which indicates the desire of politicians to influence the emotions of listeners by linguistic means.

In addition, toponyms are often found in phraseological units of the German language, which gives speeches greater imagery and depth. The features of the translation of such phraseological units with toponym components are also an important aspect, since they can reflect cultural and social contexts characteristic of both the German-speaking and Ukrainian-speaking space.

Thus, the analysis of the use of toponyms in the speeches of politicians allows us to understand more deeply the mechanisms of linguistic influence and the role of geographical names in the formation of political discourse.

Key words: Phraseology, Toponym, Phraseologieinheiten mit Toponymkomponenten.

Чепурна З. Особливості використання топонімів у промовах політиків

Анотація. Нині німецькі фразеологізми з топонімічними компонентами античної, біблійної, протестантської міфології викликають особливий інтерес не лише у мовознавців, але і у пересічних громадян. За результатами досліджень, які відображають як інтернаціональний, так і суто національний компонент німецької культури, топонімічна фразеологія німецької мови є ключем до розуміння менталітету німецької нації, її історико-культурного розвитку та її стосунків з іншими народами. У зв'язку з останніми подіями у світі й особливо в Україні значно зріс інтерес до дослідження та посилання на нововиниклі топоніми як німецькою, так і українською мовами.

Топоніми є важливою частиною мови, яка відображає не лише фізичні межі простору, а й культурно-історичні та соціальні реалії певного народу. У контексті української політики використання топонімів у виступах політиків стає потужним інструментом комунікації, який може формувати національну ідентичність, зміцнювати патріотичні почуття та підтримувати політичні ініціативи. Топоніми можуть бути як символами єдності та незалежності, так і засобами підкреслення певних ідеологічних поглядів чи культурних зв'язків. Вивчення того, як політики використовують географічні назви, дозволяє зрозуміти, наскільки важливі суспільно-політичні процеси відображаються у промовах і як змінюється суспільне ставлення під впливом мовних практик. Наша стаття присвячена аналізу функцій топонімів у промовах україномовних та німецькомовних політиків та розгляду їх значення в сучасному політичному дискурсі в Україні і Німеччині.

Дослідження журналістських текстів, особливо виступів німецькомовних політиків, показують, що вживання фонематичної лексики суттєво впливає на емоційно-конотативне сприйняття інформації. Наприклад, найбільше емоційно забарвлених фонем виявлено у виступах на тему «політика», що свідчить про прагнення політиків мовними засобами впливати на емоції слухачів.

Крім того, топоніми часто зустрічаються у складі фразеологізмів німецької мови, що надає промовам більшої образності та глибини. Особливості перекладу таких фразеологічних одиниць із компонентами-топонімами також є важливим аспектом, оскільки вони можуть відображати культурні та соціальні контексти, характерні як для німецькомовного так і україномовногопростору.

Таким чином, аналіз використання топонімів у промовах політиків дозволяє глибше зрозуміти механізми мовного впливу та роль географічних назв у формуванні політичного дискурсу.

Ключові слова: фразеологія, топонім, фразеологічні одиниці з топонімічним компонентом.

УДК 81'25: 811.111 (043.2)
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.65

Яковенко А. О.,
викладач кафедри англійської філології і перекладу
факультету психології, комунікацій та перекладу
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНІ ПОМИЛКИ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ІНТЕРНЕТ-ПУБЛІЦИСТИКИ)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню функціонально-прагматичних перекладацьких помилок, що виникають під час перекладу текстів із сучасної англійської інтернет-публіцистики за допомогою машинних систем (СМП). У статті розкрито концепцію функціонально-прагматичної еквівалентності та її важливість для оцінки якості перекладацьких помилок такого характеру.

Проблема адекватності відтворення функціонально-прагматичних особливостей тексту публіцистичного стилю системами машинного перекладу стала предметом наукових праць багатьох мовознавців та фахівців з теорії перекладу XXI століття. У процесі дослідження було проведено порівняльний аналіз якості перекладів текстів з англійської мови українською, виконаних за допомогою систем машинного перекладу, зокрема Google Translate, Reverso Context та DeepL. Кожна з цих систем має свої унікальні функції та можливості, що впливають на кінцевий результат перекладу.

Методом суцільної вибірки було виокремлено 14 прикладів фрагментів статей та їхній машинний переклад з таких впливових видань, як "The New York Times" та "The Guardian", що мають значний вплив на глобальну громадськість. Кожен фрагмент було детально проаналізовано щодо відповідності вихідному тексту, зокрема його функціонально-прагматичним складовим. За допомогою порівняльного аналізу перекладів від Google Translate, Reverso Context та DeepL виявлено найбільш поширені типи функціонально-прагматичних помилок систем машинного перекладу, зокрема: неправильне відтворення смислових відтінків значень слів, недоречний вибір відповідника багатозначного слова та синтаксичний буквалізм. Згідно з частотою припускання перелічених помилок машинними системами визначено їхнє відсоткове співвідношення.

Дослідження підтвердило, що машинні системи не здатні адекватно аналізувати контекст та відтворювати комунікативно-прагматичну складову й смислові відтінки лексичного наповнення оригіналу, що забезпечують певне емоційно-змістове навантаження і впливають на загальне розуміння теми або ситуації. Усе це призводить до порушення смислового забарвлення оригіналу та його сприйняття цільовою аудиторією. Виявлено найбільш оптимальну машинну систему у відтворенні функціонально-прагматичних аспектів оригіналу. Окреслено прагматичне завдання перекладача, що полягає у ретельному аналізі змістових особливостей оригіналу та врахуванні прагматичних детермінант у виборі мовних засобів для перекладу.

Ключові слова: машинний переклад, публіцистичний стиль, системи машинного перекладу, функціонально-прагматичні перекладацькі помилки, прагматика, адекватний переклад.

Актуальність проблеми. З плином часу та невпинним науково технічним прогресом переклад з мови на мови можуть здійснювати не лише спеціально навчені фахівці, а й окремі комп'ютерні та інтернет-програми, що значно пришвидшує процес. Однак постає питання ефективності та адекватності перекладу, виконаного у такий спосіб. Швидке зростання ролі автоматизованих систем перекладу в сучасному інформаційному просторі визначає необхідність дослідити особливості їхнього функціонування та ефективність й адекватність виконання перекладів текстів, що мають важливий інформаційний зміст. Перевірку якості машинного перекладу можна здійснювати на матеріалах текстів, що належать до різних стилів та жанрів. Особливий інтерес викликає саме публіцистика, що зумовлено мовними та функціональними особливостями текстів такого стилю та труднощами їхнього відтворення у цільовій мові. Актуальність статті зумовлена важливістю визначити та проаналізувати функціонально прагматичні помилки машинного перекладу під час роботи з високо інформативними текстами публіцистичного стилю та способи їх вирішення. Інтернет-публіцистика охоплює значний обсяг контенту, що постійно оновлюється й потребує оперативного перекладу для досягнення широкої аудиторії. Однак сьогодні жодна система машинного перекладу не дозволяє отримати ідеальний результат без додаткової обробки. Таким чином, основним питанням, що постає перед перекладачем, є якість текстів, перекладених за допомогою систем машинного перекладу

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка ефективності систем машинного перекладу неодноразово привертала увагу як зарубіжних, так і вітчизняних мовознавців, теоретиків і практиків перекладу, серед яких А.В. Бірюков [1], Л.О. Гречуха [2], А.С. Колесник [3], Л.Ф. Компанцева [4], Н.С. Кочеткова [5], А.Л. Міщенко [6], О. Бояр [7], М. Форкада [8], А. Вей [9]. Функціонально-прагматичні особливості перекладу публіцистичних текстів та новинного інтернет-дискурсу за допомогою машинних систем викладено в роботах А.Г. Гудманяна [10], А.В. Сітко, І.В. Струк [11], Є.І. Акулова [12], К.М. Скиби [13], А.В. Рудої [14]. Проблему адекватності перекладу, аспектів її оцінювання та особливості перекладацького аналізу досліджували у своїх працях такі вчені, як М. Попович [15], В.С. Яковина [16], Ю.С. Стахмич [17].

З огляду на значну кількість наукових розвідок, присвячених цьому питанню, варто зауважити, що якість відтворення функціонально-прагматичних аспектів цільового тексту системами МП залишається на відносно низькому рівні та потребує систематичного теоретико-практичного огляду.

Визначення мети та основних завдань дослідження. Досягнення функціонально-прагматичної еквівалентності при перекладі текстів ЗМІ відповідає вимогам кінцевої мети комунікації та є одним із критеріїв оцінки якості не тільки професійного, а й машинного перекладу. У цьому значенні, достатній рівень якості перекладу визначається як здатністю перекладача уникнути порушень денотативного змісту тексту, так і умінням у необхідних випадках модифікувати смисловий інваріант для досягнення функціонально-прагматичної еквівалентності перекладу. У зв'язку з цим розгляд функціонально-прагматичних перекладацьких помилок в інтернет-матеріалах дозволяє виявити рівень помилок машинних систем, а також проаналізувати та скоригувати наявні порушення у тексті. Мета статті полягає у виявленні та аналізі функціонально-прагматичних перекладацьких помилок, що виникають під час перекладу текстів сучасної англійської інтернет-публіцистики за допомогою систем машинного перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонально-прагматична еквівалентність як критерій оцінки якості перекладацьких помилок співвідноситься з тлумаченням поняття «еквівалентність». Виділяється концепція динамічної (функціональної) еквівалентності, коли порівнюються позамовні реакції носіїв різних мов. Пріоритет прагматики над семантикою та синтаксисом висвітлено у концепції динамічної еквівалентності. Згідно з цією концепцією, зміст, що передається при перекладі, складається не тільки з денотативного, синтаксичного, конотативного, але і з функціонально-прагматичного значення (визначеного «відношенням між мовною конструкцією і учасниками комунікативного акту») [17, с. 237]. Таким чином, у рамках різних ракурсів інтерпретації еквівалентності (за функцією та за змістом) можна диференціювати два типи: еквівалентність, що співвідноситься з мовними одиницями, та еквівалентність не прив'язану до мовних одиниць.

Методом суцільної вибірки було виокремлено 14 прикладів фрагментів статей та їхній машинний переклад з таких впливових видань, як "The New York Times" та "The Guardian". Ці видання було обрано на основі їхнього авторитету, широкої аудиторії і репутації за висвітлення ключових світових подій. Крім того, "The New York Times" та "The Guardian" забезпечують ґрунтовний аналіз, різнобічні точки зору та детальну інформацію, що робить їхні матеріали надійним джерелом для вивчення й дослідження міжнародних питань. Серед систем машинного перекладу було обрано такі сервіси як Google Translate, Reverso Context та DeepL. Кожен із цих інструментів має свої переваги та недоліки, як-от точність та швидкість перекладу, доступність мовних пар та підтримка різних функцій мови.

Аналіз функціонально-прагматичних перекладацьких помилок, виявлених під час машинного перекладу інтернет-матеріалів видань "The New York Times", "The Guardian", дозволяє диференціювати порушення пов'язані з помилками такого типу:

Найчисленніша група (понад 57%) включає помилки, що виникають у випадках багатозначності слів та наявності смислових відтінків значень.

Розглянемо приклади прагматичних помилок у машинному перекладі заголовків різножанрових статей з інтернет-видання "The Guardian" та "The New York Times":

"*Harris and Trump Deadlocked to the End, Final Times/Siena National Poll Finds*" [18]

Google Translate: *Гарріс і Трамп вийшли з глухого кута до кінця, результати національного опитування Final Times/Siena*

Reverso Context: *Гарріс і Трамп зайшли в глухий кут*

DeepL: *Гарріс і Трамп зайшли в глухий кут до кінця, результати національного опитування Final Times/Siena*

Усі машинні перекладачі використовують фразу *«глухий кут»*, що коректно відображає значення англійського слова *"deadlocked"*. Проте варто зазначити, що переклади «*вийшли з глухого кута*» від Google Translate та «*зайшли в глухий кут*» від Reverso Context та DeepL мають протилежні значення. Перший варіант позначає розв'язання проблеми, а другий – безвихідь.

Назва опитування *"Final Times/Siena National Poll"* наявна лише у двох машинних перекладах: від Google Translate та DeepL. У перекладі Reverso Context відсутня частина речення «*до кінця…*», що важлива для передачі сенсу фрази. Це може призвести до непорозуміння щодо джерела вказаної інформації.

"*"We Have Emotions Too": Climate Scientists Respond to Attacks on Objectivity*" [19]

Google Translate: «*У нас теж є емоції»: кліматологи реагують на нападки на об'єктивність*

Reverso Context*: «У нас теж є емоції»: кліматологи реагують на атаки на об'єктивність*

DeepL: *«У нас теж є емоції»: Кліматологи відповідають на нападки на об'єктивність*

У заголовку основна увага зосереджена на спробі кліматологів відстояти свою позицію щодо об'єктивності науки і підкреслити, що, незважаючи на науковий підхід, у них також є емоції.

У перекладах з Google Translate, Reverso Context та DeepL зберігається загальний сенс речення, але є деякі нюанси у виборі слів і стилістичних рішеннях.

Переклад від DeepL коректно передає зміст оригіналу, однак використання слова *«відповідають»* може виглядати занадто нейтральним і менш активним, ніж *«реагують»*, що робить вислів більш активним і підтверджує позицію кліматологів як відповідальних за свою точку зору. Слово *«нападки»* також не передає всієї ваги емоційного контексту, що може бути присутній у висловлюванні науковців. Варіант *«атаки»* у перекладі від Reverso Context звучить більш агресивно, але не відображає комплексності взаємин між кліматологами та їх критиками. Нагромадження прийменника *«на»* у всіх варіантах машинних перекладів: *«на атаки на об'єктивність»* порушує зв'язність цільового речення. Краще сформулювати це так: *«на звинувачення в об'єктивності»*.

"*Paul Mescal Reveals He Was Cast in Gladiator II after 30-Minute Zoom Call*" [20]

Google Translate: *Пол Мескаль розповідає, що після 30-хвилинного дзвінка в Zoom він отримав роль у Gladiator II*

Reverso Context: *Пол Мескал показує, що він був обраний в Гладіатор II після 30-хвилинного дзвінка Zoom*

DeepL: *Пол Мескаль розповів, що отримав роль у «Гладіаторі II» після 30-хвилинного дзвінка в Zoom*

Прагматичний аналіз машинних перекладів дозволяє дослідити, як різні варіанти перекладу відображають особливості сучасної культури, зокрема вплив цифрових технологій на індустрію розваг.

У варіанті перекладу Google Translate дієслово вжито у формі теперішнього часу *«розповідає»*, що надає відчуття актуальності, проте відволікає від важливої інформації про саму роль. Це формулювання може створити враження, що акцент робиться на самій розповіді, а не на досягненні актора. DeepL використовує у перекладі минулий час *«розповів»*, що підкреслює завершеність події та акцентує увагу на результаті. Це чинить на читача інформаційний вплив про важливу новину, що відбулася. Reverso Context запропонував варіант *«показує»*, що не є доречним у цьому контексті.

Отже, варіант від DeepL є більш вдалою адаптацією, оскільки підкреслює важливість отримання ролі та завершеність події, що є значущим у контексті новини про кар'єру актора.

"*King Charles Acknowledges "Painful' Past" as Calls for Slavery Reparations Grow at Commonwealth Summit*" [21]

Google Translate: *Король Чарльз визнає «болісне» минуле, оскільки на саміті Співдружності зростають заклики відшкодувати рабство*

Reverso Context: *Король Чарльз визнав «болюче» минуле, оскільки на саміті Співдружності зростають заклики до репарацій рабства*

DeepL: *Король Чарльз визнав «болісне» минуле, а на саміті Співдружності зростають заклики до репарацій за рабство*

У всіх перекладах правильно відтворено ідею визнання королем Чарльзом болісного минулого. Наприклад, у перекладах фрази *"painful past"* від Google Translate та DeepL використано варіант *«болісне минуле»*, що є дослівним і точним. Reverso Context відтворив згадане словосполучення як *«болюче минуле»*, де слово *«болюче»* надає емоційної глибини, але є неприйнятним, оскільки пов'язане з фізичним відчуттям болю.

Переклад *«заклики відшкодувати рабство»*, запропонований Google Translate є цілком недоречним, оскільки не враховує важливість терміна *«репарації»*. Варіант від DeepL «*заклики до репарацій за рабство»* є найбільш адекватним з урахуванням прагматичних та семантичних особливостей оригіналу.

Таким чином, хоча всі переклади в основному передають сенс оригіналу, варіант DeepL є найкращим, оскільки він точніше відображає лексичне наповнення та емоційне забарвлення оригіналу. Вибір правильної термінології є критично важливим для успішної комунікації та адекватного відображення соціально-політичної дискусії.

Вартим уваги є приклад зі статті "Harris and Trump Deadlocked to the End, Final Times/Siena National Poll Finds" з інтернет-видання "The New York Times":

"*The electorate has rarely seemed so evenly divided. A New York Times/Siena College poll found Kamala Harris and Donald Trump tied, 48 per cent to 48 per cent.*" [18]

Google Translate: *Електорат рідко коли здавався таким рівномірним. Опитування New York Times/Siena College показало, що Камала Гарріс і Дональд Трамп однакові, 48% проти 48%.*

Reverso Context: *Електорат рідко здавався настільки рівномірно розділеним. Опитування New York Times/Siena College показало, що Камала Гарріс і Дональд Трамп пов'язані, 48 відсотків до 48 відсотків.*

DeepL: *Електорат рідко коли здавався настільки рівномірно розділеним. Опитування New York Times/Сієнського коледжу показало, що Камала Гарріс і Дональд Трамп розділили голоси 48% на 48%.*

Google Translate переклав вираз "*evenly divided*" як «*таким рівномірним*», що є неточним для позначення особливості поділу виборців. Тут доречніше було б використати фразу *«рівномірно розділеним»*. У фразі «*Камала Гарріс і Дональд Трамп однакові*» термін *"tied"* перекладено як «*однакові*», що є хибною інтерпретацією. Слово «*однакові*» має відтінок ідентичності, тоді як *"tied"* у цьому реченні означає рівність у голосах. Переклад від DeepL «*Камала Гарріс і Дональд Трамп розділили голоси*» може сприйматися так, ніби вони особисто поділили голоси, що трохи зміщує увагу з ідеї рівнозначної підтримки політиків виборцями. У такому випадку більш доречним був би переклад: «*отримали однакову кількість голосів*».

Вираз «*48% проти 48%*» є допустимим, однак виглядає менш природним у цьому контексті. У науково-інформативному стилі української мови доречніше звучить варіант «*48 відсотків кожен*».

Наступний приклад машинного перекладу візьмемо зі статті "Conceptual Artist Plays True Detective" з інтернет-видання "The New York Times":

"*Sophie Calle's first major North American career survey, opening at the Walker Art Center in Minneapolis, frames the acclaimed French artist as the original oversharer.*" [22]

Google Translate: *Перше велике опитування про кар'єру Софі Калле в Північній Америці, яке відкрилося в Walker Art Center у Міннеаполісі, визнає відому французьку художницю оригінальним переборщиком.*

Reverso Context: *Перше велике опитування Софі Калле про кар'єру в Північній Америці, яке відкрилося в Walker Art Center в Міннеаполісі, відображає відомого французького художника як оригінального oversharer.*

DeepL: *Перше велике північноамериканське дослідження кар'єри Софі Калле, що відкривається в Walker Art Center у Міннеаполісі, представляє відому французьку художницю як оригінальну оповідачку.*

Ці переклади демонструють, як різні платформи підходять до інтерпретації англійського слова *"oversharer"* в українському контексті, що, можливо, не має прямого аналога для цього поняття.

Google Translate, використовує слово *«переборщик»*, що є дослівним перекладом, однак такого слова в українській мові не існує. Саме слово *"oversharer"* використовується на позначення людини, яка надміру ділиться особистими деталями, що викликає неоднозначне або негативне ставлення [23]. Reverso Context взагалі залишив його в оригіналі *"oversharer"*, що може свідчити про труднощі зі знаходженням відповідного українського слова. У цьому випадку неперекладене слово може спричинити нерозуміння у читачів, які не знайомі з англійським терміном. DeepL, використав слово *"оповідачка"*, що має м'який відтінок й більше фокусується на розповіді, але не передає потрібного іронічного відтінку, що й, власне, зменшує змістовну глибину висловлювання.

Українському читачеві це слово може здатися нейтральним або навіть позитивним.

Кращим варіантом перекладу слова *"oversharer"* може бути *«людина, яка надмірно ділиться особистим»* або *«надміру відверта розповідачка»*. Це наблизить зміст до оригіналу та збереже закладений в ньому іронічний відтінок.

Проаналізуємо уривок зі статті "Lynda Obst, Producer, Dies at 74; Championed Women in Hollywood" з інтернет видання The New York Times":

"*Lynda Obst, a New York journalist turned Hollywood producer who promoted women in films like "Sleepless in Seattle" and "Contact" while writing incisive dispatches from Tinseltown for outlets like The Atlantic and The New York Times, died on Tuesday at her home in Los Angeles. She was 74*." [24]

Google Translate: *Лінда Обст, нью-йоркська журналістка, яка стала голлівудським продюсером, яка рекламувала жінок у таких фільмах, як «Безсонні в Сіетлі» та «Контакт», і водночас писала гострі дописи з Тінсельтауна для таких видань, як The Atlantic і The New York Times, померла у вівторок у своєму будинку в Лос-Анджелесі. Анджелес. Їй було 74.*

Reverso Context: *Лінда Обст, нью-йоркська журналістка, стала голлівудським продюсером, яка просувала жінок у таких фільмах, як «Безсонні в Сіетлі» та «Контакт», пишучи гострі депеші з Tinseltown для таких видань, як The Atlantic та The New York Times, померла у вівторок у своєму будинку в Лос-Анджелесі. Їй було 74 роки.*

DeepL: *Лінда Обст, нью-йоркська журналістка, яка стала голлівудським продюсером і просувала жінок у таких фільмах, як «Несплячі в Сіетлі» і «Контакт», а також писала гострі репортажі з Тінсельтауна для таких видань, як The Atlantic і The New York Times, померла у вівторок у своєму будинку в Лос-Анджелесі. Їй було 74 роки.*

Переклади зберігають терміни, пов'язані з журналістикою США, такі як *"The Atlantic"* і *"The New York Times"*. Однак власну назву "Tinseltown" (сленгове позначення Голлівуду) Google Translate та DeepL транскрибують, що полегшує прочитання назви для україномовних читачів.

У перекладах від Reverso Context та DeepL використовується сленговий термін *«просувала жінок»*, що підкреслює активну роль Лінди у підтримці жінок у кіно, на відміну від нейтрального *«рекламувала»*, що пропонує Google Translate. Цей нюанс може вплинути на сприйняття її діяльності як більш проактивної і важливої в контексті гендерних питань. Переклади зберігають ключові елементи оригінального тексту, що є важливими для розуміння культурного внеску продюсерки, та робить їх значущими для адекватного сприйняття тексту україномовною аудиторією.

Наступним розглянемо речення зі статті: "The Art World Explores Concrete Ways to Fight Climate Change" з інтернет-видання "The New York Times":

"*Museums, galleries and other art institutions are looking for measures to reduce their environmental footprints*." [25]

Google Translate: *Музеї, галереї та інші мистецькі інституції шукають заходів для зменшення свого впливу на навколишнє середовище.*

Reverso Context: *Музеї, галереї та інші мистецькі установи шукають заходів для зменшення своїх екологічних слідів.*

DeepL: *Музеї, галереї та інші мистецькі інституції шукають способи зменшити свій вплив на навколишнє середовище.*

У перекладі Google Translate та Reverso Context знаходимо слово *«заходів»*, що може звучати формально та змінює загальний відтінок речення, особливо для тем, що стосуються культури та мистецтва. Слово *«заходи»* позначає регламентовані, обов'язкові дії, що є характерним для офіційних чи правових документів [26].

Використання слова *«способи»* у перекладі DeepL надає реченню кращий стилістичний відтінок. Це може бути більш природним і позитивно сприйматися у контексті культури та мистецтва, а також дозволяє підкреслити можливі шляхи та ідеї, а не обов'язкові кроки.

Другою за чисельністю групою функціонально-прагматичних перекладацьких помилок (приблизно 29%) є формально точне відтворення синтаксичної зміни оригіналу.

Розглянемо функціонально-прагматичні недоліки машинних перекладів заголовків статей з інтернет-видання "The Guardian":

"*Astronauts Return from Nearly Eight Months on ISS after Starliner Problems*" [27]

Google Translate: *Астронавти повертаються з майже восьмимісячного перебування на МКС після проблем із Starliner*

Reverso Context: *Астронавти повертаються після майже восьми місяців перебування на МКС після проблем зі Starliner*

DeepL: *Астронавти повертаються з майже восьмимісячного перебування на МКС після проблем зі Starliner*

В усіх трьох машинних перекладах використано термін *«МКС»*, що є загальновживаною абревіатурою для Міжнародної космічної станції в українській мові. Це свідчить про правильне розуміння машинними системами міжнародних термінів і сприяє правильному сприйняттю інформації про космос.

Однак у перекладах Google Translate і DeepL є деякі нюанси. Обидві системи переклали фразу *"nearly eight months"* як *«майже восьмимісячного перебування»*, що звучить менш точно. Натомість Reverso Context пропонує формулювання *«майже восьми місяців перебування»*, що є більш лаконічним і вказує на тривалість місії без зайвих прикметників.

Усі три варіанти машинного перекладу мають однакову структуру речення, що свідчить про збереження оригінального сенсу. Найбільш вдалим перекладом є варіант від Reverso Context, оскільки він поєднує точність та легкість сприйняття цільового матеріалу.

"*A Prime Minister Defending Immigration? It Can Happen. It Just Did Here in Spain*" [28]

Google Translate: *Прем'єр-міністр захищає імміграцію? Це може статися. Це щойно сталося тут, в Іспанії*

Reverso Context: *Прем'єр-міністр захищає імміграцію? Це може статися. Він просто зробив тут, в Іспанії*

DeepL: *Прем'єр-міністр, який захищає імміграцію? Таке може статися. Це щойно сталося в Іспанії*

Аналіз машинних перекладів заголовку статті демонструє, як нюанси в перекладах відображають сприйняття політичних тем, зокрема імміграції. У всіх трьох перекладах зберігається структура речення оригіналу і передається сенс, однак кожен з них має свої недоліки, що впливають на сприйняття інформації.

У перекладі від Google Translate зберігається формальний тон. Використання слова *«щойно»* підкреслює актуальність події, проте загальний контекст може здаватися менш емоційним. Reverso Context робить акцент на слові *«просто»*, що

може сприйматися як зневажливе чи знецінююче і натякати на те, що захист імміграції прем'єр-міністром є чимось тривіальним або незначним у контексті політичних подій. DeepL використовує конструкцію *«який захищає»*, що робить речення більш формальним і підкреслює роль прем'єр-міністра в цій ситуації. Слово *«таке»* додає емоційного забарвлення і може вказувати на певне здивування або безпрецедентність ситуації, що може бути особливо важливим у контексті сучасних політичних процесів.

Переклад від DeepL найкраще передає емоційний зміст оригіналу, вказує на новизну та можливі зміни в політичному дискурсі.

Розглянемо машинний переклад заголовка статті з інтернет-видання "The New York Times":

"*Asheville Has Tap Water, but No One Knows When It Will Be Drinkable*" [29]

Google Translate: *В Ешвіллі є водопровідна вода, але ніхто не знає, коли її можна буде пити*

Reverso Context: *Ешвілл має водопровідну воду, але ніхто не знає, коли вона буде питною*

DeepL: *В Ешвіллі є водопровідна вода, але ніхто не знає, коли її можна буде пити*

Переклади вимагають прагматичного аналізу, щоб підкреслити стилістичні та мовні рішення, що впливають на точність і зрозумілість вислову в українському контексті.

Переклад Reverso Context *«Ешвілл має водопровідну воду»* звучить незвично. DeepL і Google Translate використовують природніше для української мови формулювання *«В Ешвіллі є водопровідна вода».* Фраза *«коли її можна буде пити»* у перекладах від Google Translate і DeepL є значно кращим формулюванням, ніж *«коли вона буде питною»* у Reverso Context.

Візьмемо до уваги машинний переклад заголовку статті "At Las Vegas Rally, Trump Grumbles About Obama's Nobel Prize" з інтернет-видання "The New York Times":

"*With 12 days until Election Day, former President Donald J. Trump campaigned in Nevada and Arizona and sharpened his attacks on Vice President Kamala Harris about immigration.*" [30]

Google Translate: *За 12 днів до дня виборів колишній президент Дональд Дж. Трамп провів кампанію в Неваді та Арізоні та загострив свої нападки на віце-президента Камалу Гарріс щодо імміграції.*

Reverso Context: *За 12 днів до дня виборів колишній президент Дональд Дж. Трамп проводив кампанію в Неваді та Арізоні і загострив свої напади на віце-президента Камалу Харріс з приводу імміграції.*

DeepL: *За 12 днів до дня виборів колишній президент Дональд Трамп провів передвиборчу кампанію в Неваді та Арізоні і загострив свої нападки на віце-президента Камалу Гарріс з приводу імміграції.*

Усі три переклади точно передають основну інформацію про те, що колишній президент Дональд Трамп проводить кампанію в Неваді та Арізоні, а також посилює свої критичні зауваження на адресу віце-президента Камали Гарріс стосовно імміграції. Це важливо для розуміння контексту політичної ситуації.

Google Translate та DeepL використовують фразу *«загострив свої нападки»*, що має більш агресивний відтінок. Це може вплинути на сприйняття політичної риторики. Використання терміна *«передвиборча кампанія»* в DeepL є більш точним, ніж просто *«кампанія»*, оскільки підкреслює специфіку контексту.

Третя група функціонально-прагматичних помилок (14%) пов'язана з формально точним машинним відтворенням словникових відповідників лексичних одиниць.

Проаналізуємо приклад зі статті "Lynda Obst, Producer, Dies at 74; Championed Women in Hollywood" з інтернет-видання "The New York Times":

"*After spending much of the 1970s in the New York journalism world, including as an editor at The New York Times Magazine, Ms. Obst moved to Los Angeles in 1979 to work for a production company, Casablanca.*" [24]

Google Translate: *Провівши більшу частину 1970-х років у світі журналістики Нью-Йорка, в тому числі як редактор журналу The New York Times, пані Обст у 1979 році переїхала до Лос-Анджелеса, щоб працювати у виробничій компанії Casablanca.*

Reverso Context: *Провівши більшу частину 1970-х років у нью-йоркському журналістському світі, в тому числі як редактор The New York Times Magazine, пані Обст переїхала до Лос-Анджелеса в 1979 році, щоб працювати у виробничій компанії Casablanca.*

DeepL: *Провівши більшу частину 1970-х років у нью-йоркській журналістиці, в тому числі на посаді редактора журналу The New York Times, пані Обст переїхала до Лос-Анджелеса у 1979 році, щоб працювати у продюсерській компанії Casablanca.*

Google Translate використовує фразу *«світ журналістики Нью-Йорка»*, що є досить прямим перекладом. У Reverso Context переклад *«нью-йоркський журналістський світ»* є точнішим, адже підкреслює регіональний аспект журналістики і створює враження більшої спеціалізації та професійності. DeepL обрав варіант *«нью-йоркській журналістиці»*, що спрощує формулювання і робить його більш формальним, однак може втратити відтінок специфіки журналістського середовища.

В усіх перекладах згадано *«редактор»* у контексті *"The New York Times Magazine"*. Google Translate та DeepL пояснюють тип видання словом *«журнал»*, у той час як Reverso Context зберігає назву видання в оригіналі *"The New York Times Magazine"*. Це може змінити сприйняття, оскільки увага акцентується на офіційній назві видання, в той час як у Google Translate та DeepL це звучить більш загально. Важливо відзначити, що точність у відтворенні назви є важливою для розуміння її впливу у журналістському світі.

DeepL переклав фразу *"production company"* як *«продюсерська компанія»*, що на відміну від варіанту Google Translate та Reverso Context *«виробнича компанія»* є більш доречним у контексті кіноіндустрії та передачі специфіки ролі компанії в контексті виробництва фільмів.

Таким чином, прагматичний аналіз перекладів показує, як мовні рішення можуть впливати на сприйняття інформації про Лінду Обст, її кар'єру та контекст, в якому вона працювала. Вибір термінів і формулювань може підкреслювати або, навпаки, зменшувати важливість певних аспектів її професійного шляху, що є критично важливим для адекватного розуміння тексту.

Проаналізуємо наступний приклад зі статті ""No Tax Surprises" in Manifesto, Keir Starmer Says – As It Happened" з інтернет-видання "The Guardian":

"*No 10 clarifies "working people" tax pledge amid confusion over definition – UK politics live.*" [31]

Google Translate: *№ 10 роз'яснює зобов'язання щодо оподаткування «трудових людей» на тлі плутанини щодо визначення – політика Великобританії в прямому ефірі.*

Reverso Context: *№ 10 роз'яснює податкову заставу «працюючим людям» на тлі плутанини щодо визначення – політика Великобританії в прямому ефірі.*

DeepL: *№ 10 роз'яснює податкові зобов'язання «працюючих людей» на тлі плутанини з визначенням – британська політика в прямому ефірі.*

Переклад Google Translate використовує фразу *«зобов'язання щодо оподаткування «трудових людей»*, але термін *«трудові люди»* може бути менш звичним для української аудиторії, у той час *«працюючі люди»* звучить більш природно. Загалом в українській мові є окремий термін – *«економічно активні люди»* [26]. Використання слова *«плутанина»* є правильним, проте загальна конструкція виглядає дещо громіздко через фразу *«на тлі»*, що ускладнює сприйняття. У Reverso Context переклад виглядає трохи лаконічніше, але слово *«застава»* замість *«зобов'язання»* змінює значення фрази, що може ввести читача оману. DeepL пропонує найбільш досконалий варіант: *«податкові зобов'язання»*, що коректно передає значення терміна.

Висновки. За результатами аналізу перекладів фрагментів публіцистичних статей, виконаних програмами-перекладачами Google Translate, Reverso Context та DeepL, можна зробити висновок, що сучасні машинні системи не завжди досягають прагматичної адекватності. Вони не можуть враховувати тонкощі мови та прагматики, що властиві публіцистичним текстам, не здатні адекватно аналізувати контекст та особливості значень слів і виразів, що несуть певне емоційно-змістове навантаження і впливають на загальне розуміння теми або ситуації. Усе це призводить до порушення смислового забарвлення оригіналу та його сприйняття цільовою аудиторією. Прагматичне завдання перекладача характеризується конкретним змістом та врахуванням прагматичних детермінант у виборі мовних засобів. У ході дослідження, було виявлено такі типи порушень функціонально-прагматичної еквівалентності в машинних перекладах, як лексичне і синтаксичне калькування оригіналу і недостатня нормостильова адаптація перекладу. Функціонально-прагматичні помилки передбачають неправильне відтворення смислових відтінків значень слів (57%), недоречний вибір відповідника багатозначного слова (29%) та синтаксичний буквалізм (14%). Таким чином, зазначені недоліки свідчать що, навіть значний прогрес у сфері машинного перекладу не може подолати труднощів у відтворенні адекватного та чіткого перекладу.

Серед проаналізованих машинних перекладів статей, можна зробити висновок, що DeepL найкраще відтворює функціонально-прагматичну складову оригіналу. Він пропонує найточніший варіант перекладу, з урахуванням контексту, прагматики та природності мови. Тим часом Reverso Context припускається неточностей у виборі смислових відтінків значень слів та синтаксичної будови цільового речення, що перешкоджає правильному відтворенню комунікативної, ідейної та емоційної складових оригіналу. Спроба перекладу через Google Translate призвела до більших невідповідностей (порівняно з DeepL) між прагматичними аспектами вихідних і цільових текстів. Однак Google Translate та DeepL мають потенціал для вдосконалення, особливо з розвитком технологій та алгоритмів, і залишаються одними з найпоширеніших та найпродуктивніших систем машинного перекладу.

Література:

1. Бірюков А.В. Оцінка якості машинного перекладу : автореф. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2008. 17 с.
2. Гречуха Л.О., Кузебна В.В. Системи машинного перекладу: оглядовий аналіз. Одеса: Молодий вчений, 2017. № 2. С. 372-375.
3. Колесник А. С. Огляд систем машинного перекладу. Інтелектуальні системи та прикладна лінгвістика: II Всеукр. наук.-практ. конф., 28 березня 2013 р. : тези доповідей. Харків, 2013. С. 41-44.
4. Компанцева Л.Ф. Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня док. філол. наук: спец 10.02.20 «Германська філологія». Київ, 2007. 45 с.
5. Кочеткова Н.С., Ревіна О.В. Особливості машинного перекладу. Філологічні науки. Питання теорії і практики. Одеса: Грамота, 2017. № 6(72): в 3-х ч., Ч. 2, 106 с.
6. Міщенко А. Л. Машинний переклад у контексті сучасного науково-технічного перекладу. Вісник ХНУ імені К. Н. Каразіна. Філологія, 2013. № 73. С. 172-180.
7. Bojar O. Findings of the 2016 Conference on Machine Translation. ACL 2016 FIRST CONFERENCE ON MACHINE TRANSLATION (WMT16). The Association for Computational Linguistics, 2016. P. 131-198.
8. Forcada M. L. Open-source machine translation technology. M. L. Forcada The Routledge Encyclopedia of Translation Technology. London and New York: Routledge, 2015. P. 152-166.
9. Way A., "Quality expectations of machine translation", Translation quality assessment: From principles to practice, eds. J. Moorkens, Sh. Castilho, F. Gaspari, S. Doherty, Springer, Cham, Switzerland, 2018. P. 159-178.
10. Гудманян А.Г. Прагматична адекватність машинного перекладу. In: Social communications in the innovative educational space: theoretical and applied aspects. National Technical University of Ukraine Kyiv Polytechnic Institute, 2020. С. 142-152.
11. Гудманян, А.Г., Сітко, А.В., Струк, І.В. Функціонально-прагматична адекватність машинного перекладу публіцистичних текстів. Львівський філологічний часопис, 2019. С. 48-54.
12. Акулов Є.І. Англомовний публіцистичний текст: семантичні та прагматичні аспекти перекладу : дисертація. Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, 2020. 96 с.
13. Скиба К.М. Прагматичний аспект новинного інтернет-дискурсу як перекладацька проблема. Наукові записки: теорія і практика перекладу, №9, 2010. С. 319-323.
14. Руда А. Особливості перекладу англійських публіцистичних текстів українською мовою. Львівський філологічний часопис, 2022. Вип. 10. С. 120-124.
15. Popović M., "Error classification and analysis for machine translation quality assessment", Translation quality assessment: From principles to practice, ред. J. Moorkens, Sh. Castilho, F. Gaspari, S. Doherty, Springer, Cham, Switzerland, 2018. P. 129-158.
16. Яковина В. Огляд та аналіз метрик оцінювання якості перекладу / В. Яковина, В. Масюкевич. Львів, 2013. С. 101-107.
17. Стахмич Ю. С. адекватність та еквівалентність перекладу в контексті комп'ютерної лінгвістики. Вісник Житомирського державного університету імені івана Франка. Житомир : вид-в ЖДу ім. І. Франка, 2013. № 66. с. 235-238.
18. Nagourney A. and Igielnik R. Harris and Trump Deadlocked to the End, Final Times/Siena National Poll Finds. URL: https://www.nytimes.com/2024/10/25/us/politics/poll-harris-trump-times-siena.html (date of access: 28.10.2024).

19. Carrington D. “We Have Emotions Too”: Climate Scientists Respond to Attacks on Objectivity. URL: https://www.theguardian.com/environment/2024/oct/25/we-have-emotions-too-climate-scientists-respond-to-attacks-on-objectivity (date of access: 29.10.2024).
20. Grierson J. Paul Mescal Reveals He Was Cast in Gladiator II after 30-Minute Zoom Call. URL: https://www.theguardian.com/culture/2024/oct/25/paul-mescal-reveals-he-was-cast-in-gladiator-ii-after-30-minute-zoom-call (date of access: 30.10.2024).
21. Lyons K. and Duncan N. King Charles Acknowledges ‘Painful’ Past as Calls for Slavery Reparations Grow at Commonwealth Summit. URL: https://www.theguardian.com/uk-news/2024/oct/25/king-charles-samoa-visit-speech-commonwealth-summit (date of access: 30.10.2024).
22. Sheets H. M. Conceptual Artist Plays True Detective. URL: https://www.nytimes.com/2024/10/25/arts/sophie-calle-walker-art-center.html (date of access: 28.10.2024).
23. Cambridge Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org/uk/ (date of access: 21.03.2024).
24. Risen C. Lynda Obst, Producer, Dies at 74; Championed Women in Hollywood. URL: https://www.nytimes.com/2024/10/24/movies/lynda-obst-dead.html (date of access: 30.10.2024).
25. Tugend A. The Art World Explores Concrete Ways to Fight Climate Change. URL: https://www.nytimes.com/2024/10/25/arts/climate-change-museums.html (date of access: 29.10.2024).
26. Бусел В. Український тлумачний словник (тезаурус) 250 000 слів та словосполучень. Київ : Перун, 2016. 1695 с.
27. Associated Press and Reuters. Astronauts Return from Nearly Eight Months on ISS after Starliner Problems. URL: https://www.theguardian.com/science/2024/oct/25/spacex-astronauts-return-to-earth-after-delay-due-to-boeing-capsule-snags (date of access: 30.10.2024).
28. Ramírez M. A Prime Minister Defending Immigration? It Can Happen. It Just Did Here in Spain. URL: https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/oct/25/spain-immigration-prime-minister-pedro-sanchez (date of access: 28.10.2024).
29. Morales C. Asheville Has Tap Water, but No One Knows When It Will Be Drinkable. URL: https://www.nytimes.com/2024/10/24/us/asheville-nc-drinking-water-helene.html (date of access: 02.11.2024).
30. Vigdor N. At Las Vegas Rally, Trump Grumbles About Obama’s Nobel Prize. URL: https://www.nytimes.com/2024/10/25/us/politics/trump-rally-las-vegas.html (date of access: 31.10.2024).
31. Banfield-Nwachi M. and Al-Othman H. ““No Tax Surprises” in Manifesto”, Keir Starmer Says – as It Happened. URL: https://www.theguardian.com/politics/live/2024/jun/09/uk-general-election-2024-live-rishi-sunak-keir-starmer-politics-latest-updates?page=with:block-666578368f08a6e9f2fcda50 (date of access: 28.10.2024).

Yakovenko A. Functional-Pragmatic Machine Translation Errors: The Case of Modern English Online Publicism

Summary. The article deals with functional-pragmatic machine translation errors in modern English online publicistic texts. It defines the concept of functional-pragmatic equivalence and its importance for assessing the quality of such translation errors.

The problem of machine translation systems' inadequacy in rendering journalistic texts functional-pragmatic features has become the subject of many scientific works written by linguists of the XXI century. This study has conducted a comparative analysis of the quality of English-Ukrainian machine translation made by Google Translate, Reverso Context, and DeepL. Each of these systems has its own distinctive set of functions that affect the final translation result.

Employing a continuous sampling method, 14 examples of the article samples and their machine translations have been selected from influential online publications such as “The New York Times” and “The Guardian”. They have a significant impact on the global public. Each sample from the online publications has been thoroughly analysed regarding the compliance between the source and target texts, including their functional and pragmatic components. A comparative analysis of translations from Google Translate, Reverso Context, and DeepL has facilitated the identification of the most common types of functional-pragmatic machine translation errors such as incorrect rendering of word semantic shades, inappropriate equivalent for polysemantic words, and syntactic literalism. The percentage ratio has been determined based on the frequency of such functional-pragmatic machine translation errors.

The study has confirmed that machine systems are not able to analyse the context adequately and render the communicative and pragmatic components and semantic shades of the original lexical content, which provide a certain emotional and semantic load and affect the overall understanding of the topic or situation. These lead to a violation of the original semantic colouring and its perception by the target audience. The study has identified the most optimal machine translation system for rendering functional-pragmatic components of the original. The pragmatic task of the translator has been determined, which lies in a thorough analysis of the original content features and a strong focus on pragmatic determinants in the choice of language tools for translation.

Key words: machine translation, publicist style, machine translation systems, functional-pragmatic translation errors, pragmatics, adequate translation.

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

Абрамова О. В., Проніна Г. М.
СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНАВГУРАЦІЙНОЇ ПРОМОВИ ДОНАЛЬДА ТРАМПА……**4**

Ажогіна Н. В.
НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯНІСА ЕНДЗЕЛІНА НА ТЕРЕНАХ БАЛТИСТИКИ ТА ЛЕТОНІСТИКИ……**9**

Апоненко І. М., Босенко Є. Д., Тихоненко В. М.
МОВА, ЩО ЗМІНИЛА СВІТ: ІСТОРІЯ ЛАТИНИ……**14**

Башук Н. П.
СИМВОЛІЗМ ФІТОНІМІВ *ЛІЛІЯ* І *МАЛЬВА* В УКРАЇНСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ……**18**

Бедь Є. В.
ВЕРСИФІКАЦІЯ ТА СТИЛІСТИЧНЕ ЗАБАРВЛЕННЯ ВІРША ВІЛЬЯМА БЛЕЙКА «THE LITTLE BLACK BOY»……**22**

Byelozyorova Yu. S.
LINGUO-STILISTISCHE MERKMALE DER MODERNEN DEUTSCHSPRACHIGEN WERBUNG FÜR MÄNNER……**30**

Bozhko Yu. O.
THE LANGUAGE OF ADVERTISING: A TOOL FOR TEACHING ENGLISH……**34**

Бочан П. О.
МОТИВОВАНІ VS. НЕМОТИВОВАНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕРМІНИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД……**38**

Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Григоренко Я. А.
ПРАГМАТИКА СИНТАКСИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ВИСТУПІВ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО)……**42**

Halaibida O. V., Matkovska M. V.
LINGUISTIC PECULIARITIES OF THE BRITISH EMOTIVE COMMUNICATION……**48**

Данилович О. Д.
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄМУ ВЖИВАННЯ В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ, ХУДОЖНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ СТИЛЯХ НА СЕМАНТИЧНОМУ РІВНІ……**52**

Григорян Н. Р., Дьоміна Н. Ю.
ПРОСОДИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ІНТЕРНЕТ МЕДІЙНИХ ТЕКСТІВ (НА МАТЕРІАЛІ АРГУМЕНТАТИВНИХ TRAVEL-VIDEO)……**57**

Zhaboruke I. A., Boieva E. V.
THE GRAMMATICAL HOMONYMS OF THE ENGLISH STRUCTURE BE+-ED……**62**

Кавера Н. В.
ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З МІЛІТАРНИМ КОМПОНЕНТОМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ……**66**

Камишова Т. М., Шевчук Д. Т.
СТРУКТУРА ТЕРМІНОПОЛЯ «CRIMES» ТА ПЕРЕКЛАД ЙОГО ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ……**71**

Ковалів С. В.
ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ОБРАЗ ОЛЕКСИ ДОВБУША (У ФІЛЬМІ О. САНІНА «ДОВБУШ»)……**75**

Кольцова О. С.
МОДЕЛЮВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ 'SURPRISE' В АНГЛІЙСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ……**79**

Кравченко Т. П.
ПАРАМЕТРИ ТЕРМІНОСИСТЕМИ САДІВНИЦТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ……**85**

Лесінська О. М., Сунько Н. О., Боднарчук А. Р.
СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОМОВНОЇ МЕТРИЧНОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ……**89**

Лисак В. М., Попадинець М. В.
БОЙКІВСЬКИЙ НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР ЯК ВИРАЖЕННЯ МОВНОЇ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ САМОБУТНОСТІ..... 93

Львова Н. Л.
МЕТАФОРИЧНІ ВІЙСЬКОВІ ТЕРМІНИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД..... 97

Мірошник С. О., Гастинщикова Л. О.
ВИКОРИСТАННЯ ЕВФЕМІЗМІВ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ..... 101

Mustafayeva L. A.
TEXT AND STYLISTIC DEVICES..... 105

Назаренко О. М.
ПОЛІТИЧНЕ ІНТЕРВ'Ю В СУЧАСНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ: СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ..... 109

Новосадська О. Б., Дячок Т. П.
ЕТИМОЛОГІЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ..... 113

Петренко О. Д., Чупак А. В.
ЕТИМОЛОГІЧНЕ ПОХОДЖЕННЯ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ МУЗИЧНИХ ТЕРМІНІВ..... 117

Пономаренко Н. В., Пономаренко В. Є., Неустроєва Г. О.
ТРАНСФОРМАЦІЇ ФРАЗЕОЛГІЗМІВ У РЕКЛАМНИХ ТЕКСТАХ..... 120

Приймак А. М., Король Т. Р.
ТЕРМІНИ В СУЧАСНОМУ ПОЛЬСЬКОМОВНОМУ ЛІНГВІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ..... 124

Приймачок О. І.
СТРУКТУРА КОНЦЕПТУ МІСТО В СУЧАСНОМУ УРБАНІСТИЧНОМУ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ТЕКСТІ..... 128

Самохіна В. О., Нешко С. І.
КОМІЧНА ІНТЕРДИСКУРСИВНІСТЬ: СТРАТЕГІЯ АНЕКДОТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ..... 132

Seliverstova A. O.
THE ADOPTION AND ADAPTATION OF ANGLICISMS IN MODERN ITALIAN:
TRENDS, MECHANISMS, AND LINGUISTIC IMPLICATIONS..... 136

Цзяї Сунь
МЕДІАДИСКУРС ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ
В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ..... 140

Тарасенко А. Є., Андріанов Д. В.
ЛІНГВІСТИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНУ КОМУНІКАЦІЮ..... 145

Томусяк Л. М.
ГРАМАТИЧНА ТРАНСПОЗИЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЕКСПРЕСИВНОСТІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Ю. ФЕДЬКОВИЧА Й О. КОБИЛЯНСЬКОЇ)..... 150

Хайчевська Т. М.
АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО У КОНТЕКСТІ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВОЮ..... 154

Хант Г. О.
ВИСВІТЛЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У МАСМЕДІА З ПОГЛЯДУ ЕКОЛІНГВІСТИКИ..... 158

Ходжаєва О. О.
ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНА ГРУПА «УРОГЕНІТАЛЬНІ ТА РЕПРОДУКТИВНІ ФУНКЦІЇ»
ЯК КОМПОНЕНТ ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ФУНКЦІЇ ОРГАНІЗМУ»
В АНГЛІЙСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ..... 162

Хоменко Т. А.
ПОХОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕРМІНІВ СПОРІДНЕНОСТІ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ..... 168

Ципердюк О. Д., Джочка І. Ф.
СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНІ
ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЗВЕРТАНЬ
У ТЕКСТІ РОМАНУ «ГОЛОС ПЕРЕПІЛКИ» МАРІЇ ТКАЧІВСЬКОЇ..... 172

Шевченко-Бітенська О. В.
ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕНЗІЇ В НАУКОВОМУ ВИДАННІ З ЮРИДИЧНОГО ФАХУ..... 176

Шелепкова І. М.
СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТУРИЗМУ 180

Шугаєв А. В., Мальченко М. С.
СТРАТЕГІЯ МАНІПУЛЯЦІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РИТОРИКИ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ..... 186

Шульська Н. М., Зінчук Р. С., Остапчук С. С.
ІНШОМОВНА ЛЕКСИКА В СУЧАСНІЙ МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ: ЛІНГВАЛЬНИЙ І МУЛЬТИКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТИ..... 190

Яковенко Л. І.
ЕТНОНІМИ ТА НАЗВИ ОСІБ ЗА ГРОМАДЯНСТВОМ У РОМАНІ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК «BIEGUNI» З ТОЧКИ ЗОРУ ГЛОТТОДИДАКТИКИ..... 195

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Viediernikova T. V.
CURRENT LITERARY TRENDS AND DISTINCTIVE FEATURES OF MODERN ENGLISH LITERATURE IN THE 21ST CENTURY..... 202

Vorova T. P.
UNE EXPÉRIENCE DE COMPARAISON D'UN ROMAN ET D'UN CONTE DE FÉES DANS LE CONTEXTE ARTISTIQUE ET SÉMANTIQUE..... 206

Кібенко Л. М., Карась А. В., Живолуп В. І.
ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ КОМПОЗИЦІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ..... 212

Кушнір І. Б.
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБРАЗУ МАТЕРІ У РОМАНІ Е. БАЗЕНА «ЗМІЯ В КУЛАЦІ»..... 217

Машарова Я. В., Карпінська Л. Л., Безніс П. М.
РОЛЬ МОВНО-ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ПАТРІОТИЧНІЙ ЛІРИЦІ М. ВОРОНОГО ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ..... 223

Нечаюк Л. Г., Приблуда Л. М.
ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ ТА ПАРАДИГМА ЧАСУ В РОМАНІ В. МАЛИКА «ТАЄМНИЙ ПОСОЛ»..... 227

Подковирофф Нанушка, Татьяна, Соня
ПЕРЕКЛАД ЯК КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ СУЧАСНОЇ ДРАМАТУРГІЇ..... 231

Khankishiyeva Z. A.
LITERARY-AESTHETIC AND MORAL VALUES OF ENGLISH CHILDREN'S LITERATURE OF THE 20TH CENTURY..... 236

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Бадан А. А., Вовченко К. Є.
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНОМОВНИХ НОСІЇВ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ)..... 242

Вітомська Н. М., Гольцова М. Г.
ПЕРЕКЛАД ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ВЕРСІЯХ «СРІБНОГО КРІСЛА» К.С. ЛЬЮЇСА.....**246**

Дольник І. М., Полякова О. В., Щербина А. В.
ДО ПРОБЛЕМ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ВЕБСАЙТІВ ПРОВІДНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ.....**251**

Дуброва С. В.
ВАРІАНТНІСТЬ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ЖАНРІ «HORROR».....**255**

Yelisieieva S. V.
TRANSLATOR'S WORK PECULIARITIES WITHIN OSINT BASED INVESTIGATIONS.....**259**

Кучера А. М., Ткач О. В., Коритко Л. Я.
ВИСВІТЛЕННЯ В THE GUARDIAN ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ЖИТЛО У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ.....**263**

Maiier N. V., Bondar L. V., Polyuk I. S.
CARACTÉRISTIQUES STRUCTURELLES, COMMUNICATIVES ET PRAGMATIQUES DES TEXTES DE LOI: UNE ANALYSE COMPARATIVE (EN FRANÇAIS ET EN UKRAINIEN).....**268**

Плещинська Ю. А., Сахневич І. А., Медейчук О. М.
МОВНА ДИНАМІКА ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ: ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА СТАНДАРТІВ НАТО.....**273**

Пожарська Н. В., Киричук Л. М., Юшак В. М.
ОСНОВНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ.....**277**

Polieieva Yu. S.
CONTEMPORARY LEGAL TRANSLATION AT THE EU COURT OF JUSTICE: EUROPEAN FRAMEWORK FROM A UKRAINIAN PERSPECTIVE.....**282**

Поліщук Л. Б.
ПОЛЬСЬКІ ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ ТА ЇХНІ ЕКВІВАЛЕНТИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....**287**

Chepurna Z.
MODERNE TYPONYMIE IN DEN REDEN VON POLITIKERN.....**291**

Яковенко А. О.
ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНІ ПОМИЛКИ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ІНТЕРНЕТ-ПУБЛІЦИСТИКИ).....**295**

CONTENTS

LINGUISTICS

Abramova O., Pronina H.
SEMANTIC AND STYLISTIC PECULIARITIES OF DONALD TRUMP'S INAUGURAL ADDRESS **4**

Azhohina N.
SCIENTIFIC ACTIVITIES OF JANIS ENZELIN IN THE FIELD OF BALTISTICS AND LATVISTIKS **9**

Aponenko I., Bosenko Ye., Tykhonenko V.
LANGUAGE THAT CHANGE THE WORLD: HISTORY OF LATIN **14**

Bashuk N.
SYMBOLISM OF PHYTONYMS LILY AND MALLOW IN UKRAINIAN AND GERMAN LANGUAGE PICTURES OF THE WORLD **18**

Bed Ye.
VERSIFICATION AND STYLISTIC EXPRESSION OF WILLIAM BLAKE'S POEM "THE LITTLE BLACK BOY" **22**

Byelozyorova Yu.
LINGUISTIC AND STYLISTIC FEATURES OF MODERN GERMAN-LANGUAGE ADVERTISING FOR MEN **30**

Bozhko Yu. O.
THE LANGUAGE OF ADVERTISING: A TOOL FOR TEACHING ENGLISH **34**

Bochan P.
MOTIVATED AND NON-MOTIVATED COMPUTER TERMS OF THE ENGLISH LANGUAGE AND THEIR TRANSLATION **38**

Vintoniv M., Vintoniv T., Hryhorenko Ya.
SYNTAX MEANS PRAGMATICS IN UKRAINIAN-SPEAKING POLITICAL DISCOURSE (BASED ON V. ZELENSKY SPEECH MATERIALS) **42**

Halaibida O. V., Matkovska M. V.
LINGUISTIC PECULIARITIES OF THE BRITISH EMOTIVE COMMUNICATION **48**

Danylovych O.
A COMPARATIVE CHARACTERISTIC OF USAGE VOLUME IN THE PUBLICISTIC, SCIENTIFIC AND BELLE-LETTRES STYLES ON THE SEMANTIC LEVEL **52**

Grigorian N., Dyomina N.
PROSODIC MARKERS OF INTERNET MASS MEDIA BASED ON THE ARGUMENTATIVE TRAVEL-VIDEO **57**

Zhaboruke I. A., Boieva E. V.
THE GRAMMATICAL HOMONYMS OF THE ENGLISH STRUCTURE BE+-ED **62**

Kavera N.
PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A MILITARY COMPONENT IN MODERN UKRAINIAN **66**

Kamyshova T., Shevchuk D.
STRUCTURE OF THE TENRMINOLOGICAL FIELD «CRIMES» AND TRANSLATION OF ITS UNITS INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE **71**

Kovaliv S.
PSYCHOLINGUISTIC IMAGE OF OLEKSA DOVBUSH (IN THE FILM "DOVBUSH" BY O. SANIN) **75**

Koltsova O.
MODELLING THE EMOTIONAL CONCEPT "SURPRISE" IN ENGLISH PHRASEOLOGY **79**

Kravchenko T.
PARAMETERS OF THE HORTICULTURE TERMINOLOGY SYSTEM IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE **85**

Lesins'ka O., Sun'ko N., Bodnarchuk A.
WAYS OF FORMING AND TRANSLATION OF ENGLISH METRIC TERMINOLOGICAL VOCABULARY 89

Lysak V., Popadynets M.
BOYKO FOLK CALENDAR AS AN EXPRESSION OF LINGUISTIC AND ETHNO-CULTURAL IDENTITY 93

L'vova N.
METAPHORICAL MILITARY TERMS OF THE ENGLISH LANGUAGE AND THEIR TRANSLATION 97

Miroshnyk S., Hastynshchykova L.
THE USE OF EUPHEMISMS IN ENGLISH POLITICAL DISCOURSE 101

Mustafayeva L. A.
TEXT AND STYLISTIC DEVICES 105

Nazarenko O.
POLITICAL INTERVIEW IN CONTEMPORARY MEDIA DISCOURSE: STRUCTURE AND FUNCTIONS 109

Novosad'ska O., Dyachok T.
ETYMOLOGICAL ORIGIN AND TRANSLATION OF ENGLISH GEOGRAPHICAL NAMES OF GREAT BRITAIN 113

Petrenko O., Chupak A.
ETYMOLOGICAL ORIGIN AND WAYS OF TRANSALTION OF ENGLISH MUSICAL TERMS 117

Ponomarenko N., Ponomarenko V., Neustrouieva G.
TRANSFORMATIONS OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN ADVERTISING TEXTS 120

Pryimak A., Korol T.
TERMS IN MODERN POLISH-LANGUAGE LINGUISTIC DISCOURSE 124

Pryimachok O.
THE STRUCTURE OF THE CONCEPT OF *CITY* IN CONTEMPORARY URBAN POPULAR SCIENCE TEXT 128

Samokhina V., Neshko S.
COMIC INTERDISCURSIVITY: STRATEGY OF AN ANECDOTAL SITUATION 132

Seliverstova A. O.
THE ADOPTION AND ADAPTATION OF ANGLICISMS IN MODERN ITALIAN:
TRENDS, MECHANISMS, AND LINGUISTIC IMPLICATIONS 136

Jiayi Suen.
MEDIA DISCOURSE AND CURRENT ISSUES OF CONCEPTS VERBALIZATION
IN THE UKRAINIAN MEDIA SPACE 140

Tarasenko A., Andrianov D.
LINGUISTIC VARIABILITY OF THE KOREAN LANGUAGE
AND ITS IMPACT ON INTERNATIONAL COMMUNICATION 145

Tomusiak L.
GRAMMATICAL TRANSPOSITION AS A MEANS OF EXPRESSIVENESS OF A LITERARY TEXT
(BASED ON THE WORKS OF YURII FEDKOVYCH AND OLGA KOBYLYANSKA) 150

Khaichevska T.
ACADEMIC WRITING IN THE CONTEXT OF SCIENTIFIC COMMUNICATION IN FRENCH. 154

Khant G.
MEDIA COVERAGE OF MIGRATION PROCESSES FROM THE PERSPECTIVE OF ECOLINGUISTICS 158

Khodzhaieva O.
THE PHRASEOLOGICAL SEMANTIC GROUP "UROGENITAL AND REPRODUCTIVE FUNCTIONS"
AS A COMPONENT OF THE PHRASEOLOGICAL SEMANTIC FIELD "BODY FUNCTIONS"
IN ENGLISH PHRASEOLOGY 162

Khomenko T.
ORIGIN AND DEVELOPMENT OF KINSHIP TERMS IN THE GERMAN LANGUAGE 168

Tsyperdiuk O., Dzhochka I.
SEMANTIC-GRAMMATICAL AND FUNCTIONAL-STYLISTIC ASPECTS OF FORMS OF ADDRESS IN THE TEXT OF THE NOVEL THE VOICE OF THE QUAIL BY MARIYA TKACHIVSKA.....**172**

Shevchenko-Bitenska O.
GENRE-STYLE FEATURES OF REVIEWS IN A SCIENTIFIC PUBLICATION IN THE LEGAL PROFESSION.....**176**

Shelepkova I.
CURRENT STATE OF FORMATION UKRAINIAN TERMINOLOGY OF TOURISM.....**180**

Shuhaiev A., Malchenko M.
MANIPULATION STRATEGY IN POLITICAL DISCOURSE: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE RHETORIC OF CONTEMPORARY POLITICAL LEADERS.....**186**

Shulska N., Zinchuk R., Ostapchuk S.
FOREIGN LANGUAGE VOCABULARY IN MODERN MEDIA COMMUNICATION: LINGUISTIC AND MULTICULTURAL ASPECTS.....**190**

Yakovenko L.
ETHNONYMS AND NAMES OF PERSONS BY CITIZENSHIP IN OLGA TOKARCHUK'S NOVEL" BIEGUNI "FROM THE POINT OF VIEW OF GLOTTODIDACTICS.....**195**

LITERATURE STUDIES

Viediernikova T. V.
CURRENT LITERARY TRENDS AND DISTINCTIVE FEATURES OF MODERN ENGLISH LITERATURE IN THE 21ST CENTURY.....**202**

Vorova T.
THE EXPERIENCE OF COMPARING A NOVEL AND A FAIRY TALE IN AN ARTISTIC AND SEMANTIC CONTEXT.....**206**

Kibenko L., Karas A., Zhyvolup V.
PECULIARITIES OF THE STUDY OF COMPOSITION IN LITERATURE IN SCIENTIFIC DISCOURSE.....**212**

Kushnir I.
SPECIFIC FEATURES OF THE FUNCTIONING OF THE MOTHER'S IMAGE IN H. BAZIN'S NOVEL "THE SNAKE IN THE FIST".....**217**

Masharova Ya., Karpinska L., Beznis P.
THE ROLE OF EXPRESSIVE LINGUISTIC MEANS IN THE PATRIOTIC LYRICS BY M. VORONYI AND SOME FEATURES OF HIS WRITING STYLE.....**223**

Nechaiuk L., Prybluda L.
THE HISTORICAL CONTEXT OF ARTISTIC SPACE AND THE PARADIGM OF TIME IN THE NOVEL BY V. MALIKA «SECRET AMBASSADOR».....**227**

Podkovyroff N.
TRANSLATION AS A COMMUNICATIVE STRATEGY OF CONTEMPORARY DRAMATURGY.....**231**

Khankishiyeva Z. A.
LITERARY-AESTHETIC AND MORAL VALUES OF ENGLISH CHILDREN'S LITERATURE OF THE 20TH CENTURY.....**236**

TRANSLATION AND INTERPRETATION STUDIES

Badan A., Vovchenko K.
COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF NON-VERBAL COMMUNICATION OF NATIVE SPEAKERS IN ENGLISH AND UKRAINIAN (BASED ON FICTION NOVELS).....**242**

Vitomska N., Goltsova M.
TRANSLATION OF OCCASIONALISMS IN THE FRENCH AND UKRAINIAN VERSIONS OF THE SILVER CHAIR BY C.S. LEWIS.....**246**

Dolnyk I., Poliakova O., Shcherbyna A.
TO THE PROBLEMS OF LOCALIZING THE WEBSITES OF LEADING UKRAINIAN UNIVERSITIES: ANALYSIS OF TRANSLATION QUALITY.....**251**

Dubrova S.
VARIATIONAL MACHINE TRANSLATION OF AMERICAN HORROR FICTION.....**255**

Yelisieieva S. V.
TRANSLATOR'S WORK PECULIARITIES WITHIN OSINT BASED INVESTIGATIONS.....**259**

Kuchera A., Tkach O., Korytko L.
COVERAGE IN THE GUARDIAN OF PRICING POLICY FOR HOUSING IN GREAT BRITAIN.....**263**

Maiier N. V., Bondar L. V., Polyuk I. S.
CARACTÉRISTIQUES STRUCTURELLES, COMMUNICATIVES ET PRAGMATIQUES DES TEXTES DE LOI: UNE ANALYSE COMPARATIVE (EN FRANÇAIS ET EN UKRAINIEN).....**268**

Pleshchinska Ju., Sakhnevych I., Medeichuk O.
LANGUAGE DYNAMICS OF MILITARY TRANSLATION: THE IMPACT OF GLOBAL CHALLENGES AND NATO STANDARDS.....**273**

Pozharska N., Kyrychuk L., Yushak V.
THE MAIN DIFFICULTIES OF TRANSLATING BUSINESS DOCUMENTS.....**277**

Polieieva Yu. S.
CONTEMPORARY LEGAL TRANSLATION AT THE EU COURT OF JUSTICE: EUROPEAN FRAMEWORK FROM A UKRAINIAN PERSPECTIVE.....**282**

Polishchuk L.
POLISH GEOGRAPHICAL NAMES AND THEIR EQUIVALENTS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE.....**287**

Chepurna Z.
THE USE OF MODERN TOPONYMS IN POLITICIANS' SPEECHES.....**291**

Yakovenko A.
FUNCTIONAL-PRAGMATIC MACHINE TRANSLATION ERRORS: THE CASE OF MODERN ENGLISH ONLINE PUBLICISM.....**295**

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 71, 2025

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.
Комп'ютерна верстка – Ковальчук Ю.В.

Підписано до друку 26.03.2025 р. Формат 60×84/8. Обл.-вид. арк. 43,69, ум. друк. арк. 36,04.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 0425/352.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7623 від 22.06.2022 р.)
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел. +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua